heemkundige kring

het AMBACHT

maldegem

JAARBOEK 2011



Mevrouw Courtmans
1811 - 1890



Hulde aan

Mevrouw Courtmans

1811 - 1890


MEVROUW
COURTMANS
BERCHMANS
OUDEGEM 1811
MALDEGEM 1890
ZIJ SCHREEF
VOOR HAAR VOLK

Woord vooraf

Het Ambacht Maldegem brengt zijn 17de jaarboek uit. Een routineklus wordt dat nooit. De auteurs legden zichzelf grondig opzoekingswerk op, met als resultaat een aantal lezenswaardige bijdragen.

Een trouwe medewerker ontviel ons in het voorjaar van 2011. Tijdens de vele jaren waarin 'meester' Paul De Ceuninck van zijn pensioen kon genieten, was hij graag met de geschiedenis van 'zijn' Donk bezig. Het Ambacht was als het ware het doorgeefluik voor het resultaat van zijn opzoekingswerk. Zo werd over de parochie St.-Jozef heel veel vastgelegd, dat dreigde verloren te gaan of dat zou worden vergeten. Wij zijn de meester bijzonder dankbaar voor de vruchtbare samenwerking al die jaren.
Het is passend dat we de 200ste verjaardag van de geboorte van mevrouw Desideria Courtmans-Berchmans niet onopgemerkt laten voorbijgaan. Hugo Notteboom blikt hiervoor terug op de huldiging – nog tijdens haar leven – in 1883, waarbij letterkundig Vlaanderen prominent aanwezig was. Latere vieringen in 1911, 1940, 1961, 1990... roepen op tot waardering en vooral tot eerherstel. Het pad van de populaire schrijfster liep in Maldegem immers niet steeds over rozen.
Dezelfde auteur heeft het ook nog over getalenteerde toneelspelers tijdens het interbellum. Vele jaren stonden ze garant voor de bloei van de cultuurvereniging 't Daghet in den Oosten.
Uitvoerige opzoekingen door Jozef Dobbelaere leveren een rijk gedocumenteerde levensschets op van de Adegemse pater Ernest Tuypens. Zijn missionarisleven - 42 jaar ononderbroken in China - verliep ver van rimpelloos. Een verhaal typerend voor de grote bloei van de missionering in het begin van de 20ste eeuw.
Het thema emigratie naar Amerika eind 19de-begin 20ste eeuw was sterk aan de orde in het voorjaar 2011. In Adegem werd in de nabijheid van De Hoogen Pad zelfs een monument geplaatst ter herinnering aan deze emigratie. Gastauteur Bram Beelaert analyseert talrijke brieven die door de emigranten naar 't Getrouwe Maldeghem werden gezonden.
Marc Martens stelt zich geen eenvoudige opdracht: wie behoorde samen met Pieter Bladelin tot de eerste bewoners van het omstreeks 1450 gestichte stadje Middelburg? Wat was hun status, hun beroep, waar woonden ze?
Een man van aanzien was zeker Salomon van Maldeghem (1605-1668) uit het geslacht van de heren van Maldegem. Hij liet zich konterfeiten door de befaamde Brugse schilder Jacob Van Oost. Drs. Floor Haverkamp, medewerkster van de Haagse kunsthandel Hoogsteder & Hoogsteder, en Marc Martens lichten het doopceel van deze voorname heer.
Hendrik Van de Rostijne hangt een beeld op van de schrijnende hongerjaren 1846-1847 in Maldegem, trouwens in heel Vlaanderen, en baseert zich daarbij op processtukken bewaard in het gemeentelijke archief. Onze abonnees in Donk zullen genieten van het beeld van volksvriend bakker René Coene. We eindigen met de rubriek feiten en feitjes uit het jaar 1911.
Dank aan iedereen die zich inzette voor dit jaarboek en aan de trouwe afnemers die door hun belangstelling de publicatie mogelijk maken.

De voorzitter.
Walter Notteboom.



'De meester' is niet meer ...

'Alles heeft zijn tijd...' Deze zinsnede uit het bijbelboek Prediker drukt ons met de neus op de werkelijkheid. Want niemand ontsnapt eraan, ook niet zij 'die hun tijd bijzonder goed gebruikt hebben en met de talenten die ze kregen hebben gewoekerd'.

Enkele dagen voor zijn heengaan had meester De Ceuninck nog in familiekring zijn 90ste verjaardag gevierd en genoot hij van het gezelschap van de familieleden en de vrienden die hem opzochten. Kort nadien, op 21 februari 2011, overleed hij, toch nog vrij onverwacht. We mogen aannemen dat dit voor een diepgelovig man als meester De Ceuninck een 'thuiskomen' betekende. Op zaterdag 26 februari werd hij, onder medeleven van de familie, vele kennissen en vrienden ten grave gedragen in de St.-Barbarakerk in Maldegem.

Meester Paul De Ceuninck, sinds 1984 bestuurslid van het Ambacht Maldegem, willen we hier hulde brengen als trouw medewerker aan de talrijke publicaties van het Ambacht. Sterk geïnteresseerd in de plaatselijke geschiedenis werkte hij vanaf de stichting van de Heemkundige Kring Het Ambacht Maldegem in 1984 actief mee aan de uitgaven. Voor 'Honderd jaar Adegem-Maldegem-Middelburg' (1986) en 'Het parochiale leven' (1989) konden we voor Donk op de meester rekenen. Tot dan toe had zijn drukke loopbaan hem belet veel te schrijven. Maar hij had een wijdverspreid netwerk van contacten, wat hem veel informatie uit eerste hand opleverde. De tijd was gekomen om die informatie nuttig te gebruiken.

Toen in 1995 het initiatief genomen werd een heemkundig jaarboek uit te geven, zag hij zijn kans om de geschiedenis van de parochie Donk te schrijven. Hij leverde een hele reeks belangrijke bijdragen. Hij bevond zich daarvoor in een heel gunstige positie: onder hoeveel pastoors had hij immers niet als koster-organist gediend!
Enkel voor het jaarboek 16 (2010) – hij was toen 88 jaar – gaf hij om gezondheidsredenen verstek. Hij had vele tientallen jaren kunnen bogen op een sterke gezondheid van lichaam en geest en was nog opgegroeid met de gulden regel 'rust roest'. Naast de beroepsloopbaan als onderwijzer heeft hij zich nog heel veelzijdig kunnen ontplooien en vooral veel dienst kunnen bewijzen aan de mensen van Donk, van wie hij heel veel hield.

Paul De Ceuninck werd op 17 februari 1921 in Maldegem-Donk geboren in een onderwijzersgezin. Zijn ouders waren August De Ceuninck en Elisa Zegers. In het gezin werden vier kinderen geboren, twee meisjes: Christine en Cecile en twee jongens: Paul en Germain. Een schokkende gebeurtenis was het noodlottige verkeersongeval in de Westeindestraat in Maldegem op 28 maart 1929: vader August De Ceuninck werd, terugkerend van de geboorteaangifte van zijn vierde kind Germain, aangereden door een auto en overleefde het ongeval niet. De kinderen waren nog erg jong. Elisa Zegers hertrouwde met Prosper De Deyne. Langzaam heelde de wonde. De vier kinderen genoten een verzorgde opvoeding. Paul studeerde aan de bisschoppelijke normaalschool van Sint-Niklaas en behaalde er in 1941 het diploma van onderwijzer en van koster-organist. Ook zijn broer Germain volgde deze opleiding.

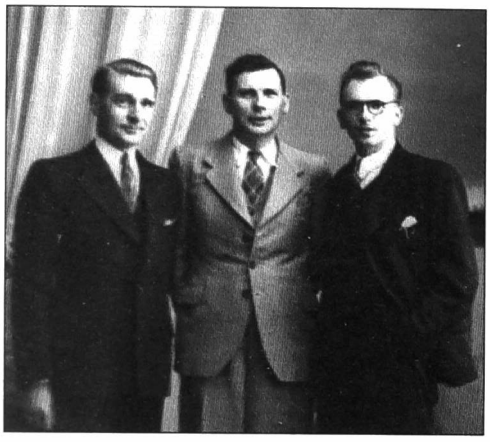

Als jonge leerkracht in Donk, met de collega's Marcel Lampo en Maurits Himschoot, schoolhoofd.

Een eerste onderwijsopdracht bracht hem voor de klas in Sint-Margriete, hij was er tegelijk waarnemend schoolhoofd. Dan volgde een korte opdracht in Maldegem-Vossenhol, gevolgd door een vaste baan aan de Vrije Jongensschool in zijn geboorteplaats Maldegem-Donk.

Militaire verplichtingen volbracht hij in 1945-1946 in Engeland.

Hij ontpopte zich als een stipte, plichtbewuste leerkracht, met een sterke verantwoordelijkheidszin. Zoals het wel meer gebruikelijk was in die tijd had de meester meerdere leerjaren tegelijk onder zijn hoede: het 1ste, 2de en 3de. Het vergde van de leerkracht meer dan gewone pedagogische vaardigheid en handigheid om goede resultaten te bekomen met de leerlingen. Na verloop van tijd schoof 'meester De Ceuninck' door naar de derde graad. Hij onderwees meerdere generaties leerlingen. Hij was streng en rechtlijnig. Hij kende de gezinnen waaruit de kinderen kwamen, kende hun ouders en was samen met hen begaan met de opvoeding en de vooruitgang van de hem toevertrouwde leerlingen. Hij zou velen met interesse blijven volgen in hun verdere loopbaan. Zijn huis stond voor jong en oud open en waar hij het kon hielp hij problemen op te lossen.

Hij bekwam ook het diploma van landbouwleraar en gaf vele jaren avond-landbouwles in het omliggende. Trouwplannen volgden in 1953. De uitverkorene was de onderwijzeres Julia Lippens uit Lembeke, die een opdracht gekregen had in de meisjesschool van Donk. Het jonge koppel bouwde naast de ouderlijke woning van de De Ceunincks in de Brezendedreef een splinternieuwe woonst. Het gezin werd verrijkt met de zonen Frank en Filip, die beiden een mooie carrière opbouwden. Frank huwde met Lieve Vandenborre. Ze hebben twee zonen: Koenraad en Arnout. Koenraad en zijn echtgenote Inge Mouton verheugen zich sinds 16 januari 2010 over een zoontje Seth. Filip, gehuwd met Fabienne Blontrock, heeft twee kinderen, Emily en Pieter.

De interesse van de meester ging ook sterk uit naar de boerenstand. Hij had zich bekwaamd als voordrachtgever over landbouw- en familiale aangelegenheden. Vele keren trok hij – nog jong gehuwd – met de motorfiets op zondagnamiddag her en der naar de afdelingen van de Boerinnenbond om een voordracht te geven.

In 1965 werd hij schoolhoofd van de Vrije Jongensschool als opvolger van Marcel Lampo. De collega's waren toen de onderwijzers Eric Dhooge en Etienne Cobert. Hij was er schoolhoofd tot aan de fusie met de Vrije Meisjesschool in 1976. Hij kreeg dus vrouwelijke leerkrachten in zijn korps. Met zijn collega's had hij een hartelijke relatie, samen streefden

zij naar onderwijskwaliteit op hoog niveau. De gefusioneerde school leidde hij tot aan zijn pensioen in 1980. Bij KB van 19 november 1979 was hem de onderscheiding 'Gouden Palmen der Kroonorde' uitgereikt (met terugwerkende kracht op 15 november 1975) voor zijn verdiensten als schoolhoofd met klas. Zijn echtgenote bleef nog actief als schoolhoofd van 1980 tot 1983.

Niet alleen het onderwijs vulde zijn dag. Onderwijzers die in de jaren 1940 afstudeerden aan een katholieke normaalschool hadden de inclusieve opdracht zich te engageren in het parochiale leven. "Het werd ons degelijk ingeprent in de normaalschool", aldus de meester, "het was een vanzelfsprekend verlengstuk van de onderwijstaak".

De meester zag die opdracht niet als een bijkomende last, integendeel. Zijn engagement was geworteld in een diep en oprecht geloof. Hij nam zijn taak heel ernstig. Begin 1947, na het plotse overlijden van koster-organist Petrus Cabooter, nam hij diens taak over. Zes maanden eerder was pastoor Serafien Van Avermaet, een familielid van zijn echtgenote, op 30 juni 1946 aangesteld als parochieherder. Meester De Ceuninck werd de rechterhand van de pastoor. Onmiddellijk na de oorlog was er in de kerk - toen nog verlicht met petroleumlampen! – op materieel vlak nog heel veel te doen. Toen pastoor Van Avermaet zich in 1951 voor twee jaar terugtrok werkte de meester samen met E.H. Karel De Cock, maar in 1953 nam pastoor Van Avermaet weer de zorg voor de parochie op zich. Paul De Ceuninck was samen met het kerkbestuur heel nauw betrokken bij allerlei verbeteringen in de kerk.

Een lange periode van samenwerking werd afgesloten met het eeuwfeest van de kerkwijding op zondag 5 juni 1983 in aanwezigheid van Mgr. Leo De Kesel. Op 11 november 1984 nam de dan 84-jarige herder Serafien Van Avermaet afscheid van zijn geliefde parochie St.-Jozef. Bij die gelegenheid werd Paul De Ceuninck, toen reeds ere-schoolhoofd geworden, vereerd met het gouden ereteken van St.-Bavo voor 38 jaar uitmuntende dienst aan de parochie. Na het vertrek van pastoor Serafien waren de volgende parochieherders de eerwaarde heren Arsène Buysse, Karel Maenhout en Herman Vandewalle.

Ondertussen was Paul De Ceuninck ook onmisbaar geworden in het verenigingsleven. Dankzij zijn sterke gezondheid kon hij een heel drukke agenda aan. 's Morgens vroeg de mis 'spelen', dan een drukke schooldag, en 's avonds dikwijls een vergadering of landbouwles. Het werd hem nooit te veel. Echtgenote Julia zorgde ervoor dat hij in warme huiselijke sfeer in zijn gezin tot rust kon komen en nieuwe energie kon opdoen. Hij vond er het klankbord - en soms ook de oplossing - voor de kleine en grote problemen waarmee hij geconfronteerd werd.

Zijn hart ging uit naar de boerenstand. Enkele verenigingen lagen hem bijzonder na aan het hart. Op 26 november 1959 was hij bij de heroprichters van de Boerengilde, wiens werking 26 jaar had stilgelegen. Als secretaris was hij de motor en maakte hij er een goed draaiende vereniging van met een rijke waaier aan activiteiten. Daarnaast ging zijn aandacht naar de Onderlinge Bedrijfshulp voor de landbouwers. Er werd ook een zaakvoerder aangesteld in Donk. De talrijke leden van beide gilden, mannen en vrouwen, keken uit naar de jaarlijkse reis - soms tweemaal per jaar - met steevast een boeiend en soms exclusief programma. Want voor 'de meester' openden blijkbaar deuren die anders gesloten bleven. Hij bereidde die daguitstappen minutieus voor en verwende zijn publiek met gedegen informatie gedurende de hele dag.



Bij zijn aanstelling als koster-organist in januari 1947.



Met secretaris Bertrand Slabbinck en collega-schepen Sylvère De Cuyper.



Bij het huwelijksjubileum van Camiel Labat en Magdalena De Cock. De jubilarissen zijn omringd door burgemeester Jean Rotsart de Hertaing, en leden van het schepencollege: Sylvère De Cuyper, Paul De Ceuninck, mevrouw Van Cleemput, Simone Borgonjon, Remi De Jaeger, Richard Vermeulen en Noël Wille.

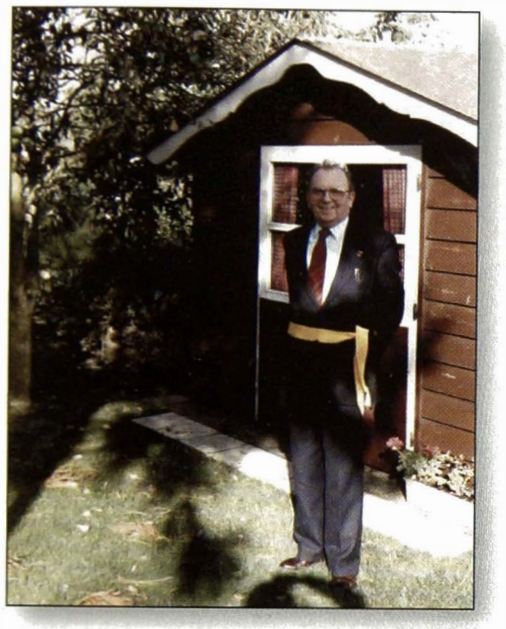

1983-1986: schepen van financiën, een verantwoordelijke opdracht.

Op 25 november 1984 werd met luister het zilveren jubileum van de Boerengilde gevierd. Voor de Landelijke Rijvereniging Sint-Barbara, lange tijd een onderafdeling van de toenmalige BJB (nu KLJ), had hij een bijzondere voorliefde. Hoewel hij nooit zelf in het zadel klom, boeide dit aspect van het landelijke leven hem buitenmate. Samen met voorzitter Honoré Dobbelaere maakte hij van de plaatselijke ruiterij in 1956 een autonome afdeling. Daniel Vermeulen was de eerste commandant. Het werd een hechte groep die mooie prestaties neerzette. In 1996 legde de meester de geschiedenis van 40 jaar Landelijke Ruiterij St.-Barbara vast in een mooie brochure.

Van het feestcomité in Donk was hij vele jaren voorzitter. In de schoot van dit comité was hij in 1978, het zogenaamde Jaar van het Dorp, samen met anderen de stuwende kracht om de aloude Klopperdansgroep – die reeds actief was geweest in de jaren twintig – nieuw leven in te blazen. Men wist het enthousiasme over te brengen op jonge mensen, zodat de volksdansers van Donk nu al tientallen jaren weer de cultuurambassadeurs zijn van hun dorp.

Hij vond ook nog de tijd om te zetelen in het Comité voor Initiatief, het Verbroederingscomité en het Comité van de Grensgemeenten. Hij was ook een lange periode ondervoorzitter van de Rode Kruis afdeling, waarvoor hem de 'Zilveren medaille' werd verleend. Ook bij de stichting en de werking van de Donkse Dorpsraad speelde hij een rol.

Ten slotte rees de vraag: wie wordt de opvolger van bakker-raadslid René Coene, die al sinds 1947 zetelde in de gemeenteraad. Weer waren de ogen gericht op meester De Ceuninck. In 1976 stelde hij zich namens de Boerenstand kandidaat op de CVP-lijst. Hij werd verkozen en was raadslid van 1976 tot 1983. Van 1983 tot 1986 was hij schepen van Financiën – een taak die hij heel gewetensvol opnam.
Over deze periode schreef hij: *...een echte politieker in hart en nieren was ik niet, en toch liet ik mij overhalen om in de gemeentepolitiek te stappen. De grootste drijfveer daartoe was wel het engagement naar alle bevolkingsgroepen toe. Mij te kunnen inzetten voor mijn medemensen, heb ik willen opnemen – hoe paradoxaal het misschien moge klinken – als een soort apostolaat...*



De vernieuwing van het wegennet, een belangrijk objectief.



Steeds aanwezig in het verenigingsleven. Uitreiking van de trofee aan de meikoning en –koningin bij de Klopperdansgroep: Mark Timmerman en Maddy Hoozee. Rechts zien we Almer Cochuyt.

Verwezenlijkingen waarvoor hij zich bijzonder inspande waren: vernieuwing en onderhoud van het Donkse en Maldegemse wegennet, de verbouwing van de oude klaslokalen in Donk tot een polyvalente zaal (later de Poermolen), de oprichting van de plaatselijke bibliotheek en van een afdeling van de Gemeentelijke Tekenacademie, de uitbreiding van de nutsvoorzieningen…

Vanaf 1986 was hij nog drie jaar gewoon raadslid. Dan gaf hij de fakkel door aan Geert De Roo. Het stemde hem fier en gelukkig kleinzoon Koenraad in 2006 een politiek mandaat als gemeenteraadslid in Maldegem te zien opnemen.

In 1980 ging hij met pensioen als schoolfhoofd, maar hij bleef koster-organist tot 1993. Dan trad organist-diaken Dirk De Zutter aan. Een tweede keer werd de meester het Gouden ereteken van Sint-Bavo toegekend, nu “voor 48 jaar dienst aan de kerk in het bisdom Gent bewezen”.



Paul De Ceuninck was ruim dertig jaar de rechterhand van pastoor Serafien Van Avermaet.



ARTHUR LUYSTERMAN
BISSCHOP VAN GENT

HEEFT AAN de heer Paul De Ceuninck
SAMEN MET DIT DIPLOMA HET **GOUDEN ERETEKEN** VAN

SINT-BAVO

VERLEEND IN ERKENNING VAN DE UITNEMENDE DIENSTEN DOOR BEGUNSTIGDE AAN DE KERK IN HET BISDOM GENT BEWEZEN

als koster-organist te Moerkerke-Donk gedurende 48 jaar.

GENT, 12 augustus 1993

IN OPDRACHT

Paul en Julia kwamen stilaan in rustiger vaarwater terecht, er kwam wat meer vrije tijd. Paul was heel lang een alert chauffeur. Vooral voor Frans-Vlaanderen had hij een bijzondere interesse. De streek rond St.-Omer en Calais struinde hij vele keren af en hij was bijzonder op de hoogte van het oorlogsverleden van het gebied. En als je 'de meester' liet vertellen, daar moest je toch even tijd voor nemen.

En dan: hoelang zijn wij nu al niet samen...? Een onvergetelijke dag was het gouden huwelijksjubileum van Paul en Julia in augustus 2003 in het kasteel van Moerkerke met de familie en vele vrienden. Het werd een gouden orgelpunt op een prachtige zonovergoten dag.

Niet alleen een halve eeuw gelukkig samenzijn lag achter de rug. Meer dan een halve eeuw had hij het wel en wee van de parochie Donk meegeleefd. Het werd tijd om herinneringen en gebeurtenissen vast te leggen. De nieuwe wijk had de aangroei van Donk opgevangen,



De familie De Ceuninck-Lippens ter gelegenheid van het gouden jubileum van Julia en Paul (3 aug. 2003). De jubilarissen omringd door hun zonen Frank en Filip, met hun echtgenotes Lieve Vandenborre en Fabienne Blontrock, en de kleinkinderen Arnout en Koenraad, Emily en Pieter.

maar daarnaast bleef Donk voor een groot deel een groene oase met mooie eikendreven die leiden langs schilderachtige hoeven.
Hij beschreef niet alleen de parochiale geschiedenis, maar ook het erfgoed van Donk: de dreven, de oude en nieuwe wegen, de rol van het St.-Janshospitaal, de kapellen, de hofsteden met hun bewoners... Hij haalde oorlogsherinneringen op en liet in het jaarboek van 2002 drie honderdjarigen aan het woord, onder hen zijn goede vriend André Verleyę. Geen jaar ging voorbij of hij bracht oud-klasgenoten en oud-collega's samen. De 65-jarigen, de 70-jarigen, ten slotte de 80-jarigen deden op hem een beroep. Hij was de spil van vele contacten, wat hemzelf veel voldoening gaf. Levenslang bleef hij 'meester De Ceuninck' voor de Donkenaars. Hij genoot hun vriendschap en hun vertrouwen.

Meester De Ceuninck, goede vriend Paul, van harte dank voor je inzet voor je Donkse gemeenschap, voor je loyale medewerking in het Ambacht Maldegem. Scripta manent, je geschriften vormen een waardevolle en blijvende herinnering.

We blijven mooie herinneringen koesteren. In dankbaarheid. Vaarwel.

Walter Notteboom, voorzitter van het Ambacht Maldegem.

Bibliografie Paul De Ceuninck

In de jaarboeken van het Ambacht Maldegem

Nr. 1, 1995, p. 77-98.
Donk – 12 september 1944 : En toen kwamen ze, de Canadese bevrijders.
Na de bevrijding wordt opnieuw aan feesten gedacht.
Nr. 1, 1995, p. 99-104.
Pater Omer Jonckheere, Donkse missionaris op de Filippijnen.

Nr. 2, 1996, p. 205-252.
De Landelijke Gilde van Donk, een kroniek.

Nr. 3, 1997, p. 89-128.
Het bibliotheekwezen als vaste waarde in het Donkse culturele leven.

Nr. 4, 1998, p. 93-130.
De eerste steenwegen in Donk.
Nr. 4, 1998, p. 131-150.
Bouwkundig Erfgoed in Donk.

Nr. 5, 1999, p. 95-162.
Het ontstaan van de parochie Donk op het eind van de 19de eeuw.

Nr. 7, 2001, p. 145-268.
Het prille begin en de verdere ontwikkeling van de parochie Donk.

Nr. 8, 2002, p. 233-241.
De reünie van de 65-jarige klasgenoten in Maldegem-Donk.
Nr. 8, 2002, p. 242-263.
De drie honderdjarigen van Donk, hun levensloop.

Nr. 9, 2003, p. 185-223.
Het Agrarisch Museum van Donk en de historiek van de wagenmakerij Henneman.

Nr. 10, 2004, p. 229-258.
René Laureyns, eerste van de acht Donkse soldaten die sneuvelden tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Nr. 12, 2006, p. 95-109.
Paul en Koenraad De Ceuninck
Drie piloten in moeilijkheden boven Donk tijdens de Tweede Wereldoorlog

Bijdragen in

Honderd jaar Adegem-Maldegem-Middelburg, 1986, Donk, p. 121-135.
Het Parochiale Leven, 1989, De parochie Donk, p. 254-285.
40 jaar Landelijke Ruiterij Sint-Barbara Maldegem, 1956-1996, uitgave 1996.









Het Geschenk van den Jager is het meesterwerk van mevrouw Courtmans. In haar boeken verwerkt zij legenden en verhalen opgetekend in haar omgeving. Haar romans geven dikwijls een goed beeld van het sociale leven eind 19de eeuw. Ze kenden talrijke herdrukken.

Mevrouw Courtmans herdacht

Hugo Notteboom



I. BIOGRAFIE

Twee eeuwen geleden, op 6 september 1811, wordt te Oudegem Johanna Desideria Berchmans geboren. Ze volgt eerst lager onderwijs in haar dorpsschool, waarna ze naar een Frans internaat in Lessines in Henegouwen wordt gestuurd om later haar *educatie* af te maken in de al even Franse kostschool in Gijzegem. Ondanks haar Franstalige opvoeding blijft Courtmans *eene Vlaminge naar hart en geest* en blijft de liefde voor haar moedertaal.

Op 25-jarige leeftijd huwt ze met Jan Baptist Courtmans, eerst onderwijzer in Gent en later leraar aan de rijksnormaalschool in Lier. Door haar huwelijk laat Johanna Berchmans zich voortaan mevrouw of vrouwe Courtmans noemen. Dankzij haar echtgenoot bekwaamt Johanna zich verder in taal en literatuur. Via Jan Baptist komt ze in contact met dichters en schrijvers: Frans Rens, Ferdinand Snellaert, Prudens Van Duyse en andere. In 1839 schrijft ze een eerste gedicht en neemt daarna deel aan heel wat letterkundige wedstrijden waarbij ze nagenoeg steeds in de prijzen valt, en in 1841 dankzij haar gedicht over Maria Theresia een prachtig juweel ontvangt van de Oostenrijkse keizer.

In Lier schrijft ze haar eerste prozawerk, *Helena van Leliëndal,* waarmee ze een tweede prijs wint in een wedstrijd ingericht door de Gazette van Gent. Ondertussen is haar echtgenoot ernstig ziek geworden; hij overlijdt in 1856 en laat een weduwe met acht kinderen na. In Lier is er geen broodwinning voor de schrijfster en ze besluit een kostschool op te richten in een gemeente waar nog geen klooster of school bestaat. Haar oog valt op Maldegem waar ze zich, dankzij enkele aanbevelingsbrieven, kan vestigen en er inderdaad een kostschool opent. Het zijn moeilijke tijden voor het gezin, en de kostschool houdt het niet lang uit, onder andere door de tegenwerking van de geestelijkheid en enkele notabelen. Toch blijft Courtmans in Maldegem wonen, want haar dochter wordt er aangesteld als gemeenteonderwijzeres.

Courtmans gebruikt haar talent als schrijfster en *met de kloeke wapenen van werkzaamheid en moed* komt zij erbovenop en schrijft ze het ene boek na het andere. In 1862 ontvangt

ze voor *De Gemeenteonderwijzer* een aanmoedigingstoelage van 300 francs. Naast enkele Maldegemse bewonderaars - de jonge Victor De Lille, oud-burgemeester Jan De Smet, burgemeester Desiré De Meyere - krijgt Courtmans veel steun van Vorsterman van Oyen uit Aardenburg die haar aanraadt uit te geven in Nederland: '*Ik deed het, en nog hetzelfde jaar werd De Gemeenteonderwijzer in de Tijdstroom herdrukt en er kwam geld van.*' Courtmans wordt bekender in Nederland dan in Vlaanderen, maar dat geeft haar de kans om haar kinderen een degelijke opvoeding te geven.

Het bekendste werk van Courtmans, zowel in Vlaanderen als in Nederland, is ongetwijfeld *Het Geschenk van den Jager,* dat in 1865 met de vijfjaarlijkse prijs van de Vlaamse letterkunde wordt bekroond. Naast een reeks gedichten die worden gepubliceerd in diverse literaire tijdschriften, schrijft Courtmans tussen 1855 en 1882 niet minder dan 23 romans en 33 novellen.

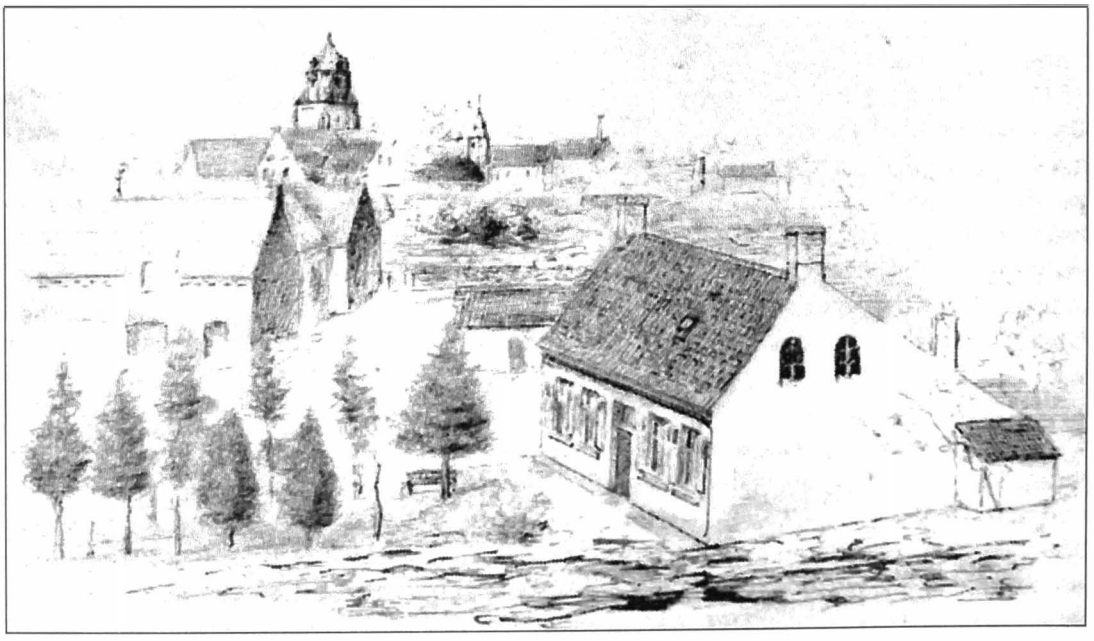



De woning van mevr. Courtmans aan de Voorstraat (nu Mevr. Courtmanslaan). Het huisje bevond zich ten westen van het Hospitaal St.-Arnoldus (nu Tekenacademie). Links bemerkt men de oude gemeenteschool, op deze plaats vinden we nu de Courtmansschool.

De woning van mevr. Courtmans even voor de afbraak (na 1936).

II.VIERINGEN EN HULDIGINGEN

1. DE "BETOOGING" VAN 14 MEI 1883

Gentenaar Lodewijk De Vriese, provinciaal beambte en redacteur uitgever van o.a. De Meetjeslander, komt als eerste voor de dag met het idee om mevrouw Courtmans nationaal te huldigen. De Vriese roept enkele vrienden bij elkaar. Een comité waarvan een hele resem Gentse en andere notabelen deel uitmaken wordt gevormd en het feest zal op 14 mei 1883 doorgaan. De Vriese zelf neemt het secretariaat op zich, Pieter Geiregat wordt voorzitter en dr. Armand De Vos schatbewaarder. In Maldegem wordt een plaatselijk comité gevormd om de feestelijkheden in goede banen te leiden

Naar aanleiding van dit feest bezoekt Jozef Van Hoorde-De Coninck de schrijfster in haar woning te Maldegem en schrijft naderhand zijn indrukken neer:

'Vrouwe Courtmans woont in Maldegem, in Vlaanderen... Ze heeft er een schilderachtig huisje, met rooden voorgevel, zonder verdiep; langs beide zijden der deur de twee vensters van de twee voorkamers. Die kleine woning staat in het lommer van boomen groeiende dicht bij het nederig huis, zonder de minste orde uit den grond opgewassen, gelijk zij zouden groeien in een Bosch door geene menschenhand geplant. Links, op eenige meters afstand verheft zich het gebouw der officiële school, rechts datgene van het godshuis, en achter het huis breidt zich het open veld uit met zijnen onmetelijken gezichtseinder... Zij kwam zelve de kleine deur openen. "Ik had u reeds van verre zien komen, zegde zij, wees welkom!" En op eens bevond ik mij daar tehuis en wij koutten als of wij elkander sinds jaren kenden...

Mevrouw Courtmans is een sympathiek oud mensch. Den dag van mijn bezoek droeg zij een zwart kleed, zwarten voorschoot, zwarte kanten muts en halsdoek met witte en zwarte ruitjes; aldus gekleed schijnt zij den rouw te dragen: sinds de dood van haren echtgenoot, alhoewel reeds vele jaren geleden, draagt zij geene kleuren. Hare kleeding geeft haar veel onderscheiding, ondanks hare kleine gestalte. Het haar is vergrijsd en ligt plat op haar hoog voorhoofd, in 't midden gescheiden door eene streep, naar oude vlaamsche wijze, - de eenvoudigste van allen: hare donkerbruine ogen blikken vol verstand en getuigen van eenen vasten wil en van krachtdadigheid; de mond is goedig; kortom eene van die bejaarde menschen van wie men zegt: "Ze is wel, niet waar? Ze maakt eenen goeden indruk".'

Op de dag van het feest, of *betooging* zoals dat wordt genoemd, wordt Maldegem overspoeld door *kloekgebouwde forsige boeren en knappe boerinnen, jong en oud is te been, veel polderboerinnen met hare platte mutsen van geborduurden tul en hare donkerkleurige jakken met zwarte schooten, op eenen zwarten rok, wandelen in groepen rond.* De aanwezigheid van al die *veldbewooners* geeft aan het feest een apart karakter. De vele curieuze rijtuigen vullen de binnenplaatsen van de herbergen, waar zij door de Maldegemnaren worden bewonderd. Talrijke treinen brengen honderden reizigers uit alle steden naar de feestvierende gemeente.

Op de kerktoren wappert de driekleur, een bewijs van algemene deelname van de bevolking van Maldegem aan het feest. Ook aan de woningen wappert de nationale driekleur, de talrijke opschriften getuigen van de liefde, achting en de genegenheid van de

Maldegemnaren voor 'hun' beroemde schrijfster. Boven de ingang van de gemeenteschool leest men:

Hulde aan Mevrouw Courtmans
De roem van Noord en Zuid Nederland
Viert heden met vereenden band
Haar jubelfeest. Thans omgeven
Door haar vrienden in het streven
Voor Kunst en Taal en Vaderland
Wordt ze hemelhoog verheven
En oogst lauweren uit hun hand.

Het feestcomité gaat Courtmans groeten, waardoor de schrijfster erg is aangedaan en zegt: '*Wat ben ik blijde u allen te zien, gij die mij liefhebt',* waarna de heren gaan eten in het Hotel van Commerce.

Rond 14 uur vormt zich een stoet aan het station, waaraan niet minder dan zeventig maatschappijen met vaandels en *kartels* deelnemen: de Maldegemse muziekmaatschappij, het plaatselijk feestcomité, burgemeester De Meyere met zijn gemeenteraad, maagdekens, de normaalschool van Lier, letterkundige kringen, zang-, muziek- en kunstmaatschappijen enz. Hier en daar beginnen groepjes boeren en boerinnen te dansen, het gaat er plezierig aan toe.

Voor het huisje van de schrijfster is een estrade opgericht, waarop haar kinderen en andere familieleden zitten. Er worden haar ontelbare bloemstukken aangeboden. Daarna wordt in de tuin van de gemeenteschool een cantate uitgevoerd, waarna het feest verder gaat in de zaal van diezelfde school, die prachtig versierd is. Het is hier dat de talrijke geschenken worden aangeboden en de vele toespraken worden gehouden.

Het belangrijkste geschenk is een schilderij van Jules Van Biesbroeck sr. uit Gent, een realistisch portret van de schrijfster, gezeten in een zetel, het hoofd geleund op de rechterhand terwijl de linkerhand op de leuning ligt. Courtmans is erg onder de indruk en *stort tranen.* Ook het bronzen borstbeeld van Jef Lambeaux, *Ie Michel Ange d'Anvers*, ontroert haar. Het enthousiasme stijgt ten top als burgemeester Desiré De Meyere-De Vildere meedeelt dat minister van Binnenlandse Zaken Rolin de gevierde Vlaamse romanschrijfster en dichteres benoemt tot Ridder in de Leopoldsorde. Bevend staat Courtmans recht en verzoekt iedereen *een hoerah aan te heffen voor den koning en ook te roepen: 'Leve Vlaanderen! Leve Nederland!' Het was aandoenlijk en grootsch...*

Ook worden de gesteendrukte, levensechte portretten van de schrijfster, van de hand van portrettist Florimond Van Loo, uitgedeeld aan diegenen die voor een bepaald bedrag hadden ingetekend op de steunlijsten voor het feest. Enkele Maldegemnaren zijn nog steeds in het bezit van een dergelijk portret, dikwijls gevat in een mooie omlijsting, en koesteren het als een kostbaar bezit.

De indrukwekkende hulde wordt op maandagavond besloten met een prachtig vuurwerk. Bij het *bouquet* ziet men in grote zilveren letters *Mw. C* verschijnen en zoals gewoonlijk is het dorp feestelijk verlicht. Dinsdag zijn er nog de volksspelen *als een bepaald slot aan de hulde van Vlaanderens vermaardste schrijfster.*

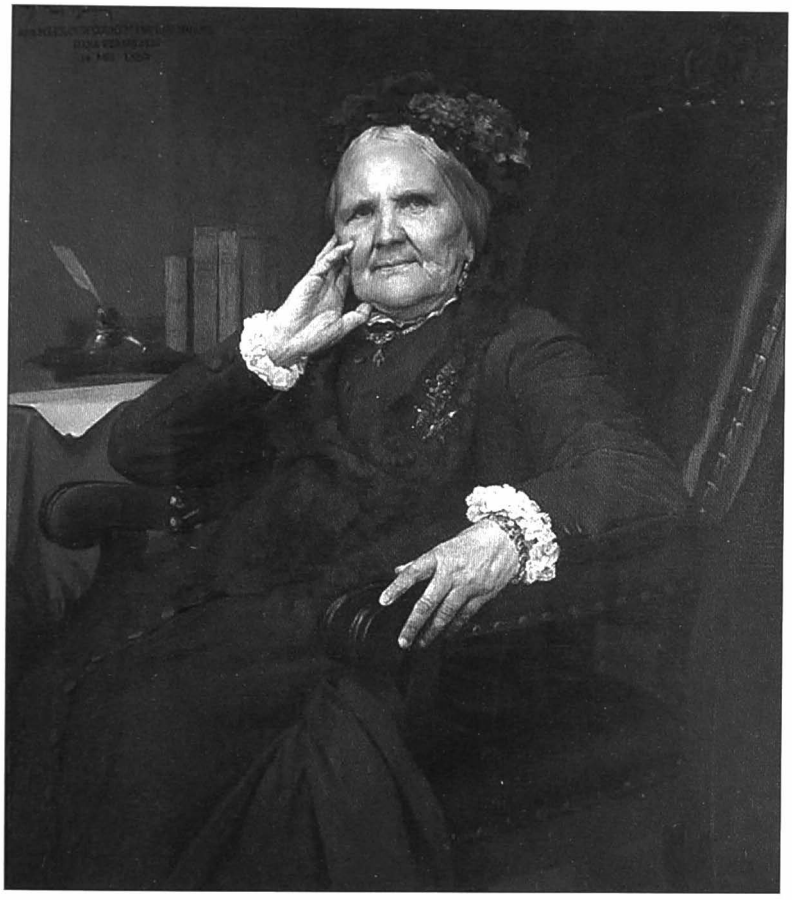

Het prachtige schilderij van Julius Van Biesbroeck sr. (1848 -1920) dat aan de gevierde werd aangeboden.

Enkele dagen na het feest dankt Courtmans *de Vlaamsche Bevolking*. De huldiging van zondag 14 mei 1883 is voor haar *de schoonste dag mijns levens en alle uren zal ik die gelukkige stonden gedenken.* Het feest betekent voor Courtmans het ultieme bewijs *dat ik ten nutte van het Vlaamsche volk iets goeds heb gesticht en dit bewustzijn zal de vreugde zijn mijner grijsheid, de troost van mijn veelbewogen gemoed*. Ze roept tot slot de jongeren op te ijveren voor *de ontslaving van het teergeliefde Vlaamsche Volk, zij hebben geleerd hoe onze stam zijne strijders weet te vereeren, de liefde van het volk zal hunne schoonste belooning wezen, gelijk zij de mijne was.*

Vanzelfsprekend wordt er in alle kranten en weekbladen vol lof over deze feestelijke gebeurtenis geschreven. Toch is er één wanklank en wel uit onverwachte hoek. In het Weekblad voor Zeeuwsch-Vlaanderen schrijft haar vroegere Aardenburgse raadgever, Vorsterman van Oyen, dat er inderdaad een massa volk in Maldegem was, *een drom van menschen, er heerschte eene groote opgewerktheid en een paar klopppartijen buiten rekening gelaten, is het feest in de beste orde afgeloopen.* Toch laat het feest geen bijzondere indruk na bij Vorsterman: de Nederlandse vlag ontbrak, de fakkeltocht en het vuurwerk op maandagavond stelden niets voor en de verlichting was onbeduidend, slechts één huis was prachtig verlicht, dat van oud-burgemeester Jan De Smet. Het was wel plezierig in Maldegem, heel opgewekt *maar te zeggen dat de Maldegemnaars iets*

gedaan hadden om de plaats een feestelijk aanzien te geven, dat zou gelogen zijn.
De dankbare schrijfster dankte Maldegem nog eens apart:

Aan Maldeghem
Alhoewel niet op uw grond geboren hebt gij mijn ter gelegenheid van het Vlaamsche feest van 14 dezer blijken gegeven van liefde en verkleefdheid. Ik dank de Heeren Voorzitters en leden der feestcommissie, de Heeren Burgemeester en Leden van de Gemeenteraad en al de bewoners die deel hebben genomen aan de grootsche betooging voor de hulde die zij mij hebben gebracht.
Aanvaard bid ik U, geliefde medeburgers, de dankbare hoogachting van
Uwe dankbare
Mevrouw Courtmans

Toch heeft het Maldegemse gemeentebestuur zelf nagenoeg niets bijgedragen tot dit feest, dat blijkt bijvoorbeeld uit de uitgaven: precies 100 fr.

2. EEUWFEEST VAN DE GEBOORTE VAN DE SCHRIJFSTER OP ZONDAG 17 SEPTEMBER 1911

Als Victor De Lille in 1901 in 't Getrouwe Maldeghem zijn plan voor een 'nieuw' Maldegem publiceert, is er bij de nieuw geplande kerk, op de plaats waar nu de Mevrouw Courtmansschool staat, een rond perkje voorzien waar het beeld van mevrouw Courtmans moet komen. Immers, de schrijfster woont er meer dan dertig jaar, ze schrijft er haar bekendste verhalen en is er ook gestorven, 'in de armen van Victor De Lille', zoals hij herhaaldelijk beweert. Victor ziet het al helemaal voor zich: het standbeeld, een mooi bloemperkje, een herinneringsplaat enz. Ook heeft hij al een jaartal op het oog om dit allemaal te realiseren: in 1911 als de Vlamingen de honderdste verjaardag van mevrouw Courtmans' geboortedag zullen vieren. Er is nog negen jaar de tijd, *het tijdverloop op hetwelke daar alles moet in orde zijn.* Ook als van het nieuwe Maldegem niets in huis komt, herinnert 't Getrouwe zijn lezers geregeld aan het standbeeld voor de schrijfster.

In maart 1910 rakelt De Lille de herdenking nog eens op: *Ja, stellig moet Vrouwe Courtmans gefeest worden toekomend jaar, en dat niet alleen te Maldegem, maar in heel het Vlaamsche land, in alle Vlaamsche kringen, want de weldaad die zij het volk bewees is algemeen en groot: Conscience had het leeren lezen, Vrouwe Courtmans deed het voortlezen, gaf het stof en gelegenhed om zijn aangeworven leeslust voort te onderhouden. Het is dus met reden dat wij die edele vrouw herdenken en vieren. Het gaat zoo altijd: na de dood alles voor hen die in 't leven niets dan tegenslag en leed kenden. En wij weten genoeg hoe vrouwe Courtmans onder hen mag gerekend worden.*
En een datum voor de viering heeft De Lille ook al: kermiszondag 17 september 1911.

Samen met opnieuw Lodewijk De Vriese verspreidt Victor in maart 1911 een oproep om Courtmans, net als in 1883, feestelijk te vieren, deze keer met een openbaar gedenkteken, een bronzen standbeeld dat beide heren zouden willen geplaatst zien *op de markt van Maldeghem, het ouwe, trouwe Maldeghem, waar een vizioen haar naartoe zond*, toen zij in Lier was weduwe geworden.

Op zondag 19 maart wordt een vergadering belegd in Gent, in Het Vosken op de Nederkouter, om er *den grondsteen te leggen van eene commissie voor het eeuwfeest*



De festiviteiten in september 1911 werden aangekondigd met een bijzonder mooie affiche.



GROENINGERWACHT
GENT
EEUWFEEST VROUW COURTMANS
MALDEGEM 17 SEPTEMBER 1911

GENT, postdatum.

Aan de Vlaamsche Maatschappijen van Gent,
Aan de Gentsche Vlamingen,

Op Zondag, 17 September aanstaande, wordt te Maldegem het eeuwfeest van VROUW COURTMANS gevierd.

Te dier gelegenheid wordt 's namiddags een Vlaamsche Optocht gehouden, tot denwelken alle Vlaamsche maatschappijen zijn uitgenoodigd.

In stoet begeven zich de Vlamingen naar het gemeentehuis, waar een feestredenaar optreedt, gansch het volk Vlaamsche liederen zingt, en het voorloopig beeld van VROUW COURTMANS ingehuldigd wordt.

Reeds hebben verschillende Gentsche maatschappijen hun toetreding gezonden. Ten einde eenheid in deze werking te bekomen, heeft de Groeningerwacht het zich tot plicht gerekend nog eens al de Vlaamsche maatschappijen van Gent en al de Gentsche Vlamingen op te roepen op 17 September a. st. naar Maldegem te gaan.

Met de verschillende vaandels aan 't hoofd, zouden de Gentsche deelnemers een indrukwekkende groep vormen.

De Groeningerwacht richt dus een gezamentlijke reis in. Vertrek uit Gent (Dampoort) om 12.44. Prijs per kaart heen en terug fr. 1,15, waarbij 10 centiemen gevoegd zijn om de kosten der inrichting te dekken.

De Vlamingen die verlangen de reis mede te maken, worden vriendelijk verzocht de hierbijgevoegde toetredingskaart degelijk ingevuld terug te zenden, uiterlijk op Woensdag 13 September. De kaarten worden gegeven op Zaterdag 16 September, van 8 tot 10 u. 's avonds, in « De Lustige Boor ». St-Baafsplein, Gent. In dat lokaal berust ook een inschrijvingslijst.

Gelieft te aanvaarden de uitdrukking onzer Vlaamsche gevoelens.

DE GROENINGERWACHT.

Keer om a. u. b. en lees het BELANGRIJK BERICHT.

Druk. K. Vandeweghe, Oudburg, 8

Uitnodiging naar de viering in Maldegem gericht aan de 'Vlaamsche Maatschappijen", ondertekend 'Groeningerwacht'.

van vrouwe Courtmans. Er zal voornamelijk worden gesproken over het *bijeenoogsten* van geld via inschrijvingslijsten en via toelagen van staat en provincie, *latende aan de gemeente Maldeghem de eervolle taak over te zorgen voor de plaatselijke feestelijkheden, die het overhandigen van het kunstwerk zouden opluisteren.* Volgens De Lille zijn er twee zaken die de bevolking wil: een meeting voor de Vlaamse Hogeschool in Gent en een feest voor Courtmans, en hij belooft ze allebei, maar met een beetje geduld.

De provinciale commissie belegt enkele vergaderingen waarbij de wens wordt uitgedrukt *op eenen Zondag naar Maldeghem te komen, om in persoon kennis te maken met de Maldeghemsche Gemeenteoverheid.* Ondertussen is ook beeldhouwer Marnix D'Haveloose aangesproken en die presenteert op een van de bijeenkomsten een klein wassen model van het standbeeld: Courtmans gezeten in een zetel met de pen in de hand, een kopie van het schilderij van Van Biesbroeck. De Lille wil er een feestelijke dag van maken. Niet alleen de Courtmanscommissie, ook de Hogeschoolcommissie, de leden van de Commissie van Monumenten, de overlevenden van de viering van 1883, de Vlaamse *vrienden* uit Brussel en elders, en natuurlijk *onze primus*, D'Haveloose himself, worden naar Maldegem geïnviteerd ... door De Lille.

Het hoge gezelschap zal aan het station worden verwelkomd, waar een stoet zal worden gevormd met beide Maldegemse muziekmaatschappijen, de Maldegemse verenigingen

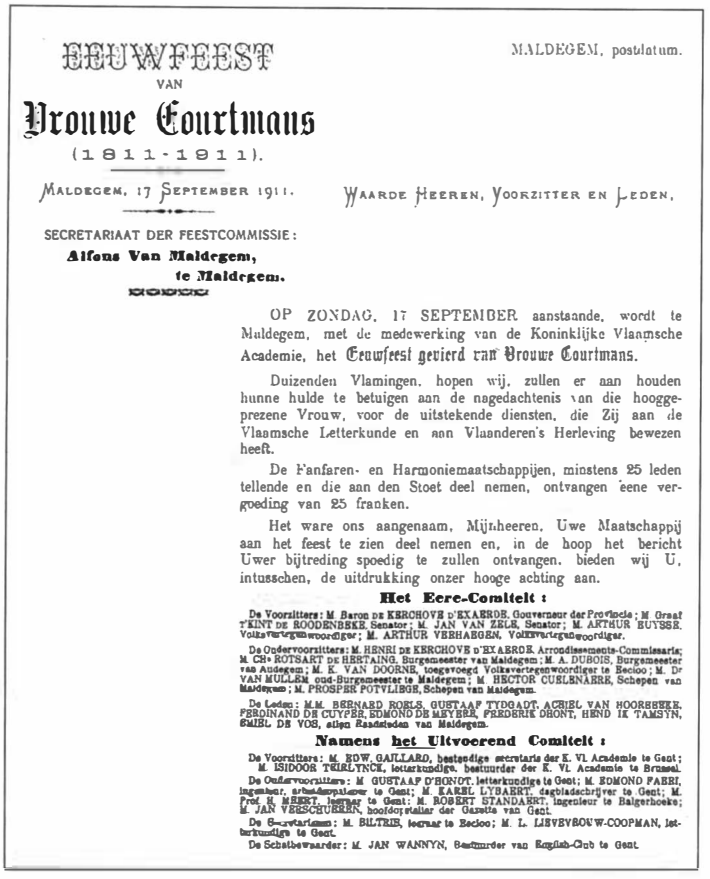

EEUWFEEST
VAN
Vrouwe Courtmans
(1811-1911).

MALDEGEM, 17 SEPTEMBER 1911.

MALDEGEM, postdatum.

WAARDE HEEREN, VOORZITTER EN LEDEN,

SECRETARIAAT DER FEESTCOMMISSIE:
Alfons Van Maldegem,
te Maldegem.

OP ZONDAG, 17 SEPTEMBER aanstaande, wordt te Maldegem, met de medewerking van de Koninklijke Vlaamsche Academie, het Eeuwfeest gevierd van Vrouwe Courtmans.

Duizenden Vlamingen, hopen wij, zullen er aan houden hunne hulde te betuigen aan de nagedachtenis van die hooggeprezene Vrouw, voor de uitstekende diensten, die Zij aan de Vlaamsche Letterkunde en aan Vlaanderen's Herleving bewezen heeft.

De Fanfaren- en Harmoniemaatschappijen, minstens 25 leden tellende en die aan den Stoet deel nemen, ontvangen eene vergoeding van 25 franken.

Het ware ons aangenaam, Mijnheeren, Uwe Maatschappij aan het feest te zien deel nemen en, in de hoop het bericht Uwer bijtreding spoedig te zullen ontvangen, bieden wij U, intusschen, de uitdrukking onzer hooge achting aan.

Het Eere-Comiteit:

De Voorzitters: M. Baron DE KERCHOVE D'EXAERDE, Gouverneur der Provincie; M. Graaf T'KINT DE ROODENBEKE, Senator; M. JAN VAN ZELE, Senator; M. ARTHUR BUYSSE, Volksvertegenwoordiger; M. ARTHUR VERHAEGEN, Volksvertegenwoordiger.

De Ondervoorzitters: M. HENRI DE KERCHOVE D'EXAERDE, Arrondissements-Commissaris; M. CH. ROTSART DE HERTAING, Burgemeester van Maldegem; M. A. DUBOIS, Burgemeester van Audegem; M. K. VAN DOORNE, toegevoegd Volksvertegenwoordiger te Eecloo; M. Dr VAN MULLEM, oud-Burgemeester te Maldegem; M. HECTOR CUELENAERE, Schepen van Maldegem; M. PROSPER POTVLIEGE, Schepen van Maldegem.

De Leden: M.M. BERNARD ROELS, GUSTAAF TYDGADT, ACHIEL VAN HOORBEEKE, FERDINAND DE CUYPER, EDMOND DE MEYERE, FREDERIK DHONT, HEND IK TAMSYN, EMIEL DE VOS, allen Raadsleden van Maldegem.

Namens het Uitvoerend Comiteit:

De Voorzitters: M. EDW. GAILLARD, bestendige secretaris der K. Vl. Academie te Gent; M. ISIDOOR TEIRLYNCK, letterkundige, bestuurder der K. Vl. Academie te Brussel.

De Ondervoorzitters: M. GUSTAAF D'HONDT, letterkundige te Gent; M. EDMOND FABRI, ingenieur, arbeidsopzigter te Gent; M. KAREL LYBAERT, dagbladschrijver te Gent; M. Prof. H. MEERT, leeraar te Gent; M. ROBERT STANDAERT, ingenieur te Balgerhoeke; M. JAN VEESCHUEREN, hoofdopsteller der Gazette van Gent.

De Secretarissen: M. BILTRIE, leeraar te Eecloo; M. L. LIEVEVROUW-COOPMAN, letterkundige te Gent.

De Schatbewaarder: M. JAN WANNYN, Bestuurder van English-Club te Gent.

Aankondiging van het eeuwfeest, met de samenstelling van het erecomité en het uitvoerend comité.

enz., gevolgd door een ontvangst op het stadhuis, met toespraken en erewijn, waarna een gepaste plaats voor het standbeeld zal worden aangeduid. Vervolgens zal een noenmaal worden opgediend in het Koophandelshof en de dag zal eindigen met een Courtmansmeeting in de Gilde. De Lille plant alles voor zondag 23 april, Beloken Pasen.

Ondertussen begint het eigengereide gedrag van De Lille enkele Maldegemse politici danig op de zenuwen te werken. De man van 't Getrouwe beslist immers alles op zijn eentje, zonder ook maar iemand van het gemeentebestuur te raadplegen. Ook wordt erover geklaagd dat er weinig (of geen) Maldegemnaren deel uitmaken van het provinciaal comité. Daarop wordt verontwaardigd gereageerd. Is het niet uit Gent dat het eerste signaal kwam om Courtmans te vieren? Was misschien niet iedereen geïnviteerd naar de eerste vergadering van het comité?

Wat er ook van zij: het gemeentebestuur vormt zelf een comité bestaande uit twee leden van de raad *ter linkerzijde*, twee *ter rechterzijde*, de voorzitters van de beide muziekmaatschappijen, de voorzitter van de Oud-Wapenbroeders plus de heren De Coninck, brouwer Calon en Van Dale. Dit comité *van rust en orde* wordt belast contact op te nemen met Gent. En het schepencollege kondigt zélf een meeting aan en wel op zondag 2 april door het Comité voor de Vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool. De beste sprekers worden gevraagd om in Maldegem Vlaanderens belangen te komen verdedigen.

Helaas! De meeting van het gemeentebestuur kan niet doorgaan omdat de gevraagde sprekers het de een na de ander laten afweten. Volgens de schepenen en enkele raadsleden zit Victor De Lille erachter en heeft hij de Gentenaren afgeraden naar Maldegem te komen. Hij is immers niet bij de organisatie door het gemeentebestuur betrokken.

Op zondag 9 april wordt, tot grote verwondering van eenieder, een vergadering belegd in de raadszaal van het gemeentehuis om een nieuw comité op te richten om verdere meetings, betogingen en feestelijkheden voor het eeuwfeest definitief te regelen. De bijeenkomst leidt echter tot een zware aanvaring tussen Victor De Lille en het gemeentebestuur.

Het is Gustaaf Tytgadt, oudste raadslid, die de vergadering voorzit. Maldegem verkeert in een bijzondere situatie, overal in Vlaanderen wordt geijverd voor de Vlaamse Hogeschool in Gent, in Maldegem komt daar nog de huldiging van beeldhouwer D'Haveloose en het eeuwfeest van Courtmans bij. Misschien is het best, aldus Tytgadt, om alles samen te organiseren omdat de drie zaken toch één en hetzelfde doel nastreven, namelijk de verheerlijking van het Vlaamse volk.

Dan neemt Victor het woord en zet alles nog eens in het lang en het breed uiteen, waardoor het publiek hem niet goed kan volgen. Drie weken eerder reeds is te Gent in de *groote Courtmans-commissie* voorgesteld een uitstapje naar Maldegem te maken. En omdat de voornaamste sprekers voor de vervlaamsing van de Hogeschool deel uitmaken van die commissie, is dit een uitstekende *gelegenheid* om in Maldegem iets bijzonders te organiseren, de heren zijn zelfs bereid al van 's voormiddags te komen *gelijk de leden der commissie van het onvergetelijke feest van 1883 meermalen gedaan hadden.* En men kan van de gelegenheid gebruik maken om Marnix D'Haveloose eens in de bloemetjes te zetten; die heeft immers in Brussel de bekende Godecharleprijs voor beeldhouwkunst gewonnen. Een datum voor dit alles is nog niet vastgelegd, maar De Lille meent dat dit al rond Pasen of op Beloken Pasen kan. Het zal de voorbode zijn van de grote feesten die tegen het einde van de zomer in Maldegem zullen plaatsvinden, *en waarop alle neringdoeners al zoozeer verlekkerd waren.* Maar volgens Het Weekblad is het De Lille er enkel om te doen zichzelf in de bloemetjes te zetten *van het comiteit waarvan hij zich reeds als 1e voorzitter had aangesteld.*

Na de tussenkomst van De Lille vraagt eerste schepen Hector Cuelenaere zich af waarom de Gentse sprekers hebben opgezegd, terwijl in Maldegem alles gereed is om hen hartelijk te ontvangen. Iemand uit Maldegem heeft brieven geschreven waarin stond dat het Maldegemse comité niet aan zijn wensen voldeed en geen succes zou bijbrengen aan de meeting. Cuelenaere zegt dat het altijd dezelfde persoon is in Maldegem die zich als onmisbaar aanstelt en alles naar zijn grillen wil zien gebeuren. Maar de tijd is voorbij *dat wij dit hebben verdragen en van vandaag af zullen wij toonen dat wij niet langer onder de voeten meer willen getrapt worden.* Geen meetings meer, tenzij ze uitgaan van ons comité, aldus de schepen, en als men oordeelt dat De Lille erbij moet zijn, *dan doen wij er de hand van af en zullen niet meewerken, dan doen we zelf sprekers komen die evengoed de vervlaamsing zullen doen uitschijnen en niet min bijval zullen genieten.* De bravo's zijn niet uit de lucht.

Brouwer August Calon neemt vervolgens het woord en beweert dat niet De Lille, maar Leon De Coninck een mandaat uit Gent heeft gekregen om het terrein voor te bereiden voor de meeting van 2 april. Daarvan zijn brieven uit Gent bewaard en De Coninck heeft

strooibriefjes vanuit Gent ontvangen om in Maldegem te verspreiden. Het is enkel door de geheime onderkruiperij van De Lille dat het feest van 2 april, dat aangenaam en nuttig moest zijn, in duigen is gevallen. Ook Calon wordt toegejuicht. De Lille zegt daarop dat hijzelf De Coninck belastte met de organisatie van de meeting *omdat ik nog teveel met Courtmanscommissie bezig was, maar 'k zei hem niet dat hij dat moest in 't duikerke doen.* En dat hij overigens alle vroegere meetings in Maldegem georganiseerd heeft, bijvoorbeeld die voor de Transvalers. Maar Calon onderbreekt hem en roept: *Ik wil niet zeggen dat gij liegt, dit is te gemeen en dit zoudt gij ten andere niet durven, maar al hetgeen gij komt te zeggen is ONWAAR!*

Schepen August Potvliege heeft het over het 'verloren' feest dat *door tusschenkomst van twistzoekerij, van oploopende eigenliefde, en het verkiezen van eigenbelang tegen het algemeen welzijn niet is kunnen doorgaan.*
In de raadszaal is de stemming anti-De Lille, *gans de zaal stond aan de kant van de heeren die eens goed protest hadden durven aantekenen tegen de altijd klimmende pretentie van de heer De Lille die in alle omstandigheden er op uit is om alle overheid voorbij te loopen en hun de les te spellen. En ja, de mensen houden wel eens van wat tegenspraak en van een onafhankelijke mening, maar er een systeem van maken om alles en iedereen belachelijk te maken en te vernederen, dat valt niet in de smaak van het volk. Integendeel: het juicht toe al degenen die het werk in handen nemen om zulk ene gedrag eens voor goed te schandvlekken en den hoogmoed wat in te toomen*..., aldus in een commentaar in Het Weekblad.

De Lille reageert wat zuur en schrijft dat de schepenen hun *klakkers* hebben meegebracht, *en klakten ze niet intijde genoeg, ze klakten zelf, Cuelenaere voor M. Potvliege en Potvliege voor M. Cuelenaere.* En dat men in Maldegem *nen keer iets wilde doen zonder dat de opsteller van 't Getrouwe en van Onze Kop het wist.* Zodra men dat in Gent verneemt, besluit iedereen: we gaan niet naar Maldegem en het is onnodig om in Maldegem jammerklachten aan te heffen: uitgesteld is niet verloren.

Als toemaatje publiceert 't Getrouwe een brief van Verstrynge-Courtmans uit Oostende waarin de hoofdredacteur oprecht wordt geloofd voor zijn inzet en toewijding voor het eeuwfeest, maar waarin de familie zegt af te zien van deelname aan alle feestelijkheden. Wat later ontvangt het gemeentebestuur eveneens een brief van de familie uit Oostende waarin iedereen wordt bedankt voor het ontworpen eeuwfeest waarop de familie zeker present zal zijn...

En daarna dient Victor De Lille zijn drie 'aanvallers' van antwoord. Cuelenaere is kwaad omdat hij in het comité geen erepost heeft gekregen, wat maar vanzelfsprekend is, hij en zijn familie en de 'betere' katholieken zijn hun hele leven tegen Courtmans geweest. De burgemeester weigerde haar zelfs een mooie plaats op het kerkhof. En schepen Potvliege moet niet zo hoog van de toren blazen. In de stoet van 1905 heeft hij een beschimmelde shako en pitteleer geleend die betaald werden door de gemeente terwijl De Lille de stoet helemaal op zijn kosten wou organiseren. Maar dat werd geweigerd en uiteindelijk kostte de stoet meer dan 5.000 frank, de hele opbrengst van het octrooi.

Brouwer Calon wordt nog eens apart onder vuur genomen. Als hij tijdens feesten en bijeenkomsten bier mag schenken op de kosten van de goede burgers, is alles in orde. Op een keer bezoekt hij 't Kasteeltje met het verzoek danspartijen te mogen organiseren in de

herbergen die De Lille onlangs had gekocht in de Noordstraat. Van De Lille mocht iedereen blijven wonen, zolang er maar geen danspartijen werden gehouden. Maar Calon zou de mijnheer van 't Kasteeltje wel even spreken, en alles zou wel in orde komen. Calon vangt echter bot, bij De Lille staat niet het geldgewin op de eerste plaats zoals bij Calon, maar wel wil hij *het oud geloove bewaren, als de priesters preeken tegen dansvergaderingen en alle gevaarlijke bijeenkomsten, zal ik het niet zijn die in mijne herbergen zal laten dansen.* En is het Calon niet die een grote danszaal heeft opgesteld op de markt? De Lille herinnert zijn lezers eraan dat de brouwer nog Hollander is en dat hij zich eigenlijk niet mag bemoeien met politieke Maldegemse aangelegenheden en zeker niet het woord mag voeren in het gemeentehuis. En De Lille besluit met een sneer naar de lokale gazetten: *Er zijn hier vier gazetten, en er zijn er twee die elk geen 400 nummers trekken, en 't Getrouwe met zijn bijbladen drukt er door de 12.000, waarvan er meer dan 1.000 blijven in Maldeghem alleen, en dan durven die twee blaffers zich nog uitgeven als de vertegenwoordigers van de openbare gedachte.*

Eind april 1911 bezoekt Henri de Kerchove d'Exaerde Maldegem *per automobiel*, weliswaar die van burgemeester Rotsart de Hertaing die de hoge gast afhaalt aan het station. In een lange rede roemt de arrondissementscommissaris de gemeente Maldegem, een kleine stad, en zegt verheugd te zijn dat het eeuwfeest van Courtmans feestelijk zal worden gevierd: "*Mevrouw Courtmans verdient het dat Maldeghem en heel het land haar in brons vereeuwige. In al hare vertellingen, en vooral in 't Geschenk van den Jager, waar zij de landelijke eenvoud stelt nevens het verderf van de grote fabrieksstad, geeft zij gouden lessen aan onze kleine menschen. Met haar te vieren zal ook de goede naam van uwe gemeente gevierd worden. Uit ganscher harte wensch ik u geluk…!!*"

Wel tien minuten spreekt de Kerchove d'Exaerde over de viering, en dat is natuurlijk koren op de molen van De Lille die het gemeentebestuur in een lang artikel verwijt niets te doen voor de kunst, het Vlaams onderwijs, de verfraaiing van de gemeente enz., maar integendeel alle initiatief tegenwerkt, vooral dan als het van hem komt. In de kranten van de tegenpartij wordt met geen woord gerept over het feit dat de arrondissementscommissaris zo lang over Courtmans en haar aanstaande viering heeft gesproken.

Ook August Calon, de niet-genaturaliseerde Hollandse brouwer, moet het opnieuw ontgelden, in 't Getrouwe wordt een spotprent gepubliceerd van Calon met een po op zijn hoofd en met een tapkraan in zijn achterste en met volgend onderschrift:



Calon
Zoo vol als een ton
Zoo vol als een vat
Met een kraan in zijn gat

Calon is in alle staten en antwoordt met een bijzonder smadelijk artikel in Het Weekblad van Gustave Parin tegen De Lille waarin hij hem beschuldigt *ergerniswekkende prenten* te publiceren en dat *'t redacteurke* van 't Getrouwe treffelijke personen heeft aangevallen in twee kolommen *zeever.* Calon heeft het over onbezonnen dwaasheid, spotternijen, beestachtige prenten, vuiligheden enz. En het lezenswaardige stukje eindigt met: *'En nu genoeg. Gij zijt mij te min'.*



Orde der Feestelijkheden.

Om 2 uur. GROOTE VLAAMSCHE OPTOCHT.

Om 3 uur. Op het Plein vóór het Stadhuis.

1. FEESTREDE door den gekenden Volksredenaar FRANS REINHARD.
2. Aanbieding van het BORSTBEELD van VROUWE COURTMANS, door den Heer KAREL LYBAERT, Ondervoorzitter van het Uitvoerend Comiteit.
3. Antwoord van den WelEd. Heer ROTSART DE HERTAING, Burgemeester.
4. Ontbulling van het BORSTBEELD, vervaardigd door den Maldegemschen Beeldhouwer, Mr MARNIX DHAVELOOSE.
5. Uitvoering door gansch het Volk van Vlaamsche Liederen
   - A. De STRIJDKREET, van Peter Benoit.
   - B. Het BLIJLIED van Karel Mestdagh.
   - C. DE VLAAMSCHE LEEUW.

De Volksliederen worden begeleid door Fanfaren, onder 't bestuur van den Heer Jozef Tinel.
Orchestreering van Meester Oscar Roels.

Nachttreinen en nachttrams in alle richtingen.

Orde der feestelijkheden. Volksredenaar Reinhard werd vervangen door dr. August Borms.

Wat er van de hele affaire overblijft, is een eeuwige politieke vete tussen de clan van 't Getrouwe, de familie De Lille dus, en de gevestigde politieke waarden in Maldegem, de betere katholieken genoemd: Cuelenare, Potvliege en tutti quanti. Die politieke twist, die Maldegem in twee kampen verdeelt, de Foto's en de Buffalo's, wordt later verder gezet door de partij van Jozef De Lille, eerst tegengewerkt als ontwerper van goedkope woningen en later door toedoen van Hector Cuelenaere afgezet als burgemeester van Maldegem.

Ondanks de maandenlange twisten worden er voor de honderdste verjaardag van de geboorte van de schrijfster in Maldegem op zondag 17 september toch grote feestelijkheden op het getouw gezet die, zoals de secretaris van het gemeentelijk comité aan enkele ongeruste bladen laat weten, *gevierd zullen worden buiten elken politieken partijgeest.*
Reeds van 's morgens vroeg buldert het kanon en aan elk huis wappert de Belgische driekleur. Ongeveer zestig verenigingen, maatschappijen, fanfares en harmonieën worden in Maldegem verwacht.
Uit Maldegem stappen volgende groepen mee op in de stoet:

Fanfare Nut en Vermaak
Katholieke Turnclub Willen is Kunnen
Getrouwe Oud Wapenbroeders (met kepi)
Maatschappij van Onderlingen Bijstand, Vriendschap en Broederliefde
Uitwijkelingenbond
Boerenbond en andere Sociale Inrichtingen
Xaverianen Kleit
Zangmaatschappij Sint-Cecilia Kleit
Groep Maatschappijen van Vermaak
Katholieke Burgersgilde
Studentengilde Hand in Hand
Davidsfonds
Fanfare Sint-Cecilia



Het borstbeeld van mevrouw Courtmans, dat op de eeuwfeestviering onthuld werd, is een werk van kunstenaar Marnix D'Haveloose. Hij was in Maldegem geboren in 1885. Omstreeks 1950 was hij directeur van de Brusselse Academie. Hij overleed in 1973. In 1911 nam men zich voor een jaar later een standbeeld voor mevrouw Courtmans op te richten, een voornemen waar echter niets van in huis kwam. Het borstbeeld sierde lange tijd de hal van het gemeentehuis.

De studentengilde van Eeklo wordt luidruchtig toegejuicht vanwege het grote, linnen doek waarop in grote letters staat: *Wij eischen de Vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool!* De stoet eindigt op de Grote Markt waar een dicht opeengepakte menigte zich heeft verzameld. Op het balkon van het stadhuis staan een hele reeks notabelen: de gouverneur, de arrondissementscommissaris, senatoren, volksvertegenwoordigers, burgemeesters, raadsleden enz. In het feestprogramma staat *den gekenden Volksredenaar Frans Reinhard* aangekondigd maar die zegt op het laatste ogenblik af. Men slaagt erin hem te vervangen door de al even bekende dr. August Borms uit Antwerpen. Om drie uur luistert iedereen naar zijn feestrede *die in een klare, duidelijke taal, met eene stem klinkend gelijk eene klok, hulde bracht aan de nagedachtenis der gevierde schrijfster, die, door hare letterkundige voortbrengselen, zooveel bijdroeg tot de verheffing en de veredeling van het Vlaamsche volk.* Telkens Borms de vervlaamsing van de Gentse universiteit aanhaalt, en dat doet hij herhaaldelijk, stijgt er een gejuich op.
Daarna wordt het borstbeeld van de schrijfster van de hand van de in Maldegem geboren kunstenaar Marnix D'Haveloose, geplaatst vooraan op de pui van het gemeentehuis, overhandigd aan het gemeentebestuur door Karel Lybaert, ondervoorzitter van het Uitvoerend Comité. Burgemeester Rotsart de Hertaing onthult het beeld waarna Vlaamse liederen worden gezongen *door gansch het Volk*:

De Strijdkreet van Peter Benoit
Het Blijlied van Karel Mestdagh
De Vlaamsche Leeuw van Karel Miry

Deze zangstonde wordt geleid door Jozef Tinel.

Vervolgens is er een ontvangst op het gemeentehuis en neemt het *Wederlandsch Muziekfeest* een aanvang op kiosken in de Westeindestraat, het Molentje en op de Markt. Het borstbeeld wordt naderhand terug naar Brussel verzonden *om voltooid te worden tot een beeld ten voeten uit.* Het standbeeld wordt nooit gerealiseerd hoewel de onthulling ervan voor 1912 wordt afgekondigd.

De hele zondag is het een komen en gaan van volk in Maldegem. Veel deelnemers dragen op hun hoed een kaart met daarop: *Hulde aan Mevrouw Courtmans. Wij eischen eene Vlaamsche Hoogeschool!* Diezelfde tekst wordt door de Maldegemse studenten van Hand in Hand meegedragen op een banderol. 's Avonds verdringen de mensen zich aan de woning van de heer De Waele waar een mooi verlicht portret hangt van de schrijfster, ontworpen door gemeentebediende Alfons Van Maldeghem.

Het feest wordt op maandag besloten met het opstijgen van de monsterluchtballon Le Rêve. Het is juffrouw Malvina Fiers, dochter van de heer Louis Fiers, *toeziener te Kleit*, die het luchtreisje mag meemaken. Als de ballon omstreeks halfvijf opstijgt, ziet de Markt zwart van het volk. Le Rêve landt in Zelzate en *'s avonds reeds was de moedige juffer met de trein te Maldegem terug.*

In de meeste kranten en weekbladen wordt het gemeentebestuur van Maldegem geloofd voor de nagenoeg vlekkeloze organisatie van het feest. Enkel in de Gazette van Gent is er enige kritiek te horen. In 1883 zijn in alle straten en aan alle huizen jaarschriften en heilwensen aan Courtmans te lezen, nu is er slechts één te zien: het reeds vermelde portret dat door de deelnemers geestdriftig wordt toegejuicht. Ook wordt in De Gazette gehoopt dat het bestuur *eene groote vergetelheid zal herstellen*, namelijk het aanbrengen van een gedenksteen aan het huisje van de schrijfster. Het eindoordeel van de Gentse krant is toch positief, het is een indrukwekkende plechtigheid geworden met een menigte volk *die nog lang leven en beweging in de gemeente hielden.*

In 't Getrouwe moet het korte verslag in de binnenbladzijden worden gezocht. De Lille noteert een beetje te gretig wie er allemaal ontbrak: de Vlaamse Academie, het Willems- en Davidsfonds, er was geen enkele schrijver aanwezig en slechts drie man van het inrichtingscomité uit Gent waren te zien. Zelfs de aangekondigde sprekers lieten het afweten. Enkel *den jongen heer Tinel* krijgt een woord van dank voor *het in den mond brengen van het volk van de Vlaamsche liederen.*
En ondanks het feit dat Victor De Lille geen deel uitmaakt, noch van het Gentse, noch van het Maldegemse comité, blijkt dat ook zonder 't Getrouwe een geslaagd feest kan worden georganiseerd. Door zijn voortvarendheid heeft De Lille deze keer zichzelf in de voet geschoten.

Boerken Waardichters ten slotte doet ook zijn duit in het zakje met een passend gedicht:

Haar borstbeeld dat verrijze
Door Marnix D'Haveloos
Daar staat mevrouw, de wijze,
Voor eeuwig en altoos
In hoog verheven trans
Als weldoend' englinne
Vrouwe Courtmans

3. HERDENKINGEN DOOR HET WILLEMSFONDS

a. Courtmansavond in 1936

Ondanks het feit dat de boeken van Courtmans nog steeds veel worden gelezen, raakt de schrijfster zelf stilaan in de vergetelheid, ook en vooral in Maldegem. Enkel bij het overlijden van een familielid wordt er in de lokale pers nog iets over haar geschreven.

In 1936 wordt door het pas gestichte Maldegemse Willemsfonds een Courtmansavond georganiseerd, *op een donkere decemberavond van het vredesjaar 1936* wordt in Maldegemsche Momenten geschreven, maar dat blijkt een zondag in september te zijn. Het Willemsfonds werd opgericht om lezers van degelijke lectuur te voorzien want de *bestaande Maldegemsche boekerij is zoo eenzijdig geworden en iedereen heeft recht op vrijere lectuur.*

Het bestuur van de nieuwe afdeling ziet eruit als volgt:

voorzitter	Maurits De Laere
ondervoorzitter	L. Lasoen
boekbewaarder	Joris Pennincx
secretaris	Karel Andries

Voor de Courtmansherdenking van 1936 mag voorzitter De Laere heel wat prominenten verwelkomen: twee volksvertegenwoordigers, politici uit de streek, Willemsfondsers uit Gent, Brugge, Oostende, Knokke en natuurlijk ook uit Maldegem en schepen Julien Willemarck en volksvertegenwoordiger Jozef De Lille, die het gemeentebestuur vertegenwoordigen. De Ceciliazaal zit dan ook goed gevuld en het podium is prachtig versierd met de Belgische, Vlaamse en Maldegemse kleuren en met het borstbeeld van Courtmans *dat door de nalatigheid van het vroegere gemeentebestuur ergens op een rommelzolder verdoold was geraakt.*

Julius Pée, auteur van *Mevrouw Courtmans. Een letterkundige studie* die in 1933 verscheen, vertelt over leven en werk van de schrijfster en over Maldegem, dat wordt vergeleken met Beotië met zijn onbeschaafde en onwetende volk, dat in het zand beet en waarvan het zand een oase is geworden. De gloedvolle rede van Pée maakt zo'n diepe indruk op het aanwezige publiek dat de spreker door het aanhoudende applaus verplicht is tot driemaal toe op het podium terug te keren.

Het hoogtepunt van de avond is het moment waarop Julius Pée en Edward Peeters, bekend schrijver (Paul Kiroul) en pedagoog, gehuwd met een kleindochter van Courtmans, elkaar de hand schudden, *beiden uiterst verdienstelijke zonen van Vlaanderen, beiden vergrijsd in den Mevrouw Courtmans-cultus.* De nieuwe afdeling wordt dan ook de Courtmansafdeling gedoopt.

Naar aanleiding van deze literaire avond lezen we in 't Getrouwe dat men van plan is Courtmans *weer op grootsche wijze te herdenken en wellicht ter harer eere in den gevel van het huisje een steen te plaatsen met vermelding van al haar werken.* Haar huisje staat er in 1936 dus nog. Ondertussen is door het gemeentebestuur de Voorstraat alvast veranderd in Mevrouw Courtmanslaan.

WILLEMSFONDS
AFDEELING MALDEGEM

Programma van de Plechtige Instelling van de Afdeeling en de Mevrouw Courtmans-hulde op Maandag 28 Sept. 1936, in de Feestzaal «Cecilia» Nieuwstraat, Maldegem.

NAMENS HET BESTUUR :
De Voorzitter,
M. DE LAERE

De Ondervoorzitter,
L. LASOEN

De Schrijver,
K. ANDRIES

PRIJS : 1 FRANK

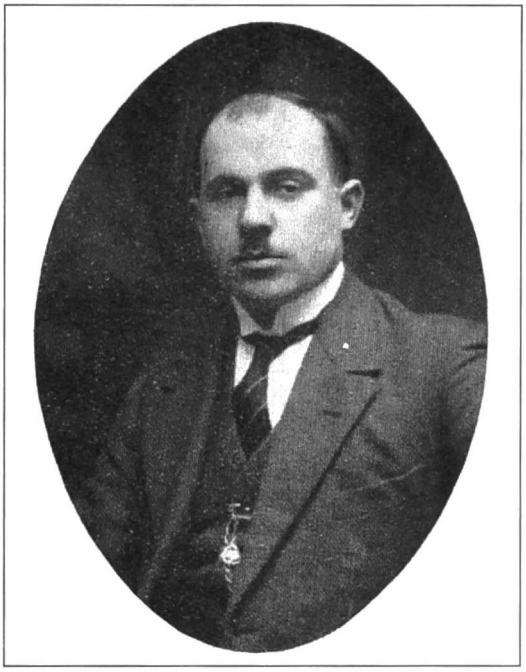

Voorzitter Maurits De Laere.

b. Herdenking in september 1940, vijftig jaar na haar sterfdag

De oorlog steekt echter stokken in de wielen, maar toch wordt eind september 1940, enkele maanden na het uitbreken van de oorlog, Courtmans voor een select publiek opnieuw herdacht in de boekerijzaal: het schepencollege, gemeenteraadsleden, voorzitters van verenigingen, notabelen, directeur van de Rijksmiddelbare school enz. Marcel Boey, voorzitter van het Verbond van de Vlaamsche Kultuurkringen, verwelkomt iedereen en dankt de opgekomen prominenten en het publiek en vindt het een hele eer dat de besten uit het volk hier aanwezig zijn. Stijn Streuvels liet zich verontschuldigen.

Boey legt ook uit waarom de Kultuurkringen Courtmans nu huldigen: omdat het herdenken van een mooi figuur een reden tot vreugde is, ook en vooral in kommervolle tijden, omdat zulke gelegenheden bewijzen dat we één volk zijn en, naar den raad van Wies Moens, als één volk willen leven en omdat rond de figuur van Vrouw Courtmans, heel ons volk kan staan en aldus opgaan tot *de zoo gewenschte volkseenheid.*

Het is opnieuw Jules Pée die leven en werk van de schrijfster belicht. Volgens Pée is het een Waal, Paul Hamelius, die in 1894 voor het eerst wijst op haar kwaliteiten als schrijfster en op haar rol in de Vlaamsche herleving. Zonder Courtmans zouden de Vlamingen niet staan waar ze nu staan, aldus Pée. Zij was een volksschrijfster bij uitnemendheid en daarop mag wel met nadruk worden gewezen in deze tijden, waarop zo wordt aangedrongen op het volkse en de volksverbondenheid.

Juffrouw De Zutter leest dan de novelle Tante Sidonie voor en na dit intermezzo laat Raf Van Hulse de stem van het jonge Vlaanderen horen. Aan het eind van de vergadering wordt aangekondigd dat een Mevrouw Courtmanswerk in het leven is geroepen dat tot doel heeft binnen afzienbare tijd een blijvende gedachtenis - een standbeeld - van de schrijfster in Maldegem te realiseren. Het voorlopig comité om dit doel te verwezenlijken



bestaat uit vertegenwoordigers van de bibliotheek, de V.T.B., de V.O.S., 't Daghet in den Oosten, het Vlaamsch Kruis, het Davids- en Willemsfonds. Zowel Pée als Van Hulse worden als ereleden in het comité opgenomen. Schepen Jozef De Lille vermeldt nog dat er wordt uitgekeken naar middelen om het huisje van de schrijfster te bewaren voor het nageslacht.

In de namiddag worden bloemen op haar graf gelegd en wordt het woord gevoerd door Maurice De Laere, voorzitter van het Maldegemse Willemsfonds, R. Maerten van de West-Vlaamse afdelingen, en O. Van Hauwaert van het nationaal bestuur. Ook Marcel Boey zet nog eens uiteen waarom Courtmans gehuldigd wordt: ze was een cultuurdraagster, ze leed onder de partijpolitieke verscheurdheid van ons volk, en moest ze nu hebben geleefd dan zou ze gestaan hebben in het kamp der volkseenheid. Merkwaardig is wel dat van deze toespraak geen melding wordt gemaakt in het achteraf uitgegeven gedenkboek Maldegemsche Momenten. De redevoering van Raf Van Hulse verschijnt wel integraal in 't Getrouwe van 6 en van 13 oktober 1940. Het is een heel interessant werkstuk waarin de spreker oog heeft voor zowel de literaire kwaliteiten als tekortkomingen van Courtmans. En dat hij haar boeken heeft gelezen, bewijst hij door het aanhalen van vele citaten. En de mensen die denken dat Courtmans oubollig, ouderwets overkomt, raadt hij aan haar werk te herlezen. *Ze zullen verwonderd staan hoe diep de zachte schoonheid ervan hen nog ontroeren kan...*

c. Met mevrouw Courtmans naar Kleit en het Drongengoed op 15 juni 1941

Op 15 juni 1941 organiseert het Willemsfonds een literaire fietsbedevaart naar Kleit en het Drongengoed, waar de tijd lijkt stil te staan. Zoals gewoonlijk is Julius Pée van de partij en op het binnenhof van de Drongengoedhoeve vertelt hij over het Kleit zoals dat in de boeken van Courtmans wordt beschreven. De gebroeders Van Damme, industriëlen uit Eeklo, eigenaars van de hoeve, en leden van het Willemsfonds, leiden de aanwezigen rond en het hele gezelschap wordt nog getrakteerd ook. In de plaats van *Het Geschenk van den Jager* kon men spreken van *De Verrassing* van den Jager en iedereen voelt zich enkele uren teruggeflitst naar de 19de eeuw, naar de tijd van Courtmans dankzij het werk van Courtmans, het woord van Pée en de organisatie van voorzitter Maurits De Laere.

Enkele maanden later, op 5 oktober 1941, wordt een tweede fietstocht georganiseerd door Maurits De Laere en zijn medewerkers, deze keer naar Brezende en Zoetendale. Julius Pée is er deze keer niet bij wegens ziekte van zijn echtgenote. Toch is hij 'geestelijk' present, want hij heeft zijn toespraak over het Sociaal Vraagstuk in het Levenswerk van Désirée Courtmans aan het bestuur van het Willemsfonds bezorgd en die wordt voorgelezen door de heer Boeykens, leraar aan de Rijksmiddelbare school. De deelnemers aan deze tocht

worden geconfronteerd met archeologische bijzonderheden, ze bezoeken een schuur in Brezende met haar als vestingsmuren dikke eiken balken, ontdekken een onder de aarde bedolven grenssteen, bekijken de *Zoetendaalschen zonnewijzer* enz.
Over de vier Courtmansbezoeken aan Maldegem door de West-Vlaamse Willemsfondsafdelingen wordt secretaris Jan Schepens zowaar lyrisch: *Aldus hebben de Maldegemsche vrienden vier mooie strofen laten hooren van het loflied, gewijd aan het werk en den geest van Désirée Courtmans-Berchmans: 1936 klonk forsch en beloftevol, 1940 gedempt en plechtig, 1941 innig en landelijk lyrisch. Het lied is nog niet uit...*
Merkwaardig aangaande deze herdenkingen door het Willemsfonds is dat in 't Getrouwe Maldeghem wel een verslag wordt gepubliceerd van de bijeenkomst in Maldegem in 1936, en dat de toespraak van Van Hulse in 1940 wordt gepubliceerd, maar dat de bijeenkomsten van 1940 en die van 1941 niet worden aangekondigd, laat staan besproken. Er is dan ook geen enkele De Lille bij betrokken, en de brochure van de bijeenkomsten wordt gedrukt bij drukkerij Standaert-Van Steene.

4. INHULDIGING VAN COURTMANS' STANDBEELD IN 1961 – GROOTSE COURTMANSSTOET

Hoewel al dikwijls aangekondigd, is er in Maldegem, met uitzondering van een straatnaam, niets dat aan Courtmans herinnert, alhoewel er al van in 1911 wordt gesproken over een gedenkteken, maar: *veel werd haar beloofd, weinig gegeven.* Het Willemsfonds wil een gedenkplaat aanbrengen aan haar huisje, maar na de Tweede Wereldoorlog verdwijnt ook dat en het lijkt erop dat Maldegem opnieuw een Courtmans-Beotië zal worden. Maar als de honderdvijftigste verjaardag van haar geboorte nadert, begint er in Maldegem een en ander te roeren. Onder impuls van Gabriël De Lille, zoon van Victor, die al lang de wens heeft geuit voor een blijvend gedenkteken van de schrijfster, Remi Vanderbeke, vertegenwoordiger van de Maldegemse afdeling van VTB-VAB en Richard Cromheecke van het Davidsfonds en met de medewerking van het gemeentebestuur wordt een inrichtend comité gevormd, bestaande uit:

voorzitter	Piet Blomme, advokaat bij het hof van beroep in Gent
ondervoorzitters	Remi Vanderbeke, vertegenwoordiger VTB-VAB
	Richard Cromheecke, Davidsfonds-Maldegem, bibliothecaris
secretaris	Cyriel Albrecht
penningmeester	Jean Tytgadt
leden	Florent Borgonjon, Gabriël De Lille, René Verhoeye,
	Albert Willems

Naast dit werkcomité wordt ook een erecomité gevormd dat uit 48 leden bestaat: ministers en andere politici, geestelijken, letterkundigen, journalisten, ondernemers en twee achterkleinzonen van de schrijfster: Emiel Courtmans en Walter Verstrynge.
De ambities van het comité zijn niet min, want het feest verloopt in vijf fasen:
zaterdag 16 september.
Academische zitting in het gemeentehuis en letterkundige hulde; inleiding door schrijver Maurice Gilliams, feestrede door Andre Demedts;
- opening van de tentoonstelling 'Courtmans en haar tijd'

zondag 17 september
- opening Mevrouw Courtmans wandelpad
- huldigingstoet of sprekende stoet
- onthulling van het standbeeld

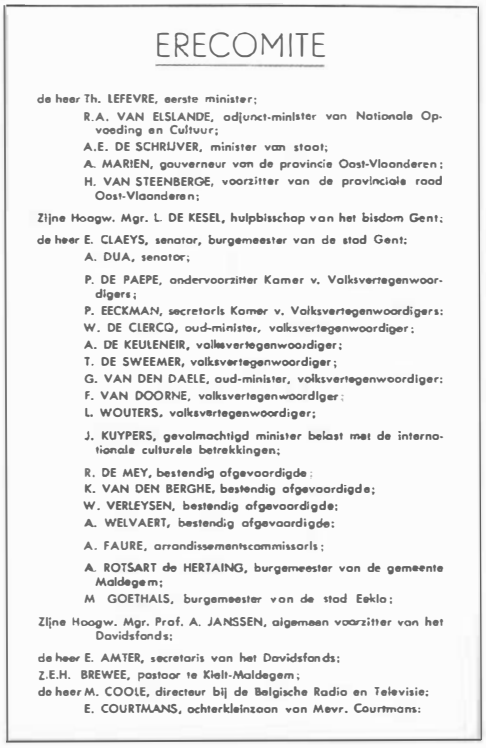

ERECOMITE

de heer Th. LEFEVRE, eerste minister;
R.A. VAN ELSLANDE, adjunct-minister van Nationale Opvoeding en Cultuur;
A.E. DE SCHRIJVER, minister van staat;
A. MARIEN, gouverneur van de provincie Oost-Vlaanderen;
H. VAN STEENBERGE, voorzitter van de provinciale raad Oost-Vlaanderen;
Zijne Hoogw. Mgr. L. DE KESEL, hulpbisschop van het bisdom Gent;
de heer E. CLAEYS, senator, burgemeester van de stad Gent;
A. DUA, senator;
P. DE PAEPE, ondervoorzitter Kamer v. Volksvertegenwoordigers;
P. EECKMAN, secretaris Kamer v. Volksvertegenwoordigers;
W. DE CLERCQ, oud-minister, volksvertegenwoordiger;
A. DE KEULENEIR, volksvertegenwoordiger;
T. DE SWEEMER, volksvertegenwoordiger;
G. VAN DEN DAELE, oud-minister, volksvertegenwoordiger;
F. VAN DOORNE, volksvertegenwoordiger;
L. WOUTERS, volksvertegenwoordiger;
J. KUYPERS, gevolmachtigd minister belast met de internationale culturele betrekkingen;
R. DE MEY, bestendig afgevaardigde;
K. VAN DEN BERGHE, bestendig afgevaardigde;
W. VERLEYSEN, bestendig afgevaardigde;
A. WELVAERT, bestendig afgevaardigde;
A. FAURE, arrondissementscommissaris;
A. ROTSART de HERTAING, burgemeester van de gemeente Maldegem;
M GOETHALS, burgemeester van de stad Eeklo;
Zijne Hoogw. Mgr. Prof. A. JANSSEN, algemeen voorzitter van het Davidsfonds;
de heer E. AMTER, secretaris van het Davidsfonds;
Z.E.H. BREWEE, pastoor te Kieit-Maldegem;
de heer M. COOLE, directeur bij de Belgische Radio en Televisie;
E. COURTMANS, achterkleinzoon van Mevr. Courtmans;



A. DE MEDTS, letterkundige;
O. DE VULDER, voorzitter van het Justus de Harduwijnegenootschap te Oudegem;
Z.E.H. R. DE VILDERE, ere-deken;
Z.E.H. H. GEERTS, pastoor te Vurste;
de heer M. GILLIAMS, vast secretaris van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde;
Directeur van de N.V. Interbrugse, intercommunale maatschappij van Gas en Electriciteit;
M. KERSTEN, voorzitter van de Vereniging van katholieke schrijvers van Oost-Vlaanderen;
A. MAERTENS, bestuurder van het Laatste Nieuws;
A. MUSSCHE, voorzitter van de Vereniging van Vlaamse letterkundigen, voorzitter van het Vermeylenfonds;
G. SCHMOOK, lid van de koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde;
Z.E.H. S. VAN AVERMAET, pastoor te Donk-Maldegem;
de heer Dr. W. VANBESELAERE, hoofdconservator van het Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen;
Z.E.H. R. VAN DE MOORTEL, letterkundige;
de heer V. VAN KERKHOVE, letterkundige;
Z.E.H. P. VAN OVERBEKE, pastoor te Maldegem;
de heer J. VAN OVERSTRAETEN, algemeen voorzitter van de Vlaamse Toeristenbond;
H. VAN WERVEKE, algemeen voorzitter van het Willemsfonds;
Dr. J. VERCAMMEN, voorzitter van de Vereniging van Oost-Vlaamse letterkundigen;
W. VERSTRYNGE, achterkleinzoon van Mevr. Courtmans.

INRICHTEND COMITE

de heer P. BLOMME, voorzitter;
R. VANDERBEKE, ondervoorzitter (afgevaardigde VTB-VAB);
R. CROMHEECKE, ondervoorzitter (afgevaardigde Davidsfonds);
C. ALBRECHT, secretaris;
F. BORGONJON,
G. DE LILLE,
R. VERHOEYE,
A. WILLEMS, leden;
J. TIJTGADT, penningmeester.

a. Academische zitting

Op zaterdagnamiddag 16 september loopt de bovenzaal van het gemeentehuis vol met schepenen en gemeenteraadsleden, comitéleden en prominenten uit de kunst- en letterkundige wereld. Voorzitter Piet Blomme heet iedereen welkom, vooral de familieleden van Courtmans worden bijzonder verwelkomd. Maurice Gilliams van de Koninklijke Academie voor Kunsten en Letteren huldigt vervolgens de romantiek van de schrijfster *die de dingen groot en schoon heeft willen zien en er voor leed en streed.*

André Demedts, veelgelezen schrijver in die tijd, houdt de feestrede. Op zijn eigen manier - fijnzinnig, objectief, diepgaand - schetst hij een beeld van het *dubbelleven* van Courtmans: erkenning en huldigingen aan de ene kant, verguizing van haar idealen aan de andere kant. Vooral haar belangstelling voor de kleine man wordt uitvoerig behandeld: *Ook de kleine man heeft recht op geluk.*

Tijdens deze plechtigheid worden de prijzen aan laureaten van de affichewedstrijd uitgereikt, en het is Eric van Canneyt die de eerste prijs wegkaapt.

b. Tentoonstelling Courtmans en haar tijd

Secretaris Albrecht maakt de aanwezigen wegwijs in de tentoongestelde documenten: handschriften, brieven, juwelen, al haar werken, schilderijen, gebruiksvoorwerpen, foto's enz. De tentoonstelling geeft een uniek beeld van de tijd waarin de schrijfster leeft, vooral dan in Maldegem: haar beschermers en tegenstanders, haar huisje met de straten van Maldegem, de Duimpjesuitgaven. Op deze tentoonstelling in het gemeentehuis is een unieke verzameling bijeengebracht en ze wordt dan ook bezocht door ruim 4.000 belangstellenden uit heel Vlaanderen.



Mevrouw Courtmans, zoals ze schrijvend is uitgebeeld in de historische stoet.

c. Opening van het wandelpad

De hele kermiszondag staat in het teken van mevrouw Courtmans. Na een plechtige dienst in een volle kerk begeeft het comité zich naar haar graf, waar bloemen worden neergelegd door voorzitter Piet Blomme die de wens uitdrukt dat haar graf door velen met een bezoek mag worden vereerd en dat het ten eeuwigen dage mag worden bewaard.

Het is de voorzitter van VTB-VAB, Jozef Van Overstraeten, die in aanwezigheid van een talrijk opgekomen publiek, waaronder uiteraard veel VTB-ers, om 10 uur het wandelpad officieel opent. Het pad begint aan het stadhuis en brengt de wandelaar naar het schepenhuis, de kerk, de eerste Courtmansschool, 't Kasteeltje, het begijnhof, het hospitaal, de Ede, het Sint-Annapark, Reesinghe enz. Het pad is aangeduid met VTB-tekens en de Maldegemse kleuren. Vandaag is dit wandelpad volledig verdwenen.



Letterkundige André Demedts belicht de verdiensten van de schrijfster. Naast de spreker de heren Maurice Gilliams, Piet Blomme en Jean Tytgadt.

d. Historische 'sprekende' stoet

De meest in het oog springende activiteit van de Courtmansfeesten is de historische stoet die, *naar opvatting en vorm, geheel nieuw en nog nooit gezien was in de streek*. De regie

ervan is in handen van Gabriël De Lille. Duizenden kijklustigen verdringen zich al in de vroege namiddag op zondag 17 september in de Maldegemse straten. Op de eretribune, vol voorname personen, is staatsminister August De Schrijver de eregast.

De stoet is ingedeeld in zes groepen met huldewagens, dansende en zingende groepen, vendelzwaaiers, jagers, bezembinders, muziekmaatschappijen, een groep jongens en meisjes met naamplaatjes van de Courtmansboeken enz. Een bijzonderheid is dat in elke groep een sprekende wagen meerijdt. Die wagens blijven op tien plaatsen staan en dan wordt telkens een vijf minuten durend toneeltje opgevoerd met fragmenten uit de belangrijkste werken van Courtmans. Deze opvoeringen worden verzorgd door de gezelschappen Die Loyale uit Maldegem en Als ic Can uit Brugge.

Op de zes wagens worden volgende taferelen 'gespeeld':
- Mevrouw Courtmans aan het schrijven voor haar huisje; haar leven wordt door twee acteurs verteld;
- De speldewerkstersschool met twee meesteressen en Courtmans als aanklaagster;
- Het Oud Stadhuis met de uitbesteding van een weeskind;
- Kleits bezembindershuis met Bella, een Kleits meisje dat wil huwen met Pieter Bram, een jongen van de Akker;
- Een bezembinder en zijn vrouw herbergen graaf Lodewijk van Male en worden voor hun gastvrijheid beloond;
- De wagen der verheerlijking, rozenwagen met kroon en nissen waarin maagden, Courtmans verheven tot Ridder in de Leopoldsorde.



Mevrouw Courtmans sticht in 1856 een school in de Noordstraat. Enkele jaren later bouwt de gemeente de eerste gemeenteschool. De schrijfster betrekt een huisje van het Armbestuur naast de school. Reeds 50 jaar oud schrijft zij het grootste deel van haar werken in Maldegem: ruim 50 romans, novellen en gedichten. Haar werken getuigen van een diep godsvruchtig gevoel, hoe hard zij ook de wantoestanden tegen het mindere volk steeds aanklaagt. Haar huis staat open voor het schrijven van brieven en hulp aan de vele ongeletterden van de gemeente. Terecht wordt zij "de advokate der armen" genoemd.



Tegenover haar huis in de Noordstraat bevindt zich de speldewerkstersschool. Meisjes vanaf zes jaar gaan er werken. "Naar school moeten zij gaan: spelen en leren", schrijft mevrouw Courtmans, "niet dat inspannend werk en zeker niet worden uitgebuit". Haar boek "De hut van tante Clara" is een ware aanklacht tegen kinderarbeid hier en overal in het land. Het duurt nog een hele tijd vooraleer kinderarbeid overal in België is afgeschaft en de schoolplicht wordt nageleefd. Mevrouw Courtmans is een der eersten die erover schrijft.



De taferelen die enkele belangrijke werken van de schrijfster uitbeelden, worden afgewisseld met zang- en dansgroepen. Een ontzaglijke en enthousiaste menigte geniet van hun optreden.



Wanneer mevrouw Courtmans hier aankomt is bij het Armbestuur het gebruik nog in voege verlaten kinderen, wezen en vondelingen publiek uit te besteden. Het kind wordt uitbesteed aan diegene die het kleinste bedrag vraagt om de jongen of het meisje kost en inwoon te geven gedurende een jaar. Maar hij mag het kind dan ook tewerkstellen. In het boek "De gemeenteonderwijzer" lezen we hoe een jonge schoolmeester de uitbesteding een halt toeroept, hij wil een weesjongen gratis bij zich nemen en hem een goede opvoeding geven. Na het verschijnen van haar boek is dit onmenselijke gebruik niet lang meer blijven bestaan.



In "De Bloem van Kleit" verhaalt mevrouw Courtmans over gezinnen die om godsdienstredenen uit Frankrijk zijn gevlucht en hun toevlucht zoeken in de bossen van Kleit. In plaats van paleizen worden armzalige hutten hun woonst. Hun naam verraadt hun herkomst: De la Rivière, De Lille, Longueville e.a. Als Bella, de dochter van vader De la Rivière, verliefd wordt op een jongen van den Akker, verzet de vader zich. Hij vindt de jongen te min en herinnert Bella aan haar afkomst. Maar, de liefde overwint, Bella krijgt haar zin en ze wordt gelukkig met Pieter Bram van den Akker.



Het tafereel beeldt "Het geschenk van den Jager" uit. Een verdwaalde jager – die uiteindelijk de Graaf van Vlaanderen blijkt te zijn – krijgt onderdak in de schamele hut van een Kleitse bezembinder. Uit dank geeft de graaf – voor eeuwig! – de toelating 'het bezemrijs te snijden tot de derde knoop'.



Wagen der verheerlijking. Burgemeester Desiré De Meyere, verheft mevrouw Courtmans, in naam van de koning, tot Ridder in de Leopoldsorde. Een bijzondere erkenning van haar volgehouden ijveren voor ' de verheffing van het Vlaamse volk'.



Na vele weken intense voorbereiding kan Gabriël De Lille mee genieten van de prachtige stoet. Hij was de grote bezieler en regisseur van het Courtmansfeest.









In de Courtmansstoet van 17 september 1961 kwamen de oude sagen en legendes van Maldegem weer tot leven: over de bezembinders, de donkere put, het Heerken van Maldeghem…
Groepen uit Maldegem en van daarbuiten werkten prachtig samen. Ze bezorgden de toeschouwers een onvergetelijke namiddag.

e. Onthulling van het standbeeld

Een volgend hoogtepunt is de onthulling van het standbeeld van Courtmans, vóór de Rijksmiddelbare School, nu Courtmansschool, op de hoek van de Katsweg en de Mevrouw Courtmanslaan. Het beeld is van de hand van Frans Tinel, geen onbekende in Maldegem, en het wordt door VTB-VAB, met financiële steun van vele Maldegemse inwoners, aan de gemeente geschonken.

Voorzitter Jozef Van Overstraeten ziet in de gehuldigde schrijfster de zorgzame moeder voor haar gezin, de jeugd, onze moedertaal en de letterkunde. Het is schepen Bertrand Gailliaert die het beeld onthult, waarna het Belgisch volkslied en een daverende Vlaamse Leeuw worden gespeeld, gevolgd door een indrukwekkende bloemenhulde. De onthulling van het beeld was een waardig slot van de grootse hulde, Courtmans was nu - eindelijk - ook van Maldegem.

Vermelden we nog dat van alle plechtigheden een film werd gemaakt door de Maldegemse filmclub, de M.F.F.C., onder de leiding van Urbain De Swaef, en dat er naar aanleiding van dit huldebetoon door het gemeentebestuur een brochure werd uitgegeven.



Het graf van mevrouw Courtmans op het gemeentelijke kerkhof van Maldegem.

5. DE COURTMANSHERDENKING VAN 1990

Honderd jaar na het overlijden van mevrouw Courtmans wordt in Maldegem nog maar eens een comité gevormd om de schrijfster opnieuw in de bloemetjes te zetten. Het is schepen Remi De Jaeger die alles coördineert en in tegenstelling tot vroegere comités is er deze keer geen sprake van politici, notabelen en andere prominenten, het comité is samengesteld uit 'werkende' leden uit de verschillende Maldegemse culturele organisaties die een ambitieus programma uitwerken:

voorzitter	Remi De Jaeger
secretaris	Erik Blomme
leden	Gaby Bruyninckx, Richard Cromheecke, Urbain De Swaef, Etienne Dhont, Bea Geyssens, Hugo Notteboom, Walter Notteboom, Jean-Marie Reychler, Eric Steenbeke, Guido Stroo, Hendrik Van de Rostyne, Robert Van Moortel, Paul Van Nieuwenhuyze, Omer Vercruysse, Pol Verheylezoon

De werkzaamheden beginnen officieel op 3 februari 1990 en er wordt volgend programma opgesteld:

1. De heruitgave van *Het Geschenk van den Jager* waarmee Courtmans in 1865 de Vijfjaarlijkse Staatsprijs voor Letterkunde in de wacht sleepte;
2. De uitgave van een monografie met nieuwe visies over haar leven en werk in Maldegem en over haar literaire activiteiten;
3. Een tentoonstelling met de volledige verzameling van haar werk, documenten, artikels, schilderijen, eremetalen enz. in het vroegere schepenhuis;
4. De onthulling van een gedenkplaat aan haar eerste woonst in de Noordstraat;
5. Een academische zitting op zaterdag 15 september.

Naarmate de herdenking nadert, stijgt ook het enthousiasme bij het comité en wordt het programma enigszins uitgebreid. Onder andere wil men Courtmans en haar gezin opnieuw laten arriveren mét de stoomtrein in Maldegem. En ook wil het comité uitpakken met de affiche uit 1911. Ook wordt in een restaurant gedurende de hele maand september een Courtmansmenu opgediend! Kortom: Maldegem wordt klaargestoomd voor een grandioze Courtmansherdenking.

Op zaterdagmorgen 15 september is het dan zover en stoomt de trein met het gezin het Maldegemse station binnen. Courtmans wordt er opgewacht door een talrijke menigte en door enkele Maldegemnaren uit haar tijd: burgemeester Jean Marie De Smet (Rudolf De Lobel), dokter Lieven De Buck (Leon Bekaert), Theodore Paterson Dhont (Wilfried Sierens), de politiecommissaris (Paul Verheylezoon) en pastoor Vinckier (Leo Notteboom). Dan stapt mevrouw Courtmans (Florine Coppejans) uit, gevolgd door haar acht kinderen en door haar meid Lie Haeck (Christ Van Rie).

Voorafgegaan door de muziekmaatschappij Nut en Vermaak stapt de stoet door het centrum naar de bibliotheek aan het Schouwburgplein, waar een academische zitting volgt. Hugo Notteboom spreekt er over leven en werk van Mevrouw Courtmans en professor Johan Taeldeman heeft het over de plaats van Mevrouw Courtmans in de literatuur. Maar ook mevrouw Courtmans zelf 'placeert' nog een woordje en stelt zichzelf en haar familie voor. Het hele gezelschap begeeft zich dan naar de Noordstraat voor de onthulling van een

gedenkplaat aan het eerste huis waar Courtmans eerst woonde. Die plaat is een geschenk van VTB-VAB. Rik Van de Rostyne, Courtmanskenner en haar verdediger van het eerste uur, houdt een toespraak over hoe het Courtmans verging in Maldegem. Voegen we hier nog aan toe dat Van de Rostyne eerder al voor een huldiging had gezorgd in het Koninklijk Atheneum en wel op 13 maart 1970, onder de titel: Een strijdende Courtmans.



Theodoor Paterson, burgemeester Jean-Marie De Smet, pastoor Vinckier en dokter Lieven De Buck kijken uit naar de aankomst van mevrouw Courtmans met haar kinderen.



Mevrouw Courtmans, in gezelschap van haar acht kinderen en de meid Lie dankt voor het goede onthaal. De werkelijkheid was in 1856 even anders.

Ten slotte wordt ook nog de tentoonstelling in de bibliotheek geopend. Naast de klassieke documenten heeft kunstenaar Pol Verheylezoon voor iets heel bijzonders gezorgd, namelijk een replica van de werkkamer van Courtmans met de schrijfster in haar eigentijdse kledij werkend aan haar tafel. Het wordt dé blikvanger van de tentoonstelling en vele bezoekers laten zich met Courtmans fotograferen. Ook de artistieke uitwerking van de tentoonstelling, de gegeerde affiche en de aankleding van het gezin zijn van de hand van Pol Verheylezoon.
Een ontvangst op het gemeentehuis van de familie Courtmans, het organiserend comité en vele andere belangstellenden besluit deze officiële hulde.



Nazaten van mevrouw Courtmans vormen een aandachtig gehoor voor de toespraken door Remi De Jaeger, Hugo Notteboom en prof. Johan Taeldeman in het auditorium van de plaatselijke bibliotheek.





De heer Geyssens, directeur van VTB-VAB onthult de gedenkplaat aan de eerste woning van mevrouw Courtmans in de Noordstraat.



Het 'gezin Courtmans', Rik Van de Rostyne en enkele echte nakomelingen van de schrijfster voor de vroegere woning van mevr. Courtmans.



Het was wel even verwarrend om in de - op originele manier nagebouwde replica van de werkkamer van de schrijfster - tweemaal Courtmans de pen te zien hanteren.

De herdruk van *Het Geschenk van de Jager* mag op veel belangstelling rekenen en ook het boek Over Mevrouw Courtmans' leven en werk met bijdragen van Michiel De Bruyne, Rik Van de Rostyne en Hugo Notteboom gaat vlot van de hand.

Deze (vooralsnog laatste) viering van Mevrouw Courtmans kan ook nationaal op veel belangstelling rekenen, in de belangrijkste kranten verschijnen lovende artikels en ook op radio en TV wordt aandacht besteed aan de Maldegemse Courtmansviering.

III. TOT SLOT

Het is nu 200 jaar geleden dat mevrouw Courtmans werd geboren. Naast kleinere herdenkingen en huldigingen zijn er in Maldegem vier grote vieringen ter ere van de schrijfster op het getouw gezet: in 1883, 1911, 1961 en 1990. De vrees dat Courtmans voorgoed uit het geheugen van de Maldegemnaren zal verdwijnen is door die huldigingen uit de wereld geholpen. In Maldegem is er nu immers een Mevrouw Courtmanslaan, een Courtmansschool, een Courtmansstandbeeld en een gedenkplaat aan haar eerste Maldegemse woning. Ook zijn er verschillende uitgaven die gekoesterd worden door hun

bezitters: Maldegemsche Momenten (1941), Mevrouw Courtmans 1811-1890 (1961), De Strijdende Courtmans (1970), Over Mevrouw Courtmans' Leven en Werk (1990) en de heruitgave van *Het Geschenk van den Jager*.

Hoewel haar boeken nu nauwelijks nog worden gelezen, zal ze toch in de herinnering blijven voortleven als een moedige vrouw die de verdediging van de kleine man op zich nam en sociale wantoestanden aanklaagde, vrij haar mening uitte en iedereen met raad en daad bijstond. Een andere grote verdienste is dat ze in haar werk, romans en verhalen een onvergetelijk beeld schept van het negentiende-eeuwse Maldegem dat ze als goed observator weergaloos beschrijft: de armzalige woningen, de mensonterende armoede, de uitbuiting en het verknechten van de gewone man en vrouw en kinderen, maar ook de veerkracht en het sterke karakter van de Maldegemse bevolking die alle miserie en onheil ten slotte te boven komt.

Bronnen

Weekbladen

't Getrouwe Maldeghem
Vrij Maldegem
Infogids Maldegem
De Gazette van Maldeghem
Het Weekblad voor Oost- en West-Vlaanderen en Zeeland
Ons Blad
Het Liberale Noorden
De Eecloonaer
De Gazette van Eecloo
De Eendragt
De Vlaamsche School
De Meetjeslander
De Gazette van Gent

Werken

Nederlandsche Letterkunde, Vijfjaarlijksche prijs, verslag der jury, Brussel, 1879.
Maldegemsche Momenten (1941), Maldegem, 1941 (uitgegeven door het Provinciaal Verbond van Westvlaamsche Willemsfondsafdeelingen).
Mevrouw Courtmans 1811-1890, Huldebetoon bij de inhuldiging van haar standbeeld te Maldegem, Maldegem, 1961.
De Strijdende Courtmans, Maldegem, 1970 (een uitgave van de Humanistische Jongeren).
Over Mevrouw Courtmans' Leven en Werk, Maldegem 1990 (uitgegeven door het Mevrouw Courtmanscomité).
VAN HOORDE J., *Vrouwe Courtmans-Berchmans, haar leven en hare werken*, Gent, 1883.
STREUVELS STIJN, *Over Vrouwe Courtmans,* Maldegem, 1911 (nr. 91 Duimpjesuitgave).
PEE J., *Mevrouw Courtmans: een letterkundige studie*, Antwerpen, 1933.
DE COCK A., *Mevrouw Courtmans en het volksleven*, Gent, 1958.

Archieven

Universiteit Gent, Vliegende Bladen, mappen: Courtmans.
AMVC Antwerpen: Courtmans.
GAM Maldegem, 253, Eeuwfeest mevrouw Courtmans.

Bijlage 1.
Toespraak door Raf Van Hulse over mevrouw Courtmans
('t Getrouwe Maldeghem 6 en 13 oktober 1940)

Ieder mensch is kind van zijn tijd, dit wil zeggen dat iedereen den invloed ondergaat van de levensbeschouwing, die het tijdperk waarin hij leeft, beheerscht. De goede zijden of de slechte uitwassen dier levensbeschouwing zullen dus enigszins het leven van elk individu beïnvloeden. De krachtloozen en minderwaardigen, de bekrompenen en geestelijk blinden zijn als het ware de slaven van al wat uit den tijdsgeest voortspruit. Zij ondergaan het slechte zooals het goede omdat zij onpersoonlijk en massaal leven, ik zou haast zeggen omdat ze hun tijd mekanisch beleven.

Alleen de door God met buitengewone geestkracht en zedelijke gaven begenadigden, groeien boven hun tijd uit, al zijn ze dan weer aan de andere zijde de weerspiegeling van den tijdgeest door hun arbeid en geestelijke producten van het beste wat dien tijdgeest heeft gegeven. Onder die begenadigden rekenen we in de eerste plaats de kunstenaars omdat die in mindere of meerdere mate de zuiver gebonden oerkrachten van het volkswezen in zich dragen, en als het ware de samenballing zijn van die geheimzinnige eigenheid der volkskracht, omdat zij de zieners en opdelvers zijn van de diepste roerselen van het volkswezen, de beluisteraars der onhoorbare geluiden van het volkshart, de bouwers van de volksgestalte en de eigen geest in allerlei vormen.

De kunstenaars zijn de gezalfden der natuur en het is hun roeping de opvoeders van het volk te zijn in volksche deugden en drang naar schoonheid. Hoe sterker de persoonlijkheid van den kunstenaar is, hoe hooger ook het weerstandsvermogen van zijn natuurlijk wezen zijn zal tegen de beïnvloeding van valsche en onvolksche inmengingen, en hoe hooger hij boven tijd en tijdsgeest uitgroeien zal, en hoe klaarder ook hij het beeld van zijn tijd uitdragen zal. Dit laatste lijkt wel heel paradoxaal en toch is het geen paradox, want iedere tijdsgeest heeft zijn natuurechte volksche elementen, hoe zeer die ook onder allerlei valsche begrippen kunnen bedolven liggen, naast zijn ontaardende en tegen het eigen wezen strijdende elementen. De waarachtige kunstenaar, met zijn gaven van oorspronkelijke volksche krachten zal bouwend op die onaantastbare volksche elementen van zijn tijd de bouwer zijn van een kunst die boven alle tijden uitdeint tot wat we noemen onsterfelijke kunst. Hoe volkscher en wezensechter de levensbeschouwing is van een periode, hoe grooter de mogelijkheid dat uit die periode krachten opborrelen die het wezenskenmerk van een volk in zuiversten glans van kunst uitbouwen.

Niets wordt aan den mensch of een volk geschonken, al wat ze aan krachten en mogelijkheden bezitten kunnen, komt uit den natuurlijken groei van het eigen wezen en moet door arbeid en strijd veroverd worden. Het ligt niet in mijn bedoeling aan Vrouwe Courtmans, die we hier vandaag overgelukkig en geestdriftig herdenken, krachten toe te schrijven die ze niet of in geringe mate bezeten heeft.
Wij zullen haar niet plaatsen op de hoogte van die onsterfelijke kunstenaars als een Vondel of Gezelle, een Van de Woestijne of een Moens. Wij weten wel zeker dat ze niet behoort tot de dragers van den roem en grootheid van ons volk, maar wij weten eveneens dat wij haar hulde en dank verschuldigd zijn om de eerlijke onbaatzuchtige wijze waarop zij met de eigen gaven en krachten haar volk gediend heeft in den geest en met de mogelijkheden van haar tijd. Rechtzinnigheid in het gebruik der talenten is een groote deugd die eigen was aan Vrouwe Courtmans. Met dezelfde rechtzinnigheid willen wij ertoe bijdragen om de gedachtenis van een verdienstelijke vrouw in het volk waar zij leefde, werkte en streed weer levendig te maken.

Ter gelegenheid van het eeuwfeest van Vrouwe Courtmans' geboorte schreef Streuvels: "Het is een goed teeken als een volk zijn kunstenaars gedenkt en hunne gedachtenis in eere houdt. Waar het wereldberoemde genieën geldt, kunstenaars van eersten rang, is zulk een herdenking een vanzelfsprekend feit, iets dat zich al te zeldzaam voordoet en doorheel het volk met spanning en ongeduld afgewacht wordt. Zulke feesten worden dan ook met spontane geestdrift gevierd. Groote kunstenaars maken den roep uit eener natie en het herdenken van hun geboorte, of sterfdag is voor het volk een gegronde gelegenheid tot openbare feestviering- dat zijn de nationale hoogdagen in den almanak vaneen volk. Met kunstenaars van beperkter beroemdheid,schrijvers of dichters van tweeden of derden rang, met lokale artiesten is het anders gelegen. Het vieren van zulk een eeuwfeest komt niet spontaan uit het gemoed der menigte, het gaat meestal uit van

enkele vereerders van een plaatselijk comiteit en het is soms eerder een gelegenheid om zulken kunstenaar na verloop eener eeuw uit de vergetelheid weer op te diepen en de herinnering aan hem en aan zijn werk te doen herleven in 't geheugen der medekunstenaar zoowel als in 't gedacht der menigte".

Het is niet mijn taak de verschillende data uit het leven van de schrijfster voor te lezen. Ik wil u slechts den geest van haar leven en van haar werk enigszins laten aanvoelen. Weduwe geworden met acht kinderen waarvan de oudste dochter juist een diploma van onderwijzeres bekomen had, stichtte zij te Maldegem een kostschool. Bekrompen dorpsgeest en vooroordeel en tegenwerking der plaatselijke overheid deed de zaak mislukken en toen zette Vrouwe Courtmans zich aan 't schrijven.

Met de pen vocht zij tegen de hatelijke kleinheid van den dorpsgeest, met het gevolg, eilaas, dat de kleinheid van het dorpsgebeuren de hoofdrol speelde in tal van haar werken, en aldus voor haar een breederen kijk op de grootere en waardevoller levensuitingen van haar tijd en volksgenooten verloren ging. Het zal wel grootelijks te wijten zijn aan haar bekommernissen, aan haar eigen strijd om den broode en aan belachelijk geploeter van haar bevechters dat haar meeste verhalen enigszins eenzijdig klein dorpsch zijn gebleven.

Op hare wijze heeft zij, spijts de onvolkscheid der principes die haar tijd beheerschten, aan volksche vorming willen doen door het verheerlijken der oude Vlaamsche zeden en deugden in haar helden. Haar helden waren eilaas meestal kleine helden ofwel de goede brave dulders, te eenzijdig braaf, en de kwaden, geniepige kleine gemeeners, allebei zonder die reusachtige krachten van grootsche heldhaftigheid of diepmenschelijke boosheid. Zij leefde in een kleinburgerlijk midden, met kleinburgerlijke deugden en ondeugden, doordrongen van een geest van kleinheid en ikzucht.

Haar verhalen zijn uiterst vlot geschreven en met moedige rechtzinnigheid kampt zij tegen allerlei verkeerde uitwassen van de levensbeschouwing waarvan zijzelf een kind was. Haar typen zijn zooals ze zijn, dikwijls heel goed gekarakteriseerd al is het verloop der gebeurtenissen soms wel meer of min naïef. Zeer dikwijls gevoelen wij bij 't lezen dat de schrijfster een vrouw is met hooge zedelijke waarde, met natuurlijke opvoedkundige talenten, en met de groote vrees in zich door onvoorzichtig behandelde levensvragen den geest van haar eenvoudige lezers verkeerd te beïnvloeden.

Haar vlotte manier van vertellen, haar eenvoudige volksche begrippen, haar duidelijke kijk op toestanden, personen,en gebeurtenissen en wellicht ook de actueele zijde van haar verhalen, hebben haar werken bij het volk geliefd gemaakt. Met de pen vechtend voor het bestaan van een zwaar hulsgezin, heeft ze arbeid en ridderlijkheid, offervaardigheid en volksche trouw verheerlijkt, en onderdrukking en geniepige en sociale ikzucht bevochten.

Bijzonder haar sociale bekommernissen spreken duidelijk in sommige van haar werken, en misschien onbewust,doordat haar liberalisme gegrondvest was op de eigen zedelijke waarde heeft ze een massa uitwassen van verderfelijk liberalisme aan de kaak gesteld.
Welke diepe treurnis voelen we niet aan bij het lezen van haar "Zoo zijn er veel" om de gemeene personen strijdende met lage middelen die gebruikt worden om "Peetje meester" te worden op het dorp door middel van een verachtelijke dorpspolitiek, met verkiezingsstrijd die de gemeenschap verscheurt en verdeelt en het gemeenschapsbelang in den weg staat voor eigenwaan en misdadige ikzucht. We weten wel; alles is hier niet zoo wreed opgevat, maar eerder kleinmenschelijk-lokaal, geen grootsche grepen naar hoogere vraagstukken, geen manhaftige, doortastende drift van volksche fierheid of wilskracht die den kiem van het kwaad aantasten, maar een met menschelijke treurnis kopschuddend openleggen van ongeneesbare wonden en het volkshart.

In "De Hut van Tante Clara" hekelt Vrouwe Courtmans moedig de onsociale houding der besturen van vele kantscholen in het Vlaamsche land waar de kinderen als arbeidsslaven voor stoffelijk gewin werden uitgebuit. In "Het Plan van Heintje Barbier" gaat het over de reusachtige armoede der boerenarbeiders. De schrijfster zoekt naar een oplossing in den geest des tijds, te liberaal om mogelijk te zijn maar intusschen spreidt ze haar moed en diepe menschelijkheid ten toon, en bewijst ze dat aan het liberalisme slechts dit mankeerde dat de menschen te boos zijn om liberaal te

kunnen zijn. Het is heelemaal niet haar schuld dat ze zich vergist in het opzoeken der middelen om de misdadigheid der onderdrukkers te keer te gaan. Wij wezen erbij het begin van onze toespraak op dat alleen de hoogst begenadigden waarachtige zaaiers van vernieuwing kunnen zijn.

Wij zullen echter de onrechtvaardigheid op ons niet laden te durven loochenen dat Vrouwe Courtmans niet immer heeft gezocht om tot het karakter van haar volk door te dringen. Aldus heeft ze op de haar eigene eenvoudige wijze, nationale kunst geleverd. De ongekunstelde eenvoud in het verloop van haar verhalen maakte haar genietbaar voor de zeer weinig ontwikkelden zonder spannende geestesarbeid te verrichten en dit is haarvast als een groote deugd aan te rekenen.

De stille romantische droomerij die door haar werken zweeft moet stellig de eenvoudigen des harten een oogenblik hebben opgeheven uit den dagelijkschen sleur van hun armtierig leven. Haar boeken werden gelezen en gaarne gelezen en niemand zal er aan twijfelen dat ze veel goed hebben gedaan.

O, we hebben mooi weer vandaag om te knibbelen en te vitten op literaire zwakheden en fouten, om geringschattend te glimlachen over de brave lesgeverijen, de grootmoederachtige zedenlessen, onze schouders op te halen over de simplistische bekeeringen der kwade helden, maar we vergeten te licht dat boeken schrijven toen werd beoefend door menschen die ofwel een leeraarsambt bekleedden, ofwel langs den weg van het sprookje of romantisch verhaal probeerden hun volk te onderrichten zooals een omoe met een sprookje haar kleinkinderen voor de nachtrust klaarmaakt.

Het is werkelijk de moeite waard met de schrijfster te genieten van de simpele atmosfeer die ze. weet te scheppen door middel van het landschap. De vrouwelijke intuïtieve wijze waarop het gevoelsmotief van eigen grond en lucht op de juiste plaats meespelen toonen haar groote liefde voor het land. Een dennenbosch in ochtendmist, het frisch groene mostapijt, de geheimzinnige zilveren berken, elders de wilde wolken boven de uitgestrekte polders zijn zoovele elementen van volksche waarde dat het ons, jongeren, soms met verwondering en bewondering opzien doet. Dit bewijst mij dat men slechts echt en waar te zijn heeft om te zijn voor alle tijden

De volksche kunstenaar van vandaag die bewust streeft naar de levende; organische-verbondenheid van zijn eigen persoonlijkheid en scheppende krachten met het karakter van zijn volk, moet daarin zien dat vroegere schrijvers in allen eenvoud iets dergelijk, zij het dan ook dikwijls onbewust hebben bereikt. Een kunstenaar die niet in levende eenheid met zijn volk is verbonden door zijn kunst, verliest den natuurlijken en waarachtigen bodem voor zijn kunst en zijn schepping wordt een onding. Alleen de kunst, die rekening houdt met de zielseigenheden van 't volk, met zijn afstamming, overleveringen of allerlei afzonderlijke karakter eigenheden van een bepaald volksdeel, binnen de groote eenheid van zijn volk, kan het eigene ook andere volkeren boeien en ontroeren.

De sippe en het heem met hun speciale atmosfeer, met hun eigen strijd tegen de lokale moeilijkheden des levens bewerken en vormen op een speciale wijze het volksgemoed. De polderboer, in 't snijdend geweld van den zeewind, waarin nog huilt de verbeten woede om het verloren land, dat eens was het gebied der baren, zal uit den strijd tegen storm en slijk koninklijker trekken vormen in zijn wezen dan een Houtlander, die klauwen en wroeten moet om zijn schaarsch bestaan uit den mageren grond te halen. Hier zal meer deemoed in de taaiheid van karakter groeien. Kunstenaars, die met het karaktereigene van een volksdeel aldus vereenigd zijn, en in hun schepping met hét woord daarop den nadruk leggen, zijn heimatkunstenaars.

Die kunst is niet de grootste. Wie schouwen kan over het geheel, schouwt ruimer dan over een deel. Wie meevoelen en vergroeien kan met het geheel, voelt en groeit grooter dan met het deel. Kunstenaars die zich zelf zien als losstaande van het geheel waartoe ze door afstamming en bloed, door taal en allerlei geheimzinnige krachten der natuur behooren verloochenen de waarachtigheid van hun eigen wezen, verwerpen de scheppende kracht van God zelf in zijn wet van eenheid en differentiatie. Zij kunnen nooit groote en eeuwige kunst voortbrengen. Als Vrouwe Courtmans niet tot de reuzen der cultuurdragers behoort, is het niet daaraan te wijten want nooit heeft ze iets van haar verbondenheid met volk en taal verloochend.

We moeten wel ter hare schade zeggen dat ze zich al te zeer door de lokale kleinheid van bekrompen *dorpspolitiekers* heeft laten beïnvloeden en dat de kleine vervolgingen en tegenkantingen die zij te lijden had haar menschenhart zoo hevig verontwaardigd hebben dat haar kunstenaarschap er onder leed. Haar talent was grooter dan in veel van haar boeken tot uiting komt. Haar talent heeft het te dikwijls moeten afleggen in den strijd tegen haar vrouwelijkheid, tegen haar moederhart, tegen haar persoonlijke opvattingen over opvoeding en tegen de lokaalpolitieke beïnvloeding van haar geest; en dit is zeer jammer.

Het gaat toch niet op de verkeerde handelwijze en bekrompen opvattingen van een man in priesterkleeren over één kam te scheren met de opvattingen en de handelwijze van alle priesters. Velen onder ons hebben te kampen, of te kampen gehad, tegen een dommen pastoor, maar zijn dan weer elders intiem bevriend met een pastoor die er gezonder, breeder en volkscher opvattingen op na houdt en beleeft. In een waar kunstwerk kan men niet een deel van het volksleven en de volkseenheid zoomaar verzwijgen, omdat dit schaadt aan het geheel, en dit heeft vrouwe Courtmans soms wel gedaan. Ik persoonlijk kan haar dit best van mensch tot mensch vergeven, omdat ik persoonlijk dat misschien ook best begrijpen kan, maar voor haar kunst is het een groot onheil. Het ontneemt aan haar kunst die breede volkschheid, dien menschelijken diepgang die kunst een eeuwige waarde geeft.

Het spreekt vanzelf dat de taal, de keus der woorden en hoofdzakelijk de ziel der taal die ligt in de volksche uitdrukking en het juiste gevoel een groote rol speelt in een kunstwerk. Het is echter niet louter te doen om de muziek der taal en plastisch schoone vormen, maar wel om met de taal het diepere wezen op te delven dat in een volk leeft en strijdt of onder gaat, en waarin alle eigen schoonheid en kracht verborgen is.

Er komen in vrouwe Courtmans werken taalzwakheden en mislukkingen voor, zooals b.v.
'dartelen op vermoeide voeten' maar er komen onzeggelijk mooie, door hun eenvoud ontroerende, en sterk beeldende uitdrukkingen en beschrijvingen in voor die ons zeker niet vertellen dat de kunstenares in het Fransch was opgevoed en tot aan haar huwelijk alleen een onbeholpen Nederlandsch dialekt kon spreken en eerst van haar man, den schoolmeester Jan Courtmans, Nederlandsch leerde.

Het is misschien onder den invloed van dit dialekt, dat dikwijls zoo vol leven en gevoel zit, dat haar taal, spijt den romantischen inslag van den vorm, zoo levend is gebleven, zoo geheel in de atmosfeer van haar personen. Met één enkel lijntje weet ze soms zeer raak iemand te typeeren en dit bewijst tegelijkertijd haar meesterschap over haar taal en haar juisten kijk op menschen en dingen.

Dames en Heeren,
Ik wil deze korte lezing over een hoogstaande vrouw en kunstenares eindigen met een bede tot diegenen die misschien denken dat zulke lektuur niet meer voor hun tijd geschikt is. Ik weet dat er zulke menschen zijn, welnu ze vergissen zich en daarom vraag ik hun nog eens in allen eenvoud de werken van Vrouwe Courtmans te herlezen. Ze zullen verwonderd staan hoe diep de zachte schoonheid ervan hen nog ontroeren kan. Indien ze op mijn wensch willen ingaan, kunnen ze best de volgende titels onthouden: "Het Geschenk van den Jager", "De Zwarte Hoeve" en "Moeder Daneel". Ik durf u wel verklappen dat ik dergelijke proefneming met buitengewoon ernstig resultaat gedaan heb met mijn vrouw die nochtans op gebied van literatuur, zooveel van de eigene als van de Duitsche. Fransche, Noordsche, Engelsche en Russische een groote belezenheid bezit.

Tot slot wil ik een kleinen tekst aanhalen van Jules Persijn, gedachten die ik reeds met andere woorden neerschreef, vooraleer mij gisterenavond zijn "Kritisch Kleingoed" in handen viel en die ik toen daaruit overnam:
"Een vrouw van blijvende beteekenis. Heeft ze haar huiselijke aangelegenheden te zeer laten inwerken op haar kunstscheppingen, dan pleit dit voor haar hoedanigheden als moeder, want een goede moeder was ze voor haar talrijk gezin tot op haar sterfdag toe (21 september 1890) en een goede groote moeder-vertelster blijft ze voor den Vlaamschen lezer".

Bijlage 2. Biografie van Raphaël (Raf) Van Hulse

Raf Van Hulse is geboren op 22 september 1903 in Sint-Jan-in-Eremo. Na zijn middelbare studies aan het Sint-Vincentiuscollege in Eeklo studeert hij aan de normaalschool in Sint-Niklaas voor onderwijzer. In 1924 wordt hij aangesteld als onderwijzer in Kaprijke en in 1931 volgt hij zijn vader op als hoofdonderwijzer in de gemeenteschool van Bentille. In 1927 vinden we hem terug als secretaris-schatbewaarder van het gewestelijke Algemeen Katholiek Vlaamsch Tooneelverbond - Gewest Meetjesland. In 1933 treedt hij in het huwelijk met Armanda Thiel, het huwelijk blijft kinderloos.

Van Hulse evolueert omstreeks 1930 tot een radicale Vlaams-nationalist, is een persoonlijke vriend van Wies Moens en werkt mee aan zijn maandblad *Dietbrand.* Ook met Reimond De Tollenaere en met nog vele andere Vlaams-nationalisten raakt hij bevriend. Voorlopig echter laat hij zich niet in met politiek, dat gebeurt pas in 1940. De Duitse bezetting ziet hij als de bevrijding van het Belgische regime.

Het Vlaamsnationalisme dat Van Hulse aankleeft wordt van op de preekstoel veroordeeld en daardoor worden alle verenigingen (toneel, zang, fietsen) die hij had opgericht, ontbonden. Op aandringen van Edmond Tieleman, eerste voorzitter ven het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland, debuteert Van Hulse in 1939 met de roman Poldervolk. Na de oorlog publiceert hij ook nog Bloedgroep O. Tijdens de oorlog wordt hij actief in de SS-Vlaanderen en trekt hij als oorlogsverslaggever naar het Oostfront, publiceert in de SS-Man en verzorgt uitzendingen voor Zender Brussel. Hij wordt in 1944 inspecteur van de Hitlerjeugd Vlaanderen en vlucht in hetzelfde jaar naar Duitsland. Na de oorlog wordt hij ter dood veroordeeld, maar krijgt gratie. Hij overlijdt op 24 januari 1977.

Als Van Hulse eind september 1940 zijn toespraak over mevrouw Courtmans houdt, is er van 'harde' collaboratie nog geen sprake, toch blijkt uit hetgeen hij zegt dat hij aanleunt bij het nationaal-socialistisch gedachtegoed. Niet lang na de toespraak wordt hij actief in de SS-Vlaanderen. In juni 1941 houdt de 'Storm Eekloo der Algemeene SS-Vlaanderen' een propaganda-avond in de Cercle waar SS-Stormbandleider Raf Van Hulse de belangrijkste spreker is. Ook op de herdenking van de aan het Oostfront gevallen Eeklonaar Achiel Cusse is SS-Hauptsturmführer Van Hulse van de partij.

Bij het nieuws uit Kaprijke-Bentille lezen we in 't Getrouwe van 11 oktober 1942 het volgende: *Onze geachte vriend en kameraad Raf Van Hulse, vroeger hoofdonderwijzer en kern van het V.N.V. te Bentille, is sedert het uitbreken, van dezen oorlog aangesteld als 1ste- S.S. Hoofdstormleider in Vlaanderen. Enkele dagen geleden kwam hij afscheid nemen van zijn familie, zijn vrienden en zijn heimat, want de zoo immer gedienstige vriend Van Hulse heeft zich vrijwillig aangemeld bij de S.S. Viking, die zich reeds meermalen onderscheidde in den strijd tegen het kommunisme. Kameraad Van Hulse is nu in een stad in Duitschland om na enkele maanden onderricht naar het Oostfront te vertrekken. Als opvolger werd door Kd. Van Hulse zelf aangesteld Kd. J. Francois. die reeds vorigen winter in Rusland streed.*
Wij wenschen onzen hoofdstormleider het beste.

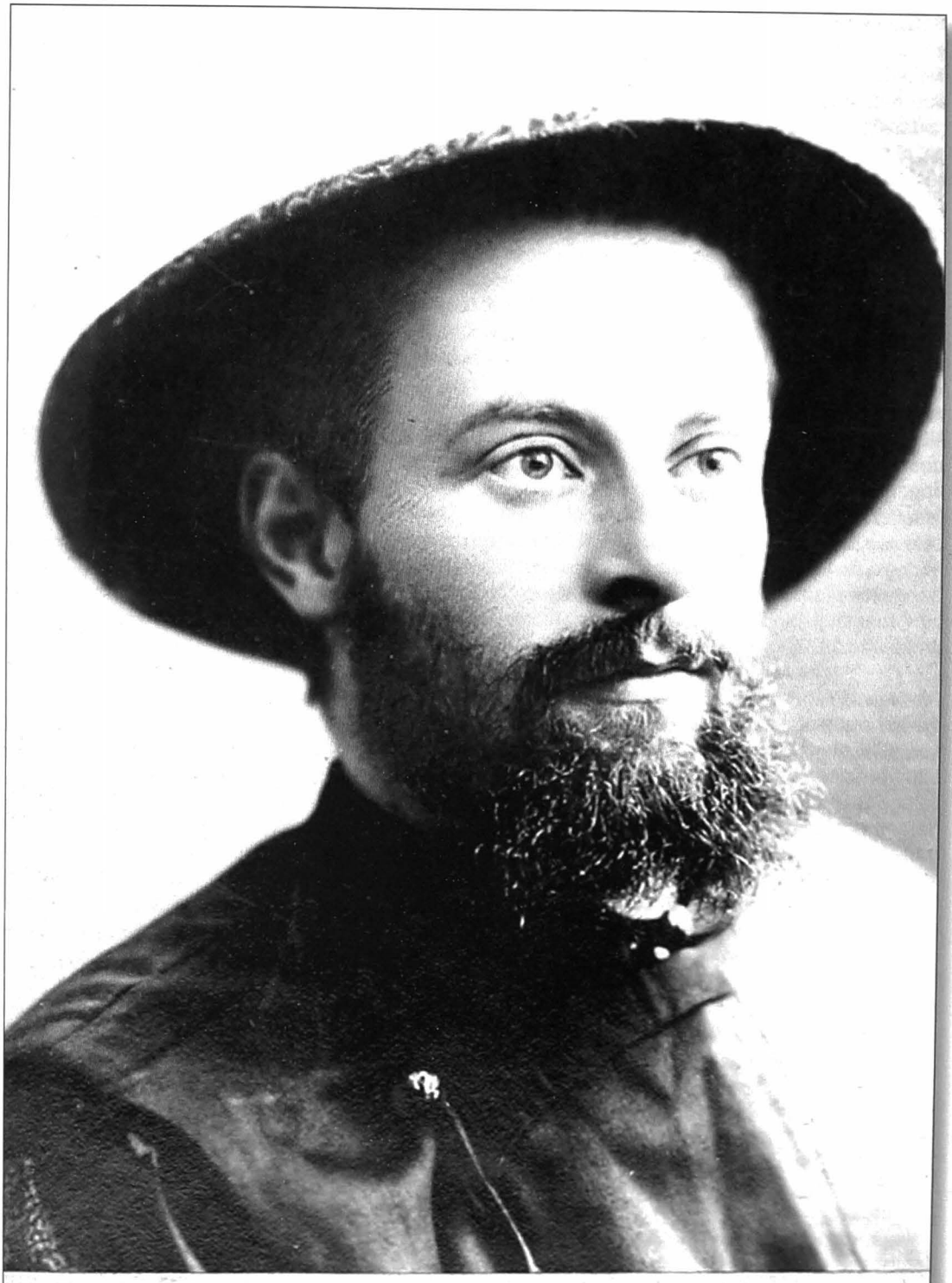

E. P. E. TUYPENS 1906
Beirlegem

Ernest Tuypens uit Adegem 46 jaar missionaris in China

Jozef Dobbelaere

1. INLEIDING

In 1862 wordt de congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria opgericht met als doel priesters te vormen die het geloof zullen prediken bij ongelovigen, vooral in het Chinese rijk. Stichter Theophile Verbist wordt de algemeen overste. In 1864 wordt de congregatie het provicariaat Mongolië toegewezen, dat een deel is van China. Het wordt bewoond door Mongolen en ingeweken Han-Chinezen.
Bij de eerste missionarissen die in 1865 naar China vertrekken, behoren Theophile Verbist, Aloïs Van Segvelt, Franciscus Vranckx en Ferdinand Hamer. In die tijd is men van mening dat andere godsdiensten niet het volle heil kunnen brengen. Niet-christenen noemt men heidenen, en zij moeten bekeerd worden.
De congregatie breidt sterk uit en trekt meer en meer jonge mannen aan. Een van hen is Ernest Tuypens, geboren in Beirlegem, maar wonende in Adegem. Hij voelt zich geroepen om als missionaris het evangelie te verkondigen en vertrekt in 1906 naar Ortos in Binnen-Mongolië, een deel van China.
China is echter eén land met een rijke cultuur. Het kent een aantal belangrijke religies zoals het confucianisme, het taoïsme en het boeddhisme. Een minderheid behoort tot de islam. Daardoor is de bekering in China geen onverdeeld succes. De Chinezen zitten niet te wachten op de blijde boodschap van het christendom. Hun houding tegenover godsdienst is pragmatisch. Zij die christen worden in de streek van pater Tuypens doen dit meestal om economische redenen. De missionarissen bieden in ruil voor bekering een aantal materiële voordelen en daar zijn de armste Chinezen niet ongevoelig voor.

Een grote handicap voor de missionarissen is dat ze uit het Westen komen. China heeft in de 19de eeuw enkele nederlagen geleden in conflicten met het Franse en het Britse leger, waardoor de bevolking heel antiwesters is.
Als in 1949 de communisten aan de macht komen, is het gedaan met de missionering. Geleidelijk aan moeten alle paters vertrekken, de meesten na een proces, sommigen na foltering. In 1952 wordt ook pater Tuypens uitgewezen.

Heeft de inzet van de missionarissen veel resultaat gehad? Niet zo veel, maar er is toch een basis voor het christendom gelegd. Het aantal christenen in China is in verhouding gering. Men schat hun aantal op ongeveer 1%. In absolute cijfers gaat het toch over een grote groep. De situatie is er ook verwarrend, omdat er twee Chinese kerken bestaan: één die het gezag van de paus erkent en een officiële kerk, waarvan de bisschoppen door de communistische overheid worden benoemd.

Tijdstabel Ernest Tuypens

1881	1 augustus Beirlegem: geboorte van Ernest Tuypens.
1890	Leerling in het bisschoppelijk college van Eeklo.
1900	7 september: intrede bij de missionarissen van Scheut.
1906	15 juli: priester gewijd in Scheut.
	12 september: vertrek naar China.
1907	5 november: onderpastoor in Ho Kiao.
1908	26 oktober: onderpastoor in Siao Noor.
1910	8 april: pastoor in Sartji.
	21 juli: een vraag om hulp wegens hongersnood in Het Weekblad.
1911	28 mei: vraag om hulp van bisschop Jules Bermijn in 't Getrouwe Maldeghem.
	11 juni: opening van een intekenlijst voor de 'hongerlijders van Mongolië'.
1912	Afschaffing van het keizerrijk in China. Aftreden van de laatste keizer Pu Yi. China een republiek.
1913	Pater Tuypens aangevallen door Mongolen.
1914	1 november: overlijden van vader Bernard Tuypens in Adegem.
1916	Aanvallen door rebellenleger in de streek van pater Tuypens. Vlucht naar Hohhot (de Blauwe Stad).
1917	Deelname van China aan de Eerste Wereldoorlog aan de zijde van de Geallieerden.
1918	4 september: pastoor in Ho Kiao K'hou Louan.
1919	China ontevreden over het Verdrag van Versailles. Rellen in Peking. Duitse gebieden in China overgedragen aan Japan.
1919	18 september: onderpastoor in Kang fang ing tze.
1921	Oprichting van de Communistische Partij in China met Mao Zedong.
1922	5 november: overlijden van moeder Maria Judith Vidts in Adegem.
1925	Chiang Kai-shek: leider van de Nationalisten en president van de republiek.
1927	23 januari: brief van pater Tuypens in 't Getrouwe met vraag voor geld om schapen te kopen.
1930	30 augustus: pastoor in San Kai.
1931	Noord-China aangevallen door Japan.
1937	Toenemende vijandelijkheden tussen China en Japan. Raids van Japanse soldaten in de streek van pater Tuypens.
1943	23 maart: opgesloten in het interneringskamp Weihsien in China. Eind augustus: in gevangenschap in Peking.
1945	Eind augustus: bevrijd door de Amerikanen.
1946	2 april: vertrek uit Peking naar zijn missiepost San Kai.
1949	Mao aan het bewind. Vlucht van Chiang Kai-shek naar Formosa (Taiwan). De missionarissen moeten China verlaten.
1952	Pater Tuypens uit China gezet na een schijnproces. 29 augustus: aankomst in Antwerpen en in Adegem.
1956	22 juli: viering 50-jaar priesterschap in Adegem. Benoemd tot aalmoezenier in het Instituut Mater Dei in Sleidinge.
1962	13 februari: overlijden van zus Eulalie Tuypens in Zomergem.
1963	11 april: overlijden van pater Tuypens in Sleidinge. Begrafenisplechtigheid in Adegem. Begraven in Zuun bij Brussel.
1965	Een straat in Adegem naar hem genoemd: de Pater Tuypenslaan.

2. DE FAMILIE TUYPENS

Beirlegem, het geboortedorp van Ernest Tuypens

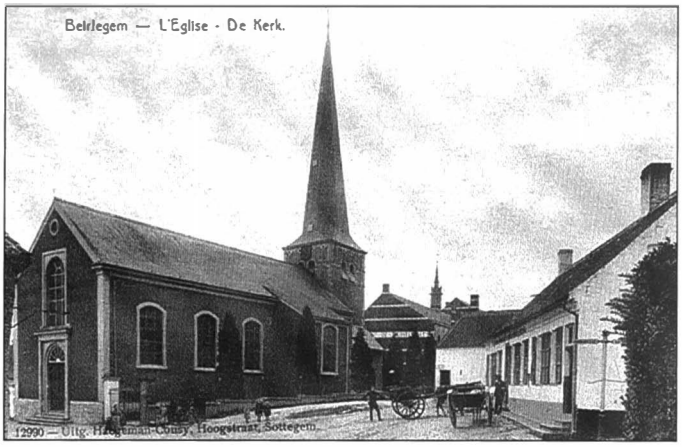

Ernest Donat Tuypens wordt in Beirlegem geboren op 1 augustus 1881 als zoon van Bernardus Tuypens en Marie Judith Vidts. Beirlegem, nu Beerlegem genoemd, is een deel van de gemeente Zwalm, samen met Dikkele, St.-Denijs-Boekel, Munkzwalm, Nederzwalm-Hermelgem, Paulatem, Meiligem, St.-Maria-Latem, Rozebeke, St.-Blasius-Boekel, Hundelgem en Roborst. Beirlegem heeft eind de 19de eeuw ongeveer 350 inwoners. De broers en zussen van Ernest worden in Sint-Maria-Latem geboren.

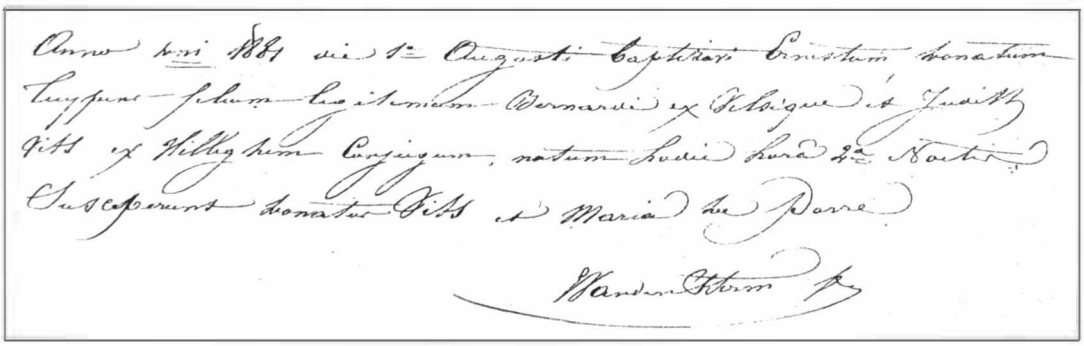

Doopakte van Ernest Tuypens.

Ernest Donat Tuypens wordt op 1 augustus in Beirlegem gedoopt door pastoor Engelbertus Van den Storm. Vader Bernard staat vermeld als ex Veldegem en moeder Judith Vits ex Hilleghem. Doopheffers zijn Donatus Vits en Maria De Povre.
Op dezelfde dag wordt Ernest nog aangegeven op het gemeentehuis van Beirlegem door zijn vader Bernard. De veldwachter en een plaatselijke tapper zijn getuigen.

Raymond Tuypens: koster in Adegem in 1893

In juni 1893 komt Raymond Tuypens, zoon van Bernard en Marie Judith Vidts, vanuit Wetteren naar Adegem. Hij is de oudste broer van Ernest, bijna 15 jaar ouder.
In *'t Getrouwe Maldeghem* van 3 juli 1893 wordt zijn benoeming tot koster in Adegem als volgt aangekondigd: *'De heer Huypens, van Wetteren, is benoemd tot koster te Adegem'*. Verkeerdelijk noemt men hem Huypens, de naam Tuypens is hier onbekend.
Kort daarop komen de andere familieleden bij hem wonen. Eerst komt zuster Eulalie op 13 juli 1894 en dan op 26 februari 1895 zijn ouders en zijn broers Jules en Ernest. Nog een jaar later voegt zuster Maria zich bij de familie. Alleen broer Gustave komt officieel niet naar Adegem. Hij trouwt wel in 1896 in Maldegem.



Huwelijk van Gustave Tuypens in 1896. V.l.n.r.:
- Vooraan: Bernard en Gustave Tuypens, Nathalia Zwaenepoel, Judith Vidts.
- Achteraan: Ernest, Maria, Raymond, Eulalie en Jules Tuypens.



Het gezin Raymond Tuypens-De Brabander met zoon en drie dochters.
V.l.n.r.: Maria, Raymond, Cécile en Christine Tuypens, Emma De Brabander, Jozef Tuypens.

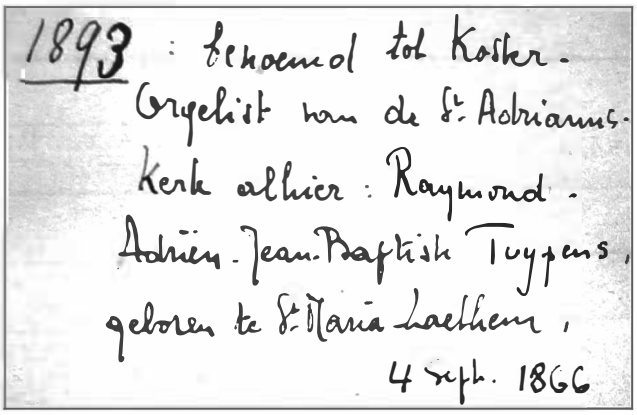
1893 : benoemd tot Koster-
Organist van de St. Adriaans-
Kerk alhier : Raymond-
Adrien-Jean-Baptist Tuypens,
geboren te St. Maria Laethem,
4 Sept. 1866

Uit het 'Liber Memorialis Ecclesiae de Adegem'.



Raymond Tuypens.

Vader Bernard Tuypens is 'zaakhandelaar'. Hij verkoopt meststoffen voor de firma Eeman uit Aalst. De verkoop van meststoffen zal ook door de zoon en kleinzoon in Adegem worden voortgezet.
Bernard Tuypens overlijdt in Adegem op 1 november 1914 op 77-jarige leeftijd. Maria Judith Vidts sterft in Adegem op 5 november 1922, 81 jaar oud. In *'t Getrouwe* van 12 november 1922 leest men: '*Uit Adeghem. + Zondag overleed alhier de achtbare moeder van onzen koster. We Bernard Tuypens, geboren Maria Judith Vits, Hieleghem 27 Maart 1841*'.

Guanos en Scheikundige vetten, enz.

Het Huis *EEMAN*, Aalst, gesticht in 1876! en vertegenwoordigd te Adegem door *TUYPENS-VIDTS*, gebruikt in zijne Kunstguano en Scheikundige vetten, altijd: *Stikstof*, onder vorm van Nitraat en Ammoniak, *Fosfoorzuur*, onder vorm van Superfosfaat, — en *Potasch*, onder vorm van Oplosbare zouten, waardoor deze volledige, rapwerkende Vetten van 1e klas zijn.

Bij *Tuypens* zijn die Beste Vetten, goed op alle vruchten, evenals opgeloste Guano, „de zon", zeer sterke Klavervetten, Landzout, altijd te bekomen aan de laagste prijzen mogelijk.

Voor meer inlichtingen, en het bekomen van dépôts als uitverkoopers, wende men zich tot *Tuypens*. 1035.

Uit *'t Getrouwe Maldeghem* van 15 juli 1906.

BERNARD TUYPENS ° Velzeke Ruddershove 01.05.1837 x Hillegem 25.11.1865 + Adegem 01.11.1914			x MARIE JUDITH VIDTS ° Hillegem 27.03.1841 + Adegem 05.11.1922			
De kinderen van Bernard Tuypens en Marie Judith Vidts:						
1. Raymond	2. Gustave	3. Maria	4. Victor	5. Eulalie	6. Jules	7. Ernest

De zeven kinderen van Bernard Tuypens-Vidts:

1. Raymond Tuypens

° St.-Maria-Latem 04.09.1866 / + Adegem 24.07.1941

x Sijsele 09.11.1903 met Emma De Brabander (° Sint-Laureins 30.08.1876 als dochter van Fredericus en Barbara Neyt / + Adegem 02.10.1947)

Raymond Tuypens wordt in 1893 dirigent van de fanfaremaatschappij 'De Verenigde Vrienden' van Adegem. Hij wordt een man van aanzien. Bij het opnieuw aannemen van de scholen in Adegem maakt hij deel uit van de 'beschermers-bestuurders' van de lagere jongensschool. Hij zetelt daarin samen met pastoor Petrus De Troyer, onderpastoor Albert Lens, Edmond Van Cauwenberghe, Jules De Smidt en Gustaaf Boute. Hij is in Adegem 48 jaar 'koster-orgelist'.

Begrafenis van graaf Eugène de Hemricourt De Grunne, gesneuveld op 26 mei 1940 in Adegem.

1941 24 Juli, na langdurige ziekte, overlijden van de Koster-Orgelist Raymond Tuypens, die 48 jaar, plichtsgetrouw in dienst van de Kerk van Adegem heeft gestaan.
Werd tot zijn opvolger benoemd - na lang wikken en wegen (en Hrijd.): De Baeth, Jozef.

Uit het 'Liber Memorialis Ecclesiae de Adegem'.

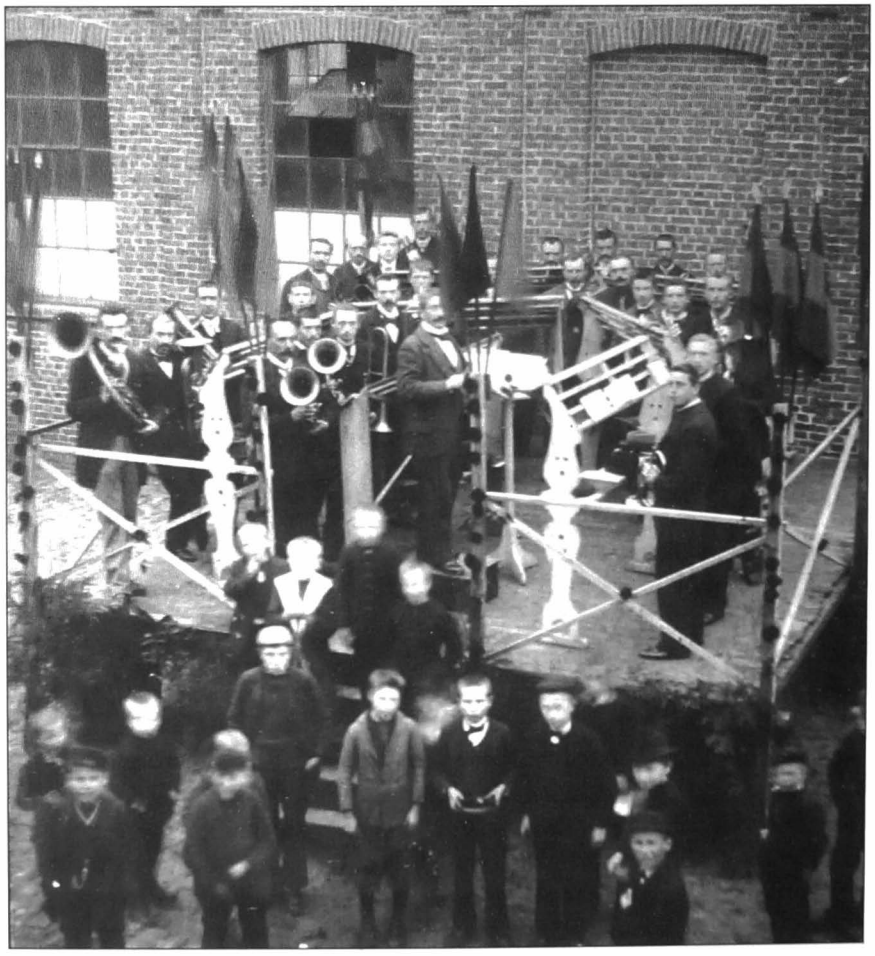

Repetitie van de Adegemse fanfare. In het midden staat dirigent Raymond Tuypens, half verscholen achter een vlag.



V.r.n.l.: de abt van Zevenkerken, pater Omer De Smet (scheutist en onderpastoor), Camiel Sierens, koster Raymond Tuypens, drie misdienaars, twee benedictijnen (een ervan is de zoon van graaf De Grunne).

De kinderen van Raymond Tuypens-De Brabander:
1. Anna Tuypens: ° Adegem 09.10.1904 / + Adegem 02.02.1907
2. Jozef Tuypens: ° Adegem 18.12.1905 / + Adegem 31.03.1976
   x Margareta Flement (° Zomergem 14.05.1906 / + Eeklo 24.10.2002)
   Jozef is een prominent figuur bij het Adegemse toneel. Omdat hij ook gemengd toneel toelaat, is hij niet zo graag gezien door de pastoor en wordt hij later geen koster in opvolging van zijn vader. Kinderen van Jozef Tuypens-Flement: Johan en Erik
3. Maria Tuypens: ° Adegem 17.05.1907 / + Adegem 29.03.1990
4. Adriaan Tuypens: ° Adegem 01.11.1908 / + Oostakker 20.11.1926
5. Cécile Tuypens: ° Adegem 22.03.1911 / + Eeklo 21.10.1999.
6. Christine Tuypens: ° Adegem 28.02.1914 / + Eeklo 30.03.1999

De zussen wonen in 1953 op Dorp nr. 20 samen met grootnonkel Ernest.
De laatste met de naam Tuypens in Adegem sterft in maart 1999. De familie Tuypens was dus iets meer dan 100 jaar in Adegem aanwezig.

2. Gustave Tuypens
° Sint-Maria-Latem 12.11.1867 / + Brussel 13.03.1928
x Maldegem 8 augustus 1896 met Nathalia Zwaenepoel (° Eede 25.08.1866)
Advocaat. Kinderen: Jozef en Godfried. Beiden trouwen, maar hebben geen kinderen.

3. Maria Irma Tuypens
° Sint-Maria-Latem 27.12.1869 / + Sijsele 01.11.1918

4. Victor Tuypens
° St.-Maria-Latem 22.01.1872 / + St.-Maria-Latem 17.03.1873

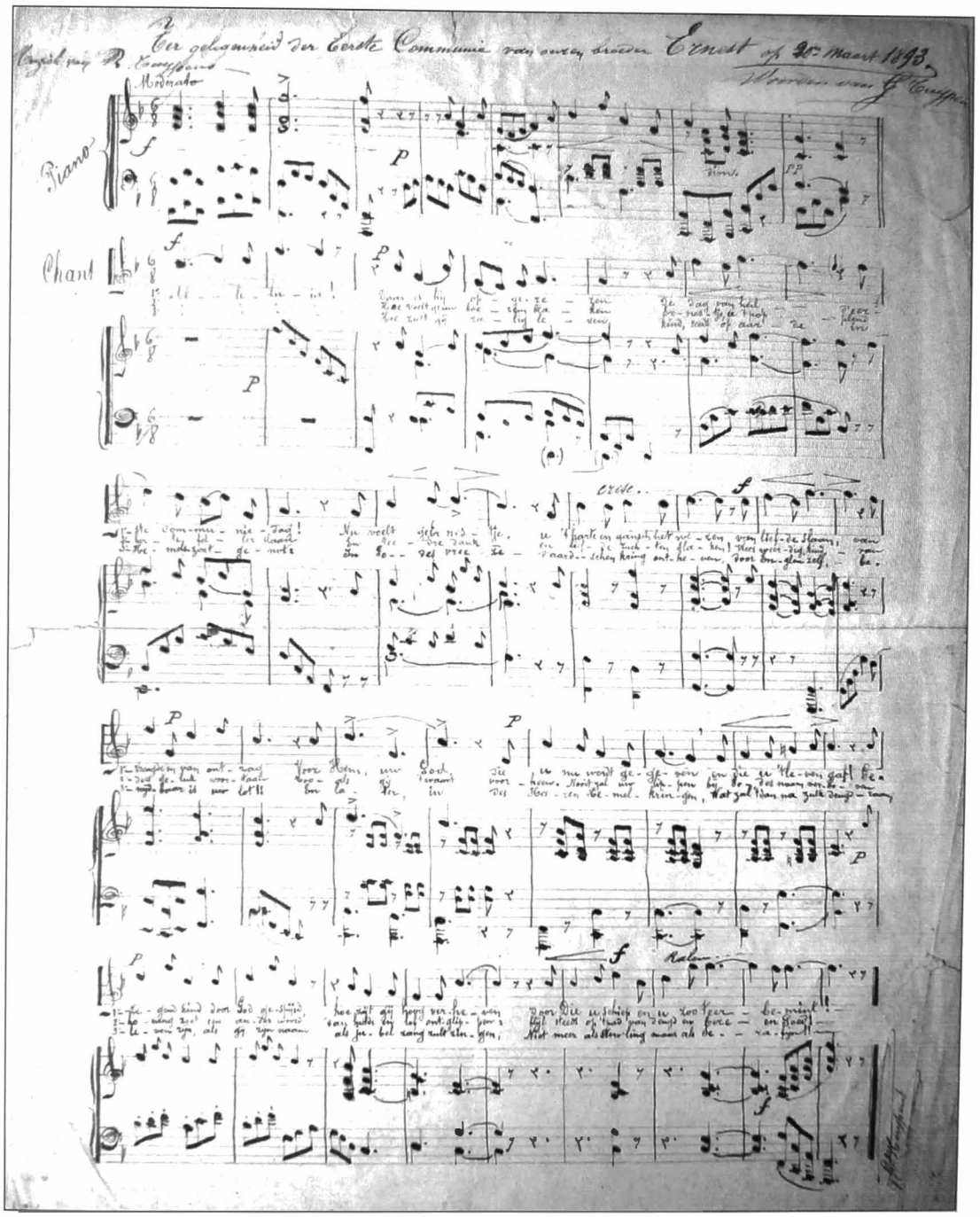

De familie Tuypens heeft aanleg voor muziek. Het muziekstukje wordt gemaakt voor Ernest Tuypens. Bovenaan staat: 'Ter gelegenheid der Eerste Communie van onzen broeder Ernest op 20 Maart 1893'. De muziek is van Raymond Tuypens en de tekst van Gustave Tuypens, broers van Ernest.

5. Eulalie Tuypens
° St.-Maria-Latem 09.07.1873 / + Zomergem 13.02.1962
In 1938 schrijft Ernest dat bij zijn overlijden zijn zuster Eulalie verwittigd moet worden.



Huis aan de Staatsbaan, waar de familie Tuypens woont tijdens de Eerste Wereldoorlog. In de deuropening staat Maria Judith Vidts met haar dochters Maria en Eulalie. De Duitse officier in het venster wordt in oktober 1918 in de gang getroffen door een schrapnel. Maria ziet dat, doet zich een 'verschot' op en na haar vlucht naar familie in Sijsele sterft ze daar op 1 november 1918.

6. Jules Tuypens
° Sint-Maria-Latem 02.06.1875 / + Gent 18.12.1945
x Denderhoutem 16.05.1905 met Maria Van Vaerenbergh (° Denderhoutem 03.04.1872).
In 1890 wordt hij student aan het college in Eeklo. In het eerste jaar van zijn humaniora ('Sixième' genoemd) wordt hij achtste. Dan gaat het steeds beter. In de 'Cinquième' is hij zesde, in de 'Quatrième' derde, in de 'Troisième' tweede, in de 'Seconde' derde en in de 'Rhetorique' weer derde. Zo beëindigt hij in 1895 zijn 'Humanités' in Eeklo. Hij wordt advocaat en later vrederechter in Oostrozebeke.
Kinderen: Amelberga, Lea en Judith. Alleen Lea trouwt, maar heeft geen kinderen.
In *'t Getrouwe Maldeghem* van 14 oktober 1900 staat: '*Adeghem. – Wij vernemen met genoegen, dat de heer Jules Tuypens, zijn laatste exaam voor advokaat met groote onderscheiding heeft afgelegd. De fanfaren hebben hem des avonds met eene serenade vereerd. Wij wenschen den jongen advokaat hartelijk proficiat*'.

7. Ernest Tuypens
° Beirlegem 01.08.1881 / + Sleidinge 11.04.1963

3. DE JEUGDJAREN VAN ERNEST TUYPENS

Collegejaren in Eeklo

Ernest Tuypens doet zijn humaniorastudies in het college van Eeklo. Het Frans is er de voertaal. Het Sint-Vincentiuscollege (van 1840 tot 1860 O.-L.-Vrouw-van Bijstandcollege genoemd) is één van de katholieke colleges in Vlaanderen waar men de Latijnse humaniora kan volgen. De humaniora of 'Humanités' is een goede voorbereiding om priester te worden en de leerlingen worden daar ook toe aangezet.
Het aantal colleges in Oost-Vlaanderen is op dat moment beperkt. Men kan nog terecht in Gent, Sint-Niklaas, Geraardsbergen, Ronse, Aalst, Lokeren, Oudenaarde of Dendermonde. Het college van Eeklo staat bekend als 'boerencollege', omdat daar zoveel zonen van landbouwers studeren.

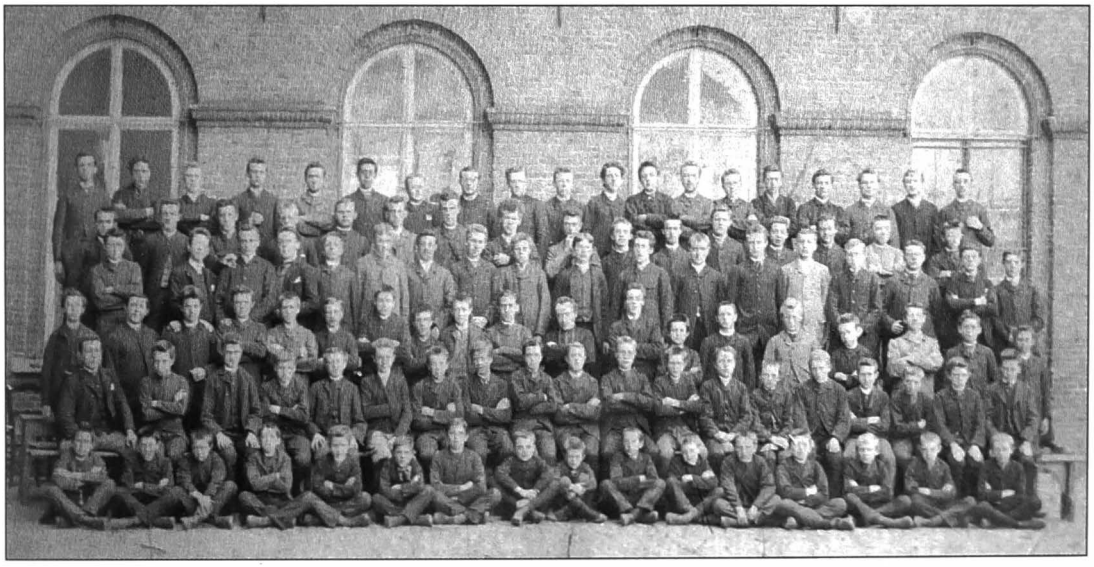

Ernest is al leerling in 1891, hij staat op een foto van de internen van dat jaar.
Onderaan is hij de negende van links, duidelijk de kleinste van de groep. Niet verwonderlijk, want hij is dan nog maar 10 jaar.

Op 20 maart 1893 doet hij zijn eerste communie in het college. Indertijd deed men zijn eerste communie op 11- à 12-jarige leeftijd. Er bestond nog geen plechtige communie.

CATÉCHISME DE PREMIÈRE COMMUNION.

1	M. Oscar Houtappel,	d'Eecloo.
2	» Alp. Van Wassenhove,	d'Eecloo.
3	» Théophile Goethals,	de Westcappelle.
	» Ernest Tuypens,	de Beirlegem.
5	» M. Van Wassenhove,	d'Eecloo.

Hij wordt op 26 november 1893 in het college gevormd door monseigneur Stillemans, bisschop van Gent.

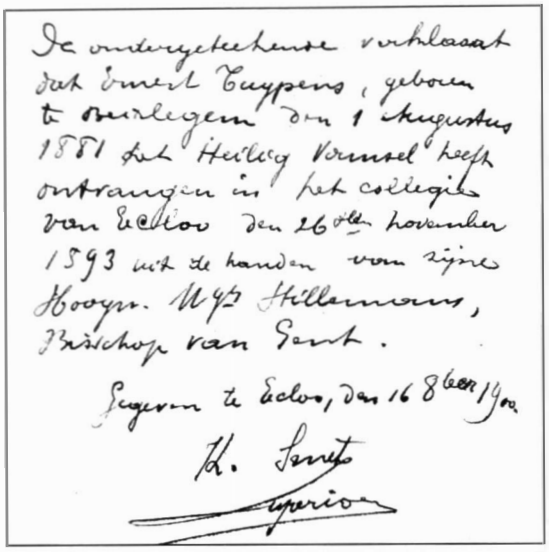

De ondergeteekende verklaart dat Ernest Tuypens, geboren te Beirlegem den 1 Augustus 1881 het Heilig Vormsel heeft ontvangen in het collegie van Eecloo den 26ste November 1893 uit de handen van zijne Hooyn. Mgr Stillemans, Bisschop van Gent.

Gegeven te Eecloo, den 16 8bre 1900.

K. Smet
Superior

H. Vormsel door mgr. Stillemans (document Kadoc, Leuven).

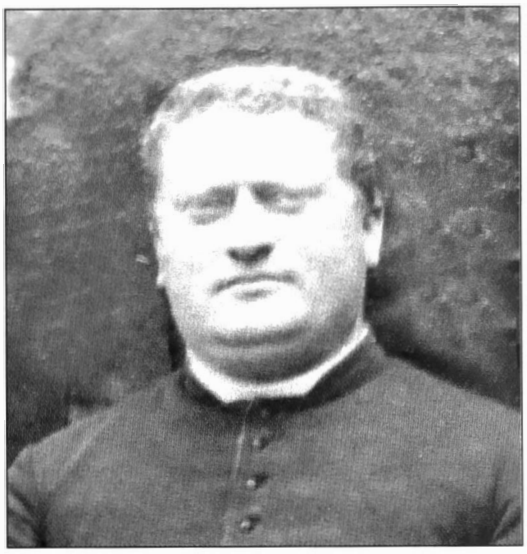

Karel Smet, superior van het college van Eeklo.

In tegenstelling tot zijn broer Jules, is Ernest niet zo'n goede leerling.
Zijn uitslagen in het Sint-Vincentiuscollege zijn als volgt:

1890-1891	'Quatrième Cours français': achtste
1891-1892	'Troisième Cours français': elfde
1892-1893	'Second Cours français': niet vermeld bij de eerste vijftien. Wel vermeld bij de vakken 'Histoire', 'Mémoire', 'Examen général' en 'Lecture et Déclamation'.
1893-1894	Geen enkele vermelding in de uitslagen.
1894-1895	'Sixième': niet vermeld bij de eerst twaalf. Wel vermeld bij de vakken 'Langue latine', 'Langue français', 'Histoire', 'Geographie' en 'Examen géneral'.
1895-1896	'Cinquième': tiende
1896-1897	'Quatrième': niet vermeld in de eerste tien. Bij geen enkel vak vermeld.
1897-1898	'Troisième': achtste
1898-1899	'Seconde': zevende
1899-1900	'Rhétorique': tiende

In een nota schrijft Ernest het volgende over zijn studies:
'*Scholen – Geen gemeenteschool; twee jaar of zoo in 't bisschoppelijk Pensionaat van Deynze. Humaniteiten geheel in 't Collegie van Eecloo. Wijsbegeerte Godgeleerdheid al in Scheut en Leuven gedaan in onze seminaries*'.

Prijsuitreiking in het college van Eeklo in augustus 1900

Ernest studeert af in 1900 in Eeklo. Van de prijsuitreiking in het 'Collège Episcopal St-Vincent à Eeklo' op donderdag 9 augustus 1900 bestaat een boekje met de uitslagen van alle leerlingen voor het schooljaar 1899-1900. Het heeft als titel 'Distribution Solennelle'. Beperken we ons tot de uitslagen van de retorica.

Trois Derniers Concours.

HUMANITÉS.

RHÉTORIQUE.

1	M. Edmond Cammaert,	de Schoondijke (P.-B.).
2	» Odilon Nelis,	de Zele.
3	» Oscar Van Durme,	de Moerbeke-Waes.
4	» Albert Bruggeman,	d'Eecloo.
5	» Hervé Ameels,	d'Esschen.
6	» Maurice François,	d'Ertvelde.
7	» Ernest Tuypens,	d'Adegem.
8	» Charles Hoste,	de Wichelen.
9	» Arthur Himschoot,	de Maldegem.

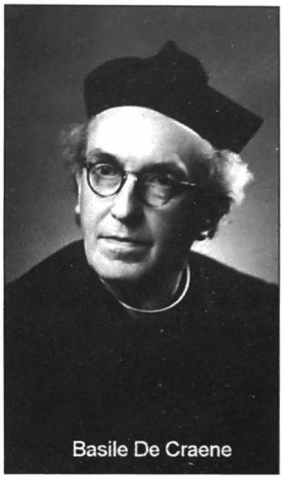

Basile De Craene

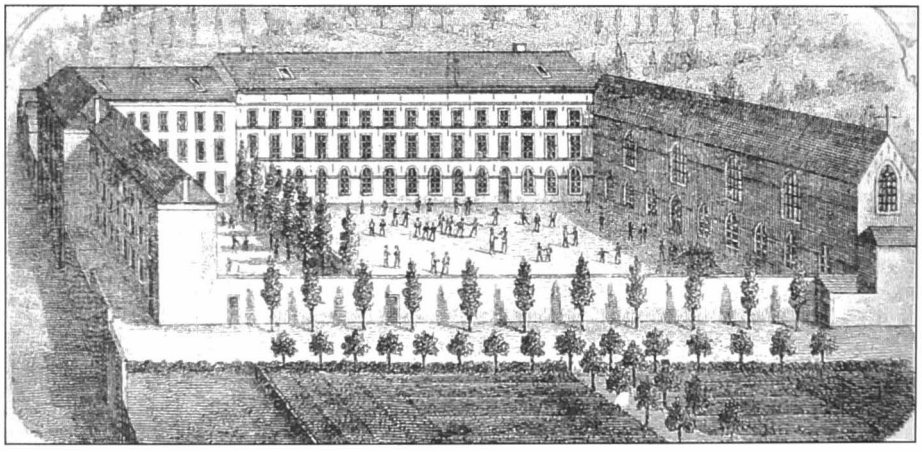

Het college van Eeklo zoals het eruit zag tijdens de studies van Ernest Tuypens

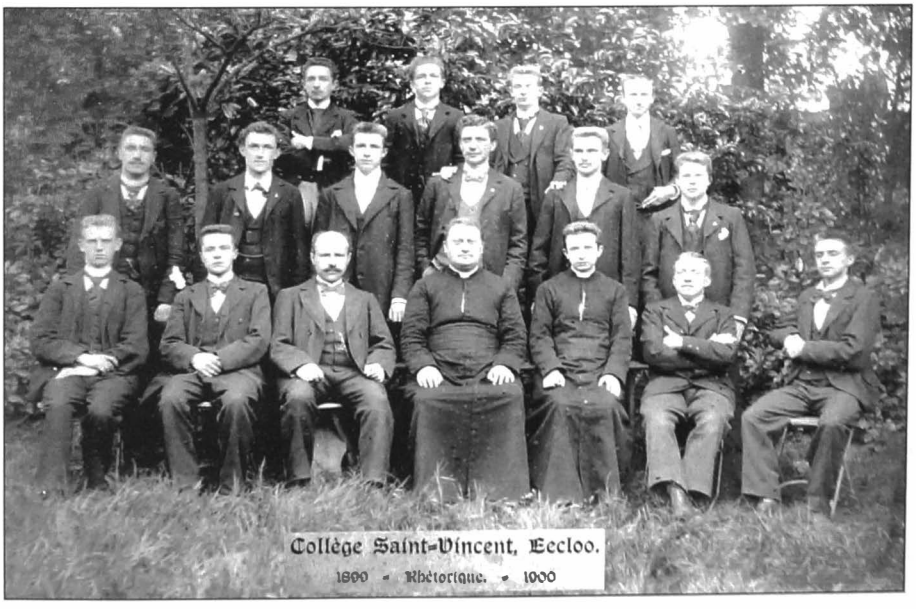

De retorica in 1900. Bovenaan: 2de van rechts: Ernest Tuypens.

De 'Excellence' of 'Uitmuntendheid' is uiteraard de belangrijkste uitslag voor de leerlingen van de retorica. Van de zestien geslaagden worden slechts de namen van de eerste negen opgenomen. Hier volgen ze in volgorde van de vermelde uitslag:
Oscar Van Durme (Moerbeke-Waas), Edmond Cammaert (Schoondijke), Albert Bruggeman (Eeklo), Maurice François (Ertvelde), Odilon Nelis (Zele), Basile De Craene (Waarschoot), Arthur Himschoot (Maldegem), Charles Hoste (Wichelen) en Prosper Steyaert (Wannegem).
Slaagden eveneens: Ernest Tuypens (Adegem), Raymond De Sutter (Kaprijke), Remi De Geest (Overmeire), Louis Putagnier (Sint-Niklaas), Richard Roegiers (Waarschoot), Maurice D'Huyvetter (Huise-Lozer), Hervé Ameels (Essen).
Uit een briefje door superior Smet van het college geschreven aan de superior van Scheut blijkt dat Ernest Tuypens tiende eindigde op zestien.
Voor de volgende vakken worden uitslagen vermeld: 'Application, Religion, Eloquence, Langue latine, grecque, française, flamande et allemande, Histoire, Géométrie, Physique, Chimie, Examen général, Déclamation en Prix d'Accessits'.
Niet alle geslaagde kandidaten, maar slechts de eerste negen, worden voor die vakken opgesomd. Ernest Tuypens staat als volgt vermeld:
7de in 'Welsprekendheid', 7de in de Franse taal, 6de in de Nederlandse taal, 5de in de Duitse taal en 8ste in Geschiedenis'. Ernest Tuypens is dus duidelijk niet goed in de wetenschappelijke vakken. In de 'Trois derniers Concours' eindigt Ernest 7de.
Een medeleerling uit Adegem, die hem goed gekend moet hebben en een jaar later afstudeert, is Prosper De Smet, de latere gemeentesecretaris in Adegem.



Omnia cadunt !
Onzen emmer is ommegekletst !

E.
V. v. C.
V.

Viri boni, dicendi periti
Gij hebt te doen met treflijk volk,
Dat op dit feest zijn « lap » zal roeren.

Cuique suum ! — Bah ! laat er ons voor loten !

Laatste Pieramenten en Peuteringen

VAN DE

VEREENIGDE KOTENHOUDERS

1899—1900.

GROOTE KERMISTAERTE

bevattende het Algemeen Programma der Feestelijkheden benevens eenen heelen bussel stekken over dommigheden, door eenige half volwassene slimmerikken aan het licht gebracht.

Toneel in 1900 in Eeklo samen met Basiel De Craene

Bij het afscheid van Ernest Tuypens in augustus 1900 van het college wordt toneel gespeeld. Volgens een strooibiljet gaat het over *'Laatste Pieramenten en Peuteringen van de Vereenigde KOTENHOUDERS – 1899-1900' en als ondertitel 'GROOTE KERMISTAERTE bevattende het Algemeen Programma der Feestelijkheden benevens eenen heelen bussel stekken over dommigheden door eenige half volwassene slimmerikken aan het licht gebracht'.*

Het zijn vooral kluchten die worden opgevoerd. De leerlingen uit onze streek die deelnemen zijn: Basiel De Craene, Albert Bruggeman, Arthur Himschoot, Ernest Tuypens en Richard Roegiers.

Op de avondvertoning van de eerste dag speelt men onder andere:

'IV. 24 UREN SOCIALIST, 1e Bedrijf.
Baas Jan, schoenmaker, waard der herberg 'De Pijpekop' (E.T.), Sophie, zijne vrouw (B.D.C.), Keesje, hun zoontje (R.R.), Jef, schoenmakersgast (M.F.), Piet en Klaas, werklieden van Gaaighem (A.H. en R.D.G.), Djel, een oude buurman nu in de stad verblijvende (H.A.), een socialistische spreker (E.C.), de burgemeester van Gaaighem (C.H.), de Sampetter van Gaaighem (P.S.), 1e Boer van Gaaighem (C.H.), 2e Boer van Gaaighem (A.B.), en Boeren der Gemeente.
V. 2 CHINEESCHE BOXERS'

Basiel De Craene (B.D.C.) speelt de rol van Sophie, de vrouw van de waard van de herberg 'De Pijpekop'. De rol van waard is voor Ernest Tuypens (E.T.). Opvallend is het onderdeel '2 Chineesche Boxers'. De Boksersopstand in China met vervolging van missionarissen is dus al goed bekend.
Op de tweede dag wordt de klucht 'De veldwachter van Zoetenaey' opgevoerd. Daarin speelt Ernest Tuypens (E.T.) de rol van *Jan Pardaf, van X..., vermomd in Duitschman'.*

I. DE VELDWACHTER VAN ZOETENAEY
De Burgemeester van Zoetenaey (O.V.D.), de eerste Schepen van Zoetenaey (A.B.), de tweede Schepen van Zoetenaey (een hakkelaar) (A.B.), De Baas uit het Stadhuis, Secretaris (M.D'H.), Ambrosius Pepermans, van Brugge, veldwachter van Zoetenaey (P.S.), Pier Snoef, van Ghyselbrechtegem, vermomd in Engelschman (H.A.), Jef Maeckelberg, van Lootenhulle, vermomd in Franschman (E.C.) en Jan Pardaf, van X..., vermomd in Duitschman (E.T.).
Aan de hand van de initialen kan men zien welke rol een leerling speelt.

Hoofdman van studenten

De afdeling Eeklo van de Oost-Vlaamse Studentenbond vergadert op dinsdag 2 mei 1900 in de Werkmanskring in Eeklo. Van de veertig aanwezige studenten zijn er dertig van de plaatselijke afdeling. Hoofdman Ernest Tuypens opent de vergadering. Men schrijft in *'t Getrouwe Maldeghem*: *'Zijne kernachtige aanspraak werd geestdriftig toegejuicht'* en *'In een beknopt verslag toonde de heer Basiel De Craene, schrijver, den goeden staat der afdeeling aan, die dit jaar grooten vooruitgang heeft gedaan'*. Men spreekt over 'Vaderliefde en plichten tegenover het land'. Er worden gedichten voorgedragen en de liederen 'Het Bondslied, Klokke Roeland, de Blauwvoet en de Vlaamse Leeuw' worden gezongen.

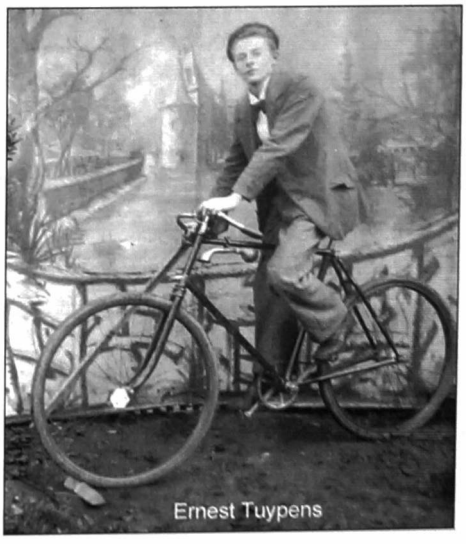
Ernest Tuypens

In augustus 1956 schrijft men in 'Eikels worden Bomen', maandblad van de oud-leerlingenbond van het bisschoppelijk college van Eeklo: '*Het was de tijd van de romantiek en van het bruisend studentenleven en binst de vacantie stapte Ernest met zijn maten onder het zingen van strijdliederen en met de knuppel in de hand door dorp en stad om de mensen voor het Vlaams-kristelijk ideaal wakker te schudden. Of ze erin geslaagd zijn kan men betwijfelen, maar voor hen zelf was het een buitengewoon middel om het vuur in eigen hart te doen oplaaien*'.

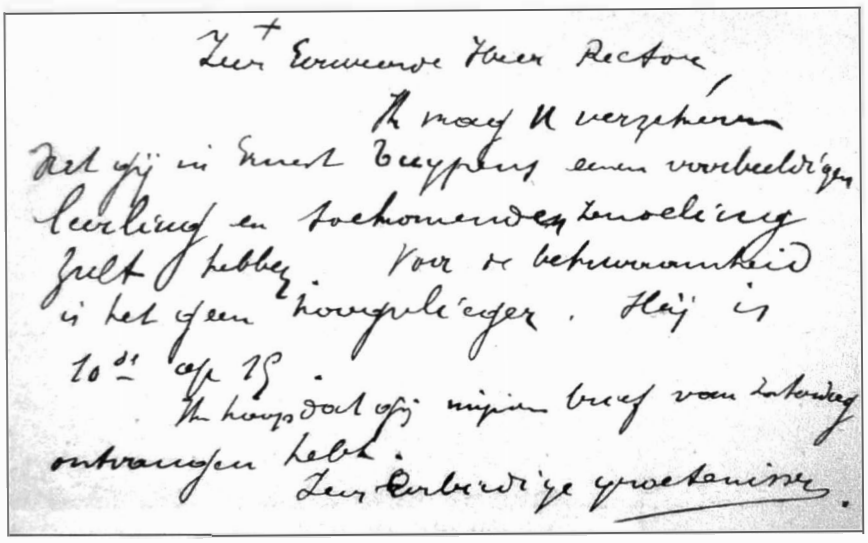

Beoordeling in 1900 van Ernest Tuypens door superior Karel Smet van het college in Eeklo, gezonden aan de rector van de paters van Scheut in Anderlecht (document Kadoc, Leuven).

Militieloting Adegem

Volgens *'t Getrouwe Maldeghem* van 24 februari 1901 is de uitslag van de loting voor Adegem als volgt, met tussen haakjes het nummer van het lot:

Bruggeman Leon (160), Claeys Triphon (92), De Backer Camiel (163), De Baets Edmond (178), De Groote August (79), De Meyere August (180), De Pauw August (40), De Pré Edmond (37), De Smet Prosper (68), De Sutter Petrus (111), De Vlieger Charles Louis (174), Goossens Richard (102), Hertleer Jules (65), Lammertyn Petrus (128), Lannoy Camiel (142), Leloup Camiel (41), Longueville Camiel (103), Longueville Emiel (145), Poelvoorde Camiel (38), Schoonackers Julius (189), Sierens Julius (119), Steyaert Alfons (72), Tuypens Ernest (63), Van de Casteele August (164), Van Kerrebroeck Edmond (28), Van Landschoot Camiel (29), Van Oost Petrus (141), Van Vooren Napoleon (159), Vereecke Alfons (61), Willems Désiré (179) en Willems Frans (76).
Jongemannen met een laag nummer moeten zeker soldaat worden, dezen met een hoog nummer zijn zeker vrij.

Ernest Tuypens trekt het lot 63, maar wordt geen soldaat. Studenten in de theologie worden vrijgesteld, maar kunnen bij mobilisatie wel opgeroepen worden om te helpen bij de medische hulpverlening.



Eduard Herrebaut

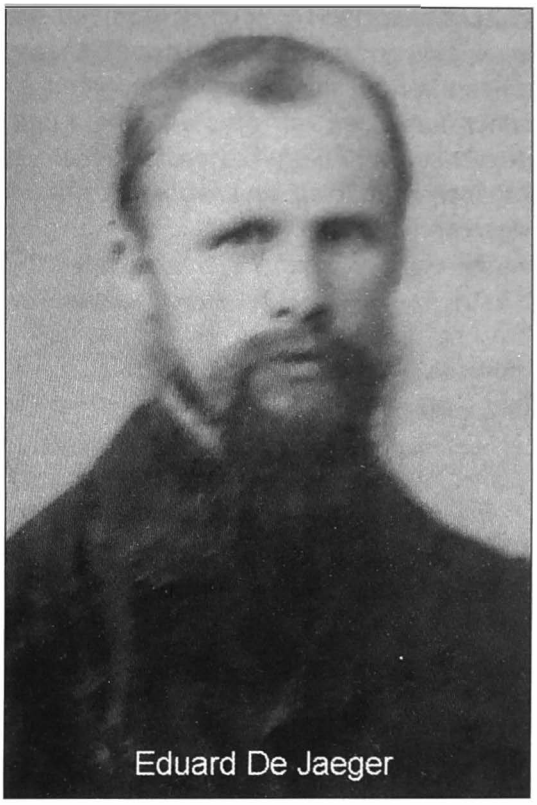

Eduard De Jaeger



Omer De Smet



Albert Van Landschoot

4. DE MISSIONERING EIND 19de EN BEGIN 20ste EEUW

Heroplevende missiebeweging

In de 19de eeuw is er in het Westen een heropleving op godsdienstig gebied. Dat uit zich ook in de toenemende belangstelling voor de missionering.
De kerkelijke leer houdt voor: '*Gaat en onderwijst alle volkeren, doopt ze in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, en leert ze onderhouden al wat ik U heb geboden*' (Mattheus, XXVIII, 19-20).
Paus Gregorius XVI (1831-1846) neemt die oproep sterk ter harte en hij propageert de missiebeweging. Dat is niet verwonderlijk als men weet dat hij voorheen prefect was van de 'Congregatio de Propaganda Fide'. De heropleving uit zich in de oprichting van nieuwe missiecongregaties en het opnieuw tot leven wekken van de oude. Kortom, de 19de eeuw wordt gekenmerkt door een groot zendingsbesef, het gevoel dat men werk moet maken van het verkondigen van het evangelie in heidense landen. De overtuiging heerst immers dat niet-christelijke godsdiensten niet het volle heil kunnen brengen en bijgevolg dienen de leden ervan te worden bekeerd. In het begin van de missionering concentreert men zich vooral op het zoveel mogelijk dopen, het aantal is van het grootste belang. Vooral missionarissen uit Frankrijk, België en Nederland nemen het voortouw.
De volgende Belgische congregaties worden actief in China: de 'Scheutisten' vanaf 1865, de 'Minderbroeders Franciscanen' vanaf 1870 en de 'Missionarissen van het H. Hart' vanaf 1927.
Er was echter ook al missionering in China in de vorige eeuwen. De bekendste Vlaamse missionaris in China is de jezuïet Ferdinand Verbiest (1623-1688) uit Pittem.


Ferdinand Verbiest

De eerste missionarissen uit Adegem

Adegem kent einde 19de eeuw twee missionarissen en misschien hebben ze Ernest Tuypens geïnspireerd om in hun voetsporen te treden.
Het zijn pater Eduard Herrebaut en broeder Eduard De Jaeger. Deze laatste wordt weliswaar in Balgerhoeke geboren, op Eekloos grondgebied, maar in Adegem gedoopt. Dat deel van Balgerhoeke behoort op dat moment nog tot de parochie Adegem.
Eduard Herrebaut (1862-1902) treedt in bij de 'Witte Paters' in 1882 en wordt priester gewijd in 1886. Hij vertrekt eind 1888 naar Congo. Hij sterft in 1902 in Boudewijnstad aan een darmontsteking. Hij wordt slechts 40 jaar.

Eduard De Jaeger (1858-1898) treedt in 1892 toe tot de 'Congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria' of de congregatie van Scheut. Twee jaar later legt hij zijn geloften af en op 10 november 1894 vertrekt hij naar Congo. In de missiepost Merode-Salvator sterft hij op 21 oktober 1898 aan een derde aanval van bloedkoorts. Broeders worden in de congregatie van Scheut aanvaard vanaf 1880, omdat er behoefte is aan mannen die een ambacht kennen of goed zijn in handenarbeid.
Na Ernest Tuypens vertrekken er in 1946 nog twee scheutisten uit Adegem naar de missies. Omer De Smet gaat naar de Filippijnen en Albert Van Landschoot naar Congo.

5. DE NIEUWE MISSIECONGREGATIE 'HET ONBEVLEKT HART VAN MARIA'

In 1860 wordt priester Theophile Verbist, algemeen directeur van het Werk van de H. Kindsheid, getroffen door het tekort aan weeshuizen in China. De schrijnende toestand van kinderen daar doet hem pijn. Samen met priester Aloïs Van Segvelt krijgt hij grote belangstelling voor de problemen in China. Beiden dromen van een Belgische missie en ondernemen dan ook de nodige stappen om een missiecongregatie te stichten.
Op 28 november 1862 richt kardinaal Engelbert Sterckx van België canoniek de congregatie van het 'Onbevlekt Hart van Maria' op. Ze heet officieel 'Congregatio Immaculati Cordis Mariae' (CICM). Het doel is priesters te vormen die het geloof zullen prediken bij ongelovigen, vooral in het Chinese rijk. Hij benoemt Theophile Verbist tot algemeen overste. Met het decreet van 1 september 1864 kent paus Pius IX het provicariaat Mongolië toe aan deze congregatie. Geheel Mongolië is een deel van China, bewoond door Mongolen en ingeweken Han-Chinezen.
De congregatie is echter beter bekend als de missionarissen van Scheut. Ze worden zo genoemd omdat hun eerste vestiging gelegen is aan de Ninoofsesteenweg in een wijk van Anderlecht, 'Scheutveld' genoemd. De paters van deze congregatie staan vooral bekend als scheutisten, een naam die we hier verder zullen gebruiken.

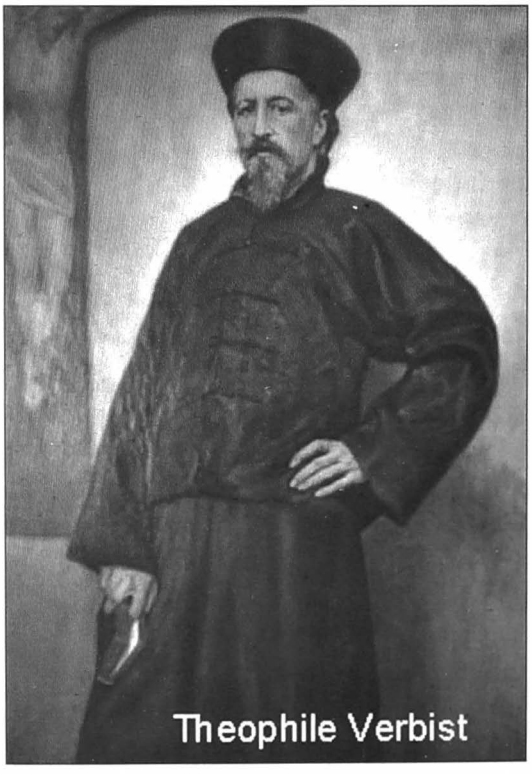

Theophile Verbist (1823 – 1868).

Stichter van de missiecongregatie 'Het Onbevlekt Hart van Maria', opgericht 'pro Sinis', voor de Chinezen, zoals het nog steeds op de poort van het moederhuis staat. Op 37-jarige leeftijd begint hij te werken aan de verwezenlijking van zijn droom. Acht jaar later sterft hij in een dorpje in Binnen-Mongolië, nog geen 45 jaar oud



De leuze van de congregatie luidt 'Cor unum et anima una' of 'Eén van hart en één van geest'. Dat opschrift bevindt zich nog altijd op de voorgevel van het missiehuis in Anderlecht.

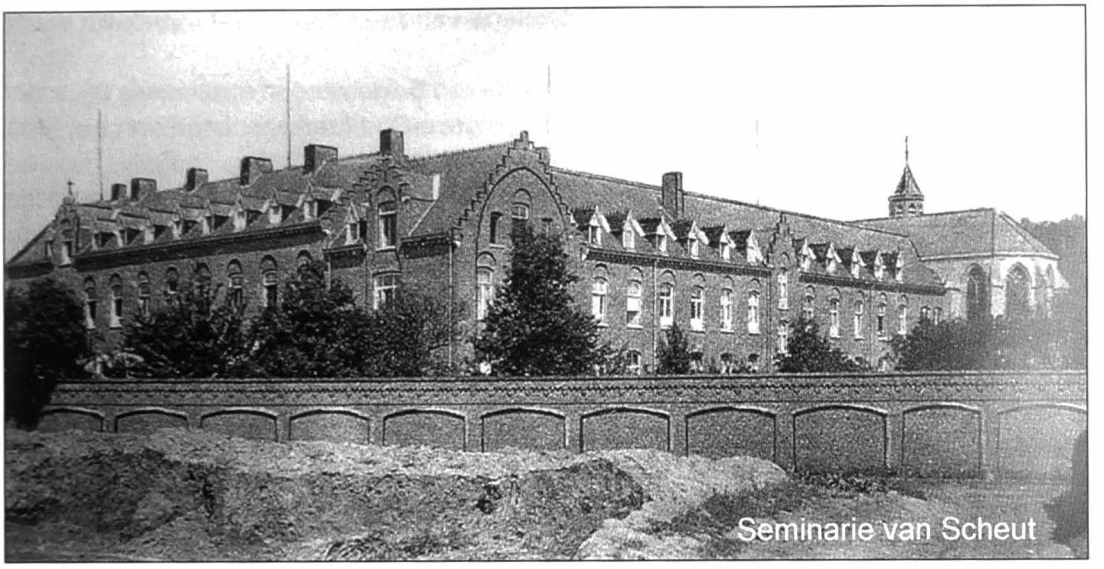
Seminarie van Scheut

In Mongolië zijn de Franse lazaristen actief en ze willen graag van hun missiegebied af, omdat het te ruig en te afgelegen is. Ze nemen liever hun intrek in Peking en omgeving. Ze zijn dan ook blij dat de paters van Scheut bereid zijn hun gebied over te nemen.
Het duurt echter nog tot 1865 voor de paters Theophile Verbist, Aloïs Van Segvelt, Frans Vranckx, Ferdinand Hamer en hun knecht Paul Splingaerd naar China vertrekken. Ze zijn onvoldoende voorbereid, want geen van hen is de Chinese taal machtig. De Franse lazaristen geven hen wat opleiding, maar vooral de kennis en medewerking van enkele Chinese priesters is cruciaal. Verbist vestigt zich eerst in Siwantse, het centrum van de Mongoolse missie. Siwantse telt ongeveer 1.000 inwoners, bijna allemaal christelijk. Het heeft ook een seminarie voor Chinese priesters.

In oktober 1866 verlaten de lazaristen definitief Mongolië. Om alle goederen van de lazaristen over te nemen, moet Verbist zich in grote schulden steken.
De congregatie van Scheut heeft het in de beginjaren niet gemakkelijk om missionarissen te werven. De Belgische bisschoppen werken tegen, want ze houden hun priesters liever voor hun eigen bisdom. Gelukkig zijn er een aantal Nederlanders, vooral uit het katholieke Brabant, die tot de congregatie toetreden. Geleidelijk aan gaat het met de werving beter en eind 19de eeuw vertrekken er per jaar ongeveer een vijftiental missionarissen naar China. In het begin vertrekken vooral priesters die al een tiental jaren actief zijn in België. Maar deze priesters kunnen zich moeilijk aanpassen en voortaan geeft men de voorkeur aan jonge priesters, die speciaal voor de missie zijn opgeleid.

Op 2 november 1865 tekent België met China een overeenkomst, waardoor de Belgische paspoorten door de Chinese overheid worden aanvaard en dient men geen beroep meer te doen op de Franse ambassade. Verbist en gezellen vertrokken nog met een Frans paspoort. De eerste diplomaat voor China is 't Kint de Roodenbeke.

Er is in de beginperiode een grote nood aan missionarissen. Daarom geeft de congregatie van Scheut in 1888 een brochure uit over de roeping tot priester-missionaris. Daarin staat informatie over de congregatie, haar missies en de vorming. De postulanten kunnen in principe kiezen voor China of Congo. Indien ze geen voorkeur hebben, zal de algemeen overste voor hen de keuze maken.

Oud-leerlingen van het 'Bisschoppelijk College van Eeklo'

Veel oud-leerlingen van het bisschoppelijk college van Eeklo worden missionaris in China. In '*Eikels worden Bomen*' van augustus 1962 (uitgave Oud-leerlingenbond van het Sint-Vincentiuscollege van Eeklo) worden hun namen genoemd.
Van de 56 scheutisten uit het Eeklose college vertrekken er 17 naar China, 9 naar de Filippijnen en 23 naar Congo. Zes oud-leerlingen gaan pater Tuypens vooraf naar China.
Zie hier een opsomming van de missionarissen die naar China vertrokken met tussen haakjes hun geboortejaar en het jaar van hun vertrek naar de missie: Camiel Coppieters (°1859/1886), Armand Heirman (°1862/1888), Achiel Lateur (°1867/1895), Jozef Cosyns (°1869/1895), Theophiel Verstraete (°1868/1896), Jozef Van Poeck (°1870/1897), Ernest Tuypens (°1881/1906), Benoni De Wilde (°1885/1908), Hubert Nelis (°1891/1920), Hilaire Rodts (°1892/1922), Paul Van Wassenhove (1897/1925), Achiel Ingels (°1900/1929), Richard Cocquyt (°1904/1932), Remi Van Hyfte (°1906/1933), Alberic Van Hyfte (°1908/1934), Maurits Van Overwalle (°1912/1937) en Amaat De Sutter (°1917/1947). Benoni De Wilde is afkomstig uit Waarschoot en Achiel Ingels en Amaat De Sutter uit Lembeke.



Tijdens de collegetijd van Ernest Tuypens in Eeklo vertrekken er vier oud-leerlingen naar China. Het is goed mogelijk dat hun vertrek inspirerend gewerkt heeft voor de roeping van Ernest Tuypens.
De missiegedachte wordt fel gepromoot in het college. Een van de bekendste ijveraars daarvoor, weliswaar pas vanaf 1906, is E.H. Karel Walckiers.
In 'Eikels worden Bomen' (1948) schrijft men het volgende over hem: '*Gedurende de twee en veertig jaar, dat Karel te Eeklo verbleef, heeft hij aan zes en veertig jongelingen den weg gewezen naar Scheut. En op tweeden Pasen of tweeden Pinksterdag, als de postulanten eens naar den Ninoofsen steenweg te Anderlecht trokken, was Karel ook daar, met … een kistje lekkere sigaren! Hij zelf stak er zeven van tussen de knoopjes van zijn soutane en de rest was voor de Eeklonaars!*'

Ook andere orden leveren missionarissen voor het missiegebied China. Van de orde van de franciscanen of minderbroeders (Ordo Fratrum Minorum, O.F.M.) trekken drie Eeklonaars naar China: Victor Stolle, Leo Lippens en Carolus Goethals. Martha De Langhe uit Eeklo (O.L.Vrouw-ten-Doorn, zusters franciscanessen van Maria) gaat eveneens naar China.

Pater Amandus Heirman, martelaar in China

Het college van Eeklo heeft een oud-leerling die als missionaris vermoord wordt in China: Amandus Heirman, geboren in Berlare in 1862. Van 1876 tot 1882 is hij leerling in het college. Hij sterft in China in 1900 tijdens de Boksersopstand samen met zijn metgezel pater Jean Mallet. In een brief van 15 september 1900 van provinciaal pater De Boeck wordt de superior van het Eekloos college daarover ingelicht. Uit de brief blijkt dat de pater te veel vertrouwen had in de plaatselijke mandarijnen. Hij wordt door een sabelslag gedood.

In 1925 brengt men in een muur van de kapel van het college een gedenksteen aan met de inscriptie 'Aan pater Heirman, onzen martelaar'. In de Sint-Maartenskerk van Berlare hangt een gedenkplaat voor de missionaris.

In 1898 kwam pater Heirman na 10 jaar verblijf in China even terug naar België en men mag aannemen dat hij het college van Eeklo heeft bezocht. Het was de gewoonte dat de in verlof zijnde missionaris rondreisde om geld in te zamelen. Ernest Tuypens moet hem in het college zeker ontmoet hebben en misschien is bij hem toen het idee gerijpt om ook naar China te gaan.

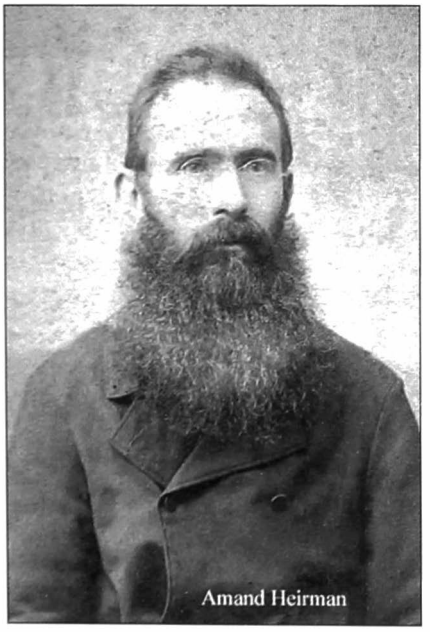
Amand Heirman


Polidoor De Beule

Oud-missionaris Polidoor De Beule als onderpastoor in Middelburg

Polidoor De Beule, in Zele geboren op 16 juni 1852, treedt toe tot de orde van Scheut op 10 oktober 1884 en reist af op 21 september 1885 naar Oost-Mongolië in China.
Hij komt op 3 augustus 1898 terug naar België en keert niet meer terug naar China.
Pater De Beule krijgt dispensatie van zijn geloften op 27 september 1998 en wordt onderpastoor in Middelburg van april 1899 tot februari 1901. Daarna wordt hij pastoor in Hemelveerdegem, waar hij sterft op 15 juli 1909.
Waarschijnlijk heeft Ernest Tuypens E. H. De Beule ontmoet en die contacten hebben misschien ook zijn roeping beïnvloed. Hij zal in elk geval door hem goed ingelicht zijn over de missie in China.



Congregatie van het Onbevlekt Hert van Maria, te Schaut-bij-Brussel

MISSIEN IN CHINA

EN CONGO.







Achttiende Jaargang

Nr 8

AUGUSTUS 1906

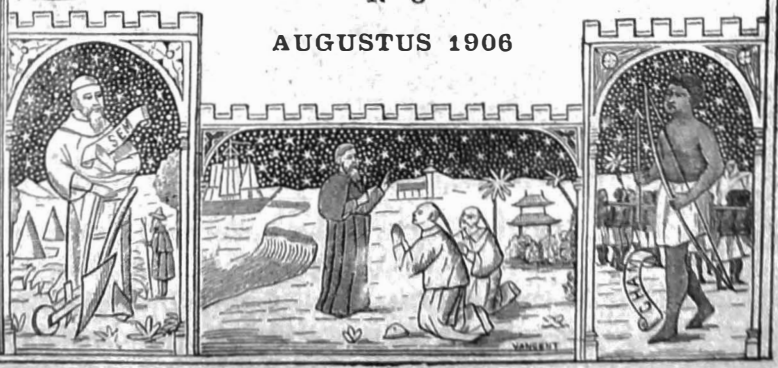



INSCHRIJVINGEN : België, fr. 2.50. — Andere landen, fr. 3.70

MEN SCHRIJFT IN BIJ

Polleunis & Ceuterick, Drukkers, Vroulijmenstraat, 37, Brussel



Groep scheutisten in Oost-Mongolië. Pater De Beule is de vijfde van links.

Het missieblad 'Missiën in China en Congo'

Op aanraden van pater J. Van Aertselaer maakt de congregatie een eigen tijdschrift. Het verschijnt voor de eerste maal in februari 1889, maar er verscheen al een 'préliminaire numéro' begin 1889. De Vlaamse uitgave krijgt de naam 'Missiën in China en Congo'. Later wordt het blad 'Missiën in China, Congo en Philippijnen' genoemd en nog later gewoon 'Missiën van Scheut'.
De streek Ortos, waar pater Tuypens zal verblijven, komt al in het eerste nummer aan bod. Pater Alfons Bermijn uit Sint-Pauwels (Waasland) beschrijft hoe hij een verre reis maakt om een aantal christenen te verdedigen die in een proces verwikkeld zijn. Ze moeten voor een Mongools tribunaal verschijnen. Bermijn wikkelt deze zaak succesvol af. Bermijn wordt later bisschop en overste van pater Tuypens.
In het maandblad staan regelmatig de namen vermeld van de milde weldoeners.

Door bemiddeling van Jufvr. Tuypens, ieveraarster, voor de missiën in China, van wege M. Piessens-Bauwens, Balgerhoek, Eecloo : 10 fr.; uit Adegem, verschillige giften : 5 fr. 50.

Het missieblad heeft een weldoende invloed op de werving van missionarissen. Op tien jaar tijd is er een grote toename van intredingen. De brieven die de paters naar hun overste schrijven, zijn heel neutraal. Ze dienen soms om in het maandblad gepubliceerd te worden. De opgenomen brieven moeten de mensen aanzetten tot het geven van geld. In de brieven aan familie en vrienden vindt men een andere toon. Daar uiten sommigen hun frustratie over het niet volledig lukken van het bekeringswerk.

6. HET WESTEN MOEIT ZICH MET CHINA MIDDEN DE 19DE EEUW

De opiumoorlogen en de Ongelijke Verdragen

In China is de opiumverslaving midden de 20ste eeuw een groot probleem. De schuldigen zijn de Britten, die al jaren via India opium invoeren. China probeert de opium uit zijn land te weren. Dat geeft aanleiding tot de eerste opiumoorlog van 1839 tot 1842, die de Britten winnen. In 1842 wordt het Verdrag van Nanjing gesloten, waarin bepaald wordt dat China aan de Britten afstand moet doen van Hong Kong Island. Tevens moeten vijf havens (verdragshavens) open blijven voor verkoop van opium. Deze stof, vroeger veel gebruikt als geneesmiddel, is een verslavend middel geworden. China probeert dat product tevergeefs te weren.
Vanaf 1844 is het christendom toegelaten in de verdragshavens. Christelijke zendelingen stromen toe, zowel katholieke als protestantse. De meeste Chinezen zijn daar niet blij mee en er worden antichristelijke posters verspreid.



Opiumverslaafden.



Een antichristelijke poster.

In 1856 begint de tweede opiumoorlog, want China houdt zich niet aan de afspraken van het vorige verdrag. Frankrijk schaart zich nu aan de zijde van de Britten. China moet opnieuw inbinden en sluit in 1858 het Verdrag van Tianjin. De opiumhandel wordt nu in 15 havensteden toegestaan. Het Chinese leger is niet mee geëvolueerd met de moderne technieken qua schepen en wapens. Dat verklaart de opeenvolgende nederlagen. Bij elk verdrag moet China tevens een grote schadevergoeding betalen.

De gesloten verdragen worden weer onvoldoende nageleefd en de westerse landen dulden dat niet. Onder druk en aanwezigheid van goed bewapende Britse en Franse militairen wordt China in 1860 gedwongen zijn volledige grondgebied open te stellen voor Europese goederen. In dat Verdrag van Peking eind 1860 tussen de keizer van China en keizer Napoleon III van Frankrijk staat duidelijk vermeld dat elke Franse burger het recht heeft zich in China te vestigen en dat elke Fransman voorzien van een Frans én een Chinees paspoort zich in heel China mag verplaatsen. De Fransen verwerven naderhand ook het recht scholen, ziekenhuizen en kerken te bouwen. Het christelijk geloof kan voortaan vrij beleden worden en elke Chinees krijgt het recht zich te bekeren tot het christendom. Van die nieuwe mogelijkheid maken de Franse lazaristen gebruik om zich in Mongolië te vestigen en de missionering te starten.

Er staat in het verdrag ook dat als een Chinees een christen arresteert, hij wordt gestraft. Vele bekeerlingen maken van die clausule gebruik, maar ook misbruik. Bij conflicten komen de missionarissen tussen en eisen dikwijls hoge schadevergoedingen. Dat zet uiteraard kwaad bloed bij de andere Chinezen en geeft aanleiding tot antichristelijke stromingen.



De taart China

Een karikatuur die de rivaliteit om het bezit van China tussen verschillende grootmachten weergeeft. De afgebeelde grootmachten zijn Engeland (Victoria), Duitsland (Wilhelm II), Rusland (Nicolaas II), Frankrijk (Marianne) en Japan. Bovenaan staat een vertegenwoordiger van de Chinese Qing-dynastie.

Prins Leopold van België, de latere koning Leopold II, ziet ook kansen voor een kolonie in het Verre Oosten en hij schrijft in maart 1861: '*Wij zullen een Belgische manier bedenken om op één lijn te komen met Frankrijk en Engeland. Als er plaats is zullen wij ons mengen in de omverwerping van het Oosten. Eventueel zullen wij samenwerken met de Fransen. Maar in elk geval zullen de Belgen ervoor moeten zorgen dat hun vaderland een deel kan pakken van de buit van de keizerrijken die daarginds zullen ineenstorten*'. In 1864 reist de kroonprins naar China en probeert hij Formosa (Taiwan) te verwerven. Door de slechte gezondheidstoestand van zijn vader moet hij vervroegd terugkeren en van zijn plan komt niets terecht.

Eind 19de eeuw zijn er belangrijke economische contacten tussen China en België.
In 1897 sluit de Belgische 'Société d'Etudes des Chemins de Fer en Chine' een akkoord met China om de spoorlijn Hankow-Peking aan te leggen. De onderhandelingen worden geleid door consul Emile Francqui en de werken staan onder toezicht van ir. Jean Jadot.
De spoorlijn is klaar in 1905 en heeft een lengte van 1270 km. Twee jaar later koopt China de spoorweg over. Ook in de mijnbouw, aanleg van tramlijnen en verlichting van wegen zijn Belgen actief betrokken.

7. HET ONBEKENDE MISSIEGEBIED CHINA

Het nieuwe missiegebied

De missionarissen vertrekken naar een vreemd land met een eigen leefwereld en eigen gewoonten. Vooral het leren van de 'Chinese taal' is een harde dobber en duurt vele jaren. De praktijk blijkt echter de beste leerschool te zijn. De aanpassing met de nieuwe omgeving verloopt niet gemakkelijk.



China – De scheutisten vestigen zich in Ortos in Binnen-Mongolië, onderdeel van China. Binnen-Mongolië of 'Inner Mongolia' heeft een grote autonomie, maar behoort tot China. Boven Binnen-Mongolië ligt de later onafhankelijk geworden staat Mongolië.

Een eerste moeilijkheid in China is het klimaat. In het missiegebied Binnen-Mongolië is het ofwel heel warm ofwel heel koud. Zo kan de temperatuur variëren van – 40°C tijdens de lange winter tot + 30°C tijdens de korte zomer. Een ander probleem is het regelmatig uitblijven van regen. De oogst mislukt af en toe met hongersnood tot gevolg.

Het te missioneren gebied Mongolië is in de beginperiode voor de scheutisten veel te groot. De oppervlakte is een miljoen vierkante kilometer of dertig keer zo groot als België. De verplaatsingen gebeuren vooral met een viervoeter, later soms met de Chinese huifkar.



Een Mongoolse familie drinkt thee.



De staart wordt voor de mannen verplicht gemaakt door de laatste Chinese keizersdynastie, de Mantsjoes. Alle mannen moeten de voorkant van hun schedel kaalscheren en hun hoofdhaar van achteren laten groeien tot een vlecht op hun rug. Wie de vlecht niet wil dragen, riskeert de doodstraf. Bij de afschaffing van het keizerrijk in 1912 wordt de staart verboden.

De congregatie van Scheut laat alleen paters toe met een heel goede gezondheid om naar China te vertrekken. De anderen gaan naar Congo (vanaf 1888) of de Filippijnen (vanaf 1907). Een goede gezondheid is heel belangrijk omdat de leefomstandigheden in China heel ongunstig zijn: heel koud of heel warm. Tyfus is daar de grootste doodsoorzaak van de missionarissen.

De geneeskunde is in die tijd nog machteloos tegen die ziekte. Pater Tuypens zal twee keer tyfus krijgen en het overleven. Pas vanaf de jaren dertig is inenting mogelijk en worden alle missionarissen ingeënt. Tot dan zullen vele missionarissen jong sterven, na slechts een aantal jaren in hun missiegebied verbleven te hebben.

Religie in China

China is een cultuur met een lange traditie van confucianisme, taoïsme en boeddhisme. Er zijn ook gebieden waar de islam sterk vertegenwoordigd is.
Het confucianisme heeft een grote invloed op de maatschappij. Het is een ethisch-filosofisch systeem dat de leer van Confucius volgt. Het legt de nadruk op humaniteit en hecht veel belang aan de basisrelatie tussen ouder en kind. Confucianisme, taoïsme en boeddhisme zijn geloofssystemen met een eigen kijk op de mensheid en haar plaats in het universum. In feite wordt er geen god aanbeden.


Een Chinese tempel

Maar China kent ook zijn eigen volksgeloof met vele goden. Het geloof wordt beleden in een Chinese tempel en bij de gebeden aan de goden en de voorouders worden persoonlijke intenties uitgesproken. Bij die gebeden steekt men wierookstokjes aan. In deze volksreligie is de hemel de woonplaats van de Chinese goden en van de voorouders. Men hoopt en verwacht dat de voorouders hun nageslacht beschermen tegen het kwaad.
Aloïs Van Segvelt, een van de eerste scheutisten in China, schrijft het volgende:
'De Chinezen hebben geen godsdienst, alles is er bijgeloof. Hun pagodes staan er meestal verlaten bij. Het blijft bij wierook branden voor afgodsbeelden en dat een twee- à drie keer per jaar. Ze doen dat zelfs al lachend! Enkel de duivel en andere boze geesten jagen hen schrik aan. Ze ruïneren zichzelf voor een begrafenis. De priesters en boeddhistische monniken genieten geen enkel aanzien'.
Een god op wie regelmatig beroep wordt gedaan, is de regengod. Bij dreigende droogte betuigt men hem grote eer en brengt men offers.
Het zich niet aanpassen van de missionaris aan de Chinese maatschappij is een groot obstakel, dat ook het doorbreken van het christendom belemmert. De Chinezen willen van hun traditionele waarden geen afstand doen. Zij willen zeker de voorouderverering trouw blijven. Dat wordt echter uitdrukkelijk verboden door de paus.



Missiën van Scheut : Mongolië. Hij offert... maar niet voor den waren God.

De missionarissen denken dat hun geringe succes te wijten is aan de onverschilligheid van de Chinezen voor godsdienst. Zij staan er onvoldoende bij stil dat de christelijke godsdienst te sterk verschilt van de religie in China.
De aanhangers van het confucianisme aanvaarden het christendom niet en zij noemen de missionarissen barbaren. Zij begrijpen in elk geval niet wat zij in China komen zoeken. Hun toename zien zij met lede ogen aan, want voor hen zijn het handlangers van de westerse imperialisten.

Landbouwgronden als wervingsmiddel voor bekeringen

In Zuid-West-Mongolië, waar Tuypens zal verblijven, kopen de missionarissen veel landbouwgronden en door het aanbieden van deze gronden aan bekeerlingen hebben ze een zeker succes. Soms huren ze grond van een grootgrondbezitter. Een bekeerde doet dat niet altijd uit overtuiging, maar dikwijls om economische redenen. In ruil voor bekering krijgen de armste Chinezen voedsel en kunnen in veel gevallen een stukje grond huren om zelf voedsel te winnen. Bisschop Hamer geeft later toe: 'Als we het van preken gehad moesten hebben, dan hadden wij niet één persoon bekeerd'. De missionering heeft alleen een beperkt succes bij de lagere standen van de bevolking, de hoger opgeleiden bekeren zich niet.
Tussen 1868 en 1896 verwerven de missionarissen van Scheut ongeveer 12.000 ha landbouwgrond, waarop de bekeerlingen gewassen verbouwen. De oppervlakte loopt later op tot meer dan honderdduizend hectaren na de Boksersopstand (1900-1901). Maar slechts 10% van deze grond is echt vruchtbaar.

Meisjes te vondeling gelegd

Een heel gevoelig punt voor de westerse landen is de omgang van de Chinezen met hun pasgeboren kinderen. Het komt nog al eens voor dat ze te vondeling worden gelegd of gedood. Vooral meisjes zijn daar het slachtoffer van. Een belangrijke opdracht voor de missionaris is de vondelingen of weeskinderen opvangen in een weeshuis.
Een andere kwalijke gewoonte is het inbinden van de voeten van meisjes. Pas in 1949 bij het aantreden van Mao wordt dat inbinden bij wet verboden. De gewoonte is echter zo ingeburgerd dat vele vrouwen het inbinden positief blijven benaderen.

8. OPSTANDEN IN CHINA IN 1900-1901

Ernest Tuypens besluit aan het einde van zijn humaniora in 1900 pater te worden bij de congregatie van Scheut. Men mag aannemen dat hij en zijn familie met meer dan gewone belangstelling de evolutie van de onlusten in China hebben gevolgd. In de media verschijnen er regelmatig berichten over de aan de gang zijnde troebelen.

Oorlog eind 19de eeuw in China

Eind de 19de eeuw is het een moeilijke tijd voor onze missionarissen in China. In 1895 is er een opstand van moslims, waarbij veel christenen worden gedood. In 1894-1895 woedt een Chinees-Japanse oorlog om invloed in Korea, een tribuutstad van China. Japan wint de strijd en Korea wordt een Japans protectoraat. Een grote droogte eind 1899, begin 1900 heeft een zware economische impact. De oogst mislukt met hongersnood tot gevolg. Het uitblijven van regen wordt geweten aan de westerse beschaving. Vuurspuwende locomotieven op nieuwe spoorlijnen doorkruisen immers China en op vele plaatsen staan telegraafpalen opgesteld. Dat maakt de goden ongetwijfeld kwaad en daarom sturen ze geen regen meer.

De Boksersopstand

Het ongenoegen van de Chinezen mondt uit in de Boksersopstand in 1900-1901. Een geheim politiek religieus genootschap wordt opgericht onder de naam 'Vuisten der Gerechtigheid en Eensgezindheid', beter bekend onder de naam van 'Boksers'. Het genootschap is aanvankelijk gericht tegen de dynastie, maar keizerin Sixi slaagt erin dat om te buigen in zuivere vreemdelingenhaat. De bedoeling is de Europeanen en vooral de christenen te verjagen, zo nodig te vermoorden. De meeste missionarissen kunnen vluchten, maar de Chinese christenen kunnen geen kant op en velen worden gedood. Het eerste slachtoffer onder de scheutisten is bisschop Ferdinand Hamer, in juli 1900.

Het optreden van de Boksers gaat met grote wreedheid gepaard. Niet alleen katholieke priesters worden het slachtoffer, maar ook protestantse zendelingen. Sommigen worden al bij hun verhoor rechtstaande onthoofd, anderen verbrand of levend begraven.
Een internationale troepenmacht wordt gestuurd en de opstandelingen worden bij twee confrontaties (in juli en augustus 1901) verslagen.

Na het sluiten van het Boksersprotocol van 7 september 1901 worden een aantal belangrijke opstandelingen terechtgesteld en wordt China verplicht tot grote herstelbetalingen. Door deze nederlaag verliest de keizerlijke dynastie veel prestige bij de bevolking.

Als Ernest Tuypens in september 1900 intreedt bij de paters van Scheut, is het dus een moeilijke tijd in China. Van de Boksersopstand is Ernest Tuypens zeker op de hoogte. De pers heeft het daar immers uitvoerig over. Dag- en weekbladen schrijven uitgebreid over de gespannen toestand in China. Ook in *'t Getrouwe Maldeghem* wordt daarover bericht. In het toneel dat bij zijn afscheid van het bisschoppelijk college van Eeklo wordt gespeeld, komt de Boksersopstand zelfs expliciet aan bod. Een onderdeel van het toneel heet immers: '2 Chineesche Boxers'. Wellicht worden twee krijgshaftige Chinese soldaten uitgebeeld.

Een Belgisch vrijwilligersleger naar China?

Ook *'t Getrouwe* maakt bijna elke week melding van het strijdgewoel. In de editie van 29 juli 1900 staat dat een Belgisch vrijwilligerskorps naar China zal worden gestuurd. Het vrijwilligerskorps komt ter sprake in de Kamer, maar het besluit van de regering is dat gelet op onze neutraliteit een officiële tussenkomst onmogelijk is. Maar het sturen van een niet-officieel vrijwilligerskorps is wel mogelijk. Dat korps moet er voor zorgen dat een Belgische handelshaven in China wordt geopend '*om ons werkvolk werk en brood te geven, wij moeten vreemde markten openen, en China is het land waar onze nijverheid den besten grond vindt*'.

Het Belgisch Vrijwilligerskorps.

Een zeker getal personen hebben zich reeds ter beschikking gesteld der onderteekenaars van den oproep, voor de vorming van het komiteit tot inrichting van het Belgisch legioen in China.

De negen burgemeesters de provinciehoofdsteden zullen het eerekomitetuitmaken.

Aan 't hoofd van het inrichtingskomiteit zal, zooals gemeld wordt, generaal Verstraeten geplaatst worden.

Onder de notabelen welke er waarschijnlijk deel zullen van maken noemt men de heeren de Hemptinne, van Gent, Walford en Scheidt, de groote scheepsreeders van Antwerpen.

Het voorloopig komiteit beschikt reeds over eene som van drie m ljoen, en verscheidene notabelen hebben, daarenboven, aangeboden hunne persoonlijke medewerking te vervangen door eene geldelijke bijdrage, naar keus van het komiteit.

Generaal Brialmont, die in 1860 was aangeduid om het bevel te voeren over een der twee bataljons welke naar China moesten vertrekken, heeft aangeboden de bevorderaars der tegenwoordige onderneming te helpen.

Het expeditiekorps zal waarschijnlijk ongeveer een dui endtal manschappen bevatten, zijnde meer dan een gewoon bataljon. Het zal in kompagniën linietroepen ingericht worden.

Elke kompagnie zal voorzien zijn van twee of drie mitrailleusen, en beschikken over een volledigen dienst van bevoorrading in mondbehoeften, krijgsvoorraad en uitrusting. Een goed ingerichte gezondheidsdienst zal eraan gehecht zijn, zoodat het legioen, zijne medewerkering verleenende aan de mogendheden, van deze laatste onafhankelijk zal blijven voor deze verschillende diensten.

't Getrouwe Maldeghem van 29 juli 1900.

IN CHINA

blijft het nog steeds duister en vuil. De gezanten moeten toch te Peking nog in leven zijn, want deze van Japan heeft kunnen schrijven, bij zegt dat zij het geen acht dagen meer kunnen uithouden.

Het japaansch leger is nabij Peking gekomen maar achteruit geslagen met 150 dooden.

De Belgische vrijwilligers zullen meest komen uit de regimenten zelf, en teekenen voor 2 jaar. — Rijke officieren, zooals de zoon van M. Woeste, willen dienst nemen als simpel soldaat.

Luitenant kolonel Bartels zou ons leger aanvoeren.

't Getrouwe van 5 augustus 1900.

De belgische expeditie naar China.

Generaal Verstraate, voorzitter van 't inrichtings komiteit der belgische exped - tie naar China, heeft zaterdag in het arsenaal te Antwerpen de wagens, fourgons en voertuigen bezichtigd die voor den tocht moete dienen. De trein van het belgisch legioen bestaan uit 32 *fourgons.*

Er wordt gezegd dat er, in het leger alleen meer dan 3000 manschappen zich aangeboden hebben om deel te nemen aan de expeditie. Voor den kader, die uit een tiental officiers zal bestaan, zijn er 100 kandidaten. Het gerucht als zou er een tweede legioen gevormd worden, wordt gelogenstraf ; er knnnen echter later nog eenige reserven gestuurd worden.

't Getrouwe van 9 augustus 1900.

Midden augustus 1900 is alles gereed om een vrijwilligersleger van duizend man te sturen. Kandidaten zijn er genoeg. Ze zijn al verzameld in het kamp van Beverlo en ze staan al in tenue. De voorziene premie is aanlokkelijk, want een gewone soldaat zal 1200 frank verdienen in twee jaar tijd.

In *'t Getrouwe Maldeghem* van 2 september 1910 staat dat twee Maldegemse soldaten geselecteerd zijn voor het vrijwilligerskorps. Een van hen is Desiré Willemarck. Eind augustus is hij even in Maldegem voor een veertiendaags verlof.

CORPS EXPÉDITIONNAIRE BELGE EN CHINE.
Congé de faveur.
Le colonel commandant le corps accorde une permission de (15) quinze jours avec S. I P. V. au soldat WILLEMARCK Désiré pour se rendre à MALDEGEM, Province de Flandre Orle, sous l'obligation d'être de retour à son corps le (11) onze septembre 1900.
Au camp de Béverloo, le 28 - 8 '00.
Le Commandant de la Cie
A. BRUNEEL.

De 'congé de faveur' van Désiré Willemarck ('t Getrouwe van 2 september 1900).

De expeditie gaat uiteindelijk niet door. Ze wordt eind augustus afgeblazen.
Vooral Duitsland verzet zich op aanstoken van Groot-Brittannië. De steun van België aan de Boeren in Transvaal heeft de Britten ontstemd.

België neemt dus niet deel aan het neerslaan van de Boksersopstand in 1900-1901, maar verleent wel hulp via een expeditiekorps bij de handhaving van de orde ná de opstand. Als beloning krijgt België tot 1929 een concessie van 46 ha in de havenstad Tientsin.

Zeven scheutisten vermoord in China

Zeven Scheutisten sterven als martelaar in China.
Het zijn:
1. Hamer Ferdinand
(° Nijmegen 1840 / + To-Cheng 24.07.1900)
2. Segers Jozef
(° Sint-Niklaas 1869 / + Laohugou 24.07.1900)
3. Heirman Amand
(° Berlare 1862 / + Ningyuan 13.08.1900)
4. Mallet Jean
(° Hechtel 1870 / + Ningyuan 13.08.1900)
5. Abbeloos Desiré
(° Opwijk 1871 / + Tiegedangou 22 08.1900)
6. Dobbe Jozef
(° 's Hertogenbosch 1864 / + Tiegedangou 22.08.1900)
7. Zylmans André
(° Waalwijk 1873 / + Tiegedangou 22.08.1900)

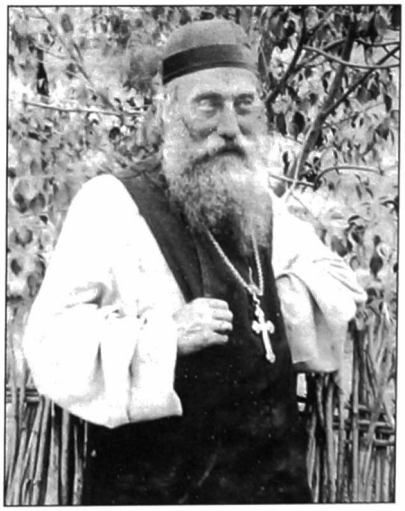

Ferdinand Hamer

Was Ernest Tuypens op de hoogte van de dood van de scheutisten?

Ernest Tuypens is begin september nog thuis in Adegem en heeft zonder twijfel de berichten over de gevechten in China gelezen. Alleen het bericht over de dood van enkele missionarissen is dan nog niet algemeen bekend. Maar in de eerste maand van zijn verblijf in Scheut verneemt hij daar alles over.

Vijftien gevluchte missionarissen komen aan in Scheut

Vijftien missionarissen van Scheut moeten vluchten. Ze verlaten China op 23 augustus 1900 en reizen via Siberië naar ons land. Ze komen in Anderlecht aan en vertellen hun belevenissen. Hun verhalen zullen zeker indruk gemaakt hebben op de jonge kandidaat-missionarissen.
Ernest Tuypens heeft hen daar dus gezien en gesproken. Wat de berichten over deze onstabiele tijd in China voor uitwerking heeft op het gemoed van Ernest Tuypens, kunnen we alleen maar raden. Zijn roeping komt er echter niet door in het gedrang. De ouders van Ernest zullen zich toch wel zorgen gemaakt hebben.



De gevluchte missionarissen (v.l.n.r.):
Onder: Frans De Boeck, Ivo Stragier, Willem Lemmens, Désiré Leesens, Alfons Hulsbosch, Eugeen Van Havere.
Midden: Remi Van Merhaeghe, Ange Verstraeten, Achilles Lateur, Stefaan Zech, Henri Verwilghen.
Boven: Albert Botty, Hubert Van de Meerendonk, Jules De Wolf, Florent Lauwers.

Maar geleidelijk aan normaliseert de toestand zich in China na tussenkomst van de westerse mogendheden.

Begin mei 1901 vertrekt de eerste van de gevluchte paters weer naar China, de anderen volgen even later. Voor twee van hen loopt het kort daarop nog slecht af. Remi Van Merhaeghe en Henri Bongaerts worden door moslims vermoord op 13 december 1901.
Bij de Boksersopstand werden er veel christelijke gezinnen aangevallen. De mannen werden gedood, vrouwen en kinderen verkocht aan de moslims.
Bij hun terugkeer willen de paters die vrouwen en kinderen terughalen, maar de moslims beletten dat. Het komt tot gevechten en bij zo een gevecht worden de voormelde twee paters gedood.



De jonge priester Ernest Tuypens (fotoverzameling Kadoc, Leuven).

9. INTREDE BIJ DE CONGREGATIE VAN SCHEUT IN 1900

Intrede op 7 september 1900

Ernest Tuypens treedt in bij de 'Congregatio Immaculati Cordis Mariae' (CICM), beter bekend als de 'Congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria' of de paters van Scheut. De intrede gebeurt op vrijdag 7 september 1900. Hij is dan pas 19 jaar.
Deze datum is niet willekeurig, want 's anderendaags wordt het feest van 'Maria Geboorte' gevierd. Het noviciaat start altijd met dat feest van Maria. Op die dag viert men de geboorte van Maria, dochter van Joachim en Anna, en dat al sinds de 6de eeuw.

In Scheut ontmoet Ernest Tuypens een aantal bekenden zoals Leo De Wilde (° Waarschoot), die ook in het college van Eeklo gestudeerd heeft. Later krijgt hij nog het gezelschap van Benoni De Wilde (° Waarschoot), broer van Leo, en René De Pauw (° Ursel), ook oud-leerling van het college. De gebroeders De Wilde worden missionaris in China, De Pauw in de Filippijnen. Pater De Pauw krijgt veel aandacht in *'t Getrouwe Maldeghem.* Talrijke brieven van hem worden door Victor De Lille gepubliceerd, alsook vele vragen voor financiële steun.

Opleiding in Scheut

Ernest Tuypens volgt de normale opleiding, dit wil zeggen enkele jaren filosofie in Scheut en dan theologie in Leuven bij de paters jezuïeten 'cum titulo missionis'.
De opleiding in Scheut is streng. Hun leidraad is het boekje 'De navolging van Christus' van Thomas a Kempis. Dat staat vol met wenken voor het geestelijk leven.
Gehoorzaamheid is heel belangrijk en men stelt dat *'het iets zeer voortreffelijks is in gehoorzaamheid te leven, onder een overste te staan en geen beschikkingsrecht over zichzelf te hebben'.*

Het is een streng internaat: de novicen mogen nooit naar huis en slechts éénmaal per maand mogen ze een brief schrijven. Bezoek van familie is slechts vier keer per jaar toegestaan en dan alleen in de spreekkamer.
De dag begint om vijf uur in de morgen en eindigt om 9 uur 's avonds. Gebed en bezinning zijn de belangrijkste bezigheden, maar ook studie en handenarbeid dienen verricht. In het eerste jaar probeert men discipline bij te brengen. De kandidaat maakt kennis met de werking en het leven in de congregatie.
Een goede gezondheid is belangrijk. Om in Mongolië te kunnen overleven, moet men een ijzersterk gestel hebben. Veel ziek zijn tijdens de opleiding vermindert de kans om in China missionaris te worden.
Op 8 september 1901 ('Maria Geboorte') legt Ernest Tuypens de tijdelijke geloften af. Met deze geloften verbindt hij zich voor vijf jaar kloosterleven. In de beginperiode legt men alleen tijdelijke geloften af en geen gelofte van armoede. Maar dat geeft aanleiding tot felle discussies over het al dan niet afleggen van eeuwige geloften. Daarom beslist men al gauw dat iedereen eeuwige geloften moet afleggen.
Daarna begint de studie van twee jaar filosofie, logica en moraal. De onderwijstaal is Latijn of Frans. Nederlands wordt er niet gesproken.



303060

†

Programma

van het

PRIESTERFEEST

ter gelegenheid

DER EERSTE H. MIS

van onze medebroeders.

SCHEUTVELD 16 JULI 1906

1. **De Zendeling**, *gedicht.*
2. **Les Croisés**, *harmonie.*
3. **Clermont**, (1ste deel) *cantate.*
4. **Marche Russe**, *harmonie.*
5. **Le Clairon.**
6. **Clermont**, (2de deel.)
7. **Rêveries**, *harmonie.*
8. **'t Geluk vliegt**, *klucht-pel.*
9. **L'Express**, *harmonie.*
10. **Varia.**

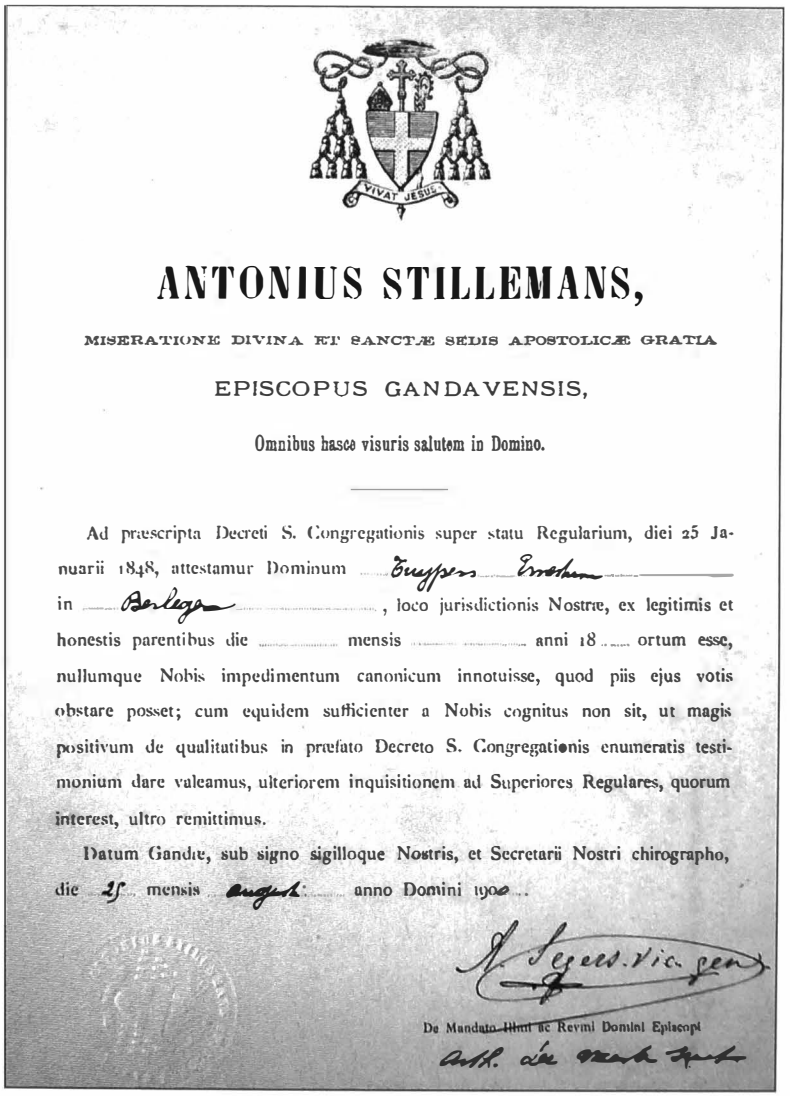

VIVAT JESUS

ANTONIUS STILLEMANS,

MISERATIONE DIVINA ET SANCTÆ SEDIS APOSTOLICÆ GRATIA

EPISCOPUS GANDAVENSIS,

Omnibus hasce visuris salutem in Domino.

Ad præscripta Decreti S. Congregationis super statu Regularium, diei 25 Januarii 1848, attestamur Dominum Cuypers Ernestum in Berlaer, loco jurisdictionis Nostræ, ex legitimis et honestis parentibus die ... mensis ... anni 18... ortum esse, nullumque Nobis impedimentum canonicum innotuisse, quod piis ejus votis obstare posset; cum equidem sufficienter a Nobis cognitus non sit, ut magis positivum de qualitatibus in præfato Decreto S. Congregationis enumeratis testimonium dare valeamus, ulteriorem inquisitionem ad Superiores Regulares, quorum interest, ultro remittimus.

Datum Gandæ, sub signo sigilloque Nostris, et Secretarii Nostri chirographo, die 25 mensis augusti anno Domini 1900 ...

J. Segers. Vic. gen.

De Mandato Illmi ac Revmi Domini Episcopi

Arth. de Meulenaere

Programma van het priesterfeest ter gelegenheid van de 'Eerste H. Mis' van pater Ernest Tuypens en de toelating op datum van 25 augustus 1900 van monseigneur Stillemans, bisschop van Gent, voor de intrede van Ernest Tuypens bij de congregatie van Scheut (document Kadoc, Leuven).

Het aanleren van Chinees is ook een belangrijk studieonderwerp. Het is een ingewikkelde taal voor westerlingen. De tekens zijn niet gemakkelijk, maar een bijkomende moeilijkheid is dat bij een Chinees woord vooral de toonhoogte van belang is. Dat bepaalt immers zijn betekenis.
Op het einde van elk trimester moet examen afgelegd worden. Wie geen aanleg heeft voor talen zal met de Chinese taal jarenlang sukkelen. Alleen door de dagelijkse praktijk zal de pater met zijn parochianen kunnen communiceren.

Na elk schooljaar mag de novice voor een week naar huis. Meestal heeft hij al een baard laten groeien en dat zorgt voor veel bekijks. Baarden zijn verplicht voor een missionaris in China, want die geven veel aanzien.
Een Chinese man ontwikkelt maar een baard als hij al een zekere leeftijd heeft bereikt. Daardoor beschouwt men een man met een baard als een wijs man. Bijgevolg is het bijna een plicht de baard te laten groeien. Dat geeft hen al op voorhand veel prestige.
Pater Cyriel Van Belle schreef in 1896 vanuit China aan zijn jonge confraters in Scheut en in Leuven: '*zorgt goed voor uwe baarden, mijne vrienden, het kan in China een middel zijn om goed te doen en mogelijke eene ziel voor den hemel te winnen ...*'

Na twee jaar opleiding in Scheut dient godgeleerdheid gestudeerd in Leuven. De novicen verblijven in een gemeenschappelijk huis in de Vlamingstraat.

Ze krijgen ook de tonsuur. Een bisschop knipt tijdens een plechtigheid in de kapel een pluk haar af. Later wordt de eigenlijke tonsuur secuur uitgewerkt door een collega-confrater.
Onderdiaken wordt Ernest Tuypens in 1904 en het jaar daarop wordt hij in Scheut tot diaken gewijd door monseigneur Van Ronslé, afkomstig uit Lovendegem.
De eeuwige geloften legt hij af op 8 september 1906. Ze worden in Leuven uitgesproken in de handen van algemeen overste Adolf Van Hecke (1855-1931).

Priester gewijd op 15 juli 1906

Ernest Tuypens wordt priester gewijd op 15 juli 1906 door monseigneur Van den Brande. Bij zijn wijding wordt hem meegedeeld dat zijn bestemming Ortos is, in het zuidwesten van Binnen-Mongolië in China. Het gebied is omsloten door de Gele Rivier en een deel van de Chinese Muur. Het is een verlaten, weinig vruchtbare streek.

In Adegem draagt hij op maandag 23 juli zijn eremis op.

Adegem. — Maandag aanstaande, ten half elf ure, doet de eerw. heer Ernest Tuypens, broeder van onzen koster, zijne eeremis. Met September aanstaande vertrekt hij als missionaris naar China. De parochianen zullen niet nalaten een blijk van genegenheid aan den jeugdigen zendeling te geven.

't Getrouwe van 22 juli 1906.

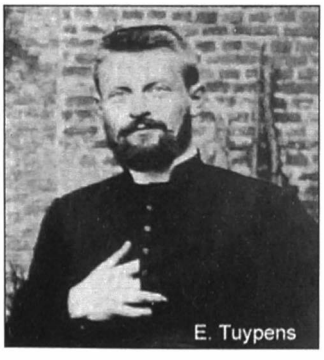
E. Tuypens

Door Gods genade ben ik wat ik ben.
1 COR. XV.

Ter Blijde Gedachtenis

mijner

Eerste Heilige Mis

Scheut 15 Juli - 1906 - Adeghem 23 Juli.

Niet gij hebt mij uitverkoren maar ik heb u uitverkoren en u aangesteld opdat gij heen gaat en vrucht draget en uwe vrucht blijve.
JOAN. XV. 16.

Mijne ziel verheft den Heer, dewijl Hij, de Machtige, groote dingen aan mij gedaan heeft.
(MAGNIF.)

Soet hert van Jesus, ik bevoel Al mijn priesterschap: Geef dat ik door het plegen uwer heilige geheimen, in godsvrucht en zielenijver gedurig toeneme, uwe mildste zegeningen doe nederdalen over mijne welbeminde Ouders, Broeders, Susters, bloedverwanten, vrienden en allen die mij om Al eenig goed deden, en de bekeering bekome der ongeloovigen.

Maria, Koningin der Apostelen. B.V.O.

ERNEST TUYPENS

der Congr. van 't Onb. Hert van Maria.

Drukkerij, Vrouw H. Verhenooghe-Hoet, Lichtervelde.



Steendr. H. van de Vyvere-Petyt, Brugge

Het gedachtenisprentje van de 'Eerste Heilige Mis' van Ernest Tuypens, gedrukt bij de moeder van zijn confrater Alfons Vereenooghe in Lichtervelde (document Kadoc, Leuven).



Familieportret genomen bij de priesterwijding van Ernest Tuypens in juli 1906. V.l.n.r.:
Zittend: Marie Tuypens, Celesta Vidts, Bernard Tuypens, Ernest Tuypens, Marie Judith Vidts, Nathalie Zwaenepoel, Emma De Brabander.
Midden: Anna Vidts, Jules Tuypens, Raymond Tuypens, E.H. Charles De Lobelle, Gustave Tuypens, …, …, …, Eulalie Tuypens.
Boven: …, pastoor Petrus De Troyer van Adegem, …, …
Vooraan: Jozef en Godfried Tuypens (kinderen van Gustave).



10. VERTREK ALS MISSIONARIS NAAR CHINA

Op 12 september 1906 vertrekt pater Tuypens naar China.
Voor zijn afreis worden een aantal documenten opgesteld. Als procuratiehouder wordt zijn neef E.H. Karel De Lobelle (° Velzeke 02.09.1867) aangesteld. Die is onderpastoor in Temse en wordt later pastoor in Aspelare. De notaris is Isidore De Winter uit Dilbeek. Er wordt in 1906 in Scheut ook een testament opgemaakt met tussenkomst van dezelfde notaris.



Frans Ruts.



Ernest Tuypens.



Alfons Vereenooghe.

Volgens een bericht in het maandblad 'Missiën in China en Congo' vertrekken naar Zuid-West-Mongolië (Ortos): Frans Ruts (Poppel), Ernest Tuypens (Beirlegem), Alfons Vereenooghe (Lichtervelde). Nog vijf andere paters reizen mee naar China, maar wel naar een ander gebied. Ze reizen via Genua en Shanghai naar Peking.

VERTREKKEN VAN MISSIONARISSEN

Den 12 September zullen uit Genua vertrekken :

Naar Zuidwest-Mongolië (Ortos) :

De EE. PP. Ruts, Frans, van Poppel, aartsbisdom Mechelen.
Tuypens, Ernest, van Beirlegem, bisdom Gent.
Vereenooghe, Alfons, van Lichtervelde, bisdom Brugge.

Naar het Apostolisch Vicariaat van Noord-Kan-soe :

De EE. PP. Coppieters, Camiel, van Overmeire, bisdom Gent (2de vertrek).
Pinel, Engeen, van Péronne, bisdom Doornik.
Maes, Frans, van Antwerpen, aartsbisdom Mechelen.

Naar de Apostolische Prefektuur van Zuid-Kan-soe :

De EE. PP. De Jong, Jan, van Made (Holland).
Van Haute, Alfons, van Cortemark, bisdom Brugge.

Uit het maandblad 'Missiën in China en Congo', augustus 1906.

11. AANKOMST VAN ERNEST TUYPENS IN ORTOS

Na een reis van ongeveer twee maanden komt pater Tuypens in China aan. Ze reizen onmiddellijk door naar de streek Ortos in Zuid-West-Mongolië.
Op 14 november 1906 komt Ernest Tuypens aan in Eul che se k'ingti, ook wel '24 king ti' of '24' genoemd. Hij krijgt daar zijn verdere vorming. Hij leert er Chinees en maakt zich vertrouwd met de leefwijze van de Chinezen.

Als men spreekt van Chinees als taal, moet men ervan bewust zijn dat er in China veel verschillende talen gesproken worden, die onderling verwant zijn. De officiële taal is het mandarijn-Chinees, dat door de ambtenaren wordt gebruikt. Uiteraard leert pater Tuypens daar in Ortos de plaatselijke taal, die sterk Mongools getint is.

Later schrijft hij het volgende over zijn aankomst:

' Te Peking moest ik, vooraleer Mongolië binnen te trekken, alle uiterlijke teekenen van Europeesche beschaving afleggen. Ik trok dus een Chineesch kostuum aan, vlocht mijn haar tot een Chineeschen staart, sprong op een Mongoolsch paardje en na vier en twintig dagen rijdens over rotsen en zand, bergen en dalen, zag ik Koei-hoa-tch'eng, de Blauwe stad, de hoofdstad van Chineesch Mongolië, daar vóór mij liggen. Ik trok de stadspoorten binnen en de menschen kamen aangeloopen om mij als een aardigheid te bezien. Een maand geleden kwam ik daar nog eens voorbij en de burgers van de Blauwe stad bemerkten me zelfs niet meer'.



De Chinese naam van Ernest Tuypens wordt uitgesproken als 'Tai wenn k'oei'.

nom chinois: 戴文魁 Tai wenn koei

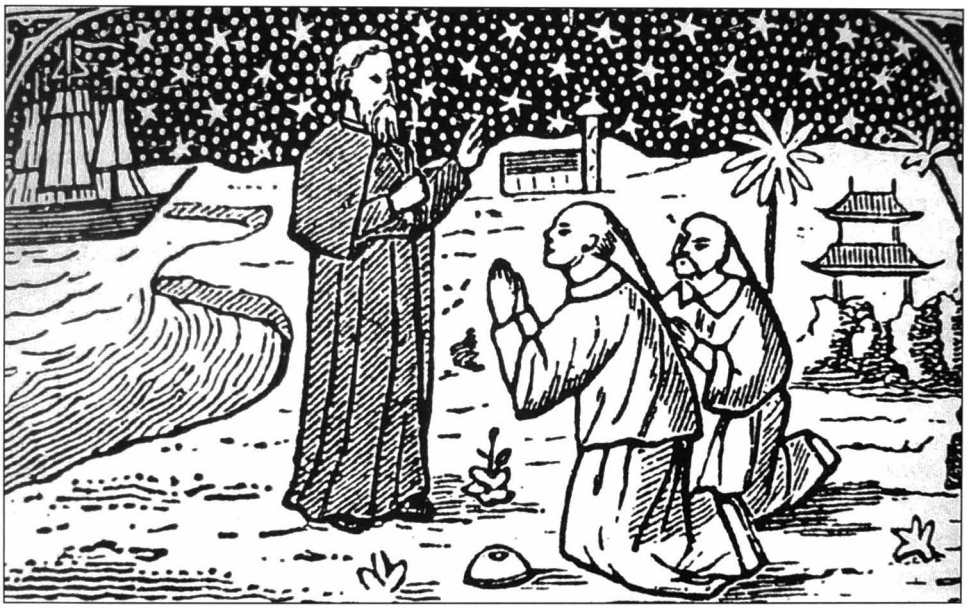

Een geïdealiseerd beeld van de verwelkoming van een missionaris in China.
In werkelijkheid verloopt de ontvangst van missionarissen wel anders. Bij de christenen zijn ze welkom, maar bij de niet-christenen, die nog altijd de meerderheid zijn, worden ze dikwijls uitgescholden voor westerse duivels.

Ortos in Zuidwest-Mongolië: verblijfplaats van Ernest Tuypens

Pas in 1874 verkennen de eerste missionarissen de streek Ortos. De pioniers zijn pater Remi Verlinden (1830-1892) en Alfons Devos (1840-1888). Ze doorkruisen een 150-tal kleine plaatsen en botsen uiteindelijk op een kleine kern van christenen.
De streek wordt vooral bevolkt door Tartaarse Mongolen, die nog in tenten leven. Door migratie van ingeweken Han-Chinezen verminderen geleidelijk aan het aantal echte Mongolen. Die worden een minderheid, de meerderheid is een gemengd ras.
Pater Devos keert alleen terug en vraagt om meer missionarissen naar Ortos te zenden.

De eersten missionarissen vestigen zich vooral langs de Gele Stroom.
Het aantal bekeerlingen stijgt slechts langzaam. Omdat het gebied ver afgelegen is van de bestaande missies, wordt het in 1883 een zelfstandig vicariaat met aan het hoofd mgr. Alfons Devos. Bij zijn dood in 1888 wordt hij opgevolgd door Alfons Bermijn. Maar het gaat snel beter in Ortos. In 1906-1907 worden er 1.030 volwassenen en 1.398 kinderen gedoopt.

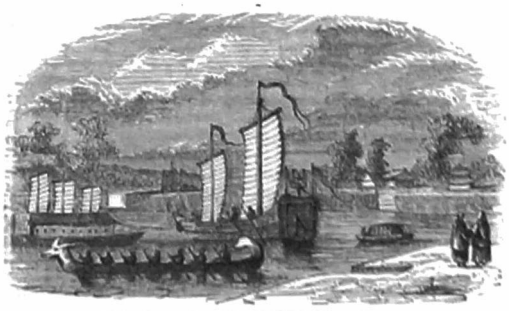

NAVIGATION OF THE YELLOW RIVER.

Volgens het kapittelverslag zijn er dan 4.094 catechumenen en 11.430 christenen. Ondertussen is het aantal paters in Ortos sterk toegenomen.

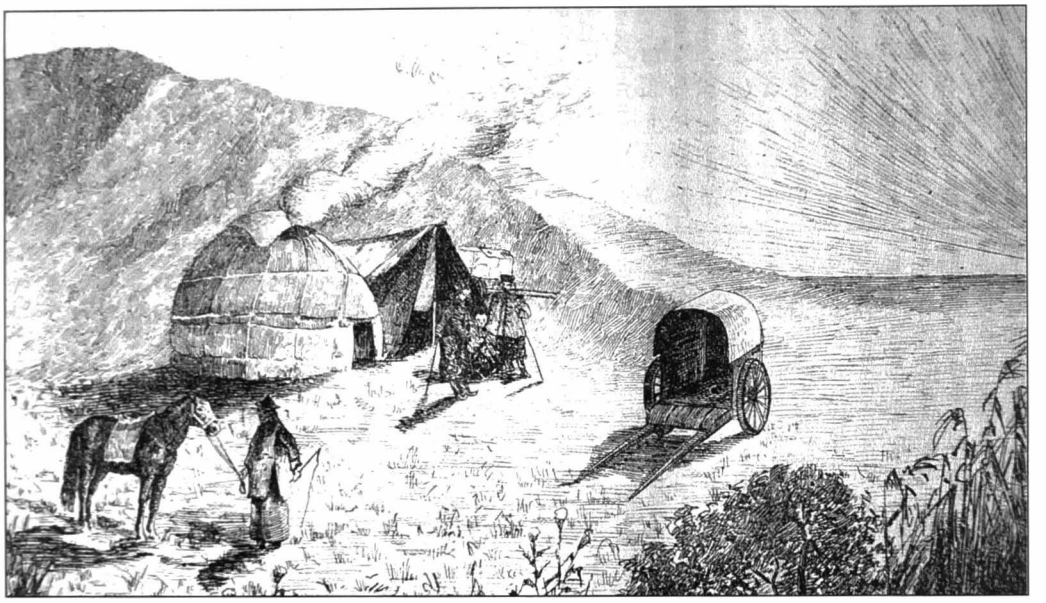

De Mongolen zijn een nomadenvolk. Velen leven in een dorp of stad, maar een groot aantal blijft rondtrekken met have en goed. Hun verblijf is een ger-tent.

In 1907 zijn er in Zuid-West-Mongolië 47 scheutisten en één Chinese priester werkzaam. De paters klagen erover dat ze te weinig werk hebben. Ze zitten vast in een kleine missie bij arme christenen, die er vooral op uit zijn een stukje grond te huren. Christen wordt alleen de familie die niets te eten heeft. De missionaris voelt zich meer een uitbater van landbouwgrond dan een geestelijke leider. Ze zouden liever alleen het geloof verkondigen en zo hun zending waarmaken.
In 1909 is Eul che se k'ingti het centrum van de missie in Zuid-West-Mongolië.

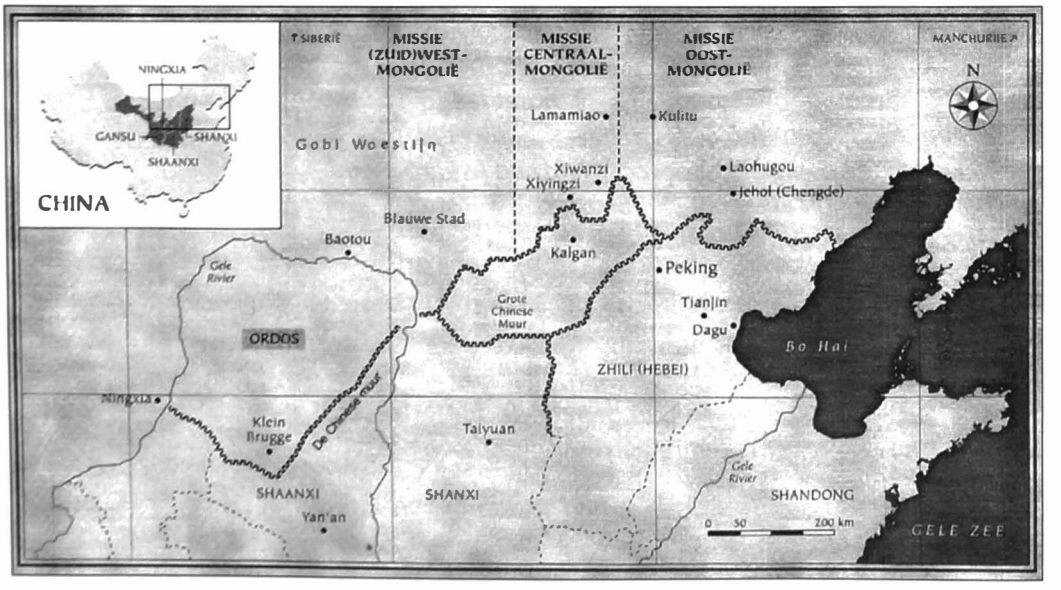

De missie Mongolië verdeeld in drie delen: Centraal-Mongolië, Oost-Mongolië en Zuid-West-Mongolië. Ortos of Ordos wordt begrensd door de Gele Stroom en door de Chinese muur.

1907 Brief van Ernest Tuypens vanuit Eul che se k'ingti op 2 februari 1907

Pater Tuypens is al twee maanden in China en vindt nu tijd om te schrijven naar zijn overste in Scheut. De eerbied voor de overste is hem goed ingeprent en hij begint zijn brief met 'Zeer Eerwaarde en Beminde Pater Superior'. Deze beleefdheidsformule zal hij in bijna al zijn brieven gebruiken.
Pater Tuypens loopt nog altijd stage samen met zijn metgezellen Alfons Vereenooghe en Frans Ruts. Hij vertelt over de problemen waarmee hij geconfronteerd wordt zoals de koude, het andere eten en de vreemde taal. Om zich te wapenen tegen de koude moeten de missionarissen speciale klederen dragen (zie foto).
Er vindt een zonne-eclips plaats en hij beschrijft hoe hij aan de inwoners een stuk berookt glas geeft, zodat ze naar de eclips kunnen kijken. Samen met zijn vrienden brengt hij een bezoek aan pater Edmond Vereenooghe, oom van Alfons.

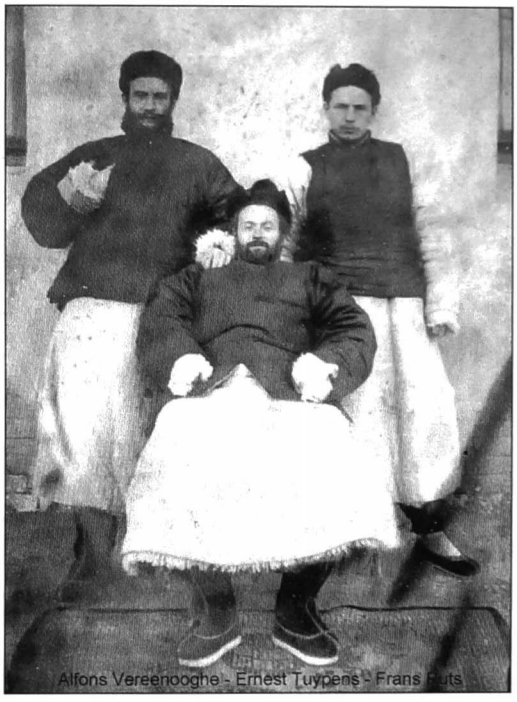
Alfons Vereenooghe - Ernest Tuypens - Frans Ruts

'L. J. C.
Eul che se k'ingti 2 Februari 1907
Zeer Eerweerde en Beminde Pater Superior,

Daar zijn wij dus reeds twee volle maanden in China. Wij hebben al veel vogeltjeszaad gezien en geëten, al veel kinders gezien die beter Chineesch klappen dan wij, en al dikwijls aan de andere Missionarissen gevraagd "Kan het nog kouder worden dan vandaag? Ah wel ik ben gelukkig UE te laten weten dat vogeltjeszaad (waar wij ons percies niet beu in eten toch!) en Chineesch, en koude mij tot hiertoe zeer wel meevallen.
Voor 't Chineesch leeren, in 't bijzonder is mijne verwachting overtroffen. In de boeken heb ik menigen zucht gelaten en dikwijls met een stuur gezicht naar die drooge Chineesche karakters gekeken. Hier heb ik Goddank al dikwijls tegen mijn eigen gemompeld "Als ik verstaat 't" of "Hij heeft mij verstaan". Allij 't is toch nog te vroeg om te stoeffen voor mij, rechtuit gezegd, want ze zouden mij in 't Chineesch toch nog op hun eeuwig gemak kunnen verkoopen waar ik er bij ben.


Edmond Vereenooghe (1872 - 1950)

Nu de Christenen bijzonder zijn hier zeer goed om den jonge priester wat chineesch te helpen leeren, zij spellen soms letterlijk hunne zinsneden, en verbeteren dikwijls half beschaamd den gebrekkigen kipkap van den jongen Missionaris.

Rond Nieuwjaar, Eerweerde Pater Superior hebben wij ons drij PP Vereenooghe, Ruts en ik een uitstapjen gedaan in het district! Ge kunt denken hoe aangenaam dat was voor ons die bloeiende christenheden bij te Siao Noor en Palakai te mogen bezoeken. Bovendien men leert ook alzoo altijd 't een of 't andere onderwege bij.
Zoo bij voorbeeld tegen Palakai gekomen zagen wij eene overgroote kudde rundvee, zeggen wij tegen malkanders, zij hebben schoone te zeggen dat de inwoners van Palakai arme menschen zijn, die deze kudde in bezit heeft moet toch nogal een boerken zijn diet er warm inzit! En al klappende over koeien en ossen stapten wij af voor de pastorij van Palakai! Na malkanders ferm de hand gedrukt te hebben, was natuurlijk 't eerste wat wij vroegen aan E. P. Monten Vereenooghe: Die kudde die wij ginder zagen is zeker van den burgemeester van Palakai? Een logenstraffende glimlach verzekerde ons seffens dat wij leelijk mis waren! "Neen mannekens was het antwoord, moest mijn burgemeester zijne koeien op rote gaan, ze waren allemaal de eerste, dat is al het hoornvee van Palakai te gader! De burgemeester de zijne is er ook bij en al de koeien en ossen van bijna al de boeren van mijn dorp! Lijk de burgemeester moet elke boer op gestelden tijd pension betalen voor zijne beesten aan twee drij of meer mannen, die voor gansch de bende dan moeten zorgen om ze in 't omliggende te laten grazen. "Verstaan Pastoor" zegden wij, "weeral iets dat we weten". En zoo zijn er nog onzeggelijk veel dingen geloof ik die wij zullen leeren.

Over eenige dagen hebben wij hier ook hertelijk moeten lachen. 't Was Zonneklips! Of de Chineesche sterrekundigen op voorhand die rare natuurverschijnselen weten te voorzeggen, daar zou ik straf aan twijfelen, zeker is het dat er zulke ten minste hier in de bisschoppelijke stad niet was, want geen enkele inwoner die de gebeurtenis vermoedde! Wij wisten 't beter, ook percies niet door onze sterrenwetenschap, maar door de dagbladen. Opdat alle man zonder zijne oogen te schaden die reuzen ontmoeting zou mogen gadeslaan hebben, zochten wij al de glasscherven op die wij konden vinden, dan die allen een voor een voor wat laten berooken en daarmeê 't dorp ingetrokken. 't En duurde niet lang of al 't volk was op de beenen. 't Was lijk op eene jaarmarkt zoo erg wierd er gedrommen om tot bij ons te geraken en een stuksken glas te krijgen. De vreugde en 't geluk stond op ieders wezen te lezen, want buiten dat zij nu zonder vrees mochten in dat schitterende zonnelicht kijken en ze zien op eten gelijk ze zeggen door de mane, waren zij ook geweldig in hun schik van eene scherve glas in hun bezit te hebben, en menige binst dat hij door zijnen "longue vue" stond te kijken, maakte voorzeker al plannen om ze na den klips in zijne vensters te steken'
En inderdaad 's anderendaags we deden rond de middag een wandelingsken in het dorp, bijna 't een huizeke na 't andere zagen wij eene van onze glasscherven in de papieren vensters zitten! Sommige waren nog berookt lijk wij ze gereed gemaakt hadden en konden er niet om liegen. Door sommige lonkte er weer eene vriendelijke oog als om ons te bedanken. Wij waren zeer tevreden dat men onze "longue vue's" zoowel bewaarde want tegen dat er weer een klips is, zal elk nog voorzien zijn ten minste als het niet te hard hagelt of niet schuinsch..

Ik ga uitscheiden van schrijven Zeer Eerweerde Pater Superior, bij gebrek aan meer belangrijke stof! En om van mijn eigen persoontjen ook iets te zeggen zal ik U zeggen dat ik het Goddank zeer wel stel en dat ik alhoewel verre van U verwijderd uw zeer toegenegene en onderdanige zoon blijf die U eerbiedig en inniglijk groet.
Ernest Tuypens, Mission. Ortos'

De missieposten van pater Tuypens

Het is onmogelijk om de missieposten op een kaart te situeren. Er bestaan geen goede detailkaarten waarop de posten duidelijk vermeld zijn.
De verblijfplaatsen van Ernest Tuypens en zijn beklede ambten zijn de volgende:

1. Ho Kiao: onderpastoor bij pater Gentil Pycke (1907-1908)
2. Siao Noor: onderpastoor bij pater Henri Verwilghen (1908-1910)
3. Sartji: pastoor (1910-1918)
4. Ho Kia K'ou Louan: pastoor (1918-1919)
5. Kang fang ing tze: onderpastoor voor buitendorpen (1919-1930)
6. San Kai: pastoor (1930-1952)



ERNEST TUYPENS: 1ste missiepost IN HO KIAO (1907-1908)



12. ONDERPASTOOR IN HO KIAO (1907-1908)

Op 5 november 1907 wordt hij in Ho Kiao onderpastoor bij pastoor Gentil Pycke (1874-1917) en dat voor ongeveer een jaar. Pater Pycke is al een aantal jaren missionaris in China en dus een 'ancien'. Bij hem kan Ernest Tuypens veel leren.

1908 Brief van Ernest Tuypens vanuit Ho Kiao aan pater Alber op 29 januari 1908

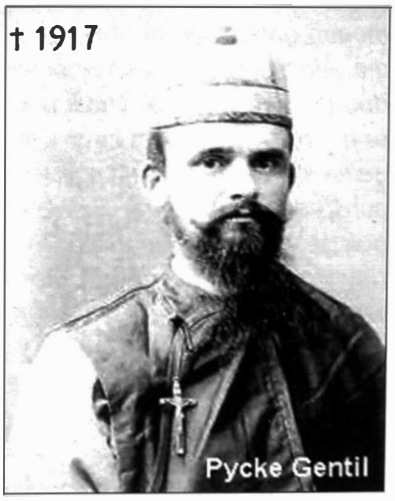

Ernest Tuypens laat aan pater Albert Botty (1875-1919) weten dat hij al twee maanden in Ho Kiao (soms ook Ha-kiao genoemd) is, een paar uur verwijderd van Sartsji. Zijn vriend Botty bevindt zich nu in de Filippijnen, het nieuwe missieland voor de scheutisten sinds begin 1907.
Albert Botty zal het jaar daarop tot algemeen overste gekozen worden, maar biedt na een jaar al zijn ontslag aan omdat hij denkt die taak niet aan te kunnen.
Ernest Tuypens is nog altijd onderpastoor bij Gentil Pycke en hij is er gelukkig. Het is er wel koud en het leven is er moeilijk, maar hij laat er zijn goed humeur niet voor.
Wat bekeringen betreft gaat het goed. Een achttal huisgezinnen hebben zich bekeerd, maar ook een man van aanzien. Wellicht zullen velen zijn voorbeeld volgen. Ernest Tuypens heeft een dolle rit gemaakt met zijn paard in gezelschap van pastoor Pycke en is daar heel trots op. Deze brief verschijnt in het maandblad 'Missiën in China, Congo en Philippijnen' (september 1908).

'Gij waart reeds te scheep gegaan naar de Philippijnen toe, wanneer, mijn proefjaar bij E.P. Stragier, Provinciaal, afgeloopen, ik mijne bestemming kreeg van onderpastoor bij Gentil Pycke, ginder in de bergen van Ha-kiao in 't koninkrijk Mao-mingan.

't Is nu 2 maanden geleden, dat ik, eenvoudig weg, mijnen intrek nam in mijn nieuwen thuis, en ik ben er gelukkig lijk een dartele vink in zijnen boomgaard! Redens van genering zijn er genoeg; want bijt de wind u de ooren hier in den Noordpool van den Orthos, en is er het leven niet breed, we laten daarom niet na blij te moe de eerste schoven te oogsten, gewonnen en gekweekt in wee en ontbering onzer baanbrekers.
Horkt liever!

Op min dan eenige weken tijds, was de lijst onzer geloofsleerlingen met den naam van een achttal huisgezinnen begroot: dit is een goed begin. Te meer nog, een zekere Kou, een gunstig gekend man van Sartsji, een paar uren van hier, komt ook de afgoderij vaarwel te zeggen. Alom geacht, zal hij niet weinig bijdragen tot de bekeering zijner dorpsgenooten.

Ik wil op geener wijze de goede gevolgen van zijn manhaftig besluit ophemelen, gevolgen maar al te dikwijls van korten duur en uit alle slach van bedoelingen voortgesproten – maar ik bestatig dat meester Kou voort even goed gesteld blijft, en menige familie uit de buurt, door zijne goede raadgevingen heeft kunnen overhalen ...

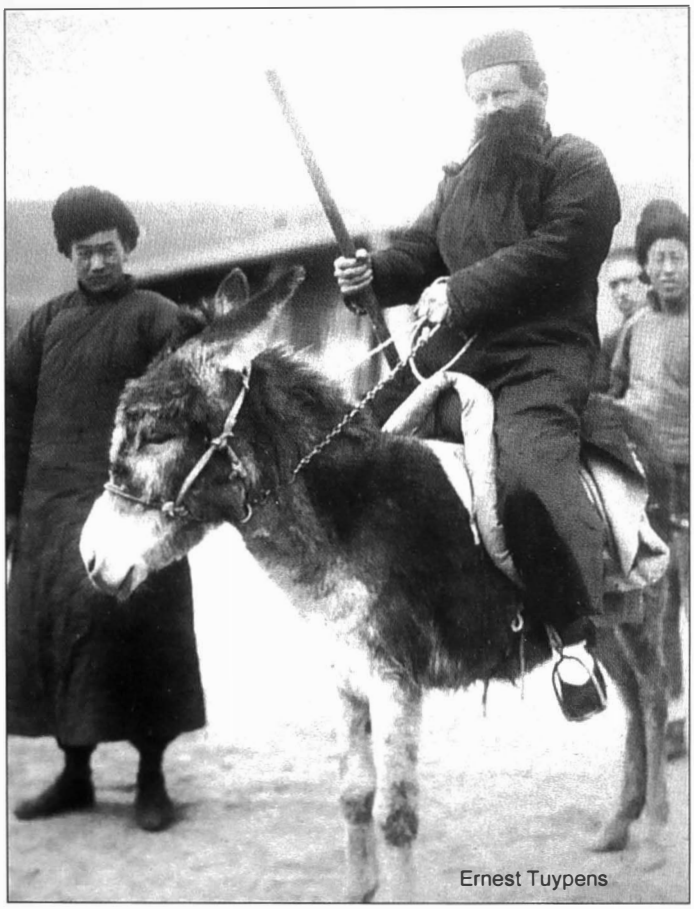
Ernest Tuypens

Half heiden, half kristen, keeren ze naar alle winden. Ja vandaag willen ze zeker, en morgen reeds zullen ze weêr verzuimen: kortom 't is een mengsel van willen-zijn en toch niet-worden. Zij gaan ter kerk om regen en schoon weer te vragen, zonder daarom een heidensch tooneelspel onafgezien te laten voorbijgaan; en zullen, zonder het minste misbaar, reukwerkwolken den neus der afgoden injagen'. (zie bijlage 1 voor de volledige brief).



13. ONDERPASTOOR IN SIAO NOOR (1908-1910)

Van Ho Kiao wordt pater Tuypens verplaatst naar Siao Noor op 26 oktober 1908. Daar wordt hij onderpastoor bij pater Henri Verwilghen (1871-1945) voor anderhalf jaar. Hij volgt daar pater Jules De Wolf (1875-1914) op.

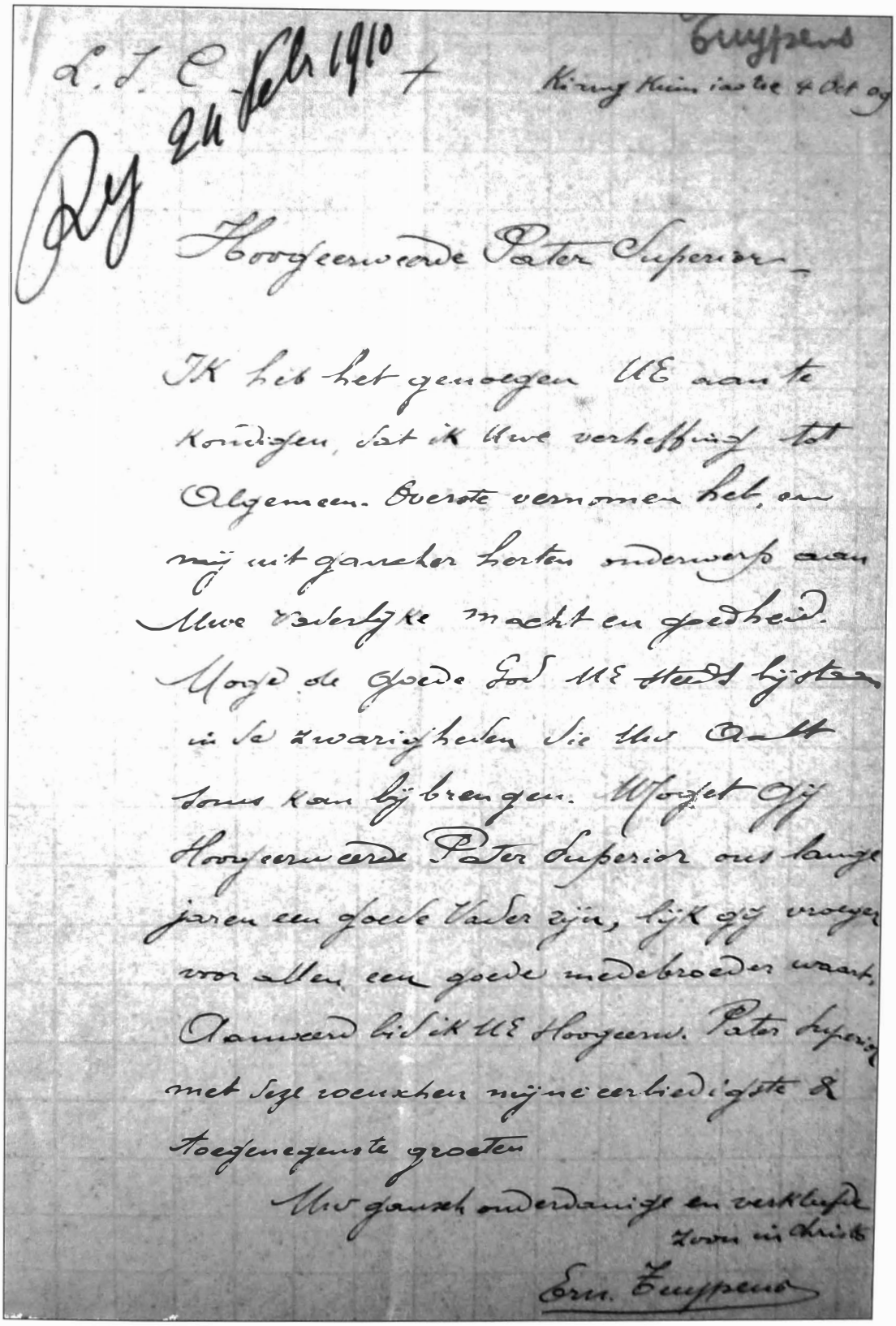

Brief van 4 oktober 1909 van Ernest Tuypens aan zijn confrater Albert Botty, die tot algemeen overste is benoemd (document Kadoc, Leuven).

1909 Brief van Ernest Tuypens vanuit Siao Noor aan 'Père Superior' op 22 april 1909


Verwilghen Henri

De brief, nu in het Frans, wordt geschreven van uit Siao Noor, zijn nieuwe verblijfplaats. Hij schaamt zich een beetje omdat hij zo lang gewacht heeft om te schrijven. Over zijn nieuwe missiepost is hij niet zo tevreden. Bij zijn vroegere pastoor Gentil Pycke gaat het ondertussen heel goed, want die heeft nu meer dan 500 catechumenen. Zijn vervanger daar is pater De Brabander.
Zijn pastoor heeft veel geduld met hem en verbetert regelmatig zijn sermoenen. Tuypens is nog altijd niet vertrouwd met de taal en de zeden van de Chinezen, maar zijn pastoor helpt hem.
Hij bedankt zijn overste voor het publiceren van zijn brief in de Annalen (maandblad 'Missiën in China, Congo en Philippijnen', september 1908). Zijn familie zal er blij mee zijn. Maar hij heeft nog altijd heimwee naar zijn vorige post, waar hij zo kon genieten van de bergen. Zijn pastoor Henri Verwilghen noemt hij 'Riens', een verwijzing naar zijn voornaam Henri. (zie bijlage 2 voor de brief).



ERNEST TUYPENS: 3de missiepost IN SARTJI (1910-1918)



14. PASTOOR IN SARTJI (1910-1918)

Tuypens wordt op 8 april 1910 benoemd tot pastoor in het heidens dorpje Sartji in de streek Heou-san. Hij verblijft ook regelmatig in het dorp Ho Kiao. Het wordt voor hem een heel bewogen periode.

1910 Brief van Ernest Tuypens vanuit Sartji aan 'Père Superior' in april of mei 1910

Ten noorden en ten westen van het Ordosplateau liggen steppegraslanden, die geleidelijk overgaan in dorre woestijnen. Ortos (Ordos) en omgeving zijn droge gebieden. De moessonregens van de Indische Oceaan geraken niet altijd over het Himalayagebergte en de Tibetaanse hoogvlakte. Het gevolg is dan een periode van grote droogte en hongersnood. Dat is weer het geval in 1910.
Veel Chinezen zoeken hun heil bij de paters en zijn bereid zich te bekeren, als ze maar eten krijgen. In deze precaire toestand stelt pater Tuypens voor enkele brieven naar weekbladen in zijn streek te sturen met de uitdrukkelijke vraag om hulp. De gerezen problemen hebben volgens pater Tuypens ook goede kanten. Hij zal vele Chinezen kunnen bekeren.
'Zeer Eerwaarde & Beminde Pater Superior,
Ik vraag UE ootmoedig mij wel te willen verontschuldigen. Durf ik UE op een afgescheurd velleken briefpapier schrijven. Ik heb vruchteloos alles doorsnuffeld en nergens vond ik nog ander postpapier. Daar de zaak dringend is, hoop ik dat Gij mij dit wel zulle gelieven te vergeven.

Hoogeerweerde Pater Superior, ik zit hier mee E.P. Pijcke en E.P. Van de Velde in eene afgelegene streek, "Heou chan". Overal of daaromtrent overal is er hier voor hongersnood te vreezen. Van nu af aan moet ik hier bijna al de bekeerden onderhouden. Dagelijks komen er nieuwe bekeerlingen bij, natuurlijk ook om wat geholpen te worden.
Ik hoop dat O. L. Heer ons wel zal helpen om niet alleen de lichamen, maar ook de zielen dier menschen te redden. Door die omstandigheden aangezet zou ik wel willen de twee hierbijgevoegde brieven laten drukken in twee katholieke gazetten van mijne streek! Daarom Hoogeerweerde Pater Superior zend ik ze op uw adres, opdat Gij zelf of een Pater van UE daartoe gelast, oordeelt of zij mogen doorgaan of niet.
'k Zit hier mee den "thuiswacht". E.P. Pijcke is met Monseigneur moeten naar San tao he gaan om over zaken van Kin's te handelen. E.P. Van de Velde is over eenige dagen vertrokken naar Eul che se k'ingti om ginder wat graan te gaan koopen. Daarmeê zullen wij hier als 't God belieft dit jaar schoone slagen doen. Bij E.P. Van de Velde zijn reeds boven de 15 families komen bekeeren. Dicht tegen mij is een dorpken van 12 families gansch bekeerd! In een ander ook dicht tegen zijn er reeds 6 bekeerd. Rond Eul che se k'ingti gaat het nog een en anderschen gang! Ortos is Goddank aan 't bloeien!' Ik durf verhoopen Hoogeerwaarde en Beminde Pater Superior dat gij mij en ons allen hier uit Ortos eenen goeden memento zult jonnen in de H. Mis. Ik van mijnen kant vraag onzen Lieven Heer dat Hij UE tot ons aller geluk bijsta en beware. Aanveerd bid ik UE Hoogeerw. Pater Superior mijne eerbiedigste en toegenegenste groetenissen.
Uw onderdanige zoon in Cho, Ernest Tuypens'.

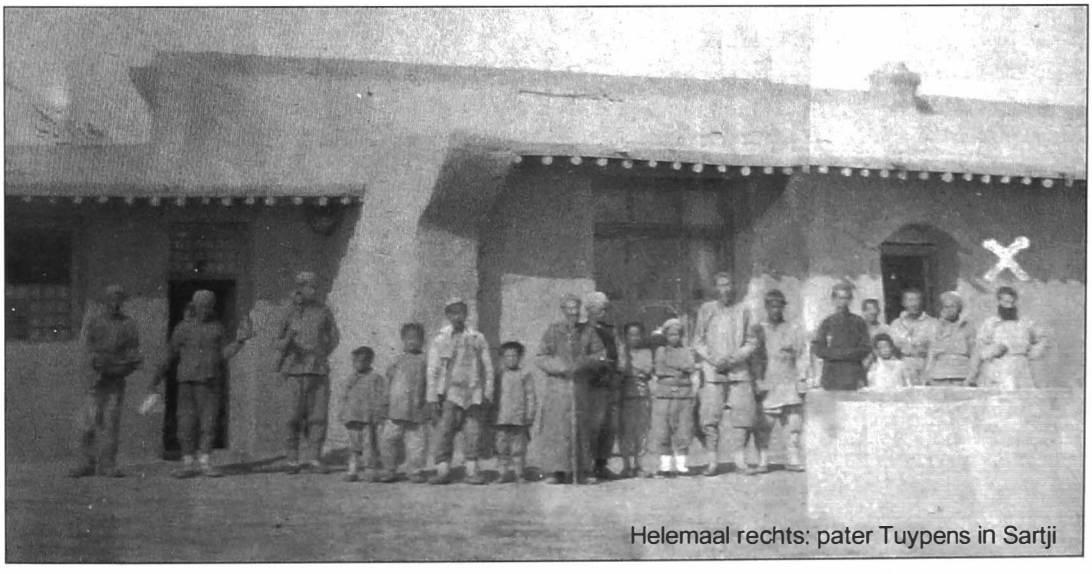

Helemaal rechts: pater Tuypens in Sartji

1910 Brief van Ernest Tuypens vanuit Sartji aan pater Albert op 24 juni 1910

Deze brief wordt geschreven aan zijn vriend Albert Botty. Pater Tuypens verwijst naar '*de voorgevallen gebeurtenissen*', waarmee hij het ontslag van Albert Botty als algemeen overste bedoelt. De streek Heou-san is bezaaid met vele afgelegen kleine dorpjes, die hij moet bezoeken. Hij is graag op tocht en denkt dat hij meer in het zadel zat zitten dan op een stoel. In zijn missiepost is hij heel actief. Een huis wordt verbouwd tot een klein kerkje en een nieuwe school ingericht. Wat hem verheugt, is dat zijn vroegere compagnons Alfons Vereenooghe en Frans Ruts in de streek zijn.



'Sedert twee maanden bijna ben ik wederom in den Heou San benoemd, namelijk in 't heidensch dorp Sartji. Als missionaris in Sartji ben ik ook belast met het UE wel bekende Peiling Noor, omdat ik weet dat gij de milde weldoener van die plaats zijt. Ben ik dus sedert langen tijd UE eenig nieuws van mij schuldig, thans ben ik het nog veel meer. Heb ik UE sedert lang niet geschreven, daarom toch heb ik niet gelaten dikwijls aan UE te denken, maar aangezien al de voorgevallen gebeurtenissen wist ik zoo wel niet goed wat schrijven!

In Sartji heeft Pat. Pijcke verleden jaar een flink kerksken gebouwd! Niet groot maar eenvoudig en toch met veel smaak aangelegd. Van 't dorp zelf zijn er nog maar twaalf families bekeerd, twee zijn er komen wonen van elders, en 't minste schoksken als 't God belieft zal er verscheidene andere doen overkomen tot onzen Heiligen Godsdienst. Buiten de christenen van 't dorp zijn er nog al eenigen uit den omtrek die goed oppassen ' s zondags om naar de kerk te komen. Rechtaf gezeid mijne grootste hoop heb ik gezet op Sartji & Peiling Noor. Gij weet van hooren van te spreken welke wilde streek onze Heou san is. Rijd in alle richtingen die gij wilt, alle 10 lis (6 km) of ten hoogste 20 lis komt ge een dorpken tegen van eenige families! Overal bijna zult gij één of twee feng kiao se's tegenkomen, (onder ons gezeid 't en zijn ook allemaal geen heiligen) hoe krijgen wij die menschen ooit op de hoogte om kunnen gedoopt te worden?



Peiling Noor, dat is waarlijk reeds een heel christenheidjen. 10 families, en heel dichter tegen nog 4 andere. Dezen winter zullen wij daar eenen Pen ti jeun voor schoolmeester kunnen zetten, tot groot genoegen van de bekeerden. 't Is een deftig man Cheu sien cheng, die daarbij als dokter in de streek gunstig gekend is. Op een ouden koer heb ik een huis van twee tien fang's veranderd in een proper klein kerksken. Daarbij, ook van een oud huis heb ik eene school gemaakt en de school van verleden jaar wordt mijn kamer, want ik zal er dikwijls een dag of meer gaan wonen naar Peiling Noor. Ik heb er reeds 4 keeren geweest. Bij mijn laatste bezoek hadde ik mogen twee families bij opschrijven hadden de menschen op 't land niet geweest. 'k Hoop dat ik bij mijn naaste schrijven het UE zal mogen laten weten.

Dierbare Pater Albert ik stel het fameus goed. Ik vrees wel een beetjen dat er wat zal verloren gaan van de bekeerlingen voor wie ik te zorgen heb. Maar ik hoop dat het niet aan mij, maar aan de verre afstanden en gebrek aan meesters zal te wijten zijn. Van 'nen anderen kant heb ik ook veel hoop op verscheidene ti fang'skes die denk ik veel zullen bekeeren. Als O. Lieve Heer mij de gezondheid blijft verleenen zal ik hier meer in 't zadel dan op mijnen stoel zitten. "C'est mon calibre!"' (zie bijlage 3 voor de volledige brief).

1910 Brief van Ernest Tuypens vanuit Sartji aan 'Het Weekblad' op 21 juli 1910

Hierna een brief met vraag tot opname in een weekblad van zijn streek. De keuze valt op *Het Weekblad van West- Oost- en Zeeuwsch-Vlaanderen* van Gustaaf Parrin (Maldegem). Een deel van de brief wordt in *Het Weekblad* van 11 september opgenomen. Het is een oproep om hulp.

'Het is me waarlijk 'nen keer eene uitspanning U te schrijven, want gij kunt niet gelooven hoe mijn hoofd deze dagen ronkt en trekt ! De eene schoone vlaag achter de andere boven ons hoofd hier zien passeeren en niets voor onze arme streken ! ten hoogste eenige druppelkens! 't Is droef ! De oogst, mag men van nu af zeggen, is totaal gecondamneerd ! Alles staat grijs en rost op 't veld, al zoo erg als in den winter. De Chinezen zitten geheele dagen werkeloos op hun huksken. Ze zitten daar percies te kijken lijk de duivenmelkers in Europa, die hunne duiven uit Bordeaux verwachtende zijn. 't Minste wolksken dat aan den gezichteinder verschijnt, wordt gekeurd, gewikt en gewogen. Helaas alles is vruchteloos ! Wacht het nog eene week of twee van regenen, de beesten zelfs zullen kreveeren.
't Is erg voor de Christenen en voor ons ook ! De Christenen, allen doodarme menschen, kunnen geen werk vinden, en kunnen zelfs hunnen kost niet meer verdienen! Geheele dagen komen ze van ten allen kante smeeken en zien achter hulp. Heidenen ook, door den honger gedreven, komen hulp afsmeeken en bekeeren zich. Mijn hert is waarlijk om te breken bij 't zicht van al die ellenden, en nog meer door de machteloosheid waarin wij ons bevinden om ze te heelen.
Mocht O. L. Heer, door ons toedoen en met de milde almoezen der Belgische Christenen, al die lichamelijke pijnen lenigen en verzachten !
Mochten wij al die menschen tegen de wreeden hongersnood kunnen beschermen, zeker zou er zijn H. Naam honderden en honderden vurige aanbidders te meer door winnen in deze armzalige gewesten.

Ja, ik weet het, 't en is geen kleinigheid een jaar en meer al die behoeftigen spijzen, en daarom verzoek ik U ook den Goeden God te bidden en te smeeken opdat Hij ons, arme zendelingen uit Heousan, niet en verlate in deze netelige omstandigheden.
Om U een volkomen en gepast gedacht te geven over den akeligen toestand, waarin wij ons hier bevinden, moet ik U nog zeggen dat de stroopers en bandieten baas zijn in de streek ! Geen dag gaat voorbij of men hoort van karren aanhouden, beesten verdrijven en menschen vermoorden. Het laatste woord blijft daarom niet altijd aan de bandieten!
Zoo, over eenige dagen, kwamen er vijf van die gevaarlijke kerels op eene hoeve eten eischen. Er wierd aan hun verzoek voldaan. Maar op denzelfden dag kwamen ze drij, vier keeren weer op dezelfde hoeve. Op den langen duur kon de boer, een heiden, er niet meer over ! Hij weigerde ! Er wierd gevochten, de boer met zijn volk hadden de bovenhand! Op eenige minuten lagen de vijf roovers geveld! Om de wraak van de andere roovers te ontgaan, dacht de boer het geraadzaam de zaak goed te zwijgen en de vijf roovers diep,

zeer diep te begraven. Maar de Chinezen kunnen niet zwijgen, en geheel de streek door is die vreeselijke slachting reeds gekend.
In al die aardige omstandigheden stel ik het, God dank, zeer goed! 'k Ben op éénen dag soms wel op 5 plaatsen. Aanvaard enz.
Ernest Tuypens,
Missionaris der Congregatie van Scheut (bij Brussel), Ninoofsche Steenweg'.

Monseigneur Alfons Bermijn zoekt steun bij *'t Getrouwe Maldeghem*

In *'t Getrouwe* van 28 mei 1911 wordt een brief gepubliceerd van monseigneur Bermijn, bisschop in Zuid-West-Mongolië. De brief is verstuurd vanuit Eul che se k'ingti op 29 maart 1911 en gericht aan Victor De Lille, hoofdopsteller van 't Getrouwe.
Bermijn laat weten dat er hongersnood is in Ortos in Zuid-West-Mongolië. Hij voelt zich verplicht om voor zijn arme christenen ondersteuning te zoeken in het lieve vaderland. Hij schrijft dat hij *'in de eerste plaats aan 't Getrouwe Maldeghem en zijn gekenden hoofdopsteller'* heeft gedacht. De nood is groot en het aantal christenen neemt nog steeds toe, waaronder vooral arme mensen.

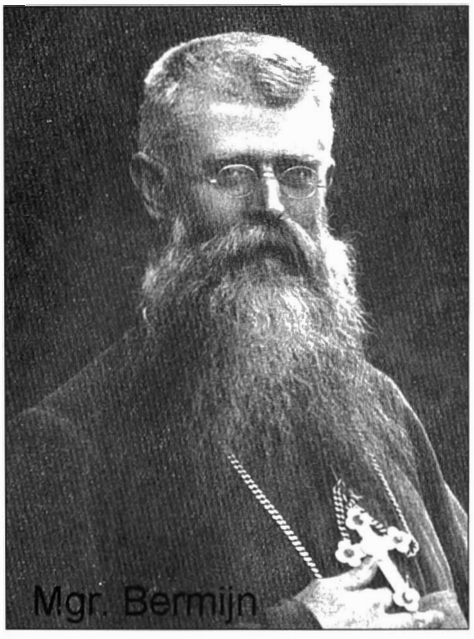
Mgr. Bermijn

De langdurige droogte van verleden jaar deed de oogst mislukken, waardoor duizenden in een verschrikkelijke ellende zijn gedompeld. Zij zoeken nu vooral hulp bij hun missionaris, eerder dan bij de mandarijn. 12.000 mensen moeten ondertussen onderhouden worden totdat de volgende oogst rijp is.

Hij schrijft dat door de ijver van zijn missionarissen en door Gods genade men 7.000 nieuwe christenen heeft kunnen verwerven, bezield met de beste gevoelens, maar echter straatarm. In hun gesticht van de H. Kindsheid verzorgt men ruim 2.200 weesmeisjes. Verder staat men in voor *'500 oudjes, wrakken op 's levens klippen gestrand'*. En alle dagen komen er meer en de beschikbare geldmiddelen slinken onrustwekkend.

De bisschop besluit zijn brief als volgt: *'Vast vertrouw ik, mijnheer de uitgever, dat uwe vindingrijke en onvoorwaardelijke kristelijke liefdadigheid u door publicatie of anderzijds een middel aan de hand zal doen om onzen nood eenigszins te lenigen: dankbaarheid en gebeden onthouden wij onzen weldoener niet'.*
De brief is ondertekend door *'Alfons Bermijn, bisschop apostoliek vicaris, van West Mongolië Ortos'.*

Victor De Lille voegt er onmiddellijk aan toe dat hij het spijtig vindt dat deze brief samenvalt met deze van pater René De Pauw (Ursel) uit de Filippijnen.
Hij schrijft: *'De menschen zouden wel niet weten waar eerst geven. Maar aan alle twee is ook goed. Dus om te beginnen voor de Hongerlijders van Mongolië, 't Getrouwe, Kop en Duimpjes 15 fr.'*

Mishawaka, den 11 Juni 1911.

Mijnheer Victor De Lille,

Aangespoord door uw voorbeeld en getroffen door de tijding van den hongersnood in West-Mongolië zoo haast ik mij om een papieren dollar met dit briefje te zenden en hoop dat hij nog tijds zal komen om met het ander geld opgezonden te worden.

Aanvaard, mijnheer, mijne beste groetenissen.

Een lezer van 't Getrouwe.

Ontvangen voor de Hongerlijders van Mongolië

Kon D. L. Maldegem	fr.	5,00
Uit Amerika (1 dollar)	fr.	5.00
Uit Oedelem	fr.	2,00
Vorige lijst	fr.	56,50
Te zamen	fr.	68,50

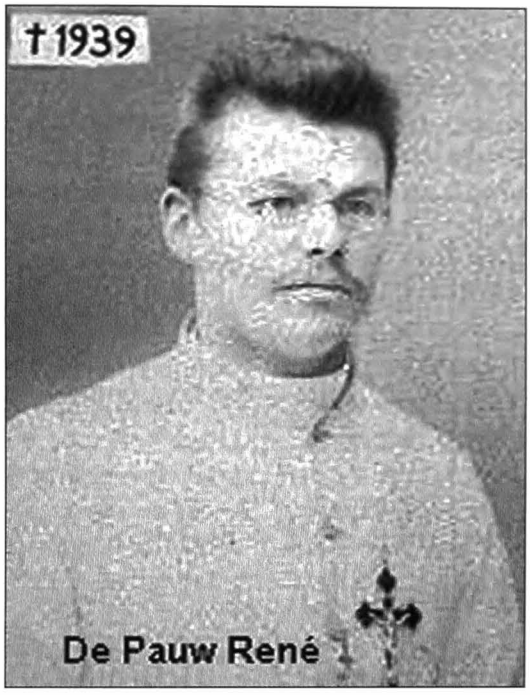

Uit *'t Getrouwe Maldeghem* 25 juni 1911.

1911 is volgens Alfons Bermijn een wonderjaar, want het aantal christenen in China verdubbelt bijna. Dagelijks schrijft hij wel tien brieven om hulp. Het succes is groot en hij vraagt nieuwe jonge missionarissen voor het zendelingswerk.

Monseigneur Bermijn is aan rust toe en daarom vertrekt hij in oktober 1911 naar Vlaanderen. Eerst gaat hij naar zijn geboortedorp Sint-Pauwels en dan reist hij naar de familie van zijn missionarissen. Men mag dus aannemen dat hij ook de familie Tuypens in Adegem heeft bezocht.

Overlijden Alfons Vereenooghe

Niet alle missionarissen leven lang in China. Een ziekte die altijd op de loer ligt, is vlektyfus. Zo wordt Alfons Vereenooghe, die samen met pater Tuypens naar China vertrok, al geveld op 29 april 1911. Hij heeft dus maar een goede vier jaar geleefd als missionaris in China.

† Bid voor de Ziel van zaliger
DEN EERWEERDEN PATER

Alfons Vereenooghe

ZENDELING DER CONGREGATIE
VAN 'T ONBEVLEKT HERT VAN MARIA,

die geboren te Lichtervelde den 17 November 1880
te Scheut in het Noviciaat trad 7 September 1900
priester gewijd werd . . . 15 Juli 1906
zijne eeuwige geloften uitsprak 8 September 1906
naar Z.-W. Mongolie vertrok 12 September 1906
en overleden is te Ta-noor den . 29 April 1911
voorzien van de H. H. Sacramenten der stervende.

VAN jongs af heb ik de stem van mijnen Scheppер gehoord die mij riep, en geerne heb ik ze gevolgd met alle edelmoedigheid en rechtzinnigheid mijns herten.

IK was gelukkig mijn Zaligmaker te mogen leeren kennen aan dezen die, gezeten in de duisternissen, Hem nooit hoorden noemen, en met vreugde gebruikte ik mijn jeugdige krachten en bekwaamheden in den dienst van zijn heilig woord. Hoe verlangde ik Hem door iedereen aanbeden te zien en bemind, gedient en verheerlijkt!

HEERE Jesu! dien Gij uw woord prediken zondt hebt gij nu bij U ontboden! Doch wie zijn leven voor U op aarde verliest, maakt zijne ziel in de eeuwigheid zalig. Wees, o Heer, uw trouwen dienaar Alfons genadig, en schenk hem den loon uwer Apostelen!

Zoet Hert van Jesus, wees mijne liefde! (300 d. afl.)
Zoet Hert van Maria, wees mijne zaligheid! (»)

Thourout, drukk. A. Becelaere.

15. HET BEGIN VAN DE REPUBLIEK CHINA

Einde van het keizerrijk en ontstaan van de republiek


Pu Yi

De laatste keizer Pu Yi (1906-1967) komt als tweejarige op de troon in 1909. Door het tanende keizerlijk gezag kent een muiterij van een deel van het leger op 10 oktober 1911 succes. Andere opstanden volgen. Ze zijn anti-Mantsjoe gericht, tegen de regerende dynastie.

Eind december 1911 roepen vertegenwoordigers van provinciale vergaderingen de revolutionair Sun Yatsen (1866-1925) uit tot president. Hij wordt later de vader van de revolutie genoemd. In zijn studietijd in Japan en in het Westen heeft hij kennis gemaakt met progressieve ideeën en hij wil van China een democratie maken. Opmerkelijk is dat hij een christen is.
De republiek begint officieel op 1 januari 1912. De leider van het leger, Yuan Shikai (1859-1916), leidt de onderhandelingen met het keizerlijk hof en bereikt een akkoord. De keizer wordt nu formeel tot aftreden gedwongen. Met een beperkte hofhouding mag hij in de Verboden Stad in Peking blijven wonen. De laatste keizerlijke dynastie, de Mantjoes, verliest aldus definitief haar macht. Een keizerrijk van meer dan 2.000 jaar komt ten einde. De jonge keizer treedt officieel af op 12 februari 1912. In april wordt de feitelijke machthebber Yuan Shikai zelf president.


De verboden stad

Mongolië verklaart zich eind 1911 onafhankelijk, maar China gaat daarmee niet akkoord. Vanaf 1912 valt Mongolië onder de Russische invloedssfeer. Pas in 1921 wordt Mongolië echt onafhankelijk, maar het blijft toch een vazalstaat van Rusland. Binnen-Mongolië, waar de scheutisten actief zijn, blijft echter deel uitmaken van China.

China in de greep van de *warlords* vanaf 1912


CHIANG KAI-SHEK

Het blijft onrustig in China. Omdat de soldaten niet meer betaald worden door het centraal gezag, moeten de plaatselijke generaals zelf voor inkomsten zorgen. Zij ontwikkelen zich tot onafhankelijke krijgsheren, de zogenaamde *warlords*. Ze verwerven hun inkomsten via geweld. De macht komt nu uit de loop van een geweer.
In 1915 roept Yuan Shikai zich uit tot nieuwe keizer, maar de andere generaals erkennen hem niet. Hij wordt ziek, trekt zich terug en sterft een jaar later.
Enige tijd na de dood van Yuan Shikai wordt de al genoemde Sun Yatsen de nieuwe sterke man. Ook hij kan geen blijvende macht over heel China verwerven.
Midden de jaren twintig komt Chiang Kai-shek (1887-1975), schoonbroer van Sun Yatsen, aan het bewind.

China tijdens de Eerste Wereldoorlog

Omdat het grootste deel van België bezet is door de Duitsers vanaf oktober 1914, is contact tussen de paters en hun familie moeilijk. In het begin kan men nog brieven versturen via Londen, maar later niet meer. De oorlog belet dat er nieuwe missionarissen naar China worden gestuurd.
Al in augustus 1914 verklaart Japan de oorlog aan Duitsland. Ze hopen later de Duitse bezittingen in het oosten van China in bezit te krijgen. Begin 1915 zet Japan China onder druk en probeert economische voordelen in China te verwerven. Op 25 mei 1915 erkent China de bijzondere belangen van Japan in Binnen-Mongolië.
China wil tijdens de Eerste Wereldoorlog neutraal blijven, maar het kan niet beletten dat een aantal steden worden bezet door Japan.
Vanaf 1916 worden er vele duizenden Chinese arbeiders ingezet als werkkracht achter het front in Frankrijk. Dat gebeurt echter niet in opdracht van China zelf, maar het is een onafhankelijke organisatie die voor de rekrutering instaat.
In 1917 besluit China aan de oorlog deel te nemen aan de zijde van de Geallieerden. Het hoopt later een plaats te verwerven aan de onderhandelingstafel. In september wil het meer dan 20.000 soldaten naar Frankrijk sturen, maar er zijn geen schepen beschikbaar.

16. PATER TUYPENS IN ORTOS BELAAGD DOOR BENDES

De toestand in Ortos

In Ortos, de streek van pater Tuypens, is het 'Rebellenleger van de onafhankelijkheid', Dulidiu of Tou-li-toei, actief. Ontevreden Chinezen steunen de rebellen en een aantal sluiten zich bij dit leger aan. Het zwerft rond, plunderend, moordend en brandend. Dat leger is jarenlang de grote schrik van de bevolking. De missionarissen bouwen hun missiepost uit tot een fort om zich te beschermen. Sommige dorpen worden omringd door muren van wel twee meter dik. Bijkomend worden nog muren gebouwd rond kerk en pastorie, zodat men het lang kan uithouden bij een belegering. De bewoners van de dorpen schaffen zich wapens aan.

In 1913 wordt het gebied Ortos verdeeld in drie religieuze districten: het westelijke Palakai, het centrale Eul che se k'ingti en het oostelijke Kang fang ingtze.
Op 16 februari 1913 sterft bisschop Alfons Bermijn aan vlektyfus. Hij wordt voorlopig vervangen door twee provicarissen, één ervan is de Waarschotenaar Leo De Wilde (1879-1938). Pater Van Dyck volgt uiteindelijk Alfons Bermijn op. Hij is niet tevreden over het gegeven onderwijs en probeert Europese zusters naar zijn missie te krijgen, echter tevergeefs.
1915 en 1916 zijn slechte jaren door de grote droogte en de magere oogst. Wegens het uitblijven van regen zetten de Chinezen tijdens het regenseizoen pagoden midden in de velden ter ere van de Drakenkoningen. Zo hopen ze overvloedige regen te verkrijgen. De missionarissen keuren dat af en noemen dat superstitie, bijgeloof dus.
Er is niet alleen een rondtrekkend rebellenleger, maar ook het regeringsleger is niet te vertrouwen. Ogenschijnlijk zijn het rivalen, maar in de praktijk verstaan ze elkaar goed. Het regeringsleger verkoopt zelfs munitie aan de rebellen. Ze maken ook afspraken over de verbouwing van opium en komen zo gemakkelijk aan inkomsten. Ook benden uit Buiten-Mongolië vallen Binnen-Mongolië binnen en belagen de bevolking.
In veel gevallen kan de bevolking zich op tijd in veiligheid brengen als het rebellenleger nadert. Sommigen kiezen toch het zekere voor het onzekere en vluchten naar rustiger gebieden. Daar rijzen echter al vlug problemen met de voeding voor mens en dier en dat geeft aanleiding tot nieuwe conflicten. Het is altijd bang afwachten of het rebellenleger zal aanvallen of voorbijtrekken. Soms biedt het regeringsleger bescherming..

Pater Tuypens in 1913 aangevallen door Mongolen

Over die bewogen periode is er een getuigenis van pater Paul Verraes (1901-1987), opgetekend na het overlijden van pater Tuypens.
De streek van Heou-san werd aangevallen door Mongolen uit Buiten-Mongolië uit het Noorden. Om zijn christenen te beschermen zorgde pater Tuypens voor vrijgeleiden.
'Niet meer wetende van wat hout pijlen gemaakt, zocht de bevolking haar toevlucht bij de priesters in de streek. Het was voldoende een kenteken te geven om te bewijzen dat de betrokken familie of persoon in betrekking stond met ..., aanhanger was van ... de bescherming genoot van ... de buitenlandse priester ... om gespaard te worden van invallen en overvallen door rovers of kwaadwillige benden ... om niet geplunderd, afgebrand of meegenomen te worden, 'k laat varen van gefolterd te worden om geld of kostbaarheden los te krijgen. Ernest Tuypens tekende of schilderde een godsdienstig motief en dat was voldoende en afdoende in veel gevallen om beschermd en gevrijwaard van invallen van allerhande gespuis. Zo moet P. Tuypens honderden personen en families gespaard hebben van roof en folteringen.
Toen pater Tuypens in Ho Kiao verbleef samen met pater August Van de Velde, gebeurde het volgende:
"Er werd verteld dat de Mongolen van Buiten-Mongolië gingen afkomen om Binnen-Mongolië te overmeesteren. Uit veiligheidsoverwegingen werd besloten dat vrouwen en kinderen van Ho-kiao, zouden verhuizen naar K'ou-luan (gelegen in 't Zuiden van Ho-kiao). Zij verlieten Ho-kiao in groep, met het kruis vooraan, gedragen door P. Tuypens. Zij gingen 30 li's ver (N.B. 18 kilometers). Ze hadden groten honger, zaten zonder eten en ... keerden naar Ho-kiao terug. De mannen van Buiten-Mongolië kwamen niet ...
Er moest gewaakt worden in Ho-kiao ... 's Nachts moesten de blinden de wacht optrekken. Er waren 12 blinden in Ho-Kiao: mannen, die beter horen dan de klaarzienden. Ieder blinde had een hond bij zich om te waken'.

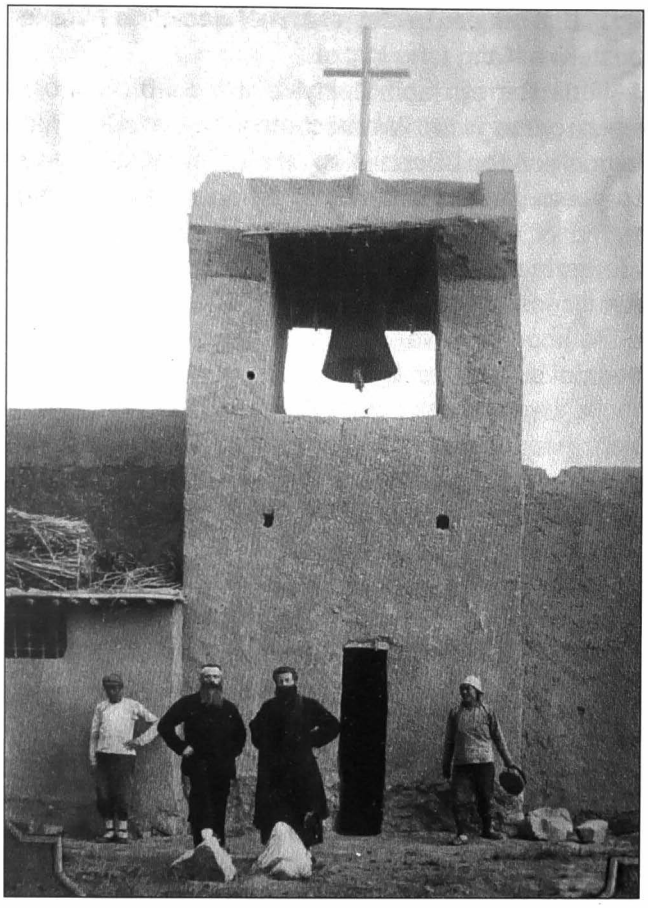

Pater Tuypens (3de van links) bij een van zijn kerkjes.

Over de inwoners van Zuid-West-Mongolië

De bevolking bestaat uit Mongolen en Chinezen. De Mongolen, de oorspronkelijke bewoners, zijn nomaden en veetelers. De paters kopen hun paarden bij de Mongolen.
Het zijn zeer eenvoudige mensen. De Chinezen, overwegend landbouwers, zijn geleidelijk aan ingeweken. Ze zijn wat meer ontwikkeld en voeren gaarne handel. De gestichte parochies noemt men 'boerenparochies'.
De parochianen zijn zeer arm. De boeren noemt men 'rijstchristenen', ze komen trouw naar de kerk. Ze krijgen na bekering grond van de kerk om te bewerken. Drie tienden van de opbrengst moeten ze afstaan aan de kerk. In geval de grond gehuurd is van een grootgrondbezitter, moet die uiteraard door de kerk vergoed worden. Sommige missionarissen hebben het moeilijk met dit 'landverhuursysteem' en zouden liever alleen het geloof verkondigen.
Er zijn talrijke catechistenscholen, waar de catechismus visueel wordt onderwezen. De missionarissen zijn zeer streng ten opzichte van veelwijverij en voorouderverering. Het is een beletsel om gedoopt te worden.
Elke missiepost heeft een weeshuis, waar de te vondeling gelegde meisjes worden opgevangen. In veel gevallen staan katholieke zusters in voor de opvang. De H. Kindsheid betaalt de kosten.
De missie doet veel voor de Chinezen en minder voor de Mongolen. Misschien is het omdat de Chinezen meer ontwikkeld zijn.

1913 Brief van Ernest Tuypens vanuit Sartji aan 'Pater Supérior' op 4 december 1913

In deze brief aan 'Pater Superior' vertelt pater Tuypens zelf over de aanvallen van de Mongolen op de missie. Bij de schermutselingen vallen er doden. Er komt gelukkig versterking van het nationale leger: 600 soldaten, in het bezit van twee kanonnen.
De 200 à 300 Mongoolse aanvallers zien de grote troepenmacht en trekken zich terug. Nog een hele tijd nadien hoort men geweerschoten.

'Wie zich volstrekt niet beteren, en nog schijnen eerlang zulks niet te zullen doen, dit zijn de Mongolen onze naaste geburen. Gij zult wellicht iets vernomen hebben Zeer Eerw. Pater Superior van de gevaren die E.P. van de Velde en ik hier in Heou san geloopen hebben gedurende dezen laatsten zomer. De Mongolen die reeds eenen heelen tijd op hunnen poot speelden, kwamen ons dus in Ha Kiao beschieten, maar hoe zij ook schoten zij bleven er buiten en wij bleven er binnen. Wel schoten zij eenen ouderling dood bij de belegerden, maar ze kregen van 't zelfde laken eene broek, of liever bijna twee, want eenige dagen nadien hoorden wij door verscheidene ooggetuigen bevestigen dat die roekelooze naneven van Gengis Khan onder de muren van Ha Kiao niet alleen eenen strijdmakker verloren hadden, maar dat ook een puik peerd aldaar eene doodelijke wonde opgeloopen had en twee andere Mongolen ook lichte kwetsuren bekomen hadden.

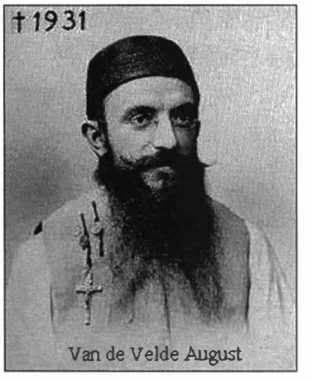

Onze lieve Heer is met zijne dutsen, zegt 't spreekwoord bij 't geloovig volk uit ons dierbaar vaderland. In deze benarde omstandigheden hebben wij hier meer dan ooit de waarheid van deze spreuk ondervonden. Wij hadden veel afgezien die dagen! Rondom Ha Kiao was alles eenig en ledig, al de menschen die tegen de Mongolsche grens woonden waren 't Zuiden ingevlucht en wij vreesen met reden de wederwraak van de Mongolen. Maar indien God met ons is, wie vermag er dan iets tegen ons! God die zon en sterren weet op hunne baan te houden zonder dat ooit een te vroeg of een te laat komen, had in zijne bermhertigheid ook onze vijanden en onze helpers ten onzen voordeele weten de baan te toonen en aan te brengen.
'tWasin'tbeginvanJuliopeenenavondopeenskwamervantweekantentegelijkberichtbinnen dat eene bende Mongolen op kleinen afstand hunne tenten opgeslagen hadden. E.P. Van de Velde wiens onverschrokkenheid en koelbloedigheid zonder weêrga zijn, trachtte alleman vertrouwen en moed in te boezemen, en door zijn voorbeeld gesteund trachtte ik ook met vasten blik en zonder beven den donkeren en misschien bloedigen nacht tegemoette zien. ...

Nu de laatste weken zijn de Mongolen in onze streek (Heou san) aan 't vechten dat 't schaûwe geeft in 't oosten en 't westen van onze christenhedenop een 10 uren afstand. Ik heb over eenige dagen nog 't kanon hooren bulderen. De Chineezen hopen wij, en schijnt het ook zullen ze toch wel baas zijn. Onder of boven in alle geval blijven de Mongolen onze geburen, en daar men beter is met eenen goeden gebuur dan met eenen verren kozijn, durf ik hopen Zeer Eerweerde Pater Superior dat gij onze zaak ook zult ter herte nemen en ons en onz christenheden aan de goedheid van God zult aanbevelen, opdat zijne kleine kudde geloovigen van Heou san van die bloeddorstige Mongoolsche wolven niet zou te lijden hebben'. (zie bijlage 4 voor volledige brief).

1915 Brief van Ernest Tuypens vanuit Sartji aan 'Pater Supérior' op 18 januari 1915

Pater Tuypens krijgt begin januari 1915 bericht dat zijn vader Bernard in Adegem is overleden op 1 november 1914. Naar aanleiding daarvan schrijft Ernest Tuypens een brief naar zijn overste. Daarin vermeldt hij dat hij tyfus heeft gehad. Men dacht dat hij het niet zou overleven. Ook de problemen door de Eerste Wereldoorlog komen aan bod.

'*Hoogeerweerde Pater Superior,*
Ik heb over eenige dagen het droeve nieuws dat Gij mij wel wildet overhandigen ontvangen. Ik bedank U uit ter herten voor de deelneming die Gij in mijne droefheid naamt en voor de gebeden die Gij tot lafenis der ziel van mijnen betreurden vader aan God opofferdet.
Het trof mij te meer te vernemen dat mijn goede vader overleden was, daar ik hem nog altijd struisch en gezond dacht. Nu, dat de aanbiddelijke wil des Heeren geschiede, en moge de duurbare afgestorvene in vrede rusten.
Wij hebben hier zeer verwonderd geweest Hoogeerweerde Pater Superior bij 't vernemen, dat geen enkele brief sinds de maand Augustus nog tot bij U kunnen doorkomen is. Wel is waar er is weinig nieuws in de Missie of in China, maar toch moet het voor U straf mishanden zoo van 't grootste deel der Congregatie niets meer te hooren sinds maanden. God dank hier is weinig slecht nieuws te melden! China schijnt zoo stillekens aan, en op vreedzame wijze in zijnen haak te komen. Voor 't geen onze confraters aangaat schijnt er ook geen slecht nieuws te zijn, tenzij dat E.P. Jules De Wolf ook overleden is, na zeer godvruchtig de H. H. Sacramenten ontvangen te hebben.

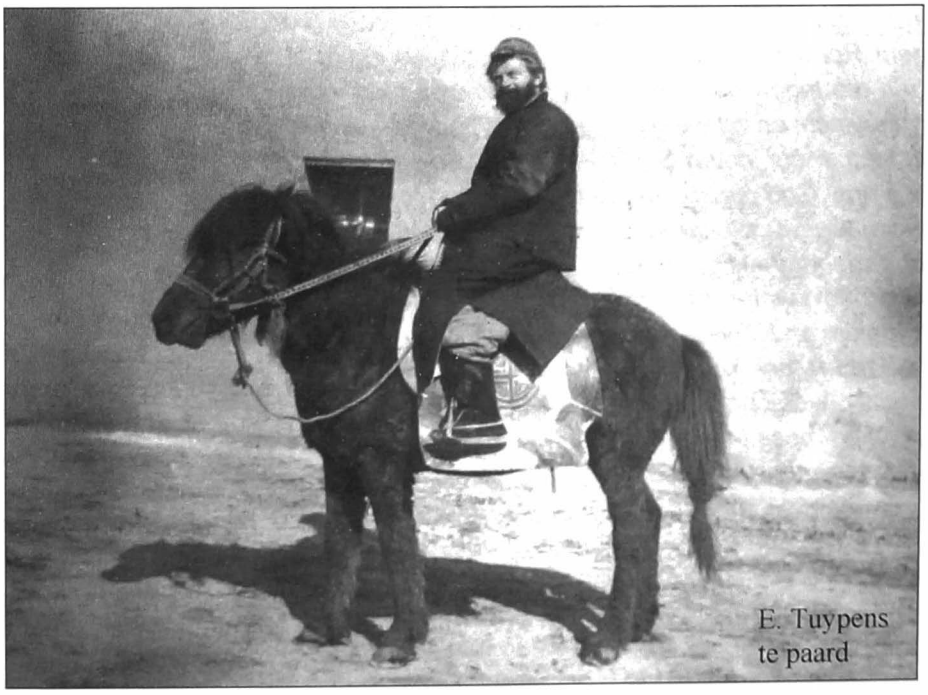
E. Tuypens te paard

Ik ook heb over eene maand of vier 'nen aller hevigsten typhus doorstaan. Iedereen dacht dat ik er aan was, maar toch ben ik er doorgekomen.
Hoogeerw. Pater Superior wij denken hier allemaal veel op U en al onze mannen. Er wordt hier dagelijks van priesters en christenen voor U, voor de Congregatie en ons ongelukkig

vaderland veel gelezen. 't Is schrikkelijk zulk een oorlog! De mensch zou onwillekeurig op 't einde van de wereld beginnen peinzen.
Ik voeg hierbij nog eenen brief naar mijnen thuis, misschien hebben zij dezen die ik recht doorzond niet ontvangen, wie weet! Ik durf hopen Hoogeerw. Pater Superior dat Gij wel zoo goed zult willen zijn hem uit Londen voort te zenden.
Hopende Hoogeerweerde Pater Superior dat Gij het betrekkelijk zoo goed mogelijk stelt in het gastvrije Engeland, bied ik UE met mijnen herhaalden dank voor Uwe deelneming in mijne droefheid, mijne eerbiedigste en toegenegenste groeten.
Uw onderdanige en verkleefde in Christo
Ernest Tuypens
Sartji Ortos, 18 Januari 1915'

De Toelitoei plunderen de streek Ortos in 1916

Vanaf 1916 zijn er weer grote problemen. Het Onafhankelijk Leger of Tou-li-toei plundert de streek. Het zijn islamitische troepen die de opstand onderdrukken.
Uit dankbaarheid en op voorstel van de missionarissen wordt aan de leiders van die islamitische troepen later de Leopoldsorde toegekend. In 1917-1918 breekt in delen van Ortos de longpest uit, en een drietal missionarissen en vele christenen sterven eraan.
Pater Ernest Tuypens en pater Ernest Dieltjens (1887-1962) verlaten nu hun post in Ho Kiao en gaan naar de Blauwe stad (Hohhot). Ze reizen door een verlaten desolate streek, vol ruïnes. Huizen, boerderijtjes, dorpen zijn verwoest. De leden van de Tou-li-toei laten hun passies de vrije loop. Wraaknemingen en moorden gebeuren aan de lopende band. Een verkeerd woord is voldoende om geëxecuteerd te worden. Vrouwen betalen een zware tol. In de laatste zes weken worden meer dan vijfhonderd vrouwen tegen hun zin door de rebellen meegenomen.

Af en toe moet er brandschatting betaald worden aan de leider van de Tou-li-toei, zo niet wordt het dorp aangevallen. Met vele dollars kan deze bende dan gepaaid worden.



ERNEST TUYPENS: 4de missiepost IN HO KIA K'HOU LOUAN (1918-1919)



17. VIERDE MISSIEPOST: HO KIA K'OU LOUAN (1918-1919)

Pater Tuypens wordt in Ho Kia K'ou Louan benoemd op 4 september 1918 voor ongeveer een jaar. Er zijn geen gegevens bekend over die korte periode.
Op 14 mei 1919 sterft zijn vriend pater Albert Botty in Oost-Mongolië aan tyfus.

18. OPROER IN DE REPUBLIEK CHINA (1919-1925)

China na het Verdrag van Versailles

In het Verdrag van Versailles (1919) zijn er geen compensaties voorzien voor China, maar wel voor Japan dat als grootmacht aan de besprekingen mag deelnemen.
De westerse mogendheden zijn van oordeel dat China te laat tot de oorlog is toegetreden en dan nog uit opportunisme. De Duitse concessies in China worden overgedragen aan Japan.

De verontwaardiging in China is groot. Op 4 mei 1919, nog tijdens de besprekingen, zijn er grote demonstraties op het Tian'Anmen-plein in Peking. Er worden anti-Japanse en antiwesterse leuzen gedragen. Het ongenoegen blijft smeulen.

Mao bij de oprichting van de communistische partij in 1921

In 1921, twee jaar na de demonstraties in Peking, wordt de Chinese Communistische Partij opgericht in Shanghai. Een van de aanwezigen is de boerenzoon Mao Zedong (1893-1976). De Chinese Communistische Partij werkt nu samen met de Nationalistische Partij en ze voeren gezamenlijk strijd tegen de buitenlandse overheersing en tegen de krijgsheren of warlords. De Sovjet-Unie spijst de kas van de Nationalistische Partij en levert ook wapens. Ondertussen probeert de nationalist Sun Yatsen orde op zaken te stellen, maar rivaliserende bendes blijven elkaar bekampen. Dat gebeurt vooral in het noorden van China, dus het gebied van de missionarissen van Scheut. Daardoor is het van 1916 tot 1926 gevaarlijk op het platteland, minder in de steden. In Peking is er helemaal niets te merken van de groeiende onrust.


Mao

Chiang Kai-shek, de opvolger van Sun Yatsen, wil zich in 1927 ontdoen van Russische invloed en voert vanaf dan een anticommunistisch beleid. Een jaar later wordt Chiang Kai-shek opperbevelhebber van het leger en hoofd van de nationale regering in Nanjing. Hij propageert drie doelen: nationale eenheid, democratie en volkswelvaart.



ERNEST TUYPENS: 5de missiepost IN KANG FANG ING TZE (1919-1930)



19. ONDERPASTOOR IN KANG FANG ING TZE (1919-1930)

Vanaf 18 september 1919 wordt Tuypens onderpastoor in Kang fang ing tze en dat tot november 1930. Hij is belast met het bezoek aan buitendorpen. Zijn pastoors zijn achtereenvolgens Camiel Crabbe (1919-1923), Jan Van Hauwermeiren (1877-1963), Leo Van den Bossche (1886-1927) en Paul Coucke (1898-1999).







1919 Brief van Eulalie Tuypens vanuit Adegem aan 'Pater Superior' op 6 april 1919


Eulalie Tuypens

Blijkbaar is er onduidelijkheid over de procuratiehouder van Ernest Tuypens. Er moeten familiezaken geregeld worden en dus moet men weten wie volmacht heeft voor Ernest. Misschien heeft het iets te maken met een erfenis. Een zus sterft immers eind 1918.

'Hoogeerwaarde Pater Superior,
Vóór zijn vertrek naar de Missiën, heeft Ernest procuratie gegeven aan onzen Kozijn Eerw. Heer K. De Lobelle, thans onderpastoor te Themsche, nu Pastoor te Aspelaere. Doch, dezen laatsten is niet in bezit van zulk een bewijsstuk. Wij moeten zeer kortelings familiezaken regelen. Ik bid U eerbiediglijk ons zoo gauw mogelijk te laten weten vóór welken notaris die procuratie gegeven is, opdat kozijn de pastoor kunnen handelen.
Met onzen voorhandigen dank, gewaardig Zeer Eerwaarde Pater Superior, onze diepe eerbiedige groeten te aanvaarden. Eulalie Tuypens. Vergeef mij, a.u.b. – ik kan mij hier geen briefpapier aanschaffen. Adegem, 6 April 1919

1921 Een verslag over Mongolië van Ernest Tuypens verschenen in 'Missiën van Scheut' in november 1921

Het artikel draagt als titel *'Een reuzenstap vooruit in Mongolië, door den E. P. Tuypens, missionaris in Ortos'.* Pater Tuypens vertelt dat hij bij zijn aankomst in China in 1906 een Chinees kostuum aantrekt en zijn haar tot een staart samenbindt zoals alle Chinezen. De aankomst van de eerste trein in de Blauwe Stad (Hohhot) beschrijft hij uitvoerig. In de laatste tien jaar zijn er in Mongolië 62 missionarissen gestorven, de meeste jonger dan veertig jaar. De doodsoorzaak is vooral vlektyfus. Er moet met andere woorden dringend een ziekenhuis voor betere verzorging worden opgericht.
In 1920 heeft Zuid-West-Mongolië 30.000 gedoopten of drie keer meer dan in 1907.
Het wordt te groot en zal twee jaar later opgesplitst worden in twee vicariaten: Suiyuan en Ningsia.

'De missionarissen van Scheut openen een hospitaal te Koei-hoa-tch'eng, de hoofdstad van Chineesch Mongolië. Het hospitaal werd bizonderlijk ingericht om den vlektyphus te bestrijden. Bij het hospitaal is ook nog een dispensarium en eene geneeskundige school gesticht.
't Is nu vijftien jaar geleden sinds ik in China aankwam. Te Peking moest ik, vooraleer Mongolië binnen te trekken, alle uiterlijke teekenen van Europeesche beschaving afleggen. Ik trok dus een Chineesch kostuum aan, vlocht mijn haar tot een Chineeschen staart, sprong op een Mongoolsch paardje en na vier en twintig dagen rijdens over rotsen en zand, bergen en dalen, zag ik Koei-hoa-tch'eng, de Blauwe stad, de hoofdstad van Chineesch Mongolië, daar vóór mij liggen. Ik trok de stadspoorten binnen en de menschen kamen aangeloopen om mij als een aardigheid te bezien.
Een maand geleden kwam ik daar nog eens voorbij en de burgers van de Blauwe stad bemerkten me zelfs niet meer. Op vijftien jaar tijd is hier veel veranderd. Willen wij eens rondkuieren?
De Blauwe Stad is eigenlijk samengesteld uit twee versterkte en nevens elkander

gebouwde steden en telt rond de 200.000 zielen. Gij hebt er de handelsstad en de stad der soldaten en der Boeddhistische lama's. De levende Boeddha voor gansch Mongolië had daar vroeger zijn troon, maar sinds de Chineesche invloed in de Blauwe Stad het overwicht heeft behaald, is die Boeddha naar Urga vertrokken, doch blijft Koei-hoa-tch'eng steeds beschouwen als zijn heilige stede. De onderkoning der gouw bezet de Blauwe Stad met 30.000 soldaten. Verder hebt gij er tribunalen in overvloed, scholen van allen graad en tempels van alle secte.

Ziet ginder! – Mongolen. Ze komen somtijds van 100 dagen ver om huiden en wol te ruilen tegen alle levensbenoodigdheden. De grootste handelshuizen en banken uit China, Japan en Amerika hebben hier bijhuizen. De beurs te Koei-hoa-tch'eng stelt de prijzen vast voor den handel in geheel het Noorden.

Maar waar loopen ginder al die menschen heen? Jong en oud, arm en rijk stroomt de stadspoorten uit. Vandaag immers komt de eerste trein uit Peking de Blauwe Stad binnen. Kom! gaan wij ook kijken. 'k Heb sedert vijftien jaar niet meer een trein gezien. Daar is hij ... Op vier en twintig uur legde hij een weg af waarvoor wij vroeger vier en twintig dagen hadden noodig gehad ... Wat een zwart gevaarte! Een rilling vaart door me ... Heerlijk! ... Mongolië boven! Doch droom ik? Ginds, op dat sierlijk, bijna gansch voltooid Europeesch gebouw, waaien drie vlaggen om den binnenstoomenden trein te begroeten: de Chineesche vlag, de Pauselijke en de Belgische!

't Is of 't lief Vaderland zelf plots voor mijn oogen getooverd ligt. Hoera! Dat schoon gebouw is het nieuw hospitaal der missionarissen van Scheut.

Hier zijn wij dus weder volop thuis en nu kan ik u op mijn gemak alles vertellen wat ik over dat hospitaal weet. Dat gasthuis werd in de eerste plaats opgericht om den vlektyphus te bestrijden – een vreeselijke ziekte, die over heel Azië verspreid is en er ontelbare slachtoffers wegmaait. Gedurende de laatste tien jaar zijn er in Mongolië twee en zestig onzer missionarissen gestorven, waaronder negen en dertig beneden hun veertigste jaar. Dit is een derde van de missionarissen, die wij ginds in het veld hebben kunnen stellen. Over heel de wereld werd niet één missie zoo wreed beproefd. Meest alle die sterfgevallen zijn te wijten aan den vlektyphus.

Gaat het zoo voort, zooals gedurende de verleden tien jaar, dan komt het bestaan zelf van onze Mongoolsche missie in 't gedrang. Inderdaad het bekeeringswerk heeft zulke rassé en degelijke uitbreiding genomen dat onze Christenen als het ware een flink leger zijn geworden, een leger dat meer dan ooit een welgevuld kader officieren – met andere woorden, een onverminderd getal missionarissen – vergt.

Tegenwoordig tellen wij in Mongolië 40.000 Christelijke huishoudens. Wij hebben er vijftig inlandsch priesters; 100 seminaristen in drie seminaries; 300 inlandsche zusters en vier normaalscholen voor meisjes; 500 meesters en meesteressen, 400 catechisten, zes colleges-normaalscholen. Wij hebben 30.000 leerlingen in scholen.

Blijven de missionarissen zoo rap sterven in Mongolië dan loopt die bloeiende Christen-organisatie gevaar te verkwijnen en te vergaan. Dat mag niet! Op tien jaar tijd heeft ze reeds twee en zestig missionarislevens gekost. Ook ginder liggen die lijken 'als zaden in 't zand' en onze gesneuvelde Broeders vergen dat wij hun offer niet zonder vrucht zouden laten. Daarom werd nu overgegaan tot het oprichten van dit hospitaal te Koei-hoa-tch'eng tot bestrijding van den vlektyphus en reeds werd er in België een heldhaftig dokter gevonden om dit gasthuis alhier te komen bedienen. Met September wordt hij alhier verwacht en mocht hij toch ras door een tweeden, ja derden geneesheer worden gevolgd.

Daar is nog meer. Nevens het gesticht tot bestrijding van den vlektyphus komt een dispensarium tot stand, een ziekenhuis waar, in de schaduw van het kruis, zieken en

gewonden het harteloos heidendom naar hartelust met het liefderijk Christendom zullen kunnen vergelijken.
En voert de trein alras met zich naar de Blauwe stad mede het verfijnde bederf uit Europa, ook het uitmuntendste dat Europa bezit in opzicht van zelfverloochening: de liefdezuster – zal hij hier over kort aanbrengen.
Een geneeskundige school komt heel de organisatie voltooien. Onze beste studentinnen zullen aldaar opgeleid worden tot knappe vroedvrouwen, want in China heeft men een groot tekort aan personen in de verloskunde onderlegd.
Al de Chineesche Zusters zullen een cursus volgen in de ziekenverpleging, want vrouwen alleen kunnen in China de huishoudens binnen met eenige kans om het hart der vrouwen gunstig voor het Christendom te stemmen.
Ook onze Geloofsleeraars of Catechisten zullen opgeleid worden tot ziekenverplegers, wat hun aanzien in de streek merkelijjk zal doen stijgen.
En dan zal de Chineesche landman, die 's winters zijn graan naar de stad voert, dagen lang vertellen over alles wat hij in de stad heeft gezien: voornamelijk over het wonderbaar hospitaal.
De 30.000 Chineesche soldaten, uit alle hoeken en kanten van China in de Blauwe Stad samengekomen, zullen het aandenken aan de liefderijke zorgen der zusters en der geneesheeren mededragen als de zoetste herinnering uit hun soldatenleven.
De Mongolen, die dagen ver naar de Blauwe Stad trokken om eens den trein te zien, zullen, onder hun tent in de steppe, klappen over 't groot zwart paard, dat wol en huiden weg komt halen, maar ook, voor dat groot, schoon huis, waar men de zieken verpleegt, de zachte, blanke gasthuiszuster heeft aangebracht. Zoo zal dit hospitaal ook heinde en ver de faam verbreiden van den Katholieken godsdienst.
Toch blijft die stichting een stout stuk. Doch het leven onzer missionarissen, het bestaan onzer missies, de vooruitgang van 't Geloof, de redding van duizenden zielen hangt er van af. De missionarissen hebben dan niet geaarzeld en rekenen nu ook op den steun hunner vrome landgenooten uit het verre Vaderland.

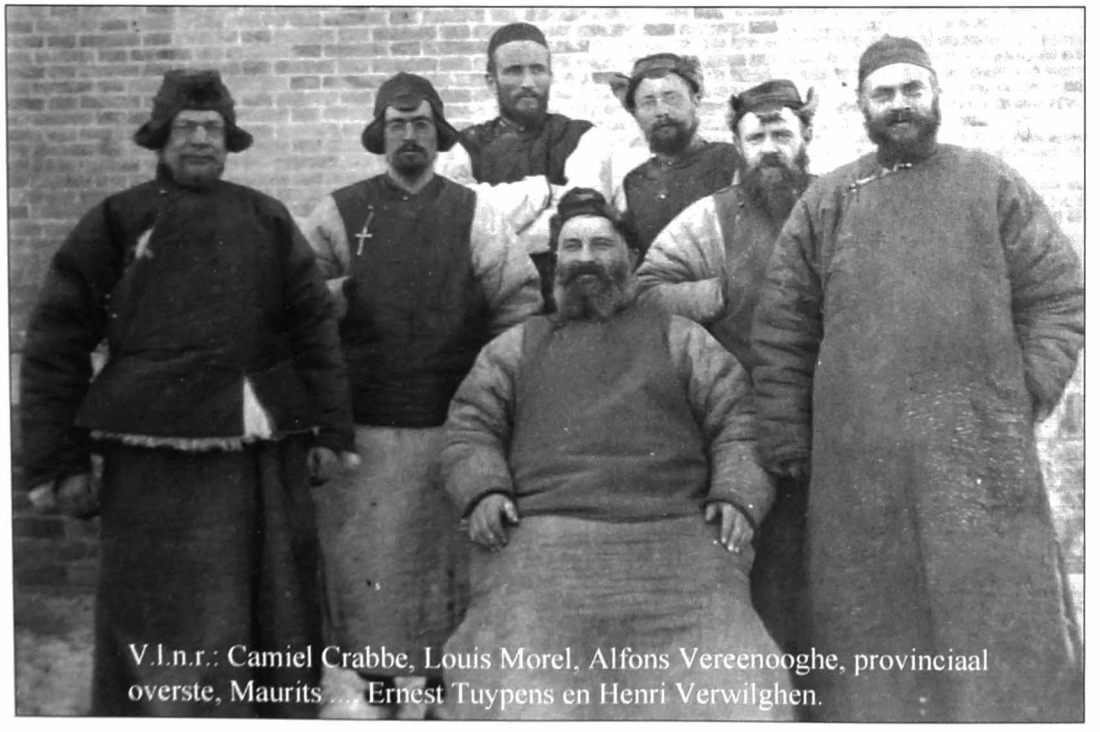

V.l.n.r.: Camiel Crabbe, Louis Morel, Alfons Vereenooghe, provinciaal overste, Maurits ..., Ernest Tuypens en Henri Verwilghen.

De moord op pater Kamiel Ruyffelaert


Kamiel Ruyffelaert

In 1926 wordt pater Kamiel Ruyffelaert (° Eine 1886) vermoord. Samen met zijn studenten wordt hij aangevallen door rovers en dodelijk verwond.
In allerijl wordt hij naar de dichtst bijzijnde missiepost gebracht. Ernest Tuypens staat hem bij in zijn laatste ogenblikken en troost hem met de woorden: "*Waarde broeder, gij sterft als een martelaar*". Pater Ruyffelaert bekijkt hem dankbaar en zegt alleen nog: "Jezus Maria". Pater Leo Van den Bossche geeft de absolutie. Kamiel Ruyffelaert is bij zijn overlijden nog maar 40 jaar oud.

Een kritische beoordeling van pater Tuypens in 1926

Pater Tuypens krijgt de volgende kritische beoordeling:

1. *Naastenliefde: tegenover confraters en Chinese priesters: goed, maar achterdochtig, vlug gekwetst. Met christenen en catechumenen: zeer goed.*
2. *Godsvrucht: goed, maar weinig georganiseerd in zijn oefeningen; biecht regelmatig.*
3. *IJver: zeer ijverig, maar te weinig praktisch ingesteld*
4. *Liefdadigheid: gereserveerd en voorzichtig: geen kritiek*
5. *Armoede: zeer goed, economisch, maar weinig verstand van kosten*
   Gehoorzaamheid: goed, past zich gemakkelijk aan door zwakheid, is achterdochtig en schuw
6. *Karakter: achterdochtig, angstig en zwarte gedachten; nerveus en gevoelig; joviaal: houdt veel van buiten zijn (lange ochtendwandelingen); geen orde; verliest zijn tijd in beuzelarijen; tekort aan netheid; tekort aan beoordelingsvermogen; zwak.*
7. *IJver voor alle mogelijke studies: zeer moeilijk. Hij verzuimt alle nodige studies: theologie en Chinees*
8. *Practisch verstand: ontbreekt volledig.*
9. *Gezondheid: goed.*

1927 Een brief van Ernest Tuypens in 't Getrouwe Maldeghem van 23 januari 1927

In *'t Getrouwe Maldeghem* van 23 januari 1927 wordt het volgende opgenomen:

'De berichten uit China, door onze paters, nu met den burgeroorlog aldaar, gelijken aan de geschiedenis van Vlaanderen in de middeleeuwen.
De kristene dorpen worden met muren en wallen omringd, en alleman staat op de bres om de legertjes van roovers af te weren. Er vallen dooden van weerkanten en dan wordt er soms geparlementeerd tot overgave van zooveel geweren, of paarden of ... schapen.
Uit een brief van pater Ern. Tuypens, die uit ons nabije Adegem, naar China vertrok, lezen wij: Kangfang-inktoe 8 Nov. '26 (dus toen de strijd nog zoo erg niet was, als nu)
Schoone gift uit Adeghem ontvangen. – dank.
Onze streek en ons bisdom is nu sedert jaren geteisterd door roovers, maar ze werden regelmatig verdreven. Er is hier geen erkend staatshoofd meer. Dus niet te verwonderen dat het gespuis meent vrij spel te hebben en ons waarlijk martelt.

't Is bovendien een slecht jaar geweest en we moeten scharten om tot den naasten oogst voort te sukkelen. Peerden, ossen en schapen, zelfs verkens worden gestolen, geslacht en opge-eten, en het graan opge-eischt.
Tot hiertoe komen de kristenheden waar priesters wonen en muren rond het dorp zijn (lijk hier in Kangfang inktoe) er nog goed van af. Al de menschen van den omtrek, heidenen en kristenen zijn met have en goed, tot binnen onze muren gevlucht.
Er waren hier veel schapen. Bij de heidenen waren ze onbewaakt en ze zijn verdwenen, tot het laatste toe. Om ze niet al aan de roovers te laten, hebben de menschen dan zelf beginnen slachten en schapenvleesch eten.
Ons eigen kudde binnen de muur, nadat wij ze reeds tweemaal hard verdedigd hadden, is eindelijk toch ten deele geroofd. Wij hebben maar eenige tientallen van schapen meer. Wij hadden er dicht bij de 200. Dat is een echt ongeluk, want we moeten nog voort de andere helpen, die niets meer hebben.
Moesten er eenige brave menschen zijn, die ons willen helpen om wat schapen te koopen, 't ware een verdienstelijk werk. Onze 300 onschuldige weesmeisjes zullen met te meer <devotie> voor die weldoeners bidden.
Nota van 't Getrouwe. We moeten helpen; we zijn binst den oorlog geholpen.
Het geld voor een schaap, al was 't maar voor een bout, kan gegeven worden aan koster Tuypens van Adeghem, broer van dien pater, of aan 't Getrouwe. Zoo noodig openen wij een ... schapenlijstje.

Pater Paul Verraes schrijft in 1982 het volgende over die periode:


R. P. Verraes Paulus

Mag ik de vrijheid nemen 'n aanvulling te brengen aan zijn curriculum Vitae: als pastoors tijdens P. Tuypens verblijf in Kang-fang-ing-tze, zijn te vermelden: PP. (1) Jan Van Hauwermeiren, (2) P. Crabbe en (3) P. Leo Van den Bossche (Opbrakel) distriktsoverste van Kang-fang-ing-tze, neergeschoten op 10 september 1927 in een (sorgho-veld) te Kao-kia-ing-tze, toen hij met de ming-t'oan van Kang-fang-ing-tze rovers achtervolgde, die de troep ossen en ezels van K.P.i.tze geroofd hadden; de (burgerwacht) wilde ook P. Tuypens meelokken in de achtervolging; hij was geprikt in zijn fierheid, en antwoordde dat hij de kudde thuis moest bewaken!!! Dat was zijn redding: immers, Pastoor en onderpastoor (Wang Benedictus) werden op diezelfde tocht neergeveld. Vierde pastoor van wijlen P. Tuypens was P. Paul Coucke, die ter opvolging van wijlen P. Van den Bossche, vanuit Ho-kia-k'au-luan verplaatst werd naar Kang-fang-ing-tze (de plaats waar de twee priesters vermoord werden lag tussen Kang-fang-ing-tze en Jann-san-yao-tze (alwaar P. Tuypens met de thuiswacht belast werd, tot de komst van de nieuwe pastoor ...).
P.S. - - Toen P. Camiel Crabbe van distriktoverste van Kang-ing-tze bevorderd werd tot Provinciaal in Sui-Yuan stad, werd P. Leo Vandenbossche tot zijn opvolger benoemd; deze laatste kwam juist thuis van de jaarlijkse retret in S-Y en de aldaar gehouden raadsvergadering, zijn reisvaliesje stond nog op tafel, toen men hem ijlings riep om de achtervolging van de rovers in te zetten met de burgerwacht. Na 'n paar dagen kwam iemand met een bebloede handdoek (waarin het hoofd van wijlen P. Vandenbossche stak!!!) met de vraag "Is dat soms een van jullie??.. (dat vertelde mij destijds P. Paul Coucke, die gauw tot opvolger van wijlen P. Leo Vandenbossche aangesteld werd'.



Foto genomen begin de jaren twintig. V.l.n.r.: Ernest Tuypens, Jozef Hemeryck, Ferdinand Van Crimpen, Leo Van den Bossche en Henri Kerckhofs.

Pater Tuypens nog eens beoordeeld in 1927

De beoordelaar schrijft het volgende:
'Wat naastenliefde betreft is hij zeer moeilijk met zijn confraters en met de Chinese priesters. De godsvrucht was goed, maar met weinig regelmaat. De zielenijver was nu minder vurig dan vroeger en hij was weinig praktisch. Op gebied van liefdadigheid was hij gereserveerd en een nadenker, geen kritiek. De rest ongeveer hetzelfde als vroeger'.

Giften voor pater Tuypens

Pater Tuypens krijgt van personen uit onze streek regelmatig financiële steun. Soms wordt daarover iets gepubliceerd. In *'t Getrouwe Maldeghem* van 13 februari 1927 staan enkele giften vermeld: Zomergem (20 fr. om schapen te kopen), Hillegem (40 fr.), Balgerhoeke (20 fr.) en Adegem (6 fr.). Bij koster Raymond Tuypens zijn er de volgende giften: Adegem (20 fr.) en Henri Blomme (3 fr.), een vriend van de pater. Jozef De Baets heeft zijn spaarpot leeggemaakt en geeft 5 fr.
Pater Tuypens schrijft het volgende begin augustus 1929: '*Hartelijke dank bij voorbaat aan de missievrienden die de tooneelavond bijwonen en door hun gift zullen bijdragen tot ondersteuning van ons weesjes. Op 25e en 26e Oogst bidden m'n Chineesjes en ik heel speciaal voor 't welzijn van al die goede menschen. Ik zal in gedachten bij u zijn en 'k zegen heel de vergadering van uit het verre, verre China*'.



UIT ADEGEM

Groot Concert-Avond ten voordeele van E. Pater Tuypens onder leiding van zijn neef Jef Tuypens. Met goedkeuring van de geestelijke Overheid. Opvoering van ROMEO. Onuitgegeven drama in vier bedrijven door J. De Maeght. STUDENTENKNEIPEN een succesvol blijspel door P. Putman. Nieuwe decorschildering, prachtige kostumeering. Het concert zal opgeluisterd worden door zang en muziek en een korte aanspraak door den leider. Op Zondag, 9 September om 6 ure en Maandag, 10 September om 7 ure. Prijzen der plaatsen 5 en 3 frank. Kaarten op voorhand te bekomen bij J. Tuypens en A. Goethals. Een speciale opvoering zal gegeven worden op Maandag 10 September namiddag.

Uit 't Getrouwe van 9 september 1928.



UIT ADEGEM

De herhalingen vor het consert, door de studenten beloofd op Zondag 26n, en Maandag 26n Oogst, ten voordeele der missie van Eerw. Pater Tuypens, loopen reeds vlug van stapel. Alles belooft het opel van verleden jaar te overtreffen.

Bijzonder fijne decorschilderingen, speciaal te Gent vervaardigd voor dit stuk, zijn deze week hier aangekomen en zullen aller aandacht en bewondering op zich trekken; niet gesproken over de kosturnen die tot in de fijnste bijzonderheden zullen verzorgd zijn. In één woord : 't ziens waard ! Wie ditmaal zal nalaten te komen zien, zal het zich nadien erg beklagen.

De jongens en meisjes vergeten de speciale vertooning niet op Zaterdag 24n Oogst, om 3 ure namiddag.

Uit 't Getrouwe van 11 augustus 1929.

20. EEN MISSIEWEEK IN HET MEETJESLAND IN 1928

De missieweek, van 25 augustus tot 2 september 1928, omvat volgens het programmaboekje een groot aantal activiteiten met onder andere een missietentoonstelling en een missieoptocht in Eeklo. Het is een samenwerking tussen de dekenijen Eeklo, Assenede, Kaprijke en Zomergem.

Bisschop Coppieters van Gent schrijft in zijn inleiding:

'Alles laat voorspellen dat Eecloo en het Meetjesland van 26 Oogst tot 2 September schoone dagen zullen beleven, dagen van medewerking met het heerlijk werk onzer zendelingen, dagen van zaligheid en christene liefde.

Het is immers nuttig en noodig dat ons christen volk het Missiewerk kenne en door gebeden en aalmoezen bijdrage tot den bloei der Katholieke zendingen en de uitbreiding van Christus' rijk onder de heidensche volkeren'.

De missiedagen worden gehouden in het bisschoppelijk college in Eeklo.

Op zondag 26 augustus is er in elke kerk een sermoen over het missiewerk en in sommige kerken een missieconferentie met lichtbeelden door een missionaris.

Op donderdag 30 augustus is het een dag voor de studenten. In de kapel van het college draagt mgr. Van Ronslé een pontificale mis op en houdt pater Jan Van Hauwermeiren een sermoen. Pater Van Hauwermeiren is geen onbekende, want hij werkte nog samen met pater Tuypens in China. De week wordt op zondag 2 september afgesloten met een mooie praalstoet in Eeklo.

In de missiestoet staat een groep uit Adegem in voor de uitbeelding van de H. Amandus als bisschop te paard, vergezeld van enige door hem bekeerde heidenen. Een groep uit Maldegem voert pater Ferdinand Verbiest op als mandarijn tussen sterrenkundigen van de keizer van China.

Het programmaboekje is mooi geïllustreerd met verscheidene foto's van zendelingen zoals Louise Van Vooren en Elisa Cocquyt (beiden uit Adegem en zusters van O.-L.-Vrouw van Afrika, in Congo), Leonie Verhaege uit Adegem (zusters van liefde van Gent, in Congo), Sara Gekiere uit Maldegem (zusters van de H. Augustinus, in de Filippijnen) en uiteraard Ernest Tuypens uit Adegem.

21. DE POLITIEKE TOESTAND IN CHINA (1930-1936)

Japanse inval in China in 1931

Japan valt in 1931 Mandsjoerije en het oosten van Binnen-Mongolië (Jehol) binnen, beide deel van China. Een jaar later worden deze gebieden onafhankelijk onder de naam Mantsjoekwo. De keizer van deze staat wordt de in 1912 onttroonde Chinese keizer Pu Yi. In feite is het een vazalstaat van Japan. De missies van Scheut in Jehol hebben onder deze machtswissel veel te lijden. Japan vergroot geleidelijk aan zijn greep op Noord-China.



Strijd tussen nationalisten en communisten

In China zelf woedt een burgeroorlog tussen nationalisten en communisten. De nationalist Chiang Kai-shek krijgt meer en meer controle over geheel China.
De communisten, vooral geconcentreerd in het zuidoosten, krijgen het moeilijk. Ze worden omsingeld en in oktober 1934 ontsnapt een groot deel van hen uit die omsingeling. Hun tocht, de Lange Mars, eindigt eind 1935, als ze een veiliger plek vinden in het afgelegen noorden, in een gebied juist onder Suiyuan. Tijdens die tocht slaagt Mao Zedong erin het leiderschap te verwerven.

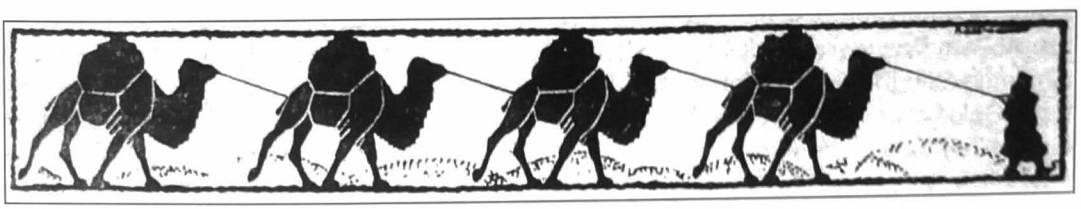

22. PASTOOR IN SAN KAI (1930-1943)

Volgens een notitie van monseigneur Louis Morel is pater Tuypens tot pastoor in San Kai benoemd op 30 augustus 1931.
Tuypens schrijft zelf:
'Verblijf in Kang fang ing tse vanaf oktober 1919 tot november 1930 als onderpastoor voor buitenposten. Verblijf in San Kai (Suiyuan) van november 1930 tot 1 juni 1952 als pastoor. Hier in San Kai den versterkingsmuur rond 't dorp gemaakt, scholen gebouwd, tientallen huizen gezet'.

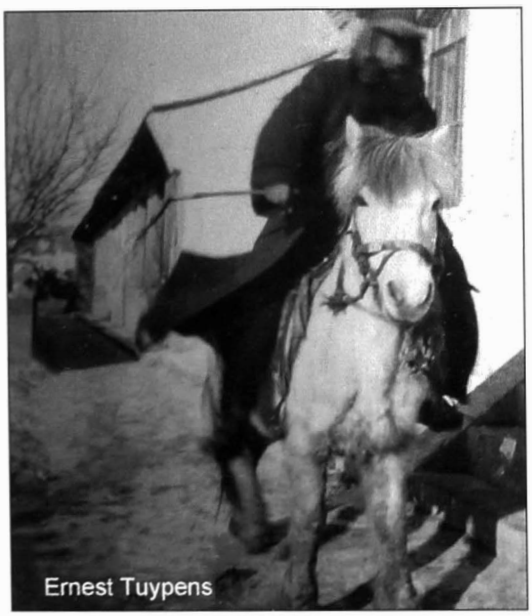
Ernest Tuypens

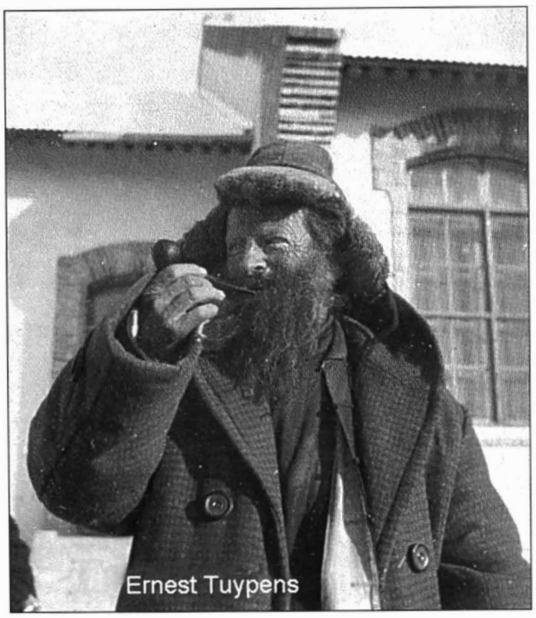
Ernest Tuypens

1931 Verslag van de viering van Ernest Tuypens op 4 augustus 1931

Pater Tuypens viert zijn 25 jaar priesterschap en een confrater schrijft daarover het volgende:
'Onlangs vierde de Zeereerw. Pater E. Tuypens, in het Vicariaat van Soei-Yuan zijn zilveren Priesterfeest. Dat zulk een dag in de verre Missielanden ook niet ongemerkt voorbijgaat, zal wel blijken uit die wijze, waarop dit feest en door Confraters en door Christenen en zelfs door de Heidenen gevierd wordt.'s Morgens vroeg werd de Jubilaris per rijtuig, omgeven door 'n groep ruiters, in een naburige Christenheid afgehaald. Aan de grens van het dorp ontvingen de Confraters en Christenen den feestvierenden, waarop de stoet onder geschut en geknal van donderbussen naar de kerk trok, voor 'n plechtige H. Mis van dankbaarheid. Daarna werd de Jubilaris plechtig door het dorp geleid om de versiering te bewonderen, maar waarbij tevens de


De Weleerw. Pater E. Tuypens, de Jubilaris, 4 Augustus 1931.

cadeaux, door Christenen en Heidenen gegeven, werden rondgedragen. Toen dit gebeurd was, volgde de receptie, waarvan door vele burgemeesters en hoofden van naburige dorpen werd gebruik gemaakt. Op dit alles volgde 'n dankwoord van den Jubilaris en diens zegen. Maar toen begon het feest echt. Ongeveer 1500 menschen namen deel aan het diner, dat hun tegen 'n kleine vergoeding werd gegeven. Ieder, die wilde, mocht er van profiteeren en hoe meer volk er nou komt, hoe meer eer gebracht wordt. En terwijl al het volk zoo op prettige wijze den dag doorbrengt, wordt de Jubilaris door zijn Confraters op eenvoudige, maar hartelijke wijze gehuldigd in intiemen kring'.

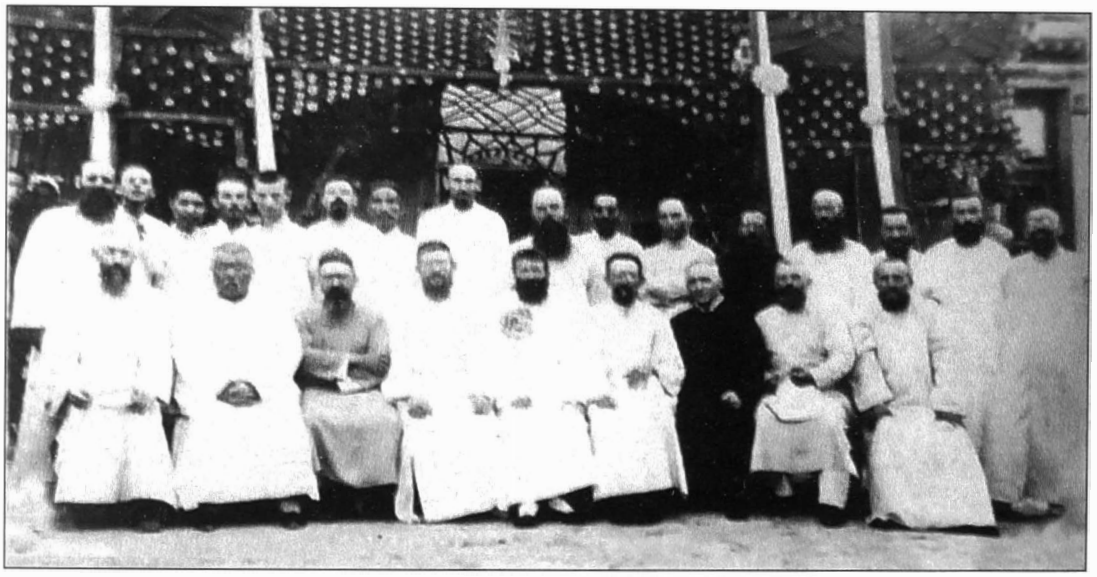

Onderaan in het midden Ernest Tuypens op de dag van zijn viering.

Beoordeling van Ernest Tuypens door Louis Morel in november 1932

'1. Naastenliefde: goed gezelschap voor de meeste van zijn confraters, een beetje gevoelig voor zijn Chinese priesters. Excessieve en blinde goedheid voor zowel zijn christenen als voor de heidenen en zij misbruiken dat.
2. Godsvrucht: zeer regelmatig in zijn godsdienstige oefeningen, zijn neiging tot gewetenstwijfel schijnt verdwenen te zijn.
3. Zielenijver: veel ijver, altijd optimist en hij ziet geen enkel gebrek bij zijn christenen. Zo ook ten opzichte van de heidenen.
4. Kuisheid: geen opmerking te maken.
5. Andere geloften – Armoede: leeft armoedig, soms een beetje te excessief, zeer correct in zijn uitgaven, geen onnodige uitgaven. Zijn gehoorzaamheid laat niets te wensen over.
6. Karakter: enthousiast, optimist, genereus, maar gevoelig en achterdochtig.
7. IJver: houdt noch van studie, noch van theologie, noch van de Chinese taal. Aanleg voor andere talen: Engels, Italiaans, enz. zonder methode.
8. Praktisch verstand: tekort aan beoordelingsvermogen.
9. Gezondheid: ijzeren gezondheid'.

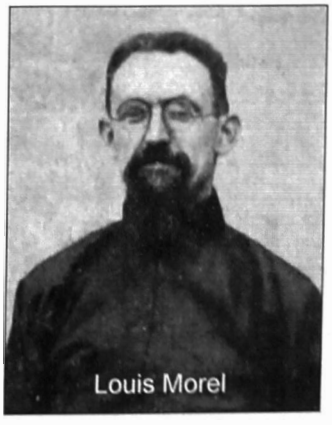

Louis Morel

Een briefkaart van Ernest Tuypens aan zijn zus Eulalie midden de jaren dertig



De voorzijde van een briefkaart aan zijn zus Eulalie geschreven. De kaart dateert wellicht van midden de jaren dertig. Uit de tekst blijkt dat Eulalie veel fondsen werft voor haar broer Ernest.

'*2 April*
Allerliefste Zuster Eulalie,
Hier hebt Gij eene van P. De Clippels schoonste photokens! 't Is voor U en Gij hebt het meer als verdiend. Hertelijksten dank voor al de giften, die ik dan van U ontvangen heb. Juist vandaag krijg ik weer 't officieel avies van de volgende: 1. Vr. H. Kindsheid 100 fr.; 2. Voor de missie 200 fr.; 3. doop Augustina Coleta Mathilde 150 fr.; 4. 15 missen prdftis 150 fr.: 5. Ursel voor de missie 100 fr.; 6. Gentbrugge 500 fr.; 7. Iseghem 100 fr.; 8. Zomerghem 10 fr. Hartelijksten dank en de Goede God loone het U en de edelmoedige weldoeners! Komen er nog, ik zal ze niet tegenhouden.
Goed nieuws! De kist is goed bewaard toegekomen sinds eene maand in de stad Kouihoan (een kleine 20 uren). Tot hiertoe omwille van de slechte wegen (door den dooi) is ze nog niet hier. Overmorgen eindelijk gaan wij er om.
Hier alles Goddank om ter best! Ik hoop en vraag aan Onzen Lieven Heer voor U hetzelfde. Tot in 't kort en wij zijn thans in 't zaaien.
Uw zeer toegenegen Ern. Tuypens
(Den naasten keer bedanke ik ook Adeghem!)'



Een nieuwe beoordeling van pater Tuypens midden de jaren dertig

Daaruit blijkt het volgende:

'1. Naastenliefde: een goede metgezel voor de meeste van zijn confraters, een beetje gevoelig. Men gebruikt hem. 'Door ieder graag gezien, alhoewel wat beschouwd als een sukkelaar in het bestuur van zijn post.
2. Godsvrucht: goed georganiseerd in zijn godvruchtige oefeningen.
3. Zielenijver: grote ijver, altijd optimist. Laat zich te gemakkelijk foppen.
4. Zuiverheid: geen kritiek te maken.
5. Andere geloften: leeft armtierig.
6. Karakter: enthousiast, optimist, enz.
Uiterst vriendelijk voor eenieder. De miseries van het dorp maken een zeer diepe indruk op hem. Hij wil San kai behouden, alhoewel het hem veel spanning veroorzaakt.
7. Studiegeest: Leest serieuze boeken, die hem in handen vallen. Studie wat in 't wilde.
8. Practisch verstand: Gebrek aan oordeelsvermogen.
9. Gezondheid: ijzeren gezondheid'.

Opgemaakt door A. Desmet, provinciaal

Een briefkaart van Ernest Tuypens aan zijn neef Jozef Tuypens



Dit is de voorzijde van een briefkaart door Ernest Tuypens aan zijn neef Jozef Tuypens in Adegem gezonden circa 1936. Op de foto staat zijn confrater Louis Van Aert (1903-1972) te pronken met een grote vogel.
Op de achterzijde staat: '*Beste Jozef, hartelijk dank. Ik ben verheugd over den goeden vooruitgang van uw sigarenfabriek. Vergeet nooit uwen heiligen engelbewaarder nu meer dan ooit, daar een auto zulk gevaarlijk speelding is. In 1000 haasten. Uw zeer toegenegen E. Tuypens*'.

23. AANVAL VAN JAPAN OP NOORD-CHINA (1937-1940)

In China zijn er een aantal Japanse soldaten aanwezig om hun belangen te behartigen. Op 7 juli 1937 willen Japanse soldaten, die in Peking gelegerd zijn, de Marco-Polo-brug oversteken. Een Chinese soldaat belet dat en schiet een soldaat dood. Dat incident is het begin van toenemende vijandelijkheden.

Het is voor Japan de ideale aanleiding om hun troepen verder te laten oprukken. De Japanse soldaten trekken verder China binnen en veroveren de stad Kalgan. Een legereenheid trekt vanuit Tchagar naar Suiyuan (Soeijoean), de provincie waar pater Tuypens verblijft. Vele missieposten hebben het nu hard te verduren. Begin 1939 is Eul che se k'ingti, het meest bekende dorp van Suiyuan, bezet door de Japanners. Het fungeert voor hen als hoofdkwartier. Meer dan 500 ruiters nemen er hun intrek.
De Chinese bevolking vindt steun bij de missionarissen, ook in hun verzet tegen de bezetting. Begin 1939 wordt pater Jozef Dangreau (1912-1939) in Suiyuan vermoord door Japanners, wanneer hij het bij een conflict opneemt voor zijn christenen.
Belgische zusters maken zich verdienstelijk bij de verzorging van de slachtoffers gevallen bij de gevechten tegen de Japanse soldaten. Er vallen veel doden, niet alleen bij de gevechten met de Japanners, maar ook bij de burgeroorlog tussen nationalisten en communisten. Endemische ziektes zoals malaria, de pest en cholera eisen heel veel slachtoffers bij de bevolking.

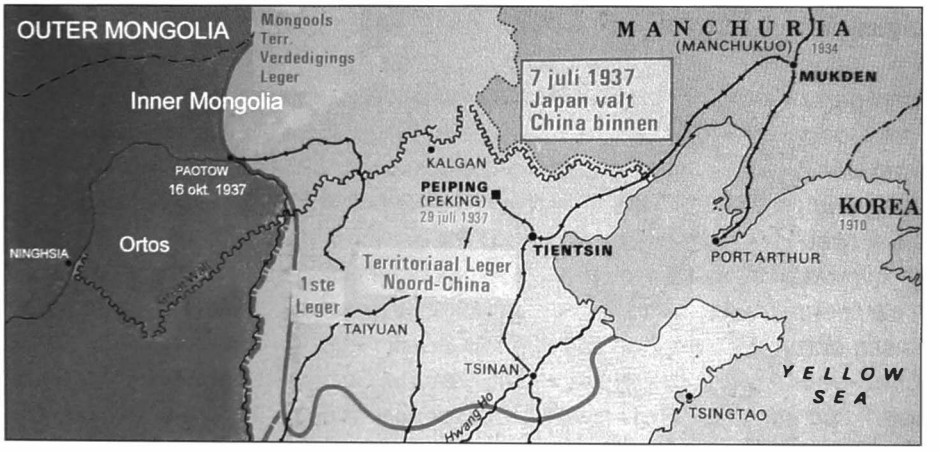

China: het donkere gedeelte (helemaal links) met onder andere Ortos is nog niet veroverd door Japan in oktober 1937. Maar de vijandelijke Japanse soldaten komen steeds dichterbij en houden regelmatig raids in Ortos.



Japanse troepen ter hoogte van de Chinese muur eind de jaren dertig. De muur werd indertijd gebouwd om de Mongolen tegen te houden. Het gevaar komt nu niet uit Mongolië, maar uit het oosten, uit Japan.

1938 Een verslag van Ernest Tuypens verschenen in 'Missiën van Scheut' in augustus 1938

Vanuit San Kai laat pater Tuypens weten dat het nog altijd woelige tijden zijn. Dat duurt nu al een jaar. San Kai blijft een toevluchtsoord voor de Chinezen. Zij vinden bescherming bij de paters. Bewoners van een aantal dorpen bekeren zich.
Dat verslag verschijnt in 'Missiën van Scheut' in augustus 1938.

In onze streek hier blijft de toestand ongeveer dezelfde. Sedert 14 dagen is er in onze onmiddellijke gebuurte weinig gehoord van roovers of van gevechten, doch dit kan op elk uur van den dag veranderen. Wij kunnen moeilijk uitgaan zonder gevaar op den weg te ontmoeten en, terwijl wij van huis weg zijn, kunnen er soldaten komen: en daar zijn wij liever bij! Een troebele toestand, die zooveel te onrustwekkender is daar Rusland gedurende de laatste dagen ook al op zijn poot begint te spelen. Gij begrijpt hoe wij bang zijn van die nieuwe verwikkeling! Moge God alles ten beste regelen.

't Is nu meer dan een jaar dat die woelige tijden duren. Wij hebben reeds veel schrik en kommer gekend. Goddank, wij zijn er tot nu toe goed van afgekomen. De versterking van Sankai is gedurig aan het toevluchtsoord geweest van heel de gebuurte: veel menschen hebben hier veiligheid gevonden. We vernamen hetzelfde van de 40 andere kerken van ons Vicariaat. De twee partijen sparen ons over 't algemeen, ja beschermen ons zelfs. De betrekkelijke vrede, die de christene dorpen bieden, is de gelegenheid geweest tot bekeering van een tiental heidensche dorpen. Ik ook heb het geluk gehad de 150 families van een heidensch dorp onder mijn catechumenen te mogen opschrijven.
Het dorp, Oachen geheeten, ligt maar een half uur van Sankai: het had vier maal het bezoek gekregen van roovers, die alles plunderden en twee inwoners vermoordden. Een chineesch priester, die bij mij inwoont, heeft zich gelast met het onderwijs van deze heidenen en hoopt door zijn tusschenkomst bescherming voor het dorp te bekomen. Een gebed a.u.b. opdat die catechumenen mogen gespaard blijven en volharden op de baan die zij ingeslagen hebben.

1939 Een verslag over Suiyuan van Ernest Tuypens verschenen in 'Missiën van Scheut' in 1939

Onder de titel *'De Missiën van Sui Yuan in de branding'* wordt een artikel van pater Tuypens in het maandblad 'Missiën van Scheut' opgenomen. Het is nog altijd heel onrustig in zijn streek. Ze bevinden zich in het grensgebied van de strijdende partijen, Japanse en Chinese soldaten. De Japanners bombarderen vele dorpen en bezetten de grootste dorpen. Sommige Chinezen trekken weg en gaan in de open vlakte wonen. De onzekerheid zorgt ervoor dat velen zich bekeren.

'Wij mogen God bedanken, die in deze beroerde tijden reeds meer dan een jaar de twee vijandige partijen zoo gestemd houdt dat zij ons weinig of geen kwaad berokkenen. Inderdaad, de welwillendheid der twee kampen jegens de Kerk, gemeend of niet gemeend, springt iedereen in 't oog en heeft voor ons zeer voordeelige uitwerksels op de massa ongeloovigen. Hier in de gebuurte te Chantan en Tsouo-la-ts'ing, waar vóór eenige maanden gevochten werd, zijn er enkele bommen op de residentie gevallen, doch 't was een missing van de vliegeniers, die onze 'topographie' hier niet kenden. Gelukkig zijn

onze priester Ho en pater Dirk Stokman er met de schrik van afgekomen. Waar de meeste potten gebroken zijn is wel in Siao-Noor! Die prachtige christenheid zal er zeker gehavend uitkomen. Men moet weten, de grenslijn tusschen de twee strijdende partijen volgt sedert ongeveer een jaar den Gele Stroom. Een tijdlang was er in Siao-Noor nog een bezetting van de Japanners: zij was niet talrijk en was een lokaas voor de myriaden tegenstrevers. De christenen hielden het eerst een tijdlang uit, doch omwille van 't gevaar verlieten weldra de helft onder hen het dorp. Velen trokken naar Palakai, anderen naar Pao-t'ou. Velen ook bouwden zich eenige li's verder kleine hutten op 't land. Ondertusschen gaven de Japanners heel het Zuiden van den Gelen Stroom op, en Siao-Noor, als hoofdplaats van die streek, kreeg een sterke bezetting van de autochtonen, een samenraapsel van goed en slecht. De Japanners hebben dan op zekeren dag getracht door uitwerpen van bommen Siao-Noor te doen ontruimen, ongelukkig met weinig ander succes dan veel schade aan kerk en residentie en verdere verhuizing van achtergebleven christenen.



Anno 1939: links Jan Fierens (1912-1975) en rechts Ernest Tuypens.

Volgens 't laatst ingekomen nieuws woont de dappere pater Lefevere nu in Ta-Noor, want in Siao-Noor verblijven steeds ongeregelde troepen en nu en dan ronken de vliegers soms nog boven de stad. Buiten pater Lefevere zitten in Nan Ts'uan tse en in Sing Tch'eng (in de nabijheid van Siao-Noor) ook nog de paters Van Loon en Dangreau. Onze grijze pater Lefevere verbeidt samen met zijn adjudanten met veel geduld het gelukkig oogenblik, dat weldra zal aanbreken, waarop Siao-Noor en heel He Si weer in vrede zal heropleven en vooruitgaan. Volgens de laatste berichten trekken de Japanners eindelijk naar 't Westen; ongetwijfeld zal de streek bezuiden den Gelen Stroom binnenkort zonder betwisting vanwege de inlanders ook in hun macht zijn en blijven.

De kerken hebben dus in 't algemeen niet geleden. Daarentegen hebben we een schoone slag thuisgehaald en alles belooft voor de propaganda. Groote groepen van de heidensche massa zijn spontaan in den schoot der H. Kerk binnengetreden. Het is geweten dat de christen dorpen voorloopig wat wapens mogen behouden. Dank aan die toelating welke de heidenen ten volle goedkeurden, zijn verschillende dorpen in hun geheel bekeerd. Daaronder tellen we Ta Palakai, Morgoson, San Kien Feul, Ta Pei, Tao tse, Ou Chen, enz. Het gaat hier altijd maar crescendo. Toen vroeger eenige kleine dorpkes gedeeltelijk tot het geloof overkwamen, waren wij reeds zeer content en sprongen we omhoog van geluk. Het bekeeringsvuur, vóór enkele jaren ontstoken, verovert thans ook groote dorpen: met Gods hulp zal het ook Toui yuan, Sa hien, enz. weldra in gloed ontsteken en doen branden van liefde tot het Kruis en den waren godsdienst.
Hoe het nu in onze streek gaat? De steden en groote banen worden stevig bezet door de nieuwe meesters: daarbuiten veel minder. De inlandsche onregelmatige troepen, die heel talrijk zijn, verlangen zich over te geven. Van Palakai tot bij ons zitten er veel van die benden. Nu en dan wordt ons rustig plein doorkruist door een nieuwe bende, komende uit de bergen van Ts'ing shui het se of uit de streek bezuiden den Gelen Stroom: ze rooven een paar dagen en na wat palabers zoeken ze dan naar een of twee dorpkes om bij nachte toch eens goed te kunnen slapen. Ik vraag mij af hoe onze nieuwe meesters hun huis zullen klaar vagen!
Ik ben nog altijd in San Kai. 'k Heb in 't dorp zelf een 330 gedoopten en nog een goed honderdtal in den omtrek, ook niet weinig catechumenen in het omliggende. Mijn volk en mij zelf beveel ik aan in uw vurige gebeden, alsook gansch Suiyuan, waar zooveel hoop is voor de toekomst!'


Pater Jan Fierens Pater Ernest Tuypens

Overlijden van Frans Ruts

Pater Tuypens heeft een goede gezondheid. Hij schrijft dat hij sinds 1923 niet meer ziek is geweest. Met zijn vriend Frans Ruts, met wie hij naar China vertrok, is het minder goed gesteld. Die sterft op 20 januari 1942, 61 jaar oud.

1939 Een briefkaart van Ernest Tuypens vanuit San Kai aan zijn broer Jules en familie

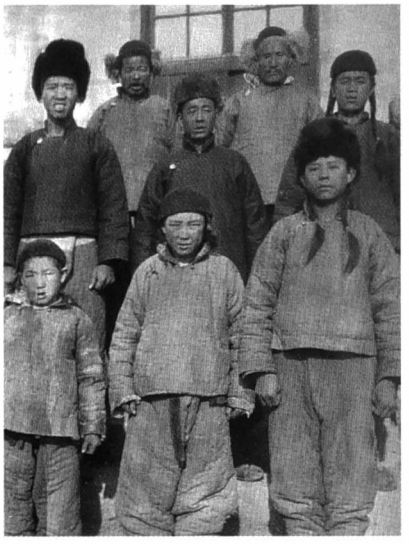

'4 Febr. San Kai
Allerliefste Broeder Zuster Amelberga Lea en Judithjen
Ik verwacht reeds heel lang een antwoord op mijnen laatsten brief naar U. Dit antwoord komt niet. Ik veronderstel dat uw brief misschien verloren ging. Ik heb tegenwoordig bij iederen koerier koloniaal veel te schrijven en te antwoorden, daarom schrijf ik U algauw eens op deze Photo om U te laten weten dat ik het Goddank zeer goed stel! Wij wonen steeds in een gevaarlijke streek en over een week of twee is er bij een belegering een confrater gedood, doch wij hopen dat er welhaast zal vrede komen. 't Is nu meer dan een jaar dat alle handel hier belemmerd is. Dezen winter is 't den eersten keer dat ik effenaf van de koude lijd. De kolen zijn zoo duur als suiker! Enfin de dagen beginnen te lengen, en van 20 of meer graden vallen wij reeds op 12 of 15.
Ik hoop dat Gij het in Uwe nieuwe schoone woning goed gewend zijt, en het allen om ter best stelt. 't Is 't geen ik dagelijks aan Onzen Heer voor U allen vraag. Gelieft mij ook eenen goeden vader ons te jonnen. Hertelijkste groeten. Ernest Tuypens'.

In deze briefkaart verwijst Tuypens naar de dood van zijn confrater Jozef Dangreau (1912-1939), op 15 januari 1939 vermoord.

1939 Een dubbele briefkaart van Ernest Tuypens gericht aan zijn broer Jules en familie





De voorzijde van twee briefkaarten met op de achterkant de tekst:

'Allerliefste Broeder Zuster Berga Lea en Judithjen
Ik heb overtijd van U eene schoone aalmoes gekregen en ik schrijf U eens om U daar hartelijk voor te bedanken! Ik vrees dat ons vaderland van dag tot dag ook meer in de armoe zal geraken anders ware het de tijd om vanuit België ons eens bijzonder bij te staan. Hier zijn de prijzen van alle benoodigheden sedert een jaar of twee drij vier ja sommige zelfs tien keeren hooger geworden. Daar 't graan uit onze streek veel opgekocht wierd voor overstroomde of verwoeste gewesten, is 't onderhouden van een dertig menschen (weeskens oudjes en personeel) in San Kai eene zeer kommervolle kwestie. Gelukkig hebben wij juist een goed regentje gehad dat de vooruitzichten op den aanstaanden oogst veel verbeterd heeft.

Tegenwoordig sedert een maand of twee is 't hier zeer kalm. Nochtans zijn wij altijd niet ver verwijderd van den 'no mans land' en kunnen op 't onverwachts weer in 't gevaar komen. Ik heb U vroeger gesproken van een groot dorp in 't gebuurte dat bekeerd is. Goddank dat blijft goed vooruitgaan. Ik heb daar de laatste dagen weer een 30 menschen kunnen doopen. Veel van die menschen hebben het zeer goed op, ja zelfs zóó goed dat zij absoluut eene deftige kerk willen ... Onze Monseigneur wiens beurs bijna leeg is, zal wel niet haastig zijn mij degelijk bij te springen!
De Goddelijke Voorzienigheid, laat ons hopen zal er voor zorgen dat ons Belgieksken niet in den oorlog komt en dat onze onkosten hier ook wat verminderen. Uw laatste schrijven is met veel vertraging over maanden toegekomen. Allerliefste Broeder Zuster en Nichtjes laat ons in dees gevaarlijke tijden dagelijks goed voor malkaar bidden en ontvang met mijnen besten dank mijne verkleefste groeten.
Ern. Tuypens
Achtingsvolle en toegenegene groeten ook aan de geëerde familie van Marie in Denderhoutem'

24. DE POLITIEKE TOESTAND IN CHINA (1941-1945)

Op 8 december 1941, een dag na Pearl Harbor, beslissen de Belgische ministers in Londen om op diplomatiek niveau te breken met Japan. België wordt nu een vijand van Japan en dat heeft gevolgen voor de missionarissen. De paters in Suiyuan zijn de eersten die het aan den lijve ondervinden. Ze krijgen beperkingen in hun bewegingsvrijheid en mogen zich niet verder dan enkele kilometers van hun post verwijderen. Ze moeten het beheer en de bezittingen van hun missieposten aan de Chinezen overdragen.
Japan wordt erop gewezen dat de missies niet afhangen van België, maar van het Vaticaan. Er worden diplomatieke betrekkingen tussen het Vaticaan en Japan aangeknoopt en dat heeft een goed resultaat. Vanaf 18 maart 1942 mogen de missionarissen zich vrij bewegen in hun missiegebied. Ze mogen zelfs hun wapens behouden, maar moeten wel de anticommunistische actie ondersteunen. Maar de gunstige toestand blijft niet duren. De missionarissen worden verweten hulp te bieden aan guerrillagroepen, samen te werken met de Chinese soldaten en opstand te plegen tegen de Japanse soldaten. Daarom worden ze in maart 1943 geïnterneerd in Weihsien, in het zuidoosten van China.

Het grootste deel van China wordt echter niet veroverd door Japan. Daar houden de communisten, maar vooral de nationalisten onder leiding van Chiang Kai-shek goed stand. Chiang helpt de Britten en de Amerikanen bij hun strijd in de Stille Oceaan. Hij wordt daarvoor gewaardeerd en mag eind november 1943 deelnemen aan de conferentie van Cairo, waar hij Roosevelt en Churchill ontmoet.

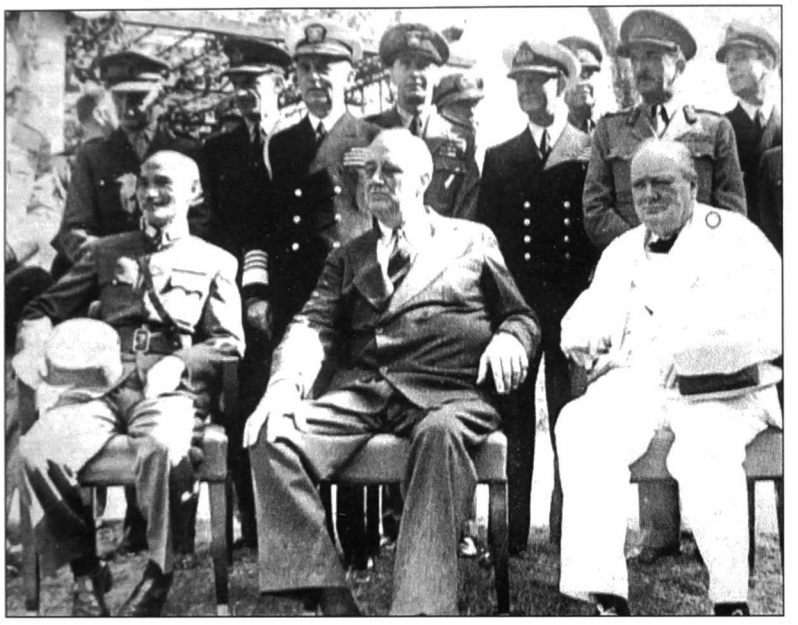

Conferentie van Cairo in 1943 met v.l.n.r.: Chiang Kai-shek, Roosevelt en Churchill.



ERNEST TUYPENS IN GEVANGENSCHAP (1943-1945)

25. GEVANGEN IN WEIHSIEN (1943)

Met uitzondering van de missionarissen in Jehol komen alle anderen in maart 1943 in een kamp in Weihsien terecht, een stad in de provincie Shantung.

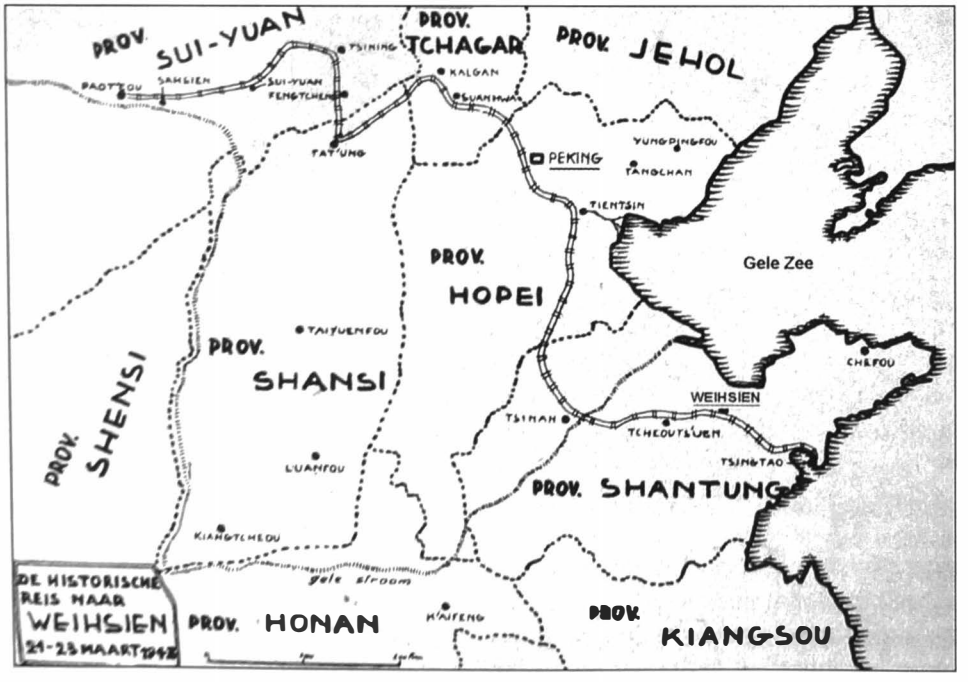

De reis via de spoorweg vanuit de provincie Suiyuan naar het interneringskamp in Weihsien.

Volgens de Japanners is daar rust en vrede te vinden. De missionarissen worden ondergebracht in de voormalige Amerikaans-Presbyteriaanse missie, een ruim gebouwencomplex met bijhorende hovingen van ca. acht ha. Het krijgt de naam 'Burgerlijk Interneringscentrum'.

1943 Pater Ernest Tuypens in het concentratiekamp Weihsien

Op 19 maart 1943 begint de wegvoering van de allereerste scheutisten. Ze worden met open vrachtwagens opgehaald en in grote centra langs de spoorlijn Paot'eou-Peking geposteerd. Beddengoed, kleren, keukengerief, enz. mogen meegenomen worden.
Op 21 maart zijn de paters van Suiyuan aan de beurt, onder wie pater Tuypens.
's Anderendaags is men al in Peking en op de avond van 23 maart rijdt men Weihsien binnen.
Het verblijf is er comfortabel. Het Rode Kruis in China houdt een oogje in het zeil. De paters zijn daar echter niet alleen. Bijna alle katholieke missionarissen zijn er, maar ook de protestantse zendelingen. Zelfs een jazzband van negers op rondreis in China, is er geïnterneerd.
In totaal zijn er 1.800 personen, overwegend mannen. Bijna de helft van de gevangenen zijn Britten, daarna volgen de Amerikanen wat aantal betreft en dan Belgen en Nederlanders met elk ca. 200 missionarissen. Dat maakt ongeveer 500 paters, broeders en zusters van de katholieke strekking. Er is ook een bonte mengeling van beroepen zoals dokters, gediplomeerde verpleegsters enz. Dagelijks is er naamafroeping. Er wordt geen onderscheid gemaakt bij het verdelen van het werk. Het eten moet men zelf klaarmaken. De zwarte markt floreert er welig. Toch is er na een tijd onvoldoende eten. Bij het bezoek van de Zwitserse consul zeggen de geïnterneerden onomwonden dat ze honger hebben. De scheutisten worden de Mongolian Fathers genoemd. Het Engels is de voertaal.

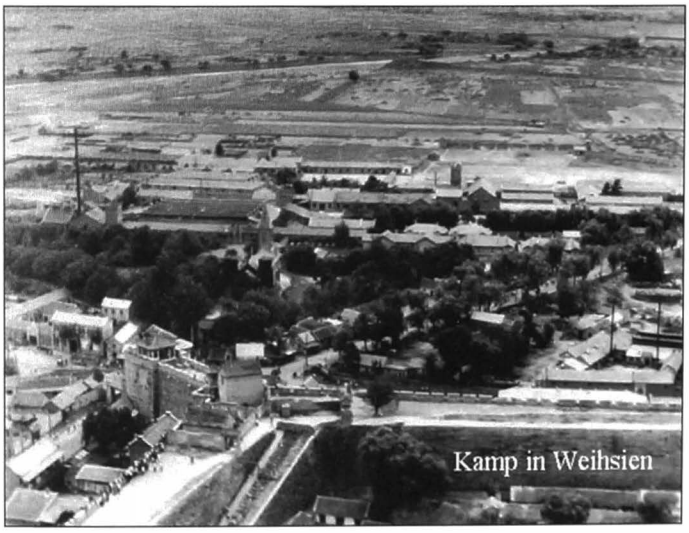
Kamp in Weihsien


Japanse bewaker

Na vijf maanden komt er een einde aan hun verblijf in Weihsien. De Japanse consul brengt op 12 augustus het blijde nieuws dat ze het kamp mogen verlaten. Dat gebeurt effectief op 16 en 23 augustus. Enkelen blijven achter om de plaatselijke parochie te besturen. Trucks brengen hen naar het station en een goederentrein vervoert hen naar Peking. De reis duurt 24 uur.

In dat kamp verblijven 60 scheutisten van het bisdom Siwantze, 57 van het bisdom Suiyuan, 37 van het bisdom Tat'ung en 5 van Peking en Tientsin. Pater Tuypens heeft er het gezelschap van enkele paters uit onze streek: Benoni De Wilde uit Waarschoot, Hilaire Rodts uit Knesselare en Achiel Van den Bon uit Sijsele.
De missionarissen van Jehol, 51 in totaal, onder wie Richard Cocquyt uit Evergem, worden in december 1941 geplaatst in het kamp Seupinghai. Later wordt een deel naar Moukden overgebracht.



Kamer van een pater van Scheut, getekend door scheutist L. De Smedt.

Pater Jan Joos over Ernest Tuypens

'Toen ik op 't einde van Maart 1943 – nu juist 10 jaar geleden – uren lang in de rij stond om wat eten te krijgen in dat fameuse kamp van Weihsien, stond niet ver van mij, met een spoelkom in zijn hand, een tamelijk oude pater, die al de mensen rond zich deed lachen. Hij was niet zeer groot van gestalte, had een onbehouwen baard, droeg armoedige klederen en had een paar diepe goede ogen. 'k Heb geen ogenblik getwijfeld dat het Pater Tuypens was …Welke Scheutist in Noord-China kende hem eigenlijk niet? Daar had vooral zijn vriend Pater Bert Van Melckebeke voor gezorgd, die jarenlang econoom was in een studiehuis te Peking. Ze waren allebei in 't zelfde jaar geboren, in 't zelfde jaar te Scheut binnengetreden, in 't zelfde jaar priester gewijd en naar China vertrokken. Normaal hadden zij ook in 't zelfde jaar moeten sterven ware het niet geweest dat Pater Van Melckebeke op een paar stappen van het huis van Pater Tuypens werd doodgereden, toen hij hem de dag na zijn thuiskomst ging bezoeken. Toen heeft Pater Tuypens geweend lijk een kind … Zo hadden we te Peking allemaal vernomen dat Pater Tuypens buitengewoon gemakkelijk talen leerde, dat hij op zijn eentje Mongools, Russisch, Hongaars, Italiaans, Spaans, Portugees … had geleerd, om niet te spreken van de klassieke talen, Chinees,

Duits en vooral Engels ... Niemand beweerde dat hij al die talen even vlot sprak, maar hij sloeg er zich door. Ook hadden wij vernomen dat hij een buitengewoon schilder was. Niemand kon zeggen tot welke school hij behoorde, maar iedereen kende zijn werken ... Verder hadden wij gehoord dat hij buitengewoon goed was voor de mensen, dat hij altijd en overal de zaken langs de plezante kant bezag, dat hij kon bidden gelijk de Pastoor van Ars en zo arm leefde als Benedikt Laber.
Gedurende twee en een half jaar heb ik hem in 't concentratiekamp gekend van dichtbij – daar leert ge mensen kennen zoals zij zijn – en ik kan U verzekeren dat al wat ik gehoord had over Pater Tuypens waar was en juist ...!

1943 Pater Ernest Tuypens in gevangenschap in Peking (1943-1945)

26. GEVANGEN IN PEKING (1943-1945)

Eind augustus 1943 worden de paters van Scheut van Weihsien per trein naar Peking overgebracht. Na het uitstappen worden ze in rijen van vier geplaatst onder bewaking van Japanse soldaten. Een felle zon brandt, ze hebben grote dorst, maar ze krijgen geen drinken. Dan komen trucks om ze verder naar hun interneringskamp te brengen. Sommigen belanden in hun eigen studiehuis, anderen in dat van de jezuïeten.
Het leven is er hard. Er zijn geen grote hovingen zoals in Weihsien. De paters verlangen naar meer ruimte en hebben heimwee naar de Mongoolse steppen. Af en toe krijgen ze nieuws van hun Chinese parochianen. Met spanning volgen ze de ontwikkeling van de oorlog. Ze horen via de radio van de landing in Normandië en later van de bevrijding van België.

Dan komt de overgave van Japan. In de avond van 17 augustus 1945 worden er valschermspringers gedropt boven Peking. Het duurt nog enkele dagen voor de Amerikanen aankloppen.

27. DE POLITIEKE TOESTAND IN CHINA (1945-1946)

Na de overgave van Japan wordt het heel onrustig in China. Er woedt een burgeroorlog. Zowel de communisten als de nationalisten willen de macht grijpen en zoveel mogelijk gebied onder controle krijgen. De communisten willen komaf maken met het vroegere China. De sociale orde moet worden omgekeerd en oude tradities moeten weg. Het nieuwe China is nu een rood China met een schrikbewind, moord en plunderingen, landverdelingen en volksgerechten. De strijd gaat op en af: de ene keer is men bezet door de communisten, de andere keer door de nationalisten.

Door de onveilige toestand is het voor de missionarissen moeilijk om naar hun missiegebied terug te keren. Ze hoopten na de landing van de Amerikanen nochtans dat dat vlug kon gebeuren.
In het missiegebied Suiyuan wordt hard gevochten en men kent geen rust meer.
De Chinese en Amerikaanse autoriteiten raden de reis naar hun missiegebied af.
In augustus 1946 gaat het centraal seminarie van Tat'ung in vlammen op. Op 9 december 1946 wordt Siwantze overvallen door de Roden en volledig vernield.
De kansen wisselen. In oktober 1946 trekken de communisten zich terug naar het vroegere Mantsjoerije. Waar de Roden zich terugtrekken, gebeuren er wraakacties.

28. DE EERSTE PATERS KEREN TERUG NAAR HUN MISSIEGEBIED

Op 1 september 1945 krijgen de paters bericht dat ze kunnen vertrekken op eigen risico en met eigen middelen. Enkele dagen later meldt de gouverneur van Suiyuan aan mgr. Morel dat hun vertrek toch niet mogelijk is, omdat de spoorlijn naar hun gebied onderbroken is. Zo verloopt september zonder nieuws uit hun missies.
In het missiegebied Jehol is het ook moeilijk, want dat gebied is nu bezet door de Russen.
De eerste pater die vertrekt is Hilaire Rodts uit Knesselare en dat op 10 september 1945. Hij moet echter maar naar de prokuur in T'ientsin en dat is niet zo ver.

1946

Jan.	27	P. Urb. Debijttere — Jehol
Maart	1	PP. Ingelbeen, Van den Bon Ach., Serruys P. Claes L. — Tat'ung
»	6	PP. Vangheluwe Anat., Van Overwalle M., Soenen M. — Suiyuan
»	13	PP. Henckens J., Bril, Verraes, Van Boven — Suiyuan
April	2	PP. Tuypens, van Crimpen, Leyns, Peleman — Suiyuan
»	4	PP. Hillewaere, Boel Edw. — Siwantze
»	11	P. Van Esser — Tat'ung

De eerste drie paters voor Suiyuan vertrekken op 30 november 1945. Ze doen dat uitzonderlijk per vliegtuig. De plaatselijke Chinese generaal heeft daarom gevraagd, want hun aanwezigheid in het hospitaal van Kweisui (Suiyuan) is noodzakelijk. Daar liggen vele honderden gekwetsten, onder wie veel zwaargewonden van het nationaal leger. Deze manier van reizen is echter een uitzondering. De anderen moeten een heel moeilijke tocht maken.
Op 4 december vertrekken er enkele paters naar Suiyuan, gevolgd op 13 december door Louis Morel, bisschop van Suiyuan, samen met pater Paul Coucke.
Op 2 april 1946 is het de beurt aan Ernest Tuypens. Hij doet dat samen met de paters Ferdinand Van Crimpen, Louis Leyns en Louis Peleman. Hij doet er vele dagreizen over, behoedzaam zijn weg zoekend tussen de bendes communisten.
Op 2 november 1946 vertrekt de laatste pater scheutist naar Suiyuan.



ERNEST TUYPENS: 6de missiepost
TERUG IN SAN KAI (1946-1952)



29. TERUGKEER VAN PATER TUYPENS IN ZIJN MISSIEPOST IN 1946

Pater Tuypens verblijft als pastoor nog een zekere tijd bij zijn christenen in San Kai.
Het is een moeilijke en woelige periode door de burgeroorlog.
Hij moet voor een volksrechtbank verschijnen, maar geen dorpeling wil hem van het een of het ander beschuldigen. Hij heeft immers zoveel goeds voor hen gedaan dat zij dat niet

willen doen. Uiteindelijk zullen de communisten hun slag thuishalen en hem uitwijzen uit China.
Mgr. Morel komt in september 1948 even naar Europa om zijn bezoek 'Ad Limina' te doen bij de paus. Zo'n bezoek moet voor een bisschop in China om de tien jaar gebeuren. Hij brengt dan verslag uit over de werking in zijn bisdom.
De communisten rukken verder op. In het noorden komt Moekden in hun handen en nu overspoelen ze geheel Noord-China. Ook Suiyuan wordt bedreigd en Morel haast zich in 1949 terug naar China. Hij voorziet echter het naderende einde van de missie en geeft de fakkel door aan de inheemse clerus. Hij wijdt nog zelf een Chinese priester tot bisschop.

30. PATER O. DE SMET EN A. VAN LANDSCHOOT NAAR DE MISSIES

Door de Tweede Wereldoorlog kunnen de Adegemse scheutisten Omer De Smet en Albert Van Landschoot niet naar de missies vertrekken. Pater Van Landschoot is voor China bestemd, leert ijverig Chinees, maar vertrekt noodgedwongen naar Congo.
Pater Omer De Smet, een tijd onderpastoor in Adegem, gaat naar de Filippijnen.

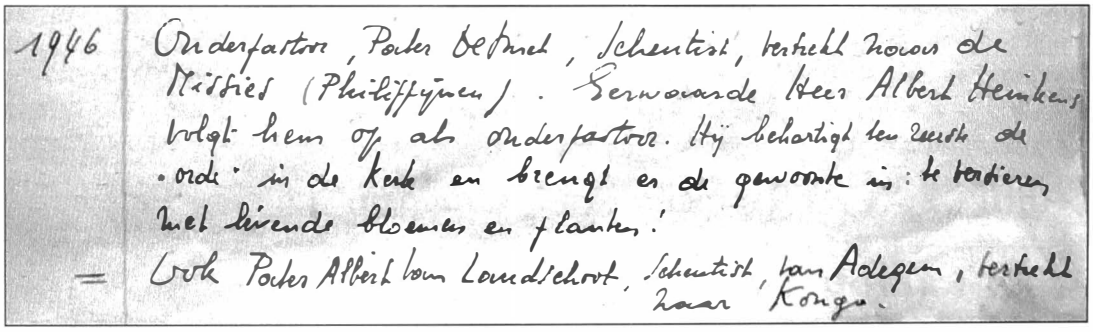
1946 Onderpastoor, Pater Desmet, Scheutist, vertrekt naar de Missies (Philippijnen). Eerwaarde Heer Albert Heinkens volgt hem op als onderpastoor. Hij behartigt ten eerste de "orde" in de kerk en brengt er de gewoonte in: te versieren met levende bloemen en planten."
= Ook Pater Albert Van Landschoot, Scheutist, van Adegem, vertrekt naar Kongo.

Uit het 'Liber Memorialis Ecclesiae de Adegem'.



Scheutisten betrokken bij de vliegtuigcrash in 1947.
V.l.n.r.- middenste rij: Amaat De Sutter (4de) en Jozef Baute (6de).

31. EEN VLIEGTUIGCRASH MET MISSIONARISSEN IN 1947

Hoewel de toestand in China zorgwekkend is, wordt er in 1947 een nieuwe lichting missionarissen naar China gestuurd. Zij zijn de eerste scheutisten die weer voor China kunnen kiezen.
Tot de lichting van 1947 behoort pater Jozef Baute uit Maldegem en Amaat De Sutter uit Lembeke. Hun vliegtuig vertrekt vanuit Melsbroek. Bij een tussenlanding in Kunming in Zuid-West-China crasht hun vliegtuig. Dat gebeurt bij het opstijgen, als ze nog maar een 50-tal meter hoog in de lucht zijn.
Alleen de copiloot overleeft de crash niet. Het vliegtuig is een oude Britse bommenwerper, tot passagiersvliegtuig omgebouwd.
Er zijn 28 Belgische missionarissen aan boord. Het zijn een aantal nieuwelingen, maar ook een groot aantal 'anciens', die naar China terugvliegen na een kapittel in Scheut te hebben bijgewoond

32. DE CHINESE COMMUNISTISCHE PARTIJ AAN DE MACHT IN 1949

Omdat de Chinese communisten na de Tweede Wereldoorlog de wapenvoorraden van de Japanners in handen krijgen, slagen ze erin geleidelijk aan geheel China te veroveren.
Chiang Kai-shek vlucht naar Formosa (Taiwan). Het betekent is ook het einde van het westers imperialisme in China. In 1949 zijn de communisten definitief aan de macht onder leiding van Mao Zedong. De communistische partij opgericht in 1921 krijgt dus na 28 jaar strijd definitief de macht in handen.
Hun opzet is de economische onderontwikkeling tegen te gaan, de sociale ongelijkheid teniet te doen, de menselijke waardigheid te herstellen en te zorgen voor meer welvaart.
Amerika en de westerse landen erkennen na de oorlog alleen Formosa en Chiang Kai-shek. Dat leidt jarenlang tot spanningen met China.


Mao Zedong

De missionarissen verlaten een voor een China. Sommigen worden lang gevangen gehouden of gefolterd. De eenzaamheid van de afzondering in gevangenschap weegt voor velen zwaar. Een van de paters die veel geleden heeft, is Richard Cocquyt uit Evergem.

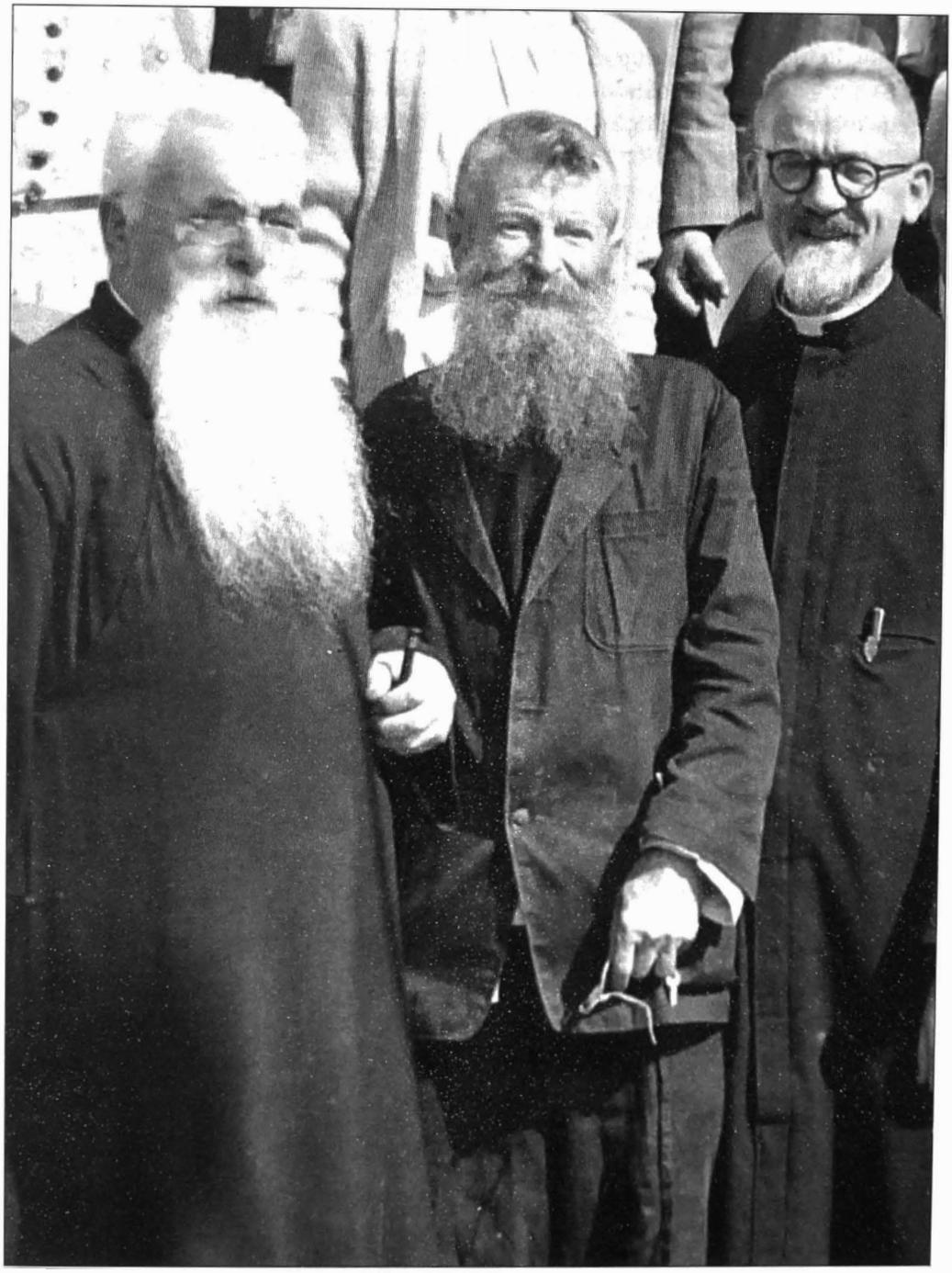

Aankomst van Ernest Tuypens in Antwerpen op 29 augustus 1952.
V.l.n.r.: Norbert Depuydt, Ernest Tuypens en Frans Sercu.

33. AANKOMST VAN PATER TUYPENS IN ANTWERPEN IN 1952

Pater Tuypens in Hongkong

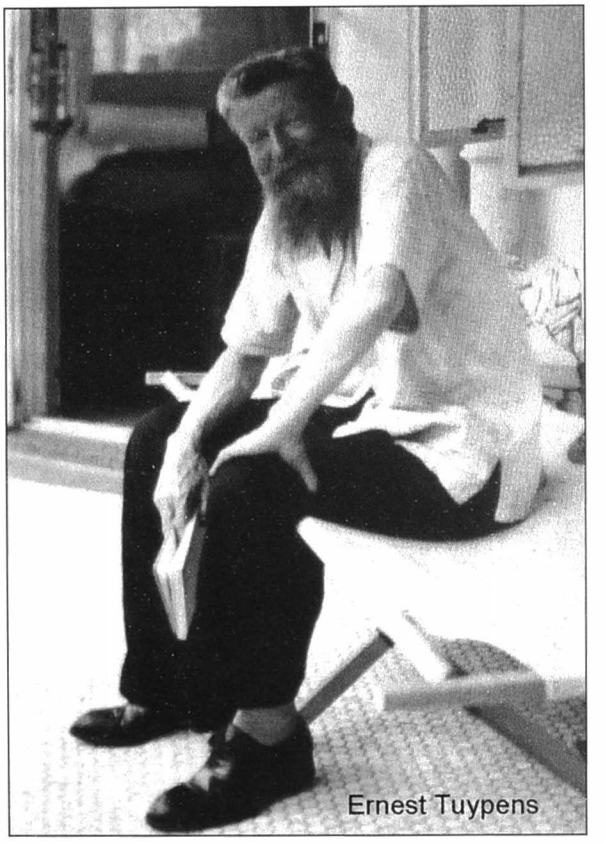
Ernest Tuypens

Begin juni 1952 heeft pater Tuypens de stad Tientsin per boot kunnen verlaten, samen met de paters A. Lemahieu en G. Reuter. Hij is nu in Hongkong, een Britse kolonie en dus veilig.
De familie Tuypens in Adegem krijgt midden juni telefonisch bericht dat pater Tuypens in Hongkong is en wacht op een vliegtuig. De bedoeling is om eerst naar Rome te vliegen voor een audiëntie bij de paus. Daarna zal hij doorreizen per trein naar Adegem om daar eind juni aan te komen.
Het bericht geraakt algemeen bekend in Adegem en er wordt een mooie ontvangst voorbereid. Pater Tuypens wacht in Hongkong samen met enkele confraters op zijn overbrenging.
De bagage van al de paters samen is echter te zwaar voor een vliegtuig. Een boot zal beter zijn.
Er passeren geen geschikte passagiersschepen en men moet zich tevreden stellen met een cargo of vrachtschip.
Ook Alberic Van Hyfte uit Watervliet is in Hongkong. Hij wacht op een boot voor Japan om daar verder te missioneren. In het *Vrij Maldegem* van 29 juni 1952 schrijft men dat '*Japan thans rijp moet zijn voor het christendom, want thans zijn massabekeringen mogelijk na eerst jaren zonder succes gemissioneerd te zijn*'.
Dat geeft aan hoe men in die tijd over missionering denkt.
Niet elke pater kiest dezelfde manier van reizen. Elk zoekt zijn eigen weg om terug te keren naar België. Twee paters uit het gezelschap in Hongkong arriveren per trein in Brussel op 1 augustus. Het zijn Achiel Lemahieu uit Brugge en Albert Geysen uit Jette.

Na weken wachten kan Tuypens mee met het Nederlandse vrachtschip 'm.s. Blitar'. Het is eigendom van de Koninklijke Rotterdamse Lloyd, met een Nederlandse bemanning. Op 7 juli vertrekt Tuypens met die boot samen met de paters Frans Sercu (1899-1961) uit Ardooie en Norbert Depuydt (1885-1973) uit Kemmel. Op 10 juli krijgen ze in Manila (Filippijnen) nog het gezelschap van pater Amedé Esquenet.
De vier paters hebben allemaal een lange staat van dienst: Depuydt 42 jaar, Sercu 27jaar, Esquenet 45 jaar en Tuypens 46 jaar.



Juli 1952. Pater Tuypens (midden) in Hongkong in afwachting van zijn vertrek.



V.l.n.r.: Achiel Lemahieu, Ernest Tuypens, Albert Geysen, Julien Peene en Louis De Dekker, allen paters van Scheut, wachtend in Hongkong op vervoer.



De vier scheutisten tijdens de boottocht naar Europa. V.l.n.r.: pater Sercu (3de), pater Depuydt (5de), pater Esquenet (7de) en pater Ernest Tuypens (8ste).

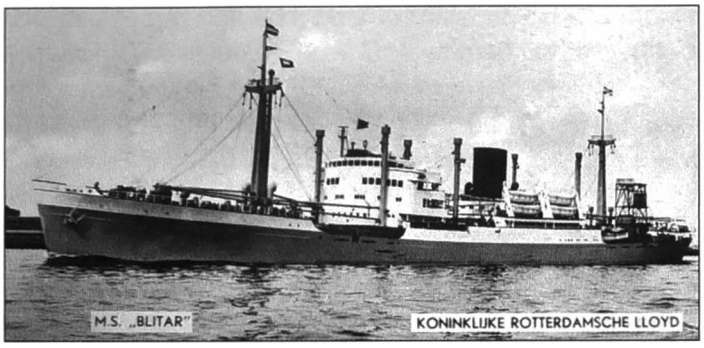

Aankomst van Ernest Tuypens in Antwerpen

Het schip Blitar meert op vrijdag 29 augustus om 12 uur aan in Antwerpen. Via de Kruisschanssluis heeft hij het nummer 225 van de dokken bereikt.
Familieleden en vrienden van de paters staan hen op te wachten. Vanaf het ogenblijk dat de gang-way is neergelaten, worden de paters omringd door familieleden.
Pater Tuypens heeft van de aanwezige familie nog nooit iemand in levende lijve gezien. De enige nog levende van zijn broers en zussen is Eulalie en die voelt zich te oud om nog zo ver te reizen. Het zijn neven en nichtjes en een achterneef die hem opwachten. Ook Albert De Kesel is present, samen met zijn dochter Maria.
De paters vertellen aan de journalisten dat ze bedroefd zijn over het gedwongen afscheid van hun christenen. Ze vrezen voor het welzijn van de Chinese priesters, achtergebleven in China en vervolgd. Ze denken dat velen als martelaar zullen sterven. De paters zijn bij hun ondervragingen geconfronteerd met grove leugens, waartegen ze zich met moeite konden weren. Ze willen nog meer vertellen, maar de douaneformaliteiten moeten afgehandeld worden. Ze worden ook volledig in beslag genomen door de familie (uit *De Gazet van Antwerpen* van 31 augustus 1952).



Op de kade in Antwerpen.
V.l.n.r.: Jozef, Ernest, Christine,
Cécile en Amelberga Tuypens.



De vier scheutisten tijdens de boottocht naar Europa. V.l.n.r.: pater Sercu (3de), pater Depuydt (5de), pater Esquenet (7de) en pater Ernest Tuypens (8ste).
Aankomst in Antwerpen op vrijdag 29 augustus 1952. V.l.n.r.: - bovenaan: ..., Cécile Tuypens, Maria De Kesel, ..., Albert De Kesel, Amelberga Tuypens (met hoedje), Christine Tuypens, Maria Tuypens, ..., Johan Tuypens, ..., Jozef Tuypens, ...; onderaan: ..., ..., pater Norbert Depuydt, pater Ernest Tuypens, pater Frans Sercu, ..., ..., pater Amedé Esquenet.



Ontvangst in Scheut door algemeen overste Jozef Vandeputte (l) en zijn assistent Maurits Ingelbeen (r). Verder van links naar rechts: Christine, Cécile, Ernest, Jozef en Johan Tuypens.

Van Antwerpen reist het gezelschap door naar Anderlecht. Daar worden ze ontvangen door de algemeen overste Jozef Vandeputte. En dan gaat het richting Adegem, waar hem een mooie ontvangst wacht.

34. AANKOMST VAN PATER TUYPENS IN ADEGEM

Over de aankomst van pater Tuypens in Adegem staat in het 'Liber Memorialis Ecclesiae de Adegem' het volgende:

'*1952 – Na 46 jaren ononderbroken leven in China, keert Adegems oudste missionaris, Pater Ernest Tuypens, naar Vlaanderen terug, uitgedreven uit zijn missiepost Sankai, in het bisdom Sui-yuan, en uit China, door de communisten.*
Arm en werkelijk 'uitgeschud' – met niets anders dan een onooglijk linnen valiesje – stapt hij op 29 augustus, na 56 dagen varen met de Hollandse cargoboot, de 'Blitar' te Antwerpen aan wal. – Te Adegem wacht hem een groots onthaal – waarbij de nieuwsgierigheid van de mensen onmiddellijk overslaat in levende sympathie!
Op de hoek Staatsbaan-Kerkstraat wordt hij opgewacht door geestelijke en burgerlijke overheid, en traag tussen de wuivende menigte – naar de kerk gevoerd.
Diep-ontroerd bidt de Pater even op het Familiegraf, en zingt dan het Te Deum in zijn vroegere Parochiekerk. Aangrijpend!'

Pater Tuypens wordt daarna op het gemeentehuis ontvangen en tekent daar het gulden boek van Adegem.

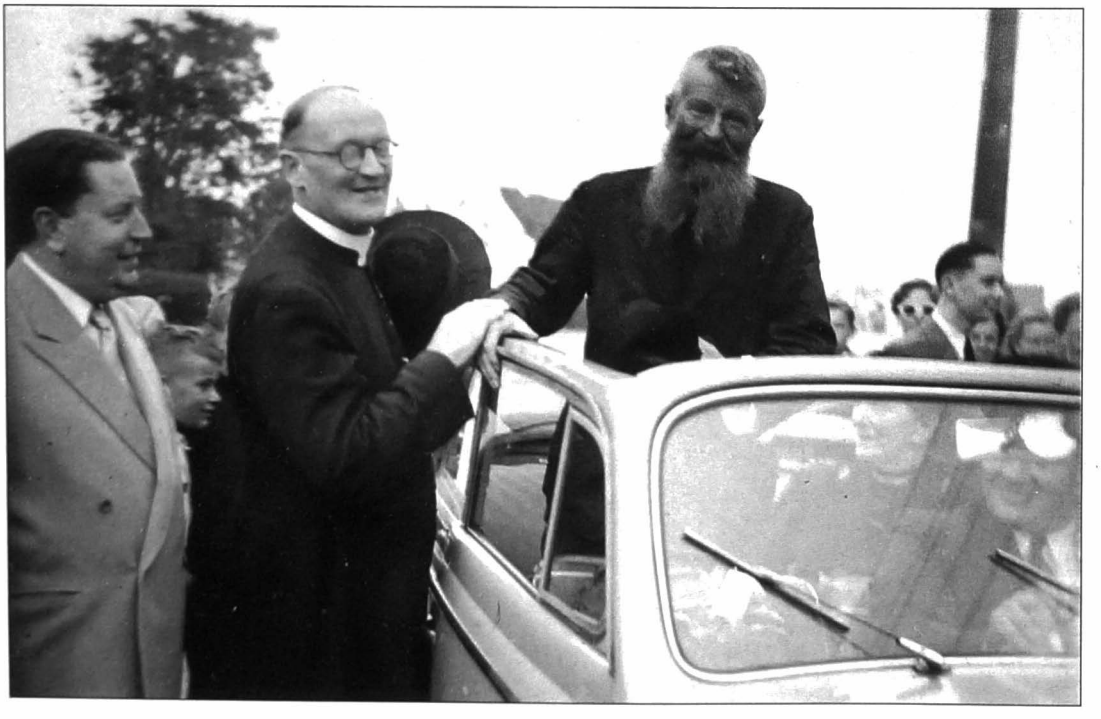

Pastoor Herman Van Damme en burgemeester Jozef De Prest verwelkomen pater Tuypens in Adegem.

Ernest verblijft een tijd bij zijn nichtjes, de gezusters Tuypens, in Adegem-Dorp.



Uit het Gulden Boek van Adegem. Een pagina geschilderd door Maria Tuypens naar aanleiding van de terugkomst van pater Tuypens in Adegem op 29 augustus 1952.
Bovenaan staan zijn Chinese parochianen hem uit te wuiven.

Hij probeert zich aan te passen aan zijn nieuwe leefomgeving. Maar het is niet gemakkelijk. De meeste mensen die hij nog gekend heeft in zijn jeugdjaren in Adegem zijn gestorven. Van zijn broers en zussen leeft alleen nog Eulalie, die in het rustoord van Zomergem verblijft.



Opname tijdens de toespraak van Wilfried Verstraete in naam van de studenten.
V.l.n.r.: pastoor Herman Van Damme, Johan Tuypens, Maria Tuypens, pater Ernest Tuypens, Jozef Tuypens, Eulalie Tuypens. Op de achtergrond rechts: meester Gustaaf Boute.

Zelf verklaart Tuypens dat hij geen eretekens of onderscheidingen heeft gekregen. Hij is nooit naar België in verlof geweest en op de vraag wanneer hij terug naar de missie zal gaan, antwoordt hij: '*oud! 73 jaar!!.. Buitengezet … terug in België den 29 Oogst 1952*'.

35. INTERVIEW VAN PATER TUYPENS IN 'EIKELS WORDEN BOMEN'

Wat hij in de laatste jaren in China meemaakte, kunnen we het best weergeven door wat hij zelf vertelde in een interview in 'Eikels worden Bomen', het oud-leerlingenblad van het bisschoppelijk college van Eeklo. Het interview draagt als titel 'Op bezoek bij pater Ernest Tuypens' en verscheen in februari 1953.

1. Het moet wel een bijzondere ervaring zijn, Pater, na een zo lange afwezigheid, zijn vaderland terug te zien?

Ja, er is aan de ene kant zoveel veranderd dat men bijna zijn eigen streek niet meer herkent. Toen ik naar China vertrok in 1906, waren er in Adegem misschien negen of tien huizen met een verdieping, en nu! Daarbij wanneer men zoveel jaren heeft geleefd in een Chinees dorpje, midden een onmetelijke vlakte, zonder bomen, waar men een ruiter reeds ziet opdagen als hij nog een uur ver is, dan doet ons land aan als een grote tuin met vele parken en lanen, waar men voor 't eerst doorrijdt.

Ik dacht eigenlijk dat men, bij mijn aankomst, van mij geen notitie meer zou nemen en 't was aandoenlijk om, na nogal wat doorstaan te hebben, hier te midden van ons nog zo kristelijk volk, door al die beminnelijke mensen, zo goed ontvangen te worden.

2. Maar waarom zijt ge ginder al die tijd gebleven, zonder ook maar één keer naar huis te komen?

Och ja, ik voelde daar geen behoefte aan, 't was ginder mijn thuis, bij mijn brave christenen.

3. Hoe was het klimaat ginder?

Het klimaat is er zeer gezond. Ik heb maar één ziekte leren kennen – typhus – en als men die overleeft mag men voor lang gerust zijn. Kijk, daar kan men nu eens rustig op reis gaan: vroeg in de morgen op het paardje, zonder vrees voor regen – het regent er slechts enkele keren in het voorjaar – en dan maar rijden …
Tientallen keren heb ik zo dagreizen gedaan van twintig uren, met een beetje rust 's middags, heerlijk! 's Winters is het er nogal koud: van Allerheiligen tot Februari is het rond 27° tot 30° onder nul, soms gaat het een week tot 45°. Dan moet ge goed gekleed zijn.

4. Ge hebt ginder veel meegemaakt, Pater?

Toen ik er aankwam in 1906, dus nog onder het keizerrijk, hadden we een goede tijd. Ik zat aan de boord van de Gobi-woestijn. We konden grond kopen rond de kerken en nieuwe bouwen. De missionering ging goed vooruit. Toen in 1911 de keizer bedankte en Soungiasen de eerste president werd, telde ons bisdom Soei inan (er zijn 140 bisdommen in China) 45 kerken. Met de republiek veranderde de toestand. Het nationalisme begon zijn kop op te steken, de staat legde belastingen op, stak zijn neus in de scholen. En dan: de <brigands>: soldaten uit het republikeinse leger, die met hun wapens aan de haal waren gegaan en op buit uittrokken. We hadden niet de minste versterking en nu begonnen we zelf rond onze dorpen een muur te bouwen. De heidenen deden het niet en velen zochten en vonden bij ons bescherming. We hadden veel bekeringen en na tien jaar was het aantal christenen meer dan verdubbeld.

En laten we nu overstappen naar de beroerde tijd die begint met de Japanse inval in 1937. Ook Binnen-Mongolië werd bezet, maar ze lieten ons in onze versterkte dorpen liever met rust, totdat Duitsland in 1940 België binnenviel, toen begonnen de Japanners lelijk te doen: we vlogen in een kamp. Maar daar Japan op goede voet stond met Italië en er in China ook vele Italiaanse missionarissen waren, gaf de bezetter toe en werden we, met de nodige waarschuwingen losgelaten. In 1943 was het uit: alle onderdanen van vijandelijke mogendheden werden in kampen ondergebracht.

Met een 600-tal geestelijken en een duizendtal burgers kwamen we terecht in een protestants compound in de provincie Chantong-Weihien. We werden er goed behandeld. We maakten gebruik van de tempel, verzorgden op indrukwekkende wijze de goddelijke diensten en trokken zó vele andersdenkenden aan. Ook door het zorgen voor ontspanning. Ik denk hier aan wat een van mijn confraters, de ondernemende en onuitputtelijke Pater Jan Joos daar presteerde.

Na enige maanden mochten, door tussenkomst van Z.H. de Paus, de missionarissen naar Peking in de eigen gebouwen van Scheutisten, Jezuïeten en Franciscanen.

5. Waren er nog andere oud-studenten van Eeklo met U in het kamp?

Ja, Pater Hilaire Rodts, Pater Van Wassenhove en Pater Van Overwalle.

6. Hoe is het communisme dan zo vlug vooruitgegaan?

Wel, ge moet niet vergeten dat in Noord-China een half millioen goed bewapende Japanners zaten, die op bevel van de keizer – anders deden ze 't nooit – capituleerden en door anderhalf millioen Russen, die op 't laatste nippertje ook de oorlog hadden verklaard, werden ontwapend. Nu werden al deze wapens in de handen van de Chinese communisten gespeeld, die geleidelijk heel China hebben overrompeld.

7. Hadt ge veel van hen te lijden?

Ik mag eigenlijk nog van geluk spreken. Ik heb me nog tot het uiterste kunnen handhaven. Stap voor stap duwden ze ons in de hoek. Onze weeshuizen werden gesloten. Gelukkig hadden we bijna alle meisjes kunnen uithuwen in katholieke families. Ze legden beslag op mijn kerk voor hun dagelijkse meetings. Ik mocht alleen nog mis lezen in de vroegte – om 4 uur – omdat anders de christenen zogezegd van hun werk werden afgehouden. Dan mocht ik niet eens op de klok meer slaan om het dorp voor de goddelijke diensten op te roepen en die mensen hebben geen uurwerk. Dat vond ik al te bar en dan ben ik me maar voor de kerk gaan stellen en heb uit volle borst het Ave Maria van Gounod gezongen en waarlijk, mijn mensen hadden 't begrepen, maar de communisten ook! 's Namiddags had ik me te verantwoorden en toen heb ik er bijna van langs gekregen. Ik verlangde dat eigenlijk wel een beetje.
Sedert de communistische bezetting waren mensen die zich nog dierven bekeren natuurlijk zeer rare uitzonderingen. Wij deden al wat wij konden om 't kuddeken dat wij hadden in zijn geheel te behouden. Al wat ik nog bijwon, die drie laatste jaren waren een tiental heidense jongens die gedoopt werden voordat ze met een christenmeisje trouwden.

8. Waren er ook communisten in uw dorp?

Dat wil zeggen, op ieder dorp stelden de communisten agenten aan, die verplicht zijn alles direkt over te dragen. De mensen dierven niet luid meer spreken. Mij hielden ze bijzonder in de gaten. Dag en nacht moest mijn kamer open zijn en 's nachts kwamen ze af en toe, bajonet op 't geweer, binnenvallen, om te zien of ik geen complot aan 't smeden was.

9. Hebt gij dan niet voor de volksrechtbank terechtgestaan?

Jawel en ik nodigde mijn dorpsbevolking uit maar van wal te steken met de beschuldiging. "Nee, Pater, dat gaat niet, 't heeft geen zin". Ik was er zo lang, ik had hun versterkingen gebouwd, nu nog, na de oorlog, toen de Amerikanen veel meel en geld stuurden, had ik kilometers dijk opgeworpen langs de nabije rivier, omdat juist de overstromingen telkens zo'n verwoestingen aanrichten …

Eigen beschuldigingen hadden de communisten niet. Het 'Legioen van Maria' - een soort Congregatie – was in mijn dorp nog niet opgericht, en dat was juist hun stokpaardje tegen de missionarissen. 'Legio' was een militaire term, zeiden ze , en waar in het handboekje sprake was van "strijd tegen de duivel" bijvoorbeeld, interpreteerden ze dat geredelijk als strijd tegen hen.

Ik had geen identiteitspapieren meer. Ze ondervroegen me over alles en drongen er altijd weer op aan dat ik zou weggaan: "Ga nu rusten naar België ... China kan de Europeanen missen ... Hebt ge ginder een eigen huis? – Ja, zei ik, het zullen d'er wel meer zijn. – Een auto? – Ene ... en de rest?"
Daar keken ze van op. Op den duur hebben ze me er toch uitgekregen.

10. Hoe staan de christenen er zelf tegenover het communisme?

Goddank bij ons waren er bijna geen afvalligen, doch ik zei het al: ze zijn bang. Alle dagen is er meeting voor mannen en vrouwen. Iedereen heeft wat grond, doch is er aan vastgenageld, want 't is verboden te verhuizen. De mensen zijn met schrik geslagen. Voor de kinderen is het gevaar nog het grootst. Ze moeten allemaal iedere dag naar school en ze worden fataal communist als dat regime nog enige jaren moet voortbestaan. Ze hebben een nieuwe 'catechismus': de mens stamt af van de aap, God en godsdienst: oude mensenpraat, Vader en moeder: verouderde schepsels. Nu pas begint de tijd van vrijheid en geluk.

Bij de volwassenen gaat het er allemaal zo gemakkelijk niet in. Als de mens van de aap komt, waar is die staart dan naartoe? Antwoord: Afgesleten door er altijd op te gaan zitten. – Ja maar onze voeten hadden dan toch vlugger moeten slijten...

11. En hoe is de toestand nu, in uw kerk ginder?

Onze bisschop, Mgr Morel, had het einde voorzien. Hij vond dat het nu geen zin meer had nog langer te willen blijven. Hij zelf werd, na ontslagen te zijn, door de politie uitgedreven. Alle scholen van hoog tot laag zijn in beslag genomen; ook vele kerken, waarvan dan stapelhuizen werden gemaakt; de meeste missionarissen gevangen gezet, gepijnigd, sommige gestorven. Vóór zijn vertrek heeft hij een Chinese priester tot bisschop gewijd. Er zijn gelukkig nog een dertigtal priesters in ons bisdom. Drie werden doodgeschoten, drie zitten gevangen. Waarschijnlijk gaat het in ons bisdom nog beter dan in vele andere ...

Ik had zeshonderd christenen ... Ik kan ze niet vergeten en ik geloof dat zij allen mij ook nooit zullen vergeten ... Ik had ze meer dan de helft zelf gedoopt!
Het heidendom met tempels en afgoden wordt ook uitgeroeid. Gods wegen zijn wonderbaar. Wie weet, als deze storm zal geluwd zijn, kan er niet met meer succes gemissioneerd worden? God geve dat wij dat mogen beleven.

36. VIERING PRIESTERJUBILEUM IN 1956

Pater Tuypens is een eenvoudig man en houdt niet zo van vieringen. Men kan hem toch overtuigen dat zijn priesterjubileum niet ongemerkt mag voorbijgaan. Hij werd op 15 juli 1906 gewijd in Scheut, maar de plechtigheid in Adegem wordt gepland op 22 juli 1956. Op 15 juli is er immers kermis in Adegem.

1956 Pater Ernest Tuypens viering van 50 jaar priesterschap op 22 juli 1956

In het parochieblad Het Kruis van 24 juni 1956 wordt de viering aangekondigd. De bevolking wordt gevraagd een kleine bijdrage te leveren voor de aankoop van een geschenk. Men gaat niet rond ten huize, maar een gift kan bezorgd worden aan iemand van de geestelijke of burgerlijke overheid, en dat liefst vóór 10 juli.

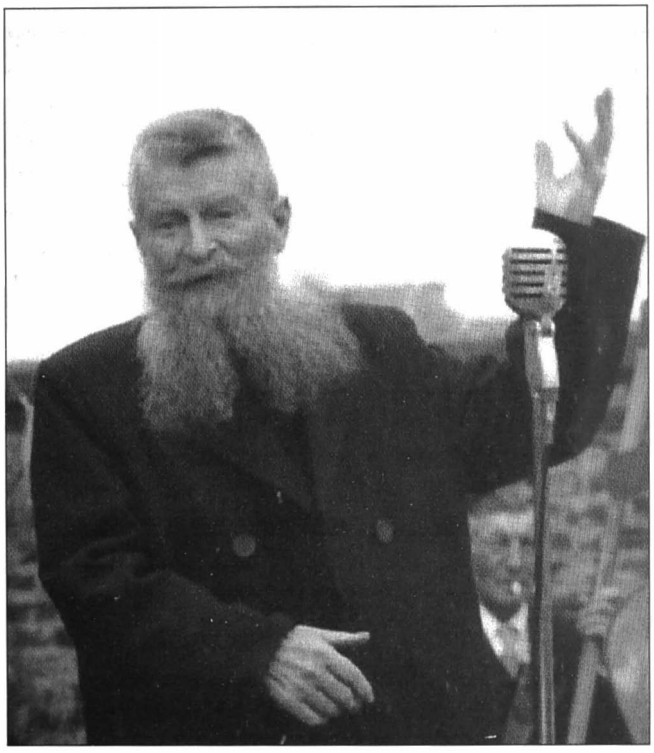

Een schets van de levensloop van Ernest Tuypens in Het Kruis van 1 juli 1956.

'Mannen met baarden' zijn 'eerbiedwaardige mannen', zo luidde het in China destijds. Doch de Roden hebben die 'eerbiedwaardige' mannen zonder eerbied uit China verdreven. En zo komt het dat wij ze hier nu in Vlaanderen zien die mannen met echte baarden-van-vijftig jaar oud, die rondlopen met heimwee in het hart, en in het oog het klare beeld van de onmetelijke vlakte zonder bomen, waar 'hun' christenen vervolging lijden. Het strekt ons katholieke Vlaamse volk tot eer, dat het die uitgedreven 'mannen-met-baarden' met eerbied heeft ontvangen. En het is Adegems schoonste adelbrief, dat het niet enkel fier gaat op zijn jonge, aktieve missionarissen, die het met geestelijke en geldelijke steun terzijde staat, maar dat het ook zijn oud-gediende, uitgedreven missionaris sympathie en waardering blijft bewijzen – en thans enthousiast en luisterrijk zijn Gouden Priesterjubileum vieren gaat!

Bij een Gouden Jubileum past – niet een blik in de 'toekomst' van de gevierde, alleen de Dood staat in die toekomst als vertrouwde, en toch immer 'grote onbekende'! – maar een blik in het verleden. Een blik op het volle, verdienstelijke leven van een missionaris, die vijftig jaar geleden, zijn familie, zijn dorp en zijn vaderland vaarwel zei – en 'voor altijd' als 't God believen zou. Zijn kinderlijke liefde voor de missies, was tijdens zijn collegejaren te Eeklo, gegroeid en gerijpt tot een degelijke roeping; zijn noviciaat te Scheut, was hij begonnen in het jaar van de grote Boksersopstand in China. Er kwamen berichten binnen van al de gruwelen, die de missionarissen te beleven kregen – én van de martelaren, die 'vielen als zaden in 't zand'. Doch een novice, die de eerste dons op de kin voelt groeien, deinst niet terug en angst kennen jonge mannen niet! 'Naar China willen wij varen' – hoe wreed het er ook moge zijn!
En hij voer naar China, vijftig jaar geleden. Twee maand nà zijn Priesterwijding.
Een korte tijd van voorbereiding, in China zelf, een tijd van 'stage doen' en zich vertrouwd maken met de zeer moeilijke gesproken taal.

Toen werd hij naar de bergen gestuurd, het onherbergzaamste deel van Z.-W. Mongolië, op de rand van de Gobi-woestijn. Hij bleef er tien jaar als onderpastoor eerst, doch spoedig als pastoor van een nieuwe parochie, met 'niets' om te beginnen. De Bisschop gaf zijn zegen, maar geen geld, en deze bergstreek, die zeker tot de armste streken der wereld behoort, bracht schier niet genoeg op om de mensen in leven te houden. Hier was het – in deze streek – dat Pater Tuypens leerde: in der waarheid missionaris te zijn: dienaar van allen en Chinees – arme Chinees! – met de Chinezen. Hij at lijk zij: vogeltjeszaad, haver, aardappelen – de Chinese boerenkost uit deze troosteloze streken. Maar hij at minder dan zij om de mensen te kunnen helpen, die honger leden. En hij kleedde zich lijk zij – maar droeg de kleren nog langere tijd dan zij, tot ze werkelijk van hem afvielen. In de kisten, die hem destijds regelmatig vanuit het vaderland werden toegezonden, bleef er na één maand letterlijk niets meer over, ook niets van het voor hem persoonlijk bestemde linnen en ondergoed!

Chinees met de Chinezen en hij bouwde dat eerste kerksken uit gedroogd slijk en takken – lijk de Chinese huizekens: laag en smal, maar groot genoeg voor O. L. Heer en voor dat handvol eerste 'christenen'. En hij bouwde een schamel hutje voor zichzelf, gevel naar de zonzij. Hij zit er, gehurkt op de hielen, lijk zij, en ontvangt er zijn Chinezen in de zon, de Chinese pijp in de hand, de tabakzak open voor iedereen. Want de zon schijnt 12 uur lang in Mongolië: de zuiderkant van de hut is verwarmd, al wijst het langs de noordkant 40 graden onder nul. Zo spaart men stooksel en hoeft er slechts vuur gemaakt als 't onontbeerlijk is: 's morgens even en 's avonds, maar karig. Een beetje hout, een paar blokjes kolen, of meestal gedroogde koedrek'.

Nog over pater Tuypens in Het Kruis van 8 juli 1956

'Na tien jaar 'Chinees leven' in de bergen, blijft er van de jonge missionaris van Adegem al niet veel meer over dan een ... geraamte, waarin een echte, optimistische missionarisziel huist! Om hem te verplichten 'menselijker' gehuisvest te zijn, benoemen zijn overste hem tot onderpastoor in het grote dorp Kang fang ingtze, waar de streek een beetje meer bewoonbaar is. En waar de 'pastoor' de grootste 'buitensporigheden' ietwat verhinderen kan. Hij moet er de 18-20 dorpen bezoeken in de omtrek en weldra is de 'Tai chen fou' (Chinese naam van Pater Tuypens) er even bekend en geliefd als in de bergen. Hij kent er iedereen bij naam: christen en heiden, jong en oud, groot en klein! Het weinige dat hij te geven heeft, geeft hij zo gul, met zoveel hart, en met een typische kwinkslag of een opbeurend woord, dat de Chinezen – ook de heidenen – van uren in het rond, met hun zorgen en noden niet naar de pastoor, maar naar de 'Tai chen fou' komen!

Zijn pijp en zijn paard zijn gemeengoed geworden: in ieder dorp waar hij langs komt, moet hij halte houden: ze hurken om hem heen en pijp en tabak doen de ronde – van mond tot mond: Chinees met de Chinezen.
Zijn paard – dat onvergetelijke 'Vosken' – was nooit thuis, en als de Pater weg moest, moest hij meestal gaan zoeken waar 'Vosken' in het werk was! Toen hij weer pastoor werd – in het arme Sankai – vanwaar hij in 1952 werd verdreven – werd het nog erger voor paard en ruiter! Het gebeurde zelfs dat de boerkes het paard niet konden missen, en dat de Pater dan maar te voet optrok: uren ver!
Als dan ook 'mijn Witte' – de opvolger van Vosken – al te vroeg de laatste adem uitblies, besloot de pastoor voortaan maar te voet te gaan. Dat was toch vijftig dollar gespaard, waarmee hij anderen helpen kon. Doch vroeg dan iemand: 'Priester, waarom koopt gij

geen paard?', dan antwoordde hij, een beetje verlegen: 'ik ben te goed gediend geweest door mijn paardjes en ik ben te oud om mij nog aan een nieuw rijdier te gewennen'! …
Zo is Pater Tuypens … Vraag hem niet naar zijn heldendaden: hij zal er U tientallen vertellen van zijn confraters! Maar schijnt niet meer te weten, dat hij zijn leven menigmaal heeft gewaagd, daar in die onherbergzame bergen, om zijn Chinezen tegen de rovers te beschermen; niet meer te weten hoe hij manhaftig te Kang fan ingtze bleef, zonder een geweer noch enig wapen, en gans alléén, toen Pater Leo Vanden Bossche, een Chinees priester en negentien christenen er werden doodgeschoten door een roversbende; niet meer te weten dat hij – tegen het verbod der communisten in – zijn christenen toch ter kerke riep door het galmend zingen van het 'Ave Maria' …
Maar vraagt het zijn confraters: Pater Tuypens? … Dat is de confrater naar eenieders hart! De goede geest van elke samenkomst! … Die iedereen plezier wil doen!
En hoor ze dan vertellen, over die concentratietijd in Peking: hoe Pater Tuypens daar – één van de laatsten – binnenstrompelde, met gapende schoenen en uitgerafelde kleren, zijn ganse bezit in een kapotte houten kistje. En met ogen, waarin een zee van leed weerspiegeld lag: nu was het met hem en zijn christenen gedaan! … Maar twee dagen later deed hij het ganse kamp reeds lachen en werkte zijn christelijke berusting en zijn gezond optimisme aanstekelijk!

Toen de Roden zijn kamer doorzochten, vonden zij niets: hij had geen dubbele kleding, geen Europees comfort, geen geld en geen voorraad-van-iets. Hij was Chinees met de Chinezen, en had de Chinezen niets dan goed gedaan! Ze sleurden hem voor het volksgerecht: en géén Chinees – hoe die ook werd bedreigd – uitte een beschuldiging tegen hem! Zodat Pater Tuypens werd uitgewezen – na maanden kamerarrest, op grond van niet-betaalde contributies en dies meer. Omdat er nu eenmaal een 'daarom' moest zijn. Het ganse dorp – zowel heidenen als christenen – deed hem uitgeleide. Als zij aan de grenzen van het dorp gekomen waren, en niemand bereid scheen om terug te gaan, kon de 'goede herder' het niet meer dragen. Hij keerde zich om en smeekte hen: 'Gaat terug! Gij kunt toch niet mee naar Europa! … Het moet als een wanhoopskreet geklonken hebben … 'In China wil ik leven en sterven', schreef hij eens. Maar het behaagde God, dat hij naar Vlaanderen terug zou keren; en dat Adegem de eer en de vreugde zou te beurt vallen, het Gouden Priesterjubileum van deze verdienstvolle, nederige missionaris te vieren'.

De huldiging van de jubilaris op zondag 22 juli 1956

Op de viering is monseigneur Louis Morel aanwezig, zijn vroegere overste in China, samen met een groot aantal scheutisten. Voorname gasten zijn E.H. kanunnik Leo De Kesel en superior Robert Willems van het Eekloos college, en uiteraard Eulalie Tuypens, de enige nog levende zus van de pater, samen met de familie Tuypens.
De gelegenheidstoespraak wordt gehouden door pater Boutens.
Dorp en kerk zijn mooi versierd. Daarvoor heeft de K.S.A. gezorgd onder leiding van Jacky Boels. De gelegenheidsstoet vertrekt om 9.45 uur met op kop de fanfare De Verenigde Vrienden, gevolgd door een delegatie van de parochiale verenigingen. Stappen op: K.S.A, K.A.J, V.B.J.B. en B.J.B., E.K., A.C.W. en K.W.B., de Aangenomen Jongens- en Meisjesschool, de Oudstrijders, de Boeren- en Boerinnenbond en de nieuw gestichte K.A.V. Deze stoet wordt aan het gemeentehuis in ogenschouw genomen door burgemeester Albert De Kesel, de leden van het gemeentebestuur, van de C.O.O. en het kerkbestuur.



Pagina in het Gulden Boek van Adegem. Geschilderd door Maria Tuypens ter gelegenheid van de viering van het 50-jarig priesterschap van Ernest Tuypens in 1956. Aanwezig was bisschop Louis Morel, zijn overste in China.







De optocht naar de kerk.

Aan het huis Tuypens, een twintigtal meter verder, wordt de stoet begroet door de jubilaris, omringd door monseigneur Morel, aartsbisschop van Suiyuan, en E.H. kanunnik Leo De Kesel van het Groot Seminarie in Gent.
De stoet trekt dan naar de kerk, waar om 10 uur een dank- en jubelmis wordt opgedragen. De liturgische gezangen worden uitgevoerd door het plaatselijk koor o.l.v. E. H. Boudonck. Na de mis wordt een plechtig Te Deum aangeheven.



In het midden monseigneur Louis Morel, rechts van hem pater Ernest Tuypens en links van hem kanunnik Leo De Kesel.



Pater Tuypens op weg naar de kerk. Vooraan stapt ceremoniemeester Camiel Sierens.



Na de kerkelijke plechtigheid wordt de missionaris gevierd op het binnenplein van de meisjesschool. Er is heel veel volk. Veel parochianen houden eraan hun missionaris te huldigen. Pater Tuypens is heel vereerd met de grote belangstelling.



De huldiging op het binnenplein van de meisjesschool.
V.l.n.r. vooraan: Jozef Tuypens, pastoor Herman Van Damme, Eulalie Tuypens, pater Ernest Tuypens.



De Adegemse jongenschool onder leiding van Pieter Van Cleemput. Enkele leerlingen: Erik Willems, Freddy Aesaert, Erik Depickere, Wilfried Borgonjon, Noël Lannoy en Willy De Lobel.



Een jong meisje biedt bloemen aan aan de pater.

Leerlingen van de Aangenomen Jongensschool zingen een 'Jubileumlied', geschreven en getoonzet door meester Pieter Van Cleemput. Daarna is het de beurt aan de leerlingen van de Aangenomen Meisjesschool voor hun hulde. Men schreef:

'Maagdenkens in 't wit zongen het ontroerend lied: "De moeder van de missionaris" en droegen daarna voor "De dood van de missionaris" o.l.v. juffr. Mariette Van den Hauwe. De h. Jacky Boels huldigde de feesteling in naam der K.S.A., waarna burgemeester De Kesel het woord nam namens de verscheidene groeperingen der gemeente en der bevolking'.

Beatrijs Boels is een van die maagdekens en zij kan nog altijd dat liedje zingen. Ze zorgde voor de hierna volgende tekst van 'De moeder van de missionaris'.

1- Ach moederlief wees asjeblief
zo goed mij toe te staan
'k zou gaarne missionaris zijn
en naar de missies gaan.

2- Vele zielen schreien hopeloos
om eene zendeling
O, ween niet, ween niet moederlief
't was wreed zo ik niet ging.

3- Hij was te goed, men deed hem kwaad
hij viel als martelaar
En aan zijn moeder bracht men dan
eens daags de droeve maar.

4- Zij weende niet, maar stond daar
als een doodsbleek beeld van smart
en kuste toen zijn zendelingskruis
uit heel haar moederhart



V.l.n.r.: Marie Madeleine Schelstraete,..., Monique Van Basselaere, Rita Dhoore, Magda De Baets, Marie Thérèse De Cock, Germaine Notteboom, Marie Thérèse De Cock, ..., Jacqueline Ryckaert,... , ..., Greta Thysebaert, Beatrijs Boels. Vooraan: Lea De Zutter en....







De huldiging van pater Tuypens op het binnenplein van de meisjesschool in Adegem.



Links de familie Tuypens, in het midden enkele kleuters als Chineesjes verkleed en rechts onder andere Jozef De Keyser, veldwachter Albert Notteboom en reporter Albert Willems.



Jacky Boels, leider van de K.S.A., feliciteert pater Tuypens in naam van de K.S.A.

Burgemeester Albert De Kesel schetst in het kort de levensloop van pater Tuypens, 50 jaar priester en 46 jaar missionaris, en overhandigt hem een prachtige radio als geschenk van de bevolking. De jubilaris wordt in de bloemen gezet en de plechtigheid eindigt met het volkslied en de Vlaamse Leeuw, gespeeld door de fanfare.



Aan de woning van de zussen Tuypens in het Dorp. V.l.n.r.: Christine en Cécile Tuypens, Cesarine Streuve, Noël Lannoy, Maria Tuypens, Margareta Flement, Jozef Tuypens, mgr. Louis Morel, Eulalie Tuypens, Ernest Tuypens, Johan Tuypens, Erik Tuypens en pastoor Herman Van Damme.



Pater Tuypens samen met zijn genodigden. V.l.n.r.: Onder: Erik Tuypens, Margareta Flement, Christine Tuypens, …, burgemeester Albert De Kesel, Ernest Tuypens, mgr. L. Morel, pastoor Herman Van Damme, …, Eulalie, Maria en Cécile Tuypens. Midden: Jozef Tuypens (1ste). Bovenaan: Johan Tuypens (1ste), Omer De Smet (9de) en onderpastoor Urbain Haes (11de).



Burgemeester Albert De Kesel brengt de gelukwensen van de bevolking over.

Pater Tuypens bedankt bewogen voor de vele blijken van sympathie en geeft tot slot aan alle aanwezigen de zegen.
Daarna is er nog een ontvangst op het gemeentehuis van Adegem. Daar worden de feesteling en de familie verwelkomd door het feestcomité. De erewijn wordt geschonken en het gulden boek van de gemeente getekend.

HERINNERING
aan het
GOUDEN PRIESTERJUBILEUM
van
Eerwaarde Pater ERNEST TUYPENS
MISSIONARIS VAN SCHEUT
1906 - 15 juli - 1956.

« Mijn ziel verheft de Heer » , want mijn zwakheid heeft Hij bekleed met Zijn Kracht, en mijn geringheid tot het Priesterschap verheven.

Geheel mijn wezen dankt en juicht, om 't goede dat Hij wrocht in mij, en ik - door Hem - in China werken mocht, bijna een halve eeuw onafgebroken, tot ik er, met vele anderen, werd uitgewezen.

Maar mijn vertrouwen zal niet wankelen : de Heer moge het werk van Zijn missionarissen in China beboeden tot in der eeuwigheid !

GEBED VOOR CHINA

Almachtige en eeuwige God, Troost van de bedroefden en Sterkte van hen die lijden, wij smeken U, door de voorspraak van de H Maagd Maria en van de zalige chinese Martelaren verleen aan onze geloofsbroeders in China, dat zij U in vrede mogen dienen en U door hun standvastig geloof verheerlijken Amen

Onbevlekt Hart van Maria, b v o

Adegem, 22 juli 1956

Drukkerij De Baets, Adegem

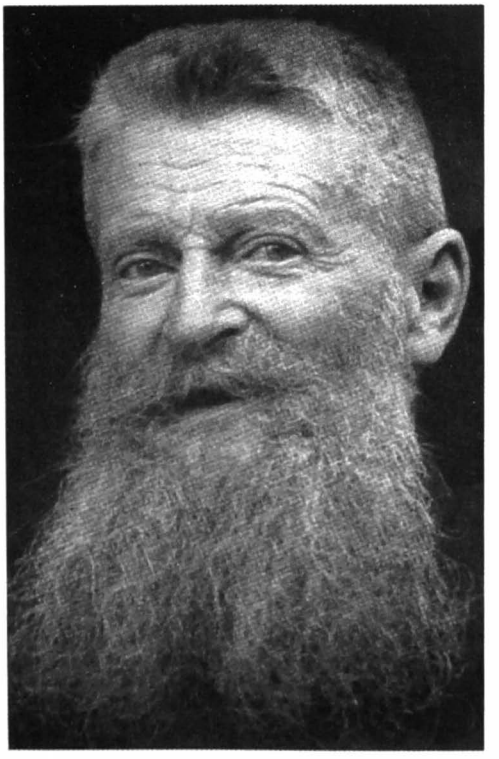

37. DE LAATSTE JAREN VAN PATER TUYPENS

Pater Tuypens past zich goed aan aan de nieuwe situatie. Hij verblijft een aantal jaren bij zijn nichtjes Maria, Cecilia en Christina in Adegem. Vrienden en kennissen brengen hem een bezoek.



In het eerste huis links woonde Jozef Tuypens-Flement en ernaast de zussen Maria, Cecilia en Christina Tuypens. Op de rechterkant van dat huis was er een deur die toegang gaf tot de winkel van mevr. Raymond Tuypens-De Brabander, die er een stoffenwinkel had.

Zijn familie zorgt goed voor hem en hij reist veel, want hij heeft wat in te halen. Zo bezoekt hij samen met hen Brugge en Gent. Het is bekend dat pater Tuypens aanleg heeft voor schilderen en tekenen. Hij schildert uit het hoofd een gezicht op Brugge.



Chinese conferenties

Bijna jaarlijks komen een aantal scheutisten op bezoek bij de zussen Tuypens op het Dorp in Adegem. Die samenkomst noemen ze een Chinese Conferentie. Een voorname gast is dikwijls bisschop Louis Morel. Ze krijgen een feestmaaltijd aangeboden en in de namiddag wordt er gezellig gekeuveld over China. De laatste conferentie gaat door in 1981, 100 jaar na de geboorte van Ernest Tuypens.



Samenkomst 24 juni 1961. V.l.n.r.: onderaan: Louis Schram, Ernest Tuypens, Florent VerEecke, Norbert Depuydt en Christine Tuypens; bovenaan: Piet Francken, André Maertens, Albin Jamart, Paul Coucke, Omer De Smet, Piet Laigneel, Frans Bril, Angel Van de Camp, Cécile en Maria Tuypens, ...



Samenkomst 16 juli 1963. V.l.n.r.: onderaan: Achiel Van den Bon, ..., mgr. Louis Morel, Karel De Ryck, Christine Tuypens; midden: Cécile en Maria Tuypens, Edward Speltinckx, Gustaaf Leyssens, Paul Verraes en Omer De Smet; bovenaan: Marcel Wille, Maurits Ingelbeen, Marcel Bossaer, Frans Peeters, Nard Moermans, ..., Ignaas Rybens, ... Albert Van Lierde, Andries Van Coillie en Jozef Van Halst.



Samenkomst in 1962 bij de zussen Tuypens. Zittend v.l.n.r.: …, pastoor Albert De Malsche, mgr. Louis Morel en pater Ernest Tuypens.



Een familieportret in 1952. Zittend v.l.n.r.: Maria, Eulalie, Ernest en Jozef Tuypens, Margareta Flement. Staand v.l.n.r.: Johan, Cécile, Christine en Erik Tuypens.



Gezellig aan tafel met de familie. V.l.n.r.: Christine, Jozef, Ernest Tuypens, Margareta Flement, Maria, Johan, Erik en Cécile Tuypens.



In de tuin van de zussen Tuypens op het Dorp. V.l.n.r.: Christine, Maria (zittend), Ernest, Cécile en Johan Tuypens.



Bezoek in 1955 van Ernest Tuypens samen met zijn familie aan de door Remi Declercq opgebroken Ringbaan in Adegem.

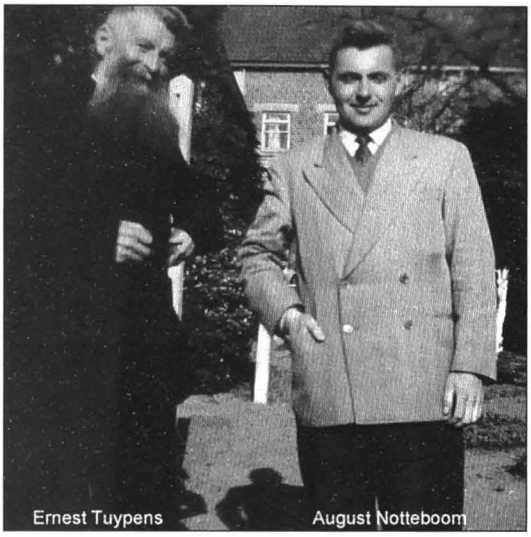









Ernest Tuypens met vrienden en kennissen.

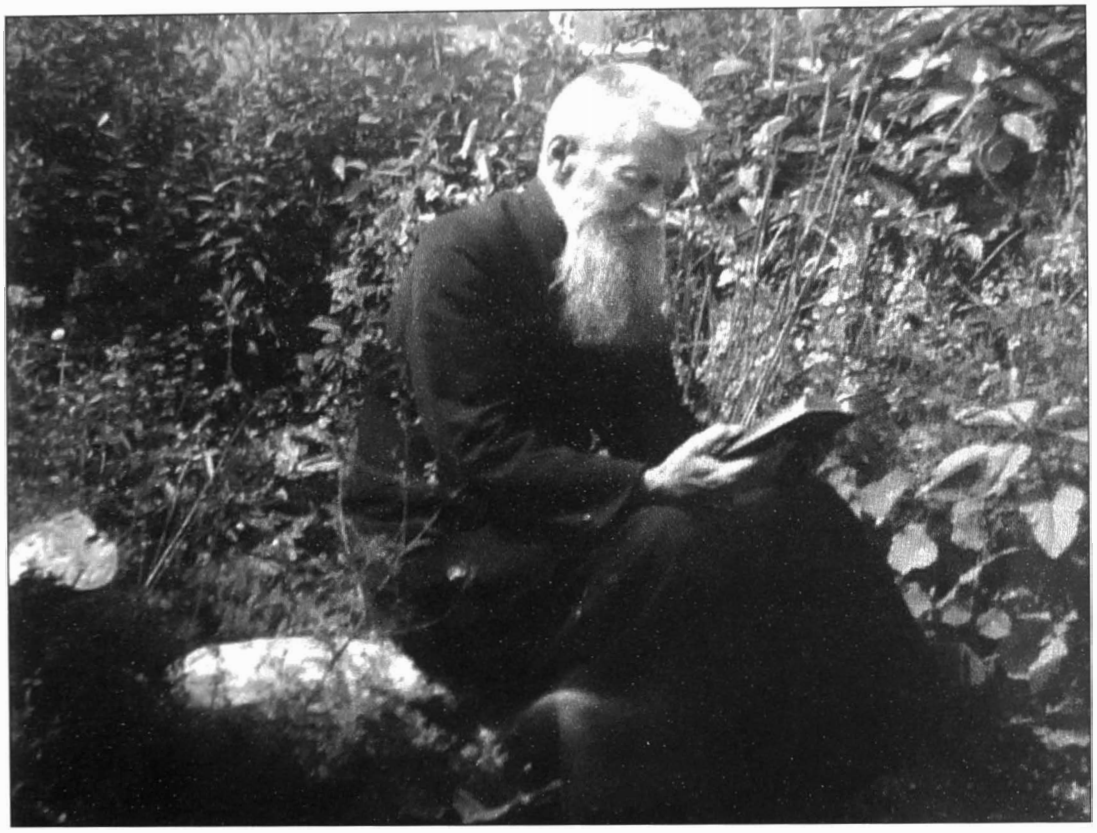



Pater Ernest Tuypens in 1953, wandelend en brevierend in de hof van de zussen Tuypens in Adegem.

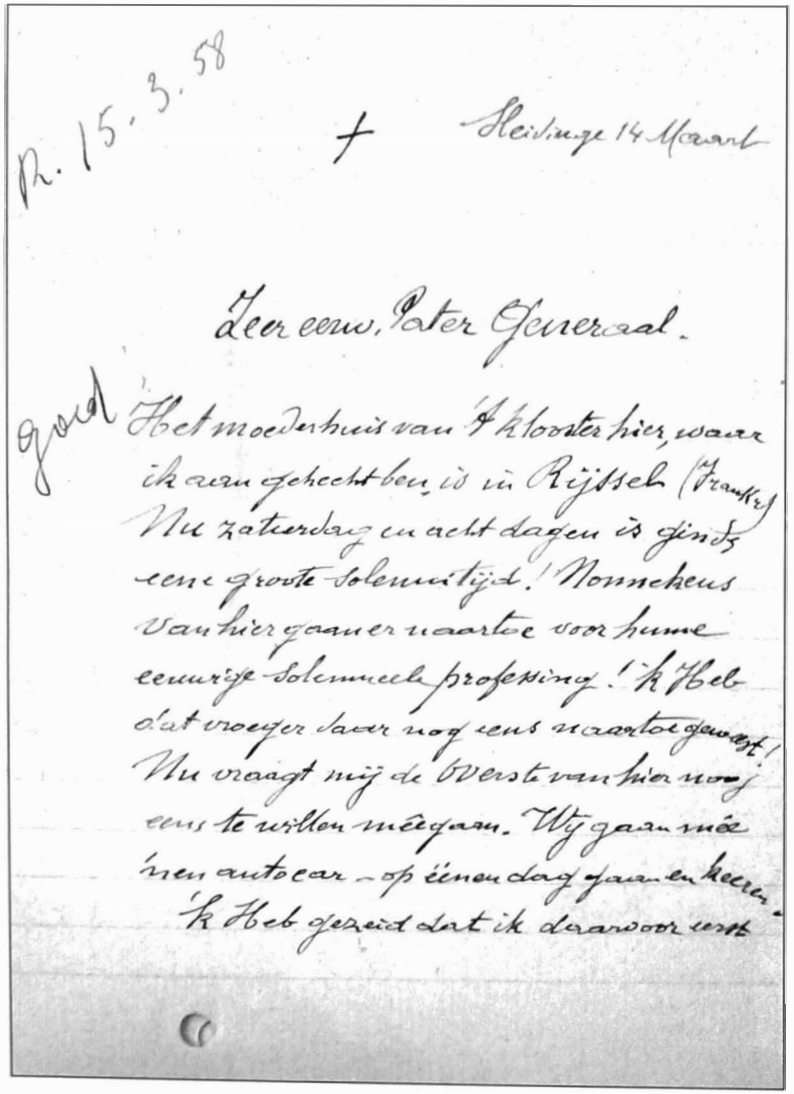

R. 15.3.58

+ Heidinge 14 Maart

Zeer eerw. Pater Generaal.

goed Het moederhuis van 't klooster hier, waar ik aan gehecht ben, is in Rijssel (Frankr.) Nu zaterdag en acht dagen is ginds eene groote solemnitijd! Nonnekens van hier gaan er naartoe voor hunne eeuwige solemneele professing! 'k Heb dat vroeger daar nog eens naartoe geweest! Nu vraagt mij de Overste van hier nog eens te willen meegaan. Wij gaan mee 'nen autocar – op éénen dag gaan en keeren. 'k Heb gezeid dat ik daarvoor eerst

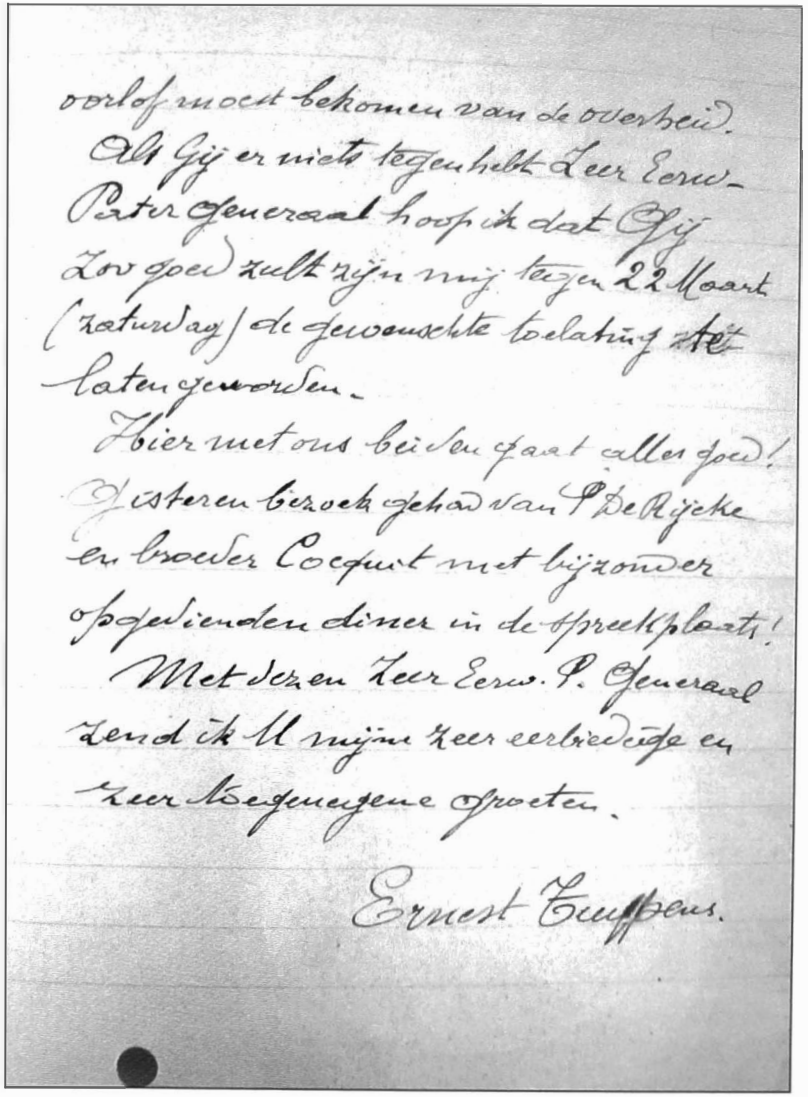

oorlof moest bekomen van de overheid.

Als Gij er niets tegenhebt Zeer Eerw. Pater Generaal hoop ik dat Gij zoo goed zult zijn mij tegen 22 Maart (zaturdag) de gewenschte toelating te laten geworden.

Hier met ons beiden gaat alles goed! Gisteren bezoek gehad van P. De Rijcke en broeder Cocquit met bijzonder opgedienden diner in de spreekplaats!

Met dezen Zeer Eerw. P. Generaal zend ik U mijne zeer eerbiedige en zeer toegenegene groeten.

Ernest Tuypens.

Vraag van Ernest Tuypens aan zijn overste in Scheut om een bezoek te mogen brengen aan het moederklooster van de zusters in Frankrijk.

38. PATER TUYPENS NAAR SLEIDINGE (1956-1963)

Wellicht in juni 1956 wordt pater Tuypens aalmoezenier bij het Mater Dei Instituut in Sleidinge. Op die datum wordt hij in Adegem uitgeschreven uit het bevolkingsregister .



Bezoek van de familie aan Ernest Tuypens in Sleidinge.

Tuypens blijft echter onderhorig aan de overste van Scheut in Anderlecht. Zo moet hij toelating vragen om een bezoek te brengen aan het moederklooster van de zusters die Mater Dei besturen.



Het Mater Dei Instituut in Sleidinge, waar hij tot aalmoezenier benoemd wordt.

39. OVERLIJDEN VAN EULALIE TUYPENS

De enige nog levende zus Eulalie verblijft in Zomergem. Ze heeft Adegem verlaten, wellicht na het overlijden van haar moeder in 1922. Ze sterft in Zomergem op 13 februari 1962. De begrafenisplechtigheid gaat door in de kapel van het klooster.

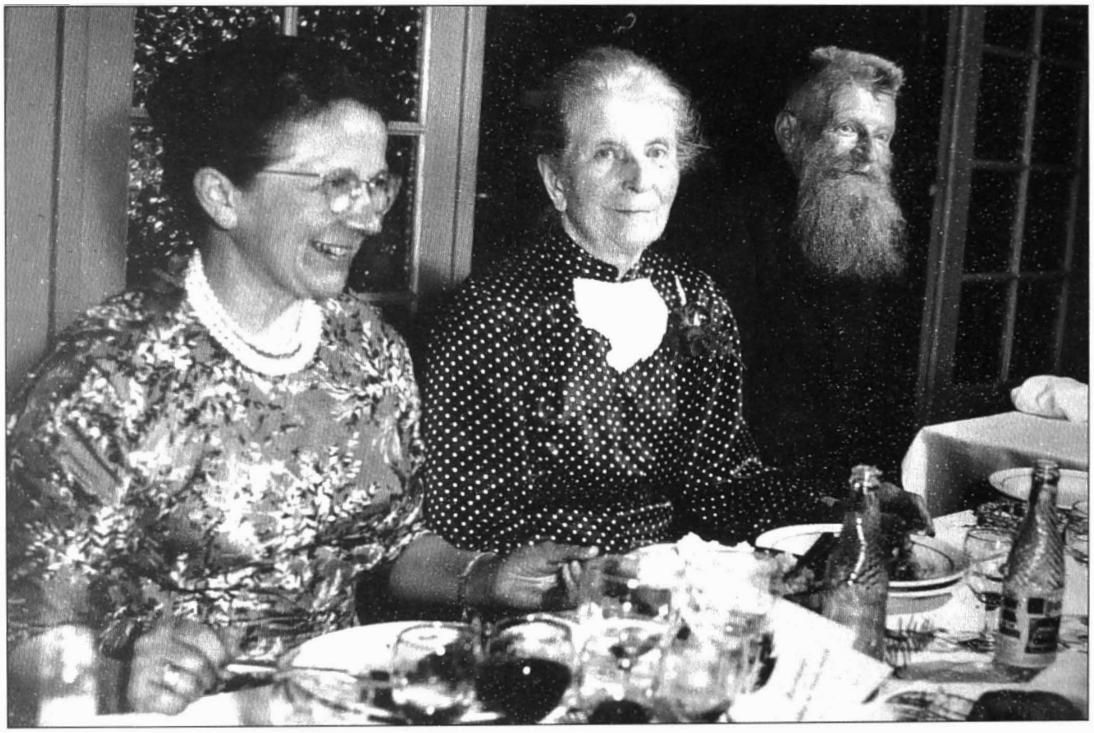

V.l.n.r.: Maria, Eulalie en Ernest Tuypens ca. 1953.



Ernest bij het graf van zijn zus Eulalie in Zomergem op zaterdag 17 februari 1962.

40. OVERLIJDEN VAN PATER ERNEST TUYPENS

Pater Tuypens voelt zich begin 1963 niet goed, maar belooft toch aanwezig te zijn bij een geplande samenkomst begin maart 1963. Mogelijks is het een 'Chinese Conferentie'.

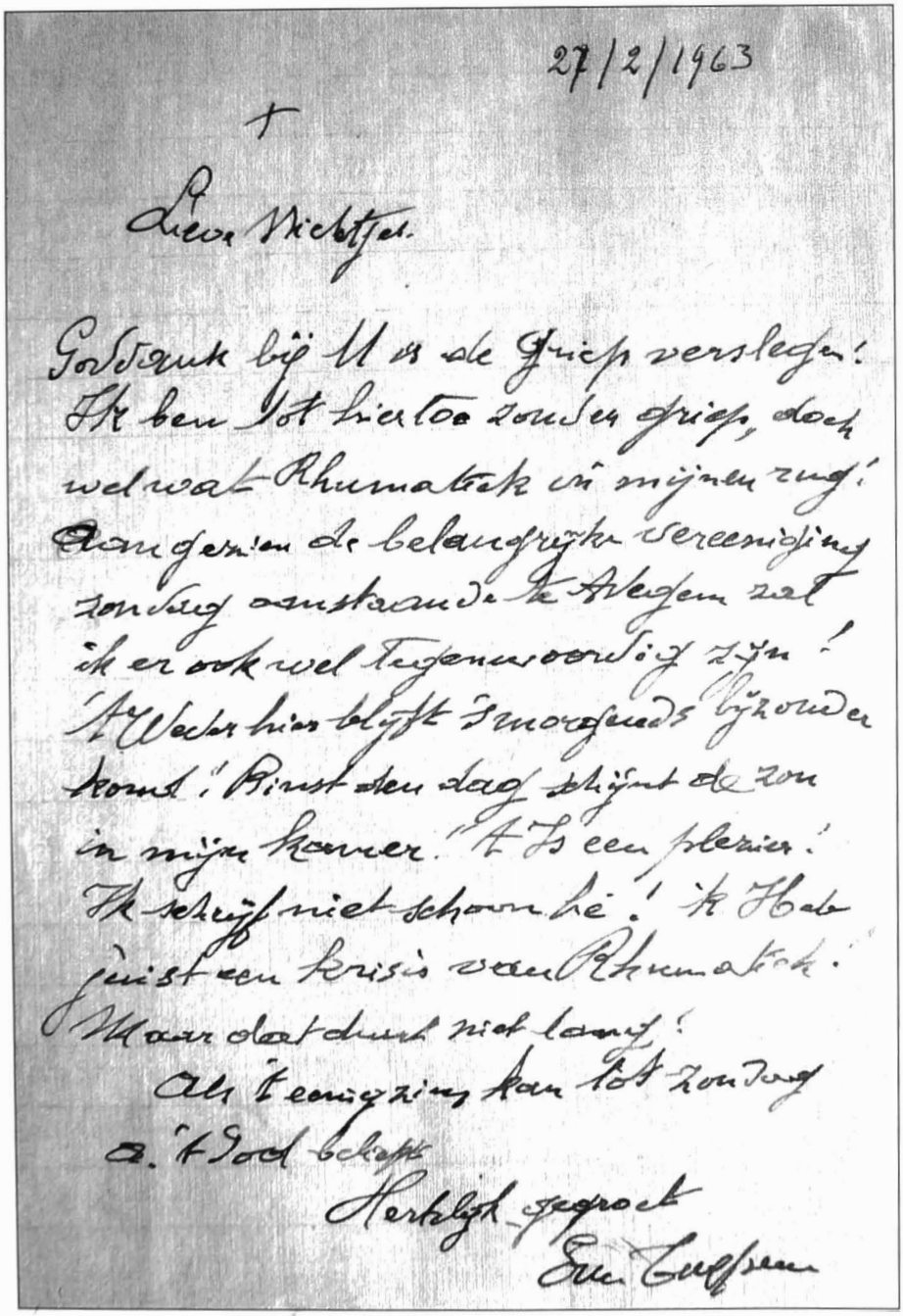

27/2/1963

+

Lieve Nichtjes.

Goddank bij U is de Griep verslegen!
Ik ben tot hiertoe zonder griep, doch
wel wat Rhumatiek in mijnen rug!
Aangezien de belangrijke vereeniging
zondag aanstaande te Adegem zal
ik er ook wel tegenwoordig zijn!
't Weder hier blijft 's morgends bijzonder
koud! Binst den dag schijnt de zon
in mijn kamer. 't Is een plezier!
Ik schrijf niet schoon hé! 'k Heb
juist een krisis van Rhumatiek!
Maar dat duurt niet lang!
Als 't eenigzins kan tot zondag
a. 't God beliefd
Hartelijk gegroet
Ern. Tuypens

De ouderdom begint te wegen en de pater sterft op 11 april 1963 in Sleidinge.
De begrafenis grijpt plaats in Adegem op maandag 15 april 1963 om 10.30 uur, gevolgd door de teraardebestelling op het kerkhof van de missionarissen van Scheut in Zuun bij Brussel.



De Generaal-Overste en de leden van de Congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria bevelen in uwe godvruchtige gebeden de ziel aan van

EERWAARDE PATER

Ernest Tuypens

Missionaris van Scheut,

geboren te Beerlegem op 1 Aug. 1881 en godvruchtig overleden te Sleidinge 11 April 1963, voorzien van de sakramenten van de zieken.

De plechtige lijkdienst zal gecelebreerd worden te Adegem St Adrianus op maandag 15 April, om 10,30, gevolgd van de begrafenis op het kerkhof van de missionarissen van Scheut te Zuun.

REQUIESCAT IN PACE.

Scheut-Brussel, 11 April 1963.

†

Het heeft de Heer behaagd tot Zich te roepen de ziel van Zijn nederige dienaar,

EERWAARDE PATER

Ernestus - Donatus TUYPENS

OUD-CHINA MISSIONARIS

van de Congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria
Aalmoezenier aan het Mater Dei Instituut te Sleidinge,
geboren te Beirlegem, 1 augustus 1881, overleden te Sleidinge, 11 april 1963,
gesterkt door de HH. Sacramenten en de apostolische zegen.

Heer en Mevrouw Jef TUYPENS-FLEMENT,
Juffrouw Maria TUYPENS;
Juffrouw Cécile TUYPENS,
Juffrouw Christine TUYPENS;

Heer en Mevrouw Jozef TUYPENS-SCHUERMANS;
Heer Godfried TUYPENS-HUFKENS;

Juffrouw Amelberga TUYPENS;
Heer en Mevrouw Gabriël VERPLANCKEN-TUYPENS;
Juffrouw Judith TUYPENS; zijn neven en nichten;

Heer en Mevrouw Johan TUYPENS-GOETHALS;
Heer Erik TUYPENS; zijn kleinneven en -nicht;

Hoogeerwaarde Pater Generaal en de Missionarissen van Scheut;

Zeereerwaarde Moeder en Zusters van het Mater Dei Instituut te Sleidinge;

De Eerwaarde Broeders van het Sint-Jozefsinstituut te Sleidinge;

De familiën TUYPENS en VIDTS,

verzoeken u vriendelijk om uw gebed voor zijn zielerust en eeuwige zaligheid. Zij nodigen u uit tot de Lijkdienst in de Sint-Adrianuskerk te ADEGEM, gevolgd van de begrafenis op het kerkhof der Missionarissen van Scheut te ZUUN bij Brussel, op MAANDAG, 15 APRIL 1963, te 10.30 uur.

De Lauden worden gezongen om 10.15 uur.

Rozenkrans in de kerk te Adegem, zondagavond te 6.30 uur.

Bijeenkomst: Huize 22 - Adegem-dorp te 10 uur, of aan de kerk.

REQUIESCAT IN PACE !

Familieadres:
Dorp 22, Adegem.

Missiehuis van Scheut:
Steenweg op Ninove 476, Brussel 8.



Begrafenis van pater Tuypens. In het midden bisschop Louis Morel, links van hem onderpastoor Omer Boudonck en rechts van hem onderpastoor Jozef Vranckx. Achteraan: koster Jozef De Baets en veldwachter Albert Notteboom.



Links vooraan de familie Tuypens met onder andere Erik, Johan en Jozef Tuypens.

†

Hoogeerwaarde Pater Generaal
en de Missionarissen van Scheut ;
De familie TUYPENS,
danken u.

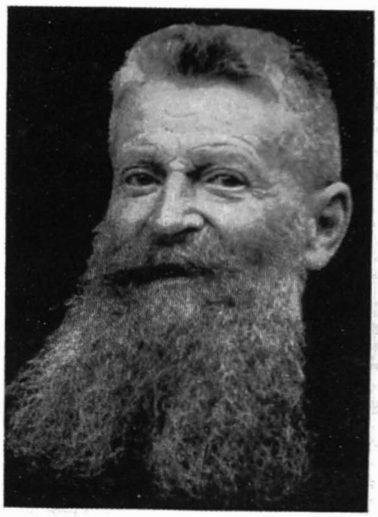

†

IN MEMORIAM

PATER

ERNEST TUYPENS

MISSIONARIS VAN SCHEUT

†

Te Beirlegem geboren 1 augustus 1881
te Scheut ingetreden 7 september 1900
priester gewijd 15 juli 1906
naar China vertrokken 12 september 1906

na 46 jaar ononderbroken missieleven door de communisten uitgedreven, werd hij aalmoezenier aan het Mater Dei Instituut te Sleidinge, waar hij op 11 april 1963 overleed.

—

Wij danken God voor de schoonheid in grote verscheidenheid van zoveel edele zielen die Hij door de Congregatie van Scheut aan het missie-apostolaat heeft gegeven.

Zo er één waarlijk ten volle missionaris is geweest, chinees met de chinezen, totaal, en in zijn bedoeling tot zijn laatste levensdag, dan is het wel Eerwaarde Pater Tuypens geweest.

Pater Tuypens, de missionaris van de eenvoud, van de armoede, van de nederigheid, van de godsvrucht en de gehoorzaamheid, die onder zijn confraters als een blijde opwekkende zon was in alle omstandigheden - ook de zo treurige der laatste decennia - en onder het volk de man, wars van alle vertoon en praal, wars van allo voorrang of voorrecht, de man van het zich geven zonder berekenen.

Tijdens deze eerste maanden van het jaar zagen we verschillende zeer schone missiefiguren naar God weergaan. Zij vinden mekaar Hierboven weer in de vreugde van de Heer, God dankend voor hun uitverkiezing waardoor zij, omringd door talloze zielen, een bijzondere zaligheid genieten voor eeuwig.

In de bloei van zijn jeugd, vol schone idealen, heeft hij Adegem, en alles wat hem lief was, verlaten.

Met hart en ziel gaf hij zich aan China, het verre, onmetelijke land, en aan dit Oosters volk : een heel ándere wereld dan de onze, waar de tijd scheen stil te staan en het leven uiterst primitief was gebleven.

Zijn kleine christenheid was zijn vaderland - zijn christenen waren zijn kinderen. Hij leefde zoals zij, 46 jaren lang, en wenste te sterven bij hen.

Toen werd bij door bet communisme uitgewezen : hij keerde naar Vlaanderen terug met lege handen maar met een hart vol kommer en verdriet...

Oud en gebroken, deemoedig en sjofel, zó zag Adegem hem terug. Hij probeerde zich aan te passen aan onze moderne wereld en aan onze superbeschaving, die hem in zijn vrijheid belemmerde. Hij dankte om alle blijken van sympathie, om alle goedheid hem bewezen - maar zijn hart was niet hier... Toch deelde bij kwistig - en zó eenvoudig - zijn vriendelijke glimlach en zijn hartelijk woord, die zieken en gezonden opwekten ; hij praatte met de blonde kinderkens van Vlaanderen lijk hij het deed met zijn donkerharige chineeskes ; en hoe zuiver was zijn genieten van vogelenzang en meibloesems, van ruisende bomen en groenende landouwen, van de gouden oogsten en het blozend fruit, dat hij zolang in de troosteloze chinese vlakte had gemist !

Doch wie zal zeggen hoe vaak hij, in de stille uren van gebed en eenzaamheid, het chinese dorpken terug zag, en de kleine kudde zonder herder, waarrond de wolven huilen ?

Op de morgen van Witte-Donderdag wenkten zijn chineeskes hem met wuivende palmen naar het hemels Paasfeest. Wellicht heeft hij nog in ootmoed gepreveld : « Dit is te veel, te groot een eer voor mij !... o Heer, ik ben niet waardig... », aleer hij in het Eeuwig Licht, Gods Aangezicht aanschouwen mocht.

Wij, die allen zijn « vrienden » waren, gedenken wij hem in vroom gebed !

Requiescat in Pace !



Het graf van pater Ernest Tuypens in Zuun.

41. DE PATER TUYPENSLAAN IN ADEGEM

Toen in 1965 er een nieuwe verkaveling tot stand kwam in Adegem, een zijstraat van de Kallestraat, wordt voor de naam 'Pater Tuypenslaan' gekozen. Het is een eerbetoon aan onze China-missionaris.





De Pater Tuypenslaan eind de jaren zestig.

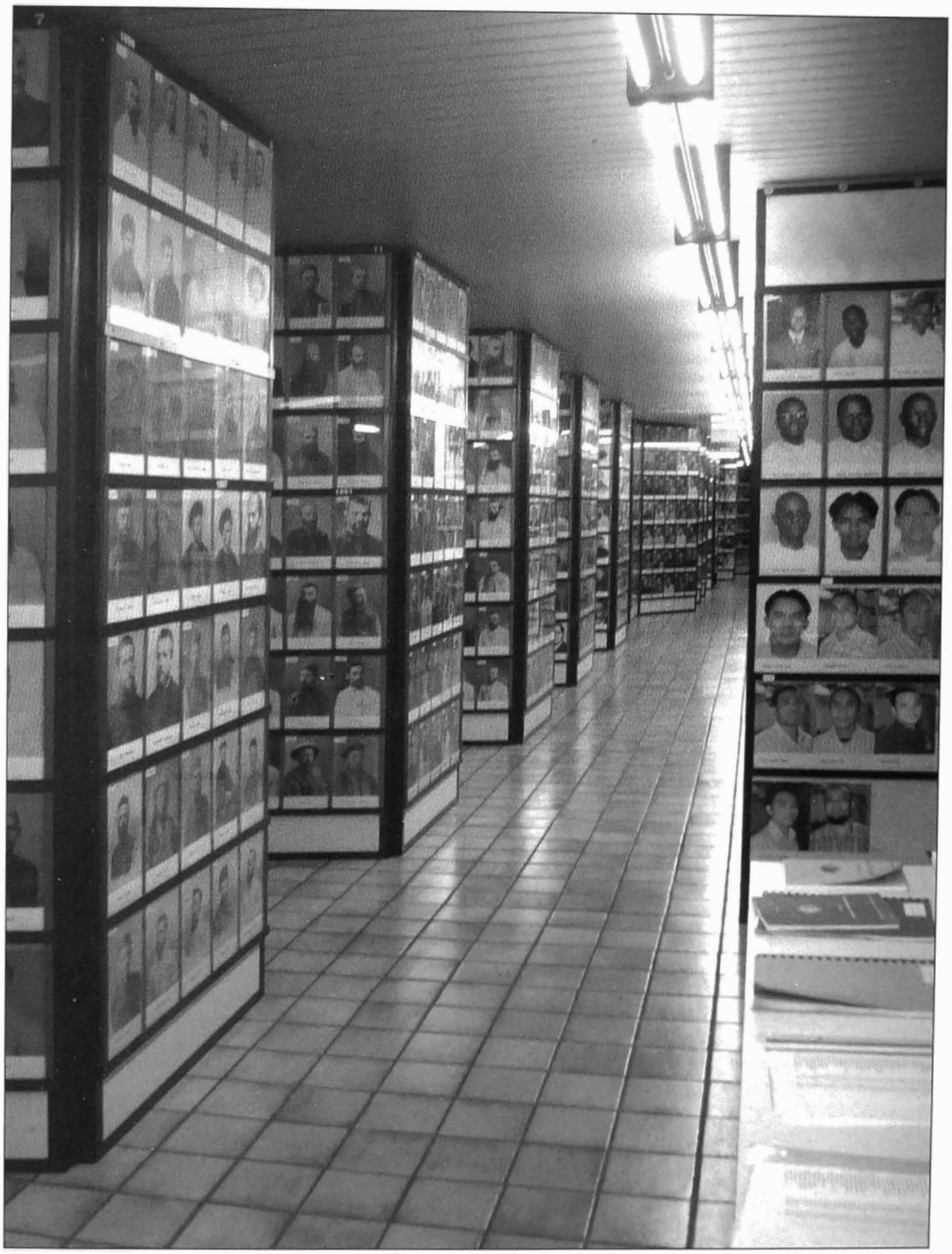

Het museum van Scheut in Anderlecht.
Galerij met al de foto's en namen van de missionarissen van Scheut. Op de tweede zuil links, helemaal onderaan, tweede van rechts, staat Ernest Tuypens.
De jongste missionarissen staan op de zuil helemaal rechts. Dat zijn geen blanken meer. De verkleuring van de missionaris heeft zich definitief ingezet.

42. EPILOOG

Het verhaal over Ernest Tuypens heb ik zo objectief mogelijk proberen te schrijven. Ik heb er rekening mee gehouden dat de man nog stamt uit een andere tijd. Een tijd, toen het voor een katholiek gezin een grote eer was dat een zoon priester werd. En missionaris worden was nog iets uitzonderlijker.
In de colleges was er een zekere druk om priester of missionaris te worden. Toen Ernest afstudeerde in het college van Eeklo in 1900 werd de helft van de 16 leerlingen priester. Hij was de enige missionaris.
Midden de 21ste eeuw begint de maatschappij sterk te veranderen. Ze wordt meer seculier en er wordt wat kritischer naar missionering gekeken.

Dat neemt niet weg dat pater Tuypens onze waardering verdient. Hij heeft niet alleen de bewoners van zijn streek in de Ortos de christelijke boodschap gebracht, maar ook veel goed werk verricht op sociaal gebied. Veel gezinnen heeft hij gered van de hongersnood, dankzij de steun van zijn orde, maar ook dankzij de giften van vele personen uit onze streek. De Chinezen moesten daarvoor wel een prijs betalen, zich bekeren en een aantal gebruiken van hun ouders, zoals de voorouderverering, achterwege laten.

Pater Tuypens was een minzaam man, een optimist en goed van inborst. Bij zijn schijnproces in 1952 waren er geen Chinezen die hem wilden beschuldigen. Hij was graag bij zijn christenen en had geen behoefte om naar Vlaanderen op verlof te komen. Op dat gebied was hij wellicht een uitzondering.

De congregatie van Scheut doet het nog altijd goed, dankzij de missionarissen uit het buitenland. Bij mijn bezoek aan het missiehuis van Scheut in Anderlecht werd ik ontvangen door rector Frans Van Oudenhove. Hij was zelf enkele jaren actief in Congo, maar moest om gezondheidsredenen vervroegd terugkeren. Hij heeft er pater Albert Van Landschoot nog gekend en vertelde nog enkele anekdoten over hem.

De rector wees me op de verkleuring van de missionarissen. Er treden geen blanken meer in, maar wel mannen met een andere kleur. De aantrekkingskracht blijft groot en ze moeten eerder afremmen dan aanmoedigen. Een voorwaarde is dat de missionaris enigszins voor zijn eigen onderhoud kan instaan.
De jonge missionarissen komen graag naar Scheut. In de crypte ligt de stichter Theophile Verbist begraven en het is traditie om een bezoek te brengen aan zijn laatste rustplaats. Notarieel heeft men laten vastleggen dat het missiehuis van Scheut niet verkocht mag worden en als stichtingshuis bewaard moet blijven.
Er komen nog altijd missiegebieden bij. Een aantal jaren geleden vertrokken er nog missionarissen naar Mongolië, niet te verwarren met Binnen-Mongolië in China. Ze doen er vooral sociaal werk en hebben moeten beloven geen actief bekeringswerk te doen.

De paters van Scheut zijn nu actief in 25 landen in vier continenten: Afrika (Angola, Kameroen, Congo, Nigeria, Senegal, Tsjaad, Zambia), Amerika (Brazilië, Dominicaanse Republiek, Guatemala, Haïti, Mexico, Verenigde Staten), Azië (Filippijnen, Hongkong, Indonesië, Japan, Mongolië, Taiwan, Singapore) en Europa (België, Nederland, Duitsland, Frankrijk, Italië).

Nog enkele brieven van pater Ernest Tuypens



* *Bijlage 1*

1908 Brief van Ernest Tuypens vanuit Ho Kiao aan pater Albert op 29 januari 1908

'Ha-kiao, 29 Januari 1908
Beste Confrater,
Gij waart reeds te scheep gegaan naar de Philippijnen toe, wanneer, mijn proefjaar bij E.P. Stragier, Provinciaal, afgeloopen, ik mijne bestemming kreeg van onderpastoor bij Gentil Pycke, ginder in de bergen van Ha-kiao in 't koninkrijk Mao-mingan.
't Is nu 2 maanden geleden, dat ik, eenvoudig weg, mijnen intrek nam in mijn nieuwen thuis, en ik ben er gelukkig lijk een dartele vink in zijnen boomgaard! Redens van genering zijn er genoeg; want bijt de wind u de ooren hier in den Noordpool van den Orthos, en is er het leven niet breed, we laten daarom niet na blij te moe de eerste schoven te oogsten, gewonnen en gekweekt in wee en ontbering onzer baanbrekers. Horkt liever! Op min dan eenige weken tijds, was de lijst onzer geloofsleerlingen met den naam van een achttal huisgezinnen begroot: dit is een goed begin. Te meer nog, een zekere Kou, een gunstig gekend man van Sartsji, een paar uren van hier, komt ook de afgoderij vaarwel te zeggen. Alom geacht, zal hij niet weinig bijdragen tot de bekeering zijner dorpsenooten. Ik wil op geener wijze de goede gevolgen van zijn manhaftig besluit ophemelen, gevolgen maar al te dikwijls van korten duur en uit alle slach van bedoelingen voortgesproten – maar ik bestatig dat meester Kou voort even goed gesteld blijft, en menige familie uit de buurt, door zijne goede raadgevingen heeft kunnen overhalen. Moge God de goede inzichten van Zijn nieuwen apostel staven, en zijne pogingen doen vruchten winnen voor den hemel!
't Wordt verteld dat een zendeling uit Korea, een man van jaren reeds, eenen beginneling jubelen zag bij het medeslaan van al zijne ondernemingen; en hij zei hem: "Mijn beste, gij hebt enkel den kop van het serpent betrapt; het moet u niet verwonderen, allicht zijnen steert te zien kwispelen! Vraag het maar eens aan Meester Kou: 't was op diens ondergang dat Satan het gemunt had; maar de beproeving, die hij verzon, strekte eer tot zijne eigene teleurstelling; Gij zult gaan hooren, hoe!
Korts na de bekeering van den geloofsleerling, werd zijn tweede zoontje, een lief vijfjarig knaapje, gekoosd en gekoesterd als de keppe van het huisgezin, opeens zoo gevaarlijk ziek, dat een noodlottige uitval te vreezen was. Op staande voet, had de beproefde vader, zijn vosde peerd gezadeld, en vloog pijlsnel naar ons toe, om voor zijn kind, de toediening te vragen van < het water, dat ten hemel zendt >. Onze peerden staan seffens veerdig, en wij snellen maar vooruit. Wij, zeg ik, want ik vergezelde volgeern Pater Pycke; ik kon medeen mij meer en meer gewennen aan het missieleven en ook zoo mijne genegenheid laten blijken voor onze nieuwbekeerden uit Sartsji.
Alles overwogen, mag ik, mij dunkt, met mijnen Engelbewaarder boffen: want zonder zijn bijzondere hulp, had een ridder lijk ik ben, binst zulk eenen dollen draf niet weinige keeren, in het zand gestoven, of liever tegen de keien der bergen gerobberd. Wij zijn er toch gerocht! Van ons peerd gesprongen stappen wij recht naar eene kamer waar men zit te klagen en te snikken. "Een slecht teeken, het is al te laat", fluistert mij P. Pycke; en waarlijk, pas hadden wij het vilten behangsel opgelicht, dat 's winsters de deur bezet, of een akelig "Mo-la" "hij is niet meer" klonk ons tegen.
Wij wisselden met die bedroefde lieden, eenen blik vol innige droefheid, toen een oud verronseld ventje uit den groep in de diepte der kamer vooruittreedt, ons op zijn kristensch komt groeten, en zegt: "Po-siang-kan" "Priester 't is niets, uw ootmoedige dienaar heeft het kind gedoopt"! Neen! was er ons op dit oogenblik een engel uit den hemel gedaald,

zoeter voldoening ware ons zeker niet geworden; want volgens nader bescheid, had het oud manneken geldig en behoorlijk het doopsel toegediend.

En vraagt gij mij, "waar komt die zonderlinge dooper vandaan"? ik moet u antwoorden; dat, zoowel als ik, gij weet, dat men in 't verre Europa, geene vergeefsche gebeden stort voor de arme zondaars in stervensnood; en Gods voorzienigheid alléén is het, die daar dien engel van zaligheid boodschapte. Pas in Heou-san toegekoment, geloofsleerling sedert eenige weken, was hij in den vooravond naar Sartsji eenige achterstellingen komen vereffenen; toen de engel des gebeds hem eene verhevener taak in handen gaf, en een ziel deed winnen voor den hemel.

Ja, God bemint alwie nederig is, en schenkt hem zijn milde genadestroomen; Hij weerstaat den hooveerdige; en Hij geeft ten prooi aan een overdreven eergevoel, aan eene onverzaadbare zelfzucht, alwie het te bekrompen acht God te dienen, en zich hier rijk genoeg meent om geen hemelsch goed te moeten betrachten. 't Is hetgeen eene gebeurtenis, onlangs in Talama-iao-tzeu, uw vorig dorp, voorgevallen, duidelijk voor oogen legt. Buiten kijf, staan de drie gebroeders Li-lama, U nog onbekend als de adel der streek. Geloofsleerlingen van overouds reeds, is hun ijver daarbij beperkt gebleven. Half heiden, half kristen, keeren ze naar alle winden. Ja vandaag willen ze zeker, en morgen reeds zullen ze weêr verzuimen: kortom 't is een mengsel van willen-zijn en toch niet-worden. Zij gaan ter kerk om regen en schoon weer te vragen, zonder daarom een heidensch tooneelspel onafgezien te laten voorbijgaan; en zullen, zonder het minste misbaar, reukwerkwolken den neus der afgoden injagen.

Het gebeurde echter dat de tweede der drie gebroeders, die seffens vijftien jaar lang, maar al te geduldig, naar het doopsel zullen gewacht hebben, stervens ziek werd. Vrouw en kinderen waren niet het minste bekommerd om den priester te roepen; 't geen niemand verwonderen moet, want in zake van lauwheid waren zij allen eensgezind – 't was misschien ook wel het eenigste punt waarin zij overeenkwamen.

Nu P. Frans Deboeck, onze genegene confrater, ging toch ten huize, en spaarde geene moeite om den sterveling het doopsel te kunnen toedienen: hij bad, smeekte, herbegon, aanriep alle Heiligen uit den Hemel, maar alles was tevergeefs; de lama stierf, en stierf in wanhoop.

Eene even schrikkelijke les wachtte het huishouden van San-la-ma, den jongste dier gebroeders. Nog geen acht dagen nadien, of een zijner schoonste peerden lag te wentelen onder vreeselijke krampen, die geen geneesmiddel stillen kon. "Daar is klaarblijkelijk een koei of kwâ geest voorhanden", zoo dacht men "ontbieden wij eenen tooveraar om dien boozen invloed tegen te kanten".

En de "medium" toefde niet. 't Was 'ne vent met kleêren tot op den draad versleten, en wiens waskleurig geel wezen en getrokkene gelaatstrekken meer ijver aantoonden voor de opium's pijp dan voor de betrekkingen met de onzichtbare wezens. Die kerel, leelijk om er van weg te loopen, doorsnuffelt, bezweert, spreekt dat hij er bij zweet; hij stelt en eigenaar verre van gerust; ontvangt zijne duiten en vlindert weg, juist bij tijds om zijn heerschap het zicht te sparen van 's peerds laatste stuiptrekkingen. 's Anderendaags sterft haast onverwachts een prachtige muilezel; en, drie dagen nadien, lag nog een tweede muildier gereed om te vladen. San-lama was nog niet ten einde zijn ongeluk. Zijne vrouw wordt insgelijks onpasselijk, en is zonder groot teeken van ziekte door de dood weggerukt. 't Is de weduwe van onzen gemartelden geloofsleeraar Tao-li-wang, die ze doopte "in extremis". God gave dat ze niet te laat kwam!

Natuurlijk hebben zulke herhaalde slagen, op zoo korten tijd, geheel het dorp ter neêr geslagen, en menigeen schijnt tot een godvruchtig en vurig leven te willen weêrkeeren. Mocht voor de dorpelingen van Talama-iao-tzeu, de vrees des Heeren, het begin zijn van

eene volherdende wijsheid; 't is hetgeen wij durven hopen met God's hulp.
Beste Albert, de gehoorzaamheid houdt ons gescheiden, met U van de Ortos weg, naar de Philippijnen te roepen, maar onze gevoelens en onze verlangens blijven daarom niet min gelijk, en als zendelingen van Maria' Onbevlekt Hert, altijd en alom, zullen wij bidden, zullen wij werken, zullen wij ons leven ten beste geven, opdat in de ijsstreken van Mongolië zoowel als in de bakerende zonnelanden, God altijd meer en meer gekend weze om meer en meer bemind te worden.
Ernest Tuypens

** Bijlage 2*

1909 Brief van Ernest Tuypens vanuit Siao Noor aan 'Père Superior' op 22 april 1909

'Siao Noor 22 Avril 1909
Très cher très révérend Père Superior,
J'éprouve vraiment de la honte ou pour le moins de la confusion en Vous écrivant cette lettre. En recevant votre honorée lettre d'il y a quelques jours, je me rappelai que moi même je Vous en devais déja une depuis plusieurs mois laquelle hélas était toujours restée à l'état de projet. J'espère Très Révérend Père Superieur que dans le futur je parviendrai à réparer amplement le passé. Comme Vous l'aurez déja appris sans doute, j'ai succédé au Père Jules De Wolf. A vrai dire ce changement au commencement surtout, me paraissait plus utile que agréable.
Au Heou san je n'avais absolument rien à faire, si ce n'est de tacher de ne pas s'ennuyer.
C'était sans doute l'unique mauvais coté qu'une critique sevère aurait encore pu imputer à ce poste. Vous ne sauriez Vous imaginer Très Rev. Père Superieur comme je m'y plaisais! Pour ainsi dire journellement arrivaient des Cathechumaines.
Comme ma chambre était située située plus près de la grande porte que celle du Père Gentil, ces braves gens, s'adressaient d'abord au "nouveau Vicaire".
Aussitot je les éconduisais pour les présenter au Curé. Après les cérémonies de leur enrôlement la parole était à ma "speeldoos". Sa parole n'a certainement pas convaincu grand nombre de ces aspirants chrétiens, mais pour beaucoup peut être c'était un excitant de plus pour revenir à l'Eglise mère plus fréquennement.
Les jours de grande fête surtout on sentait vibrer tout ce qui tenait du missionaire dans le coeur. La petite église bondée présentait une image en miniature de la fécondité de l'Eglise catholique universelle. La cour encombrée de chars de chevaux & de mulets faisait songer aux marchés aux bestiaux de la Belgique. En un mot il y avait du "Houng houa" incomparable.
L'année passée j'ai eu la chance d'assister au commencement de ce vaste incendie qui promet de détruire é s'engloutir tout ce qui tient de satan sous les parages de Ha Kiao ti! Cette année le mouvement de conversions s'y est encore bien accentué davantage. Le Père Pijcke d'après les dernières nouvelles doit avoir atteint eet peut être surpassé le chiffre consolant de 500 catechumaines. Le Père De Brabander mon successeur tout aussi bien que moi se plait au Heou san. J'ose vous demander Très Révérend Père Supérieur de bien vouloir faire un "mémento spécial" pour cette terre promise du Heou san, ce qui d'ailleurs beaucoup de confrères Vous auront déja demandé avant moi.
A présent je suis vicaire chez le bon Père Riens. Les premiers jours et oui les premières semaines j'ai bien souvent encore rêvé de mes montagnes abandonnais. Mais j'ai assez

vite été tout à mon aisé à Siao Noor. Pour dire le vérité j'avais encore fort peu on pas de connaissance dans tout ce qui est langue & moeurs chinoise. Le Père Riens a aussi eu la patience et la bonté de me donner encore quelques leçons & de corriger mes sermons, de quoi je devrai lui être toujours très reconnaissant.
Très Révérend & cher Père supérieur, bien loin d'être mécontent de cette lettre qui a apparu dans les annales, je suis heureux de pouvoir Vous en remercier de tout coeur! Non pas surtout pour le plaisir que cela a faite à moi-même, mais bien plus pour la joie qu'elle a causée à toute ma famille. Je Vous demande encore bien pardon Très Rév. & Cher Père supérieur pour mon coupable silence. Je vous promets sincèrement des preuves palpables & signées de ma main pour les premiers mois.
Agréez Très Rever. Très Cher Père supérieur mes sentiments les plus respectueux et les plus dévoués. Votre fils très obéissant en J.C., E. Tuypens' (Beantwoord op 2 mei 1909).

** Bijlage 3*

1910 Brief van Ernest Tuypens vanuit Sartji aan pater Albert op 24 juni 1910

'L.J.C.
Sartji 24 Juni 1910
Zeer Eerweerde & Beminde Pater Albert,
Sedert twee maanden bijna ben ik wederom in den Heou San benoemd, namelijk in 't heidensch dorp Sartji. Als missionaris in Sartji ben ik ook belast met het UE wel bekende Peiling Noor, omdat ik weet dat gij de milde weldoener van die plaats zijt. Ben ik dus sedert langen tijd UE eenig nieuws van mij schuldig, thans ben ik het nog veel meer. Heb ik UE sedert lang niet geschreven, daarom toch heb ik niet gelaten dikwijls aan UE te denken, maar aangezien al de voorgevallen gebeurtenissen wist ik zoo wel niet goed wat schrijven!
In Sartji heeft Pat. Pijcke verleden jaar een flink kerksken gebouwd! Niet groot maar eenvoudig en toch met veel smaak aangelegd. Van 't dorp zelf zijn er nog maar twaalf families bekeerd, twee zijn er komen wonen van elders, en 't minste schoksken als 't God belieft zal er verscheidene andere doen overkomen tot onzen Heiligen Godsdienst. Buiten de christenen van 't dorp zijn er nog al eenigen uit den omtrek die goed oppassen ' s zondags om naar de kerk te komen. Rechtaf gezeid mijne grootste hoop heb ik gezet op Sartji & Peiling Noor. Gij weet van hooren van te spreken welke wilde streek onze Heou san is. Rijd in alle richtingen die gij wilt, alle 10 lis (6 km) of ten hoogste 20 lis komt ge een dorpken tegen van eenige families! Overal bijna zult gij één of twee feng kiao se's tegenkomen, (onder ons gezeid 't en zijn ook allemaal geen heiligen). Hhoe krijgen wij die menschen ooit op de hoogte om kunnen gedoopt te worden ?
In alle geval zal ik met het gebrekkelijk personeel dat ik heb, mijn uiterste best doen en 'k hoop dat onze Lieve Heer de rest zal doen. Onder die alleen wonende bekeerden heb ik er reeds verscheidenen tegengekomen, waar zeker toch "ts'ai ti" inzit om deftige christenen te worden! Ik zal er niet veel lawaai van maken maar zeker zal ik er eenigen eene week twee of drij bij mij komen laten wonen desen winter. Peiling Noor dat is waarlijk reeds een heel christenheidjen. 10 families, en heel dichter tegen nog 4 andere. Dezen winter zullen wij daar eenen Pen ti jeun voor schoolmeester kunnen zetten, tot groot genoegen van de bekeerden. 't Is een deftig man Cheu sien cheng, die daarbij als dokter in de streek gunstig gekend is. Op een ouden koer heb ik een huis van twee tien fang's veranderd in een proper klein kerksken. Daarbij, ook van een oud huis heb ik eene school gemaakt en

de school van verleden jaar wordt mijn kamer, want ik zal er dikwijls een dag of meer gaan wonen naar Peiling Noor. Ik heb er reeds 4 keeren geweest. Bij mijn laatste bezoek hadde ik mogen twee families bij opschrijven hadden de menschen op 't land niet geweest. 'k Hoop dat ik bij mijn naaste schrijven het UE zal mogen laten weten.
Dierbare Pater Albert ik stel het fameus goed. Ik vrees wel een beetjen dat er wat zal verloren gaan van de bekeerlingen voor wie ik te zorgen heb. Maar ik hoop dat het niet aan mij, maar aan de verre afstanden en gebrek aan meesters zal te wijten zijn. Van 'nen anderen kant heb ik ook veel hoop op verscheidene ti fang'skes die den ik veel zullen bekeeren. Als O. Lieve Heer mij de gezondheid blijft verleenen zal ik hier meer in 't zadel dan op mijnen stoel zitten. "C'est mon calibre!"
Mijn "zwarte" die UE zoo onmenschelijk van zijnen rug schudde over eenige jaren, die is nu maar in zijnen vollen fleur! 't Is waarlijk een sterk en schoon beestje, en wat kwade tongen er ook van zeggen hij struikelt weinig! P. A. V. de Velde de goede Gust, zit in Ha Kiao sedert eenige weken en Gentiel is naar Jouing houo koning afgezakt'.
Daarmee zal er een beetje meer Houng houo in de Bergen komen! Wij kunnen hier nu even als in 't plein ook eens op bezoek gaan, met knapzak en matras op 't peerd geslagen!
Wat moet UE dat thans poëtiek voorkomen van uit België ! Ik wed dat gij op den trein nog dikwijls zit te droomen van onzen eindeloozen tocht te voet mee langgesteertte peerden. Wellicht zien wij UE hier ooit nog wel eens weer; ik weet niet, maar ik hoop het bijna vastelijk. De Fonten en den Frans zijn met de laatste benoemingen ook weder naar dees distrikt afgezakt. Welke vreugde en leute, dat kunt ge denken! In 't plein goddank gaat het nog eenen veel anderschen gang met den Fch'oan Kiao dan in de Bergen! Sobergai 70 families Meteul 40 Hou Kia ing tze 25 en nog veel andere plaatsekens! Men schattte over eenige weken op over de 2000 zielen de nieuwelings bekeerden. En daarbij, veel deftige, rijke en letters kennende menschen!
Alles is rustig in Ortos! Wij zitten hier in de Bergen met angst, hoop en vrees naar 't nieuws van de kiezingen in België te wachten. God bescherme ons duurbaar Vaderland. Ik ga eindigen Zeer Eerw. & beminde Pater Albert UE bedanken niet alleen als weldoener van Peiling Noor, maar ook om de wille van het schoon geschenk dat gij hun tehuis bezorgd hebt. Zij hebben mij hunne tevredenheid er over laten weten en ik kan UE verzekeren dat ik er niet min gelukkig om geweest heb.
Nog iets! In Peiling Noor heeft het Siao tao geweest van over een en dag of 8. Hier in Sartji & Ha Kiao moet het dees dagen beslist worden of wij zullen oogst hebben of niet, 't is hoog tijd! Geve de goede God het!
Aanveerd Dierbare Pater Albert mij ne oprechtste & toegenegenste groetenissen uw zeer verkleefde in Christo.
Ernest Tuypens
Uw gansch toegedane novice van Eul cheu seu k'ing ti
Gelukkige dagen!!'

** Bijlage 4*

1913 Brief van Ernest Tuypens vanuit Sartji aan pater Superior op 4 december 1913

'L.J.C.
Hoogeerweerde Pater Superior,
Het is jaren geleden sinds ik UE den laatsten keer schreef en begin dus met UE te vragen mij deze nalatigheid wel gelieven te vergeven. 't Is immers toch nog beter late gebreken

verbeteren dan nooit en als ik tijd heb van leven zal ik UE van mijne beternis bewijzen geven, dat beloof ik UE.

Wie zich volstrekt niet beteren, en nog schijnen eerlang zulks niet te zullen doen, dit zijn de Mongolen onze naaste geburen. Gij zult wellicht iets vernomen hebben Zeer Eerw. Pater Superior van de gevaren die E.P. van de Velde en ik hier in Heou san geloopen hebben gedurende dezen laatsten zomer. De Mongolen die reeds eenen heelen tijd op hunnen poot speelden, kwamen ons dus in Ha Kiao beschieten, maar hoe zij ook schoten zij bleven er buiten en wij bleven er binnen. Wel schoten zij eenen ouderling dood bij de belegerden, maar ze kregen van 't zelfde laken eene broek, of liever bijna twee, want eenige dagen nadien hoorden wij door verscheidene ooggetuigen bevestigen dat die roekelooze naneven van Gengis Kkan onder de muren van Ha Kiao niet alleen eenen strijdmakker verloren hadden, maar dat ook een puik peerd aldaar eene doodelijke wonde opgeloopen had en twee andere Mongolen ook lichte kwetsuren bekomen hadden.

Onze lieve Heer is met zijne dutsen, zegt 't spreekwoord bij 't geloovig volk uit ons dierbaar vaderland. In deze benarde omstandigheden hebben wij hier meer dan ooit de waarheid van deze spreuk ondervonden. Wij hadden veel afgezien die dagen! Rondom Ha Kiao was alles eenig en ledig, al de menschen die tegen d eMongolsche grens woonden waren 't Zuiden ingevlucht en wij vreesen met reden de wederwraak van de Mongolen. Maar indien God met ons is, wie vermag er dan iets tegen ons! God die zon en sterren weet op hunne baan te houden zonder dat ooit een te vroeg of een te laat komen, had in zijne bermhertigheid ook onze vijanden en onze helpers ten onzen voordeele weten de baan te toonen en aan te brengen. 't Was in 't begin van Juli op eenen avond op eens kwam er van twee kanten te gelijk bericht binnen dat eene bende Mongolen op kleinen afstand hunne tenten opgeslagen hadden. E.P. Van de Velde wiens onverschrokkenheid en koelbloedigheid zonder weêrga zijn, trachtte alleman vertrouwen en moed in te boezemen, en door zijn voorbeeld gesteund trachtteik ook met vasten blik en zonder beven den donkeren en misschien bloedigen nacht tegemoet te zien. Maar hoezee, daar we daar nu door holen en door spleten den omtrek lagen af te loeren , bemerken wij al met eens eenen ruiter die te vierklauw op Ha Kiao aanrent en ons zwierend met den arm toeroepte: Ping laila! In den eersten ogenblik wisten wij niet wat gedacht of geloofd. Maar nu de poort ontschoord en ontgrendeld was en de ruiter, een gekende buiten wonende kristen, ons het goede neiuws op nieuw bevestigde, was er geen twijfel meer mogelijk, en meer dan een dankbare blik zoo van priester als als van christen ging omhooge om Hem te danken die geenen bede behoeft om al de noodwendigheden zijner kinderen te kennen.
Zes honderd soldaten met twee bergkanons waren op aantocht, en zouden met den donkeren in Ha kiao aankomen. Seffens natuurlijk moest er voor rust en mondbehoeften van de verwachten gezorgd worden. Welhaast was 't in Ha kiao eene bedrijvigheid zonder einde, om alles in orde te brengen, en eens de soldaten aangekomen was het een gejubel en lawaai van 'nen anderen wereld. Midderwijl hielden wij een oog in 't zeil, en christenen en soldaten legden de wapens niet af. Ongetwijfeld zoo de Mongolen nog eens dierven een hand aan Ha kiao steken zouden zij hunne vingers deerlijk verbranden. Tot groot spijt edocht van de soldaten en ook wel van veel christenen ging de nacht kalm en zonder onraad voorbij. Wellicht dachten wij, hadden de Mongolen lont geroken, en hunne wraak tot later uitgesteld.

De zon echter was nauwelijks eenige voeten boven den zichteinder gestegen, toen de soldaten die juist te paard uitgingen om eenen naburigen ledigen winkel te gaan en

vonden den vijand in 't zicht kregen. De Mongolen twee drij honderd in getal zoo gauw zij bemerkten welke groote bende soldaten zij voorhanden hadden, keerden hunnen wagen en trekken altijd al schietende achteruit. Van op de muren van Ha Kiao hebben wij dan eenen langen tijd de Chineesche soldaten de Mongolen zien te keer gaan. 't Was gansch den voormiddag een geschut en geknetter om oorendul te worden. Helaas daar de Mongolen allen te peerd waren de Chineezen te voet konden de eersten zich zonder groote schade terug trekken en gansch de uitslag van de slag was dat wij in Ha Kiao ongedeerd waren, en de Mongolen ten minste voor eenen langen tijd ons zouden met vrede laten.

Nu dit was een groote uitslag onder zedelijk opzicht en ook zelfs onder stoffelijk! De christenen bij 't vernemen van deze gebeurtenissen, 'k zeg deze christenen die gaan vluchten waren, komen nu van alle kanten terug naar Ha Kiao en Sartji, en door de bezetting soldaten die nu in 't gebuurte bleef gansch gerustgesteld, begonnen zij te wieden en te hakken met hoofd op den veelbelovenden oogst.
Sinds dien Hoogst Eerw. Pater Superior, zijn er weer reeds drij vier maanden verloopen. Menigen keer om niet te zeggen, gestadig, hebben wij hier in angst en kommer geweest voor 't geen ons van die Mongolen misschien te wachten stond. Wij wonen immers maar een drij uren, een boogscheut voor Mongolen die immer te paard zitten, van den wilden … of 't land waar alleen Mongolen wonen. In dat eenig en bijna onbewoonbaard land durft geen Chineesch den voet zetten en wij kunnen altijd verrast en overvallen worden. Moge de goede God die ons tot hiertoe zoo duidelijk beschermd heeft ons blijven bewaren en behoeden.

Nu de laatste weken zijn de Mongolen in onze streek (Heou san) aan 't vechten dat 't schaûwe geeft in 't oosten en 't westen van onze christenheden op een 10 uren afstand. Ik heb over eenige dagen nog 't kanon hooren bulderen. De Chineezen hopen wij, en schijnt het ook zullen ze toch wel baas zijn. Onder of boven in alle geval blijven de Mongolen onze geburen, en daar men beter is met eenen goeden gebuur dan met eenen verren kozijn, durf ik hopen Zeer Eerweerde Pater Superior dat gij onze zaak ook zult ter herte nemen en ons en onz christenheden aan de goedheid van God zult aanbevelen, opdat zijne kleine kudde geloovigen van Heou san van die bloeddorstige Mongoolsche wolven niet zou te lijden hebben.
Aanveerd bid ik UE Hoog Eerw. Pater Superior mijnen eerbiedigste en verkleefsten groeten. Uw onderdanige in Christo
Ernest Tuypens – Sartji 4 Dec. 1913'

Bibliografie:

* Bauer Marcel, *Avonturiers voor God, geschiedenis van de missie van 1850 tot 1900*, Halewijn, Braambos, 2003.
* Cheng Shan-Hwei en Nienhuys Jan Willem, *China – Geschiedenis, cultuur, wetenschap, kunst en politiek*, Veen Magazines, Diemen, 2007.
* Goossens Alwin, *Brieven uit Oost-Mongolië (1900-1921)*.
* Hacker Arthur, *China Illustrated, Western Views of the Middle Kingdom*, Tutle Publishing, 2004.
* Heylen Ann, *Chronique Toumet-Ortos, Looking through the lens of Josep Van Oost, missionary in Inner Mongolia (1915-1921)*, Leuven University Press.
* Jonathan Spence & Annping Chin, *De eeuw van China*, Anthos Lannoo, 1996.
* Knipschild Harry, *Soldaten van God: Nederlandse en Belgische missionarissen op missie in China in de negentiende eeuw*.
* *Mensen voorbij de Grote Muur - Foto's uit Jehol, Oost-Mongolië, China (1910-1939)*, catalogus tentoonstelling in Antwerpen in 1990-1991.
* Missiën in China en Congo (1889-1907), maandblad, Scheut.
* Missiën in China, Congo en Philippijnen (1908-1913), maandblad, Scheut.
* Missiën van Scheut (1914-1963), maandblad, Scheut.
* Poe'i. *De laatste keizer van China - Zijn eigen verhaal*, uitgeverij In den Toren, Baarn, 1987.
* Rondelez Valère, *Scheut getuigt in China*, Scheut Edities, Brussel.
* Rondelez Valère, *De Gele Orkaan*, Scheut Edities, Brussel, 1947.
* Shaughnessy Edward L. (redactie), *China*, Librero, 2009.
* Spence Jonathan, *Op zoek naar het moderne China*, Agon bv, Amsterdam, 1991.
* Taveirne Patrick, *Han-Mongol encounters and missionary endeavers. A history of Scheut in Ordos (Hetao) (1874-1911),* Leuven University Press, 2004.
* Ter Haar Barend J., *Het hemels mandaat – De geschiedenis van het Chinese keizerrijk*, Davidsfonds Leuven, 2009.
* Vande Walle Willy, *Een geschiedenis van Japan. Van samurai tot soft power*, Acco Leuven, 2009.
* Van Meenen Jan, *China voor Vlamingen*, Lannoo n.v., 2007.
* Van Oudheusden Jan, *De geschiedenis van China in een notedop*, uitgeverij Bert Bakker, 2008.
* Verhelst Daniël en Daniëls Hyacint, *Scheut vroeger en nu (1862-1987),* Universitaire Pers Leuven, 1991.
* Verstraten Joop, *Alles is zover van hier. Een reis door Zuid-Siberië en Mongolië*, Uitgeverij IJzer, Utrecht, 2010.
* Zarrow Peter, *China in War and Revolution 1895-1949*, Routledge New York, 2005.

Dank

Dank is verschuldigd aan Frans Van Oudenhove, rector in Scheut, voor het ter beschikking stellen van foto's en aan Kadoc Leuven (Patricia Quaghebeur) voor informatie en foto's over pater Ernest Tuypens.
Speciale dank is verschuldigd aan Johan en Erik Tuypens voor de medewerking en het ter beschikking stellen van hun uitgebreide fotoverzameling over Ernest Tuypens, hun grootoom.

't Daghet in den Oosten

(1919 – 1924 & 1932 – 1944)

Hugo Notteboom

Na de Eerste Wereldoorlog wordt de Maldegemse toneelscène nagenoeg volledig beheerst door de pas opgerichte toneelgroep - ook kunstkring genoemd - 't Daghet in den Oosten. 't Daghet zou opgericht zijn op 18 augustus 1918, nog voor het einde van de Eerste Wereldoorlog. [1] In een mededeling in 't Getrouwe Maldeghem van 28 september 1919 wordt echter vermeld dat 't Daghet gesticht is kort na de Wapenstilstand van 11 november 1918: *Met de wapenstilstand is hier een kunstminnend genootschap opgericht dat zich noemt 't Daghet in den Oosten.*

Oost-Vlaamschen Studentenbond

De oorsprong van 't Daghet is echter ver vóór de Eerste Wereldoorlog te zoeken. Alles begint bij de *Afdeeling-Eecloo van den Oost-Vlaamschen Studentenbond* waarvan niet alleen Maldegemse en Adegemse studenten deel uitmaken, maar er zelfs een leidende rol in spelen. Ernest Tuypens uit Adegem, later missionaris van Scheut in China, is er in 1900 de hoofdman van. Andere leden zijn onder andere: Odile Nelis, Cyriel Haemerlinck, Noë De Paepe, Maurits De Paepe en de bekende Basiel De Craene. De vergaderingen verlopen klassiek: voordrachten, gedichten, liederen enz. wisselen elkaar af. Ook worden letterkundige prijskampen georganiseerd. Elke vergadering wordt afgesloten met het bondslied en *het machtig zingen van Den Vlaamschen Leeuw*. [2]

Eikels worden Boomen

In 1899 wordt de Vlaamsche Katholieke Studentengilde van 't Meetjesland Eikels worden Boomen (verder: Eikels worden Boomen) gesticht. Waarschijnlijk is de Oost-Vlaamschen Studentenbond en Eikels worden Boomen één en dezelfde vereniging. In 1906 wordt voor Eikels worden Boomen een nieuwe keure opgesteld door de hoofdman R. Debevere – die later advocaat wordt - en ter goedkeuring voorgelegd. Die keure heeft reeds *menig schoone verandering teweeggebracht.* Eind september 1906 houdt Eikels worden Boomen in Eeklo zijn openingszitting, die wordt bijgewoond door studenten uit heel het Meetjesland. Hoofdman Debevere houdt de openingsrede waarna er drie puike redevoeringen worden gehouden over de drie vaders van de Vlaamse Beweging: Willems, David en Conscience. Sprekers zijn: Van Cleemput, Hendrik Tieleman uit Watervliet en Cools. [3] Daarna draagt Aimé Van Zandycke uit Eeklo op meesterlijke wijze Ledegancks gedicht Aan Gent voor, alles afgewisseld door *menig schoon Vlaamsch lied.*

Men mag zeggen dat het eene aangename en leerrijke zitting was die ons toont dat het Meetjesland fier mag zijn op haar studentenvolk, op Vlaandrens hoop en Vlaandrens kracht, aldus het besluit van deze bijeenkomst. [4]

Eikels worden Boomen heeft de wind in de zeilen, steeds meer studenten uit het Meetjesland sluiten aan, de zittingen worden druk bijgewoond. In april 1907 wordt volgend programma afgewerkt:

A. Van Hecke	De Kerkvervolging in Frankrijk
V. Vercraeye, normalist, Sint-Laureins	Sint-Lutgarde
Henri Tieleman, Watervliet	Voordracht van eigen gedichten
Octaaf Steghers (schuilnaam Free Fritz)	Mijn eerste Boek [5]
J. Rodts	Het Kristen Katholiek Verbond
C. De Craene	Kluchtige alleenspraak

Tussendoor worden Vlaamse liederen gezongen en de vergadering wordt besloten met het gildelied. [6]

Niet alleen in het Meetjesland, in heel Vlaanderen zijn studentenkringen actief, *overal trekken de vlaamsche knapen ter male, zingend hun trotsche zangen van voorbije grootheid en van hoop op de toekomst en leerend daar werken met rustelooze werkzaamheid voor hun schoone leus Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Christus*. Meetjeslandse studenten mogen daarbij niet ten achter blijven en moeten actief meewerken aan de heropstanding van Vlaanderen. *Wees Vlaming, dien God Vlaming schiep*, is het devies.

Door Eikels worden Boomen en de onderafdelingen worden geregeld uitstappen georganiseerd, onder andere naar Tiegem (bedevaart naar de heilige Arnoldus), Pittem (hulde aan pater Verbiest), Ingooigem (Verriestfeesten), Tielt (feest van de Sint-Jan Berchmansgilde) en verschillende bedevaarten naar de Stoepekapel in Ertvelde. De toneelafdeling Voor Taal en Kerk treedt op in Eeklo, Bassevelde, Kaprijke en Lembeke. In september 1913 voeren ze in Maldegem het Bijbelse treurspel Absalon op, gevolgd door het blijspel Dieven in de klem. De opbrengst van deze opvoeringen is bestemd voor pater Aimé Van Zandijcke die binnenkort naar Belgisch Congo vertrekt.

Hand in Hand

In de schoot van Eikels worden Boomen worden verschillende onderafdelingen gesticht: de Dr. Claeysvrienden in Zomergem, de Jonge Strijders uit Evergem, Voor God en Vlaanderen in Assenede en in Maldegem de Katholieke Vlaamsche Studentenbond Hand in Hand, opgericht op 18 april 1911 *onder de machtige bescherming van Sint-Lutgardis*. Hand in Hand volgt de keure van Eikels worden Bomen, maar heeft zelf ook zijn standregels. Die worden besproken en goedgekeurd in de vergaderingen van 3 en 4 januari en 9 april 1912.
Aan de hand van die standregels kan de werking en de doelstelling van de vereniging gereconstrueerd worden.

De nieuwe Maldegemse studentenvereniging bestaat uit drie afzonderlijke afdelingen:

- een algemene bond
- een studiekring
- een toneelafdeling



Het doel van Hand in Hand is de verbroedering onder elkaar te bevorderen, zichzelf te vormen tot uitstekende katholieke Vlamingen, de Vlaamse studentenbeweging te steunen en zich voor te bereiden om deel te nemen *aan de groote Vlaamsche Beweging tot herwording van ons volk.* Om deze doelstellingen te bereiken worden de leden aangewakkerd persoonlijk werk te maken: toneel, poëzie, essays, muziek enz. De resultaten van die intellectuele arbeid worden in een cahier gebundeld. Verder moet elke aangesloten student meewerken *aan alle goede strevingen die in de streek ontstaan: Davidsfonds en andere.* Ook wordt het als een plicht aangezien om altijd en overal matigheid na te streven, vooral wat betreft het drankgebruik. En uiteraard moet elk aangesloten lid *een toonbeeld zijn van een Katholieken jongeling* en zijn kennis en talenten ten dienste stellen van zijn volk.

Alle studenten uit Maldegem en omliggende gemeenten kunnen lid worden van Hand in Hand. Ze moeten van onberispelijk gedrag zijn en bereid zijn de bloei van de bond te bevorderen. Wie al lid is en aan die voorwaarden niet voldoet, wordt uitgesloten. Het lidmaatschap bedraagt 1 frank, oud-leden betalen 2 frank, ereleden 5 frank. Leden hebben stemrecht, wonen gratis alle activiteiten bij, nemen gratis deel aan de jaarlijkse prijskamp en hebben vrije toegang tot de vergaderzaal *waar zij een nuttig en aangenaam vermaak onder elkaar zullen vinden.*

Het bestuur van de vereniging bestaat uit een hoofdman, een schatbewaarder, een schrijver en een hulpschrijver. Ze worden jaarlijks herkozen. Enkel de hoofdman blijft twee jaar in functie. De burgemeester van Maldegem en de pastoor zijn erevoorzitters, de onderpastoor is proost.

Er worden jaarlijks vier algemene vergaderingen gehouden, waarop vreemde studenten zijn toegelaten, en zoveel gewone vergaderingen als nodig is. Elke vergadering begint *met het teeken des Heiligen Kruis en de aanroeping tot de Heilige Luitgardis.* Er wordt vanzelfsprekend zoveel als mogelijk beschaafd Nederlands gesproken. Na elk verlof wordt een beknopt verslag van de werking bezorgd aan de redactie van De Student, tijdschrift voor het Vlaamsch Studentenvolk en aan Hooger Leven in Leuven.

De studiekring wordt tijdens de paasvakantie van 1912 opgericht en vormt in de schoot van Hand in Hand een intellectuele *keurbende: allen moeten werkende leden zijn.* Wekelijks wordt het werk van de leden - een didactische of literaire tekst, een gedicht, een lied - kritisch beoordeeld en geëvalueerd waarbij spot en het belachelijk maken van de beoordeelde en zijn werk tot uitsluiting leidt.

Tijdens de kerstvakantie van 1912 wordt de toneelafdeling boven de doopvont gehouden. Alle leden kunnen er deel van uitmaken en moeten de rol aanvaarden die hen door het bestuur wordt toegewezen. Vanzelfsprekend wordt verwacht dat ze trouw de repetities bijwonen, zuivere Vlaamse taal spreken en gehoorzamen aan het bestuur.[7]

We vernemen voor het eerst iets over een publiek optreden van Hand in Hand ter gelegenheid van de jaarmarktdag van 2 september 1912 en dit naar aanleiding van het Maldegemse Consciencefeest. Het feest bestaat uit een toneelvoorstelling in de Gildezaal, afgewisseld met gymnastische oefeningen door de Maldegemse jonge turners van Willen is Kunnen. De Maldegemse studenten spelen *het groot geschiedkundig drama* in vijf bedrijven Jan Breydels Wraak, een toneelstuk van de verder onbekende A. Van Hees die zijn inspiratie vond in De Leeuw van Vlaanderen, Consciences populairste werk. De feestavond wordt ingezet door de trompetterafdeling van de turngroep. De pianist van dienst is Jef Tinel, een der toekomstige boegbeelden van 't Daghet. Het toneelstuk wordt op 8 september ook nog eens in Adegem opgevoerd.

Belangrijk zijn ook de studentendagen van het Meetjesland die telkens in een andere gemeente worden georganiseerd. In september 1913 is Maldegem aan de beurt. Door het bestuur en de leden van Hand in Hand worden de deelnemers afgehaald aan het station waar een stoet wordt gevormd. Met voorop het vaandel en onder het geestdriftig zingen van Vlaamse liederen, stappen de ruim tachtig studenten onder het oog van de verbaasde Maldegemnaren naar de gildezaal die feestelijk is versierd. Voorzitter De Pauw spreekt de studenten toe en na goedkeuring van het verslag is het de beurt aan student Joris Vandenbroucke die Da Costa's *De Eerste Menschenmoorder* voordraagt. Hippoliet Geirnaert, hoofdman van Hand in Hand, maant de aanwezige studenten aan zelf eerst door en door Vlaming te zijn: *Vlaanderens diep vernederde oorden vragen daden, maar geen woorden*, aldus zijn oproep. Jozef De Lille verbaast de hele zaal door de curieuze manier waarop hij het stukje Canteclaar declameert.

Na de studenten komen de zwaardere kleppers aan de beurt. Advocaat Jozef Engels uit Sint-Laureins houdt de studenten in een stevig onderbouwde toespraak voor steeds en overal beschaafd Nederlands te spreken en krachtdadig te werken aan een nieuw Vlaanderen. Doctor-leraar Jozef Goossenaerts spreekt op luchtige wijze over de taalgrens en bekritiseert daarbij vooral Kuth Godefroid *die geern den taaltoestand in de dorpen op de taalgrens uitlegt ten nadeele der Vlamingen.*[8] Goossenaerts wijt de verfransing op en rond de taalgrens aan het verfranst onderwijs. De toekomst van Vlaanderen en

van de taalgrens hangt volledig af van het onderwijs. Daarom moeten alle Vlamingen de onmiddellijke vervlaamsing van de Gentse universiteit eisen. Het spreekt vanzelf dat Goossenaerts luidruchtig wordt toegejuicht. [9] Tussen de voordrachten door worden er liederen gezongen, onder andere door Camiel Verberckt, accijnsoverste en schrijver [10] en De Prest, ook wordt er geluisterd naar fragmenten uit Lucifer van Vondel. [11]

Over de werking van Hand in Hand in 1913 lezen we verder het volgende: *Deze afdeeling heeft wel gewerkt; de wekelijksche vergaderingen gingen een regelmaten gang. Het programma der feestvergadering van 't Paaschverlof was effenaf prachtig* en ziet eruit als volgt:

Camiel Verberckt en Jef Tinel	Vlaamse liederen
H. De Groote	De Helden in het Volksleven
J. Colpaert	De Godsdienst in Vlaanderen
Adv. De Beukelaere	Het Vlaams Soldatenleven

Later, na de Eerste Wereldoorlog, wordt geschreven dat Hand in Hand in Maldegem *de (Vlaamse) vane heeft geheven.* De toneelgilde wordt de vrucht genoemd van de bezielende kracht van de studentenbeweging waar daadvaardigheid geen ijdel woord is. Voor het eerst in Maldegem gaat de stichting van een vereniging uit van de basis, van studenten, die de kring ook leiden: *welhaast mochten we gevoelen wat ideaal vermag, en wij, als volksjongens, verheugen ons over het nieuwe geslacht dat nader bij ons komt en uit wiens ontwikkeling wij zullen mogen putten.*

Industrieel Bob Standaert

De studenten worden via verschillende kanalen ideologisch gevormd. Van bijzonder belang is het tijdschrift De Student, tijdschrift voor het Vlaamsch studentenvolk, dat omwille van zijn Vlaamse standpunten geregeld in de clinch ligt met de bisschoppelijke overheid. Er worden sociale studiedagen en landdagen georganiseerd, gepleit voor de vervlaamsing van de Gentse Universiteit, de taalwetgeving bestudeerd, bijdragen gepubliceerd over de studentenbeweging enz. Ook worden er de verslagen in gepubliceerd van de werking van de vele studentenbonden, onder andere van Eikels worden Boomen en van Hand in Hand.

Een belangrijke Meetjeslandse figuur die plaatselijk een invloedrijke rol speelt bij de Vlaamse bewustwording van burgers en studenten, is industrieel Louis Charles Robert (Bob) Standaert, meststoffenfabrikant in Balgerhoeke, Wondelgem, Antwerpen enz. Standaert is een van de weinige Vlaamse grootindustriëlen die al van voor de Eerste Wereldoorlog een belangrijke rol spelen in de Vlaamse Beweging. Van 1909 tot 1914 is hij voorzitter van het Nationaal Vlaamsch Verbond, afdeling Eeklo, bestuurslid van het Davidsfonds Eeklo enz. Hij ligt aan de basis van de stichting van de Sint-Antoniusparochie van Balgerhoeke en mag er zelfs de oprichter van worden genoemd, niet in het minst omwille van zijn gulle financiële steun bij het bouwen van de kerk. [12]

Op een vergadering in mei 1908 wordt de ingenieur, *begaafd spreker, talentvollen werker, taaien durver* uitgenodigd om de studenten kennis te laten maken met het ideeëngoed van de Nieuwe Vlaamsche Beweging en op donderdag 17 november 1908 spreekt Standaert opnieuw over hetzelfde onderwerp in de zaal van het Leesgezelschap van Eeklo.
Bob Standaert houdt de studenten als na te streven ideaal voor dat ze zich moeten inzetten

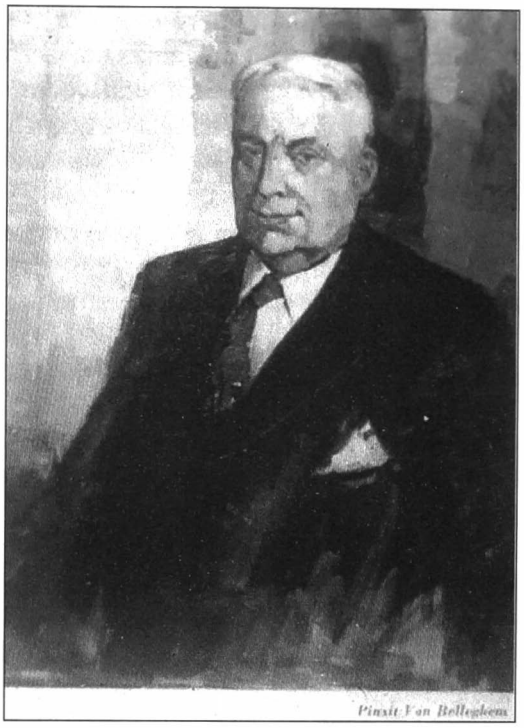

Bob Standaert

voor de economische, sociale en culturele verheffing van het Vlaamse volk. De Vlaamse Beweging is niet uitsluitend een kwestie van taal, niet het werk van enkele oververhitte flaminganten zoals de tegenstrevers willen doen geloven, het is een beweging *met andere en hoogere redenen waarvoor alle partijschap moet zwijgen.*

In zijn lezing heeft hij het over de manier *om 't Vlaamsch leven naar boven te helpen.* Dat kan alleen maar door hard te werken, *daar ligt de redding van ons Vlaamsche volk.* Want, *ons Vlaamsche werkvolk is gedrukt onder den last van het hardverdurend handenwerk. Hij is in Vlaanderen de 'koelie', de vlaamsche werkman. Al de franschgezinde, vooral de Walen, gaan met de vette postjes weg en onze werkman blijft de slaaf van de Walen. De oorzaak is dat er in ons Vlaanderen geen voldoende technisch onderwijs en is.* Onwetendheid is de grootste oorzaak is van den ellendige toestand waarin een groot deel van de Vlamingen verkeert, er dient dus ook voor de lagere stand voor onderwijs te worden gezorgd. Arbeidsethiek is onbestaand, vakkennis ontbreekt, vandaar de mindere productiviteit van de Vlaamse arbeider. Niet te verwonderen dat in Vlaamse fabrieken de beste plaatsen worden ingenomen door vreemde arbeiders.

En Standaert vraagt zich af: *Wat moet er van ons geworden? Gedurig breiden andere landen nijverheids- en vakonderwijs uit en in het Vlaamsche land wordt er volstrekt niets gedaan en in wanhoop moeten wij zeggen dat er niets zal gedaan worden: wij hebben geene leeraars, van de vier hoogescholen is er geen enkele die het volk Vlaamsche leeraars kan geven voor het vakonderwijs. Alle toelagen van het staatsbestier gaan naar de Waalsche nijverheids- en vakscholen en naar de Fransche hoogescholen, de Vlamingen moeten werken, wroeten slaven en betalen, maar recht, dat hebben ze niet! Daarom eischen wij eene Vlaamsche hoogeschool zij moet er komen; die zich ertegen verklaart maakt zich plichtig jegens het volk. Zelfs de kleinste volkeren hebben eene hoogeschool, Vlamingen alleen niet, wij, de groote helft der Belgen ! De Vlaamsche hoogeschool zal en moet er komen voor de welvaart en de ontwikkeling van ons volk.*"

Standaert zegt verder dat hij fier is zich een katholiek strijder te mogen noemen en: "*het is aan ons Katholieke Vlamingen, te zorgen dat wij ons Vlaanderen ons christen Vlaanderen bewaren want er dreigt een gevaar en 't is: de Kempen bezitten koolmijnen en als wij Katholieke Vlamingen niet taai en werken, dan verliezen wij en ons Katholiek Vlaanderen twee provinciën*" (toejuichingen). Het wordt een puike voordracht genoemd *en vriend Robrecht, komt ons nog dikwijls spreken over zulke dingen en gij zult vele harten winnen en vele werkers vormen.*

Deze lezing over de Nieuwe Vlaamsche Beweging zal, op vraag van de hoofdman van Eikels worden Boomen, gedrukt worden bij vriend Victor De Lille, iedere student zal aldus met de ideeën ervan kunnen kennismaken. En ook wordt uitgekeken naar het boek dat Standaert van plan is te schrijven: *Economischen toestand in ons Vlaanderen of de Nieuwe Vlaamsche Beweging.* Het is (waarschijnlijk) nooit verschenen en de gedrukte toespraak hebben we evenmin kunnen terugvinden. [13]

In die jaren spreekt Bob Standaert zowat op alle belangrijke politieke en culturele bijeenkomsten die in het Meetjesland en elders worden georganiseerd, overal legt hij er de nadruk op dat Vlaanderen zelfredzaam moet worden. Zijn invloed op burger en student mag niet worden onderschat: *De heer Standaert heeft eenen uitslag bekomen die de stoutste verwachtingen overtrof, iedereen was 't akkoord op de noodzakelijkheid van volledig Vlaamsch onderwijs. Zulke voordrachten plakken aan de ribben.* [14]

Niet te verwonderen dat Standaert in juli 1909 een der stichters is in het Meetjesland van het Vlaamsch Nationaal Verbond en er de eerste voorzitter van wordt. [15]
Vermelden we nog dat ingenieur Standaert een populair man is en een graag gezien werkgever. Als de Sint-Antoniusvrienden uit Sint-Amandsberg in 1905 toneel komen spelen op de nieuw gestichte parochie Balgerhoeke, is het de *welwillende heer Standaart* die hun een groot, ruim lokaal had voorbehouden in zijn fabriek: 10 meter breed, 40 meter lang. Binnen de kortste keren zit de afgesloten ruimte propvol en is men verplicht het afsluitend zeil tussen het lokaal en de fabriek weg te nemen. Het aantal toeschouwers *mag op 1.200 worden geschat, wij houden ons verzekerd dat de heer Standaert de spelers dan ook een nog ruimer lokaal zal willen afstaan. Wij rekenen op de toekomst.*

Onder het spelen van de Brabançonne maken Standaert en pastoor Bonte hun entree en krijgen ze een staande ovatie van alle aanwezigen. Na het klassieke drama - een werk van Prudens van Duyse - en een tweetal kluchtjes komt de apotheose: de uitbeelding van de opdracht van de kerk van Balgerhoeke aan de heilige Antonius. Rond de heilige zitten maagdekens, engelen en het volk: alle standen, arm en rijk, boer en burger zingen een loflied voor de heilige. De bloedrode verlichting met Bengaals vuur *leverde iets spookachtigs, iets tooverachtigs op, maar toch, 't was zoo schoon.*

Naderhand trakteert pastoor Bonte de spelers op enkele flessen wijn en een paar kistjes sigaren en bij hun vertrek uit Balgerhoeke zingen zij bij de woning van Standaert de Vlaamse Leeuw. Brouwer Van Mullem uit Maldegem, samen met andere Maldegemnaren ook aanwezig op dit feest, nodigt de Sint-Antoniusvrienden uit om in zijn tuin een tweede voorstelling te geven ten voordele van de Balgerhoekse kerk en die zou doorgaan op zondag 21 mei 1905, *daar zal geen volk ontbreken.* Helaas: enkele dagen daarvoor laten de heren uit Sint-Amandsberg weten dat ze niet naar Maldegem kunnen komen, een reden voor die afgelasting komt er niet. [16]

De oorlog [17]

Tijdens de oorlog is er van toneelspelen geen sprake. Niet alleen is er de miserie die elke oorlog met zich meebrengt, ook slaat de verveling toe: *Lange avonden bij kaarslicht soms, wijl we gebogen leunden over oorlogspapier dat leugen schreef en denken deed aan vredesdagen.* Toch blijven een zestal leden van Hand in Hand tijdens de oorlog bijeenkomen, *in stilte en ongeweten, in huiselijken kring met zessen deden ze stille voort.* Het zestal, dat min of meer in het geheim bijeenkomt, is in feite een studiekring - *Doe stille voort!* - voor onderwijzers die eerst vergadert bij Renaat De Langhe en later bijeenkomt in de oorlogsschool in de gebouwen Martens bij het station. De zes zijn: Renaat De Langhe, Maurits Perquy, André Van Hecke, twee broeders uit de broederschool en voorzitter August De Ceuninck. Het is die laatste *-'t Koningske* - die een jongenskoor leidt *waar tonen van liefde en vree, van kunst en wetenschap het hart bekoren mochten. Twee raven zongen mee, hun zwaar gekauw mocht hun gezang niet storen, ze mochten kinderen zijn van eene zelfde vreugde en zalig juichte 't koor een nieuw lied des levens...*

Het is in die onderwijzerskring dat voor het eerst wordt gesproken over een toneelgroep, daarbij vallen ook de namen van Joris Vandenbroucke en Juliaan Perquy, twee seminaristen. Het *stille voortdoen* blijkt niemand te voldoen, men wil in het openbaar optreden. De oorlog is echter een onoverkomelijke hinderpaal.

Een nieuwe groep

Ondanks de oorlog, wordt de toneelkring toch gesticht. Iedereen is daarvoor bereid het beste van zichzelf te geven, risico's te nemen. Alles wordt gewikt en gewogen: de voorziene teleurstellingen, het lasteren en uitschelden, de toewijding en verloochening van eenieder - dat alles moet *kunnen verdragen worden uit liefde voor Vlaanderen*. Het is niet duidelijk waarvoor wordt gevreesd, meer dan waarschijnlijk de tegenwerking van 'notabel' Maldegem.

Vanuit het *stille*, verlaten Westeinde wordt door Joris Vandenbroucke (°1896) en Juliaan Perquy (°1897), naar leiders en leden uitgekeken. Daarbij is Jef Tinel (°1885) onmisbaar. Maar zal hij, na mislukte pogingen bij het Davidsfonds, opnieuw de eerste steen willen leggen van een Vlaamse kern in Maldegem? Blijkbaar vindt Tinel [18] deze keer voldoende steun en *zijn liefde voor Vlaanderen besliste, zijn werkkracht en talenten gaf hij gratis.* Renaat De Langhe, werker van het eerste uur, Maurits Perquy, Prosper Cauwels en André Van Hecke sluiten enthousiast aan.

Juliaan Willemarck, die als student in Maldegem steeds als eerste in de bres springt om de Vlaamse rechten te eisen en te verdedigen en een der actiefste leden is van Hand in Hand, mag niet ontbreken. De aansluiting van Willemarck is een verhaal op zich. Vandenbroucke en De Langhe gaan hem opzoeken op een aardappelveld en vragen hem om *consul* te worden van de toneelkring in wording. Willemarck, *altijd al een berekenaar, wikker en weger van moeilijkheden en mogelijkheden*, geeft slechts zijn jawoord na lang onderzoek en *veelzijdige ondervraging.*

Leon De Lille is eveneens onmisbaar, alleen al omwille van zijn praktische aanleg, zijn ingeboren kunstzin en Vlaamse overtuiging. Ook De Lille aarzelt om toe te treden, hij denkt dat het een hopeloze zaak is, een doodgeboren kind. Maar Willemarck kan hem



Juliaan Willemarck (1894-1996) eerste penningmeester.



De tweeling Adolf en Alfons Martens, in de meeste toneelstukken van de partij.

blijkbaar overtuigen. Andere, stichtende leden zijn: Leonard Wabbes, Joris De Clerck, de gebroeders Martens: Adolf, Alfons en Maurits, Gaston Van Leene, Albert Dumon, Renaat Elias, Joris De Coninck en Pieter Bollé.

Zo wordt de kern gevormd van de nieuwe toneelkring. Het ene lid brengt het andere mee en daarbij wordt alle standenverschil verbannen, *we wilden als broeders zijn.* Op de stichtingsvergadering, ergens tussen augustus en december 1918, zijn nagenoeg alle leden present. Joris Vandenbroucke legt de doelstelling van de kring uiteen: volksontwikkeling via toneel- en kunstavonden. Door de tijdsomstandigheden beperkt men zich voorlopig tot taalonderricht, voordracht en muziek, het ontwikkelen van de kunstzin. Tinel belooft al zijn talenten ten dienste te stellen van de kring.

Belangrijk is dat op de stichtingsvergadering uitdrukkelijk wordt verklaard niet mee te werken aan *vlaamschen politieken strijd* maar wel als Vlaamse vereniging naar buiten te treden: *Hier werd een eerste lijn getrokken, radikaal, tusschen ons en de aktivistische beweging*, extremisme wordt niet gesteund. Wat de persoonlijke politieke overtuiging is van de leden, is hun zaak. Er wordt vergaderd ten huize van de leden, tot de pastoor aanbiedt de oude sacristie te gebruiken die ook als school wordt gebruikt *wijl de oude schoollokalen in de statiestraat bezet waren.* Week na week wordt er vergaderd in de sacristie en wordt er duchtig geoefend met soms wel twintig leden *trekkend aan de oorlogspijp, met gullen lach vereend.* Het is voor iedereen een welgekomen ontspanning.

Blijkbaar stuit de oprichting van de nieuwe vereniging, zoals reeds hoger aangestipt, op heel wat tegenstand, *we staken van wal en spanden de zeilen, wind blies er, wind van ongegronde laster, van loensche verdachtmaking*... Maar er wordt vast besloten: *Liever ontbinden dan één enkele stap mee te doen.* De tegenstand komt niet alleen uit Vlaamse, activistische hoek maar ook de Katholieke Partij wil het potentieel van de studentenvereniging inpalmen.

Ondertussen nadert toch het einde van de oorlog. In september - oktober 1918 kreunt Maldegem onder het gedaver van ronkende motoren en zwaar kanongeschut, er wordt over niets anders gesproken dan over de oorlog, en iedereen leeft mee met *ons jongens die aan den IJzer vechten voor een schooner volk, in moddergrachten sluipend of in gevangenis zuchtend.* Meer dan veertien dagen zit iedereen in het centrum van Maldegem in schuilkelders, onder voortdurend moordend geschut. En dan toch, eindelijk: op 2 november is de vijand verdwenen en kan iedereen vrij ademen.

Na de roes van de bevrijding vergadert de toneelgilde op dinsdag en zaterdag, niet meer in de sacristie, maar in de Burgersgilde. De nood aan meer structuur in de vereniging laat zich voelen, de kring werd tot dan toe geleid door *verstandhouding,* maar dat volstaat niet meer. Wel wordt Jef Tinel altijd al door iedereen als leider aangezien.

Op 25 januari 1919 wordt door alle leden een bestuur verkozen en een reglement goedgekeurd:

voorzitter	Jef Tinel
ondervoorzitter	Renaat De Langhe (op 15 mei 1919: Leon De Lille)
schrijver	Maurits Perquy
hulpschrijver	Leonard Wabbes
penningmeester	Julien Willemarck

Het reglement weerspiegelt de ernst waarmee alle leden bezield zijn, het steunt op stiptheid, tucht, welvoeglijkheid en oprechtheid. Het idealisme is opmerkelijk en wijst op de tijdsgeest: begeestering, vastberadenheid, daadvaardigheid, bezielende kracht, heerlijke bloei, als broeders onder elkaar enz. zijn termen die in de verslagen veelvuldig worden gebruikt.

De Vlaamsgezindheid is een tweede kenmerk: *Neen, de Vlaming begrijpt niet wat Vlaming zijn beduidt; de school en leerde 't niet, onze moeder te bezorgd voor kinders toekomst had in den kop gedrukt dat fransch alleen kon dienen en Vlaanderen niet gerekend wordt. Voor ons was 't al genoeg dat Vlaamsch ons sprake is, ons hart moest anders voelen, de geest heel anders denken...* En verder wil men een *schooner Vlaanderen dat gloren zou van grooten geestelijken rijkdom met eigen pracht en eigen schoon.* 't Daghet wil dan ook geen gewone vereniging zijn, *we wilden groeien tot een macht.* Ondertussen neemt het ledenaantal toe: Richard Martens, Joris Verschorre, Arthur Standaert, maar vooral de aansluiting van Emiel Debbaut wordt met *hoopvollen geestdrift begroet.*

Ondertussen zijn de voorbereidingen voor een eerste optreden in volle gang. Met vijftien leden reist men naar Waarschoot, Ursel en elders om er toneelvertoningen bij te wonen en waar alles wat *leerzaam* is, wordt genoteerd en meegebracht naar Maldegem. Die uitstapjes bevorderen *den broedergeest* en doen de geestdrift voor de komende voorstelling toenemen. En waar de Maldegemnaren ook komen, ontstaat er leven in de zaal en overal zijn ze welkom. De toneelbond van Beernem kondigt zelfs aan dat de mannen van 't Daghet de voorstelling zullen bijwonen, waardoor meer volk wordt gelokt.

Alhoewel het niet de bedoeling is zo vroeg op de planken te komen, is het op aandringen van Jef Tinel dat dit toch gebeurt: *'t Wordt tijd, hoogen tijd dat we te voorschijn komen, anders worden het vijgen na Paschen, er wordt overal gespeeld, het schijnt tooneelbonden*

te regenen: ook de miliciewet verplicht ons spoed te maken…" Waarmee Tinel bedoelt dat enkele leden binnenkort onder de wapens zullen geroepen worden.

Het is duidelijk dat 't Daghet niet zomaar oubollige draken van drama's of tot op de draad versleten kluchten - meestal met een vulgair kantje aan - op de planken wil brengen, men wil toneelkunst tonen. "*Hoe meer een volk achterlijk is, hoe meer het zijn theater nodig heeft*," aldus Cyriel Verschaeve. Het doel van toneel moet zijn *den mensch aan den mensh te leeren kennen, om aan de menschen van deze dagen en deze streken, den mensch van alle dagen en alle landen te toonen, om den maatschappelijken mensch naar zijn plaats te vragen, op zijn plaats te onderzoeken, hem daar uit te kleeden, en te geeselen zoo 't moet; om waarheid en recht te helpen, om 't volk zijn eigen wezen te leren erkennen, om aan het verleden de macht, die het op het heden verdiende, te verzekeren.* Daarom wil 't Daghet toneelspelen in Maldegem.

De Prinsenkinderen van 't Daghet in den oosten…

Enkele dagen voor de eerste voorstelling wordt op 16 februari 1919, tijdens een gezellig feestje bij Camiel Martens, de naam van de vereniging gekozen: Het daghet in den oosten. Het daghet in de oosten is een middeleeuws lied dat het verhaal vertelt van een jonge vrouw die na de dood van haar geliefde intreedt in een klooster. Het lied verschijnt voor het eerst in het Antwerps Liedboek uit 1544, waarin ook de oudste versie voorkomt van Het Heerken van Maldeghem. Het lied Het daghet is uiteraard veel ouder en is als volksballade mogelijk al eeuwenlang doorgegeven.

Het daghet in den oosten
Het lichtet overal
Hoe luttel weet mijn liefken
Och waer ick henen sal

aldus de aanhef van het ontroerend lied dat aanvangt bij het begin van de dag. Een meisje wacht op haar minnaar die niet opdaagt, maar er staat wel een ridder voor haar deur die haar minnaar heeft vermoord en samen met haar *uten lande* wil vluchten. Het meisje weigert, daar ze al een minnaar heeft. Maar de aanbidder zegt dat die dood ligt onder een groene linde (liefdesboom), waarop het meisje haar mantel aantrekt en haar geliefde inderdaad dood onder de boom aantreft. Iedereen weigert haar te helpen om hem te begraven, waarop ze hem eigenhandig begraaft en in het klooster treedt:

Nu wil ik mij begheven
In een clein cloosterkyn,
Ende draghen de swarte wijlen
Ter eere der liefste mijn.

Bij het bestuur heerst enige zenuwachtigheid, want de dag na de keuze van de naam en de goedkeuring van het reglement, wordt op 17 februari opnieuw vergaderd om definitieve schikkingen te treffen voor de aanstaande voorstelling en daar wordt het volgende afgesproken: *Vermijdt alle ~~e~~enzijdige werking, maar stelt vertrouwen in malkaar en rond ons hoofd* (Tinel) *geschaard zullen we hem op zijn stappen volgen, dat noodzakelijk tot een schitterenden uitslag leiden moet.* De schrik om toch maar iets verkeerds te doen of iemand voor het hoofd te stoten, zit er blijkbaar diep in.

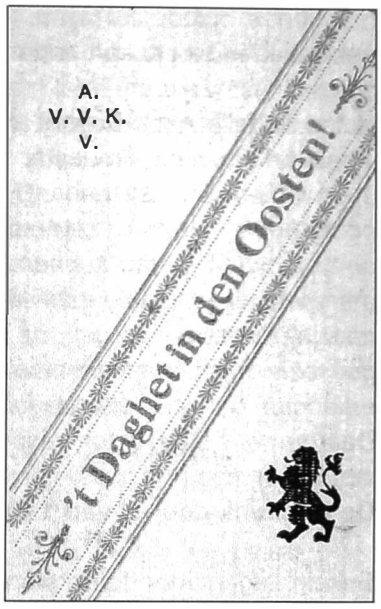

Toneelstuk Bloedgeld

En dan is het zover: 't Daghet treedt voor het eerst op, in een mooi versierde zaal met boven het podium verlichtingsbakken met de letters 't Daghet in den Oosten, gemaakt door Albert De Coninck. Ook krijgt men veel toneelhulp van Willem Van den Berghe die met zijn mobiel theater nog op de Markt staat en die daarvoor 300 fr. ontvangt, een toch wel zeer hoog bedrag. Maar geen nood: de kaartenverkoop alleen al brengt volgens het kasboek 1.497,25 fr. op terwijl de onkosten ongeveer 800 fr. bedragen, onder andere wordt het geld van enkele kaarten terugbetaald *aan heeren die geen plaats meer vonden in de zaal*. Geen tekort aan volk dus. Het is vooral aan Renaat De Langhe te danken, *na een onmenschelijke poging*, dat de scène af raakt voor de eerste voorstelling.

En als we 't Getrouwe mogen geloven overtrof dit 'kunstfeest' van 23 en 25 maart 1919 alle verwachtingen:
'k Was gekomen om eens met Maldegem te kunnen lachen, zei een van Aarsele (er was volk van zes uur in 't ronde), maar ik was mis. 't Daghet verdient zijnen naam: de zonne daagt, of het wordt dag. Nu, eindelijk zullen de menschen dien name verstaan.
Wij noemden onze liefhebbers de Prinsenkinderen, omdat ze vergaarden in het Prinsenhuizeken, de oude sakristy van de kerk: Pieter de Croy die algelijk niet veel in Maldegem verbleef, kwam van daar uit 't Kasteeltje de Mis hooren, in zijn oratorium, dat is nu eene kleerkasse voor de missedieners.
Welnu, ze hebben 't prinselijk gedaan, en ze begonnen met een prinsenspel uit den Spaanschen tijd: een die zijn broer vermoordde om geld te hebben, 20.000 piasters die hij schuldig stond met te tuischen. Alles door inblazing van eenen jood die hem eindelijk zijn paleis deed afteekenen, om eenen tooverdrank dien hij noodig had om zijne nachtmerrie over het bloedgeld te kunnen vergeten.
Vandaar de name Bloedgeld en de menschen van Ursel die 't plakkaat lazen, meenden 't geld te zijn van hun gesneuvelde soldaten of van hunne gestolene beesten.
Op 't einde van 't spel komt het eindelijk uit dat de vermoorde niet dood is: deze is pater geworden en legt alles uit en de jood zuipt onbedacht den tooverdrank uit die vergift was en ze blijven nu alle twee dood, want in zijn laatste stuipen ploft de jood zijne dolk in 't herte van den gemisten broedermoorder.

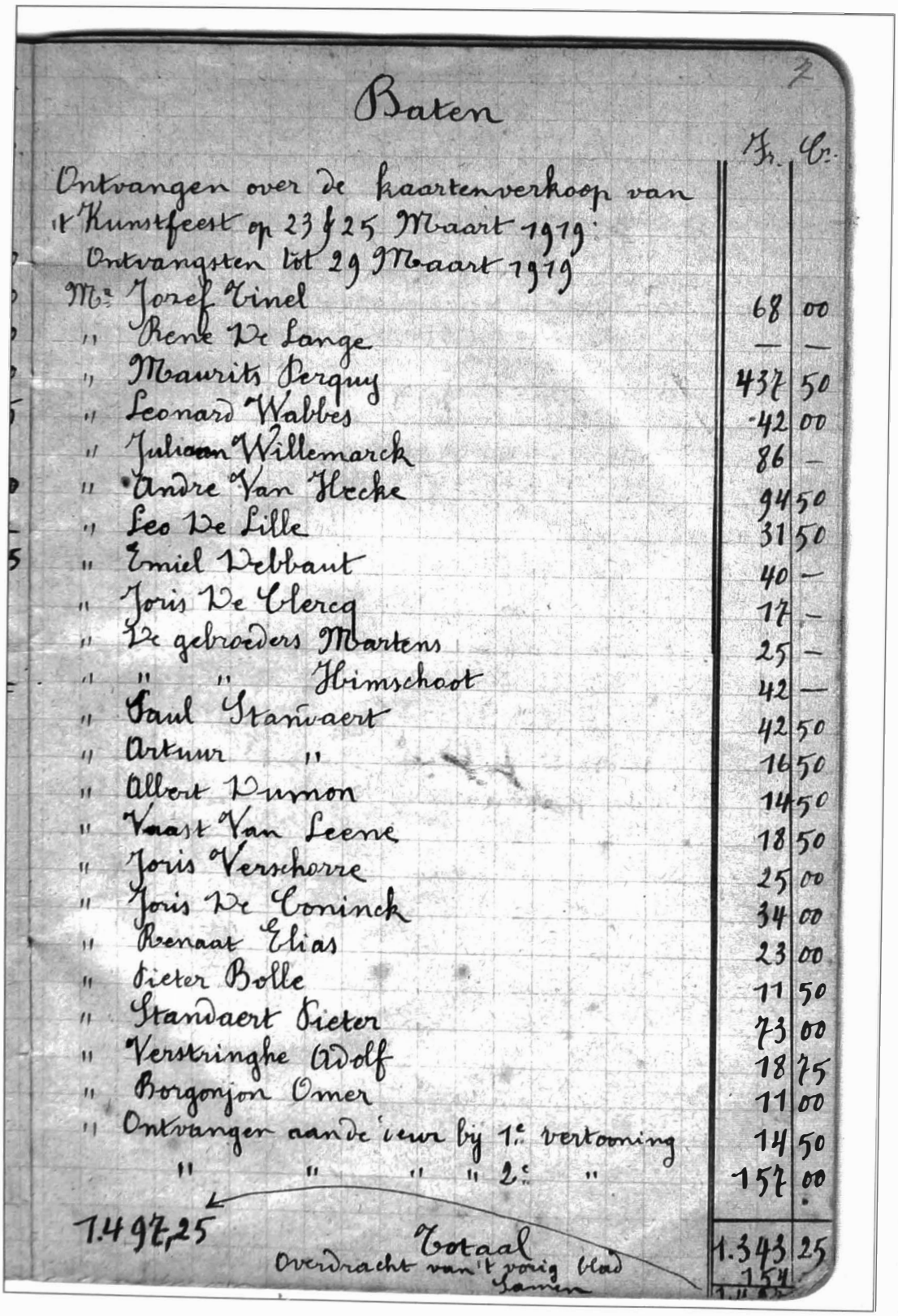

Baten

2

	Fr.	Ct.
Ontvangen over de kaartenverkoop van 't Kunstfeest op 23 & 25 Maart 1919. Ontvangsten tot 29 Maart 1919		
Mr Josef Vinel	68	00
" Rene De Lange	—	—
" Maurits Perquy	437	50
" Leonard Wabbes	42	00
" Julioan Willemarck	86	—
" Andre Van Hecke	94	50
" Leo De Lille	31	50
" Emiel Debbaut	40	—
" Joris De Clercq	17	—
" De gebroeders Martens	25	—
" " " Himschoot	42	—
" Paul Stanvaert	42	50
" Arthur "	16	50
" Albert Dumon	14	50
" Vaast Van Leene	18	50
" Joris Verschorre	25	00
" Joris De Coninck	34	00
" Renaat Elias	23	00
" Pieter Bolle	11	50
" Standaert Pieter	73	00
" Verstringhe Adolf	18	75
" Borgonjon Omer	11	00
" Ontvangen aande ieuw bij 1e vertooning	14	50
" " " " 2e "	157	00
1.497,25		
Totaal	1.343	25
Overdracht van 't vorig blad	154	
Samen		

Al de leden 'van het eerste uur' zetten zich in voor de kaartenverkoop voor "'t Kunstfeest op 23 en 25 maart 1919". De opbrengst overtreft de verwachtingen en wordt nauwkeurig genoteerd in het kasboek. (Kasboek 't Daghet, Archief Het Ambacht Maldegem).

We zouden wel moeten alle spelers noemen, ook de kinderen met de castagnetten, maar twee liggen toch op ieders lippen: de heren Leonard Wabbes als jood en Renaat De Langhe als broedermoorder. Voor de prachtige kleederen en schermen een woord van lof aan de familie Van den Berghe van op de Markt.
In het kluchtspel De Koning komt, hebben onze Prinsenkinderen zich even goede kluchtspelers getoond. Ze moeten nu met niets meer inzitten. En 't voornaamste: hun hoofdman is tevreden". In de klucht is het vooral Pieter Bollé die de zaal doet schuddebollen van het lachen en de sombere indruk van Bloedgeld doet vergeten. [19]

Bloedgeld, een Spaans drama in drie bedrijven van Charles Leroy-Villars (pseudoniem l'Oncle Charles), is een stuk dat na de oorlog, omwille van de symboliek, veel wordt opgevoerd. Met de voorstelling ervan staat 't Daghet direct *aan den bovenrand van ons toneel.* Nochtans is over de keuze van het stuk stevig gebakkeleid en wordt het gekozen om zijn *actiewaarde* en minder om zijn *kunstwaarde*. Weken aan een stuk wordt gerepeteerd, en men komt maar niet tot een behoorlijk resultaat. Tinel schrijft daarover in februari (aan een vriend in Gent?)): *Ge hebt er ons fijn ingestoken, hoor! Ik ben tevreden over onze mannen, maar het stuk is te moeilijk. Toch moeten we er door!*

'sAvonds, na de voorstelling, tijdens een etentje bij Kamiel Martens, heerst er niet de minste vreugde, integendeel: er ontstaat een flinke ruzie en men slingert elkaar beschuldigingen



De werkende leden van 't Daghet in 1919-1920. Een opname in de tuin van het Kasteeltje van de familie De Lille. Zittend v.l.n.r. Gaston Van Leene, Adolf Martens, Leon De Lille, Julien Willemarck, Jef Tinel, Pieter Perquy, Emiel Debbaut, Georges De Clerck, Joris Vandermeulen.
Staand v.l.n.r. Pieter Bollé, Albert Dumon, Pieter Van Waes, Maurits Perquy, Willy Verstringe, Julien Heyneman, Georges Verschoore, Edgard De Clercq, René Elias, Julien Perquy, Theophiel De Pau, Jozef Perquy, Paul Standaert, Maurice Martens, Gustaaf Van Gucht, Richard Martens.

en verwijten naar het hoofd waardoor de vriendschaps- en broederbanden verdwijnen als sneeuw voor de zon. 't Daghet davert al na die eerste voorstelling op zijn grondvesten. Tot laat in de nacht wordt gediscussieerd, men gaat wel niet in vijandschap uiteen, maar toch is er iets gebroken.

De onenigheid blijft aanslepen tot aan het paasvakantie. Verschillende leden dreigen met ontslag, niemand wil een duimbreed toegeven, maar dan wordt door Vandenbroucke een beroep gedaan op eenieders Vlaamsgezindheid waardoor tenslotte een oplossing uit de brand wordt gesleept en 't Daghet gered is. Steunpilaar Renaat De Langhe biedt wel zijn ontslag aan als ondervoorzitter, maar blijft lid en belooft zich blijvend in te zetten "*voor 't Daghet en Vlaanderen*". Leon De Lille wordt in zijn plaats verkozen.

Naar de reden van de tweespalt kunnen we enkel gissen. Met de geestelijkheid is er voorlopig geen vuiltje aan de lucht. Tinel is niet alleen voorzitter van 't Daghet, hij is het ook die in 1920 namens de geestelijkheid, een aanvraag indient bij het gemeentebestuur voor het openen van een cinema in de Burgersgilde. Hij is dus een vertrouweling van de geestelijkheid.

Wat zeker een rol speelt, is de beginnende onenigheid tussen de Vlaamsgezinde (VOS) en Belgischgezinde oud-strijders. De NSB of Nationale Strijdersbond zou in Maldegem gesticht zijn door gemeentebediende Landuyt en kreeg de steun van Cuelenaere en co., en dat wordt als een verraad aan de Vlamingen bestempeld daar het een *Franskiljonsche bond* wordt genoemd. Landuyt is kort na de oorlog nog lid van de V.O.S. en van 't Daghet. Ook in 't Daghet zijn voor- en tegenstanders van de twee strijdersbonden, feitelijk twee politieke strekkingen, vandaar de discussie na de opvoering van Bloedgeld. Ook de katholieke druk van vooral schepen Hector Cuelenaere speelt ongetwijfeld een rol.

Dat de gespeelde stukken - het drama Bloedgeld en de klucht De Koning komt - speciaal door het bestuur van 't Daghet zouden gekozen zijn om *elk bestuur van land en dorp hatelijk te maken*, en dat met het blijspel het gemeentebestuur en enkele Maldegemse slippendragers belachelijk worden gemaakt, wordt door geen enkele bron gestaafd. [20] Overigens worden beide stukken geregeld in andere gemeenten opgevoerd. Het bestuur van de Burgersgilde zou verder nooit toestaan dat stukken in hun zaal worden gespeeld die gezaghebbers en notabelen tegen de schenen zouden schoppen.

Na de turbulente eerste voorstelling in maart 1919 worden de plooien glad gestreken en wordt op donderdag 19 juni 1919 een *lichtvertooning* gegeven door aalmoezenier Beernaerts waarin een beeld wordt geschetst van het leven van *onze heldhaftige soldaten aan de IJzer.* 't Daghet verleent zijn medewerking door het zingen van Vlaamse liederen. De *modderpoelen* van de IJzer lokken maar weinig volk, ondanks de publiciteit. De aanwezigen echter zijn heel tevreden, want priester-soldaat Beernaerts stelt het leven van de soldaten heel realistisch voor en de mensen *huiverden als ze zagen wat die jongens vier jaar lang ondergaan hebben, spreker geselde den gansch onnatuurlijken toestand van soldaten die moeten aangesproken worden in eene taal die zij niet verstaan.* [21]

Naar aanleiding van het terugplaatsen van het beeld van Rodenbach op zijn oorspronkelijke plaats in Roeselare op 14 september 1919, worden grote feestelijkheden georganiseerd. Rodenbach is tijdens de oorlog door de Duitse bezetter naar Gent gebracht om er te fungeren als peter voor de vervlaamste Von Bissing-universiteit, maar keert nu terug naar

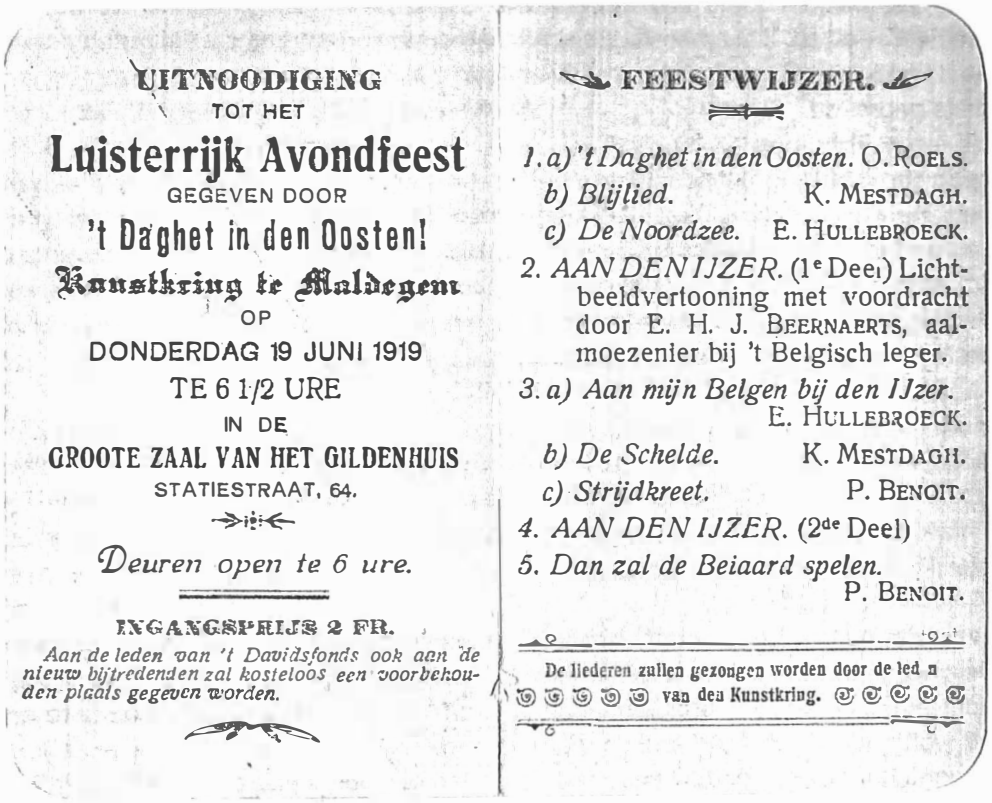

UITNOODIGING
TOT HET
Luisterrijk Avondfeest
GEGEVEN DOOR
't Daghet in den Oosten!
Kunstkring te Maldegem
OP
DONDERDAG 19 JUNI 1919
TE 6 1/2 URE
IN DE
GROOTE ZAAL VAN HET GILDENHUIS
STATIESTRAAT, 64.

Deuren open te 6 ure.

INGANGSPRIJS 2 FR.

Aan de leden van 't Davidsfonds ook aan de nieuw bijtredenden zal kosteloos een voorbehouden plaats gegeven worden.

FEESTWIJZER.

1. a) *'t Daghet in den Oosten.* O. ROELS.
   b) *Blijlied.* K. MESTDAGH.
   c) *De Noordzee.* E. HULLEBROECK.
2. *AAN DEN IJZER.* (1e Deel) Lichtbeeldvertooning met voordracht door E. H. J. BEERNAERTS, aalmoezenier bij 't Belgisch leger.
3. a) *Aan mijn Belgen bij den IJzer.* E. HULLEBROECK.
   b) *De Schelde.* K. MESTDAGH.
   c) *Strijdkreet.* P. BENOIT.
4. *AAN DEN IJZER.* (2de Deel)
5. *Dan zal de Beiaard spelen.* P. BENOIT.

De liederen zullen gezongen worden door de leden van den Kunstkring.

zijn stad. Ook 't Daghet neemt aan deze feestelijkheden deel, met wel twintig leden fietsen ze naar Brugge waar ze de trein nemen naar Roeselare. Ze zien er belangrijke Vlaamse voorvechters - Frans Van Cauwelaert, Stijn Streuvels, Van de Perre, Hugo Verriest, Victor De Lille enz. - maar vooral zien ze er *den ruwaert Rodenbach* en ze keren terug naar Maldegem *met den gloed van matelooze liefde en wilden zooals hij Roeland doen kleppen in Vlaanderenland*

De eerste naoorlogse kermis

Even lijkt het erop dat de eerste naoorlogse Maldegemse septemberkermis in 1919 beperkt zal blijven tot een gewone paardenkoers. Gelukkig is er de kunstkring 't Daghet die het initiatief neemt voor de organisatie van een bevrijdingsstoet en een huldeavond voor de Maldegemse oud-strijders. De voorbereidingstijd is weliswaar kort, maar toch slaagt men erin *iets veel schooner te maken dan men nog verwachten kon en kan Maldegem eens lucht geven aan zijn Vlaamsche herte.* [22] De stoet trekt op maandagnamiddag door het Maldegemse centrum met ruiters van de Boerenbond met het Belgisch vaandel en de vlaggen der verbondenen, gevolgd door vier wagens: het Rode Kruis met tenten en verpleegsters, een verbrand huisje als symbool voor de verwoesting van België, de wagen van de studenten en de wagen van de verheerlijking met maagden en met de Belgische driekleur hoog in de lucht *die haperde aan den telefoon.*

Vervolgens huldigen de drie Maldegemse parochies hun gesneuvelden, ieders naam staat geschreven op een plankje dat door jongeren gedragen wordt. Ze worden begeleid door wel vijfhonderd zingende jongens en meisjes. Dan volgen de Maldegemse oud-strijders, met op de eerste rij vier broers die de oorlog zonder kleerscheuren hebben overleefd.

De burgemeester overhandigt na een toespraak de vlag van het gemeentebestuur aan oorlogsverminkte Pieter Vermeersch. De voorzitter van de Vlaamse oud-strijders neemt het woord, dankt het gemeentebestuur en wijst er meteen op *wat zij, als Vlamingen, met hunnen oversten die hunne taal niet konden spreken, hebben verbeten.* Toch roept de voorzitter: Leve de koning! Leve de koningin! en klinken de Brabançonne en de Vlaamse Leeuw onder de linden door elkaar.
Op dinsdag 23 september1919 is er in de Gildezaal een liederenavond ter ere van de oud-strijders, die voorbehouden plaatsen krijgen. De zaal is te klein. Onder andere speelt er een violist uit Gent, er is een 'lezing' door *een Vlaamschlievenden frontluitenant uit de buurt en nog een soldaat met artistenkop uit Antwerpen*: Staf Bruggen die optreedt met liederen, voordracht en enkele kluchtjes. Het oorlogsfantasiestuk Doden aan den IJzer, op tekst van Joris Vandenbroucke en muziek van Jef Tinel, oogst het meest succes. [23]

De toeschouwers die gekomen zijn om wat liedjes te horen, krijgen *hun bekomste* van alles wat zij wel dikwijls gelezen hebben, maar nooit van nabij en van eigen volk konden denken, horen en zien; de aanwezigen voelen zich bedrogen omdat ze nooit de waarheid hebben gehoord over wat aan de IJzer is gebeurd. Andere daarentegen zijn dan weer boos omdat steeds opnieuw de klachten van de Vlaamse soldaat worden opgehaald. Het is om ruzie te stoken, om tweedracht te zaaien. Maar de meeste aanwezigen zijn oprecht blij, voor de eerste keer in hun leven voelen ze wat het is te streven en te vechten voor een ideaal, *iets dat hooger staat dan het gewoone gedoe: onrecht helpen herstellen, medehelpen aan Vlaanderen, dat woord dat zij zoo dikwijls hoorden zingen zonder te voelen wat het was. Nu voelden zij het. Hoe jammer dat al de menschen hier niet waren, dat ze ook geen schrijver waren en spreker om dat voort te zeggen*

Na de bijeenkomst in de Gilde worden de fakkels *aangevonkt* en op straat is het *al zingen en dansen van de nieuwe leute die in hen gekomen was.* Op de kiosk op de Markt worden de toespraken voortgezet *voor dezen die 't woord nog niet gehoord hadden.* Maar, de spreker wordt weggejaagd en achtervolgd. Er is geroep en getier, het is van 'Vliegt de Blauwvoet, storm op zee' en 'Ze zullen hem niet temmen'. Voor het Vlaams Huis wordt een stoel neergezet waarop de spreker het in de dicht bevolkte straat laat weerklingen: *Vrij Vlaanderen in een Vrij België. Zelfbestier!* Doch in de herberg wordt geroepen: *Er is maar één Belgiek!* [24]

't Daghet heeft na het geslaagde kermisprogramma de wind in de zeilen. Er worden bijvoorbeeld niet minder dan 50 Maldegemnaren geabonneerd op Ons Volk Ontwaakt en ook het Davidsfonds wordt door toedoen van 't Daghet 'heringericht' met meer dan 100 leden. En nog steeds trekken de leden naar toneelvoorstellingen in de omgeving, waarbij ze *zongen langs de bane hun vrije lied.*

Tinel is en blijft de spil van de vereniging, *hij wordt bemind, geëerd door allen*, aldus Renaat De Langhe in een brief waarin hij zich grootmoedig toont en zich niet wrokkig opstelt omdat hij nu gewoon lid is, integendeel*: Het Daghet moet weer hooger op en heerlijker bloeien dan ooit, vol werklust zijn onze jongens, vol strijdlust en dat moet men te baat nemen.* Tijdens een gezellige bijeenkomst wordt Tinel in de bloemetjes gezet: na een toespraak van *den aalmoezenier* (Joris Vandenbroucke) biedt men de voorzitter een tabakspot aan met 't Daghet in den Oosten *ingesteend*, voor het eerst ziet men een traan in het oog *van onzen Jef.* Ook Juliaan Willemarck, die naar het leger vertrekt, wordt bedankt voor zijn steun. Vlaamsgezindheid en broederlijkheid heersen opnieuw in de vereniging.

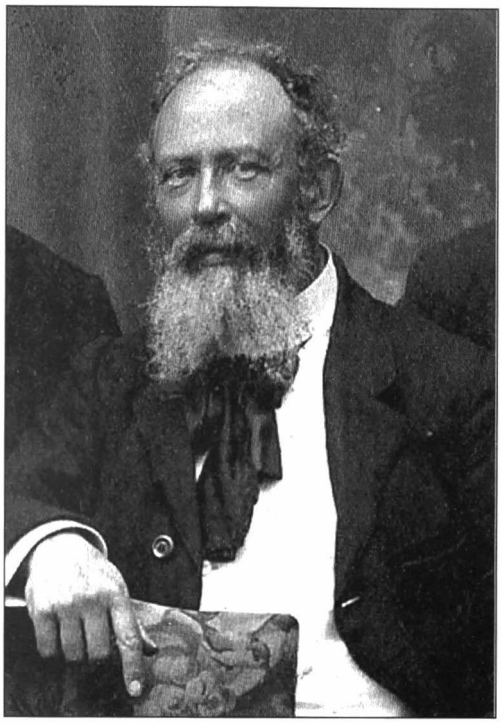

Victor De Lille, hoofdredacteur van 't Getrouwe Maldeghem (1888-1944) is gul met commentaar bij de optredens van 't Daghet, waarvoor hij blijkbaar heel wat sympathie heeft. Wanneer hij het nodig acht spuit hij kritiek, in zijn eigen stijl en meestal niet zonder een vleugje humor.

Het tweede seizoen

Naast de toneel- en muziekafdeling wordt nu ook werk gemaakt van een studiekring om de leden tot studie te brengen, tot leren denken, tot leren weten. De studiekring wordt een sprong genoemd die 't Daghet *in ruimer bane bracht*. In die kring wordt vooral aandacht besteed aan de moedertaal: uitspraak, woordgebruik, voordracht, taalleer enz. De leden van 't Daghet zelf houden lezingen over zelfgekozen onderwerpen, meestal zeer eenvoudig *maar diep gemeend en gevoeld*:

Alfons De Lille	Woningnood in Maldegem
Paul Standaert	De drukkunst
Georges De Clerck	Letterzetten
Emiel Debbaut	Gemeentelijke boekhouding
Leonard Wabbes	Beleefdheid
Juliaan Willemarck	Vlaamsch zijn
Maurits Perquy	Hedendaagse strekkingen in de zielkunde
E.H. Juliaan Perquy	Hypnotisme
Joris De Coninck	Het vlas

En verder voordrachten over Jezus Christus komst, Julius Caesar, de Franse Revolutie enz. Ook worden enkele nieuwe leden begroet: Jef en Pieter Perquy, Pieter Standaert, Jeroom Landuyt en Willy Verstrynge.

De opvoering op 8 december 1919 in de grote zaal van de Gilde van De Bekeering van Igoïstus de Gierigaard, een klucht in 4 bedrijven, wordt een enorm succes. Die opvoering gebeurt op verzoek van de muziekmaatschappij Nut en Vermaak. Naast toneel wordt ook muziek gespeeld en kunstliederen gezongen door het koor van 't Daghet. Het stuk wordt drie keer vertoond *en dit zou wel alzoo nog meer dagen aangeduurd hebben, alleen maar*

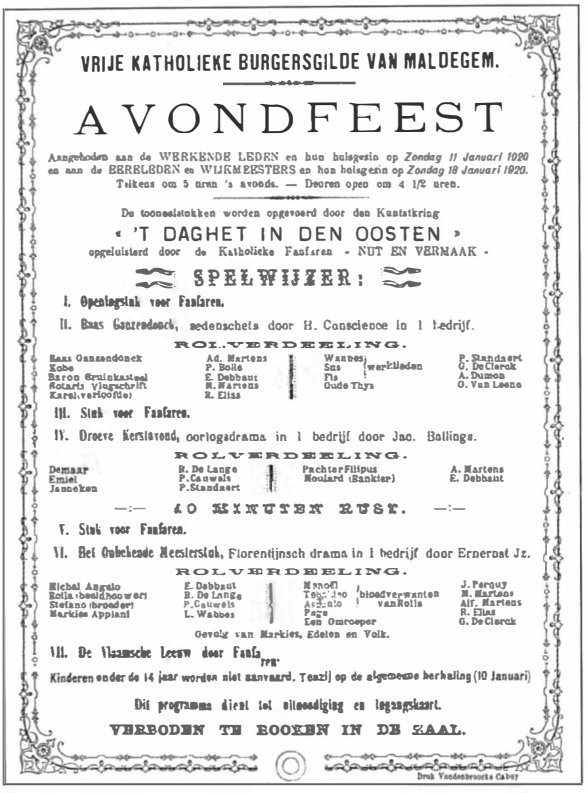

VRIJE KATHOLIEKE BURGERSGILDE VAN MALDEGEM.

AVONDFEEST

Aangeboden aan de WERKENDE LEDEN en hun huisgezin op *Zondag 11 Januari 1920* en aan de EERELEDEN en WIJKMEESTERS en hun huisgezin op *Zondag 18 Januari 1920.*
Teiteen om 5 uren 's avonds. — Deuren open om 4 1/2 uren.

De tooneelstukken worden opgevoerd door den Kantatkring
« 'T DAGHET IN DEN OOSTEN »
opgeluisterd door de Katholieke Fanfaren - NUT EN VERMAAK -

SPELWIJZER:

I. Openingstuk voor Fanfaren.

II. Baas Ganzendonck, tedenschets door H. Conscience in 1 bedrijf.

ROLVERDEELING.

Baas Ganzendonck	Ad. Martens	Wannes	P. Standaert
Kobe	P. Bolle	Sus (werklieden)	G. De Clerck
Baron Gruinkastseel	E. Debbaut	Fis	A. Dumon
Notaris Vlugschrift	M. Martens	Oude Thys	O. Van Leene
Karel, verloofde)	R. Elias		

III. Stuk voor Fanfaren.

IV. Droeve Kerstavond, oorlogsdrama in 1 bedrijf door Jac. Ballings.

ROLVERDEELING.

Demaar	R. De Lange	Pachter Filipus	A. Martens
Emiel	P. Cauwels	Moulard (Bankier)	E. Debbaut
Janneken	P. Standaert		

—:— 10 MINUTEN RUST. —:—

V. Stuk voor Fanfaren.

VI. Het Onbekende Meesterstuk, Florentijnsch drama in 1 bedrijf door Ernernst Jz.

ROLVERDEELING.

Michal Angelo	E. Debbaut	Manoël	J. Perquy
Rolla (beeldhouwer)	R. De Lange	Tegelino (bloedverwanten van Rolla)	M. Martens
Stefano (broeder)	P. Cauwels	Andrado	Alf. Martens
Markies Appiani	L. Wabbes	Page	R. Elias
		Een Omroeper	G. De Clerck

Gevolg van Markies, Edelen en Volk.

VII. De Vlaamsche Leeuw door Fanfare.

Kinderen onder de 14 jaar worden niet aanvaard. Tezelf op de algemeene herhaling (10 Januari)

Dit programma dient tot uitreiking en toegangskaart.

VERBODEN TE BOOKEN IN DE ZAAL.

Druk Vandenbroucke Calcy

om de grappen met dien Gierigaard gespeeld. Verdienstelijke spelers zijn: Renaat De Langhe, Adolf Martens, Leonard Wabbes en Georges De Clerck. Ook zanger De Paepe toont zich van zijn beste kant, maar het is toch Tinel zelf die met zijn aanspraak het meeste succes geniet.

Op zondag 18 januari 1920 verzorgt 't Daghet het jaarlijkse feest van de Burgersgilde. Er worden drie eenakters opgevoerd die eerst voor de leden worden vertoond en vervolgens twee keer voor de Burgersgilde worden gespeeld:

- De Droeve Kerstavond, een oorlogsdrama van Jac. Ballings;
- Baas Ganzendonck, naar het boek van Conscience;
- Het Onbekende Meesterstuk, een Florentijns drama.

Over deze toneelavond verschijnt een uitvoerig verslag in 't Getrouwe dat ironisch opent met de opmerking *dat de Prinsenkinderen hetzelfde doen als de Zwitsers, die als oorlogshuurlingen geld gingen verdienen. 't Daghet doet dat ook: na naam te hebben gemaakt, 'verhuren' ze zich ook, als is het nog niet zover gekomen dat ze van de scone rederijkers conste hun beroep willen maken. Maar ja, het bestuur van de Burgersgilde rust al jaren op zijn lauweren en betaalt liever voor het werk van anderen, gelijk het 't gild van goede burgers betaamt.*

De drie eenakters zijn op 14 dagen ingestudeerd, *als dat geen durven is.* Het Onbekende Meesterstuk wordt een stuk voor fijnproevers genoemd, de *grooten hoop* begrijpt er geen jota van, *maar ze moeten zulke dingen leren verstaan.* Baas Ganzendonck daarentegen wordt door iedereen gesmaakt, alhoewel het boek mooier is dan het toneel. Het meest aangrijpend is De Droeve Kerstavond van Jac. Ballings, een intriest verhaal uit een rustig, door de oorlog vergeten dorp waar goedheid, verraad en slechtheid schering en inslag

zijn. Het wordt een *goed stuk en een goed snuifken voor onze eigene goede boerkens* genoemd. De spelers worden geloofd, *er daagt veel in den Oosten.* Jammer dat veel liefhebbers uit andere dorpen geen plaats kregen, ondanks hun reservatie. [25]

De Verloren Zoon

In Maldegem krijgt 't Daghet af te rekenen met een nieuw succesvol fenomeen: cinema! De leden zijn *verbijsterd* door de enorme bijval, het *schetterlicht* en de elektrische verlichting. Dit succes zet de toneelspelers aan het denken. Wat als een voorstelling een fiasco wordt, bijvoorbeeld door gebrek aan toeschouwers? Wie zal dan opdraaien voor de kosten? Door de *economisten* onder de leden wordt dan ook voorgesteld een lening onder de leden aan te gaan. Niet iedereen gaat ermee akkoord, maar eens de knoop doorgehakt, wordt het kapitaal van 't Daghet op verschillende duizenden franken gebracht, er wordt voor vele tientallen aandelen van 20 fr. ingetekend. Iedereen staat er verwonderd van te kijken: *burgerjongens ondereen die geld bijeenbrengen om een bond in staat te stellen zaken te kunnen maken.* Dat is in Maldegem nog niet eerder gebeurd.



Een wel zeer vooruitstrevend initiatief van het bestuur is de uitgave van 'kasbons' om de kas te spijzen. Op de kasbon van 't Daghet kan ingeschreven worden, mits betaling van 25 franken van 15 februari tot 1 maart 1920.

Ondertussen wordt druk gewerkt aan De Verloren Zoon waarvan de opvoering wordt voorzien voor 11, 12 en 18 april 1920 in de Gildezaal. Het is een parabelspel op rijm van dichter Jos Vandenberghe en op muziek van Jef Tinel. Het stuk speelt onder keizer Augustus gedurende de bezetting van Palestina door de Romeinen, korte tijd voor de geboorte van Jezus, bij de Joden *die de zeden van hunne voorvaderen koesterden.* Bij de overbeschaafde Romeinen daarentegen heerste *afschuwelijke zinnelijkheid en ontucht, met een wulpsche Claudius, in dit midden verbraste de verloren zoon zijn fortuin en deugd.* De Verloren Zoon wordt een meesterstuk genoemd dat christelijke gevoelens opwekt.
Het stuk wordt overal en met veel succes opgevoerd. In Maldegem wordt het een megaspektakel met meer dan 70 uitvoerders. Er worden geheel nieuwe decors geschilderd

en tijdens de repetities wordt hard gewerkt aan uitspraak, gebaar en beweging. Nieuw voor Maldegem is ook de volledige veelkleurige elektrische verlichting, *met eigen krachten gemaakt*, door Aloïs en René Elias uit de Statiestraat, Leon De Lille, Georges De Clerck, Pol Standaert, Emiel Debbaut en Jozef Perquy. In Maldegem is nog geen elektriciteit, die wordt opgewekt door een benzine- of gasmotor. Benzine wordt geleverd door de gebroeders Van den Berghe en door L. Lasoen en kost in die tijd 1,75 fr. Lasoen levert voor de eerste voorstelling 110 liter benzine. Voor De Verloren Zoon wordt aan de gasfabriek van Brugge 226,87 fr. betaald voor de gasaansluiting en er wordt voor ongeveer 95 fr. gas verbruikt. In 1921 bedraagt de maandelijkse afrekening van gas nooit meer dan 40 fr. 't Daghet koopt een gasmotor en alle elektrische materiaal. Tijdens een voorstelling dient er bestendig iemand die motor in het oog te houden, want bij het minste defect loopt alles spaak. De werkjongen krijgt telkens 5 fr. vergoeding. [26]



DE VERLOREN ZOON

ROLVERDEELING

LABAN, joodsche grijsaard . . . L. WABBES
ELIAKIM, zijn oudste zoon. . . J. PERQUY
NEKI, zijn jongste zoon . . . . J. VAN DER MEULEN
MELCHI, zijn oude knecht . . . A. MARTENS
CLAUDIUS, Roomsch Legaat . . P. STANDAERT
LUCIUS, Claudius' slaaf . . . M. MARTENS
SETHOS, Egyptische boer . . . J. TINEL
Een slaaf van Sethos (gewezen slaaf) P. BOLLE
Een slaaf van Sethos (jood) . . . R. VAN RIE
Een wijsgeer . . . . . G. VAN LEENE
Een woekeraar . . . . . R. ELIAS
Joodsch Mannen- en Kindervolk
Drie genoodigden op het feest van Claudius
Roomsche slaven
Egyptische slaven

Het stuk speelt onder Keizer Augustus, korten tijd voor de geboorte van den Zaligmaker.

Nieuwe decorschildering van A. OOSTERLING, Eekloo
& Prachtige kostumen van het huis MAES, Thielt. &
Pruiken en grimeering van het huis BRUNÉE, Brugge

Over de opvoeringen van De Verloren Zoon wordt opnieuw zeer lovend geschreven, wie de voorstelling niet gezien heeft, *gaat niet mee met zijn tijd.* De spelers boeken zichtbare vooruitgang en de verzen van Van den Berghe worden prachtig uitgegalmd, het gaat de acteurs beter af dan een gewone prozatekst. Toch is de beschaafde uitspraak van het Vlaams voor de *landmenschen nog iets gansch nieuw.* De voorstelling van maandag valt een beetje tegen, er zijn nauwelijks vreemdelingen te bespeuren, het is immers *wekendag en regendag*, maar volgende zondag zullen ze er wel zijn, *al goot het.* En inderdaad, op zondag 18 april komt *een macht van vreemdelingen* naar De Verloren Zoon kijken en het succes van de naoorlogse toneelvoorstellingen wordt *een verblijdend verschijnsel genoemd.* [27]

Al die toneelverenigingen in de regio, die als paddenstoelen uit de grond rijzen, beginnen in te zien dat samenwerking onontbeerlijk is, bijvoorbeeld voor het huren van kostuums, voor de aankoop van toneelmateriaal als schmink en verlichting, voor het uitwisselen en schilderen van decors en zelfs voor het vervoer van toeschouwers per autobus. Van een Bond voor Toneelkringen zou iedereen beter worden. De inrichtingsvergadering van het intergemeentelijk toneel voor het Meetjesland en 't Brugse Vrije vindt plaats op zondag 29 augustus 1920. [28] Over dat intergemeentelijk initiatief zijn nauwelijks gegevens beschikbaar. Toch vonden we dat op zondag 2 januari 1921 niet minder dan 200 mannen vergaderen in Aalter om er zich te bezinnen over hun toneelspel, er wordt aangedrongen wat minder voor een politiek of liefdadig doel te spelen en wat meer te spelen *zuiver en alleen om zedelijk goed bij het volk te stichten.*[29] Door de penningmeester van 't Daghet wordt tweemaal het lidgeld betaald aan de intercommunale, die dus toch actief is. Daarnaast is de kring ook geabonneerd op de Algemeene Tooneelboekerij, de Tooneelgids en de Tooneelbibliotheek.

Wederom storm

Na het eerste incident dient er zich na de succesvolle voorstellingen van Het Onbekende Meesterstuk en naderhand van De Verloren Zoon, een tweede aan. In een discussie wordt gesteld dat de spelers van 't Daghet *eerst Vlaming, dan katholiek* zijn. Toch toont het AVV-VVK boven elk programma voldoende dat de kunstkring overtuigd katholiek is en ook het bestuur, het programma enz. bewijzen dat 't Daghet meer dan 'betrouwbaar' is. Dat wordt door niemand in katholiek Maldegem tegengesproken, maar toch wil men dat de kring zich voortaan *katholieken kunstkring* noemt. Maar het *pilaarschap* wordt geschuwd en het bestuur wil zich niet katholiek noemen omdat dat woord in Maldegem te veel verwijst naar partij- en kleurpolitiek. Maar schepen Hector Cuelenaere eist: 't Daghet of de leden van 't Daghet moeten zich verbinden de katholieke partij, hetzij in gemeente-, hetzij in kamerverkiezingen, niet te bestrijden. Dat is en blijft het standpunt van het bestuur van de Burgersgilde.

Uit een discussie onder de leden blijkt dat niemand vijandig staat tegenover de katholieke partij, maar dat iedereen bevreesd is voor *jonge wachtpolitiek, daar lag de knoop van geheel het spel.* En daarmee wordt bedoeld dat de leden van 't Daghet als een soort stoottroep voor de katholieke partij moeten fungeren. Iedereen verwerpt dat idee. De wrijving met het katholiek bestuur van de gilde en met de politici raakt niet opgelost, desondanks wordt 't Daghet al voor *pastoorsbond* uitgescholden. De kunstgilde wordt dan verder met rust gelaten, maar of die *vrede* blijvend is, daar wordt een vraagteken bij geplaatst.

En dat het 't Daghet menens is met zijn Vlaamsgezindheid wordt aangetoond door het verzoekschrift dat op 8 juni 1920 bij het gemeentebestuur wordt ingediend en waarin wordt gevraagd dat het bestuur de gematigde eisen van de Vlamingen zou onderschrijven en een motie zou steunen voor Kamer en Senaat en de Provincieraad met de eis dat:

1. de wet op de vervlaamsing van de openbare besturen eindelijk zou toegepast worden;
2. de vervlaamsing van de Gentse Hogeschool onmiddellijk van kracht wordt.

In dezelfde brief vraagt de kunstkring ook de stichting van een muziekschool.

De bestuursleden die de motie tekenen zijn: Jozef Perquy, Jef Tinel, Renaat De Langhe, Emiel Debbaut. [30]

In 1920 wordt 11 juli herdacht bij Camiel Martens in de Noordstraat en daarbij worden alle 'deftige' Vlamingen uitgenodigd. Voor 't Daghet is dit feest, *waar onze ziel luider sprak dan verleden jaar*, het antwoord aan de Maldegemse katholieke politici die maar blijven twijfelen aan de goede bedoeling van de kunstkring. Tijdens deze viering wordt sterk geprotesteerd tegen de veroordeling tot 10 jaar gevangenisstraf van Lodewijk Dosfel en ook aan pater Callewaert, zuchtend voor Vlaanderen in zijn kloostercel in Oostende, wordt een blijk van sympathie gestuurd.[31]
Door dit alles wordt 't Daghet almaar populairder, en dat wekt in Maldegem meer en meer jaloezie op, *de liefde werd benijd.* De vereniging wordt keer op keer in een kwalijk licht gesteld, zelfs de naam *bolchewist* wordt hen niet bespaard en ze worden beschuldigd van de *onnozelste gevaren* door de *jonge aanvallende democratische werking* van de vereniging. Want daar ligt de oorzaak van alle onenigheid: 't Daghet is Vlaams, christen democratisch en propageert kunst, cultuur en wetenschap voor iedereen. De Maldegemse burgerij en katholieke politici kleven nog steeds voorbijgestreefde 19de-eeuwse liberale

ideeën aan, is tegen emancipatie en is ultraconservatief. En het is nog steeds de verfranste antidemocratische aristocratie die het voor het zeggen heeft en die buiten het volk leeft.

De aansluiting bij het Algemeen Vlaamsch Verbond op 16 februari 1919 kan evenmin op eenieders goedkeuring rekenen. De sympathie van enkele leden voor de *Fronters* is dan weer een nieuwe bron voor ongenoegen en discussie. De kern van de zaak is dat 't Daghet noch voor het ene noch voor het andere kamp kiest, en dat de vervlaamsing van de Gentse hogeschool de *toren der overwinning blijft.* Het besluit na een zoveelste interne discussie is dat *de frontgedachte ons schade berokkend heeft; ons volk is niet rijp voor een nationalistische beweging; daarbij het was niet Daghet's rol een secretariaat der Frontpartij te worden; ons doel was en blijft vlaamsche volksontwikkeling en geen politiek.* Door Maurits Perquy en Joris Vandenbroucke worden voorstellen uitgewerkt om binnen het bestuur tot een verzoening te komen, maar de tijd is er niet rijp voor en ze worden dan ook in de kast gelegd.

Voorzitter Tinel kan zich daar niet bij neerleggen en ziet geen andere uitweg dan in 1920 zijn ontslag aan te bieden. Met als gevolg: nieuwe discussie over de kwestie of het ontslag *zooveel voordeel kan bieden naar buiten als zijn voorzitterschap binnen den bond.* Het antwoord is ontkennend en het ontslag van Tinel is onherroepelijk. In katholieke Maldegemse kringen wordt de dodenzang over 't Daghet al aangeheven. Maar Joris Vandenbroucke wordt tijdelijk voorzitter en wordt wat later vervangen door Renaat De Lange, *'t Daghet stond en 't Daghet staat!* Het bestuur wordt grondig hervormd: secretaris Maurits Perquy wordt toneelmeester, Emiel Debbaut wordt de nieuwe secretaris en Pieter Perquy wordt verslaggever.

De Lange kan rekenen op de loyauteit van het voltallige bestuur, en bij de begrafenis van meester Prosper Cauwels uit de Bloemestraat blijkt duidelijk dat er een nieuwe band is gesmeed. Meester Cauwels is nog maar enkele dagen aangesteld als onderwijzer aan de gemeenteschool te Kleit, als hij eind juni 1920 op twintigjarige leeftijd overlijdt. Voorzitter De Lange houdt een roerende lijkrede namens de collega's en namens 't Daghet waarvan Prosper bestuurslid was én een veelbelovend toneelspeler. Met Cauwels wordt ook een dichter ten grave gedragen. Er is een gedicht bewaard voor zijn geliefde dat ze zelf nooit te lezen kreeg:

' k Zie nog den lieven blos op uwe rosenwangen
Toen ik U zei wat diep ik mijn herte droeg
'k Zie nog uw sprekend oog dat met stil verlangen
Steeds op het mijne loech

Op 28 november 1920 wordt het drama Vergeten en Vergeven van Palmer Putman opgevoerd, gevolgd door De Antiquair, een blijspel van Lodewijk Scheltjens. De vertoning wordt als *boereleute* bestempeld ondanks de inspanningen van de spelers, maar nooit is er zoveel volk, een bewijs dat er nog werk aan de winkel is om het publiek meer esthetisch gevoel bij te brengen.[32]

Het bewogen jaar 1920 wordt afgesloten met de medewerking aan een feest voor het Davidsfonds. Eerst worden lichtbeelden uit Engels Indië getoond door pater Roets. Pater Peeters spreekt dan over Congoland en over hoe gelovig *onze zwarte broeders* wel zijn. Tussendoor zingt 't Daghet liederen en voert het ook een kluchtspel op, maar dat is *niet*

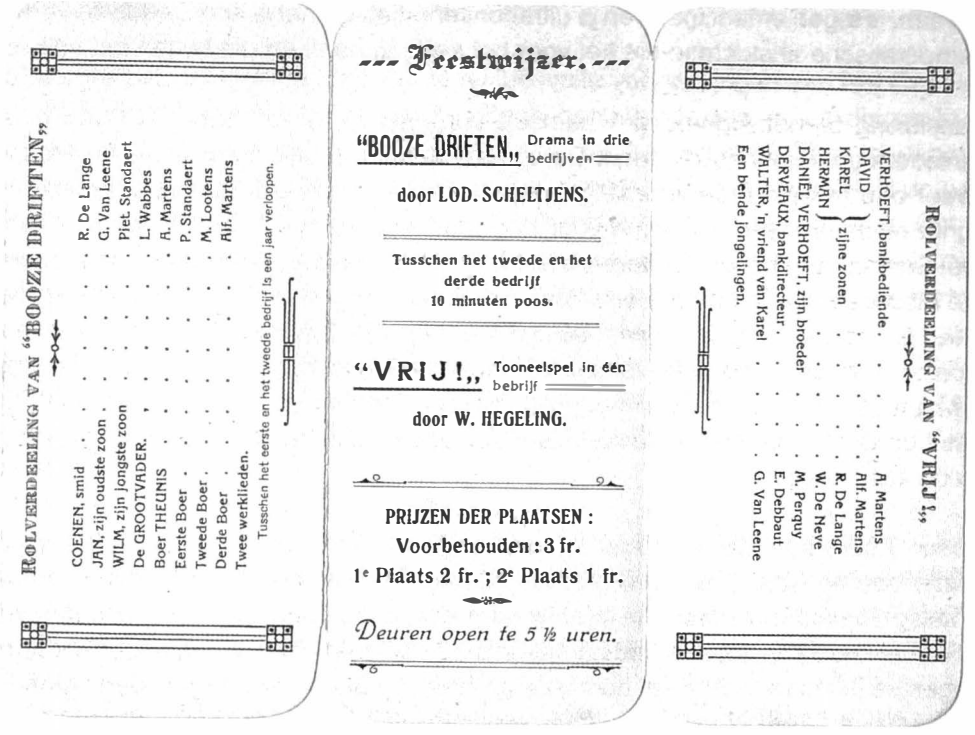

waardig daar opgevoerd te worden. Er wordt tijdens het feest 75 fr. opgehaald voor Wies Moens die in de gevangenis zucht.

Op 21 mei 1921 worden Juliaan Perquy en Joris Vandenbroucke, beiden actieve bestuursleden, priester gewijd. Juliaan Perquy draagt een maand later zijn eerste mis op in de Maldegemse kerk. Het dorp is bij die gelegenheid feestelijk bevlagd en 't Daghet zingt de nieuwe mis van Jef Tinel: Sint Lutgardis. Begin juli 1921 is Joris Vandenbroucke, een van de stichters van de kunstkring, aan de beurt voor zijn eremis. Opnieuw *daagde het uit den oosten op de hoogzaal met de Sint-Lutgardismisse van Tinel en zijn gekende Vlaamsche wijsjes.*

Het drama Boze Driften, van alweer Lodewijk Scheltjens, gevolgd door Vrij, een drama in één bedrijf van W. Hegeling, wordt op zondag 3 april, Beloken Pasen, en ook maandag 4 april 1921 vertoond. Hegeling is het pseudoniem voor Willem Putman die na de Tweede Wereldoorlog populaire romans publiceert onder de naam Jean du Parc. Het Waregemse toneelfonds van Palmer Putman, vader van Willem, is in die tijd zeer gekend, ook in Maldegem. Verschillende toneelstukken worden bij De Lille gedrukt.

Ondanks het ver gevorderde toneelseizoen lokt de voorstelling veel volk, vooral mensen van buiten Maldegem. Boze Driften, een eenvoudig stuk, wordt zeer goed opgevoerd, dankzij het *kranige* optreden van vooral de jonge spelers. Gaston Van Leene speelt zelfs overweldigend, Pieter Standaert doet het wat kalmer aan. De eenakter Vrij, een door en door Vlaams stuk met Adolf Martens in de hoofdrol, vertelt de thuiskomst van een soldaat-houthakker en wordt meesterlijk genoemd, dat *zal blijven in de gedachte van allen en voornamelijk in de gedachte van dezen het liefst niet hadden gezien.* Verder valt er over 1921 niet veel meer te vermelden, behalve dat 11 juli niet wordt gevierd. Noch bij de voorzitter van het Davidsfonds, noch bij andere bestuursleden, is er een leeuwenvlag te zien.

Meisjes op de scène

In maart 1922 wordt Pastor Bonus vertoond, een drama van de Nederlander Henri t'Sas, het stuk is evenwel niet geheel afgewerkt. Het daaropvolgende blijspel, De Bolchewisten, speelt zich af in Dropholt, een drooggelegde badplaats in de Zuiderzee. Ook dat stuk laat veel te wensen over, in Maldegem is men beter gewoon, zo wordt geconstateerd.

De 11-juliviering gaat voor het eerst door in de in de zaal der Katholieke Gilden, en dat is nieuw. Merkwaardig is dat geregeld het adjectief 'katholiek' bij Gilde of Gilden staat, wat wijst op een politieke verstrakking. Julien Willemarck is dan voorzitter van de toneelbond en 't Daghet zingt liederen en speelt muziek. Ook Nut en Vermaak is van de partij. Er worden toespraken gehouden door notaris Vermast, voorzitter van de kerkfabriek en namens de Burgersgilde door Hector Cuelenaere, ondertussen volksvertegenwoordiger geworden. De katholieke partij heeft 't Daghet duidelijk ingepalmd en de bond heeft zijn neutraliteit opgegeven. Het betekent de zwanenzang van 't Daghet.

Voor de volgende voorstellingen op 5 en 12 november 1922 kiest men voor De Zot van Gaston Martens en voor De Landbouw van Chicago van Marc Twain, een farce in twee taferelen. De Zot is, zoals alle tonelen van Martens, een stuk realistisch Vlaams boerenleven, *zonder doekskens aan,* maar toch deftig.

Voor het eerst is een Maldegems meisje te zien op de scène in het Katholieke Gildenhuis. Vandaar waarschijnlijk dat er voor de beide vertoningen zeer veel volk opdaagt. Al in 1910, op het jaarlijks toneelfeest van Sint-Cecilia, in het stuk Keizer Karel en de Berchemse Boer, worden vrouwenrollen door... vrouwen gespeeld. De gevolgen laten niet op zich wachten. Voorafgaand aan de voorstelling zwaait de geestelijkheid met banbliksems, toch loopt de zaal vol en de voorstelling kent zo'n succes dat er een tweede volgt. Twee speelsters worden onmiddellijk uit de congregatie gezet, maar Sint-Cecilia gaat verder op de ingeslagen weg en speelt geregeld met vrouwen. Het doet de liberalen verzuchten dat er wel een bloot been of arm mag gezien worden, zolang het maar in de Gilde is...


Kunstkring
"'t Daghet in den Oosten"
Maldegem
A. V. K. V.
1922 1922
TOONEELFEEST
OP
Zondagen 5 en 12 November 1922,
telkens te 5 uur,
IN DE
Zaal der Kath. Gilden te Maldegem, Statiestraat.
OPVOERING
VAN
DE ZOT
Spel van het erf in 3 bedrijven
door G. MARTENS
EN
De Landbouw van Chicago
Farce in 2 Tafereelen
door MARC TWAIN


KUNSTKRING
'T DAGHET IN DEN OOSTEN!
MALDEGEM
A V V K V
HEROPVOERING VAN
DE VERLOREN ZOON
GEDICHT PARABELSPEL IN 4 BEDRIJVEN
DOOR
JOS. VANDEN BERGHE
OP
ZONDAGEN 4 & 11 NOVEMBER 1923
IN DE
ZAAL DER GILDEN, STATIESTRAAT.
Deuren open te 4 ure. --- Aanvang te 4 1/2 ure.
Drukk. Blandaert, Maldegem.

Als in november 1930 het stuk Lourdes met vrouwenrollen wordt opgevoerd, wordt het de priesters door de bisschop uitzonderlijk toegestaan te gaan kijken.

In elk geval wordt De Zot *schoon* genoemd en voor de klucht over *een gazettier die geen gazettier is*, is het van begin tot 't einde lachen geblazen. Naar aanleiding van dit succes gaat 't Daghet ook spelen in Oostburg en Sluis. Daarover verschijnt in 't Getrouwe volgend raadselachtig berichtje: *De spelers van 't Hagelt in den Oosten worden niet alleen te Sluis en elders nog gevraagd, maar de Pompons van Maldeghem gaan ze ook vragen.* Wie die pompons zijn, konden we niet achterhalen. [33]

Het einde van 't Daghet

Met de 11-juliviering gaat het in 1923 nog verder bergaf: er hangt een half dozijn vlaggen, waarvan maar de helft Vlaamse leeuwen. Het wordt al positief genoemd dat niemand in de straten *verraders* roept. 's Avonds is er een optocht van Nut en Vermaak, zonder redevoeringen, zonder volk, maar met veel hitte.

Positief is de heropvoering van De Verloren Zoon van Jos Van den Berghe op 4 en 11 november 1923. De parabel is herwerkt tot een kleurrijk, verheven en artistiek toneelstuk met volledig nieuwe decors en *elentriek.* De superlatieven zijn niet uit de lucht: prachtvertoning, betoverend, heerlijke avond, verblufte toeschouwers, ingetogen stille zaal, donderend applaus enz. Kortom, een stuk om niet te missen en waarvoor kosten noch moeite zijn gespaard. In 't Getrouwe is men opgetogen: *Heil en dank aan 't Daghet dat ons van den boeienden en aandoenlijken parabel zoo heerlijk liet genieten en ons een verloren zoon vertoonde in volle werkelijkheid omgeven van zijn Oostersche pracht. Gelukkige gemeente die een 't Daghet heeft.* [34]

Maar ondanks alles gaat het niet goed met 't Daghet. Eind maart 1924 overlijdt de actieve ondervoorzitter Pieter Perquy: *Een groote droefheid, niet alleen in 't vaderlijk huis, maar bij de buren en heel de gemeente verwekte alhier het overlijden van M. Pieter Perquy, notarisklerk, nog geen 30 jaren. 't Daghet in den Oosten, van welk hij ondervoorzitter is, zal den lijkdienst zingen, heden Zaterdag.* [35]

De begrafenis van Perquy is indrukwekkend, niet alleen door de massa mensen die de dienst bijwoont en die de rouwstoet tot bij het graf volgt, maar ook door de lijkrede van Julien Willemarck waaruit we het volgende citeren:

Uw trouwe vrienden van 't Daghet in de Oosten kunnen van hier niet weg zonder aan hunnen gewaardeerden ondervoorzitter een laatste vaarwel toe te sturen. Wij zagen U zoo graag in ons midden en waren er dan ook getuige van uw offervolle toewijding en edel ideaal welke menig jongeling de noodige wilskracht leverde om in werkelijkheid dit ideaal in daden om te zetten. Uw onbaatzuchtig streven en uw knappe werkzaamheid helpten ons in het kiezen van de gepaste richting om stap voor stap ons doel met zekerheid naderbij te komen. Wij hebben uwen iever, uw karakter en uwen geest. We leefden samen reeds van op de schoolbanken toen we als knaapjes de last van 't leven en ook de ellenden niet kenden.
We treuren en hebben het hart vol rouw en weemoed, om uw al te vroegtijdig heengaan naar de eeuwigheid. We leefden als broeders te zamen en waren als leden eener zelfde familie en deelden in moeilijke als aangename omstandigheden elkanders leed en vreugd.

Het is dan ook licht te begrijpen dat uw trouwe makkers er zoo sterk aan hielden U uitgeleide te doen tot aan de rand van het graf, waar we voor eeuwig moeten afscheid nemen. Rust zalig en zacht mijn beste vriend Pieter, met onze diepbetreurde makker Prosper Cauwels zijde aan zijde, hier in de stille eenzaamheid en in de schaduw van het Christi-kruis, welke ge steeds hooggehouden hebt en gediend. Ga hierboven de heilige rust genieten van een moeilijk en lastig leven want ook gij hebt de droeve wisselvalligheden gekend van ons vergankelijk bestaan. Ook daar zult ge ons volgen in onze strijd tot het goede, door velen begrepen, maar eilaas ook door enkelen miskend: daar zult ge bidden opdat die strijd, Vlaanderen ten bate, tot een zegepralend eind zal mogen uitgevochten worden.
Nogmaals zeggen wij U vaarwel, met een onderdrukt gemoed, met een gebroken hart nemen we afscheid van elkander, we dragen van U de droeve herinnering mede, van een te vroeg afgestorven trouwe makker, die ons en ons ideaal liefhad. Aan uwe achtbare ouders, aan uwe treurende Zusters, aan uwe duurbare Broeders vooral leggen we hier plechtig de getuigenis af dat we smartelijk zijn getroffen door dezen harden slag welk ook bij ons een diepe wonde sloeg.
Vaarwel dan, Goede Vriend, want een vriend waart ge in den vollen zin van 't woord door uw minzaamheid en gedienstigheid. Vaarwel beste makker, de gedachtenis aan uw vroegtijdig afscheid valt ons lastig en pijnlijk om dragen. Vaarwel ja, maar onze scheiding zal niet eeuwig duren, want eenmaal toch zien we malkander terug in 't ander leven.
Vaarwel dan, beste Pieter en tot wederziens hier boven.[36]

Kort daarna, in april 1924, verlaat Jef Tinel Maldegem en gaat in St.-Amandsberg wonen. Hij wordt aangesteld als muziekleider bij het Vlaamsche Volkstooneel, groep De Gruyter. [37] Daarmee valt het doek (zogenaamd) definitief over 't Daghet. [38]

Op zaterdag 11 juli 1925 hangen enkele vlaggen uit en de maandag daaropvolgend wordt een 11-juliviering georganiseerd door het Davidsfonds met de medewerking van enkele *opvolgers van 't Daghet en zoo wij hooren zal ook de Boerengilde wat doen.* [39]



HEROPVOERING VAN :

"EEN ADELLIJKE GRIL,,

BLIJSPEL IN 4 BEDRIJVEN.

Dit is het stuk dat in onze Gemeente zulken grooten bijval heeft genoten.

Decoorschildering door Mr. Pieter DE BAETS. & Kostumeering van het Huis MAES te Thielt. & Grimeering van Mr. STRUBBE van Brugge.

ROLVERDEELING.

Hertog Pierre de la Roche	René De Lange
Graaf de Chatelneau, Hofmaarschalk	Georges De Clerck
Pastel, Kamerdienaar	Victor V. d. Bossche
Octave	Alfons De Baere
Pierre, Lakeien	Rudolf Van Rie
François	Gerard Hinschoot
Baron de Vignoble	Abel Dhooge
Kapitein Barbier	Paul Standaert
Dokter Leblanc	Paul Standaert
Cernac, Houtvester	René Reynlers
Etienne, Schoenpoetser	Hector Borgonjon
Didier, Knk	***
Knak, Kastelein uit *"De Witte Ezel,,*	Richard Paelens
Hans, Knecht bij Knak	Emiel Baetens
Monthara, Schout	H Ikire Vercruyssen
Fernand Loysser	***
Jean, Bezoekers van de herberg	Omer Borgonjon
Firmin	Edgard De Clerck

Het stuk speelt in een Fransch Hertogdom rond 1780

René De Lange, heel dikwijls de hoofdrolspeler die de zaal in zijn ban houdt.

Ondertussen is in Maldegem de Katholieke Tooneelkring Ik Dien gesticht die op 12 april 1925 een liefdadigheidsfeest organiseert ten voordele van de Hongaarse kinderen die in België worden opgevangen en waarvan er ook in Maldegem voor enkele maanden onderdak vinden. Die nieuwe toneelkring voert Een adellijke gril op, een blijspel in vier bedrijven waaraan enkele 't Daghet-spelers deelnemen: Renaat De Langhe, Georges De Clerck en Paul Standaert. Ook is er een tijdlang Het Jonge Tooneel actief onder de leiding van August De Lobel, onderwijzer aan de Broederschool. [40]
Van 't Daghet wordt niets meer vernomen.

Volgens het liberale Ons Blad is 't Daghet een kort leven beschoren omwille van een ruzie met de pastoor en wordt de vereniging terug in het leven geroepen door de partij De Lille na de gemeenteraadsverkiezingen van 1932.

Elders lezen we dat de toneelgroep het niet lang uithoudt omdat *reeds in 1924 de werking door onderduimsche spelbrekers werd lam gelegd. Het gevolg ervan was dat ons volk verstoken bleef van gesproken tooneel en zich eenzijdig richtte naar cinemavermaak, zodat groote krachtsinspanning en geduld van noode zijn om onze volksklasse weer naar het veredelend tooneel te brengen.* [41]

En ook lezen we dat 't Daghet *door den h. Cuelenaere uit de Gildezaal is verdreven, omdat ze te KATHOLIEK én te VLAAMSCHGEZIND was. En nochtans, toen 't Daghet ons met zijn bezielend spel vergastte, was er eerlijke en deftige ontspanning; de atmosfeer van de Gildezaal werd rein en zuiver gehouden, omdat de jongens, die daar hun kunst ten beste gaven, onder een soms ruwere schors een edele ziel en een zuiver idealisme verborgen hielden.* [42]

In feite is 't Daghet omwille van ideologische redenen ten onder gegaan: er zijn leden die heel Vlaamsgezind zijn en zich progressief en democratisch opstellen, terwijl andere aanleunen bij de meer katholieke Vlamingen die behoudsgezind zijn en veranderingen slechts met mondjesmaat toelaten of aanvaarden. Die 'verzuiling' komt zeer duidelijk naar voor na de oprichting van de Volkspartij van Jozef De Lille. Katholieken komen samen in de Gilde, die van de Kristen Volkspartij gaan naar de Schouwburg en de liberalen trekken naar de Cecilia: elk met hun eigen toneel, hun eigen muziekmaatschappij, hun eigen organisaties en verenigingen. Die verzuiling neemt soms erge vormen aan: een arbeider die in de vleeswarenfabriek De Laere werkt en een toneel bezoekt in de Schouwburg van De Lille, wordt op staande voet ontslagen...

Herboren in 1930

Is het oude 't Daghet ten onder gegaan, leden van de progressieve tak komen al in januari 1930 samen om *binnenkort opnieuw werkdadig op te treden.*[43] In april 1932 lezen we dat er besloten is om in Maldegem een toneelschool te stichten met als hoofdleider... Jef Tinel en ook dat 't Daghet een culturele vereniging blijft, wars van alle politiek en trouw aan de vroegere statuten. Binnenkort wordt opgetreden met een nieuw repertorium en nieuwe leden mogen zich aanmelden.[44] Van die toneelschool is weldra niets meer te horen.

Het is pas eind december 1932, *na een gedwongen ledigheid van acht jaar*, dat 't Daghet opnieuw actief wordt. Van het vroegere idealisme blijft niet veel meer over: 't Daghet is een De Lille-toneelbond geworden. Voorzitter wordt Julien Willemarck, leden van het

bestuur zijn onder andere Gustaaf Van Gucht en Adolf Martens. Er wordt aangekondigd dat binnenkort het karakterstuk Dolle Hans van de Nederlandse schrijver Fabricius op de planken zal worden gebracht. [45] Het stuk wordt inderdaad op 22 en 29 januari 1933 opgevoerd in de Schouwburg die de familie De Lille inrichtte aan de Katsweg, door de tegenpartij smalend 'de Ossenstal' genoemd.
Beide vertoningen worden een eclatant succes genoemd, *daarmede is meteen het bewijs geleverd dat de vroegere waarde van deze groep nog is gestegen, 't geen belooft voor de toekomst,want inderdaad heeft het bestuur besloten het Maldegemsche volk iedere winter op enkele vortooningen te vergasten. Het is een verheugend feit dat zich sinds enkele jaren voordoet dat het publiek meer houdt van gesproken tooneel en zoo zien wij in alle gemeenten dit kunstleven opbloeien; ook Maldegem zal niet ten achterblijven.* [46]

Het stuk wordt op 5 februari 1933 gespeeld in Kleit, in de zaal René De Coninck en op 19 februari in de zaal D'Havé in Adegem. Ook wordt het nog eens opgevoerd in Lovendegem in de feestzaal Rodenbach op zondag 9 juli 1933 naar aanleiding van de 11-juliviering. Bij de aankondiging van de vertoning in Lovendegem lezen we dat Dolle Hans zes keer werd opgevoerd in Maldegem, telkens voor een bomvolle zaal. [47]

De voorstelling in Lovendegem wordt een succes en op11 juli wordt tijdens een *intiem* feestje de her-stichting van de *de Vlaamsche tooneelgroep van Maldegem* met een feestmaal bezegeld in het Vlaams Huis of café De Botermarkt. [48] Verschillende leden van 't Daghet spelen ook een rol in de film Mijnheerken van Maldeghem, een idee van Gabriël De Lille die daarvoor een heuse filmclub in het leven roept. De voorstellingen van deze film lokken honderden toeschouwers naar de schouwburg. [49]



Foto's van de toneelscène in de jaren dertig zijn vrij schaars. Een beeld van de gemengde bezetting voor "Dolle Hans". V.l.n.r. Gaston Van Leene, Ghislaine … , Adolf Martens, Maurits Crommen, Edith Willems (echtgenote Marcel Baert), Maria De Clerck (echtgenote Camiel Serlet) en Alfons Martens.

Ook voor de 11-juliviering zet 't Daghet zich opnieuw in. Al op 10 april 1933 wordt het schepencollege door voorzitter Willemarck om medewerking gevraagd *om in de traditie te blijven van een aloud gebruik onzer Vlaamsche gemeenten.* Op de markt wordt een versiering aangebracht met groen takhout dat wordt geleverd door Edmond Van Hulle uit Kleit. [50] Vemeldenswaard is dat voor het eerst *sedert eeuwen en eeuwen* een leeuwenvlag wappert aan het gemeentehuis. Op het theater opgetimmerd voor datzelfde gemeentehuis speelt Het Vlaamsch Nationaal Tooneel van Staf Bruggen de klucht Krelis Louwen. Verder is er een optreden van de drie *muzieken* die Maldegem rijk is. Sint-Cecilia, Nut en Vermaak of *oud-burgemeestersmuziek* en tenslotte de muziekmaatschappij Hou en Trou van de Volkspartij van De Lille. Er is ook nog een ballonwedstrijd en de dag eindigt met een spetterend vuurwerk.
't Daghet treedt elk jaar op met een nieuw stuk dat niet alleen in Maldegem, maar dikwijls ook in Kleit, Adegem, Ursel en Moerkerke wordt gespeeld. Een overzicht:

1933 **De Kribbebijter**
van Willis Frau en Max Reimann. Later wordt ook de film vertoond in Maldegem (november -december). Het stuk wordt ook gespeeld in Kleit[51]
Voor alle vertoningen van 't Daghet worden de leden van Vlaamse, t. t. z. De Lille-gezinde verenigingen uitgenodigd: V.O.S, B.V.O.S, V.T.B., Broederbond enz.

1934 **De Halfbloed**
een koloniaal toneel van Frans Demers, op zondag 15 juli,in het openluchttheater van 't Getrouwe.
Voor de voorstelling zijn 800 zitplaatsen in gereedheid gebracht, doch er dagen niet minder dan 1.200 toeschouwers op. Het toneel begint om 6 uur en vier uur later eindigt het *in den grootsten geestdrift.* De opbrengst gaat naar het 11-julicomité. [52]

1934 **De Paradijsvogels**
van Gaston Martens (9 en 10 december). Bij de aankondiging van deze opvoering lezen we: *Elk jaar opnieuw zien velen uit naar het spel van de leden van 't Daghet in den Oosten die reeds een goeden naam verwierven. Het beste bewijs is de grote belangstelling in eigen gemeente, maar ook daarbuiten.*[53]

1935 **Freuleken**
van Herman Roelvink, op 24 maart en 1 april in de Schouwburg en op 14 juli in het *nieuwe* openluchttheater. Voor die voorstelling worden nieuwe decors en nieuwe kostuums gemaakt. Het openluchttheater raakt stilaan bekend, niet alleen door de toneelvoorstellingen, maar ook de Vlaamse kermissen die 't Getrouwe jaarlijks inricht: *Honderden menschen zaten reeds op het rustig plekje tijdens de Kinemavoorstelling en hebben zich kunnen overtuigen hoe heerlijk het daar is. En nu voornamelijk tijdens de drukkende warmte. Schoone zitplaatsen onder frisschen lommer der hooge boomen. Hoe aangenaam om daar een Zondag namiddag door te brengen. Velen kennen 't pogen van Daghet en velen waardeeren en steunen zijn werk, 't Is immers voor ons volk. De kultuur van ons menschen op hooger peil brengen en houden is het doel.*[54]



Vooraleer in 1936 de Schouwburg van de familie De Lille gebouwd werd op het huidige Schouwburgplein, werd regelmatig toneel gebracht in hun Schouwburg aan de Katsweg. Dit gebouw bood plaats aan ruim 300 toeschouwers en beschikte over een minimum aan accommodatie. Gabriël De Lille vertoonde er zijn films.

Robbedoes
een suikerzoet blijspel van Christien Van Bommel-Kouw en Henk Bakker, in november - december in Maldegem, Adegem en Moerkerke. Voor het eerst een voorstelling in Ursel, in de zaal 't Gemeentehuis. [55]

1936

De Kribbebijter
wordt gespeeld te Ursel op 10 februari. [56]

Onder één dak
van Fabricius opgevoerd in de Schouwburg op 23 februari. Voor dit stuk wordt reclame gemaakt bij het nieuws uit Adegem, Ursel, Knesselare, Sint-Laureins en Moerkerke.

11 julifeest
in de hovingen van 't Getrouwe die buitengewoon zullen verlicht zijn:
- optreden van Hou en Trou onder de muzikale leiding van Jef Tinel
- zangkoor van 't Daghet in den Oosten, eveneens onder de leiding van Jef Tinel
- ernstige en luimige voordrachten door leden van 't Daghet
- volksbal voor jong en oud op 5 juli 1936 [57]

1937

De Molen van Sans Souci
een historisch blijspel in drie bedrijven van Otto Härting, zondag 17 januari. Dit stuk wordt ook opgevoerd in Adegem op 24 januari

Bonte avond
op 15 maart, ingericht door V.T.B., met medewerking van Willem Demeyer en het optreden van het zangkoor van 't Daghet in den Oosten

11-julifeest
op Vlaamsch en Dietsch kunstige wijze in het park van 't Kasteeltje met medewerking van 't Daghet en met versterkt zangkoor en Hou en Trou. Toneel, muziek en zang wisselen elkaar af. Er zal een ongeziene pracht van lantaarns, fakkels, lampen enz. te zien zijn en *het zal een toverweerslag geven als het zangkoor, begeleid door vier Thebaansche trompetten onder fakkellicht de Dietsche liederen zal voordragen en Bengaalsch vuur zal aangestoken* worden. [58]

Hein Roeke
volks drama in drie bedrijven van Fabricius op 16 en 24 januari, regie Jef Tinel. [59] Het stuk wordt ook in Ursel opgevoerd.



Een vrouw die haren man ziet sterven,
Vier kinderen die hun vader derven,
Een jong gezin aan scherven,...
Och Heere, moest de mensch zulks erven ?

Zijn geest, Goddank, die vaart nog voort,
Zijn moed door 't leven, ongehoord,
Zijn goedheid, lieve vrouw en kindren,...
Die heugnis moet uw leed vermindren.

Hij zegent u, hij waakt op u.
O moeder, kust hen tweemaal nu ! J.

1938 Op Hemelvaartdag 1938 overlijdt Albert Dumon, meester-kleermaker uit de Marktstraat. Hij is de man van Yvonne Provoost, ze hebben vier kinderen: Simone, Wilfried, Sonja en Magda. Niet alleen blinkt Albert uit in zijn beroepsleven, ook op cultureel gebied staat hij aan de spits en ijvert hij voor de *veredeling* van ons volk: *We kenden hem altijd op zijn plaats. Voorzichtig, maar toch vastberaden. Rechtvaardig vóór alles en vijand van misbruiken. Hoe dikwijls hebben we door zijn gezond oordeel en klare uiteenzetting niet de gepaste middenweg gevonden in tal van aangelegenheden,* zo wordt over hem geschreven. Hij wordt een van de stichters van het (nieuwe) 't Daghet genoemd, is bestuurslid van de Verlengde Leerplicht, lid van V.O.S., van de V.T.B., ondervoorzitter van *onzen Broederbond en bond der Kroostrijke Gezinnen* en lid van de partijraad van de Kristen Vlaamse Volkspartij.

11-juliviering
Guldensporenfeest op zaterdag 10 juli, om 8 uur in het park van 't Kasteeltje. Na de missen wordt het 11-julibloempje aangeboden. In het park wordt gezongen door 't Daghet onder de leiding van Jef Tinel, er zijn gelegenheidstoespraken, films, gezellig samenzijn. De liederen die 't Daghet zingt zijn van de hand van *den jongen Vlaamsche dichter en denker Nand Verknocke.* De toespraak wordt gehouden door senator mevrouw Marechal uit Brugge, *de nachtegaal van* Vlaanderen. Het is dokter Eugeen De Lille die al enkele jaren de aankondiging voor het 11-julifeest in 't Getrouwe schrijft. [60]

Opening van de Schouwburg

Bij de opening op 31 juli 1938 van de nieuwe Schouwburg (nu bibliotheek), zijn wel duizend personen aanwezig. Na Jozef De Lille die een warme hulde brengt aan zijn vader Victor, heeft dokter Eugeen De Lille het over de trouwe raadsleden, over 't Daghet in den Oosten, de Broederbond, over het muziek Hou en Trou enz. De plechtigheid wordt besloten met een dreunende Vlaamse Leeuw. [61]

Heilig Bloedspel

't Daghet neemt eraan deel en niet minder dan drie autobussen rijden naar Brugge. [62]



't Daghet in den Oosten
voert op in de SCHOUWBURG
op Maandag 19 December 1938,
om 7,30 ure
het knappe blijspel in drie bedrijven

ANTJE

mev. Mevr. SERLET-DE CLERCK in de titelrol en
de h.h. Martens Alfons, Martens Adolf en Van Gucht Gustaaf in de hoofdrollen.
Deputte belichting, nieuwe schermen ; grime en prijzen zijner Buyssens Paul.
Algemeene leiding : JEF TINEL.

Rolverdeeling in volgorde van optreden :

MALE, zuster van de gebroeders SMAK	Mej. Savat Frieda
JAN THIELEN, haar man	M. Leliaert A.
SANNA, hun dochter	Mej. Leloup Iv.
KLAAS SMAK	M. Martens Alfons
TJAKE SMAK	M. Martens Adolf
PIET SMAK	M. Van Gucht Gust.
ANTJE ROODBUIKJE	Mevr. Serlet-De Clerck
HENDRIK SIEMSEN	M. Van Deynse Omer
PETER WÜLK, burgemeester	M. Dhooge Omer
STIENE SIEMSEN, moeder van Hendrik	Mej. Leliaert Elza
GRAAF ERNEST VON KUHLAND	M. De Backere A.

De aankondiging van het stuk Antje, in 't Getrouwe van 11 december 1938.

Antje

Het eerste toneelstuk dat 't Daghet in de nieuwe Schouwburg opvoert, op maandag 19 december 1938 is het blijspel Antje van Anton Hamik. De rolverdeling ziet eruit als volgt:

Regisseur: Jef Tinel, toneelmeester: Paul Buyssens.

Hoofdrollen: mevr. Camiel Serlet-De Clerck, Adolf Martens, Gustaaf Van Gucht.

Andere rollen: Frieda Savat, A. Leliaert, Ivonne Leloup, Alfons Martens, Omer Van Deynse, Omer Dhooge, Elza Leliaert en A. De Backere. [63]

De Schouwburg is thans ingericht voor tooneel, aldus dokter Eugeen De Lille, die niet alleen lovend schrijft over de knappe prestatie van regisseur en acteurs, maar ook over de puike inrichting van de scène en van de zaal: moderne verlichting, korte decorwisselingen, pluchen clubzetels, goede verstaanbaarheid, enz. *We hopen door den Schouwburg het Maldegemsch volk meer het tooneel te doen liefhebben. Daartoe moet de techniek meehelpen. Dat moet ons volk van den buiten, die zoo weinig aan tooneel doet, komen zien. We moeten een begeerte naar tooneel scheppen door Volksche spelen, door aangename tooneelstukken, door gemoedelijke voorstellingen*, aldus nog De Lille. [64]

1939

Bestuur

Op 20 februari 1939 vraagt de gouverneur aan alle gemeentebesturen *welk Tooneelverenigingen en Tooneelliefhebberskringen* in Maldegem actief zijn. De kunstkring is volgens secretaris Van Gucht gesticht op 18 augustus 1918 en het lokaal bevindt zich in de Schouwburg. Het bestuur van 't Daghet in den Oosten ziet er in maart 1939 uit als volgt:

voorzitter	dr. Eugeen De Lille
secretaris	Gustaaf Van Gucht
regisseur	Adolf Martens
koorleider	Jozef Tinel, Katsweg
leden	Gaston Van Leene en Leon De Lille

De vereniging telt veertig leden en is aangesloten bij de Katholieke Tooneelcentrale uit Merksem.

Radio Kortrijk

Een hoogdag voor 't Daghet is het optreden voor Radio Kortrijk, *met groot verlangen werd ten allen kante op Radio Kortrijk gedraaid en velen uit Maldegem meenden hun jongen of meisje te horen zingen.* Dokter De Lille spreekt over de culturele ontplooiing van Maldegem rond de nieuwe Schouwburg maar door een *etherstoornis* die plots over Maldegem komt, is er niets meer te horen, terwijl in de omliggend gemeenten alles helder en klaar was, *alsof men erbij was.* [65]

Volksche Kunstzangavond

georganiseerd door V.T.B op woensdag 29 maart met Willem De Meyer, de kunstzangeres Aerts en vanzelfsprekend 't Daghet, dat alle liederen die in Kortrijk werden gezongen nog eens herhaalt. [66]

Twintig jaar

In september 1939 worden voorbereidingen getroffen om het twintigjarig bestaan van 't Daghet te vieren. Er wordt besloten in december drie voorstellingen te geven van De Verloren Zoon en *met den meesten ijver en met geestdrift willen de leden aan het werk schieten om hun vereeniging tot nieuwen bloei op te voeren.* [67]

11-juliviering

De 11-juliviering wordt, dankzij de familie De Lille, een traditie in Maldegem waaraan 't Daghet steeds zijn volle medewerking verleent. Dokter Eugeen De Lille, promotor van de viering, schrijft er in 1939 het volgende over: *De oude traditie gewoon, vulde het goede volk van Maldegem de groote Schouwburg. Stilaan ontstaat er een kern menschen die een ideaal voeren en voor hetwelk ze alles overhebben. Vlaanderens Hoogfeest kreeg in den Schouwburg zijn ware ontplooiing. Vooraf een film waarin het leven en lijden van Vlaanderens zonen werden gehuldigd in den persoon van den doodgeschoten jongen Herman Van den Reek die in 1920 bij de verdediging der Vlaamsche Vlag door de liberale dictatuur te Antwerpen werd neergekogeld. In dien film zagen we teksten van spreekbeurten gehouden op het graf van dien jongen, teksten die adel en fierheid vertolken doch die zelf niet gehouden worden door veel toenmalige leiders. Jef Tinel bracht met zijn Zangkoor de opbeurende noot. Jef Tinel is dienstvaardige kunstenaar en het zangkoor een onvermoeibare kunstgroep. Het hoogtepunt van het feest werd bereikt door spreekbeurten van volksvertegenwoordigers Jozef De Lille en Jan Segers en door het opvoeren van het tooneelspel Vorstenplicht. Dit spel door mevrouw Kamiel Serlet en heer Adolf Martens meesterlijk opgevoerd, paste uitstekend in het kader van 11 Juli. Wereldverzoening en eerbied voor het recht op leven is het thema van het stuk.* [68]

Kunstrijk Avondfeest

Op tweede kerstdag gaat in Maldegem een *kunstrijk avondfeest* door met luimige en ernstige liederen, muziek, reidansen, opvoering van

het lief spel 't Kleintje van Maurits Sabbe en de vertoning van een documentaire. Deze kunstavond gaat ook door in Donk, in de zaal Lammens en in Kleit. [69]

Het definitieve einde

In 1940 wordt er heel wat gedaan voor de gemobiliseerden, onder andere wordt op 3 februari de beroemde film Jongensstad met Mickey Rooney vertoond, voorafgegaan door *een blij toonelspel* door 't Daghet. [70] En niet alleen voor Radio Kortrijk, ook voor het N.I.R. treedt op vrijdag 30 maart het zangkoor van 't Daghet op met vijf liederen onder de leiding van Jef Tinel. [71]

En dan is er de oorlog. De werking van 't Daghet valt zo goed als stil. Natuurlijk maakt de kring deel uit van het comité dat ijvert voor een standbeeld van mevrouw Courtmans in Maldegem, samen met de Bibliotheek, V.T.B., V.O.S., het Vlaamsch Kruis, het Davidsfonds en het Willemsfonds. [72] Op Allerheiligen 1940 wordt een optocht naar het kerkhof georganiseerd door de V.O.S. naar de graven van Vlaamse en 'andere', t.t.z. Duitse soldaten. 't Daghet zingt er Vaarwel mijn broeder. [73] Drie jaar later, op maandag 19 januari 1943 voert 't Daghet Freuleken nog eens op voor de leden van de aangesloten verenigingen van het Verbond van Vlaamsche Kultuurkringen. [74] Voor Winterhulp wordt Antje opgevoerd op 23 maart 1943, *het geleverde spel heeft bewezen dat 't Daghet weer helemaal op dreef is.* [75] Antje wordt op 6 december 1943 ook gespeeld in Oedelem. [76]

Het allerlaatste stuk dat 't Daghet speelt is De Verkochte Grootvader op zondag 26 maart 1944 in de feestzaal D'havé in Adegem, een sprankelend en humoristisch blijspel in drie bedrijven. Het a-capellakoor van Adegem zingt vooraf enkele liederen. [77] Daarmee valt het doek definitief over een van de merkwaardigste verenigingen uit Maldegem, geboren uit idealisme en ten onder gegaan door de politiek.

Noten

1 GAM, 2566. Brief van 23 maart 1939.
2 't Getrouwe Maldeghem, 6 mei 1900.
3 't Getrouwe Maldeghem, 9 januari 1910. Hendrik Tieleman is een broer van Edmond Tieleman, stichter van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland.
4 't Getrouwe Maldeghem, 23 september 1906.
5 't Getrouwe Maldeghem, 11 oktober 1907. *Verschenen en ontvangen: Verzoening, een greepje uit het Volksleven, door Octaaf Steghers, dien onze lezers beter kennen onder den naam van Free Fritz. 't Deed ons plezier hoe onze Eekloosche vriend maar steeds voortdoet. Let op. Hij zal er komen.*
6 't Getrouwe Maldeghem, 7 april 1907.
7 Standregels Studentenbond Hand in Hand, Maldegem en omliggende. Archief Het Ambacht Maldegem.
8 Goossenaerts heeft het over *La Frontière linguistique en Belgique et dans le nord de la France*, 1895-1898.
9 De Student, december 1913, 34ste jaar, nr. 1, p. 30.
10 't Getrouwe Maldeghem, 25 september 1904 en 22 januari 1911. Camiel Verberckt, woont op het Westeindeke, wordt in april 1914 overgeplaatst naar Kieldrecht. Hij publiceert in 1910 bij Evarist Standaert in Maldegem *Naar en in Lourdes,* is ook antiquair en in 't Getrouwe verschijnen drie 'herdichte vastenliedjes', De Dood, de Zondaar en de Wereld, Hoor toe, gij ijdel Mensch en Van ons Ezelken. Hij publiceert ook een drama met zang in drie bedrijven, Het Kruis Christi, dat speelt in de 7de eeuw en een zeer belangwekkend stuk wordt genoemd. Tijdens een feest in Middelburg wordt De Sint-Pieterskerk te Rome voorgedragen, een meesterstukje. Merkwaardig dat de Middelburgse pastoor gekant was tegen dit feest. Verberckt wordt samen met August Bultynck uit Knesselare in 1911 door Victor De Lille ook voorgesteld als lid van de Courtmanscommissie.
11 't Getrouwe Maldeghem, 7 september 1913.
12 Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, Tielt, 1998, p. 2852.
NOTTEBOOM H., *Op wandel door Adegem*, Maldegem, 1991, p. 6-7.
13 't Getrouwe Maldeghem, 27 december 1908.
14 't Getrouwe Maldeghem, 4 juli 1909.
15 't Getrouwe Maldeghem, 4 juli 1909. Het bestuur van het Vlaamsch Nationaal Verbond is als volgt samengesteld:
ere-voorzitter: Emiel Van De Putte, fabrikant;
voorzitter (met quasi algemene stemmen): Robert Standaert, ingenieur;
ondervoorzitter: Prosper Van Acker, drukker-uitgever;

secretaris: Octaaf A. Steghers;
bij-leden: Albrecht Dauwe en Maurits Verstraete.

16 't Getrouwe Maldeghem, 7 en 30 april 1905.

17 Alle gegevens over 't Daghet in den Oosten komen - voor zover niet anders vermeld - uit het anonieme *Dit is de Geschiedenisse van de Prinsenkinderen* (handschrift, 50 p. archief Het Ambacht Maldegem) - waarvan wordt aangenomen dat het zou geschreven zijn door medestichter van 't Daghet Joris Vandenbroucke.

18 Zie ook: Hendrik Van de Rostyne en Marc Martens: De periode van Jef Tinel in Maldegem, Jaarboek 15 (2010) van Het Ambacht Maldegem. pp. 203-227. Jef Tinel is geboren in Lessen op 11 mei 1885 en overleed in Gent op 25 mei 1972. Tinel is vanaf 1911 koster-organist in Maldegem. In 1924 wordt hij koster-organist in St.-Amandsberg. Van 1936 tot 1944 is hij directeur van de Muziekschool in Maldegem en muziekleraar in de Rijksmiddelbare School.

19 't Getrouwe Maldeghem, 30 maart 1919.

20 H. VAN DE ROSTYNE, *Een kwarteeuw Maldegem 1904-1929* in: Jaarboek 15, 2009, Het Ambacht Maldegem, p. 242-243.

21 't Getrouwe Maldeghem, 15 en 22 juni 1919.

22 't Getrouwe Maldeghem, 14 september 1909.

23 't Getrouwe Maldeghem, 14 september 1919.

24 't Getrouwe Maldeghem, 28 september 1919.

25 't Getrouwe Maldeghem, 25 januari 1920.

26 Archief Ambacht Maldegem, Kasboek 't Daghet in den Oosten.

27 't Getrouwe Maldeghem, 25 april 1920.

28 't Getrouwe Maldeghem, 22 augustus 1920.

29 't Getrouwe Maldeghem, 9 januari 1921.

30 GAM, 2566. Brief van 8 juni 1920.

31 't Getrouwe Maldeghem, 11 en 18 juli 1920.

32 't Getrouwe Maldeghem, 28 november 1920.

33 't Getrouwe Maldeghem, 19 november 1920.

34 't Getrouwe Maldeghem, 4 en 11 november 1923.

35 't Getrouwe Maldeghem, 30 maart 1924.

36 't Getrouwe Maldeghem, 6 april 1924.

37 't Getrouwe Maldeghem, 8 januari 1925.

38 't Getrouwe Maldeghem, 6 april 1924.

39 't Getrouwe Maldeghem, 12 juli 1924.

40 Over deze en andere toneelverenigingen verwijzen we naar een volgende bijdrage.

41 't Getrouwe Maldeghem, 3 april 1933.

42 't Getrouwe Maldeghem, 8 december 1935.

43 't Getrouwe Maldeghem, 23 februari 1930.

44 't Getrouwe Maldeghem, 3 april 1932.

45 't Getrouwe Maldeghem, 25 december 1932.

46 't Getrouwe Maldeghem, 29 januari 1933.

47 't Getrouwe Maldeghem, 2 juli 1933.

48 't Getrouwe Maldeghem, 16 juli 1933.

49 't Getrouwe Maldeghem, 145 april 1933.

50 GAM 2566. Brief van 10 april 1933.

51 't Getrouwe Maldeghem, 26 november 1933.

52 't Getrouwe Maldeghem, 25 juli 1934.

53 't Getrouwe Maldeghem, 9 december 1934.

54 't Getrouwe Maldeghem, 7 juli 1935.

55 't Getrouwe Maldeghem, 15 en 22 december 1935.

56 't Getrouwe Maldeghem, 16 februari 1936.

57 't Getrouwe Maldeghem, 5 juli 1936.

58 't Getrouwe Maldeghem, 4 en 11 juli 1937.

59 't Getrouwe Maldeghem, 16 januari 1938.

60 't Getrouwe Maldeghem, 10 juli 1938.

61 't Getrouwe Maldeghem, 7 augustus 1938.

62 't Getrouwe Maldeghem, 28 augustus 1938.

63 't Getrouwe Maldeghem, 1 december 1938.

64 't Getrouwe Maldeghem, 11 en 18 december 1938.

65 't Getrouwe Maldeghem, 19 maart 1939.

66 't Getrouwe Maldeghem, 26 maart 1939.

67 't Getrouwe Maldeghem, 2 juli 1939.

68 't Getrouwe Maldeghem, 16 juli 1939.

69 't Getrouwe Maldeghem, 24 december 1939.

70 't Getrouwe Maldeghem, 7 januari 1940.

71 't Getrouwe Maldeghem, 17 maart 1940.

72 't Getrouwe Maldeghem, 29 september 1940.

73 't Getrouwe Maldeghem, 2 november 1940.

74 't Getrouwe Maldeghem, 10 januari 1943.

75 't Getrouwe Maldeghem, 28 maart 1943.

76 't Getrouwe Maldeghem, 28 november 1943.

77 't Getrouwe Maldeghem, 12 maart 1944.

Een portret van Salomon van Maldeghem (1605 – 1668)

drs F.D.J. Haverkamp en lic. M.P.J. Martens

In de collectie van de gerenommeerde Haagse kunsthandel Hoogsteder en Hoogsteder, gespecialiseerd in 16de- tot 18de-eeuwse Nederlandse en Vlaamse schilderkunst, bevindt zich een portret van een man, in wie we wegens de helm waarop zijn rechterhand rust, de bandelier en de brede rode sjerp een legerofficier herkennen. Het wapen dat de schilder op de achtergrond heeft aangebracht met bovendien een jaartal en de aanduiding van de leeftijd van de geportretteerde, laten ons toe hem nader te identificeren.

Het wapen met kruis van keel (rood) op gouden grond en twaalf *merletten* van keel in de zoom, verwijst onmiskenbaar naar het geslacht Van Maldeghem. Het draagt bovendien een hartschild van goud met daarin een keper van sabel (zwart). Daarmee is een breuk met het oorspronkelijke familiewapen aangegeven, wat er op duidt dat de geportretteerde een telg is uit een zijtak van de oorspronkelijke lijn.

Die tak begint bij Jan van Maldeghem, jongste zoon van Filips V uit de oude lijn en overleden in 1396. Vier generaties na hem is het weer een Jan die het geslacht voortzet via zijn huwelijk met Johanna van Halewyn in 1499 [1]. Ook het aloude familiewapen neemt hij over. Het echtpaar had een zoon Josse of Joos, die gedurende enkele jaren baljuw was van Blankenberge, in 1562 burgemeester werd van het Brugse Vrije en in 1570 de benoeming bekwam van luitenant-generaal van de jacht in Vlaanderen. Hij was het, die een hertenkop in de schilddekking opnam; de langwerpige helmtekens behoorden al langer, zeker al van vóór 1374 tot het familiewapen, vermits ze dan al voorkomen op zegels. Dame de Lalaing, geboren Van Maldeghem, noemt ze in haar familiekroniek Maldeghem la Loyale "escous ou mouilles-voiles", "escous", "d'après leur nom flamand des ghieters de blanchisseux. C'est en effet l'instrument dont on se sert pour aroser les toiles en Flandre, lorsqu'elles sont sur le pré" [2]. Dergelijke blekersgieters, -scheppen of blekerslepels waren dus het werktuig van de linnenblekers, zoals men ze ook ziet op oude gravures en op schilderijen.

Joos van Maldeghem slaagde erin vroeger familiebezit, met name de heerlijkheid van Leischoot, gesitueerd tussen Oostwinkel en Zomergem, terug te kopen. Uit zijn huwelijk met Anne de Joigny Pamele werd als enige zoon Filips geboren, die hofmeester en kamerheer werd van Ernst van Beieren, keurvorst van Keulen en bisschop van Luik. Hij huwde in 1567 met Martina van Boonem, vrouwe van Avelgem, dochter van Karel van Avelgem. Tussen 1578 en 1608, tijdens de stormachtige periode van de Tachtigjarige Oorlog, was hij meermaals schepen en burgemeester van het Brugse Vrije. Hij stierf in

1611 te Brugge, waar hij werd begraven in de kapel van Sint-Philippus, door hem in 1603 gesticht in de dominicanenkerk en ook wel Leyschootkapel genoemd.
Uit zijn huwelijk zijn vijf zonen en vier dochters geboren. De oudste zoon, Adolf, was heer van Leischoot, Oetsel en Avelgem en meermaals burgemeester van Brugge. Van hem bleef een portret bewaard in de voogdenkamer van het vroegere Sint-Janshospitaal te Brugge, waar hij voogd, burgerlijk toezichthouder was [3]. De volgende, Josse of Joos, was lid van de Oorlogsraad van Filips IV van Spanje en werd gouverneur van Damme en van Landrecies in Henegouwen. Robert, die de titel had van heer van Grimarez, doorliep eveneens een militaire en politieke carrière en was bijzonder geïnteresseerd in de familiegeschiedenis, waarvan hij het archief bijhield. De vierde zoon, Filips, was alferis, vaandrig van een compagnie lansiers bij het regiment van graaf Bossuut [4]. Een vijfde zoon ten slotte, Karel, was militair en bleef ongehuwd.

Filips was het die als eerste het hartschild met keper, ontleend aan het wapen van zijn moeders geslacht, Boonem, als breuk opnam in het wapen van Maldeghem. Op die manier komt het voor op het grote schilderij met de stamboom Van Maldeghem dat deel uitmaakte van de inboedel van het kasteel van Niederstotzingen, residentie van de naar Duitsland geweken Van Maldeghems, en dat in maart 1999 bij Christie's in Amsterdam in veiling werd aangeboden [5].

Dat brengt ons terug bij het portret.
Het wapen daarop, Maldeghem met hartschild Boonem, het jaartal 1645 en de leeftijdsaanduiding AET[ATI]^{S} SUAE 39 maken het immers zo goed als zeker dat de officier een zoon is van Filips van Maldeghem en zijn vrouw Anna Casembroot, met wie hij zich op 3 februari 1605 in de echt had verbonden [6]. Het gaat dan om Salomon, geboren te Brugge op 19 november 1605. De voornaam is ongetwijfeld de vader ingefluisterd door zijn broer Robert van Maldeghem, toen al bezig met zijn historisch onderzoek naar het riddergeslacht waaruit hij afstamde. Terwijl er al zoveel ooms en neven met de voornaam Philippe - Filips rondliepen, verwijst Salomon dan naar de eerste, mogelijk legendarische voorouder van het geslacht, de stamvader die zou deelgenomen hebben aan de eerste kruistocht, en daarmee het kruis op het wapen verdiende.
Salomon werd daags na zijn geboorte gedoopt in de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Peter was zijn grootvader Filips, meter was de weduwe van Maarten Lem [7]. Dat moet dan Barbara de Boodt zijn geweest, ten tijde van haar huwelijk met Lem zelf al weduwe van Pieter van Doorne. Maarten Lem bekleedde gedurende bijna vijftig jaar de hoogste bestuurlijke functies in Brugge en was ruim dertig jaar voogd van het hospitaal van de Potterie, waar nog steeds een portret van hem wordt bewaard.

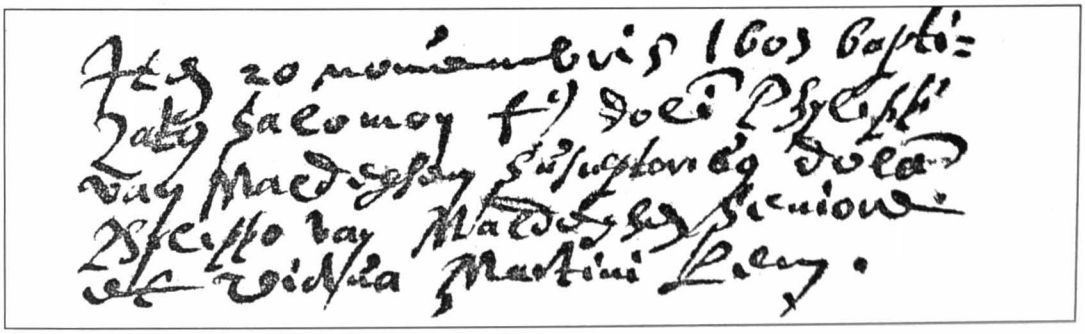

Doopakte van Salomon van Maldeghem. Stadsarchief Brugge, Parochieregisters Onze-Lieve-Vrouwparochie, tweede portie – Dopen.



Jacob van Oost, toegeschreven, Portret van Salomon van Maldeghem, doek, 83,4 x 67,7 cm Hoogsteder & Hoogsteder, Den Haag.

Over Salomon zijn behoorlijk wat gegevens terug te vinden. Zo vertelt dame de Lalaing in haar familiekroniek, die steunt op de archivalia die de heer van Grimarez had verzameld, dat hij van maart 1626 tot juni 1630 in Duitsland vertoefde en vaandrig was bij een compagnie kurassiers van de keizer onder het bevel van de hertog van Friedland [8], Albrecht von Wallenstein. Aldus is Salomons rol te situeren binnen de Dertigjarige Oorlog, in 1618 in het Duitse Rijk begonnen als strijd tussen de keizer en lokale vorsten, tussen katholiek en protestants. Zo heeft hij wellicht deelgenomen aan de slag bij Dessau op 25 april 1626 en nadien aan de veldtochten in Silesië en in noordelijk Duitsland tegen de legers van koning Christiaan IV van Denemarken.
In 1630 werd Salomon van Maldeghem raadslid in het Brugse stadsbestuur onder burgemeester Jacob Pardo [9]. Op 10 april 1631 huwde hij in Sint-Winnoksbergen met jonkvrouw Adriana Stappens, dochter van de heer van Harnes. In 1651 is hij koning van de schuttersgilde van Sint-Sebastiaan te Brugge, waarvan hij sinds 1628 lid was [10], in 1658 fungeert hij als kapitein van de Brugse milities [11]. Uit een proces, behandeld door de Raad van Vlaanderen in de periode 1661-68 blijkt dat hij ook sluismeester is geweest van de watering Moerkerke Noord-van-de-Lieve [12]. Jaren eerder, met name in 1646, was Salomon van Maldeghem in zijn woonplaats Brugge verweerder in een proces van heel andere aard, waarin Jacques de Tollenaere aanvoerde nog 40 ponden van hem tegoed te hebben voor de levering van twee pijpen Spaanse wijn [13].

Van zijn vader erfde Salomon de titel heer van Steenmare, die verwijst naar een heerlijkheid nabij Diksmuide [14].
Salomon van Maldeghem overleed op 5 oktober 1668 te Brugge binnen de Sint-Donaasparochie. Zijn begrafenisakte vermeldt dat hij na een plechtigheid met de hoogste dienst en ornamenten, werd bijgezet in de kapel van de familie Van Maldeghem in de dominicanenkerk aldaar, en dat daarvoor een vergoeding van 50 florijnen werd betaald[15].

Het opschrift nabij de grafstede, waarin ook zijn broer Jacques werd bijgezet, is overgeleverd in het zogenaamde handschrift De Hooghe van omstreeks 1700 [16]:

In hoc sacello siti sunt perillustris et generosi Domini D: Salomon de Maldeghem,
dum viveret toparcha de Steenmaere et D. Jacobus de Maldeghem, fratres,
uterque Martio pulvere et animi amplitudine nobilitati generis nonimpar conspicuus,
hic constituto sacello huic reditu annuo duarum librarum magnarum
mortis immerses est tenebris,
anno restauratae salutis M.D.C.LX.VIII. mensis octob: die v. aetatis anno LXVII.
Ille dux olim regi Catholico reditum CC in collegio, dein francon. senator
eo munere et vita pariter defunctus est anno restauratae itidem salutis supra milesimum
sexent. septuagesimo sexto, mensis Martij die xxvi delibato vitae
anno sexagesimo quinto.
Defunctus hospes bene praecare.

Dat Salomon van Maldeghem en zijn eega in welstand konden leven, blijkt uit de *Staet vanden sterfhuuse* van Adriana Stappens en de *Rekenynghe purgative* op die staat, twee omvangrijke registers waarin de afhandeling staat genoteerd van de erfenis van Salomon van Maldeghems weduwe, overleden te Brugge op 6 november 1670 [17]. Het echtpaar had onder meer inkomsten uit onroerend goed en renten, overwegend te situeren in de wijde omgeving van Diksmuide en Sint-Winoksbergen, en deels afkomstig uit de erfenis van Adrianes broer Ghislain. Binnen het huwelijk verwierven ze nog gronden in de parochies

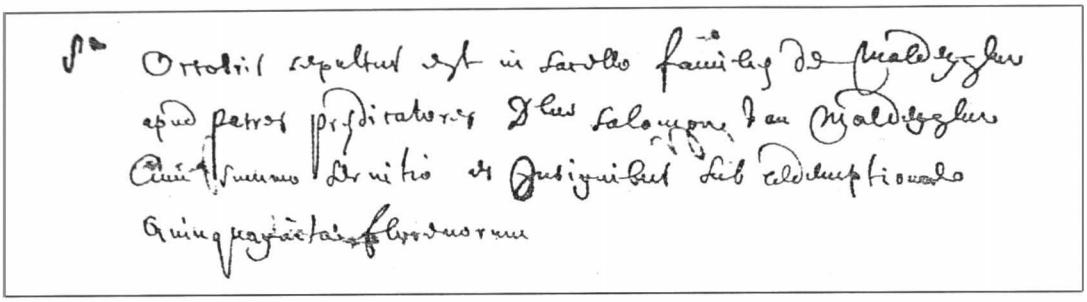

Begrafenisakte van Salomon van Maldeghem. Stadsarchief Brugge, Parochieregisters Sint-Donaasparochie – Begrafenissen.

van Sint-Jans-op-den-Dijk bij Blankenberge en Sint-Kathelijne bij Damme. We vernemen er ook dat Salomons belangrijkste erfgenaam, of beter *synen hoir unicq,* zijn broer Jacques of Jacob was, geboren in 1610, echtgenoot van Maria Sproncholf, en in 1676 overleden[18]. Ook de titel heer van Steenmare was op Jacob overgegaan, maar enkele jaren na zijn dood, in 1680, wordt een *mijnheere Peelaert* als heer van Steenmare genoemd [19].

Van die welstand getuigt ook zijn portret. Trots en gewichtig is hij daarop afgebeeld, in een okergele buffelleren kolder met - volgens de laatste mode - een vrij hoge taille, waar een brede, glanzende rode sjerp omheen is gebonden. De kolder, de *sluye*r zoals de sjerp werd genoemd, én de liggende met kant afgewerkte kraag completeren het beeld van de officier zoals dat door portretschilders uit de 17de eeuw is overgeleverd [20].

Van oorsprong is de kolder een militair kledingstuk dat vanaf de tweede helft van de 16de eeuw in Europa werd gedragen door ruiters, soldaten en zeelieden, soms in combinatie met een kuras, een borst- en rugplaat. Na de Dertigjarige Oorlog raakte de vaak sobere leren (mouwloze) kolder geaccepteerd in een minder krijgshaftige omgeving en ontpopte hij zich tot een representatief, rijk versierd kledingstuk voor burgers [21].

De subtiele en arbeidsintensieve afwerking van Salomon van Maldeghems kolder duidt op een kledingstuk van het luxueuzere soort. Het straalt niet alleen gezag uit, verwijzend naar zijn functie, maar is vooral representatief. Rijkelijk is de versiering op de rand van de voorpanden van de mouw. Er is slechts één kolder met eenzelfde decoratievorm bewaard gebleven, die zich in het Bayerisches Nationalmuseum in München bevindt [22].

Van Maldeghem leunt met zijn rechterhand op een *mantelarmet*. De armet komt waarschijnlijk voort van de middeleeuwse *bascinet*, eveneens een gesloten helm. De versie zoals te zien op het schilderij wordt wegens zijn aaneengesloten nek- en halsplaten mantelarmet genoemd omdat deze als het ware als een manteltje over de schouder heen valt. De mantelarmet was de standaardhelm van de kurassier in geheel Europa uit het begin van de 17de eeuw [23].

Gekleed in officieel uniform, met mantelarmet en familiewapen, straalt Salomon van Maldeghem gezag uit. Maar wie goed in zijn ogen kijkt, ziet tegelijkertijd een serieuze, misschien een enigszins bezorgde blik. In dit portret is de schilder er in geslaagd niet alleen een natuurgetrouwe weergave van een notabele te brengen, maar ook door te dringen tot de diepere eigenheid van het personage. De gedraaide houding van Van Maldeghem, met de rechterarm op de helm en de linkerarm in zijn zij, zorgt voor een beweeglijk, minder

De Capelleken van den h: Philippus apostel (aliar) van Philippus a Maldeghem. f

Een wit marber zerksken in den muer, losangewyse gemaek, regt over het autaer [illegible]:



maldeghem In hac Sacello siti sunt perillustris ac generosi Domini D: Salomon De Maldeghem, dum viveret toparcha de Steenmaere et D. Jacobus De maldeghem fratres, uterque Martio pulvere et animi amplitudine nobilitati generis nonimpare conspicuus, hic Constituto Sacello huic reditu annuo duarum librarum magnarum mortis immersus est tenebris, anno restauratæ salutis M.D.C.LXVIIJ. mensis octob: die V. ætatis anno LXVIJ. ille dux olim regi Catholico reditum CC in Collegio, dein francon: Senator. eo munere et vita pariter defunctus est anno restauratæ itidem salutis supra milesimum sexent: septuagesimo sexto, mensis Martij die XXVI delibato vitæ anno sexagesimo quinto. Defunctis hospes bene precare.

op een tafereel staende op den autaer staet deese volgende Inscriptie:

Phs A Maldeghem equis nob: viri Judoci Dni De Leyschot, oetsel etc. fs unicus Serenissmi elect: Colon: ernesti com: palat: Rheni utriusq: Bavariæ etc. Ducis cubicularius et œconomus franconat: in flandria cos: XIIJs ac Decurio P.P. ejusq: uxor D. Martina Domina D'Avelghem, nob. viri Caroli de Boonem fa, et ipsa XI. liberorum expriore Matrimonio unica, huic

d'avelghem

Sacello Sti. Philippi, quod simul ab imo fundatum, erexerunt et posteris sui monumentum locique ornamentum LM. dedicarunt a°. 1603.

De Volgende quartieren staen aen syden dit bovengeseyde Tafereel

Maldeghem



Bonnegaerde

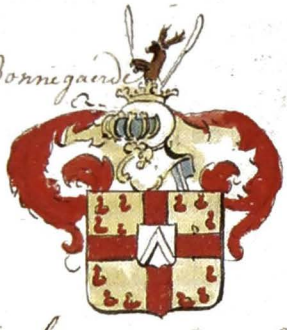



Boonem



Halewyn



Laialement, Espoir, en Eglant

Be Crene



Joigny de pamele



dese 2. Waepens staen aen syden d'Inscriptie vandit boven staende Tafereel.

Romeyns



Gommer



Marivoorde



Op een Tafereel aen syden het aeutaerken staet dese Inscriptie

Et nobili viro Judoco A Maldeghem Dño Deleyschoot Joiñ f°. rolandi pronepoti, dum vixit consuli frantonatũ et decurioni per flandriam propraefecto, et nobili matronae

Joigny de pamele.

Añae. de joigny de pamele, georgii fae. parentibus optime maeritis PHS fs unicus memoriae ergo posuit huicque ecclesiae quam viventis, plusquam alias frequentabunt dedicavit. obiit ille xij°. Decembris 1573. et sepultus est in Ecclesia Sanctae Crucis prope Ardenburgum, quo

statig voorkomen dan het genre vaak laat zien. De brede, losse streken en kordate toets creëren volume, terwijl de haarkrullen juist fijn zijn geschilderd. De stofweergave – de manier waarop de schilder de verschillende stoffen en texturen uitdrukt – is op weergaloze wijze treffend. Het contrast tussen het sterke stugge leer en de glanzende krakende zijde, maar ook het verschil tussen het fijne kant en de ijzeren helm overtuigen. Mooi ook om te zien is het gezicht van Van Maldeghem, met zijn pas geschoren baard. Zo geeft het portret niet alleen een beeld van diens voorname voorkomen, maar ook een idee van zijn inborst.

Het schilderij maakte voorheen deel uit van een privécollectie in Rome. Na decennia in de vergetelheid te zijn geraakt, is recent de schilder van het werk ontdekt. Het portret van Salomon van Maldeghem is toegeschreven aan de Brugse schilder Jacob van Oost de Oudere (1603-1671) [24].
Deze schilder ging vermoedelijk in de leer bij zijn broer Frans en werd in 1621 als vrijmeester in het Sint-Lucasgilde opgenomen, nadat hij *de volle vryheyt van den ambacht* had betaald [25]. Tussen 1621 en 1628 maakte hij een reis door Italië en liet hij zich inspireren door de Italiaanse meesters. Gedurende zijn carrière bekleedde Van Oost diverse functies binnen het Sint-Lucasgilde, zoals deken, penningmeester en vanaf 1651 de eervolle functie als stadsschilder van Brugge. Ook had hij vele leerlingen, waaronder zijn zonen Jacob en Willem. Zijn leven lang genoot Van Oost een groot aanzien in de stad. Dit wordt niet alleen bevestigd door zijn vele functies in het Sint-Lucasgilde, maar ook door de talrijke bestellingen van kloosters, kerken en families [26]. De waardering die hij genoot komt prachtig tot uiting in een gedicht, geschreven na zijn dood in 1671 door Jan Bachicus, waarbij de schilderkunst van Van Oost zelfs wordt vergeleken met die van Raffaello uit Urbino en de Venetiaanse Titiaan. Ook worden Rubens en Van Dijck als zijn equivalenten beschouwd:

"Laet het oud berugte Roomen,
Van de schilderstukken droomen,
Van Urbyn en Titiaen,
Op het Loeste afgedaan.
Brugg'in Vlaand'ren moet niet wycken,
Nog voor Room of rooms-gelyken,
Want zy toonen mag een man
Die hun kunst trotsen kan.
J. van Oost in wiens tafreelen,
Konst en leven zich bedeelen,
'T leeven schuylt, de konste toont
Dat er in het leven woont.
In die stukken noyt volpresen,
'T is maer verw, 't schynt vleesch te wezen,
Wien maelt dus het leven af
Als die yder t' leven gaf?
Siet die moeder maegt haer wezen;
Siet hoe sagt, hoe uitgewesen,
In het kind een teerheyd speeld,
Die ons oogen herte streelt.
Rubens en Van Dijck peneelen
D'hoogste lof der schilders deelen,
In Van Oost vind Brugg'alleen

'T geen dat Antwerp vond in tween.
Hy moet voor Van Dijck niet wycken,
Nog in komst voor Rubens strycken:
Schoon de bleecke vleege Dood,
Hunne werken heeft vergroot.
Laet Van Oost ten Grave dalen
Dan sal men zijn konst betaelen
M'acht de konsten met 'er tyd
Meest als m' is de meeste quyt" [27]

Het is zonneklaar dat Van Oost te zijner tijd in Brugge de uitblinker was. Het is dan ook goed voor te stellen dat een belangrijk officier uit een roemrijk geslacht zoals Salomon van Maldeghem, zich liet portretteren door de meest eminente schilder van zijn stad, Jacob van Oost.

De gemeente Maldegem heeft Salomon van Maldeghem, de stamvader van het geslacht, geëerd met een ruiterbeeld midden de fontein op het marktplein. Al had zijn afstammeling en naamgenoot die ons nu van op het schilderij aankijkt nauwelijks nog banden met Maldegem, andere dan die naam, toch koestert Maldegem een affectieve band met de nazaten van zijn vroegere heren. In dat opzicht is het portret van Salomon van Maldeghem een revelatie.

Met bijzondere dank aan de heren John Hoogsteder en drs. Willem Jan Hoogsteder voor de geboden onderzoeksfaciliteiten en de toestemming tot reproductie van het schilderij.



Het wapen van Salomon van Maldeghem op de achtergrond van zijn portretschilderij.

Noten

1 Sommige bronnen hebben het over een eerste huwelijk van Jan van Maldeghem met Johanna Wilbrechts.
2 Brussel 1849, p. 85; in de vertaling, verschenen als Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem nr. 6 (2000), p. 108.
3 Als illustratie opgenomen in het Jaarboek 6 (2000), p. 202.
4 J. GAILLIARD: *Bruges et le Franc, ou leur magistrature et leur noblesse, avec ...*, deel 1, Brugge 1857, p. 454-455.
5 Christie's Amsterdam, veiling 2408, 24 maart 1999: Art and Antiques from German Noble Houses, lot 146. Het is afgebeeld in Jaarboek 6 van deze reeks, p. 198.
6 Een jongere zus van Filips, Sébastienne, trouwde met Josse Casembroot, heer van Oostwinkel en burgemeester van Brugge in 1582. Het toeval wil dat een van de vorige eigenaars van het pand aan de Lange Vijverberg in den Haag, waar kunsthandel Hoogsteder zijn zetel heeft, Leonard Casembroot is, 'Raet ordinaris' aan het hof. Voor de genealogische relatie, zie www.wazamar.org/Familiewapens-in-de-Nederlanden/Familiewapens/Famwpns-NL/De-Casembroot.htm
7 Stadsarchief Brugge, Parochieregisters Lievevrouweparochie, tweede portie – Dopen.
8 *Maldeghem la Loyale* p. 274, vertaling p. 201.
9 Stadsarchief Brugge, Register van de Wetsvernieuwingen 1606-1634, f° 154. Die functie wordt ook vermeld door GAILLIARD: *Bruges et le Franc ...*, p. 458.
10 Isaac Joseph DE MEYER: *Jaerboek der Koninklijke Gilde van Sint-Sebastiaen te Brugge*, Brugge 1859, p. 452, 483; Henri GODAR: *Histoire de la Gilde des Archers de Saint Sébastien de la ville de Bruges*, Brugge 1947, p. 282, 290, 518.
11 J. GAILLIARD: *Bruges et le Franc* ..., p. 458.
12 Jan BUNTINX: *Inventaris van het Archief van de Raad van Vlaanderen*, deel III, Brussel 1966, p. 101 nrs. 14819 en 14820. Het proces werd gevoerd tegen Louis de Geldre van Brugge en betrof de comptabiliteit van de restauratie van een sluis in de Lapscheurse polder, tussen Maldegem en Knokke.
13 Stadsarchief Brugge, Civiele processen, nr. 29723. Een pijp was een ten opzichte van zijn diameter uitgesproken smal en langwerpig vat met een inhoud van 425 à 500 liter.
14 Karel DE FLOU: *Woordenboek der Toponymie van Westelijk Vlaanderen, Vlaamsch Artesië, ...*, deel 15, Brugge 1934, kol. 345-346. Auteur geeft aan dat de naam Steenmaer met zijn varianten als familienaam terug te vinden is vanaf 1380. Hij vermeldt dat er een Steenmare-wegel bekend is in Vladslo, een dorp iets ten noordoosten van Diksmuide, en een Steenmaers-ackere in Oekene, een dorp tussen Roeselare en Izegem, West-Vlaanderen.
15 Stadsarchief Brugge, Parochieregisters Sint-Donaasparochie – Begrafenissen.
16 Openbare Bibliotheek Brugge, manuscript 449, online te consulteren onder www.historischebronnenbrugge.be; het is ook opgenomen bij GAILLIARD, l.c. en er wordt naar verwezen bij P. Jordanus Piet DE PUE: *Geschiedenis van het oud-Dominikanenklooster te Brugge (1233-1796)*, Leuven 1981, p. 160-161.
17 Rijksarchief Brugge, TBO 108, Staten van goed, nrs. 13477 en 13077.
18 In tegenstelling tot Salomon, nochtans de oudste, komt Jacques wel voor op het schilderij met de stamboom. Moeten we plaatsgebrek als reden voor Salomons afwezigheid aannemen?
19 K. DE FLOU: *Woordenboek der Toponymie...*, kol. 346, met verwijzing naar de "Nieuwe maete ende Legher van alle de landen ... binnen de prochie ofte ambachte van Cortemarcq", a° 1680, cahier 2, 51. Die bron wekt het vermoeden dat de heerlijkheid Steenmare eerder oostwaarts van Diksmuide te situeren valt, in de omgeving van Kortemark.
20 E. SINT NICOLAAS en H. STEVENS: *Kolders. Van modieus militair kledingstuk tot slagveldreliek*, in *Bulletin van het Rijksmuseum* 2006, nr. 54, p.285.
21 E. SINT NICOLAAS en H. STEVENS: *Kolders. Van modieus...*, p. 268.
22 B. BORKOPP-RESTLE e.a.: *Textile Schätze aus Renaissance und Barock aus den Sammlungen des Bayerischen Nationalmuseums*, München 2002, p.146- 147
23 J.P.PUYPE, M. VAN DER HOEVEN: *Het arsenaal van de wereld*, Amsterdam 1993, p. 89.
24 Met dank aan prof. dr. R. Ekkart, die in het voorjaar 2011 het schilderij in de kunsthandel heeft bekeken.
25 Jean Luc MEULEMEESTER: *Jacob van Oost de Oudere en het zeventiende-eeuwse Brugge*. Brugge 1984, p. 131
26 J. L. MEULEMEESTER: *Jacob van Oost* ..., p. 138-139.
27 J. L. MEULEMEESTER: *Jacob van Oost* ..., p. 142.

Waar gaan we heen?

Beelden van Amerika bij de Maldegemse emigranten, 1903-1930

Bram Beelaert

Inleiding

Dit artikel is geschreven naar aanleiding van de inhuldiging van het kunstwerk *Go West* van Hans De Pelsmacker, op het grasperk voor het cultureel centrum Den Hooghen Pad in Adegem. Op 1 mei 2011 onthulde de Maldegemse schepen van Cultuur Frank Sierens de installatie die de trek van honderden Maldegemnaren naar Noord-Amerika symboliseert. De begeleidende festiviteiten omvatten onder andere een tentoonstelling, lezingen, en de voorstelling van de gelegenheidspublicatie *Go West - Emigratie uit Adegem en Maldegem naar de Verenigde Staten en Canada 1850 – 1950* door Walter Notteboom, Jozef Dobbelaere en Koen Cromheecke. Ook het Red Star Line Museum uit Antwerpen, dat in het voorjaar van 2013 opent, was aanwezig met de 'vertelcamionette'. Bezoekers met een migratieverleden en nazaten van de landverhuizers van weleer konden er hun verhaal in vertellen en laten registreren.

Deze tekst is een aanvulling op het werk van Walter Notteboom, Jozef Dobbelaere en Koen Cromheecke, en een eerste verkenning van het materiaal dat op de dag zelf werd verzameld. Het gaat om de interviews van het Red Star Line Museum, maar niet minder om de knipsels uit *'t Getrouwe Maldeghem* over emigratie en het leven in Amerika die gemeentearchivaris Erik Blomme heeft verzameld en gebundeld voor de tentoonstelling. Ze bewijzen eens te meer wat een onschatbare historische bron *'t Getrouwe Maldeghem,* het weekblad van Victor De Lille, is. Brieven van streekgenoten in de Verenigde Staten en Canada werden met regelmaat gepubliceerd, de krant vulde hele editorialen met raadgevingen voor de landverhuizer en lokale agenten van de scheepvaartmaatschappijen kochten advertentieruimte. Ze beloofden een betrouwbare, snelle, comfortabele en veilige overtocht.

Rechtstreekse getuigen over het 'klassieke' tijdperk van de Vlaamse trek westwaarts, voor 1930, zijn nog moeilijk te vinden. Wel registreerde het Red Star Line Museum enkele boeiende verhalen van mensen die als kind hebben meegemaakt hoe familieleden uit Amerika op bezoek kwamen. Die herenigingen waren steevast aanleiding tot feest. De getuigen vertellen hoe ze vol bewondering naar de opvallende kledij keken, en hoe ze luisterden naar de avontuurlijke en vaak succesvolle belevenissen van hun verwanten in Amerika.

Inlichtingen over landverhuizing en impressies uit Noord-Amerika speelden een belangrijke rol in de uiteindelijke beslissing om te vertrekken, ook bij de Maldegemse emigrant. Die informatie was, in een tijd vóór de massacommunicatie en waarin de meeste mensen zich niet al te ver van de eigen kerktoren waagden, niet altijd even accuraat. Maar toch, ze wàs er. Voor sommigen werkte ze ontradend, maar aan anderen liet ze toe om zich een beter leven voor te stellen dan het dagelijkse gewroet in de zanderige grond van het Meetjesland.

Migratie is ver van altijd een succesverhaal. Maar welke droom joegen de landverhuizers na die in de decennia rond de vorige eeuwwisseling Maldegem en omstreken verlieten? Konden ze zich een beeld vormen van waar ze heen gingen en hoe de reis zou verlopen? Of waagden ze een sprong in het ongewisse? Een poging tot reconstructie via interviewfragmenten en krantenknipsels uit *'t Getrouwe Maldeghem.*

De Maldegemse overzeese emigratie in context

De industrialisatie, die zich op het einde van de achttiende eeuw op gang trok, ontwrichtte in gans Europa het platteland. Een explosieve bevolkingsgroei en de mechanisatie in landbouw en industrie zorgden voor bevolkingsoverschotten die de groeiende steden alleen niet konden opvangen. Politieke onderdrukking en rampen zoals de herhaalde misoogsten in de jaren 1840 versterkten de trend alleen maar. De Europese overheden zagen de armste lagen van hun bevolking graag vertrekken. Gevolg was grootschalige emigratie naar tal van bestemmingen binnen en buiten Europa. Vanaf de jaren 1830 wonnen de Verenigde Staten het als voornaamste bestemming. De jonge staat had een schijnbaar oneindig economisch potentieel. Stoomboten vervingen de kleine, oncomfortabele en onbetrouwbare zeilschepen, en zorgden ervoor dat Noord-Amerika relatief gemakkelijk te bereiken werd [1].

De teloorgang van de traditionele plattelandseconomie deed zich het eerst voor op de Britse eilanden, in Scandinavië en in West-Europa. Naarmate de negentiende eeuw vorderde, verplaatste ze zich naar het oosten. Tegen de jaren 1880 kwam het leeuwendeel van de Europese overzeese emigranten uit het Middellandse Zeegebied, Oostenrijk-Hongarije en tsaristisch Rusland. Voor de Joodse gemeenschappen in tsaristisch Rusland kwam daar discriminatie bij, en de voortdurende angst voor het geweld van de pogroms. De Verenigde Staten bleven de grote trekpleister voor de Europese overzeese emigranten. Maar ook Canada, Brazilië en Argentinië lonkten steeds nadrukkelijker naar nieuwe werkkrachten uit Europa [2].

België was in de negentiende eeuw een regio met een grote emigratie. Tot 1919 was die groter dan de inwijking. Belgische emigranten kwamen uit arme regio's zoals de Kempen, Oost- en West-Vlaanderen en het Naamse, Luxemburgse en Brabantse platteland. Grote delen van de bevolking waren door de landbouw- en textielcrisis in de negentiende eeuw afhankelijk geworden van openbare onderstand [3]. In Vlaanderen, een streek met een dichte populatie en versnipperd grondbezit, vulden de meeste boeren sinds jaar en dag hun inkomen aan met kleinschalige thuisnijverheid in de textiel. In de jaren 1840 stortte dat systeem in elkaar onder druk van de opkomende grootschalige en gemechaniseerde industrie [4].

De precaire toestand dreef velen ertoe elders werk te gaan zoeken. De overgrote meerderheid zocht haar nieuw geluk relatief dicht bij huis in het 'boomende' industriebekken van Samber en Maas, en in het noorden van Frankrijk. Wie dacht dat de crisis wel zou overgaan, begon te pendelen of werd seizoenarbeider. Tegen 1850 werkten er zo'n 10.000 Vlamingen – bekend als de 'Franschmannen' – in de suikerbietenteelt in het Département du Nord. Ook de graan- en cichoreiteelt trok arbeiders aan. In de maand februari vertrokken dan weer de steenbakkers zuidwaarts, om er de kleigronden te bewerken die in april werden uitgegraven.

Wie geen perspectieven meer zag in zijn geboortestreek, vertrok definitief. Er kwam in de jaren 1840 een massale arbeidsmigratie op gang tot diep in Frankrijk. De textielindustrie in de regio Lille-Roubaix-Tourcoing kreeg een toevloed van Vlaamse migranten te verwerken. Xenofobe reacties en gewelddaden van de Franse bevolking waren legio [5].

In het verhaal van de Belgische massa-emigratie komt de uittocht naar Noord-Amerika laat en is hij beperkt. Tussen 1831 en 1940 staken naar schatting een goede 200.000 migranten de Atlantische Oceaan over. Wallonië had een aanzienlijk aandeel in die langeafstandsmigratie: in de eerste vijftien jaar na de Belgische onafhankelijkheid kwamen 79% van alle overzeese emigranten uit de provincie Luxemburg. Tegen 1900 was die stroom echter nagenoeg volledig opgedroogd. Henegouwen werd het belangrijkste centrum. Rond die tijd kwam ook de Vlaamse overzeese emigratie op kruissnelheid. In de jaren 1830-1844 kwamen de meeste Vlaamse overzeese emigranten nog uit de regio van Aalst. Maar van de 18.000 Vlamingen die tussen 1901 en 1912 de overtocht van Antwerpen naar New York waagden als derdeklassepassagier, kwamen 29% uit West-Vlaanderen en 31 % uit Oost-Vlaanderen. De hoogste emigratiecijfers lieten de kantons van Nevele, Kaprijke, Ruiselede, Brugge en Diksmuide optekenen [6].

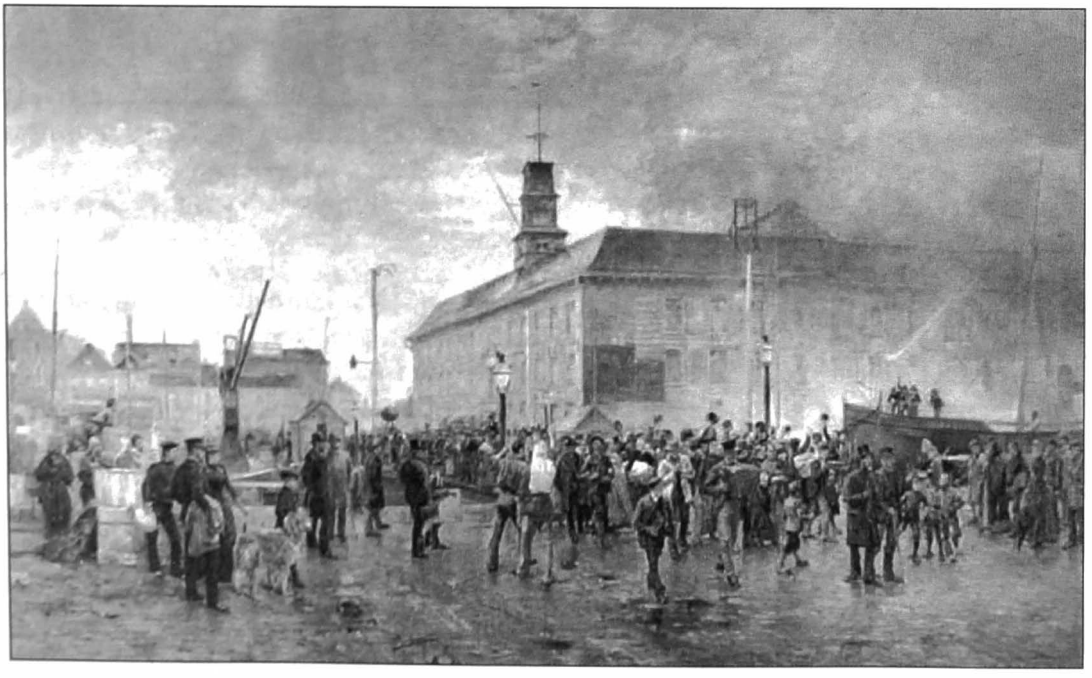

Louis Van Engelen, Belgische emigranten, 1890 (collectie KMSKA Antwerpen). Men herkent de Hanzestedenplaats in Antwerpen, op de weg naar de aanlegkaden van de Red Star Line.

Maldegem lag midden in die regio. De emigratie naar Noord-Amerika was er dan ook hoog. Cijfermateriaal verzameld door Hans Van Landschoot en Walter Notteboom geeft aan dat tussen 1845 en 1925 zo'n 1.500 Maldegemnaren naar de V.S. of Canada vertrokken zijn. De cijfers volgen de nationale tendens. In de negentiende eeuw blijft de emigratie beperkt, met een eerste – merkwaardige – piek in 1893.

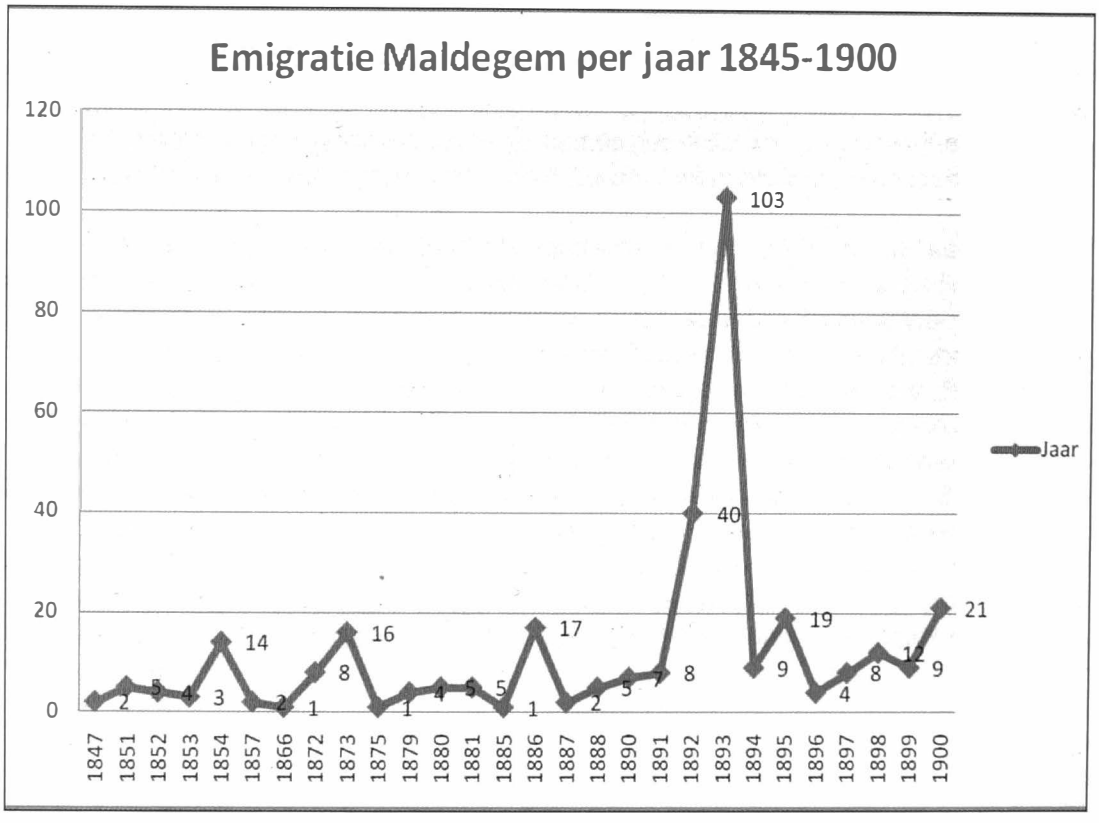

Cijfermateriaal en statistiek van Hans Van Landschoot. Met weglating van de jaren waarin geen emigranten zijn vertrokken.

De Maldegemse emigratie naar Amerika wordt, parallel aan de nationale trend, pas in het eerste kwart van de twintigste eeuw kwantitatief relevant. Niet verwonderlijk valt ze stil tijdens de Eerste Wereldoorlog. In de eerste jaren na de wapenstilstand komt ze vrijwel meteen weer op gang, en alles lijkt verder te gaan zoals vòòr de oorlog. Er komt echter na enkele jaren al een nieuwe knik. Met de Emergency Quota Act in 1921 en de Immigration Act van 1924 legden de Verenigde Staten de massale immigratie in hun land aan banden.

Er werden strikte jaarlijkse quota per nationaliteit ingesteld. Het impliciete doel was om vooral de immigratie vanuit Oost- en Zuid-Europa aan banden te leggen. Immigranten uit die landen werden als inferieur aangezien en minder wenselijk dan die uit de West-Europese landen. Deze drastische maatregelen beïnvloedden ook de Belgische emigratie en, naar de grafiek aantoont, die uit Maldegem.

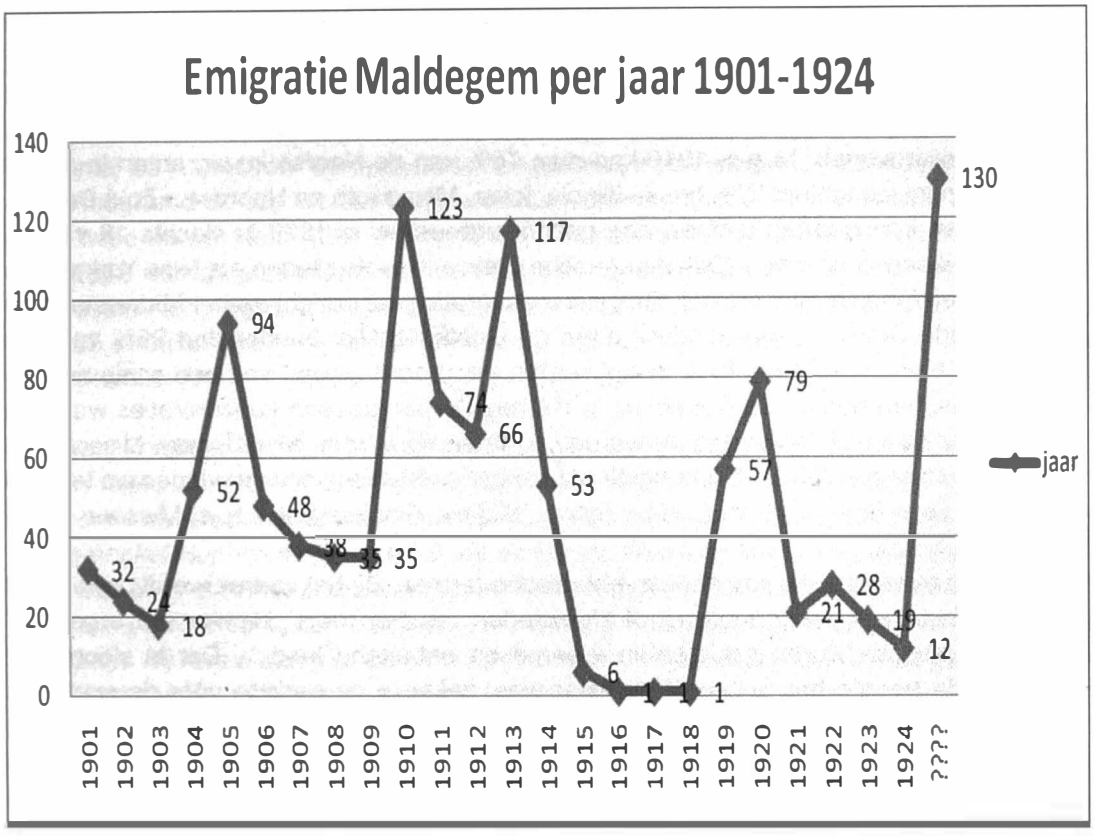

Cijfermateriaal en statistiek van Hans Van Landschoot. De '130' na 1924 betreft alle verzamelde uitwijkelingen van na dat jaar. De uitschieter op de grafiek is dan ook enigszins misleidend.

In Amerika

Wie echter het fenomeen van de landverhuizing wat dieper wil doorgronden, komt er niet door alleen de sociaal-economische en politieke achtergronden in kaart te brengen. Geconfronteerd met net dezelfde omstandigheden kiezen sommigen ervoor te vertrekken en anderen om te blijven. Anderzijds valt op dat in landen of regio's met een hoge emigratieratio er grote verschillen bestaan naargelang het dorp of de streek. Ook in België was dat, zoals we hebben gezien, het geval. Daarnaast wijst internationaal migratieonderzoek uit dat zodra er zich in een bepaald gebied een emigratiepatroon aftekent, dit gedurende langere tijd blijft bestaan.

Dat alles is te verklaren door een fenomeen dat 'kettingmigratie' wordt genoemd[7]. Migratie, zeker naar een ver land, brengt nogal wat onzekerheid met zich mee. De landverhuizer ziet op tegen een lange reis naar een land waarvan hij de taal niet kent, en waarvan hij zich maar moeilijk een voorstelling kan maken. Hij heeft de wildste geruchten opgevangen over de mastodontische boten waarmee hij de oceaan zou oversteken, en wordt bang gemaakt voor de chaos en de zwendelaars in de havensteden. Hij heeft gehoord van het immigratiecentrum Ellis Island voor New York, en weet dat de Amerikaanse autoriteiten hem er grondig zullen controleren voor hij het land in mag. Zal het hem lukken om in de Verenigde Staten binnen te raken? Zal hij erin slagen een nieuw leven op te bouwen?
De meeste Europese emigranten namen dan ook maar de beslissing om te vertrekken,

nadat mensen uit het dorp of de familie hen waren voorgegaan, en berichten hadden gestuurd over de reis en het leven in Amerika. Het kwam vaak voor dat men in Amerika voor de overtocht van de achtergebleven verwanten betaalde, met een zogenaamd 'prepaid ticket'. Als gevolg daarvan gingen emigranten uit een bepaalde streek bij aankomst vaak bij elkaar wonen. Nog in 1910 kon men 70% van de Noorse immigranten in de VS terugvinden in zes staten: Wisconsin, Illinois, Iowa, Minnesota en Noord- en Zuid-Dakota. Nederlandse immigranten leefden nog geconcentreerder: in 1870 in slechts 18 van de 2300 Amerikaanse *counties*. Ook de etnische getto's in grote steden als New York waren het resultaat van kettingmigratie [8]. Belgische emigratie was gericht op het Midwesten van de Verenigde Staten, en in mindere mate de Oostkust. Niet minder dan 95% van alle Belgen die tussen 1901 en 1912 in Antwerpen aan boord gingen van een schip richting Amerika, hadden hun eindbestemming in die regio's. De grootste concentraties waren in Michigan en Illinois [9]. In Maldegem waren de staten New York, New Jersey, Missouri en Illinois populaire reisdoelen. De hoogste concentraties Maldegemnaren vinden we terug in Rochester, New York; Paterson, New Jersey; Moline, Illinois en St. Louis, Missouri [10].

Men schrijft over migratie wel eens in botanische termen. Bij het vertrek wordt de migrant weggehaald uit zijn geboortegrond, of afgesneden van zijn 'roots'. Hij wordt 'overgeplant' en moet opnieuw 'wortel schieten' in vreemd en onbekend land [11]. Dat is slechts tot op bepaalde hoogte het geval. Weliswaar was, zeker in de periode vòòr de snelle en betrouwbare trans-Atlantische verbindingen van de stoomscheepvaart, emigratie vaak definitief. Tijdens de hongersnood van het midden van de negentiende eeuw leken in delen van Ierland de rituelen voor het afscheid van emigranten goed op die voor het afscheid van overledenen. Maar de Belgische migranten van het begin van de twintigste eeuw waren verre van pioniers. Ze emigreerden dan wel naar een mysterieus en onmetelijk land, maar arriveerden er in oases van herkenning en vertrouwdheid. Zo konden ze stapsgewijs wennen aan hun nieuwe omgeving.

De Amerikanen op bezoek

Om dit systeem draaiende te houden was communicatie over de oceaan van levensbelang. Er bestond een levendig briefverkeer tussen de Amerikaans-Belgische gemeenschappen en het thuisfront. Wie een paar jaar in Amerika was en al wat had verdiend, nam de boot terug naar België, bijvoorbeeld om een vrouw te zoeken of om de familie weer te zien.



Rosette en Els Mortier in de vertelcamionette van het Red Star Line Museum.



Els Mortier en Hugo Van Hoecke met de reiskoffer van de grootoom in Amerika.

Niet vergeten: veel emigratie was tijdelijk. Velen vertrokken naar Amerika om in een paar jaar tijd goed geld te verdienen, en met het vergaarde kapitaal naar België terug te keren.

Op 1 mei 2011, net voor de festiviteiten begonnen, interviewden we op de oprit van C.C. Den Hooghen Pad Els Mortier in de vertelcamionette van het Red Star Line Museum [12]. Haar twee ooms, Henri (26) en Alphonse Compernolle (23) uit Kleit, vertrokken op 28 april 1912 met de ss Finland van de Red Star Line naar New York. Hun einddoel was Rochester. Henri werd er duiker en Alphonse vond werk in de auto-industrie van Detroit. In 1925 keerde Henri de eerste keer terug naar zijn geboortedorp, net op tijd voor de zomerkermis [13].

Via mijn moeder ken ik de verhalen een beetje. Aan de ene kant was de familie verdrietig toen mijn nonkels weggingen, maar ze waren toch ook fier. Wanneer er bericht uit Amerika kwam, dan was dat in een klein dorp als Kleit echt nieuws. Mijn moeder vertelde hoe nonkel Henri in de jaren 1920, na de Eerste Wereldoorlog, terug naar België kwam. Hij was toen al een stuk in de dertig, en een echte Amerikaan. Hij had in Amerika perfect Engels geleerd en hij kon schrijven. Hier was hij maar tot negen of tien jaar naar school gegaan. Hij kwam aan met een mooi carré hemd, en op de kermis was hij gegeerd door het jonge volk. Hij leerde een meisje kennen, Marie Bottelier, en is ermee naar Amerika vertrokken. Ginder zijn ze getrouwd.

Op hun beurt bezochten Els' ouders, Maria Compernolle en Paul Mortier, de ooms en de neefjes in Amerika in 1937. Els' vader had als professor van de Gentse universiteit een studiebeurs gekregen aan de Brown University op Rhode Island. Uiteindelijk is het contact tussen de Compernolles in België en de Verenigde Staten nooit verbroken.

Mijn nonkels zijn drie keer terug naar België gekomen. Alphonse is zelfs terug naar hier gekomen om te sterven, want in Amerika was hij al weduwnaar geworden. (...) Dat was in de jaren zestig, toen ik een klein kind was. Ik leefde met mijn ouders in Gent. Wanneer ze uit Amerika kwamen, gingen wij in Kleit op bezoek. Dat was een geestige tijd. Ze vroegen ons om rondritten te maken met onze auto. We doorkruisten Vlaanderen en zij trakteerden ons. Als de Amerikanen afkwamen, gingen ze met ons ergens gaan eten in een restaurant.



Henri (links) en zijn broer Alphonse aan het werk in de staat New York. (privéarchief Els Mortier)

De bezoeken van Belgische Amerikanen aan hun achtergebleven familie, en de materiële welvaart die ze ogenschijnlijk in de V.S. hadden verworven, waren niet zelden een stimulans voor anderen om ook te vertrekken. Ook dat jonge vrijgezellen zoals Henri Compernolle naar het vaderland terugkeerden om een meisje te zoeken, kwam meer voor.
Daarnaast kreeg de Maldegemnaar te lezen over het leven aan de andere kant van de oceaan in de talrijke brieven die de emigranten naar huis stuurden. Els Mortier zei het al: de aankomst van zo'n brief was dikwijls groot nieuws, en hij werd voorgelezen aan familie, buren, vrienden en andere belangstellenden. De lokale pers speelde in op die nieuwsgierigheid naar het leven in het land van belofte en publiceerde de berichten die ze in handen kreeg.

De Amerikanen schrijven

Eind jaren 1920 afficheerde *'t Getrouwe Maldeghem* zich als 'het meest verspreide weekblad in Vlaanderen'. Het deed dat in grote letters op de voorpagina, net onder het krantenhoofd. Naar eigen zeggen telde de krant 'tien-duizendtallen lezers in Oost-West- en Zeeuwsch Vlaanderen'. Maar daar stopte het niet bij: het blad ging 'wekelijks in honderdtallen naar Amerika', 'het is het eenigste Europeesch blad dat zooveel lezers in de Vereenigde Staten telt'.


't Getrouwe Maldeghem

Het meest verspreide Weekblad in Vlaanderen.
Hoofdopsteller : VICTOR DE LILLE.
Brief- en telegram adres : GETROUWE MALDEGEM
Telefoon : Maldegem Nr 1. — Postcheckrekening Nr [illegible]

40e Jaargang — Gesticht in Juli 1888.
Telt tien-duizendtallen lezers in Oost- West- en Zeeuwsch Vlaanderen. 't Getrouwe Maldeghem gaat wekelijks in honderdtallen naar Amerika, het is het eenigste Europeesch blad dat zooveel lezers in de Vereenigde Staten telt.
Prijs : 30 centiemen. — Voor heel 1927 : 13.60 frank

In hoeverre die boude bewering gebaseerd was op een grondige veldanalyse van het overzeese medialandschap is niet te achterhalen. Wel is duidelijk dat veel emigranten uit de streek in Amerika een abonnement namen op *'t Getrouwe* om op de hoogte te blijven van het reilen en zeilen in 'the old country'. Weduwe P. Talloen liet zich in 1905 het volgende ontvallen [14] :

> *Ik wil de gazet behouden zolang ik leef, want altijd ben ik anxious tegen dat de gazet komt; dan weet ik nog iets van het oude Vaderland.*

Op hun beurt stuurden de emigranten brieven over hun leven naar hoofdopsteller Victor De Lille. Eén van de eerste zaken die in het oog springen bij die schrijfsels – de aandachtige lezer heeft het al opgemerkt – is het merkwaardige, met Engelse leenwoorden doorspekte Nederlands van de emigrant, die het niet meer gewend is zijn moedertaal te spreken.
't Getrouwe kon het niet laten om, 'voor de aardigheid', die Engelse leenwoorden te laten staan, maar zag zich toch genoodzaakt om in bepaalde gevallen onder aan de brief een verklarende woordenlijst mee te geven. Wat anders te denken van bijvoorbeeld Pieter Timmerman [15] uit Clifton Springs, die in 1905 de ontwikkeling van de staat Minnesota probeerde te beschrijven? Volgens hem was de staat oorspronkelijk een uitgestrekt stuk wildernis, waar investeerders grote stukken land opkochten om 'faren' op te bouwen en landbouwers aan te trekken. Om die ter plaatse te krijgen werden de 'reilroten' alsmaar

verder doorgetrokken. Om de 8 mijl werden 'dupo staties' opgetrokken. Aan die staties of bij kruisingen ontstonden woonkernen, met huizen zoals 'storen, saloens en postoffices', die uitgroeiden tot 'tams'. Vrijgezellen die het geld niet hadden voor een boerderij, maar ook nog geen gezin om te onderhouden, konden aan de slag als landman. Tijdens de oogst was het mogelijk om zichzelf te verhuren voor 65 'dollard' in de maand om 'kanen te kutten' [16].

De brieven uit Amerika die *'t Getrouwe* publiceerde, waren zeer divers. Soms werd enkel geschreven om het abonnement op het weekblad met nog een jaar te verlengen, of om te melden wat voor weer het in de V.S. was. Soms verloren de schrijvers zich in ellenlange uiteenzettingen over het leven in Noord-Amerika, en niet zelden behandelden ze uitgebreid het loonpeil voor de arbeider of de situatie in de landbouw. Voor de Meetjeslander die eraan dacht om ook te vertrekken, was dat waardevolle informatie om de economische opportuniteiten op zijn eventuele bestemming te kunnen inschatten.

Daarbij werd niet geaarzeld om de loftrompet te steken over de eigen vergaarde welvaart. Zo liet Frank Couwels uit Lyndon Station [17] in december 1907 vol trots weten dat hij zijn boerderij had verkocht, en met zijn vrouw in het dorp van de intrest leefde.

> *Na hard werken en sparen komt er rust. Wij hebben meer dan genoeg om te leven en hoeven niet meer te werken, wij wonen maar 15 roeden van de Kerk en als wij over de straat gaan zijn wij bij B. Verwulst, daar kaarten wij alle avonden van 6 tot 9 uur, als wij zin hebben om een glas bier te drinken, wij nemen een groote kan en tien cent en dan hebben wij wat wij willen.*

Over de treinen schreef Couwels:

> *Als de menschen daar zulke passagierstreins moesten zien, ze zouden denken dat het een koningspaleis is de banken zijn in leer, gemaakt voor twee man, ieder bank een venster al schoone rode kussens een gang door het midden, men kan gaan van 't een eind tot het ander, (...) in iedere car zijn er twee gemakken aan het einde een voor de man het andere voor de vrouw en in iedere car altijd drinkwaters wat gij wil.*

Anderen, zoals Ch. Verhelst uit Grand Mound [18], hielden het concreter.

> *Ik ben passeerde jaar beginnen farmen en heb honderd en zestig acres land (maar een acre is zo groot niet als een gemet in België). (...) Van 29 acres haver heb ik 900 bushels gehad. 't Wordt hier verkocht per bushel, maar ik weet niet hoeveel een bushel is in België. Van 70 acres kanen had ik 350 bushels en ik heb ze verkocht à 35 cent den bushel.*

Naar eigen zeggen was het geluk voor Verhelst gekeerd, nadat hij was beginnen boeren. Daarvoor moest hij werken voor anderhalve dollar per dag.

> *(...) en de bazen staan heele dagen bij de menschen op hun handen te kijken en zoo voor 12 uren lang. Dat begon mij te verleen en ik dacht van maar te boeren dan was ik zelve baas, en niemand die nog wat te zeggen heeft aan mij. En tot nu toe stel ik het heel goed met mijne beesten. De boeren in Amerika doen in de winter anders niet dan slapen tot den halven middag.*

Het is een mantra die we nog zullen tegenkomen in de Amerikaanse briefwisseling van *'t Getrouwe*: de promotie van de boerenstiel en het leven op het platteland, boven dat van de arbeider in de stad. Ook de al vermelde Pieter Timmerman schrijft dat het in Amerika beter is voor de landarbeider.

> *In Amerika wordt ge betaald voor uw werken als mensch; hier verdient ge per dag een dollard en een kwart tot een half en in den oogst tot 2 dollars* [19].

Een anonieme landarbeider bij een boer in Moline stipte aan dat hij '*er zoo hard niet moet werken als in Aalter. Ik ben hier twee uren van de stad en ga 's zondags niet uit. Daardoor bespaar ik vele pinten en druppels. Ik mag zeggen dat ik alle dagen zeven franken over heb*' [20].

Emile Tibbaut over de moderniteit

Naast de talloze brieven van emigranten, met versnipperde, impressionistische, eigengereide en soms contradictorische berichten, publiceerde *'t Getrouwe* bij momenten lange artikels over de landverhuizing, gespreid over verschillende episodes. Ze gaven een volledi ger beeld van het leven in Noord-Amerika, en lichtten het continent door als bestemming voor landverhuizers. In tegenstelling tot de brieven van de landverhuizers, waarvoor *'t Getrouwe* niet meer dan een soort doorgeefluik lijkt te zijn geweest, kunnen we achter deze lange reeksen een redactioneel beleid vermoeden.

Een eerste werd geschreven door een zekere Em. Tibbaut onder de titel *Naar Amerika*, en liep in de winter van 1905 - 1906. We kennen de identiteit van de schrijver niet met zekerheid, maar het is verleidelijk om te denken dat het hier gaat om de katholieke politicus en baron Emile Tibbaut (Kalken, 1862 – Parijs, 1935). De artikels zijn in ieder geval het resultaat van een rondreis door de Verenigde Staten, door iemand die de status had om toegang te krijgen tot plaatsen waar de gewone man niet zomaar naar binnen mocht (met name de Special Board of Inquiry op Ellis Island, zoals we zullen zien). Ook de gegevens die in de tekst zijn verwerkt, verraden een man die meer dan gemiddeld geïnteresseerd was in economie, beleid en maatschappelijke organisatie.

Emile Tibbaut was advocaat in Gent en schopte het achtereenvolgens tot Gents gemeenteraadslid en volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Dendermonde. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was hij voorzitter van de Landbouwsectie van het Nationaal Hulp- en Voedingscomité. In 1926 werd hij voorzitter van Werk van den Akker, een organisatie die volkstuinen promootte om de plattelandsvlucht en crisissen tegen te gaan. Ook was hij betrokken bij de Oost-Vlaamse Landbouwersbond, en lid van de algemene vergadering van het Katholiek Verbond [21].

Tibbaut begint zijn reeks met een beschrijving van de overtocht [22]. Daarover bestaan veel misverstanden volgens hem. Velen denken dat, zodra ze een ticket van de scheepvaartmaatschappij hebben, ze zich nergens zorgen over hoeven te maken. Dit klopt niet. De passagiersrederijen mogen dan wel in de overtocht voorzien, voor het overige is de emigrant op zichzelf aangewezen. 'De reis is ver en lastig', schrijft Tibbaut. Eens in Amerika kan de afstand van de haven tot de uiteindelijke bestemming tot 1.500 mijl bedragen. Er moet vaak van trein gewisseld worden, en dat is delicaat.

Op alle plaatsen staan zakkenrollers en afzetters met hongerige magen te loeren om de onervaren reiziger beet te nemen, om hen op te houden en hun den trein te doen missen en zodoende in het een of ander hotel (beter gezegd roovershol) te krijgen.

Het ergste zijn de zeehavens. Bij de aankomst van een boot staat alles in rep en roer. Onervaren reizigers raken in paniek en kunnen zich maar moeilijk een weg door de chaos banen, spoortickets op de kop tikken en hun bagage tot aan het station krijgen. Een uitgelezen kans voor afzetters, volgens Tibbaut. Ze zijn 'met hoopen' aanwezig en worden dikwijls nog geholpen door de plaatselijke politie. Het beste is dan ook om genoeg inlichtingen in te winnen voor het vertrek.

Het is noodig, druk noodig aan de uitwijkelingen eene bereidwillige hand en raad te geven, vooral op dit oogenblik, want nooit verlieten zooveel Vlamingen hun Vaderland om in het vrij Amerika in weinige jaren hun fortuin op te doen als nu.

Voor de meeste landverhuizers is New York de plaats waar ze aan land komen in de Verenigde Staten. Het eiland Manhattan is omgeven door 'honderde en honderde' dokken waar boten uit heel de wereld aanleggen.

De beweging welke de haven, met inrichtingen, aanbrengt in de stad, is ongelooflijk, en het eerste dat den reiziger treft is het ruchtig leven dat hem langs alle kanten omringt bij het afstappen te New-York [23].



Schip van de Red Star Line met op de achtergrond de aanlegkades in New York en de skyline van Manhattan. (Collectie vzw Vrienden van de Red Star Line)

Eens aan wal, treft het ratelen van de 'elevated' volgens Tibbaut ieders oor. Dat zijn tramstellen die op verhoogde sporen boven het straatgewoel heen denderen. Ook op de begane grond en onder het straatniveau rijden elektrische trolleys en metro's. Voor de nieuwkomer uit het rustieke Vlaamse platteland is het wennen.

Of men, in die beweging, hoeft gebruik te maken van oogen, handen en voeten, dient niet gezegd te worden. Ongelukken komen er dagelijks voor, zooveel te meer dat de trams zoo kort omdraaien dat zij, met het voor- en achterdeel van de straat afzwieren op twee meters afstand. Men is er zoo gewoon aan geworden dat men er niet meer van spreekt. Die onveiligheid bestaat gansch Amerika door [24].

Zelfredzaamheid is een hoog goed voor de reiziger in de Verenigde Staten. Wie na veel waaghalzerij zijn hotel heeft bereikt, dient er zich op voor te bereiden dat de bediende aan de receptie een net gearriveerde gast nooit uit zichzelf zal aanspreken. Werken en tijd winnen is de hoofdbekommernis van de Amerikaan. Thuis en op reis is hij beleefd en spraakzaam, maar eens aan de arbeid wil hij van geen getalm weten. Wanneer men vraagt of er kamers vrij zijn, antwoordt de dienstdoende receptionist met een kort "yes", en ratelt hij zonder veel poeha de prijzen af tot een vergelijk wordt bekomen. Ook op de hotelkamer is alles ingericht om de bediening zoveel mogelijk te ontlasten. Nogal wat gasten leren hierdoor een aantal uitvindingen kennen die bij hen thuis nog geen brede ingang hebben gevonden.

't Licht is elektrisch. Het water van den lavabo of waschtafel komt aan en loopt weg met kranen, die gij zelf behandelt naar goeddunken. Het bad dat gewoonlijk met een cabinet, aan de kamer behoort, vult gij volgens beliefte met warm en koud water, hetwelk gij na gebruik laat wegloopen. Telefoons stellen u in staat te spreken hetzij in de stad hetzij in het hotel [25].

Schoenen poetsen is in New York geen bekommernis van het hotelpersoneel. Wie het leer aan zijn voeten wil laten glanzen, gaat best de straat op, of zoekt in de bijzalen van het hotel naar een poetser.

Zwarte vakmannen, of somtijds kleine italianers weten dit te verrichten met eene wonderbare snelheid; op twee minuten tijd zijn de broek omgesloofd, de schoenen ingesmeerd, met dubbelen borstel gewreven, en klaar gemaakt [26].

Terug in de stad beheersen de wolkenkrabbers het straatbeeld.

*'t Is om over voldoende plaats te beschikken dat men aldaar die reusachtige gebouwen heeft opgericht die men "rhijscrapers" (*sic*) 't is te zeggen hemelkrabbers noemt, en die tot dertig verdiepen hoog zijn. 's Nachts staan zij ledig, gelijk onze gerechtshoven, verlaten door de bedienden die allen huiswaarts snellen per tram; maar in den dag is er leven gelijk in biekorven, of liever gelijk in steden* [27].

Elk gebouw is volgens Tibbaut zelfbedruipend. Onder de grond staan reusachtige antracietgeneratoren. Ze zorgen voor licht, verwarming, ijs in de zomer en drijven de supersnelle liften aan.

Overal is hunne beweging zeer groot, maar te Chicago is hunne vlucht zo groot dat bij het nederdalen u als 't ware de adem wordt afgesneden, en dat men bij het plotseling stilhouden eenen schok bekomt die de knieën doet plooien [28].

In de V.S. zit geld, zoveel is duidelijk. De industrie is de laatste jaren sterk gegroeid. Hoge inkomstenbelastingen maken het volgens Tibbaut voor buitenlandse bedrijven schier onmogelijk om concurrerend te zijn. Hoge verkoopprijzen en dito winstmarges zorgen voor aanzienlijke kapitaalconcentraties en schaalvergroting bij de bedrijven. Zo heeft het slachthuis Swift & Co in Chicago in 1903 'voor een milliard goed verkocht'. Die astronomische omzet wordt bereikt door een verregaande rationalisering en mechanisering van het productieproces. Het werk is gespecialiseerd en elke man doet altijd hetzelfde.

Welk gehuil, wat stroomen bloeds, welke reuk van slachtvleesch hoef ik niet zeggen; maar voor den toezichter gaan de verrichtingen zoo snel vooruit, dat zijne nieuwsgierigheid steeds opgewekt wordt, en dat de afschuwelijkheid van het schouwspel onderdoet voor de bewondering der menschelijke behendigheid [29].

De werknemers vindt Tibbaut goed georganiseerd. De vakbonden bedienen zich behendig, maar volgens sommigen te lichtzinnig, van het stakingswapen. Op Labour Day is hij in New York, en kan hij met eigen ogen aanschouwen hoe de vakbonden erin slagen 40.000 arbeiders te mobiliseren voor een kleurrijke optocht met vlaggen, fanfares en 'hunne eigenaardige bekleeding'. Deze strenge organisatie van het werk heeft ook een keerzijde, die vooral de aspirant-landverhuizers goed in hun oren zouden moeten knopen. Een betrekking bemachtigen is namelijk niet zo makkelijk . De eerste de beste job, zoals straatveger, is syndicaal geregeld.

De ongelukkige die te midden van die hooge loonen geenen dienst bekomt, kan dieper vallen dan in Europa [30].

Daarom ook probeert de Amerikaanse overheid de immigrantenstroom te beteugelen. Op Ellis Island wacht de derdeklassepassagiers van de schepen die de haven van New York binnenvaren, een grondig onderzoek. Diegenen van wie wordt vermoed dat ze in de Verenigde Staten ten laste zullen vallen van de maatschappij, moeten voor een speciale raad (de Special Board of Inquiry) verschijnen.

Velen van die uitwijkelingen zijn menschen die hun land verlaten omdat zij er niets anders in zien dan armoede en ellende voor de toekomst en die de hand uitreiken tot Amerika als tot een land van verlossing. En zij staan daar voor eenen rechter die, met een woord, ze zal terugjagen naar hun land en ze weer hopeloos doen dompelen in de verlatenheid en het gebrek, (....) [31]

De boodschap van Emile Tibbaut is dan ook dubbelzinnig. Aan de ene kant schetst hij een uiterst wervend beeld van de Amerikaanse maatschappij, met futuristische steden, een vitale economie vol opportuniteiten en een mentaliteit die draait rond vooruitgang. Anderzijds besluit hij met een niet mis te verstane waarschuwing aan het adres van de would-be emigrant en eindigt zijn reeks met een uitbarsting van onvervalst patriottisme.

Ja, de vaderlandsliefde, die zoo rustig scheen te slapen op den geboortegrond, ontwaakte dit jaar bij 't herdenken onzer geschiedenis. Zij schoot levendiger op, zoo het gebeurt in t hart van den reiziger die, op den vreemde, België omhuld ziet met achting en gezag. Moge zij steeds groeien en voortleven bij ons nageslacht als een ouderpand van voortdurend geluk en zege [32].

Jozef Nys over de landverhuizing

De bijdragen van Em(ile) Tibbaut geven een beeld van de toenmalige moderniteit in de Verenigde Staten, en haar effect op de Europese reiziger die haar uitwassen voor de eerste keer mocht aanschouwen. Maar ze vormen ook een reisverslag van iemand die in een totaal andere wereld leefde dan het gros van de emigranten die in derde klas reisden, en in Amerika met hard werken een nieuw leven probeerden op te bouwen.

Jozef Nys, die vanaf 1907 de Amerikaanse berichtgeving in *'t Getrouwe* domineerde, schreef vanuit het hart van de immigrantengemeenschap. In dat jaar rekruteerde het weekblad de Brusselaar, die ook de *Gazette van Moline* oprichtte [33], als vaste medewerker in de Verenigde Staten [34]. In september 1906 was al een artikel van zijn hand in de krant verschenen dat was overgenomen uit *Onze Standaard*, een Vlaamse krant in De Pere, Wisconsin. Hij beschreef behoorlijk gedetailleerd de Belgische gemeenschap in de Verenigde Staten, met voorstelling van de Belgische clubs in Moline, Mishawaka, en Chicago [35].

In de zomer van 1907 vulde hij eigenhandig nagenoeg de volledige rubriek *Brieven van Amerika*. Zijn brieven, die op elkaar aansluiten, vormen bijna een praktische handleiding voor de emigrant. Hij valt met de deur in huis. 'Wat is Amerika? En wat zijn de Amerikanen?', vraagt hij zich in de titel van zijn eerste bijdrage af. Hij geeft, bij wijze van aanhef, meteen een antwoord.

> *Amerika is het land der onmeetbare ruimten en verhoudingen; het land der dollars en van de elektriciteit; het land waar de vlakten uitgestrekter, de stroomen machtiger, de watervallen hooger, de bruggen langer, de bliksemtreinen sneller, de ongelukken afgrijselijker zijn dan ergens anders ter wereld; het land waar dagelijks bij de spoorwegongelukken meer menschen omkomen dan in geheel Europa in een gansch jaar, waar de schurken talrijker, de dieven brutaler, de moordenaars onbeschaamder, de beschaafde lieden zeldzamer zijn dan waar ook; het land waar de tanden valscher; de ziekten doodelijker zijn dan waar elders; het land der onmetelijke natuurschatten en van de meest grootsche roofzucht der menschen; kortom, het land der buitengewone tegenstellingen der fabelachtige uitersten, van de waanzinnige overdrijving en de onbegrensde dollarsjacht [36].*

''t Wil al naar Amerika', schrijft hij. Daar valt iets voor te zeggen. Waarom zou men, wanneer men gezond is en goed kan werken, niet proberen om vooruit te komen in het leven? Vooral als er in de Verenigde Staten zoveel werk te rapen valt? Maar wie zich voorstelt dat het er 'allemaal suikerlekken' is, valt bedrogen uit. Kandidaat-emigranten moeten zich vooral ervoor hoeden zich te laten meeslepen door landagenten en -speculanten. Soms balancerend op de rand van de wet, lokken ze mensen uit Europa om hun gronden te cultiveren en op te waarderen. Het jaar voordien waren 200 Belgen op die manier naar South-Carolina vertrokken. Daarvan bleven er volgens Nys een jaar later nog geen zestig over. De meesten raakten er maar moeilijk aan werk. Ze trokken verder naar andere bestemmingen in de V.S. of keerden terug naar huis. De boodschap is duidelijk, en is een echo van die van Tibbaut: 'Opgepast en niet te lichtzinnig den grooten plas oversteken' [37].

Welke maatregelen dient men te nemen voor de reis? 'Vooral moeten de personen die naar Amerika willen komen goed gezond zijn', *want ze worden bij aankomst gecontroleerd. Nys bericht, naar waarheid, dat het vooral de ogen zijn die nauwkeurig worden onderzocht. Trachoom was een zeer besmettelijke oogziekte die in de Verenigde Staten geassocieerd werd met de veronderstelde primitieve en onhygiënische levensomstandigheden in Oost-Europa. Door met een prikker of haakje achter het ooglid te schrapen, kon de dokter vaststellen of er zich schimmel bevond. Om te vermijden dat men in New York onverrichter zake moet terugkeren, raadt Nys aan om voor het vertrek een plaatselijke geneesheer te bezoeken. Verder is het belangrijk om goede dekens mee te nemen. Op de stoomboten komen die goed van pas in de slaapzalen van de derde klasse.*

Maar Jozef Nys lijkt toch voornamelijk bezorgd om het welzijn van de landverhuizer die het wil maken in de agrarische sector. Vier gulden regels zijn volgens hem: geen grond kopen in België, maar eerst zelf gaan kijken; geen grond kopen zonder eerst ter plaatse de landbouw, die anders is dan in Vlaanderen, te leren; alleen komen, en het gezin maar laten overkomen wanneer de beslissing om definitief te blijven gemaakt is; en rekening houden met de temperatuur, die tijdens de zomer in het binnenland zeer hoog is [38].

Met Em(ile) Tibbaut waarschuwt Jozef Nys voor de controles bij aankomst in de Verenigde Staten. Maar anders dan ze te dramatiseren of als opstapje te gebruiken om landverhuizing te ontmoedigen, beschrijft Nys ze nuchter, en probeert hij de mensen die willen vertrekken erop voor te bereiden. De procedures bij de tolbeambten duren niet lang. De emigrant kan gerust stukken uit zijn huisraad meenemen. Op Ellis Island volgt een geneeskundig onderzoek [39], althans voor de passagiers uit de derde klasse. Tweedeklassereizigers ondergaan een summiere check-up aan boord. Na een eerste onderzoek in de grote zaal moet de immigrant naar een tweede toezichter, die nagaat of hij in staat is in zijn eigen onderhoud te voorzien. Daarna vraagt een derde beambte naar de uiteindelijke bestemming. Zodra alle controles achter de rug zijn worden de immigranten met speciale boten naar de trein of terug naar het schip gebracht. Op die manier ontsnappen ze aan de uitbuiting van allerlei zwendelaars.



Immigranten arriveren op Ellis Island voor het medisch onderzoek. (collectie Ellis Island Museum)

Wie wordt afgekeurd, wordt op kosten van de scheepvaartmaatschappij terug naar huis gezonden. Voor landverhuizers die in de problemen raken, geeft Nys enkele nuttige adressen mee: het Belgisch consulaat en de katholieke liefdadigheidsvereniging voor emigranten, het Sint-Raphaëlsgenootschap [40]. De Belgische emigranten die de V.S. binnen raken, nemen de trein en sporen op twee dagen tijd naar Chicago, van waaruit de 'Belgische' bestemmingen in Illinois, Michigan, Wisconsin en rond Detroit het makkelijkst te bereiken zijn. In Chicago worden de emigranten in aparte wagons naar het station gebracht, waar ze de trein naar hun uiteindelijke bestemming kunnen nemen [41]. Het gestroomlijnde proces dat blijkt uit de brieven van Jozef Nys, verschilt sterk van de chaos in de treinstations en havensteden die Tibbaut beweert gezien te hebben. Vermoedelijk geeft dit de verschillende perspectieven weer van de begoede reiziger die zelfstandig reist, en de immigrant die rond die periode effectief van begin tot het einde van zijn tocht werd begeleid.

Wat kan men beginnen, eens op de bestemming? Volgens Jozef Nys zijn de lonen voor arbeiders hoog, en is er genoeg werkgelegenheid. De meeste immigranten vestigen zich dan ook in de stad. Hij vindt dit echter een slechte zaak.

> *Dit is slecht, want door de reeds overbevolkte streken nog dichter te bevolken vermeerderen zij op zulke plaatsen de heerschende ontevredenheid. De landverhuizers moeten meer naar de vruchtbare vlakten gaan. Daar is behoefte aan volk, en daar is de immigrant spoedig onafhankelijk en zelfs rijk [42].*

Het platteland biedt dus niet alleen de beste economische opportuniteiten, het is ook een dam tegen de xenofobie van de Amerikaanse bevolking. Nys komt meermaals op dit punt terug. Onder de titel 'Waar moeten onze Belgen die naar Amerika komen naar toe?', breekt hij nogmaals een lans voor de boerenstiel. De hoge lonen die in de steden worden uitbetaald, verblinden volgens hem veel mensen. Nochtans kan de boerenknecht rijk worden door eerst een paar jaar in loonverband te werken, dan een boerderij te kopen met wat hij heeft gespaard, en vervolgens enkele jaren hard te werken en spaarzaam te leven [43].

> *De welstand en snelle vooruitgang der boeren en de verbazingwekkende opkomst van schoone boerendorpen, schijnt vooral daaraan toe te schrijven, dat elke boer weet dat hij voor zich zelf alleen werkt, dat hij zelf en alleen de vruchten van zijn arbeid plukken zal, dat hij alleen heer en meester is en dat geen eigenaar hem van zijn grond kan verjagen of hooger huur kan afpersen, gelijk dit maar al te dikwijls in België het geval is [44].*

Hoewel het zaken betreft 'die den landbouw niet aangaan, maar die toch (...) van even groot en van grooter belang zijn dan zijn koeien en paarden' heeft Nys het speciaal voor de katholieke landbouwer ook over de godsdienst in Amerika. Een ellenlange opsomming van indrukwekkende cijfers in verband met het Amerikaanse katholicisme (ledentallen, geestelijken, bisschoppen, parochies, weeshuizen, seminaries, scholen,...) wordt besloten met een geruststellende gedachte voor de lezers in het toenmalige godvruchtige Vlaanderen:

> *Wanneer men hier naar de H. Mis gaat, kan men zien dat hier beter orde is dan in België[45].*

In het besluit van zijn eerste artikelenreeks geeft Jozef Nys een dubbele boodschap. Hij beschrijft de V.S., trouw aan de lijn die hij in de hele reeks heeft aangehouden, als een land met veel potentieel en 'schoone vooruitzichten'. Maar tegelijk deinst hij ervoor terug om zijn lezers in zoveel woorden aan te sporen om de oversteek te wagen. Daarvoor blijft migratie een te grote gok. Hij hoopt een zo objectief mogelijk beeld te hebben geschetst en laat de keuze aan de lezer.

> *De belanghebbenden hebben het voor en het tegen gehoord. Zij weten hoe het er in Amerika uitziet, want ik heb het goede en het kwade medegedeeld en niets verzwegen*[46].

Toch moeten vooral de landbouwers met emigratieplannen zich gerustgesteld gevoeld hebben door de raadgevingen van Nys. Voor de boer blijkt emigratie een goede keuze, beter dan voor de arbeider in de steden. We stipten het eerder al aan: als er al een rode draad loopt door de Amerikaanse correspondentie in *'t Getrouwe*, dan is het de voorstelling van het landbouwbedrijf als de ideale keuze voor de Vlaamse emigrant in Amerika.
De voorbeelden zijn legio. Een artikel dat uit het *Nederlandse Fondsenblad* werd overgenomen, laat een zekere J. Albrecht[47] aan het woord.

> *Toch, hoewel het beslist onwaar is dat iedereen hier boeren kan, is het boeren hier veel gemakkelijker dan in de landen der oude wereld.*

De landbouw is in Amerika, zeker in vergelijking met Europa, verregaand gemechaniseerd. Geen gezwoeg meer met zeis of sikkel, of aardappelen poten met de hand.

> *Aardappels planten en rooien kunt gij doen zonder er aan te raken. Zij worden zelfs in den zak gestopt, zonder dat gij handen behoeft vuil te maken. Als gij ooit hebt gezien hoe eene machien het tarwegraan afsnijdt en bindt en het zelfs gedorschen in de zakken doet te recht komen, dan vraagt gij u zelven af, wat blijft er nog te doen over voor den man.*

Pater Strubbe en Octaaf Rodts over Canada

Edward Strubbe werd in 1848 geboren in Brugge. In 1883 trad hij toe tot de Belgische orde van de Redemptoristen, die intensief aan missiewerk deed bij Canadese immigrantengemeenschappen. Strubbe had 18 jaar gewerkt in de Sint-Annaparochie in Montréal, waar hij zich zeer populair maakte bij de Ierse katholieke gemeenschap.[48] Hij hield er zich vooral graag bezig met jeugdwerk [49]. In 1903 werd hij naar België teruggeroepen, tot verbijstering van zijn parochianen. Terug in zijn vaderland, gaf Pater Strubbe een lezing voor een 'grooten hoop belanghebbende menschen' in Tielt, die 't Getrouwe publiceerde[50]. In een toespraak die bij momenten meer weg had van een donderpreek, lag het accent eveneens op het boerenbedrijf in de Nieuwe Wereld. De waarschuwingen aan het adres van zijn landgenoten waren echter niet uit de lucht.

> *Naar Amerika moet gaan: hij die hier wat mispikkeld heeft, of zijne schuld niet kan betalen, maar denk niet dat ze ginder welgekomen zijn. Mogen naar Amerika gaan: de landbouwers, vooral als ze wat geld hebben. 15000 frs kan men daar goed gebruiken, maar wie dat hier ook goed gebruiken kan, moet het ginder niet gaan riskeren. (....) 't Is waar dat men in Canada eene hofstede kan bekomen voor weinig geld, (...). Doch de*

goede plekken zijn meestal genomen, en er is geen keure meer; ge moet gaan waar ze u zenden; ge moet nemen wat er nog te krijgen is, somwijlen honderden uren verre van steden en bewoonde plaatsen, en daar moet ge zien klaar te spelen.

Bovendien is het land woest, moet men bossen rooien om landbouwgrond te winnen en is er overvloedige sneeuw.

Een goed lot krijgen, is moeilijk geworden. Er zijn ginder nog weinig wegen. De verkregene hofstede is somwijlen ver afgelegen. Maar men moet niet alleenlijk het land aan de bosschagie en om het zoo te zeggen aan de wildernis ontwoekeren; men moet de hofstede bekleeden met beestiaal; men moet gerief en alaam hebben; men moet huis en stelling bouwen; men moet voor planten en zaad zorgen; men moet middels genoeg hebben om, een goed twee jaar voort te leven, en alzoo verstaat gij waarom ik zeg, dat er een nog een al schoon fortuintje noodig is voor de landbouwers, om met kanse naar Canada te gaan boeren.

De boer die het wil maken in Canada, heeft ten slotte ook geestelijk zijn zaakjes best op orde.

De boeremensch die naar Amerika trekt moet matig zijn. Dit is eene groote vereischte. De drank is er duur; 't bier is er slecht; de whiskij, die onzen genever vervangt, is er zeer fel. In de herberg is er niet te praten of te spelen; er zijn zelfs veelal geene stoelen, en de drank wordt er staande en in korten tijd genomen. Ziet ge nu iemand die "met eenen droogen lever" ligt en naar Canada trekt ! ... Hij wil alle stappen naar de herberg; hij drinkt er teug op teug; hij is er gauw aan.

De emigrant moet volgens Strubbe door en door christelijk zijn, want de kans dat hij zijn geloof verliest is groot. Er zijn weinig kerken, ze zijn verafgelegen, en de priesters zijn schaars. Het kan dan ook lang duren vooraleer men de sacramenten kan ontvangen, mocht dat nodig zijn. Wel is er de verleiding. `

(...) slechte of onverschillige drukpers, en bovenal protestantsche propagande, zoo dat bij voorbeeld hollandsche dominés bij vlaamsche uitwijkelingen maar al te dikwijls en te vele gehoor vinden. Alzoo heb ik in deze betreurensweerdige zake geweten, dat vlaamsche familiën, of geheel heidensch, of protestantsch geworden waren.

Het besluit van pater Strubbe is overduidelijk.

Zie niet naar mijn voorbeeld (...) Wat u betreft, als het maar enigzins kan, blijft in uw Vlaanderland, rond uwen Vlaamschen heerd, (...)

De Belgische uitwijking naar Canada bleef beperkt in vergelijking met die naar de Verenigde Staten, zeker vòòr de Eerste Wereldoorlog. In de tijd van pater Strubbe heerste de Belgische clerus er weliswaar over het missiewerk, maar de emigratie bleef beperkt. Pas vanaf het einde van de jaren 1890 kunnen we spreken van een betekenisvolle migratiebeweging richting Canada. Tussen 1901 en 1911 vertrekken er 7.000 Belgen. Het betreft voornamelijk landbouwers, en in mindere mate mijnwerkers. Ze vinden werk in de fruitteelt van Brits-Colombia, de bietenteelt in Zuidwest-Ontario, of de fokkerij van zilvervossen in Quebec. De provincie Manitoba stelde 60 ha land ter beschikking van

kolonisten die wilden starten met een groot landbouwbedrijf (het lijkt erop dat pater Strubbe vooral hiertegen van leer heeft getrokken in zijn toespraak in Tielt).
Nochtans waren de Belgen gegeerde immigranten. De Canadese overheid stuurde de immigratie veel meer dan haar Amerikaanse evenknie. In België voerde ze een actieve rekruteringspolitiek. Het land was katholiek, had een aanzienlijke Franstalige bevolking en werd gezien als een natie van harde werkers. De Canadese regering vaardigde een vertegenwoordiger af naar Antwerpen, Tréau de Coeli, die de Canadese immigratiepropaganda moest coördineren. Hij verspreidde informatie onder de bevolking, organiseerde conferenties en bezorgde – ook toen al een omstreden actie – didactisch materiaal aan de scholen. Daarnaast zette Canada zwaar in op de wereldtentoonstellingen in Antwerpen (1895), Luik (1905) en Brussel (1910). In de Canadese paviljoenen werd een beeld geschetst van onuitputtelijke natuurlijke rijkdommen, eindeloze graanvlakten en één van de meest ertsrijke bodems ter wereld. Toch verlegde de Belgische emigratie zich pas na de Eerste Wereldoorlog wat naar Canada, als gevolg van de immigratiebeperkingen in de V.S. aan het begin van de jaren 1920 [51].

Met de rede van pater Strubbe als de uitzondering die de regel bevestigt, besteedde *'t Getrouwe Maldeghem* aanvankelijk geen aandacht aan Canada. Tot in 1912 een zekere Octaaf Rodts met grote regelmaat berichten begon te sturen uit Manitoba. Zijn betrokkenheid bij de emigratie staat in schril contrast met de neutraliteit die Jozef Nys enkele jaren voordien nastreefde. In zijn berichten zelden een onvertogen woord over de streek. In Winnipeg zijn de straten breed en staan er prachtige gebouwen langs de lanen[52]. Rodts neemt uitgebreide lijsten op met de lonen van een hele waaier beroepen, en met de vermelding dat de lonen in Canada 'geregeld worden betaald' [53]. In vergelijking zijn de lonen in Chicago trouwens maar klein. Want ook al is het leven in Canada duurder, 'de toestanden' zijn er beter dan in de V.S. [54].

Over Bashaw in de provincie Alberta lezen we dat het dorp zonder twijfel 'een belangrijk midden van Landbouw en nijverheid' wordt. Hoe kan het ook anders?

> *Men kan er bekomen 5 tot 10 acres bestgelegen land in de nabijheid der stad, aan 75 dollars per acre, betaalbaar in een zeker getal jaren. Het is stellig dat iemand die de groentenmarkt kent hier moet gelukken [55].*

De grote steden in de nabijheid van Bashaw hebben volgens Rodts goede markten, het klimaat is er uitstekend (men spreekt van 'Zonnig Alberta'), en de grond – rijke zwarte leem – is zo vruchtbaar dat bemesten onnodig is. Rodts sluit af dat lezers of lezeressen die verdere inlichtingen wensen, hem maar hoeven te schrijven, 'hoe meer hoe liever' [56]. De agenda van Octaaf Rodts is duidelijk, en zijn ongetemperd enthousiasme voor gelijk welke stad in Canada doet meteen vermoeden dat hij op één of andere manier bij het emigratiebedrijf betrokken was.

Niet lang daarna schakelde Rodts een versnelling hoger. In april 1913 [57] maakte hij in *'t Getrouwe* de plannen van de Million for Manitoba League wereldkundig om in de provincie een Belgisch-Vlaamse kolonie te stichten. Die zou voorzien zijn van onder andere goede huizen, haar eigen kerk, een school, ontspanningsgelegenheid en een melkerij, hetgeen er een echt Vlaams dorp van zou maken. De gronden zouden verdeeld worden in boerderijen van 80 aren, elk voorzien van zes koeien, zes schapen, twee zeugen, een goed koppel merriepaarden, wat pluimvee en de nodige gereedschappen. Iedere kolonie zou geleid

worden door een 'leeraar' van de Million for Manitoba League, die de opbrengst moest maximaliseren. De secretaris van de League, Mr. Whellams, wordt geciteerd:

> *Ik heb heel Europa doorreisd, maar nergens vond ik bekwamere landbouwers dan in België. De Vlaamse boeren zijn werkzaam, vernuftig en vol wilskrachts (*sic*), een voorbeeld voor andere volkeren? Zoo 't mogelijk is, wenschen wij uit ganscher hart, hier eene Vlaamsche Kolonie te bezitten.*

Rodts sluit het bericht naar goede gewoonte af met de uitnodiging aan geïnteresseerden om hem te schrijven voor verdere informatie. Toch geeft hij zichzelf wat meer bloot dat normaal, want hij voegt toe:

> *Ik ben gelast en gemachtigd door de Million for Manitoba League onderhandelingen aan te gaan met de belanghebbenden.*

Octaaf Rodts verdiende met andere woorden geld aan de emigratie. Met zijn advertenties stuurde hij aan op net datgene waar Jozef Nys voor waarschuwde: al vanuit België grond te kopen. In 't Getrouwe van Maldegem was Rodts in die dagen de enige bron over Canada. Zijn allerminst neutrale beweringen werden dus niet aangevochten.

De rederijen en hun propaganda

De Amerikaanse overheid liet zich niet in met propaganda in de Europese emigratieregio's. De rederijen die de overtocht verzorgden, zoals de Red Star Line, des te meer.



Affiche van de Red Star Line (collectie Red Star Line Museum).

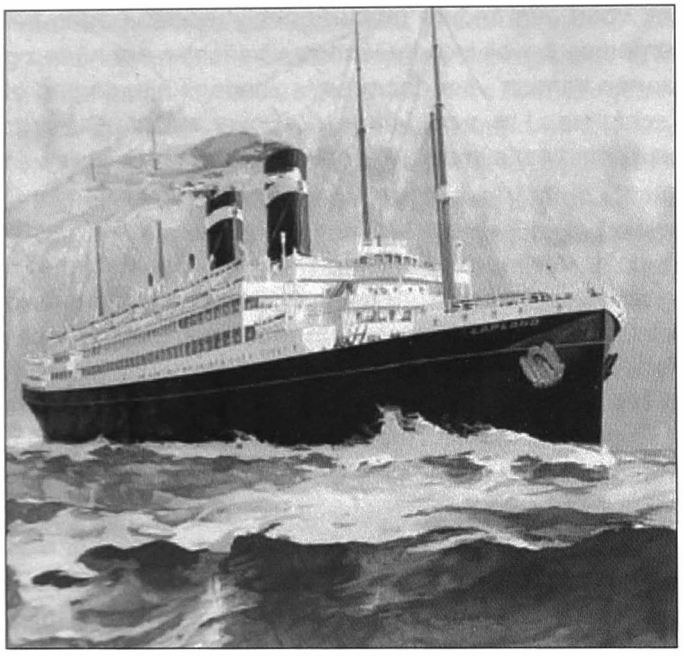

De Red Star Line pakte op haar affiches uit met de SS Lapland (collectie Red Star Line Museum).

De passagiersscheepvaart over de Atlantische Oceaan was een grootschalige en hypercompetitieve bedrijfstak, waarin grote belangen op het spel stonden. Klantenwerving en promotie waren met andere woorden cruciaal. De Red Star Line, gesticht in 1873 in Philadelphia maar opererend vanuit Antwerpen, stond bekend om haar aantrekkelijke affiches. De rederij trok daarvoor gerenommeerde grafici aan, zoals Henri Cassiers.

Elke rederij beschikte over een uitgebreid netwerk van emigratieagenten, onderagenten en hulpagenten, dat zich over heel Europa uitstrekte tot in de kleinste dorpen. Vaak ging het om plaatselijke winkeliers, schoolmeesters of caféhouders, die aan hun activiteiten voor de scheepvaartmaatschappijen een mooie bijverdienste hadden. Ze hielden kantoor in hun zaken of op andere plaatsen waar veel volk kwam. In de hoogtijdagen van de emigratie naar Amerika waren er in dezelfde streek dikwijls meerdere agenten, die elk een verschillende rederij vertegenwoordigden, met elkaar in competitie.

Soms werd die naijver persoonlijk. Rond 1910 waren er in Zomergem twee agenten actief: Raymond Bultinck voor de Red Star Line, en Theophiel De Rycke – 'Fiele van Zomergem' – voor de Cunard Line. De Cunard Line was een van de oudste rederijen voor passagierstransport in de Noord-Atlantische vaart. Zij vertrok uit Liverpool, maar toch kon men in België een passage boeken. Daarvoor moest men in Antwerpen eerst de ferry nemen naar een Engelse haven zoals Hull, Londen of Dover, en vandaar de trein naar Liverpool. Blijkbaar bestonden verhitte discussie over welke rederij de snelste overtocht aanbood. Bultinck van de Red Star Line liet de volgende advertentie in 't Getrouwe plaatsen:

> *Ik durf eene wedding aangaan met gelijk wie dat een passagier, vertrekkende met de S.S. Lapland (van de Red Star Line, bb) van Antwerpen, zoo gauw in New York zal zijn als een die vertrekt van Antwerpen naar Engeland en vandaar met de Mauretania (van de Cunard Line, bb) naar New York* [58].

Fiele van Zomergem, van zijn kant, vond een andere manier om zijn boodschap in het oog te laten springen bij de Zomergemse bevolking. *'t Getrouwe* berichtte dat hij bezig was om een schip te maken 'op eenen kamion', om daarmee 's zondags alle dorpen af te rijden. Op de wanden van het schip stond in grote letters: 'Zet over met de Cunard'. Fiele, bestuurde ondertussen de hele combinatie in de buik van het gevaarte, 'gelijk in een geblind oorlogschip' [59].

De emigratieagenten bespeelden de lokale pers intensief. Theophiel De Rycke, die later ook voor de Red Star Line zou gaan werken [60], was hoe dan ook een populaire en veel gelezen redacteur van het *Getrouwe Maldeghem*[61]. In Maldegem was Charles Devleesschouwer agent voor de Red Star Line. Hij liet advertentie na advertentie plaatsen in *'t Getrouwe.* Het lijkt erop dat hij ook klanten die de overtocht met de Red Star Line al gemaakt hadden, aanspoorde om naar Victor De Lille te schrijven, en hoog op te geven van de vlotte overtocht. Domien Verstraete uit Eede vertrok op 19 februari 1910, samen met 28 anderen uit de streek, met de SS Finland van de Red Star Line uit Antwerpen naar New York. Enkele maanden later schreef hij aan *'t Getrouwe* een extatisch verslag van de reis, met een complete opsomming van alle lekkernijen die men aan boord in de tweede klasse te eten kreeg: brood, aardappelen, kip, verse soep, groenten, fruit, vis, rosbief, worsten, koffie, thee,.... [62]

> *Zooals ge ziet een echt rijkemans leven en daarom hebben wij gezongen van waar kunnen wij nog beter zijn dan op de Red Star Line!* [63]

Domien Verstraete sluit af met een omstandige dankbetuiging aan agent Devleesschouwer.

> *Die hem opzoekt voor de reis naar America kan ervan overtuigd zijn den rechten man op de rechte plaats te vinden* [64].

Wanneer de rederijen een nieuw schip in dienst namen, pakten ze daarmee uit. De oceaanstomers werden voorgesteld als echte paleizen van de zee. Het waren huzarenstukjes van de scheepsbouw, met de nieuwste technologieën aan boord: krachtige en betrouwbare motoren, de modernste luxe en alle ruimte om de twee weken op zee zo aangenaam mogelijk te maken. In 1909 kwam de SS Lapland, het nieuwe vlaggenschip van de Red Star Line, in de vaart. Directeur Eduard Strasser nodigde de pers uit voor een lunch en een rondleiding aan boord van anderhalf uur. *'t Getrouwe* was erbij en vergaapte zich aan de pracht en praal van de eerste klasse en het meer betaalbare comfort van de tweede klasse.

> *Alles, in de aristokratische en ook wel in de burgerlijke wijken van deze vlottende stad – wij bedoelen de tweede klas, die veel rijker is dan de eerste op meenig andere Oceaanboot – is erop aangelegd om zooveel mogelijk te doen vergeten dat men aan boord van een schip is* [65].

Het mag duidelijk zijn: de scheepvaartmaatschappijen deden grote moeite om zoveel mogelijk mensen ervan te overtuigen de overtocht te maken, het liefst met één van hun boten. In die zin speelden zij ook een rol bij de instandhouding van de migratie naar Noord-Amerika. Toen de overheden van de V.S. en Canada in de jaren 1920 een steeds restrictiever immigratiebeleid begonnen te voeren, botste dit met de belangen

van de machtige rederijen. Met intens lobbywerk probeerden ze de besluitvorming te beïnvloeden. Ondertussen moesten hun agenten in Europa zich op een veld met steeds minder manoeuvreerruimte bewegen. In 1928 zorgde een op het eerste zicht onopvallende advertentie van Devleesschouwer, waarin kandidaat-emigranten naar Canada voor het voorjaar van 1929 werden opgeroepen zich bij hem te melden, voor deining. De Canadese emigratiecommissaris en gedelegeerde van de Canadian Pacific Railway in Antwerpen, Grosset, reageerde meteen. Hij liet de Belgische emigratiecommissaris weten dat het bericht in *'t Getrouwe Maldeghem* strijdig was met de instructies van de Canadese overheid. De Red Star Line moest onmiddellijk haar Maldegemse onderagent op de vingers tikken [66].


Red Star Line.

Eenige direkte Postlijn van Antwerpen naar de Vereenigde Staten van Noord Amerika en Canadian Pacific Railway.

Eenige direkte Lijn van Antwerpen naar Canada.

Voor inlichtingen, prijzen en reiskaarten wende men zich tot

Ch. Devleesschouwer

Agent der Red Star Line

MALDEGHEM (SCHEIDING).

Ontgoochelingen, crisissen en polemieken

Ondanks de pogingen van redacteurs zoals Jozef Nys om een evenwichtig beeld te schetsen van de emigratie naar Amerika, moest de kandidaat-landverhuizer zich dus proberen te oriënteren in een overvloed aan inlichtingen uit vaak partijdige bronnen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat sommigen moesten vaststellen dat het leven in Amerika moeilijker was dan ze zich hadden ingebeeld. Enkelen ventileerden hun ongenoegen in brieven aan *'t Getrouwe.*
Zo schrijft een zekere Pier Van Houdenhuize in 1907, na twintig jaar Amerika, zijn ontgoochelingen neer.

> *In het jaar 87 ben ik gegaan en in die boek die stond dat er de hagen verbonden waren met worsten en huizen bedekt met karmanaten (*carbonaden, bb*) en dat de zwijns liepen met mes in hulder gat maar als ik gunter kwamt het was geel en gansch anders: de hagen waren verbonden met prikkeldraad en dat was hard om in te bijten en de huizen waren gedoken met houten schaliën en van dat gebraad zwijn daar kunt ge van peizen wat ge wilt* [67]*.*

Zijn scherpe bewoordingen ontlokken meteen reactie. Een week later staat in *'t Getrouwe* een reactie van een zekere B. Verwulst in Wisconsin. Hij was in 1883 geëmigreerd. Zijn zwager was toen al drie jaar in de V.S. en had hem het geld voor de overtocht opgestuurd. Verwulst kocht er zich een 'farm'. De eerste twee jaar werd hij geteisterd door droogte en

had het moeilijk. Op de koop toe verloor hij 1893 zijn vrouw. Maar hij zette door, werkte hard, spaarde, en zie:

Nu ben ik weer getrouwd met een rijke Ierlandsche die geen kinderen heeft; ik heb zoowat 3.500 dollards, maar zij heeft veel meer. Ik woon nu in het dorp, omtrent 20 roeden van de kerk; ik ga alle dagen naar de mis, alsook om een pintje als ik zin heb; en ik geneer mij niet als het regent of dat de zon schijnt, als ik zin heb naar worsten of een beafstuk ik ga en koop het.(...) Ik was een arme werkman en nu heb ik al wat ik wil en ga het overige van mijn dagen in vrede slijten [68].

Ook Gustaaf De Prest uit Moline reageert heftig:

Nooit geen eenen baas die mij kommandeert. Dat maakt dat ik hier zoo geerne in Amerika ben. (...) Ik ben hier nu al vijftien maanden en ik ben er nog geen uur tegen mijn gedacht er in geweest [69].

In het najaar van 1907 raakt de economie in de Verenigde Staten in moeilijkheden als gevolg van een financiële crisis door enkele geruchtmakende faillissementen en een run op de banken. Die laagconjunctuur zorgt in 1908 voor een aanzienlijke dip in de emigratie. Volgens *Het Volk* zouden duizenden Belgen een armoedig leven leiden[70]. Ook in *'t Getrouwe* sijpelen de berichten door van de verslechterende toestand in Amerika. Jozef Nys bericht dat een groot aantal emigranten aan het terugkeren is naar het vaderland. Maar dat wil volgens hem absoluut niet zeggen dat het in de V.S. fundamenteel slechter gaat dan voorheen. Hij ziet in de huidige crisis namelijk de grote bevestiging van een stelling die hij in de jaren daarvoor tot vervelens toe heeft herhaald. Wie zich op de landbouw heeft toegelegd, ondervindt geen nadelige gevolgen van de crisis. Hij haalt cijfers van het Amerikaanse ministerie van Landbouw aan, die moeten bewijzen dat de landbouw het de afgelopen negen jaar goed heeft gedaan. De oogst van 1907 is meer waard dan ooit. Conclusie: de landbouwer is de rijkste en meest onafhankelijke van alle beroepen. Hij valt de berichtgeving van *Het Volk* rechtsreeks aan. Weliswaar zijn een aantal Belgen terug naar huis vertrokken, maar in de boskap is een overvloed aan werk, en veel boeren die berooid in Amerika waren aangekomen, zijn nu rijk. Nys wordt er bijna wanhopig van.

Wanneer zullen de Belgische boerenwerklieden die naar Amerika komen begrijpen, dat zij zich hier meer moeten toeleggen op den landbouw in plaats van de fabrieken te helpen gaan overbevolken [71].

In februari 1908 bericht Nys dat de Amerikaanse economie aantrekt en dat de hoop op betere tijden terugkeert bij grote delen van de Amerikaanse bevolking. De slechte tijd is gedaan.

De groote overvaart maatschappijen zullen nog voor een tijdje goede zaken doen, want als de stroom naar huis toe zal stilhouden, dan zal een andere stroom van terugkomers beginnen, die grooter zal zijn dan die welke men vroeger heeft gezien [72].

Dat was niet gelogen. Zowel in de Verenigde Staten als in Canada nam de immigratie snel toe tot aan het begin van de Eerste Wereldoorlog. In Antwerpen was 1913 een absoluut piekjaar. Alles zou waarschijnlijk op dat elan zijn doorgegaan, was het niet dat de oorlog op het Europese continent de emigratie tot haast nul herleidde.

De neergang in de jaren 1920

Na de Eerste Wereldoorlog verwachtte iedereen dat de trans-Atlantische migratie zich zou verderzetten als voordien. Het pakte anders uit. In de Verenigde Staten was de vijandigheid tegenover immigranten in het laatste kwart van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw sterk toegenomen. Al sinds jaar en dag bekeek de reeds gevestigde Amerikaanse bevolking de opeenvolgende golven van nieuwkomers met de nodige argwaan. Nu begon dit zich echter ook te vertalen in beleid. Anti-Aziatische sentimenten in het Westen resulteerden in de Chinese Exclusion Act (1882) en de Gentlemen's Agreement van 1907, die respectievelijk de immigratie van Chinezen en Japanners aan banden legde. In het Oosten concentreerden de acties van onder andere de Immigration Restriction League zich op Oost- en Zuid-Europeanen. Zij zagen in hen minderwaardige volkeren die niet voldeden aan het ideaal van de Angelsaksische blanke protestant, en vreesden dat ze de Amerikaanse natie zouden bezoedelen. De autoriteiten eisten steeds meer van de immigranten: ze moesten geestelijk en lichamelijk gezond zijn, mochten nog geen arbeidscontract hebben [73], moesten een taks betalen,.... .

In het begin van de jaren 1920 beperkte de V.S. het aantal immigranten die per jaar het land in mochten gevoelig. Daarmee legde ze de trans-Atlantische migratie nagenoeg volledig aan banden. In de tien jaar die daarop volgden namen de jaarlijkse aantallen immigranten die voet aan wal zetten in de Amerikaanse havensteden, een duik. De Grote Depressie in de jaren 1930 betekende het definitieve einde van de trans-Atlantische massamigratie. Dat is zeker niet alleen op conto te schrijven van de beruchte immigratiequota uit 1921 en 1924. De kolonisatie van het (Wilde) Westen van de Verenigde Staten was gedaan, en zowel de industrie als de landbouw waren zich steeds verder aan het rationaliseren en mechaniseren. In het diepe Zuiden van de V.S. resulteerden die ontwikkelingen in een steeds grotere werkloosheid onder de zwarte landarbeiders. Ze trokken massaal naar de grote industriesteden in het Noorden en het Oosten van de V.S., en namen er het werk in beslag dat tot dan meestal naar overzeese nieuwkomers ging. Tegelijk transformeerden oude Europese emigratielanden zoals België zich tot immigratielanden. Al in de jaren 1920 kwamen aanzienlijke aantallen Poolse mijnwerkers zich vestigen in Limburg.

In *'t Getrouwe Maldegem* vinden we al vòòr de Eerste Wereldoorlog de eerste berichten over de verslechterende toestand voor landverhuizers. Begin 1914 neemt het weekblad een 'waarschuwing tegen landverhuizing' over van het *Handelsblad* in Washington.

> *(...) ter informatie van diegenen die er mogelijker wijze over denken dit jaar naar het beloofde land uit te wijken. DOE HET NIET. Wacht minstens een half jaar. Wacht, indien mogelijk, een geheel jaar. Want we gaan hier slechte tijden tegemoet [74].*

Fabrieken krimpen in en danken arbeiders af, de werkloosheid is hoog, de vastgoedsector implodeert en ook het high societycircuit gaat door een dal. Zelfs de immer positieve Octaaf Rodts laat vanuit St.-Boniface in Canada weten dat het werk 'voortdurend zeer schaarsch' is [75].

In de brieven van Belgische emigranten lijkt meer en meer nostalgie en heimwee naar huis te sluipen. Opvallend genoeg is dat vooral zo in de correspondentie van Jozef Nys, die enkele jaren ervoor nog strijdvaardig de onheilsberichten over de crisis van 1907 nuanceerde. We lezen:

Want zijt gij het met mij eens: De plant, die tot vollen wasdom gekomen is op Belgischen bodem, kan nimmer meer vasten wortel schieten in Amerikaanschen grond, en kwijnt voor de lucht, en zon en wind van het lieve vaderland [76].

In het begin van de jaren 1920 kregen nogal wat Amerikaanse brieven een melancholische ondertoon. De beelden van het onmetelijke land van belofte, die zo'n vijftien jaar eerder de correspondentie van de Vlaamse emigranten aan *'t Getrouwe* domineerden, waren nagenoeg volledig verdwenen. In de plaats kwamen verzuchtingen van heimwee en klaagzangen over een samenleving waarvan de schrijver zich steeds verder verwijderd lijkt te voelen. 'Bolshevik neemt hier toe', schrijft Jules Bultinck, 'en het schijnt dat de drooge wet het hier slecht maakt, want daar is veel misnoegdheid' [77]. Door de drooglegging gaat de criminaliteit volgens hem steil omhoog [78]. De Amerikanen hebben er 'een handje van weg om te profiteeren', schrijft Bultinck. Ze verkopen geitenvlees als lam en 'stroopen de menschen hier van alle kanten'. Ook de belastingen rijzen de pan uit [79]. De vrouw van Philip Van de Velde schetst een beeld van de Spaanse griep, die lelijk heeft huisgehouden. Ze was met nog een aantal andere Belgen bij een Amerikaans gezin in dienst. Het huishouden werd zwaar getroffen: negen mensen werden ziek, van wie er twee stierven [80]. Verwulst meldt een sterk gestegen levensduurte: 'meer dan dubbel buiten voor den oorlog' [81]. Uit Detroit komt nieuws van loonmatigingen, sociale onlusten en stijgende criminaliteit [82]. Ook in 1921 houden de onheilsberichten aan. 'Ik laat u ook weten dat het hier nu geweldig slecht is in America', schrijft Rene Hennion. In Detroit is er grote werkloosheid. Men denkt best een tweede keer na, voor men naar Amerika vertrekt [83]. In St. Louis, Moline, Rochester,.. overal heerst de werkloosheid [84].

Het scherpst van toon is Jozef Nys. De fascinatie en het soms onverholen enthousiasme waarmee hij vòòr de Eerste Wereldoorlog kon schrijven over de Verenigde Staten, is volledig weg. Totaal gedesillusioneerd trekt hij van leer tegen de drooglegging.

De persoonlijke Vrijheid in de Vereenigde Staten is dood. Aardig en toch waar, in dit zoo genaamde "Vrije land". (...) Voortaan zal de afgesloofde en bezweete koolmijner en fabriekwerker zijn dorst mogen laven met ijswater [85].

Voor de rijken verandert er volgens Nys immers niet veel. Zij hebben zich kunnen voorbereiden en hun kelders volgestouwd met de grootste variëteit alcoholische dranken. Wel moeten alleen in New York al 3.000 drankhuizen sluiten, met alle sociale ellende van dien. Ook de nieuwe personenbelasting vindt geen genade.

Gij ziet van hier, dit valt wederom meest op de werkersbevolking. En dan zijn onze wetgevers verwonderd dat het volk hier verbitterd is, en dat er zoovele geheime oproerige vereenigingen bestaan [86].

Wanneer de republikeinse meerderheid vijf socialistische verkozenen uit de senaat van New York weert, schreeuwt Nys, die nochtans nooit een politieke voorkeur in linkse richting had laten blijken, integendeel zelfs – moord en brand.

Zulks gebeurt in het "Vrije Amerika" alleen. Waarom eenvoudig het stemrecht niet ontnemen aan alle socialistische burgers! [87]

Vele immigranten kiezen volgens Jozef Nys dan ook eieren voor hun geld en trekken terug naar Europa. Wie toch nog van plan is om naar Amerika te komen, raadt hij aan om twee keer na te denken [88].

Op 20 februari 1921 schrijft Jozef Nys een laatste brief naar *'t Getrouwe Maldeghem*, 'Vlaming van den echten stempel', en met de intentie om dat te blijven, kondigt hij aan naar België terug te keren [89]. Zoals al gezegd is de terugval van de overzeese migratie eerst en vooral te wijten aan de algemene internationale sociaal-economische en politieke situatie. Toch valt op dat de V.S. in de Amerikaanse briefwisseling van *'t Getrouwe*, na de Eerste Wereldoorlog wat van hun glans verloren. De drooglegging en de belastingen van de Amerikaanse overheid werden gezien als ongeoorloofd staatsingrijpen. Het beeld van de V.S. als land van de vrijheid vertoonde barsten.

Naarmate de jaren 1920 vorderen, werd de Amerikaanse correspondentie minder en minder belangrijk in *'t Getrouwe Maldeghem.* De immigratiequota in de V.S gaven nochtans nog aanleiding tot hoogdravende polemische geschriften. Een zekere Barbatus verdedigde de quota, omdat ze de beste krachten thuis hielden om België te dienen.

> *Moge deze handelswijze ons tot voorbeeld strekken en doen inzien dat ook in ons land de besten en de bekwaamsten de geestdrift moeten voelen om hier den strijd van 't leven aan te binden en de vruchten van hun arbeid te deelen met de bewoners van het land onzer vaderen* [90].

Een al even mysterieuze Rik reageerde met een ellenlang opiniestuk, waarin de verdiensten van de migratie door de ganse wereldgeschiedenis heen werden besproken. Emigratie is volgens diezelfde Rik de ideale uitweg voor de landbouwer, wanneer die door de economische toestand in zijn geboorteland voor zich geen toekomst weggelegd ziet[91].

Hoe dan ook, de hoogtijdagen van de emigratie naar Noord-Amerika waren voorbij, en dat weerspiegelde zich in het weekblad van Victor De Lille. *'t Getrouwe* bleef wel melding maken van de belangrijkste nieuwsfeiten uit de Amerikaanse of Canadese Vlaamse gemeenschappen. Een enkele keer werd de bietenteelt in Canada aangehaald als een mogelijkheid voor emigranten, en er werd een paar keer bericht over de vernieuwingen van Ford in de auto-industrie van Detroit. Maar de intensieve Amerikaanse briefwisseling van vòòr de Eerste Wereldoorlog, die talloze emigranten in wording moet hebben doen fantaseren over een beter leven aan de andere kant van de Atlantische Oceaan, behoorde tot het verleden.

Besluit

't Getrouwe Maldeghem moet een waardevolle bron geweest zijn voor zowel de thuisblijvers die nieuwsgierig waren naar het wel en wee van uitgeweken dorpsgenoten en kennissen, als voor zij die rondliepen met plannen om te emigreren. Het weekblad aanvaardde schijnbaar dankbaar elk bericht dat uit Amerika kwam, en bezorgde het een plaats op zijn pagina's. Daarnaast waren er uitgebreide en goed ingelichte reeksen, zoals die van Em(ile) Tibbaut en Jozef Nys, over allerlei aspecten van het leven in Amerika.
De lezer kon zich laven aan enthousiaste en tot de verbeelding sprekende beschrijvingen van het onmetelijke van het land, de bedrijvigheid in de steden, de grootschaligheid van de industrie en de gejaagdheid van het moderne leven. Hij las over een extreme wereld:

'larger than life', toekomstgericht en vol mogelijkheden voor wie de handen uit de mouwen wilde steken. Tegelijk werd hij gewaarschuwd niet onbezonnen te werk te gaan: men kon er even diep vallen als hoog vliegen. Hij kreeg overvloedig praktische raadgevingen en tips voor onderweg. Hij werd voorbereid op de controles op Ellis Island, en gerustgesteld over de lange treinreis op Amerikaanse bodem. Hij werd, trouw aan de waarden van het weekblad, op het hart gedrukt spaarzaam te leven, zijn godsdienst in ere te houden en te streven naar een zelfstandig bestaan als trotse bezitter van een eigen boerderij.

't Getrouwe Maldeghem stelde zijn pagina's echter open voor tal van stemmen. Op zijn best zorgde dit voor polemieken waar de lezer zijn eigen conclusies uit kon trekken. Op zijn slechtst waren sommige bijdragen nauwelijks verholen pogingen van belanghebbenden als Octaaf Rodts in Canada en de agenten van de Cunard Line en de Red Star Line, om klanten te werven. Niet dat dit per definitie resulteerde in slechte informatie. De rederijen en emigratieagenten hadden er geen enkel belang bij om complete verzinsels te verspreiden en hun betrouwbare reputatie te grabbel te gooien. Ook zagen we hoe de Canadese overheid ingreep, toen Charles Devleesschouwer misleidende informatie over de opportuniteiten in het land liet publiceren.

Toch stonden ook in *'t Getrouwe* verhalen van ontgoochelde emigranten en mislukte kolonisatieprojecten. Een opvallende concentratie aan gedesillusioneerde correspondentie stelde in het begin van de jaren 1920 het beeld van de V.S. als land van de vrijheid in vraag.

De aspirant-landverhuizer woog uiteindelijk best zelf alle bronnen goed tegen elkaar af, vooraleer definitief zijn beslissing te nemen. Op het moment van vertrek zelf zal hij allerminst zeker zijn geweest van de afloop. Ondanks alle raadgevingen vooraf, en begeleiding op weg en bij aankomst, bleef de trek naar Amerika voor een groot deel een sprong in het onbekende.

Noten

1 Hans Krabbendam, 'De natie van vele naties. Immigranten in de Verenigde Staten, 1776-1924.', in: Eduard van de Bilt en joop Toebes (eds.); *Een samenleving op de rails. De Verenigde Staten tussen 1776 en 1917*, Sun, Nijmegen, 1995, pp. 205-208.
2 Idem, p. 215-217.
3 Anne Morelli, 'De Context van de Vlaamse migratie naar "Wallonië"', in: Idesbald Goddeeris en Roeland Hermans (eds.); *Vlaamse migranten in Wallonië, 1500-2000.*, Lannoo Campus, Leuven, 2011, p.30.
4 Frank Caestecker: 'Emigratie', in: Reginald de Schrijver, Bruno De Wever e.a. (eds.); *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging.*, Lannoo, Tielt, 1998, pp. 1067-1069
5 Idem, p.1073.
6 Ginette Kurgan – Van Hentenryk, 'Belgian Emigration to the United States and Other Overseas Countries at the Beginning of the Twentieth Century.', in: N.N.; *Two Studies on Emigration trough Antwerp to the New World.*, Center for American Studies, Brussel, 1976, pp.20-21.
7 Dudley Baines; *Emigration from Europe 1815-1930.*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995, p.28.
8 Idem, p.29.
9 Ginette Kurgan – Van Hentenryk, Op. Cit., p.26.
10 Walter Notteboom, Jozef Dobbelaere en Koen Cromheecke; *Go West - Emigratie uit Adegem en Maldegem naar de Verenigde Staten en Canada 1850 – 1950*, Van Hoestenberge, Maldegem, 2011, p.19.
11 De pas overleden historicus Oscar Handlin lanceerde dit discours met zijn *The Uprooted. The Epic Story of the Great Migrations That Made the American People.* Hij won er in 1952 de Pulitzer Prize mee.
12 Els Mortier, geïnterviewd door Bram Beelaert op 1.5.2011.
13 Walter Notteboom, Jozef Dobbelaere en Koen Cromheecke, Op. Cit., p. 32-33.
14 't Getrouwe Maldeghem, 26.03.1905. Voor de citaten uit 't Getrouwe Maldeghem hebben we dankbaar gebruik gemaakt van het werk van gemeentearchivaris Erik Blomme, die de citaten in een computerbestand verzamelde. Verwijzingen naar 't Getrouwe zijn dan ook verwijzingen naar zijn werk.
15 13.03.1904.
16 'Faren' – farms – boerderijen; 'railroten' – railroads – spoorwegen; 'dupo statie' – depot station – depot;

'storen' – stores – winkels; 'saloens' – salloons – bars; 'tams' – towns – steden; 'kanen te kutten' – canes to cut – suikerriet kappen.

17 't Getrouwe Maldeghem, 29.12.1907.
18 't Getrouwe Maldeghem, 24.02.1907.
19 't Getrouwe Maldeghem, 07.12.1903.
20 't Getrouwe Maldeghem, 04.06.1905.
21 www.odis.be, lemma's 'Tibbaut, Emile (1862-1935)', 'Werk van den Akker (1896-)' en 'Katholiek Verbond van België/Union Catholique Belge (1921-1936)'. Geraadpleegd op 31.10.2011.
22 't Getrouwe Maldeghem, 17.09.1905.
23 't Getrouwe Maldeghem, 04.02.1906.
24 Idem.
25 Ibidem.
26 Ibidem.
27 Ibidem.
28 Ibidem.
29 't Getrouwe Maldeghem, 18.02.1906.
30 't Getrouwe Maldeghem, 25.02.1906.
31 't Getrouwe Maldeghem, 04.03.1906.
32 Idem.
33 't Getrouwe Maldeghem, 10.05.1914.
34 't Getrouwe Maldeghem, 16.06.1907.
35 't Getrouwe Maldeghem, 16.06.1906.
36 't Getrouwe Maldeghem, 30.06.1907.
37 Idem.
38 Ibidem.
39 Het valt op hoe in de Amerikaanse correspondentie van *'t Getrouwe* bijna alleen gesproken word over New York als aankomsthaven, en Ellis Island als controleplek. Nochtans kon men vanuit Antwerpen de boot nemen naar verschillende Noord-Amerikaanse havens. De Red Star Line heeft op New York, Philadelphia en Boston gevaren. Nogal wat emigranten kwamen aan land in Canadese havens zoals St. John in New Brunswick, Halifax, Montréal en Quebec. Ze hadden zeker niet allemaal hun eindbestemming in Canada. Velen reisden door naar de V.S.
40 't Getrouwe Maldeghem, 14.07.1907.
41 't Getrouwe Maldeghem, 21.07.1907.
42 Idem.
43 't Getrouwe Maldeghem, 11.08.1907.
44 't Getrouwe Maldeghem, 18.08.1907.
45 Idem.
46 't Getrouwe Maldeghem, 15.09.1907.
47 't Getrouwe Maldeghem, 06.12.1903.
48 Paul Laverdure: Redemption and renewal: the Redemptorists of English Canada, 1834-1994, Dundurn Press, Toronto, Ca – Buffalo, NY – Oxford, VK, 1996, p.57
49 Paul Laverdure: Redemption and renewal: the Redemptorists of English Canada, 1834-1994, p.342.
50 't Getrouwe Maldeghem, 28.06.1903.
51 Serge Jaumain, 'De Belgen in Canada: in de watten gelegde inwijkelingen.', in: Anne Morelli (ed.); *Belgische emigranten. Oorlogsvluchtelingen, economische emigranten en politieke vluchtelingen uit onze streken van de 16de eeuw tot vandaag.*, EPO, Berchem, 1999, pp. 109-115.
52 't Getrouwe Maldeghem, 01.12.1912.
53 't Getrouwe Maldeghem, 16.03.1913.
54 't Getrouwe Maldeghem, 25.05.1913.
55 't Getrouwe Maldeghem, 30.03.1913.
56 Idem.
57 't Getrouwe Maldeghem, 18.05.1913.
58 't Getrouwe Maldeghem, 20.02.1910.
59 Idem.
60 't Getrouwe Maldeghem, 10.05.1925.
61 't Getrouwe Maldeghem, 06.06.1926.
62 Wie vandaag kijkt naar de menu 's van de 2de klasse, kan effectief niet anders dan onder de indruk zijn van het naar onze standaarden eenvoudige, maar wel overvloedige en voedzame maaltijden.
63 't Getrouwe Maldeghem, 03.04.1910, in: Erik Blomme; *Op. Cit.*
64 Idem.
65 't Getrouwe Maldeghem, 18.04.1909.
66 W.D. Grosset aan de emigratiecommisaris, augustus 1928, Archief van de Dienst voor Emigratie 1912- 1917. Waterschoutsambt Antwerpen. Rijksarchief Beveren, inventaris M77
67 't Getrouwe Maldeghem, 07.04.1907.
68 't Getrouwe Maldeghem, 14.04.1907.
69 't Getrouwe Maldeghem, 12.05.1909.
70 Geciteerd in 't Getrouwe Maldeghem, 01.12.1907.

71 't Getrouwe Maldeghem, 29.12.1907.
72 't Getrouwe Maldeghem, 02.02.1908.
73 De Alien Contract Labor Law van 1885 werd aangenomen na intensief lobbywerk van de vakbond *Knights of Labor*, om inlandse arbeiders te beschermen tegen immigranten die goedkoop in de V.S. kwamen werken.
74 't Getrouwe Maldeghem, 11.01.1914.
75 't Getrouwe Maldeghem, 08.02.1914.
76 't Getrouwe Maldeghem, 08.03.1914.
77 't Getrouwe Maldeghem, 14.12.1919.
78 't Getrouwe Maldeghem, (?).1.1920.
79 't Getrouwe Maldeghem, 04.04.1920.
80 't Getrouwe Maldeghem, 02.05.1920.
81 't Getrouwe Maldeghem, 09.05.1920.
82 't Getrouwe Maldeghem, 06.06.1920.
83 't Getrouwe Maldeghem, 30.01.1921.
84 't Getrouwe Maldeghem, februari 1921.
85 't Getrouwe Maldeghem, 07.03.1920.
86 Idem.
87 't Getrouwe Maldeghem, 29.08.1920.
88 Idem.
89 't Getrouwe Maldeghem, 02.02.1908.
90 't Getrouwe Maldeghem, 01.07.1923.
91 't Getrouwe Maldeghem, 22.07.1923.

Emigranten doen hun verhaal

Verhalen over emigratie zijn verzameld in de brochure Go West, verschenen op 1 mei 2011. Ook na het verschijnen van deze gelegenheidspublicatie reikten ons een paar mensen hun verhaal aan.

Het café Chicago van Alfons Verhaege

Door kleindochter Annie Savat

Alfons Verhaege emigreert in 1913 naar Amerika. Hij is de oudste van de elf kinderen van August Verhaege (°29 november 1866 en +14 april 1949) en Zulma Claeys (°4 oktober 1872 en +6 mei 1965). Dit grote gezin woont vooraan in de Spanjaardshoek in Adegem.

De kinderen uit het huwelijk Verhaege- Claeys :

Alfons	16/8/1895 - 15/9/1972	gehuwd met Anna De Vent
Martha	25/12/1896 - 7/9/1968	ongehuwd
Leonie	21/4/1898 - 7/9/1971	zuster van liefde
Jules	6/3/1900 - 28/11/1987	gehuwd met Louise Posman
Triphon	9/7/1902 - 6/4/1952	gehuwd met Marie Braet
Adèle	30/7/1905 - 9/3/1981	gehuwd met Raymond De Waele
Maria	6/5/1911-	gehuwd met Maurice Notteboom
Maurits	7/2/1913 - 28/4/1968	gehuwd met Célesta Vyncke
Elisabeth	5/5/1915 -	gehuwd met Louis Verniest
Suzanne	14/8/1916 - 13/10/2006	gehuwd met Alfons Thijs
Clarisse	5/11/1920 - 13/6/2011	gehuwd met Leon Aesaert

Leonie treedt in in het klooster te Gent bij de zusters van liefde in 1923 en wordt missiezuster. Van 1926 tot 1964 werkt ze in de Kasaiprovincie in Congo.
Triphon verongelukt op een ijskoude 6 april 1952, wanneer hij samen met zijn vrouw Marie Braet met de auto de Ronde van Vlaanderen volgt. Tussen de brug aan de Rooigemlaan in Gent en de volgende brug aan de Gasmeterlaan belandt de wagen in de vaart. Triphon laat er het leven bij, maar zijn vrouw wordt gered.
Elisabeth trekt samen met haar man Louis Verniest en de zonen Adelin en Jozef begin 1950 naar Pretoria in Zuid-Afrika. Louis is een goed vakman die met timmerwerk aan de kost komt. Ze beginnen er ook kruidenierszaak. In de jaren zeventig keren ze naar België terug.

Alfons kiest voor Amerika

Zoals voor vele grote gezinnen ziet de toekomst er in Adegem weinig rooskleurig uit. Na wikken en wegen valt de beslissing: in maart 1913 vertrekt de 18-jarige Alfons vanuit Antwerpen naar Southampton (UK) om daar op 26 maart 1913 in te schepen op de SS Oceanic naar New York.

Volgens 'The List or Manifest of Alien Passengers for the United States Immigration Officer at port of arrival' betaalt hij zelf zijn reis. Het Manifest wordt ingevuld door de rederij, meestal op de boot. De rederij is immers verantwoordelijk voor de emigranten die niet toegelaten worden en is ook verplicht hen weer aan boord te nemen voor de terugreis.

In juni 2009 reis ik, kleindochter Annie, met mijn man naar Amerika, waar we heel wat gegevens kunnen verzamelen over mijn grootvader. In 'The American Family Immigration History Center', een afdeling van het 'Immigration Museum' op Ellis Island, worden alle documenten bereidwillig bovengehaald en gekopieerd. Mits betaling, natuurlijk.

De Oceanic meert aan op Ellis Island op 2 april 1913. Bij zijn aankomst is Alfons in het bezit van 25 Britse pond. Zodra het bedrag kleiner is dan 50 dollar, wordt genoteerd hoeveel geld de immigrant precies meebrengt. Van de dertig personen die figureren op het immigratiedocument, waar hij op lijn 0008 te vinden is, zijn er slechts zes in het bezit van meer dan 50 dollar.

De immigratiebeambten willen wel weten of de immigrant mentaal en fysiek gezond is? Of hij soms polygaam is of anarchist? Of hij 'gedeformeerd ' is of 'kreupel'? Alfons wordt gemeten, 5 feet 5 inches. *The complexion is fair*: Hij is blank. Hij is blond en heeft blauwe ogen. Hij kan lezen en schrijven en men stelt vast dat hij geen tatoeages heeft. Hij mag Amerika binnen.

Mijn man en ik bezoeken Ellis Island en het Immigration Museum. Als bezoeker wordt je er geconfronteerd met duizenden koffers en valiezen, pakken en zakken van overal uit Europa. De eerste en tweede klasse passagiers werden, zeker vóór 1900, gemakkelijk toegelaten. De derde klasse reizigers werden door dokters vanuit de hogere verdiepingen nauwlettend bekeken. Al wie hoestte werd eruit gehaald. Iedereen werd ondervraagd en medisch onderzocht.

Het nu gerestaureerde museum geeft de oorspronkelijke situatie weer. De grote trap bestaat uit drie delen. Eén trap leidt rechtstreeks naar de gevangenis. Eén trap is bestemd voor terugkeer naar het vaderland: voor de medisch afgekeurden dus. Eén trap is voor de gelukkigen die toegelaten worden
Van wie de VS binnen mocht, bleef een derde in New York. Twee derde reisde door per trein naar andere bestemmingen.

Bestemming Collis in Minnesota

De uiteindelijke bestemming van Alfons is het stadje Collis in Minnesota, om er te werken op het landbouwbedrijf van zijn oom Theophiel Claeys, de broer van zijn moeder Zulma. Theophiel is al in 1905 geïmmigreerd naar Rock Island, Illinois. Hij begon er als kleermaker en winkelier. In 1910 wordt hij Amerikaans staatsburger. In 1913 heeft hij een bedrijf in Collis, Minnesota.

De ouders van Zulma en Theophiel waren Felix Claeys en Rozalie Lekens. Van hun acht kinderen weken vier zonen uit naar Amerika: Alphonse, Jules, Theophiel en Trifon. Deze emigranten uit de familie Claeys keren niet terug naar Adegem en hebben nu in de VS vele nakomelingen wonen.

Op de 'farm' bij oom Theo Claeys en verdere belevenissen

Vooral om zijn zus Zulma een plezier te doen aanvaardt Theophiel dat Alfons bij hem komt werken. Alfons werkt echter niet lang bij oom Theo en tante Mary. Hij vindt er het leven hard, het werk vermoeiend, de maaltijden aan de karige kant en is helemaal niet tevreden met het loon dat hij krijgt.
Hij blijft niet bij de pakken zitten. Hij verhuist naar de buurt van Chicago in Illinois om er te werken in de hoogovens van de staalfabrieken. Het loon is er heel wat beter, maar de levensomstandigheden zijn erbarmelijk. Niet om vol te houden, wat hij dan ook niet doet. Wanneer in 1914 in Europa de grote oorlog losbarst, treedt hij – amper 19 jaar oud – in dienst in het US Army. Tegen het eind van de oorlog vaart hij naar Frankrijk. Voor de dienst in het leger krijgt Alfons vanaf zijn 65ste voor de rest van zijn leven een klein pensioen.

In de familie is zijn 'The Soldiers French Phrase Book' bewaard: een boekje met 53 pagina's uitdrukkingen en woorden in het Engels, het Frans en in fonetisch schrift. Het voorwoord vermeldt:

> *In the hope that it may prove a convenient and serviceable aid to the intelligible expression in French of words and phrases necessary to communicate the common wants, wishes and desires of everyday military and social life, this French Phrase Book is presented to the soldier boys of America'.*
> *with the compliments of*
> *Felt & Tarrant Mfg. Co. Chicago*
> *Copyright 1918, Second Edition.*

Vooraan in het boekje staat de tekst van The Star-Spangled Banner, het Amerikaanse volkslied van Francis Scott Key, achteraan de tekst van The Battle Hymn of the Republic, van Julia Ward Howe.



54 THE SOLDIERS' FRENCH PHRASE BOOK

La Marseillaise (lă măr-săĭ-yăs)

Forward, children of the Fatherland.	**Allons, enfants de la patrie** (ă-lon' *an-fan* dĭ lă pă-tree'-ĭ).
The day of glory has arrived!	**Le jour de gloire est arrivé!** (lĭ zhoor dĭ glwă-ră-tă-ree-vā).
The bloody standard of the tyranny	**Contre nous de la tyrannie** (kon-trĭ noo dĭ lă tee-ră-nee'-ĭ).
Is raised against us. (twice)	**L'étendard sanglant est levé** (bis) (lā-*tan*-dăr *san*-glan tă lĭ-vā').
Do you hear in the fields	**Entendez-vous dans les campagnes** (*an-tan*-dā-voo d*an* lā cam-pān-y-ĭ').
Those ferocious soldiers roar?	**Mugir ces féroces soldats?** (mu-zheer sā fā-rō-sĭ sōl-dă').
They come even into your arms,	**Ils viennent jusque dans vos bras** (eel vee-ĕn zhus-kĭ d*an* vō brā).
To strangle your sons, your com anions!	**Égorger vos fils, vos compagnes!** (ā-gōr-zhā vō fees' vō k*om*-pān-y-ĭ').
To arms, citizens! Form your battalions!	**Aux armes, citoyens! Formez vos bataillons!** (ō zăr-mĭ' see-twä-y*in*) (fōr-mā vō bă-tă-y*on*).
Let us march! Let us march!	**Marchons, marchons!** (măr-sh*on*' măr-sh*on*').
That impure blood shall drench our plains!	**Qu'un sang impur abreuve nos sillons!** (k*un* s*an* gim-pur' ă-brĭ-vĭ nō see-y*on*').

ă as in fair, spoken quickly; ā as in laugh; ä as in father; ee as in meet; ĕ as in met; ĭ as in mine; ĭ as in bird; ō as in bone; ŏ as in bonnet; wä as in swat.

Na de oorlog – Alfons is dan 23 jaar – komt hij toch weer in Amerika terecht. Vermoedelijk begint hij samen met een andere Belg, een zekere Noé, een taverne in Chicago. Dit is een schot in de roos, want Alfons wordt een welstellend burger. Als hij de dertig nadert besluit hij in de winter van 1924/1925 naar Adegem te reizen om er zijn ouders en familie te bezoeken.

Tijd om te trouwen

Eigenlijk is Alfons bij zijn terugreis naar België in 1924 op zoek naar een bruid. Hij zal die vinden in de familie De Vent–Andries, waar aan huwbare dochters geen gebrek is.

Het gezin van Andreas De Vent en Nathalie Andries is heel kinderrijk. Het telt 17 kinderen, onder wie een tweeling. Vijf kinderen sterven wel heel vroeg.
Van de 17 kinderen worden er twaalf volwassen: Maurits, Marie, Anna, Albert, Margriet, Juliaan, Helène, Aline, Meintje (Germaine), Louise, Simonne en Yvonne.

Anna ontmoet Alfons

In de nieuwjaarsperiode 1924/1925 komt de dan 18-jarige Anna op zekere dag terug van het veld waar ze gewerkt heeft. Ze voert een kruiwagen bieten. Ze merkt dat er op *den Hoeke* muziek gespeeld wordt en dat er gedanst wordt. Ze trekt haar voorschoot uit en gaat mee dansen in het café. Daar ontmoet ze Alfons Verhaege, die pas terug is uit Amerika.

Het is liefde op het eerste gezicht. Als Anna thuiskomt wacht haar een ferme uitbrander. Ze is veel te laat en niemand wist waar ze uithing! En dan moet ze nog vertellen wie ze tegengekomen is! Alfons kan niet lang in het land blijven, en het wordt een vrijage van zes weken. Thuis bij Anna is men er allerminst mee gediend en er wordt danig weerstand geboden. Ze is nog maar achttien, eerst is het aan haar oudere zus Marie om te trouwen!
Er vloeien veel tranen maar er is niets aan te doen. Alfons wil Anna. Goed, hij kan Anna krijgen, maar dan zonder (financiële) ruggensteun. Dat maakt Alfons niets uit. Hij en Anna trouwen in Adegem op 18 februari 1925.



De kinderen van Andreas De Vent en Nathalie Andries: Maurits, Marie, Anna, Albert, Margriet, Juliaan, Helène, Aline, Germaine, Louise, Simonne en Yvonne.

Omstreeks 10 april 1925 vertrekt Alfons weer naar Amerika. Anna reist niet mee. Alfons moet zijn zaken afronden en zijn 'fondsen' ophalen. Haar omgeving beklaagt Anna. Ze voorspellen dat ze hem nooit meer zal zien. Maar Alfons komt terug en hij blijft. Anna zal Amerika nooit zien. Een dochter Yvonne – later mijn moeder – wordt geboren op 29 januari 1926. Vier jaar later wordt zoon André geboren.

Eén van de eerste zaken die Alfons doet als hij terug is, is het ouderlijke huis kopen voor zijn ouders: Spanjaardshoek 9, waar zijn jongste zus Clarisse, gehuwd met Leon Aesaert, jarenlang een kruidenierswinkel heeft. Daarna bouwt hij naast de ouderlijke woning een nieuw huis voor zijn eigen gezin: Spanjaardshoek 11, waar dochter Yvonne later een kapperszaak opent. Midden de jaren dertig worden plannen gemaakt om een grotere woning te bouwen op de plaats waar Yvonne nu nog woont: Spanjaardshoek 29.

Anna heeft een winkel in textiel en breiwol. Alfons opent een café, de naam voor zijn café ligt voor de hand: 'Café Chicago'. Zijn herberg is goed beklant. De Adegemnaren zijn fervente 'bolders' en ook de liggende wip heeft succes. Alfons verkoopt sterke drank van 1937 tot 1947. Dochter Yvonne huwt in 1947 met haar buurjongen Jules Savat, een zoon van handelaar Leopold Savat en Marie D'havé.



Alfons Verhaege en Anna De Vent.



André en Yvonne Verhaege en Simonne De Vent.



Alphons Verhaege en dochter Yvonne voor café Chicago.

Mijn moeder Yvonne vertelt soms over de bijeenkomsten van emigranten die terugkeerden uit Amerika. Ze zochten elkaar op en stichtten zelfs een Bond voor 'oud-Amerikanen'. Voorzitter was Gaston Veys uit Waregem. De jaarlijkse bijeenkomst gebeurde om de beurt bij een van de leden thuis. Mijn grootvader Alfons was vaak de gastheer. Ook bij Jules Van Vooren, eveneens teruggekeerd uit Amerika, kwam men samen.

Wat deed grootvader verder? Hij had een vrachtwagen. Hij ging fruit plukken samen met Aimé de Vlieger. Ik herinner mij de grote vrachtwagen vol houten bakken appels en peren. Ook voor reisjes kwam de vrachtwagen goed van pas. Mijn grootmoeder Anna was een harde werker en een heel hartelijke vrouw, bij wie de kleinkinderen altijd welkom waren. Ik heb prachtige herinneringen aan haar. Ze is vroeg gestorven in 1965, slechts 59 jaar oud. Grootvader Alfons overleed in 1972, hij werd 77 jaar.

Wel en wee van een emigrant

Gilbert De Lille

Theofiel Jozef Cauwels wordt op 3 maart 1885 in Maldegem geboren als zoon van Jozef en van Ida Maria Van Reybroeck. Op 5 mei 1911 vertrekt hij vanuit Liverpool aan boord van de Lusitania naar de VS.

Lang blijft Theofiel niet in de VS, want hij gaat naar Canada om er landbouwwetenschappen te studeren. Na twee jaar komt hij naar Chicago, waar hij aan de Northwestern University

de studies in horticultuur en landschapsarchitectuur aanvat. Hij is een heel bekwame student, die naast zijn interesse voor land- en tuinbouwkunde, een ware talenknobbel heeft. Hij spreekt, schrijft en leest zeven talen, waaronder een chinees dialect. Hij haalt vlot een masterdiploma.

Kort na de Eerste Wereldoorlog zoekt Theofiel een bruid in zijn verre vaderland. In zijn geboortedorp ontmoet hij Malvina De Lille, dochter van Ida Clementina Serlet en August De Lille. Vader August is bakker, baat later een winkel uit van, religieuze voorwerpen, rozenhoedjes, bijbels en gebedenboeken. Vanaf 1889 is hij sigarenfabrikant. Samen met zijn broers Victor, Florent en Maurits Felix baat hij vanaf 1891 'De Gouden Leeuw' uit op de markt van Maldegem.

Kort na het huwelijk keren Theofiel en zijn kersverse bruid terug naar de VS waar Theofiel een lucratieve baan als landschapsarchitect aangeboden krijgt op een uitgestrekt landgoed in de omgeving van Chicago. Malvina raakt vrij snel zwanger, maar het zoontje wordt dood geboren.

De broers van Malvina, Ausoon (°Maldegem 17.11.1887) en Antoon Jan (°Maldegem 30.05.1889) zijn inmiddels ook naar de VS uitgeweken en wonen in East Moline, waar Antoon De Lille met zijn echtgenote Paulina Joanna Versieck (°Etterbeek 29.04.1889), een taverne uitbaat: 'The Lily', een knipoog naar zijn familienaam.

Theofiel Cauwels, door iedereen uit zijn omgeving Philip genoemd, is een aangename en onderhoudende man, die dol is op snelle motoren. Eind 1928 heeft hij een zwaar ongeval. Hij wordt zwaar gekwetst naar het hospitaal overgebracht, waar een hersenoperatie nodig blijkt en een metalen plaat in zijn schedel wordt ingebracht. Theofiel zal er zijn verder leven enorme hoofdpijn aan overhouden. Daarnaast verandert het voorval volledig zijn persoonlijkheid.

In april 1929 is zijn echtgenote Malvina opnieuw zwanger en Theofiel is in de zevende hemel want hij hoopt dat het opnieuw een zoon zal zijn. Vlak voor de beurscrash verkoopt hij alle aandelen, neemt alle spaartegoeden op en vertrekt met zijn zwangere echtgenote naar Blankenberge in zijn voormalig thuisland. Het echtpaar, dat hier in welstand leeft, neemt er zijn intrek in een kleine villa op de J. de Troozlaan 83. Theofiel kweekt er reisduiven en speelt af en toe een partijtje biljart.

Op 18 januari 1930 wordt dochtertje Ida Cauwels thuis geboren. Vader Theofiel is zo ontgoocheld en kwaad omdat het geen zoon is dat hij gedurende een maand niet naar huis komt. De behandelende dokter, dokter Declerck uit de Weststraat 113, kan vader Cauwels uiteindelijk toch overhalen om het normale huwelijksleven te hervatten. Maar Theofiel een totaal ander mens geworden, nors en koppig en afkerig van zijn vrouw en dochter. Het echtpaar vertrekt in oktober 1933 terug naar Wisconsin, VS, afgeschrikt door de gebeurtenissen in Duitsland.

Eenmaal terug thuis verbiedt Theofiel zijn echtgenote elk contact met haar broers in East Moline of met de familie in Maldegem. Ida groeit op en gelooft stellig dat ze geen andere familie heeft dan haar vader en moeder. Moeder Malvina vertelt haar dochter wel eens voor het slapengaan verhaaltjes over haar broers, maar Ida neemt aan dat deze al lang zijn overleden.



Aan boord van de Aquitania, oktober 1933. Links Ida Cauwels en rechts Malvina De Lille.

Malvina sterft op 18 augustus 1942 in het St.-Joseph Hospital in Chicago. De avond voor haar dood neemt een goede vriendin de kleine Ida apart, stopt haar een blad met telefoonnummers in een hand en in de andere hand een geldbeugel met losse geldstukken. Zij raadt de kleine Ida aan om de op het papier voorkomende personen op te bellen en te zeggen dat zij de dochter is van de stervende Malvina. Ida weet niets af van het bestaan van haar oom Tony (Antoon) en tante Jenny (Paulina Joanna) en hun gehuwde zoon Albert. De familie – op de hoogte gebracht – haast zich naar het ziekenhuis maar komt te laat, Malvina is om 4 uur 's morgens overleden.

Wat Ida vertelde over haar vader:
Hij was de heerser in huis. Niets was er toegelaten en zijn favoriete uitdrukking was 'dat is verboden'. Hij was een vreemde man, briljant maar tegelijkertijd slecht. Moeder Malvina was geabonneerd op de Gazette van Detroit, maar vader verstopte de krant vaak, legde ze ergens anders of verloor ze, opdat Malvina ze toch maar niet zou kunnen lezen en op die manier 'over haar toeren' zou geraken. Ida bad haar moeder vaak om bij deze man weg te gaan, maar steeds antwoordde ze:'wie gaat er dan voor papa zorgen?'

Theofiel Cauwels verlaat deze wereld in mei 1948 te Chicago als een verbitterde en eenzame man.

Zijn dochter Ida trouwt later met Morris Farmer, ze hebben een zoon Ron. Ida zelf sterft op 31 december 1999, haar echtgenoot op 12 december 2000. Volgens haar laatste wens werd haar lichaam gecremeerd en door haar zoon aan de kust van Florida, in de Golfstroom, uitgestrooid, omdat ze op die manier 'terug naar Vlaanderen kon keren'.



Boven: in Moline, East Moline en Rock Island vestigden zich ruim 500 Adegem- en Maldegemnaren. Moline met zijn agglomeratie kende een snelle industriële groei. De John Deere stichting speelde er een belangrijke rol in. Brede autowegen werden reeds begin 1900 aangelegd.

Onder: eveneens in de staat Illinois waren Chicago, Geneseo, Atkinson … sterke aantrekkingspolen. Wie welstellend werd woonde in de residentiële wijk van Geneseo.



Een monument voor de emigratie

Walter Notteboom

Reeds eerder aangevangen onderzoek over emigratie werd verruimd en verdiept. Belangrijke bronnen zijn de bevolkingsboeken in het gemeentelijke archief, emigratielijsten van de rederijen en online te raadplegen dossiers van het Immigratiemuseum op Ellis Island, New York. We kwamen tot de vaststelling dat ruim 1500 Adegem- en Maldegemnaren vanaf eind 1800 kozen voor emigratie naar Amerika. Het waren niet allen 'blijvers'. Een deel verbleef eerder een korte tijd in Amerika en wou er vlug geld verdienen. De band met het moederland voorgoed verbreken was voor velen toch een stap te ver. Met het verdiende geld konden ze in hun geboortedorp grond of een huis kopen en waren ze een stap voor op diegenen die het avontuur niet waagden.

Naar en van de emigranten gingen vele brieven over en weer. Nu en dan keerde een emigrant terug naar zijn dorp, niet zelden om een twijfelend familielid te overhalen ook ook de overstap te wagen. Zoals elders besproken door Bram Beelaert in dit jaarboek zien we hoe ook veel berichten uit de VS de weg vonden naar de plaatselijke bladen in Maldegem. Dankzij die correspondentie kunnen we ons een meer genuanceerd beeld vormen hoe het hen daar precies verging.

Vijf, zes generaties later zijn de contacten met de nakomelingen van de emigranten van toen sterk verminderd. De betachterkleinkinderen zijn op en top geamerikaniseerd. Maar zo nu en dan staat er wel eens een verre neef of nicht uit de VS onverwacht voor de deur. Het internet is een prachtige uitvinding voor snelle contacten en intercontinentaal reizen is vrijwel binnen ieders bereik.

In de aanloop van de plaatsing van een kunstwerk in Adegem kwam het thema emigratie steeds meer in de brede belangstelling.
Begin 2011 werd een werkgroep opgericht waarvan onder andere enkele leden van het Ambacht Maldegem deel uitmaakten. De nodige achtergrondkennis werd sterk verrijkt dankzij een bezoek aan de tentoonstelling "Amerika, dat is ook onze geschiedenis" in Tour en Taxis in Brussel. Miljoenen Europeanen zwermden immers uit over het immense continent en werkten er mee aan de opbouw van het land.

Verhalen, foto's, herinneringen... sijpelden binnen en boden stof voor de brochure Go West. Opvallend is dat Adegem- en Maldegemnaren zich massaal naar dezelfde staten en plaatsen bewogen. Gemeenschappelijke taal en godsdienst waren belangrijke factoren bij het vormen van de nieuwe gemeenschap. Godsdienstige genootschappen ontstonden om de emigranten ter plaatse te begeleiden en te ondersteunen. De godsdienst van het thuisland achterlaten was ondenkbaar.

Brieven, krantenknipsels, allerlei souvenirs werden in korte tijd verzameld met het doel een kleine tentoonstelling op te bouwen. Tegen eind april was de plaatsing van het kunstwerk van Hans De Pelsmacker een feit: een lange bank die de emigratie naar het westen symboliseert: de Go West bank.

Op 1 mei 2011 werd het kunstwerk onthuld. De gebeurtenis – onder schitterende voorjaarszon – bracht veel volk op de been. De Red Star Line 'vertelcamionette' was van de partij. In Antwerpen wordt immers een nieuw Red Star Line museum ingericht. Nazaten van de emigranten konden hun verhaal kwijt bij Bram Beelaert en zijn medewerkster. De kleine tentoonstelling naast de inkomhal van Den Hoogen Pad had veel bekijks.
Een verzameling minitractoren herinnerde aan het grootse project van John Deere in Moline: de fabricatie van ploegen en tractoren.

In de namiddag wist auteur-verteller Dirk Musschoot een talrijk publiek te boeien met vele 'petites histoires'. Wat voor avontuur was de oversteek voor de eenvoudige mensen van het Vlaamse platteland?
Piet Blomme liet kunstenaar Hans De Pelsmacker het concept van zijn werk verduidelijken, aansluitend bracht de Maldegemse foto- en videoclub 'the making off' van het kunstwerk. Een groep acteurs van het Adegemse Volkstheater had geen moeite om zich in het thema in te leven en nam de toeschouwers mee naar het Adegem van 1890 waar de overtocht naar Amerika op dat moment de oplossing was voor heel wat problemen. De SummerBummerDownerFolkgroep zorgde voor muzikale omkadering.
Onder een schitterend zonnetje kon het glas geheven worden op voorouders die bijna honderd jaar geleden hun geluk in Amerika beproefden. Ondertussen was het genieten van mooie Engelse folksongs gebracht door het Adegemse gemengd koor Canticorum en het kinderkoor De Papaver.



Voorwerpen, kaarten, foto's, exemplaren van 't Getrouwe en van Het Weekblad van Maldeghem kregen veel aandacht.



Met de onthulling van het emigratiemonument onder de leiding van mevrouw Tania Chomiak-Salvi was geen stijf protocol gemoeid, het werd eerder een gezellige bedoening.



Hans Van Landschoot zorgt ervoor dat beeld- en klankfragmenten direct worden doorgezonden naar zijn relaties in Amerika, straks de eerste bezoekers aan het monument?

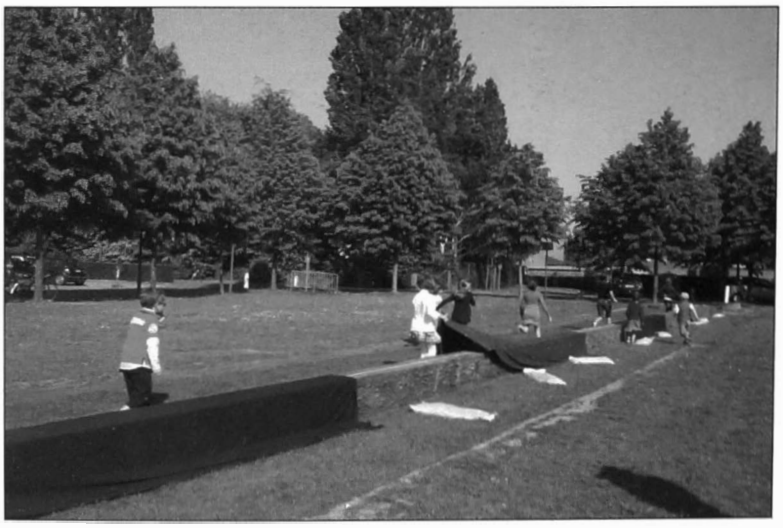

Kinderen vinden het bijzonder leuk mee te helpen aan het letterlijk onthullen van de 32 meter lange bank.

Niet de Amerikaanse ambassadeur Howard Gutman was aanwezig voor de inhuldiging, maar wel een van zijn medewerksters: Tania Chomiak-Salvi, Counselor for Public Affairs van de Amerikaanse ambassade in België. Ze kweet zich op een charmante manier van haar taak en onthulde samen met enkele Maldegemse schepenen de Go West bank.

De bank bestaat uit een 32 meter lange betonnen constructie, met vegetatieve motieven op de frontzijde. Het werk stelt de geografische afstand voor tussen Adegem en Moline, het stadje met de grootste concentratie van onze dorpsgenoten.

Deze afstand bedraagt precies 6.385,82 km. Moline ligt op 290° 21' ten noordwesten. De bank meet 31,92 m. en elke 5 mm bank staat voor 1 km afstand. Ten oosten van de bank liggen enkele ruwe onafgewerkte rotsblokken, symbool voor de grauwheid, de uitzichtloosheid in Vlaanderen rond 1900. Ten westen van de bank zijn jonge Canadese esdoorns en Amerikaanse eiken geplant. Het geheel staat symbool voor armoede, vlucht en hergeboorte.

Wanneer de duisternis invalt, wordt de omgeving aangenaam verlicht door een lichtlijn die geactiveerd wordt.

Men kan gezellig op gaan zitten op de bank om te verpozen of een praatje te slaan. Het 'monument' versterkt aldus de ontmoetingsfunctie die Den Hoogen Pad in se al heeft.



Informacion encomenchie a faire a middelbourg le cinq^me jour
dauril lan mil quatrecens soixante quatre apres pasques a la
requeste de Pierre Bladelin conseillier et maistre dostel de mons^r
le duc de Bourgoingne et tresorier de son ordre de la thoison
dor. Par nous Guillaume de Vandenesse maistre des requestes
de lostel Jehan Wielant et Laurens le maech Watergraue
de Flandres conseilliers de mondit s^r adce commis par ses lres
patentes sur le contenu de certaines lres closes a lui escriptes par
mess^rs des comptes a lille et sur les responsiz fais sur icelles
et aussi sur les advertissemens a nous icy baillez par led
Pierre et autres choses contenues en lad commission en la maniere
cy aprez declairie

Et premiers

Jaques Wijchart Bailli dur vassal de sa seignourie de vine
andehors bruges de leage de lxviij ans
Pierre filz lanisin veraleyden de leage de xxxij ans
Jaques filz lanisin leins de leage de xxxj ans
Cornille filz Jehan Willems eagie de lx ans
Pierre filz gaultier Rotras eagie de xxxviij ans
et Jaques filz pierre lanmins eagie de l ans ou environ
tous eschevins et hostes tenans de lad seignourie de middelbourg
et demourans soubz icelle
Pierre filz Jehan Spechetors eagie de liiij ans
Phelippe de moerkerke filz louis eagie de xxiiij ans
Pierre Wouterssone muenc de leage de liiij ans
Lanisin arents eagie de xxxviij ans
Pierre pietssone mathis eagie de l ans
Pierre paris eagie de lvj ans
Jaques Janszone Renghers eagie de lxiiij ans
Jehan boudinszone Lichtwerts eagie de xliiij ans
Jehan lanisinszone muenc eagie de xliiij ans
Vincent lanisinszone pauwels de leage de xxxiiij ans
et Jehan pietszone coolmers de leage de xxxiiij ans ou environ
clerc de la vierscare et tous hostes heritiers de lad s^rie
de middelbourg excepte lesd Jaques Wichart et Jehan
pietszone coolmers qui ne resident point sur icelle tesmoings
predins ensamble par maniere de tourbe par led Pierre

De eerste Middelburgnaren

Marc Martens

In documenten uit de begintijd van Middelburg treffen we behalve de naam van de stadsstichter nog tientallen andere aan van personen die in die vroege jaren hebben bijgedragen aan de uitbouw van het stadje, aan zijn economie of zijn bestuur. Het is verleidelijk daaromtrent te gaan speculeren: met wie heeft Bladelin zich in Middelburg omringd om zijn ambitie vorm te geven en mee te werken aan dat project, en welke perspectieven had hij hen te bieden? Welke lieden van stand heeft hij aangezocht om er deel uit te maken van zijn entourage en bij te dragen tot zijn status van rijkdom, macht en aanzien? Men kan daarbij denken aan mensen die bij voorkeur afkomstig waren uit zijn eigen stedelijk milieu - de Brugse aristocratie en poorterij -, uit zijn familie en eventueel uit de Bourgondische hofhouding. Mensen ook, die tijdens zijn veelvuldige perioden van afwezigheid wegens opdrachten in hertogelijke dienst, in zijn stad bestuurlijke en administratieve verantwoordelijkheid konden dragen. Daarnaast waren er lieden die door opleiding of vaardigheid konden bijdragen aan Middelburgs economie, en gegarandeerd was er ook een menigte gegadigden, onder wie ook minder vermogenden, die er graag wilden wonen met de idee er een beter leven te kunnen uitbouwen. Kon om het even wie zich binnen de muren van Middelburg vestigen? Wie waren de *inwoonende laten ende ondersaten*, bewoners en burgers dus van het pas gestichte stadje en van de heerlijkheid?

In dit artikel trachten we na te gaan wie zich omstreeks 1450-1480 in Middelburg ging vestigen en met welke achtergrond, reden of bezigheden.

Met zowat zeventig zijn ze, personen vermeld in oorkonden uit die periode, maar algauw bleek het lang niet altijd mogelijk uit te maken wie al dan niet binnen de stadsmuren woonde. Daartegenover staat dat drie belastingrollen uit 1463 ons een overzicht bieden van de om en nabij de 465 gezinshoofden die binnen de heerlijkheid woonden, in plattelandsgebied dat immers ook al eeuwen vóór de stichting van Middelburg bewoond was.

Beslist niet al die inwoners zijn nader te identificeren op basis van hun naam, omdat ofwel de vermelding ervan eenmalig is, of omdat ze aangeduid zijn met een tot vier generaties overspannende reeks voornamen, zoals Pierkin filius Pieter f. Gillis f. Clais, of nog, omdat de naam zo algemeen voorkomt dat de individuele drager ervan niet naar voren treedt. Familienamen afgeleid van een voornaam, zoals Matthys, Heindricx, Jacobs..., afgeleid van een beroep zoals De Smet of Deckers, van een bijnaam zoals de Wulf of de Vos, bieden doorgaans geen of hoogstens geringe aanknopingspunten. Gunstiger is de situatie als de naam relatief zeldzaam is en ook voorkomt in grotere steden, zoals bijvoorbeeld in het Brugse De Baenst of Sproncholf. Dat zijn namen die te verbinden zijn met families die

door hun sociale positie en vermogen - beide zijn meestal gerelateerd - uit de schaduw treden.

Motieven

Een stad groeide doorgaans organisch op een plaats met voordelige ligging aan water, nabij kruisend wegverkeer of in de buurt van ontginningen van grondstoffen, en werd dan mettertijd een centrum van productie en handel, een centrum waar geld circuleert. In andere gevallen werd een stad gesticht om dringende strategische of economische redenen, wat dan dikwijls tot uiting komt in een rationeel patroon van straten. Met Middelburg-in-Vlaanderen ging het enigszins anders: het is een gestichte stad, maar dan als verwezenlijking van de ambitie van een Vlaming uit Brugge, Pieter Bladelin, en als resultaat van het fortuin dat hij, vergaard door zijn afkomst en bevoorrechte positie in stedelijke en vorstelijke dienst, midden de 15de eeuw daarvoor wist te investeren.

De motieven voor de stichting die Karel Verschelde in zijn *Geschiedenis van Middelburg in Vlaenderen* in 1867 aanhaalde, "eene groote menschlievendheid en eene regtzinnige godsvrucht" klinken tegenwoordig nauwelijks nog geloofwaardig. Hij heeft het over "den ellendigen en altoos gevaerlyken toestand der dorpbewooners van die streke", "schrikkelyke rampen", "vreeselyke watervloeden" ..., het "moest zeker Bladelin's herte raken, en 't is ongetwyfeld om schuilplaetse te verleenen aen die verlatene lieden, dat hy zyne stad op die plaetse bouwde ..." [1].
Hedendaagse historici zien het pragmatischer: er was kapitaal voorhanden dat vroeg om belegd te worden [2]; mensen zoals Pieter Bladelin en zijn opvolger als heer van Middelburg, kanselier Guillaume Hugonet, zochten zich via de demonstratie van de materiële welstand die ze hadden verworven, te positioneren in de rangen van de toenmalige elite, in dit geval met een kasteel en eigen stadje [3].

"Landen van belofte", zo noemde de chroniqueur Philippe de Commynes de gebieden die, zoals Vlaanderen, in de periode 1440-1465 onder Bourgondisch bestuur waren [4]. Indien een stád daarvoor model zou mogen staan, dan zou het Brugge zijn. Wellicht heeft Bladelin met zijn Middelburg óók een stad van belofte voor ogen gehad. Men kan zich bovendien de vraag stellen of hij zich ten tijde van de stichting al realiseerde dat zijn huwelijk kinderloos zou blijven. We achten het meer dan waarschijnlijk. Middelburg kon dan behalve een manifestatie van rijkdom en macht, ook de materiële bestendiging zijn van een identiteit en een eeuwigheid genereren die een nageslacht hem niet zou schenken.

Une bonne ville sienne

De streek waar Middelburg opgebouwd zou worden, was Bladelin vertrouwd. Op een paar uur oostelijk van haar woonplaats Brugge en zowat halverwege tussen Maldegem en Sluis, had de familie een buitengoed Leestkens of Leestjes, dat bij erfenis was overgegaan naar zus Margareta en haar echtgenoot Colaerd de Fever. Ten noorden daarvan verwierf zowel Pieter Bladelin als zijn schoonbroer aanzienlijke oppervlakten grond. Misschien speelde bij de keuze van de locatie ook de nabijheid van de abdij van Zoetendale een rol, maar die achten we toch beduidend minder.

Over de stadsstichter en zijn uiteindelijke verwezenlijking schreef Olivier de la Marche, met wie Bladelin regelmatig samenwerkte aan het hertogelijke hof: "... Petter Blandelin,

et fut ung des puissans et des riches hommes d'avoir de la conté de Flandres, … homme expert en finances, et de son temps ediffia de ses deniers une bonne ville sienne, que l'on nomme Mandelbourg en Flandres, et la fit clore, tourer en murer, et habiller moult notablement" [5]: Pieter Bladelin, een der machtigste en rijkste mannen van het graafschap Vlaanderen, … een expert op het gebied van financiën. Met zijn kapitaal liet hij een eigen stad bouwen, Middelburg in Vlaanderen genoemd, en deed die omsluiten met muren en poorten en heel voortreffelijk toerusten.

Een andere tijdgenoot, Jacques du Clercq, schreef over de nieuw gestichte stad: "Environ ce temps aussy, Pierre Lestemacq, natif de Bruges en Flandres ou environ, lequel estoit ung des generaux des finanches du duc de Bourgogne, ung villaige nommé Medelbourg, en Flandres, feit clore de murs, et en feit une ville fermée, qui paravant ne avoit esté que ung villaige" [6]: Rond die tijd liet Pieter Leestemaker, een der hoge financiële ambtenaren van de hertog van Bourgondië, geboren te Brugge in Vlaanderen of daaromtrent, een dorp geheten Middelburg ommuren en maakte zo een besloten stad van wat voorheen slechts een dorp was.

Abdijgoed

Dat "villaige" kan niet veel meer geweest zijn dan een gehucht, vermits het onder de parochie Heille ressorteerde [7]. Wellicht waren zijn bewoners nagenoeg geheel aangewezen op een hoeve, die daar omstreeks 1280 vanuit de abdij van Middelburg in Zeeland was gesticht

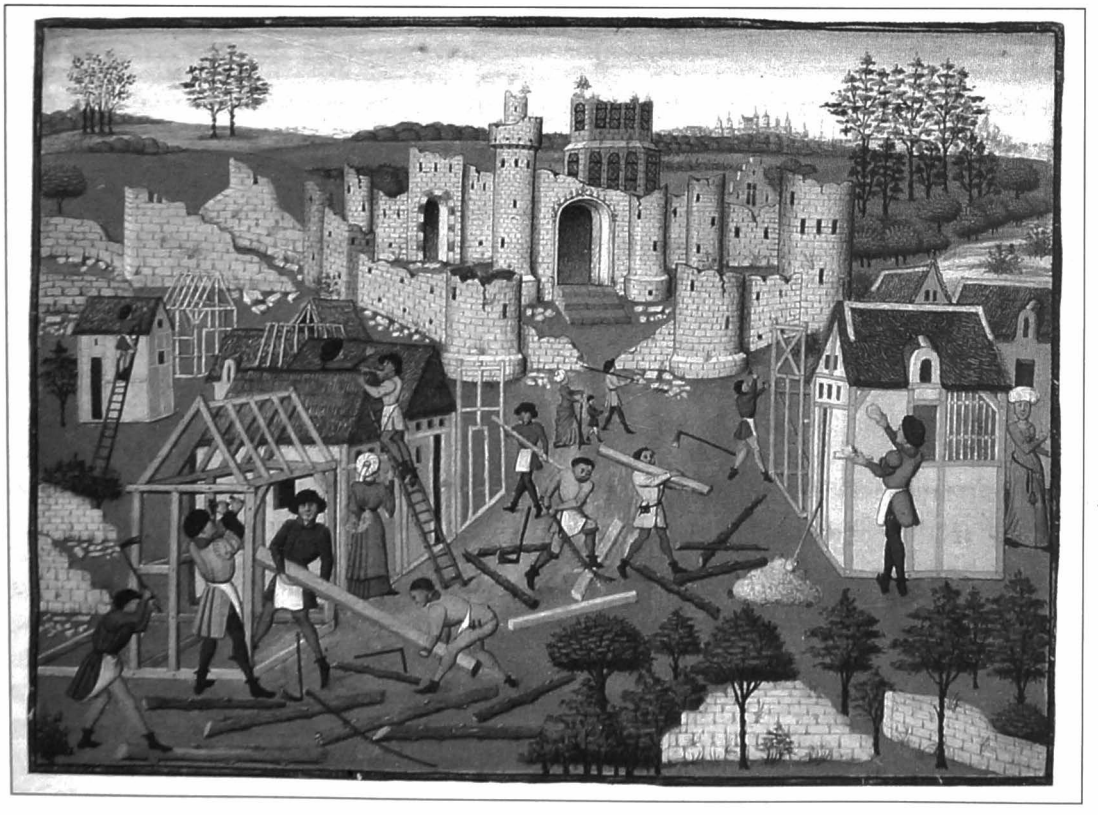

(Herop)bouw van een stad. Miniatuur uit Jacques de Guise, Les Chroniques de Hainaut. Brussel, Koninklijke Bibliotheek, Hs. 9242 f° 232.

op gronden geschonken door graaf Gwijde van Dampierre. Tot op heden is die vroegere hofstede niet precies gelokaliseerd. Wel is er daaromtrent een bericht van bijna 250 jaar na de stichting van het stadje. De Brugse advocaat Lootyns, die in 1688 een traktaat over de tienden opstelde, schreef: "Ledit Messire Pierre Bladelin, fit defuire abâtre & demolir tous les edifices de ladite Cense, comme Maisons, Escuries, estabes aux Vaches & Porceaux, & tout ce qu'en dependoit, pour mettre & edifiér en leur place une belle Eglise & Temple de Dieu" [8]. De hoeve zou volgens deze bron dus te situeren zijn waar zich vandaag kerk en kerkhof bevinden. Verschelde zag het enigszins anders: "Ten jare 1448 deed Bladelin de gebouwen van de gewezene hofstede der Middelburgsche monniken afbreken, en bouwde op die zelfde plaets, met toestemming der stad Brugge, een sterk en prachtig kasteel"; De Potter en Broeckaert volgen die stelling in gelijkaardige bewoordingen [9].

De opgravingen op de kasteelsite brachten hierover geen opheldering. Werden er sporen aangetroffen van een cultuurlaag die mogelijk samenhangt met de vroegere uitbating, van de hofstede zelf met haar gebouwen waren geen materiële resten te onderkennen [10].

De akte van verkoop van het abdijgoed aan Bladelins schoonbroer Colaerd de Fever, opgesteld in de Onze-Lieve-Vrouweabdij te Middelburg-Zeeland op 5 augustus 1433, vermeldt dat abt en gemeen convent van Middelburg "vercocht hebben onsen gheminden vriendt Colaerd de Fevere, poortere in Brucghe, onse goed, land, bosch ende mersch, dat wij hebben licghende in Vlaenderland in de prochie van Heyle, up de heerscepie vanden voorscreven brieven van Aertrike ende eldere, ende es gheheeten tgoed ende hof te Middelburch, met allen den husen, boomen, poorten, steenen ende al datter toe behoord, groot int gheheele een ende tsestich gemeten lands lettel meer of min, also die mate van dien dat bewijsen sal..."

De akte waaruit hiervoor geciteerd is, is opgenomen in een andere oorkonde, vijf dagen later opgesteld. Deze bevestigt de overdracht van het goed ten overstaan van vijf erfachtige laten van de hertog binnen de brieven van Aertrycke, in aanwezigheid van Gillis Jans zone, prior van de abdij van Middelburg, en koper Colaerd de Fever. Ze geeft een omstandiger beschrijving van het abdijgoed, althans toch van de ligging van de gronden, die verkocht worden met alle bouwsels en bomen die er op staan en met al wat er aard- en nagelvast toe behoort. Ze zijn gesitueerd in het ambacht Aardenburg, meer bepaald in de parochie Heille, ten zuiden van de kerk. De hoofdmoot, 30 gemeten en 20 roeden land, dat is ruim 13 hectaren, omvat het eigenlijke "Hof te Middelbuerch". Het paalt noordelijk aan percelen die toebehoren aan Colaerd de Fever en aan "die van Sente Jacobs in Brucghe", zuidelijk aan de Vissersweg, oostelijk aan de Schorreweg en westelijk aan de Bernende Weg. De nog bestaande Schorreweg omvatte destijds ook de huidige Middelburgse Kerkstraat en liep door naar Heille [11].

De enige andere bewaarde oorkonde - voor zover ons bekend - die eveneens over het hof van Middelburg als abdijbezit handelt, werd uitgevaardigd door Mechteld van Raephorst, weduwe van Filips van Borssele [12], en dateert van 9 januari 1433. Het gaat daarin over de overdracht van *alle rechte ende toeseggen* die zij heeft op *huuse ende hof van Middelburch gelegen tot Heyle mit allen sinen toebehoren mit timmeraedzen ende ghehaude stof dair toe behorende gewrocht ende ongewrocht, gebesicht ende ongebesicht als miin heere heer ... Phillips heer tot Borssel ende tot Cortkene saliger gedachten up dit clooster voirseids hof tot Heyle heeft doen timmeren, doen brengen ende becosticht tot inder uren siins doots.* In ruil daarvoor is de abdijgemeenschap een reeks liturgische diensten verschuldigd voor



De abdij van Middelburg in Zeeland. Gravure naar Adriaen Pietersz. van de Venne, uit Jacob Cats' Sileni Alcibiadi, Amsterdam 1619.

de zielenzaligheid van heer Filips en later, als ook zij het tijdelijke zal hebben gewisseld voor de eeuwigheid, voor zijn echtgenote Mechteld [13]. Merkwaardig, aangezien de abdij in geldnood toen al langer haar hofstede van de hand probeerde te doen en dat, zoals hiervoor gebleken is, in augustus 1433 ook effectief zou doen. Interessant is in elk geval het gegeven dat Filips van Borssele rechten had op dat goed en blijkbaar had ingestaan voor het optrekken en onderhouden van een huis of een aantal hoevegebouwen. Van Borssele had in de omgeving overigens ook nog gronden: tot de verkoop aan Colaerd de Fever behoorden vijf gemeten en zestien roeden land, oostelijk palend aan een partij toebehorend aan de erfgenamen van Filips van Borssele [14].

De Brieven van Aertrycke

De Brieven van Aertrycke waarop het Hof van Middelburg stond en die hun naam hebben geleend aan de Brieversweg, waren eigenlijk een rentegebied, in leen gehouden van de graaf van Vlaanderen middels de Burg van Brugge, en met een oorsprong die teruggaat tot de eerste helft van de 13de eeuw. In 1232 heetten ze Lambrechts goedynghen, rond 1250 waren Geeraerd van Aertrycke en zijn vrouw leenhouders, vandaar de benaming die twee eeuwen zou standhouden [15]. Het omvatte het ammanschap of de ammanieën (termen afgeleid van ambacht, ambachtsman) van Aardenburg, Heille en Moerkerke met bevoegdheden over en rente-inkomsten uit het gebied van respectievelijk de wateringen van Beoosterede, Bewesterde en Noord- en Zuid-over-de-Lieve. De juridische bevoegdheden betroffen vooral landzaken, zijnde onroerend goed, schouwing van land- en waterwegen,

de mogelijkheid een baljuw aan te stellen en andere [16]. Het leen was de voorloper van wat de heerlijkheid Middelburg zou worden.

De akte die op 10 augustus 1433 de verkoop van het Goed te Middelburg bevestigt, gunt het ons kennis te maken met enkele personen die toen binnen het bestrek van de Brieven van Aertrycke woonden en er als "aervachtige laten ons gheduchts heeren van Vlaenderen van zinen brieven van Aertrike" grond bezaten en met nog anderen aan wier landerijen De Fevers pas verworven goederen paalden.

Erfachtige laten noemen zich de oorkonders zelf: Vrancke en Bertram Rape, Jan van Poustrate, Stasin de Waert en Jan van Boeyghem
Bij Jan van Poustrate staat vermeld dat hij priester is, maar over de aard of plaats van zijn bediening vernemen we verder niets.
Vrancke Rape komen we al tegen in 1420, als hij gemachtigd door zijn broer Jan die ontvanger is van de Brieven van Aertrycke, een kwitantie tekent van verheffingsgeld, betaald door de stad Gent [17], Bertram is nog getuige bij een oorkonde van 1433 die straks aan de orde is.
Nabij Zoetendale lag, zuidelijk van de Lieve, *Gillis Raeps dreve* [18].

Jan van Boeyghem of mogelijk een zoon van hem is in 1460 nog van de partij als een van de bekrachtigers van een oorkonde betreffende cijnsgrond van de stad Gent, gelegen ter hoogte van Leestjes, een oorkonde die verder nog ter sprake komt. Het zegel waarmee hij die oorkonde waarmerkt, met daarop het gescheiden ankerkruis van het familiewapen, bevestigt zijn nauwe verwantschap met de Brugse ambtenarenfamilie met die naam. Een Jan van Boyeghem duikt vanaf 1392 herhaaldelijk op in de kringen van de magistratuur van Brugge en het Brugse Vrije, zoals in een kwitantie in dat jaar ondertekend door onder andere hem en Jacob van de Vagheviere als afgevaardigden van de Vier Leden [19]. Het is wellicht dezelfde Jan van Boyeghem die in de jaren 1403-1404, als Engelse piraten de Vlaamse kust afschuimen, door het Brugse Vrije wordt ingezet voor beraad en onderhandelingen, veelal samen met Willem van Messem [20]. Een Jan van Boyeghem, wellicht een zoon of neef van vorige, wordt in 1436 vernoemd als klerk en in 1453 vergoed voor het maken en schrijven van het landboek van de Brugse heerlijkheid het Maendagsche [21].
Nauw verwant was allicht ook Alix van Boyeghem, moeder van Jan, bastaard van Vlaanderen, een zoon van Victor, bastaard van Vlaanderen, heer van Ursel en admiraal van Bourgondië, overleden in 1442.

Toen hij het Hof van Middelburg verwierf, bezat Colaerd de Fever al aanpalend land. Een andere buur was de Sint-Jacobskerk van Brugge. Voorts worden als aangrenzende eigenaars of gebruikers nog genoemd Karel De Jonghe, mevrouw van Gistel, Jhanekin filius Lamsin Spaet, Jan van Boyeghem en Adriaen vander Ee, Wouter filius Jan Voghelaers, Jan Bussers, Jacob Oliviers, Adriaen Rootcaes, de erfgenamen van Philips van Cortekenne (de Van Borssele die eerder ter sprake kwam), het kind van Olivier van booster Ee, Claes Colins, Gillis van Eelande en heer Jan Blanckaerd [22].

Zo'n tien jaar later, op 14 december 1443, droegen Jan van Leyackere, toen nog ontvanger van de Brieven van Aertrycke, en zijn vrouw Margriete 10 gemeten en 40 roeden land, gelegen ten zuiden van de kerk van Heille, over aan Pieter Bladelin. Oorkonders daarvan waren Jacob Bonin, Jan van Doorne, Bertram Raepe, Joos Scepen en Jacob Zeghers, *laten ten brieven van Aertrike*. Verscheidene percelen grensden aan de *Langhe Heilstrate*

en/of raakten aan land van of gebruikt door Olivier van booster Ee de jonge, het kind van Jan Maes en zijn weduwe Katheline, Pieter filius Heindric, Jacob Wychaert en Jan filius Wouter Heloud, Jehanekin Spaet, Lamsin filius Pieter Veraleyden, Adriaen van Oost, Jan filius Matheeus Lammins en Pieter Bladelin [23].

Stad van belofte

Colaerd De Fever stierf kort voor of in 1440, waarschijnlijk in Jeruzalem, waar hij als bedevaarder naartoe was getrokken [24]. Het zal derhalve niet van hem zijn zoals tot nog toe aangenomen, maar van zijn weduwe Margareta Bladelin dat Pieter Bladelin in 1440 of iets daarna het *hof te Middelbuerch* overkocht. Een verkoop van zus aan broer Bladelin, met andere woorden. Samen met nog andere gronden die hij in de volgende jaren verwierf, onder andere het hof van Paddepoele met zijn afhangende, werd het goed van Middelburg, 184 gemeten groot, op 23 augustus 1444 bij octrooibrief door hertog Filips de Goede erkend als één leengoed, gehouden van de Burg van Brugge [25].
Van dan af kon de idee rijpen op die plaats een stadje te stichten.

De plaats waar Middelburg zou ontstaan had omstreeks 1440 nog niets van wat we doorgaans associëren met een stad: omvang, een concentratie van bevolking, ambachtelijke of industriële activiteit, verkeer. In die zin was het een stichting vanuit de grond. Passage was er wel in de omgeving: een eindje ten noorden van Middelburg liep de Zuiderbruggeweg die Aardenburg en Brugge verbond, ten zuiden liep de Gentse Lieve en was er de Brieversweg die van Brugge over Male, Moerkerke, Middelburg en Eede naar Sint-Laureins en verder naar Assenede leidde en die grotendeels nog bestaat. Waar hij op goed een kilometer ten zuiden van Middelburg en ter hoogte van de abdij van Zoetendale de Gentse Lieve kruiste, lag de Zoetendale- of Nachtegaalbrug, zoals alle bruggen over de Lieve eigendom van de stad Gent. Dat belette Jan de Baenst, schoonzoon van Colaerd de Fever en met zijn vrouw erfgenaam van het kasteel van Leestjes, niet om in 1457-1461 tegenover zijn landgoed op eigen kosten een nieuwe brug te laten slaan om zijn weg naar Brugge, waar hij sinds 1441 carrière maakte in de stadspolitiek, iets korter te maken. Omdat schippers sindsdien twee keer op erg korte afstand hinder ondervonden, werd door toedoen van De Baenst en op zijn kosten de Zoetendalebrug in 1461 afgebroken [26]. Ten zuiden van Koensdycke, nu het dorp Ede, lag over de Lieve de *breede brugge*, ook Strooprocxbrugghe en later Strobrug genoemd [27]. Zowat halverwege tussen de Zoetendalebrug en de Strobrug en haaks op de Lieve liep de Schorreweg, die van de kanaalberm naar het hof van Middelburg en vandaar verder naar Heille leidde.

Reeds bij het bedenken van de stad moet het aan de orde zijn geweest die te activeren door een bevolking aan te trekken die het wonen daar aantrekkelijk en rendabel zou vinden. Daarbij rijst de vraag hoeveel volk er nodig was om een stad leefbaar te maken en te houden. Een voorafgaande vergelijking met enkele andere steden en naburige plaatsen kan wellicht relevant zijn.

In 1469 werd in opdracht van hertog Karel de Stoute in zijn landen, dus ook in Vlaanderen, een haardentelling gehouden, wat neerkomt op een telling van het aantal gezinnen. Tot de plaatsen waarvan de resultaten verloren gingen, behoort helaas ook Middelburg (net als Maldegem). Voor locaties waarvan het aantal haarden bekend is, bestaat een ruime consensus om voor de overeenkomstige gezinsgrootte te rekenen met een coëfficiënt van 4 voor de grotere steden, van 4,5 voor het platteland en de kleinere steden. Zo komt men

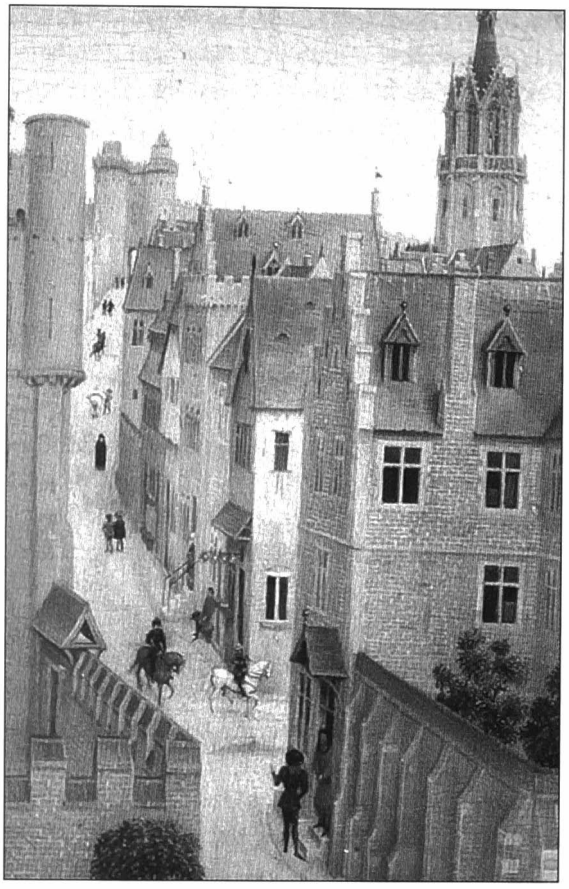

Stadsgezicht, detail uit de Bladelintriptiek van Rogier vander Weyden. Berlin, Staatliche Museen, Gemäldegalerie.

voor Aardenburg met zijn 322 haarden tot 1448, voor Damme met zijn 429 haarden tot 1930 inwoners, terwijl Eeklo met 448 haarden amper meer inwoners telde dan Damme, namelijk 2016. Sluis was in vergelijking daarmee een middelgrote stad: 2160 haarden, 9720 inwoners.
Het bevolkingsaantal van een aantal kleinere locaties, in dit geval Zwinhaventjes met betekenis voor de economie van Brugge en door deze stad gecontroleerd, is al even veelzeggend: Sint-Anna-ter-Muiden telde in 1469 met zijn 39 haarden zowat 175 inwoners, Hoeke had er met 30 haarden ongeveer 135, Monnikerede met zijn 50 haarden om en nabij de 225 [28].

De twee grootste steden van Vlaanderen, Gent en Brugge, telden rond die tijd respectievelijk ongeveer 60.000 en 40.000 inwoners, terwijl de vijftig andere steden minder dan 10.000 inwoners hadden. Achttien daarvan hadden er minder dan 1000 [29]. Tot die laatste categorie zou Middelburg-in-Vlaanderen behoren.

Brieven van Middelburg

Aangenomen wordt dat Bladelin in 1448 de bouw van zijn kasteel aanvatte, en dat dit in oktober 1450 minstens voor een deel bewoonbaar was. Het jaar nadien werd zijn herenwoning in de Naaldenstraat in Brugge een leen van Middelburg. Toen het hem dan op 13 februari 1451 werd toegestaan enkele nieuw verworven lenen, waaronder de Brieven van Aertrycke met zijn achterlenen, tot dan toe ressorterend onder de Burg van Brugge en gehouden door Jan van Leyackere, aan het goed van Middelburg toe te voegen

en het geheel te houden onder de naam *Hof ende goet van Middelbuerch* [30], was het pad geëffend voor de stichting van een stad. De bouw van een kerk, begonnen het jaar nadien, zou daarvan de eerste monumentale manifestatie worden. Terwijl die in de steigers stond, rezen er wellicht ook al andere bouwwerken, inzonderheid woonhuizen uit de grond.

Algauw zouden de Brieven van Aertrycke de Brieven van Middelburg gaan heten. De eigenhandig geschreven oorkonde op datum van 2 mei 1457 waarbij Pieter Bladelin een schenking doet van land aan een voor de rest onbekend *godshuse ghefondeert ter heere van God ende van minen heere sinte Jacop staende binnen de stede van Brugghe*, heeft als aanhef *Ic Pieter Bladelin heere vanden hove van Middelbuerch ende bi dien ervachtich ontfanghere vanden brieven gheappliquiert an zelve hof wilen gheheeten van Aertrike, Raed, hofmeestere ende tresorier vanden ordre vanden gulden vliese* ... [31]. Bladelin was in titel erfachtig ontvanger van die Brieven, maar stelde er een amman aan. In 1464 was dat meester Adriaen vander Schuere voor Beoosterede, zijn neef Jan de Baenst voor Bewesterede en Marie, dochter van Jaques Wulfaert voor het deel op het ambacht Moerkerke.
Aan het leen waren, als gezegd, voor de leenhouder een aantal bevoegdheden en rechten verbonden die in feite heerlijke rechten waren. De verkoopakte van 1433 bevat trouwens de zinsnede dat het abdijgoed ligt "up de heerscepie vanden voorscreven brieven van Aertrike".

Schepenen

Als Filips de Goede bij open brieven van 17 maart 1458 aan Bladelins goed te Middelburg het recht op negen schepenen toekent, wordt verwezen naar de rechten die behoorden tot het geïncorporeerde leen: het recht er een baljuw, ammans, klerk, prater (een dienaar belast met het waken over aangeslagen goederen en het tijdelijk schutten of opstallen van losgebroken hoevedieren) en beëdigde officieren aan te stellen, en er de jurisdictie uit te oefenen in aangelegenheden die onroerend goed aangaan, erven en onterven, inning van boetes tot drie ponden en andere, kortom de bevoegdheid van lagere rechtspraak. Die rechten komen voortaan dus onder het *hof ende goed te Middelbuerch* te liggen. In feite betekent dat de officiële erkenning van Middelburg als heerlijkheid. Aan het recht er een schepenbank aan te stellen, voegde de hertog op Bladelins verzoek ook bevoegdheid van "judicature de toutes actions personnelles" toe, de tweede graad van rechtspraak, waardoor het de baljuw en zijn officieren voortaan was toegestaan personen te vervolgen en voor de rechtbank te leiden, en de schepenen recht te spreken in zaken als diefstal, bedreiging, vechtpartijen en dies meer, een bevoegdheid die voordien het rechtscollege van het Brugse Vrije toekwam. De schepenen waren wel gehouden de rechtsgang te volgen en recht te spreken naar de wijze en gebruiken van het Vrije, dat ook "chief sens" bleef voor Middelburg: de schepenen moesten er "te hoofde gaan", advies inwinnen voor zaken die hun competentie te boven gingen of waarin ze geen ervaring hadden [32].

Dat laatste lijkt het geval geweest te zijn in 1465-1466, toen de Middelburgse wet een al langer aanslepend geding tussen Andrieu Fosselin, kamerheer van de toen acht- of negenjarige Maria van Bourgondië, en een zekere Clément Sommier naar het Vrije doorverwees. Hertogin Isabella drong toen bij de schepenen van het Vrije aan de zaak met spoed te behandelen, omdat Fosselin moeilijk gemist kon worden [33]. We mogen aannemen dat één van beide betrokkenen, wellicht Sommier, in Middelburg woonde, gezien daar het geding werd ingezet.

Hoewel de hertog liet verstaan dat het niet de bedoeling was te knagen aan de privileges van het Vrije, moet de creatie van Middelburg in de praktijk wel afgedaan hebben aan de invloed en het gezag van het Vrije, dat door de regeling voor het stadje en de heerlijkheid trouwens ook inkomsten zou mislopen.

De schepenen traden dus op als leden van een lokale rechtbank, de vierschaar. Behalve voor de rechtsgang stonden ze ook in voor het administratief en financieel beleid van de stad en de heerlijkheid, voor de veiligheid, de openbare werken en de economische activiteiten van publieke aard, zoals markten. Voor leden van het college werden vrijwillig gesloten overeenkomsten zoals verkopingen, testamenten, schuldverklaringen... genotuleerd en gewettigd, de schepenen wezen de 'pointers' en 'zetters' aan, beëdigde burgers die jaarlijks de omvang van de belasting bepaalden die elk gezin op te brengen had.
Normaal werd het bestuurscollege, dat ook wet of magistraat wordt genoemd, in aanwezigheid van vertegenwoordigers van de graaf jaarlijks vernieuwd; enkel de baljuw had een benoeming van onbepaalde duur. Strikt genomen was het niet nodig dat de schepenen of de burgemeester (een titel die we voor Middelburg pas in 1471 aantreffen) ook inwoners van de heerlijkheid waren.

Bij het uitoefenen van hun ambt droegen de leden van de wet een tabbaard. In 1494-1495 kregen baljuw, burgemeester, schepenen en de klerk van de vierschaar, die contracten van burgerlijke aard opmaakte en door de schepenen liet bekrachtigen, daarvoor *naer oude costume*, oude gewoonte, het nodige laken. Een dergelijke vergoeding in natura was overigens een algemeen verspreid gebruik. Eveneens *naer oude costume* liet de magistraat in 1495 twee toortsen maken bij Pieter *de waslichtmakere* in Aardenburg, om mee te dragen in de Sacramentsprocessie. We mogen aannemen dat die gebruiken ook al in Bladelins tijd in zwang waren [34].

Stadhuis

Het schepencollege vergaderde in het schepen- of stadhuis. Dat wordt voor het eerst vernoemd in 1470 in verband met de woonhuizen van de kanunniken, en stond mogelijk niet op exact dezelfde locatie als het schepenhuis waarvan de resten in 2005 werden opgegraven, toen het perceel op de hoek van de huidige Middelburgse Kerkstraat en het Bladelinplein werd ontbloot voor de constructie van een appartementsgebouw [35]. Bij de krijgsverrichtingen die Middelburg in 1488 teisterden, lijkt het eerste stadhuis vernield te zijn, want in 1494-1495 betaalde men 12 pond parisis af *aan Jan de Ghurtere ter cause vanden coope vanden scepen huuse bijden ... burchmeestre ende scepenen ghecocht ten behouve vanden laten.* De afbetaling was voorzien over een periode van zes jaar [36]. Aan dat stadhuis was echter nog werk te doen, misschien restauratiewerk na de vernieling van Middelburg, mogelijk verbouwingswerk. De rekening spreekt van metsel-, timmer- en smidswerk.

Vierschaar 1457

De oudste betuiging van een vierschaar te Middelburg vinden we in een oorkonde van 1 juni 1457, daterend dus van voor de instelling van een schepencollege. De zaak die behandeld wordt, betreft een verwaarloosde rente van 30 schellingen parisis die het hospitaal van de Potterie te Brugge ten goede moet komen en die gevestigd is op gronden, gelegen op het

ambacht en binnen de parochie van Moerkerke, meer bepaald op verscheidene hofsteden en partijen land op Scheewege, omtrent de Brieversweg en aan de *Rosendaalschen Wech*, die nog voortbestaat in de Rozendalestraat in Sijsele [37].

De leden *teghewoordich in ghebannen vierschaere up eenen wetteliken dinghedach* waren Anthuenis Helichgheest, Jacop Reygheers, Joos f. Gillis Noenays, Loouis Schavyn en Pieter filius Wouters Rotcaes, *ervachtighe laten ons gheduchts heeren shertoghen van Bourgoignen grave van Vlaendren etc., ende Pieter Bladelins van zinen hove ende heerscepe van Middelbuerch.* Gedaagden waren Jan van Wulpen en Daneel Boelin, *ervachtighe upzittende laten ende wettelike warandsheden ten brieven van Middelbuerch wilen gheheeten van Aertrike binnen den ambochte ende prochie van Mourkerke.*

De naam Helichgheest lijkt afkomstig uit Holland en Zeeland: op 10 februari 1366 verwierf een Godevaerd Helichgeest uit Schoonhove het poorterschap van Brugge, op 12 maart 1404 werd Jan Helichgheest, afkomstig uit Groede, er ingeschreven [38].
Anthuenis Helichgheest was eerder sergeant van IJzendijke. Hij woonde in Aardenburg ambacht, parochie Sint-Kruis, toen hij in 1464 een verklaring aflegde voor de commissarissen van de rekenkamer, die wilden achterhalen waarom zovelen die naar Aardenburg op bedevaart trokken, hun dorst gingen laven vier kilometer verderop, in Middelburg. Voor Helichgheest was het duidelijk: een stoop wijn kostte daar zes groten, in Aardenburg acht [39]. We treffen Anthuenis ook een viertal keer aan in het renteboek van het koorgezelschap van de Lievevrouwekerk in Aardenburg [40]. Ook in 1471 bezegelt hij als schepen van Middelburg een oorkonde [41].

De naam Rootcaes komt al voor in de verkoopakte van het Hof van Middelburg in 1433: een van de percelen in de transactie begrepen, paalde aan Adriaen Rootcaes' land. De Pieter filius Wouter zojuist vernoemd, was als schepen van Middelburg ook getuige voor de commissarissen die daar in 1464 inlichtingen inwonnen over de brieven van Aertrycke. Hij was toen 38 jaar [42]. In de belastingrollen voor Bewesterede van 1463 wordt zijn aandeel in de pointing gesteld op vijf loden of 20 pond parisis, waarmee hij in de rij van meest begoeden op het platteland tweede staat, samen met Philips van Mourkercke [43]. Een Pieter filius Wouter Rootcaes, wellicht een kleinzoon van vorige, treffen we eveneens als schepen bij de registratie van een schenking aan de kerk van Middelburg in 1519 [44], een Jacob Rootcaes vinden we vermeld als baljuw van Middelburg in een document van 30 november 1545, toen op het kasteel van Middelburg overlegd werd over het aanstellingsrecht van een organist [45]; in 1547 was hij deken van de schuttersgilde van Sint-Sebastiaan [46]. Een Charles Rootcaes komt voor in pastoor Dhooges relaas over de inval van de geuzen in Middelburg op 27 maart 1581 [47].

De familie Rootcaes was dus minstens anderhalve eeuw bedrijvig in het Middelburgse bestuur. Mogelijk was er ook in Brugge een tak van de familie of week een Middelburgse afstammeling uit naar Brugge. Daar overleed op 10 november 1678 ene Maria Joanna Rootcaes, weduwe Adolf de Vos. Beiden werden begraven in de voormalige augustijnenkerk. Op de gedenksteen stond het wapen van Rootcaes, met op een blauw veld een keper van zilver en in de bovenhoeken en de punt van het schild een ster van goud [48].

De Schavyns vormden in de parochie Moerkerke een kleine clan, de naam Noenays (indien juist gelezen, want enigszins vervaagd) lijkt eenmalig. In Brugge kwam de naam Noonay voor: in de stadsrekening van 1470-71 bijvoorbeeld treffen we een paar keer een

Pieter Noonay aan, die met een kompaan de lugubere klus klaarde een doodgeslagen man naar het Sint-Janshuis te brengen, een andere keer een lijk uit de Reie te vissen [49]. Een eventuele verwantschap valt echter niet aan te tonen.

Gedaagde Jan van Wulpen woonde op de parochie Moerkerke. Op 10 december 1460 was er in het college van het Brugse Vrije overleg over het lot van Joos de Backre, ontvanger van de pointing en zetting in het ambacht Moerkerke, en toen in hechtenis *ter begherte van Jan van Wulpen de jonghe, laet van Middelborch, de welke daer te voren ghevanghen hadde gheweest int Vrije* [50]. De affaire draaide rond het feit dat het Vrije fiscale taxateurs had aangesteld voor gebied waarvoor Bladelin ondertussen dat recht had verworden.
Zowel Jan van Wulpen filius Jan als Daneel Boelin werd in 1464 gehoord door de commissie Aertrycke. Jan was toen 33 jaar, Boelin was er 56 [51].

Erfachtige laten 1460

In een oorkonde de dato 23 december zien we een gewichtige buur van Middelburg naar voor treden: *Jan de Baenst Jans zuene poorter in Brugghe, ende joncvrauwe Margriete Colaerts Fevers dochter, wettelyke ghezellenede vanden zelven Jan*, komen dan voor een zevenkoppig college bestaande uit *Jan de Baenst de jonghe*, Roeland vander Vlamincporte filius Gillis, Lodewijc Greffijnc, Jan van Boyeghem, Jan Seys, Pauwels Lippens en Jan Kerstiaens, *ervachtige laten ons gheduchts heeren ... ende Pieter Bladelins heere van Middelbuerch in Vlaendren* en optredend, bevoegd *als voor wette*, enkele zaken vastleggen aangaande de erfelijke cijns, gevestigd op gronden die palen aan de Gentse Lieve en aangaande de brug tegenover *Jans Baenst hof gheheeten ten Leestkinne*, die voor cijnshouder de Baenst en voor Pieter Bladelin de weg naar Brugge moet verkorten [52].

Bij het stellen van de oorkonde waren dus twee Jans de Baenst aanwezig: een *Jan de Baenst de jonghe* als een van de registrators en getuigen, en *Jan de Baenst Jans zuene* als belanghebbende cijnshouder, gehuwd met Bladelins nicht Margriete, dochter van Colaerd de Fever en Margareta Bladelin.

Jan *Jans zuene* was een telg uit de machtige en invloedrijke Brugse politieke dynastie De Baenst, die haar wortels had in Sluis en ook verankerd was in Gent. In de literatuur vinden we hem veelal aangeduid als Jan III de Baenst [53].
Jan III begon zijn carrière in de Brugse stadspolitiek in 1441 als raadslid, vier jaar later was hij al burgemeester van de raad. Bij de dood van zijn vader Jan II in 1460 erfde hij de titel heer van Sint-Joris, in dat jaar ook werd hij, wellicht op voordracht van Bladelin, lid van de Grote Raad van de hertog, maar die benoeming lijkt eerder honoris causa te zijn geweest. Tussen 1468 en 1473 vertoefde hij regelmatig aan het hof van Karel de Stoute. In mei 1477 ondervond hij aan den lijve de woede die was ontstaan na de dood van de hertog en onderging hij samen met de oud-burgemeesters Anselm Adornes en Paul van Overtvelt de vernedering van de tortuur op de Grote Markt. Zijn leven bleef echter gespaard.

Jan de Baenst *de jonghe* was de zoon van vorige. Hij zou door zijn grootoom Pieter Bladelin aangewezen worden als erfgenaam van Middelburg en de ammanie van Aardenburg, en werd blijkbaar al vroeg geïntroduceerd in de aangelegenheden die stad en heerlijkheid Middelburg aangingen. Zo was hij als eerder al aangehaald, in 1464 in naam van Bladelin amman voor Bewesterede. Overigens was het van het kasteel van Leestjes, buitengoed

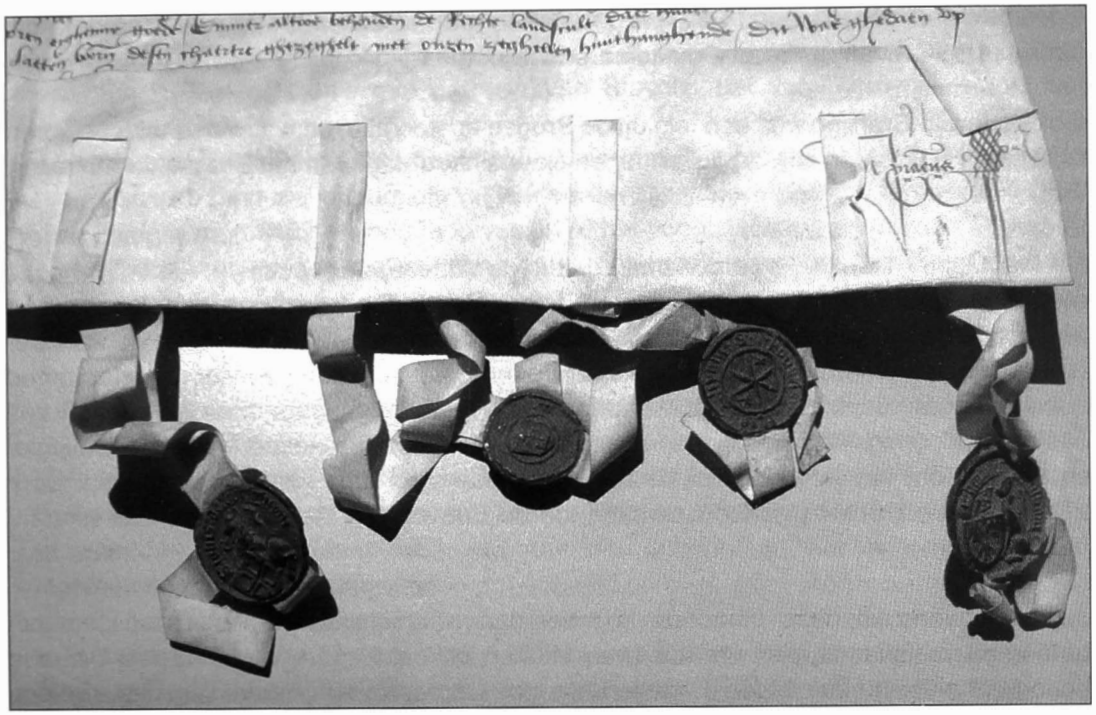

Zegels van Jan van Boyeghem, Jan Seys, Pauwels Lippins en Jan Kerstiaens, 1460. Stadsarchief Gent, oorkonde nr. 645.

van zijn ouders - hun Brugse residentie was het Hof van Sint-Joris aan de Oude Burg, dat later Hof van Watervliet ging heten - waar hij als kind allicht vaak vertoefde, maar een boogscheut naar Middelburg.

Hoewel bij testament geregeld, gaf de erfenis Middelburg aanleiding tot langdurige processen met een andere pretendent, Jans neef Joos van Varsenaere, zoon van Joos en van Lysbette de Fever, de andere dochter van Colaerd [54]. Voor beide partijen betekenden de processen een financiële aderlating, bij zoverre dat stad en heerlijheid Middelburg in 1476 werden gekocht door Guillaume Hugonet, de kanselier van Bourgondië. Dat heeft niet belet dat in de woelige periode van de eerste opstand tegen Maximiliaan van Oostenrijk, 1483-1485, de opportunist Jan de Baenst met de steun van het Brugse stadsbestuur en van het Vrije, het kasteel van Middelburg vooralsnog kon betrekken. In die tijd ruilde het allengs zijn residentiële functie in voor een militaire.
Jan IV huwde een eerste keer met Gertrude de Berlettes, die hem drie zonen schonk. Zijn tweede huwelijk met Gertrude Malet, dochter van de Bourgondische topambtenaar Thomas Malet, bleef zonder nakomelingen. Hij stierf in 1494 of '95.

Roeland vander Vlaminckpoorte wordt in de oorkonde nader geïdentificeerd als zoon van Gillis of Egidius, een notoir lid van de Brugse aristocratie, dat tussen 1419 en 1444 verscheidene functies bekleedde binnen het stadsbestuur; hij stierf in 1452. Roeland was eerst gehuwd met Maria Hoste, dochter van Jan, en had met haar een zoon Gillis, heer van Frémicourt, en een dochter Isabeau, gehuwd met Donaat De Beer. Maria Hoste overleed in september 1457, waarna Roeland hertrouwde met Jeanne Visezric, dochter van Victor. Ook uit dat huwelijk sproten twee kinderen, namelijk Catherine die zou huwen met Pieter van Riemslede, en Jeanne, getrouwd met Boudewijn de Hurtere.

Roeland stierf op 20 april 1474 [55]. Zoon Gillis was tussen 1485 en 1536 herhaaldelijk vinder of deken van de Brugse makelaarsnering [56].

Ook Lodewijc Greffijnc was een telg uit de Brugse aristocratie, en was verscheidene keren schepen. Hij was een van de gevangenen tijdens het oproer van het Brugse volk in maart 1477 [57].

Pauwel Lippins komen we samen met Adriaen de Witte, Pieter Veralleye, Pieter Rootcaes en Jacob Lammins, allen *arvachtighe laten Pieter Bladelins... tziinen brieve van Middelbuerch*, nog tegen in een oorkonde op datum van 10 november 1465, wanneer Clemens de Broukere en zijn vrouw Katheline ten overstaan van hen vier gemeten grond schenken aan de kerk van Middelburg, vertegenwoordigd door haar ontvanger Jan Reimbout [58], en in 1469 opnieuw als schepen. In de lijst van pointing en zetting is hij met een equivalent van drie loden bij de meer begoede eigenaren van de heerlijkheid. Op 6 april 1464 werd ook hij gehoord betreffende de Brieven van Aertrycke. Hij was toen 56 jaar.

Jan Kerstiaens uit deze oorkonde is meer dan waarschijnlijk te vereenzelvigen met Johannes Christiaens, één van de twee klerken en ontvangers van Bladelin. Ook zijn collega Pieter vander Muelne mogen we tot de Middelburgnaren rekenen. Beiden bezorgden ze het Vrije in 1459 een kopie van de privilegebrief van de hertog betreffende de belastingen [59].
Pieter vander Muelne treffen we in 1460 in opdracht van Bladelin aan het hof van de officiaal van het bisdom Doornik in Brugge, in een proces tegen priester Pieter Doedins over een pachtschuld [60]. Na Bladelins dood bleef hij blijkbaar in dienst en werkte hij voor kanselier Hugonet, die in 1476 Middelburg afkocht van de erfgenamen Bladelin. Na Hugonets dood in 1477 was hij klerk van Cornelis Metteneye, de toenmalige baljuw van Middelburg die niet te beroerd was zichzelf 'kasteelheer ad interim' te noemen [61]. Voor Charles Hugonet, oudste zoon van de kanselier, stelde hij in 1479 een register samen van de achterlenen van het leenhof van Middelburg [62].

Over Jan Seys vonden we geen nadere gegevens.

Resident Jan van Stavele

Van Jan IV De Baenst, Roeland vander Vlamincpoorte en Lodewijk Greffijnc, telgen uit vooraanstaande Brugse families, de eerste bovendien familielid van Pieter Bladelin, mogen we aannemen dat ze binnen het stadje Middelburg woonden; mogelijk waren ze residenten op het kasteel en maakten ze er deel uit van de dagelijkse entourage van het echtpaar Bladelin - vande Vagheviere. Was Jan de Baenst voorbestemd om zijn grootoom op te volgen als heer van Middelburg, dan is het heel goed denkbaar dat Bladelin ook graag beide anderen verantwoordelijkheid had toebedeeld, maar aanwijzingen vanuit archiefbronnen zijn daar niet voor. Evenmin is bekend hoe lang ze in Middelburg vertoefden.

Een andere markante figuur is Jan van Stavele, die vernoemd wordt in de ordonnanties die Bladelin in 1470 opstelde voor de kanunniken van het collegiaal kapittel dat hij aan zijn kerk verbond. Bij de situering van hun woonsten, ten zuiden en zuidwesten van het kerkhof, wordt enkele keren verwezen naar het huis dat ook Jan van Stavele daar betrok.

De van Staveles waren erfachtig burggraaf van Veurne sedert minstens 1298 [63]. Het wapen van Bladelin, wiens familie eveneens in het Veurnse haar wortels had, vertoont merkwaardig veel gelijkenis met dat van Van Stavele, dat van hermelijn is met een schuinbalk van keel.
De laatste mannelijke telg uit de hoofdtak van de familie, Willem V, stierf in 1474, amper negen jaar oud. Over die jongen, die vijf jaar eerder zijn vader Willem IV had verloren, had Pieter Bladelin eind 1469 of in de loop van 1470 het voogdijschap aanvaard [64]. Willem IV, behalve burggraaf van Veurne ook schout van de Hazelt, heer van Stavele, Krombeke, Pottes, Dottenijs en van het Hof van Izegem in Roeselare, verrichtte zowel militaire als hofdienst voor de hertogen Filips de Goede en Karel de Stoute.

De Jan van Stavele die in Middelburg woonde, is meer dan waarschijnlijk te vereenzelvigen met Jan V van Stavele, wiens vader Jan IV sinds 1457 of al eerder ridder was, zodat, mocht het deze laatste zijn die in Middelburg had geresideerd, die titel ongetwijfeld vermeld zou zijn. Jan V van Stavele was dus een telg uit de zijlinie, bezitters van de heerlijkheid Izegem. Zijn vader Jan IV, overleden in 1481, was vóór 1467 schepen en later verscheidene keren burgemeester van het Brugse Vrije.

Jan V werd geboren op 11 december 1451 en was dus vrij jong toen hij, al dan niet op vraag van Bladelin, in Middelburg zijn intrek nam. Vanaf 1470 tot 1477 was hij regelmatig schepen van het Vrije. Jans eerste kinderen, tweelingzonen, werden in april 1478 evenwel geboren in Gent, waar hij ondertussen het buitenpoorterschap had verworven. In oktober 1481 gaf hij dat echter alweer op en eind dat jaar werd hij opnieuw actief in het Vrije, waarvoor hij in de jaren nadien zowel schepen als burgemeester was. In mei 1488 nam hij deel aan de onderhandelingen tussen Maximiliaan van Oostenrijk en de opstandige Vlaamse steden, in 1487 werd hij ridder.
Jan V van Stavele won in twee huwelijken niet minder dan vijftien kinderen, waarvan er echter maar twee zonen en vijf dochters de volwassen leeftijd bereikten . Geen van die kinderen werd in Middelburg geboren. Na nog enkele militaire functies vervuld te hebben, stierf hij tussen november 1507 en januari 1510 en werd begraven in het klooster van Sint-Bertrand in Chaumont.

In de oudst bewaarde rekening van stad en heerlijkheid Middelburg, 1494-1495, treffen we een Severin van Stavele als deurwaarder [65].

Schepenen 1469

Het bestuur van stad en heerlijkheid Middelburg vinden we voor het eerst als schepencollege vermeld in een oorkonde van 9 maart 1469, bewaard in het archief van het hospitaal Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie in Brugge [66]. Het gaat er om een obligatie van twee pond groten ten profijte van die stichting, voor de schepenen van Middelburg onderschreven door zekere Adriaen van Bassevelde. Als schepenen worden genoemd Pieter f. Lamsins Veralleye, Pauwels Lippins, Bertelmeeus Malin, Anthonis Helichgheest, Pieter Rotcaes, Passcharis Lievins en Jacob filius Pieter Lammins.

Nieuw daarin zijn de namen Veralleye, Malin, Lievens en Lammins.
Pieter Veralleye of Veraleiden treffen we aan in de oorkonde van 23 augustus 1444, waarbij Filips de Goede Middelburg als leen erkent, als eigenaar van land nabij de Lange Heilstrate en de Schorreweg. In de rollen van pointing en zetting wordt hij voor vier loden

belast, waarmee hij net als Pieter Rootcaes en Passcharis Lievins ruim boven de anderen uitsteekt. Op de heerlijkheid woonde nog een tweede Pieter Veraleiden, zoon van Jacob, beduidend minder welstellend. De naam Veraleyde kwam ook voor in Brugge.

Bertelmeeus Malin blijkt een figuur geweest die door Bladelin ruime verantwoordelijkheid kreeg toegewezen. Hij was het die de heer van Middelburg vertegenwoordigde toen Jan de Baenst en Margriete de Fever, de dochter van Bladelins zus, voor de schepenen van het Brugse Vrije op 14 mei 1468 bijna 40 gemeten land, gelegen in de parochie van Oudenburg en binnen 'sHeerwoutersambacht, overdroegen aan Pieter Bladelin [67]. In 1471 was hij andermaal schepen, in 1475 was hij, mogelijk in naam van Bladelins weduwe, ontvanger van de Brieven van Aertrycke. Hij werkte ook in opdracht van Louise de Layé, de weduwe van kanselier Hugonet, heer van Middelburg. In 1479 en 1491 was hij baljuw van Middelburg [68].

Grondgebruik en doening van Passcharis Lievins in Bewesterede werden in 1463 geschat voor een belastingsequivalent van zes loden of 24 pond parisis, wat betekent dat hij er van de hele heerlijkheid het warmst in zat. Bij zijn getuigenis het jaar nadien voor de al meermaals genoemde commissie die onderzoek deed naar de Brieven van Aertrycke, staat genoteerd dat hij toen 40 was.
Ook Jacob Lammins werd gehoord en verklaarde ongeveer 50 jaar te zijn. In de pointinge van 1463 staat hij genoteerd voor 2,5 lood of 10 pond.

Burgemeester en schepenen 1471

Anthuenis Helichgheest, Bertelmeeus Malin en Pieter Rootcaes waren ook schepen in 1471. Op 21 september van dat jaar bezegelden zij een oorkonde waarin voor het eerst ook een burgemeester van Middelburg wordt vernoemd, Victor Sproncholf. In feite wordt daarmee vooral een rangorde aangegeven en is hij eerste schepen, waarmee hij ook de eerste kon zijn die geviseerd werd als er iets mis ging in belastingen, veiligheid, openbare werken... Andere schepenen waren Christoffels Noembroot, Adriaen de Witte, Daniel Boelin en Jan Rembout. Baljuw was toen Jan van Eyewerve.

Het gaat in de oorkonde om een overeenkomst tussen de magistraat van het Brugse Vrije en de heer van Middelburg inzake rechtspraak, waarbij laatste zich erop beroept een *expres privilege myns voorseits gheduchts heeren* te bezitten, waardoor hem *de kennesse, 't berecht van alle actien personelen* toekomt, anders gezegd hoge justitie of rechtspraak in de derde graad [69]. Voor het Vrije zegelden onder anderen Jan van Stavele en Vranke van Praet, heer van Moerkerke.

Victor Sproncholf was een telg uit een van herkomst Duitse familie, die van de 15de tot in de 17de eeuw in Brugge opgang maakte en verscheidene schepenen en burgemeesters leverde. Victor Sproncholf ontmoeten we voor het eerst in 1464, als hij als amman van Aardenburg komt getuigen voor de commissie Aertrycke. Hij is dan ongeveer 36 jaar. In de periode 1466-1468 is hij krikhouder van het Vrije, gerechtelijke ambtenaar ondergeschikt aan de baljuw. De benaming komt voort van de krik of kruk, een staf die hij als teken van zijn ambt droeg. Victor Sproncholf was gehuwd met Maria de Buusere, dochter van Cornelis. Ze stierf in 1508 en werd begraven in de kerk van de Zwarte Zusters te Brugge[70].
Victor Sproncholf was getuige bij de schenking van het hof van Paddepoele aan de kerk van Middelburg, en we ontmoeten hem opnieuw op 8 mei 1484, wanneer hij voor dezelfde

kerk een schenking aanneemt vanwege Andries filius Govaerts Costers, poorter van Aardenburg, van land in de parochie Moerkerke [71].

De naam Noembroot of Noenbroot treffen we maar zelden aan. In 1494-1495 leverde een Adriaen filius Ghys Noenbroot hout voor het maken van ramen en deuren voor het schepenhuis [72], in de jaren 70 van de 16de eeuw betaalde een Pauwels Noembroot aan pastoor-cantor Adolf Dhooghe een rente op een grond, gelegen in de Maldegemse Polder [73]. Enkele online-genealogieën vermelden de naam in de tweede helft van de 16de eeuw in Brugge en in Maldegem.

Baljuw Jan van Eyewerve is waarschijnlijk de grootvader van de naamgenoot van wie we een huwelijksportret kennen van de hand van Pieter Pourbus, bewaard in het Groeningemuseum te Brugge en vooral bekend vanwege de voorstelling van de tredmolenkraan. Deze Jan, welstellend wijnhandelaar, huwde in 1551 of 1552 met Jaquemyne Buuck en woonde in het huis De Pelikaan in de Vlamingstraat.

Daneel Boelin troffen we in het gezelschap van Jan van Wulpen aan als gedaagden in het geding omtrent verwaarloosde rente; Adriaen De Witte, die ook op de parochie Moerkerke woonde, zei aan de enquêteurs naar de Brieven van Aertrycke, 53 jaar te zijn. De laatst genoemde schepen mag waarschijnlijk vereenzelvigd worden met smid Jan Reimbout die we in de lijsten van pointing en zetting aantreffen als inwoner van Bewesterede.

Baljuw Simon Maes

De handhaving van de openbare orde viel onder de verantwoordelijkheid van de baljuw. Als aangestelde en rechtstreekse vertegenwoordiger van de heer waakte hij over diens overheidsrechten en hield hij toezicht op de rechtspraak binnen stad en heerlijkheid; hij stond met zijn assistenten in voor het opsporen en aanhouden van verdachten van een misdrijf of liet hen dagvaarden om voor de schepenbank te verschijnen. De schepenen werden dan 'gemaand', gevorderd om recht te spreken. Zelf sprak de baljuw geen recht, wel zag hij toe op de strafuitvoering.

De eerste gekende baluw van Middelburg is Simon Maes. Hij oefende het ambt vermoedelijk al uit in 1459, maar zeker van 12 december 1461 tot 22 november 1463, datum van zijn overlijden. Het was dan ook zijn vrouw Agneese die de laatste rekening van haar man voorlegde aan zijn oversten [74].

Het eerste misdrijf genoteerd, betreft vier *vaten byen ende was wilt vanck* waaraan Zegher Heyneman en Jan de Valkenare zich ten nadele van Joos de Scermere hadden bezondigd. Ook Jan de Lanternemaker had bijenzwermen ingepalmd. In het wild aangetroffen zwermen moesten, als de eigenaar niet te achterhalen was, aan de heer bezorgd worden of er moest hem een compenserend bedrag betaald worden. Ze *vaten*, opkorven, en voor zichzelf achterhouden of verkopen werd als diefstal beschouwd. De boete daarvoor was van een grootteorde als voor het zich toeëigenen van een dolend schaap [75].

Een aantal kleinere misdrijven werd geregeld per compositie, wat er op neerkomt dat de beklaagde op een bepaald moment tijdens de gerechtsgang de verwachte of uitgesproken straf van de gerechtsofficier, in dit geval de baljuw, afkocht. Jan Vlamync deed dat voor zijn koeien die in andermans veldvruchten hadden gelopen, een zekere Boudin na een

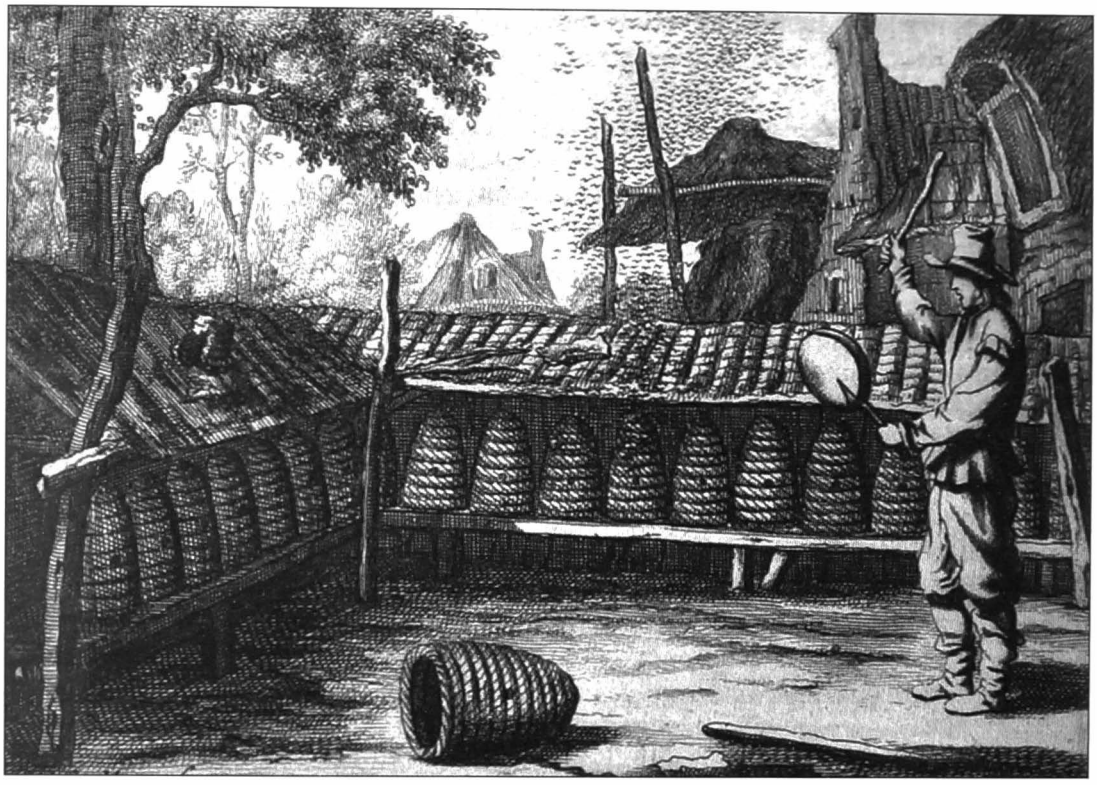

Het afvliegen van een bijenzwerm. Gravure op het titelblad van Jan van der Groen - Pieter Nyland, Den naerstigen byen-houder, Amsterdam 1670. De imker slaat op een pan; de herrie moet de bijen de indruk geven dat er een onweer nadert, zodat de zwerm zich snel zou gaan zetten.

messengevecht met Loy Horicx. Een paar mannen waren voor de vierschaar genodigd en niet komen opdagen, en ook daarvoor gold een boete.

Een boete was er ook voor Lamsin Heregheers wiens koeien schade hadden berokkend bij Stevin Broucks; twee mannen, bekend als bastaards, betaalden boetes voor verboden wapendracht: allebei hadden ze rondgelopen met *een lanc mes gheheeten een rutinc*, wat hen 10 pond parisis kostte, één van beiden werd ook gestraft voor het dragen van een *armboost*, een soort boog, wat hem 6 pond kostte.
Een viertal personen hadden ongecontroleerd vlees verkocht, vier keer hadden paarden onbeheerd op het hof van Clement Brouckaert gelopen [76].
Van echt zware delicten is er geen sprake. Voor zaken zoals brandstichting, verkrachting, doodslag ... was de Middelburgse schepenbank ten tijde van baljuw Maes nog niet bevoegd. De hoge rechtspraak werd haar immers pas in 1464 toegekend [77].

Economie en handel

Een stad is nagenoeg ondenkbaar zonder ambachtelijke specialismes of industrie en bijgevolg ook handel. Al liet Bladelin in 1456 een kanaaltje graven tussen Middelbug en de Gentse Lieve, waardoor Damme en Brugge via het water bereikbaar werden, al waren er twee marktpleinen en al bekwam Bladelin in 1465 het recht voor een zesdaagse jaarmarkt, *une france foire* met twee dagen voor en na opdat de kooplui er "seurement, sauvement et paisiblement aller et venir" zaken zouden kunnen doen, dit wil zeggen zonder risico ter plekke vervolgd te worden wegens schulden [78], toch zou het pas voorbij augustus 1466

zijn dat Middelburg een beroepsspecialiteit binnen de muren kreeg met de koperslagers die Bladelin na de verwoesting van Dinant door Karel de Stoute, naar zijn stadje kon halen. Anderen kwamen terecht in Hoei of in Namen, velen vestigden zich in Mechelen [79]. Van geen enkele van de Dinantezen is de naam overgeleverd, wel bewaart Middelburg met zijn Dinantstraat de herinnering aan hen.

Koperbewerking was niet zo vanzelfsprekend voor Vlaanderen, en al helemaal niet voor het Brugse, en dat vanwege de toelevering van grondstoffen. Wellicht werden er in Middelburg geen koperproducten gegoten, maar bestond de productie uit het grovere, gehamerde koperwerk voor huishoudelijk gebruik, wat in overeenstemming is met de term "*mestier de baterie*" die we in archiefbronnen aantreffen.
Uit dankbaarheid en sympathie voor Pieter Bladelin, schonk koning Edward IV van Engeland, die in het najaar van 1470 zijn land had moeten ontvluchten en een onderkomen had gevonden in Holland en in Vlaanderen en zeker wel verscheidene ontmoetingen had met Bladelin, aan de Middelburgse koperslagers privileges van vrijhandel en ontheffing van tol en lasten. Ze werden te Brugge verleend in februari 1471 en in november nadien vanuit Londen-Westminster bevestigd [80].
Aan de Dinantese koperslagers danken de Middelburgnaren hun bijnaam ketelboeters.
Is er ons van de Dinantezen geen enkele naam bekend, iets beter is het wat dat betreft gesteld met de tapijtwevers die er aan het werk waren. Van twee van hen zijn de namen overgeleverd dankzij een bestelling van verdurewerk door hertog Karel de Stoute tijdens zijn tiendaags verblijf te Middelburg, van 12 tot 21 of 22 juni 1470 [81]: Bricxe le Bacquere en Melcior de le Wede, *tapisseurs, demourans à Middelbourg en Flandres* [82]. De hertog was overigens geen nieuwe klant: reeds in september 1469 werden betalingen aan genoemde

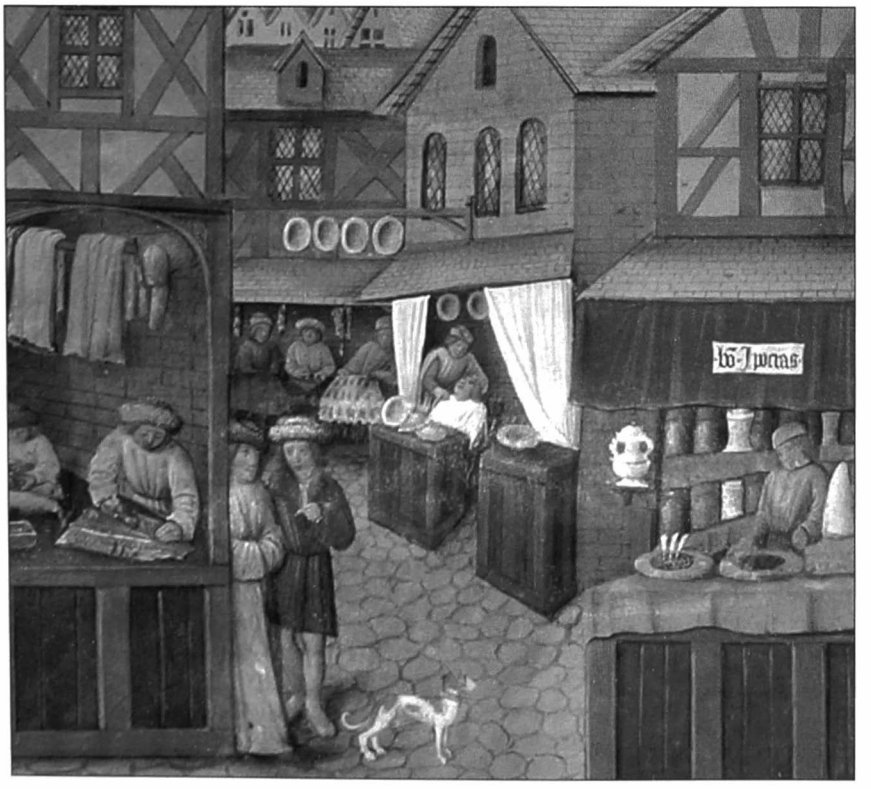

Handelaars in een stad. Miniatuur uit Gilles Romain, Le Gouvernement des Princes, Parijs, Bibliothèque de l'Arsenal, ms. 5062, f° 168 v°.

de Bacquere genoteerd voor "certaine tappisserie de verdure, fleurs et pluseurs autres couleurs"; andere betalingen volgden naarmate het werk vorderde [83].
Brixius is een niet zo frequente naam in Vlaanderen. De populariteit van een voornaam ging in het verleden vaak samen met de verering van een kerk- of parochiepatroon. Aan Sint-Brixius zijn in Vlaanderen de parochiekerken van Ooigem en Marke toegewijd, maar de heilige genoot meer bekendheid in Brabant en Henegouwen, waar hij vooral in Doornik werd vereerd. Voortgaand op de naam Brice le Bacquere of le Bacre, neemt Pinchart aan dat de Middelburgse tapijtwevers uit Doornik afkomstig waren. De le Wede gebruikte op een in 1472 ingediende kwitantie de achternaam "de la Pasture", wat zou kunnen duiden op een verwantschap met de eveneens van Doornik afkomstige schilder Roger de le Pasture, alias Rogier vander Weyden [84].
De Middelburgse tapijtwevers werkten 'à haute lisse', dat wil zeggen op een weefgetouw waarvan de ketting of schering verticaal is opgespannen.

Nog ten tijde van Bladelin, zoniet onder kanselier Guillaume Hugonet, die Middelburg in 1476 afkocht van Bladelins strijdende erfgenamen, werd Middelburg stapelplaats voor wol uit Noord-Engeland. De textielnijverheid steunde de kanselier verder door in 1476 uit de streek Doonik-Valenciennes-Arras-Rijsel, twaalf 'sayetteurs' naar Middelburg te laten overkomen; hij schonk hen als startkapitaal 1016 pond 8 schellingen van 40 groten het pond, af te betalen aan 4 groten bij elk afgewerkt stuk. Hun namen bleven bewaard: Huchon le Vaillant, Arnoul de Bonnefoy, Jaques Longcourtil, Colinet de Cambray, Simon en Jean le Goret, Andrieu Aleghier, Jehan Laigle, Jaquemart Noël, Pasquier Folie, Jacquemart en Loyset le Fèvre [85]. We mogen dus aannemen dat er in Middelburg een aardig woordje Frans werd gesproken.

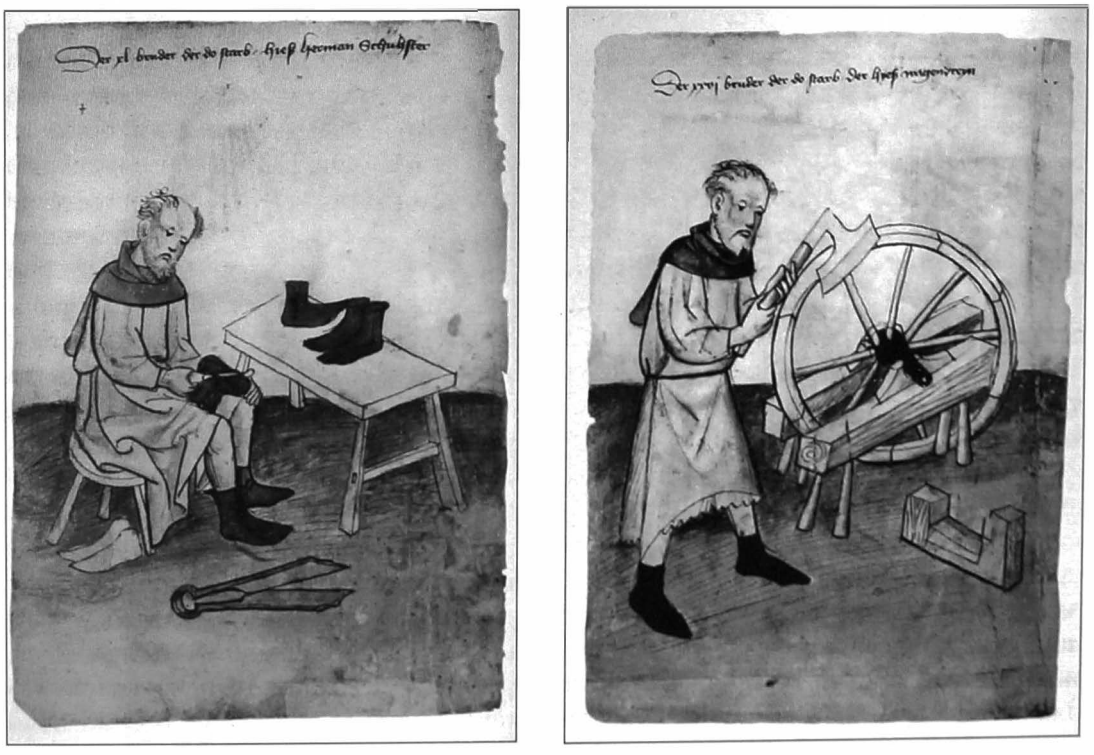

Schoenmaker en wielmaker; illustraties uit het Hausbuch der Mendelschen Zwölfbrüderstiftung zu Nürnberg, ca. 1425. Nürnberg, Stadtbibliothek.

Tegenover het vervaardigen van tapijten was het sajetteweven een duidelijk minder kunstzinnige bezigheid. Het materiaal, sajet, bestond uit twee of meer gesponnen wollen draden die getwijnd werden, in elkaar gedraaid tot garen, wat een sterkere draad opleverde die dan verwerkt werd tot lakens, kleding en ander gebruikstextiel, maar ook voor tapijtwerk kon dienen. De term blijft tot op vandaag als 'sjette' voortleven in tal van Vlaamse dialecten. De handelsprivileges van de koperslagers werden, zowel als die van de wolstapel, door hertog Karel de Stoute bekrachtigd [86].

Er kan nauwelijks twijfel over bestaan dat binnen de heerlijkheid het merendeel van de bevolking van landbouw leefde. Bij de zowat 465 personen, in feite gezinnen die in de lijsten van pointing en zetting voorkomen, staat slechts zelden een beroep genoteerd; bovendien is een familienaam die verwijst naar een beroep zeker geen garantie dat de naamdrager dat beroep ook uitoefende en al helemaal niet als hij in de genitiefvorm is genoteerd. Zo valt van niet één van de leden van de goed vertegenwoordigde familie Scipmakers zomaar te zeggen dat hij of zij effectief met dat beroep aan de kost kwam. Het lijkt echter ook aan de opsteller van de lijst te liggen: zo noteerde de pointer van Beoosterede niet één beroep, die van Bewesterede verscheidene: barbier, schoen- en wielmaker, molenaar [87] en bakker, smid, metser, timmerman, zager. Voor de hand liggende beroepen, terwijl we andere die er zeker ook waren in dergelijke lijst toch missen, zoals bijvoorbeeld herbergier.

Belastingen

Kort nadat aan Middelburg het recht was toegekend van een schepencollege dat onder meer voor het grondgebied van de heerlijkheid eigen pointers en zetters mocht aanstellen, werd dat privilege door het bestuur van het Vrije geschonden, vandaar de gevangenschap van Jan van Wulpen en nadien Joos de Backre van Moerkerke, hoger aangehaald. Om verdere discussies en schermutselingen tegen te gaan, vaardigde hertog Filips de Goede op 6 september 1459 een raadsbesluit uit dat inhield dat de bewoners van de heerlijkheid zouden worden belast zoals voorheen, maar dat de individuele belasting bepaald en geheven moest worden door pointers en zetters, aangesteld door de magistraat op wiens grondgebied de lasten geïnd moesten worden [88].

Was Middelburg als stad gloednieuw, op het grondgebied van de heerlijkheid Middelburg, die zich in een brede band uitstrekte tussen Sint-Kruis-bij-Aardenburg en Vivenkapelle, woonden al eeuwenlang mensen die administratief, juridisch en fiscaal onder het Brugse Vrije ressorteerden en voor een deel ook woonden binnen het rentegebied van de Brieven van Aertrycke. Een situatie die ook in de late middeleeuwen al behoorlijk troebel was, vandaar de onderzoekscommissie die in 1464 werd samengesteld om een duidelijker zicht te krijgen op de situatie. Tekenend voor de complexiteit is bijvoorbeeld dat de ammanie van Aardenburg onder de Brieven van Aertrycke niet hetzelfde was als de groot-ammanie van Aardenburg, door Bladelin afgekocht van de heer van Kleef, of nog, dat de getuigen die in 1664 door de commissie gehoord werden, verklaarden dat Beoosterede om en nabij de 100 huizen telde die bijdroegen aan de Brieven van Aertrycke, Bewesterede ongeveer 70 en Moerkerke ongeveer 54 [89], terwijl in de rollen van pointing opgesteld in oktober 1463, voor Beoosterede 159 gezinshoofden geteld werden en voor Bewesterede 129; in de rol van de zetting voor het deel van de heerlijkheid op de parochie Moerkerke waren er dat 109. Voor Beooster- en Bewesterede samen moeten daar nog eens 71 personen of

gezinnen bijgeteld worden, die *mids de grote verhaermhede*, van armoe dus, of om een andere reden *up andere plaetsen vertrocken zyn* [90].
De belastringrollen waarvan sprake en waarnaar hiervoor al meermaals verwezen is om een indruk te geven van het vermogen van een aantal "erfachtige laten" van Middelburg, lijken opgesteld overeenkomstig de verordening van 1459. De termen pointing en zetting die daarbij steeds weer gehanteerd worden, duiden op het aandeel van de belasting dat respectievelijk bestemd was voor de vorst of landsheer en op het aandeel dat bestemd was voor het Vrije. De pointing kon het dubbele bedragen van de zetting of nog meer; behoeftigen droegen enkel bij in de zetting [91].

De 468 namen erin opgenomen, vertegenwoordigen evenveel haarden of gezinnen. Met de algemeen aanvaarde coëfficiënt van 4,5 leden per gezin op het platteland en in de kleinere steden, geeft dat voor de heerlijkheid Middelburg, exclusief het stadje, een bevolkingsaantal van 2092 personen. Confrontatie van dit cijfer met de 224 huizen waarvan de commissie Brieven van Aertrycke notitie nam, moet ons doen besluiten dat met huizen ook hofsteden bedoeld zijn waar meerdere families hun onderkomen en hun werk hadden.

Indien de stelling dat "in de hele 15de eeuw het platteland een structurele armoede kende van zowat 26 percent fiskaal onvermogenden" of dat er "in de kleine stadjes van Vlaanderen ... in de 15de eeuw steevast 26 percent ondersteunde armen aan te wijzen" zijn [92] ook voor Middelburg mag gelden, dan kan het geen enkele moeite gekost hebben om de honderd armelui te vergaren die volgens Bladelins wilsbeschikking een rol toebedeeld zouden krijgen bij zijn uitvaart, veertig om toortsen te dragen in de rouwstoet, zestig andere om na de dienst bij de dis een *provende* te gaan ophalen.

In de rollen komen intrigerende namen voor als Alverdoens, Perchevael, Veertichponds of Specketers, en we ontmoeten er interessante personen, zoals Bladelins halfbroer Anthuenis en zijn secretaris Floris Cruesinck, zeker al sinds 1459 in dienst, maar die in 1463 Middelburg verliet om ontvanger te gaan worden in Zuid-Holland [93]. Was het aanvankelijk de bedoeling de namenlijsten wegens hun belang voor de genealogie in bijlage op te nemen en de taxatiegegevens te analyseren om zicht te krijgen op het welvaartspeil van de bewoners, dan moet dit om reden van plaatsgebrek uitgesteld worden naar een later te publiceren artikel.
In januari 1464 gaf de hertog zijn goedkeuring aan een overeenkomst die getroffen was tussen Bladelin en het Brugse Vrije betreffende het aandeel van Middelburg in de belastingen, in casu de zetting dat de kasselrij mocht heffen. Die zou *ten eeuwelicken daghe*, onder voorbehoud van vernieuwing of verandering van het transport van Vlaanderen, 225 ponden parisis bedragen, *omme ... bekeert te werdene in den oorboir ende profyt van den zelven lande van den vryen...*, of in hedendaagse taal: als aandeel voor het Vrije om er de werkingskosten mee te betalen [94].

De eerste stand

Eigenlijk weten we van nog maar heel weinig personen die de revue passeerden dat ze binnen de muren van Middelburg woonden. Van twee categorieën weten we dat wel: de geestelijken en het personeel op het kasteel. Het is dan ook aan Bladelin zelf dat we een hele reeks namen van eerste Middelburgnaren te danken hebben, waar hij om een of andere reden zijn profane of gewijde werknemers vernoemt.

Het best zijn we ingelicht over de geestelijken omdat ze met naam, functie en woonplaats voorkomen in enkele documenten die Bladelin opstelde voor de inrichting van de kerkelijke diensten [95].

Pastoor

Het Hof van Middelburg lag op de parochie van Heille, en daar gingen de bewoners van het gehucht vóór 1458 of '60 ter kerke. Toen Bladelin zijn plannen voor een stad realiseerde, hoorde daar als vanzelfsprekend ook een kerk bij. De bouw ervan werd aangevat in 1452, zes jaar later was ze voltooid, ingewijd werd ze pas op 12 juni 1460.

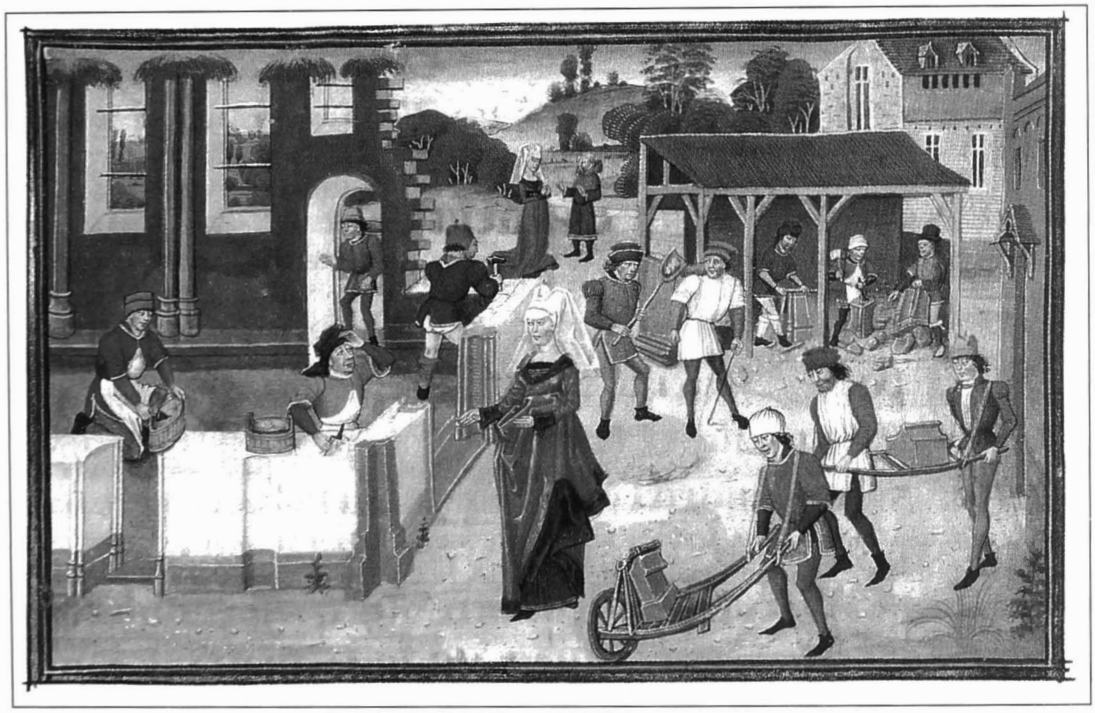

Bouw van een kerk. Miniatuur uit L'histoire de Charles Martel, midden 15de eeuw. Brussel, Koninklijke Bibliotheek, Hs. 6, f° 554 v°.

Bij het toekennen van parochiale rechten aan Bladelins kerk, 18 augustus 1458, bepaalde de bisschop van Doornik, Jean Chevrot, dat de parochiedienst te Middelburg de *rector*, de bestuurder of pastoor van de parochie Heille zou toekomen. Dat was toentertijd Judocus of Joos van Ghyseghem. In een repliek aan zijn bisschop, waarbij hij zich akkoord verklaart met de overdracht van rechten van Heille naar Middelburg, noemt van Ghyseghem zichzelf *in artibus magister et in sacra theologia baccalarius formatus*, meester in de artes en gevormd baccalaureus in de heilige godgeleerdheid [96]. Die eruditie had hij opgedaan aan de universiteit van Leuven, waar het matricularium 1440 opgeeft als jaar van zijn inschrijving óf promotie en vermeldt dat hij afkomstig was uit de diocees Cambrai [97]. Dat kan erop wijzen dat zijn familienaam nog effectief verwijst naar zijn plek van herkomst, vermits Aalst en omgeving, dus ook Gijzegem, tot 1559 tot het bisdom Cambrai of Kamerijk behoorden.

Naar de universiteit trok men in de middeleeuwen op de leeftijd van 14 à 16 jaar, na het volgen van een Latijnse school. Baccalaureus was in principe een student in opleiding,

die onder het toezicht van een magister als een soort assistent les mocht geven, zonder vergoeding weliswaar. De baccalaureus formatus, een gevorderde of gevormde, had er een studie van zes à acht jaar opzitten en hoefde geen les meer te geven. De titel van magister, meester, valt tot op zekere hoogte te vergelijken met een doctoraat en gaf een veel hoger aanzien. Sinds de 14de eeuw gold hij als evenwaardig aan de titel 'dominus', heer van een heerlijkheid [98]. De *artes*, de vrije kunsten, omvatten een algemene vorming met een drietal taalvakken (grammatica, retorica en dialectiek) en vier vakken met wiskundige inslag (rekenkunde, meetkunde, muziek en sterrenkunde).

Het lijdt geen twijfel dat Bladelin zijn parochieherder interessante perspectieven te bieden had, maar of Joos van Ghyseghem effectief pastoor geweest is van Middelburg is nog niet helemaal zeker. Het zou immers nog bijna twee jaar duren, tot Sacramentsdag 12 juni 1460, eer de kerk werd ingewijd.

In 1462 promoveerde Joos van Ghyseghem tot kanunnik aan de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Brugge, waar hij vanaf 1471 eerste kanunnik was. Vanaf 1462 was hij ook in dienst van Isabella van Bourbon, echtgenote van Karel van Charolais, de toekomstige hertog van Bourgondië. Het is best mogelijk dat de samenwerking met Bladelin Van Ghyseghems carrière en status ten goede zijn gekomen en dat hij daaraan zijn promoties en de introductie aan het hof te danken had. Hij stierf voor of in 1479 [99].

Een eenmalige aantekening van een *Buridaen Robosch, prochipape van Sinte Pieters in Middelburch* in een register van de schepenen van de Keure te Gent op datum van 7 mei 1461, zou erop kunnen wijzen dat deze Buridaen de eerste pastoor was, eventueel als deservitor of als interimaris voor Van Ghyseghem tijdens zijn verplichtingen als kanunnik te Brugge of aan het hof [100]. Zijn positie is echter nogal vaag. In de passage waar zijn naam voorkomt is bij Middelburg niet aangevuld "in Vlaanderen", wat eeuwenlang meer regel dan uitzondering was om het onderscheid te maken met Middelburg in Zeeland. Maar ook daar was een Sint-Pieterskerk, zodat de parochietitel *Sinte Pieters* geen uitsluitsel geeft, temeer omdat Middelburg in Vlaanderen in feite de dubbele dedicatie Sint-Petrus en Sint-Paulus had. Opzoekingen in het Zeeuws Archief te Middelburg op Walcheren brachten geen opheldering. De enige andere plaats waar we Buridaen Robosch aantreffen is aan de universiteit van Leuven, waar hij in 1432 ingeschreven was. Hij was afkomstig uit het bisdom Doornik [101].

Het was overigens lang geen zeldzaamheid dat een priester die verbonden was aan een parochie, elders lucratiever bezigheden opzocht en een plaatsvervanger betaalde. Zo is dat zelfs voorzien in een taakverdeling die Bladelin in 1470 opstelde voor de Middelburgse clerus: hij vernoemt er Adriaen de Waele als *prochiepape of sijn substituijt in sijn absentie*, zijn vervanger bij afwezigheid. Die Adriaen de Waele is dan wellicht de tweede parochieherder geworden.

Koorheren

Bladelin had blijkbaar van meet af aan voor ogen aan zijn kerk ook een college van kanunniken te verbinden, geestelijken die zich niet moesten inlaten met de zielzorg van de parochianen maar in eerste instantie dienden te bidden en te celebreren voor het zielenheil van de stichter en zijn naasten. In een oorkonde waarin meermaals het jaar 1460 vermeld wordt, legt *eersamen wiisen ende voirsienighen* Pieter Bladelin als in een dienstrooster de

liturgische taken vast die te Middelburg door kanunniken, kapelaans, cantor, kosters en koorknapen te verrichten zijn, de daarbij te volgen kledingcode, de vergoedingen eraan verbonden en de sancties bij verwaarlozing van de dienst [102]. De vier kanunniken anno 1460 zijn Jan de Waele, Jan Stevens, Michiel Annoot en Dieric of Diederic Candt. Van de *prochiepape* of pastoor is eigenlijk geen sprake meer, wel van cantor en kapelaan.

Misschien moet Jan de Waele vereenzelvigd worden met de Adriaen de Waele die tien jaar later, in de statuten van 1470 voor het collegiaal kapittel, als *prochiepape* vernoemd wordt, zoals we net zagen, mogelijk gaat het om een nauwe verwant. Voor Verschelde en andere auteurs was Adriaen de Waele de eerste pastoor van Middelburg.

Van kanunnik Annoot is het opschrift van zijn grafsteen overgeleverd. Die lag tot 1825 in het koor van de kerk en werd toen voor het leggen van een nieuwe vloer naar het kerkhof verplaatst. Het luidde [103]:

> Hier licht begraven meester Michiel Annoot, priester canoenic van deser kerken die staerf int jaer ons heeren MCCCC zesse ende sestich, up alderzielendach den tweeden dach in november. Bid over de ziele

In 1470 wordt de fundatie van beneficiën gedetailleerder uitgeschreven [104]. Als stichter van de stad en bouwheer en dus eigenaar van de kerk, was Bladelin ook collator voor de beneficiarissen: hij had het recht de kandidaten voor te stellen en aan te bevelen bij de bisschop of aartsdiaken.
Er waren anno 1470 zes beneficiarissen, waarvan de eerste de titel kreeg van cantor en overste was van de kerk. De vijf anderen waren gelijk in rang. Voor de kanunniken had Bladelin woningen voorzien, ten noorden en noordoosten palend aan het kerkhof.

Cantor in 1470 was Charles Multoris of Militoris, en verder waren in functie Jan Stevens, Pieter vande Walle, Boudin en Nicolaes du Pont en Jan de Laet; *prochiepape* was als eerder gezegd Adriaen de Waele *of sijn substituijt in sijn absentie*, kapelaans zijn heer Ollivier van Seleghem en meester Adriaen de Smet, Pieter Reymbout en Andries filius Dannels waren de kosters.

De naam Multoris treffen we een zevental keer aan in het matricularium van de Leuvense universiteit, echter niet met de voornaam Cornelis. Cantor Multoris of Millitoris bewoonde in 1470 een pand *staende metten westhende achter aen schepenhuijs* en het huis en erf van Jan van Stavele aan de oostkant.

Heer Boudewijn du Pont paalde oostelijk eveneens aan Jan van Stavele, westelijk aan huis en erf van Pieter de Man. Zuidelijk keek hij uit op de Kleine Markt.

Het derde huis met erf, *gheheten de ceure*, was in gebruik van heer Adriaen Boye en paalde noordelijk aan het kerkhof, ten oosten en ten zuiden aan het erf van het cantor, westelijk aan huizen en erven van Pieter van de Walle en heer Jan Stevens.
Adriaen Boye was vermoedelijk een telg uit een familie die haar wortels had in het Veurnse. Guy de Boeye was griffier van de Raad van Vlaanderen tussen 1405 en 1432 [105], een Gosin de Boeye was in 1423 baljuw van Wetteren en Schellebelle [106]. Adriaen Boeye moet heel hoog in Bladelins achting hebben gestaan, vermits hij hem aanduidde als één van zijn testamentuitvoerders [107].

De vierde kanunnikenwoning die Bladelin had voorzien, paalde noordelijk en oostelijk aan het kerkhof, zuidelijk aan de woning van heer Jan Stevens en met de westkant aan de straat. Het pand werd bewoond door Pieter van de Walle.

Jan Stevens, de enige van de kanunniken die ook al in 1460 vernoemd werd, paalde noordelijk aan het vorige erf, zuidelijk aan het huis van meester Adriaen de Smidt en met de westzijde aan de *Schoorestraete.*
Het zesde huis en erf, waar Pieter Bausers [108] had gewoond, paalde noordelijk aan Jan Stevens' huis, zuidelijk aan het schepenhuis, westelijk eveneens aan de *Schorrestraete.* Noordelijk aan het schepenhuis en westelijk aan de Schorrestraat paalden ook huis en erf dat Marcq Breijs *plagh* te gebruiken [109].

Een kanunnik van Middelburg, Adriaen Beyt, was pastoor in Sint-Kruis bij Aardenburg, waar hij op 6 april 1480 overleed; hij werd er ook begraven [110].

Ollivier van Seleghem treffen we onder de naam Zuleghem in een oorkonde van 15 juli 1468 aan als de kapelaan die de wekelijkse drie missen uit de fundatie van de kapelanie van Reigaersvliet in de kerk van Heille, voortaan moest opdragen aan het altaar van Sint-Sebastiaan in de kerk van Middelburg [111].

Ook zuster Burge of Walburga Damast mogen we tot de vroege Middelburgnaren rekenen. In 1511 als getuige gehoord in een proces tussen Guillaume II Hugonet en de overste van het hospitaal, verklaarde ze Bladelin nog gekend te hebben. Ondertussen was ze armlastig geworden en had ze een onderkomen gevonden in Oostburg [112].

Kosters

In de statuten van 1470 worden als kosters Pieter Reymbout en Andries filius Danels genoemd. Een koster stond het laagst in de klerikale hiërarchie. In Middelbug was dat ondermeer te zien aan zijn ornaat. Behalve aanwezig te zijn in de goddelijke dienst was het daar de kosters ook voorgeschreven *de kerke te vaghene ende zuver te houdene, te ludene, te messen te dienen, de bouken vanden chore te slutene na dat ghezonghen es, ende vort te doenen al dat costers ziin sculdich te doene.*

Koster Reymbout of Rombout ontmoeten we ook als ooggetuige bij de test van de kruisrelikwie die Bladelin in 1458 voor zijn kerk had weten te verwerven. Hij werd daarover gehoord op 22 april 1474 door een Brugse commissie die op onderzoek trok om de authenticiteit van de Brugse kruisrelikwie, met zelfde herkomst als die van Middelburg, na te gaan. De test was te Middelburg uitgevoerd in of omtrent 1462 door twee minderbroeders van het klooster van het Heilig Graf te Jeruzalem, toen op tocht door Vlaanderen. De proef moest uitwijzen dat een spaander van het ware passiekruis, in gloeiende houtskool niet zou opbranden, dat hij naderhand op een doek gelegd deze niet zou verschroeien en dat hij, in water gedompeld, zou zinken en het water doen opborrelen als kookte het. Dat water zou dan bovendien heilzaam zijn voor zieken.

In het commissierapport was Pieter, nu ook Crombaut geheten, de laatste die aan het woord kwam. Hij was ten tijde van de proef 30 jaar, gehuwd clericus, koster en zegelbewaarder van de kerk te Middelburg. De term clericus mag er in dit geval op wijzen dat Pieter een zekere scholing had genoten en gezien zijn huwelijkse staat, de lagere wijdingen had ontvangen.

De koster bevestigt wat andere getuigen hadden verklaard en weet ook een wonderlijk voorval te melden: in de vorige vastentijd was een nobele dame uit Brugge te Middelburg op bedevaart voor het Heilig Kruis. Na haar gebed en devoties gaf ze hem een zilveren penning. Voor dat geld moest hij een waskaars laten branden voor de relikwie. Crombout vergat dat echter en 's anderendaags overviel hem plots een hevige koorts die drie dagen aanhield. Toen herinnerde hij zich de belofte. Hij ging de kaars offeren en kort daarop genas hij.

Onder de getuigen, samen een veertigtal, was er nog een andere gehuwde clericus, roedrager Michiel van der Meere, die buiten zijn kerkelijke bediening het beroep van barbier uitoefende. Hij was het die de paters had rondgeleid in de kerk van Middelburg en hen over de relikwie had verteld. Hij wist aan de onderzoekscommissie nog een ander mirakel te vertellen: onmiddellijk na de proef verkondigde de minderbroeder met luide stem dat iemand uit het publiek, lijdend aan een of andere kwaal, van het water mocht drinken: hij zou terstond genezen. Dat overkwam Pieter Cloostermans, een landbouwer van goede naam en faam, die al maanden aan koortsen leed. Pieter Cloostermans komt ook voor in de lijsten van de zetting voor het deel van de heerlijkheid dat op Moerkerke lag. We treffen er Pieter Cloostermans filius Jan en Jacob Cloostermans filius Pieter.

Vander Meeres relaas wordt nog bevestigd door Renier Pauwels, parochiaan van Middelburg, een man "opere et officio sotularifex", schoenmaker, die dat alles eensluidend heeft vernomen [113].

De commissie aanhoorde nog andere getuigen onder ede, onder meer de 58-jarige Michiel vander Meersche - de naam lijkt wel erg veel op die van de roedrager -, rentenier en vroeger dienaar en huisknecht van Filips de Goede. Hij bevestigde het voorgaande en verklaarde nog dat zowel Bladelin als hijzelf uit pure devotie ook een slok van het water gedronken hadden.

Johannes Rombout, in 1474 kerkmeester en ongeveer 48 jaar oud, verklaarde dat hij bij de proef niet aanwezig was (volgens roedrager Vander Meere was hij er wel bij, maar goed, het was alweer twaalf jaar geleden...) maar uit betrouwbare bron wist hij dat wat in de getuigenissen was verklaard, inderdaad waar was gebeurd.
In 1465 was Johannes Rombout, toen genoteerd als Reimbout, ontvanger van de kerk, die hij vertegenwoordigde toen op 10 november van dat jaar Clemens de Broukere en zijn vrouw Katheline ten overstaan van Adriaen de Witte, Pieter Veralleye, Pauwels Lippins, Pieter Rotcaes en Jacob Lammins, erfachtige laten van Middelburg, een schenking deden van vier gemeten land aan de kerk van Middelburg [114].

De commissieleden verhoorden ook Bladelins weduwe Margaretha van de Vagheviere, in 1474 ongeveer 60 jaar oud. Ten tijde van het onderzoek lag ze ziek te bed, maar op haar kamer werd de proef overgedaan met eender resultaat. Blijkbaar heeft men er toen niet aan gedacht Margariete van het wonderwater te laten drinken, althans, daar is geen melding van. In elk geval, zo verklaart ze, liet haar echtgenoot nu de relikwie echt bevonden was, die plaatsen in een schrijn van zilver en goud, dat hij ter verering in de kerk liet opstellen. Bovendien wist Bladelins vrouw er nog een ander wonderdadig feit aan toe te voegen, dat roedrager Michiel vander Meere blijkbaar over het hoofd had gezien: toen diens vrouw reeds vijf dagen te bed lag in barensnood, werd het heilig kruishout haar boven de schoot gehouden. Binnen een half uur bracht ze een schoon en levenskrachtig wicht ter wereld.

Sacramenten



Inzegening van een huwelijk. Detail uit het Sacramentsaltaar van Rogier vander Weyden. Antwerpen, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten.

Eens de parochiekerk van Middelburg was ingewijd, 12 juni 1460, mochten er ook de sacramenten toegediend en een kerkhof in gebruik genomen worden. Op 2 oktober van hetzelfde jaar werd er vermoedelijk het eerste huwelijk ingezegend, en wel van Antonius Bladelin, bastaardzoon van Pieter senior en dus halfbroer van de stichter van Middelburg, door wiens toedoen hij en zijn broer en zus in 1446 door Filips de Goede gewettigd werden. Bruid was Margareta van Diepenburch, dochter van Ydrop [115]. Zij kregen een zoon Pieter, geboren te Middelburg op 31 juli 1462 [116]. Dat is dan meteen ook de eerste geboorte ons bekend, en daar mag zonder meer een eerste doop aan toegevoegd worden. Afgaande op de voornaam van het kind, hoeft er ook geen moment aan getwijfeld te worden wie de dooppeter was. In zijn testament bedacht hij Pierkin "vut zonderlinghen jonst" met honderd pond groten [117].
Antonius of Anthuenis Bladelin vinden we vermeld in de rollen van pointing en zetting van 1463. Hij woonde in Bewesterede.

De eerste persoon die in de nieuwe kerk begraven werd, was Robrecht de la Mota, een militair, "archier" of boogschutter in dienst onder Filips de Goede en gestorven op 7 mei 1460 [118]. In de belastingrollen treffen we zijn weduwe aan, Thomase Benst. Ook zij woonde in Bewesterede.

Hofhouding

Pieter Bladelin zag de uitzonderlijke status die hij door zijn verblijf aan het hertogelijke hof en door de bouw van een kasteel annex stadje had weten te verwerven, door de vorst bevestigd door zijn verheffing in de adelstand, wat kort vóór 15 februari 1470 moet zijn gebeurd [119]. Een man van zijn stand hoorde dan ook omringd te zijn door een eigen hofhouding. Daar maken we kennis mee dankzij zijn testament, op 17 maart 1472 opgesteld terwijl hij in Brugge gekweld werd door ziekte. Uit genegenheid en erkentelijkheid voor de goede diensten die zijn "boden ende huusghesinnen" hem bewezen hebben, bedenkt Bladelin een aantal van hen met een gift, erop rekenend dat zij hem nog een laatste dienst zullen bewijzen door God te bidden voor zijn zielenrust [120].

Vooreerst is er de weduwe van Jan van Cassele; ze wordt bedacht met twintig pond groten. Ook elk twintig ponden krijgen Peronne Vere, Claere sWulfs en Callekin vander Vagheviere. Die laatste was ongetwijfeld een bloedverwante van kasteelvrouwe Margareta.
Grietkin, dochter van Florens Cruesinc die al eerder ter sprake kwam, krijgt tien ponden "t'hulpe haerer huwelicke".

Aan Willem Knibbe schenkt Bladelin een huis nabij de marktplaats, eerder bewoond door wijlen meester Tristram Janezone en door Bladelin kort voordien gekocht van Jan vander Gracht. Dit laat vermoeden dat ook deze Jan van der Gracht een tijdlang in Middelburg heeft gewoond. De Van der Grachts treffen we vooral aan in de kasselrij Kortrijk. Ten tijde van Bladelin waren ze onder meer heren van Heule.

Willem Knibbe was mogelijk afkomstig uit de streek van Veurne. De naam Knibbe is daar al heel kort na 1200 te vinden: een Omaar en een Jan Knibbe worden er genoemd als burchtheren van Oeren bij Alveringem. Uit Bladelins tijd kennen we een Winnoc Knibbe, kasselrijschepen van Veurne in 1453 en '59; een Lyman Knibbe was in 1476 schepenkeurheer [121]. In een rekening over de bezittingen van de abdij van Sint-Omaars in Veurne-Ambacht over 1458-59 komen de namen Bladelin en Knibbe zelfs naast elkaar voor: een Ydrop Bladelin, zoon van Franchois, figureert er naast Wallewain, Winoc en Regnault Knibbe als bezitters van een manoir; verder treffen we er een Gregoire en een Gadifer Knibbe aan en een dochter van Ydrop Bladelin, gehuwd met een Regnault van Utenbrouke[122].

Ook in Brugge komt de naam voor. Een Jan Knibbe kwam in 1460 een paar keer van Brugge naar Middelburg voor de onderhandelingen tussen Bladelin en de laten van Middelburg enerzijds, de laten van Aardenburg en Moerkerke Ambacht anderzijds, inzake het geschil betreffende ieders juiste aandeel in de contributie van pointing en zetting [123]. Toen in januari 1464 daaromtrent een overeenkomst tussen Bladelin en het Vrije werd betekend, was een Jan Knibbe burgemeester van de kasselrij [124].

Rond 1482 woonde er een Omer Knibbe in Middelburg [125], en in een processtuk van 1511 wordt van een Wynnock Knibbe gezegd dat hij wel eens in naam van kanselier Hugonet of zijn zoon Guillaume optrad in zaken die het hospitaal van Middelburg aanbelangden. Wellicht gaat het om zonen van Willem of toch om nauwe verwanten, maar zekerheid daarover hebben we niet. Het is hoe dan ook best mogelijk dat de Middelburgse Knibbes verre verwanten waren van de stichter van Middelburg.

Bladelins klerk Luuc van Feylinghes krijgt het huis met erf dat hij in Middelburg bewoont, Johannes Mergaert, zijn ontvanger, krijgt van zijn baas het huis dat die recentelijk nog voor hem had laten bouwen bij de voorpoort van het kasteel. Mogelijk gaat het hier om de Jan Mergaert die we in het testament van Pieter Lanchals aantreffen als voogd van de vier kinderen van Franssyne Lanchals, zus van Pieter. Een Wouter Mergaert, zoon van Jan, was gehuwd met Passchine, dochter van Simoen Lanchals [126].

Willem Kersteman en zijn vrouw Lysbette bedenkt Bladelin met een *huusekin staende achter mijn huus te Brugghe int cleen straetke* [127].

Jemyn de Feylinghes, ongetwijfeld een nauwe verwant van Bladelins klerk, wordt in het testament vernoemd als zijn barbier. Misschien is het nog dezelfde *barbier van den hofmeester mer Pieter Bladelin* die in 1449-1450 12 schellingen groten *jn hoefscheden* ontving vanwege de stad Brugge [128].
Jemyn ontvangt een jaarwedde, en die gunst valt ook Robin Gay, Pierchon Plommer en Margriete Gheertruud te beurt, evenals Jan de portier en zijn eega, kok Pieter en zijn jonge assistent, Michiel de palfrenier en zijn helper Gillekin, Pieter de voerman en de stalknechten. Een dubbele jaarwedde krijgen twee mannen die al lang in Bladelins dienst werkten, Gheerkin *de bottelgier*, de keldermeester of algemener, de verantwoordelijke voor de voedsel- en drankvoorraden, en Jan de Pertyserer, wiens achternaam mogelijk verwijst naar een "pertuisane", een soort hellebaard, wat hem als een soort lijfwacht zou karakteriseren [129].

Om volk aan te trekken had Bladelin blijkens zijn testament leningen verschaft aan een aantal gegadigden bij hun "eerste comste in woensten te Middelburch". Met de broosheid en ijdelheid des levens voor ogen en hopend op Gods gratie, bepaalde hij dat bij zijn dood over de openstaande schuld de spons zou worden geveegd, althans indien ze er bleven wonen. Cornelis de Groote en zijn vrouw, gevangen te Middelburg wegens niet voldane pachtschuld, krijgen "omme godswille" twee derden daarvan kwijtgescholden, en ook andere schuldenaren mogen rekenen op de groothartigheid van hun heer.

*
* *

Toen Bladelin het tijdelijke voor de eeuwigheid wisselde, was Middelburg nog lang niet voltooid. Aan Jan de Baenst, kleinzoon van zijn zus Margareta, had hij bij testament het kasteel, de stad en de heerlijkheid Middelburg geschonken, op voorwaarde dat zijn vader Jan III alle stadspoorten en -muren, torens, huizen en andere bouwwerken die toen nog niet af waren, zou voltooien. Algauw raakten de erfgenamen verstrikt in tijd en geld verslindende processen. Een twist tussen volk en vorst enkele jaren later, ruïneerde de stad van belofte. *Sic transiit gloria mundi.*

Noten

1 Karel VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg in Vlaenderen*, Brugge 1867, p. 30-31.
2 Marc MARTENS: *Pieter Bladelin (ca. 1410-1472) en Middelburg in Vlaanderen (1444-1994). Een biografie van Pieter Bladelin, ...* Middelburg 1994, p. 3.
3 Wim DE CLERCQ, Jan DUMOLYN en Jelle HAEMERS: *"Vivre noblement": Material Culture and Elite Identity in Late Medieval Flanders*, in *Journal of interdisciplinary History*, XXXVIII:1 (2007), passim.
4 Aldus geciteerd en op zijn realiteit getoetst door Walter PREVENIER en Wim BLOCKMANS in *De Bourgondische Nederlanden*, Antwerpen (Mercatorfonds) 1983, p. 191 e.v., en in *De Bourgondiërs. De Nederlanden op weg naar eenheid, 1384-1530*. Amsterdam 1997, p. 165-194.
5 Olivier DE LA MARCHE : *Mémoires*, publiés par H. BEAUNE et J. d'ARBAUMONT, Tome II, Parijs 1884, p. 85.
6 *Mémoires de J. DU CLERCQ, publiées par* Fréderic Baron de REIFFENBERG, Tome II, Brussel 1823, p. 358.
7 In *De Frankische landname in het Meetjesland. Een poging tot kwantificering*, verschenen in *Appeltjes van het Meetjesland* nr. 61 (2010) p. 187-218, suggereert auteur Luc GOEMINNE, p. 203, dat Middelburg al in de vroege middeleeuwen bewoond was, en omstreeks het jaar 800 een 30-tal inwoners zou gehad hebben.
8 L. LOOTYNS : *Factum pour Les Directeurs des Villages du Païs du Franc de Bruges, au sujét des Dixmes : contre...* Brugge, 1688.
9 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg...*, p. 33; Frans DE POTTER en Jan BROECKAERT: *Geschiedenis van de Gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen – Arrondissement Eekloo – Derde deel – Middelburg*, Gent 1870-1872 en anastatische herdruk, Handzame 1973, p. 5.
10 Wim DE CLERCQ, Pedro PYPE en Steven MORTIER: *Archeologisch onderzoek in Middelburg-in-Vlaanderen. Drie jaar opgravingen...* In *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem* 10 (2004), p. 279; Pedro PYPE en Wim DE CLERCQ: *Archeologisch onderzoek aan het Bladelinplein in Middelburg-in-Vlaanderen*, in *Idem* nr. 12 (2006) p. 289-291.
11 De oorkonde is opgenomen bij DE POTTER en BROECKAERT, *Geschiedenis ...- Middelburg*, p. 2-4.
12 Voor biografische gegevens over Filips, heer van Borssele en Kortgene, zij verwezen naar Mario DAMEN: *De staat van dienst. De gewestelijke ambtenaren van Holland en Zeeland in de Bourgondische periode (1425-1482)*, Hilversum 2000, p. 446. Filips van Borssele stierf op 13 juli 1431.
13 Zeeuws Archief Middelburg, Abdij, Toegang 27 nr. 210, Regestnr. 723. De oorkonde is verderop weergegeven als bijlage.
14 Zie verkoopakte bij DE POTTER en BROECKAERT, *Geschiedenis ... - Middelburg*, p. 4.
15 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg ...*, p. 9-10. In de Archives départementales du Nord in Rijsel bevindt zich, B 1409, het omstandig verslag van een enquête die drie commissarissen van de hertog, Guillaume Vandeneste, Johan Wielant en Laurens de Maech in april 1464 in Middelburg uitvoerden naar de oorsprong van de Brieven van Aertrycke en de privileges eraan verbonden. We nemen ons voor het document in een volgend jaarboek van deze reeks uitvoeriger te analyseren.
16 Gegevens uit de oorkonde van 13 februari 1451, bij VERSCHELDE, *Geschiedenis van Middelburg*... p. 33 en 224-227met tekstuele weergave van de oorkonde; DE POTTER en BROECKAERT, Geschiedenis ...- Middelburg, p. 4-5, 41-44 met idem; Lille, Archives départementales du Nord (verder als ADN), B 1409 - 16058/6.
17 Charles-Louis DIERICX: *Appendice aux Mémoires sur la Ville de Gand*. Gent 1816, p. 208.
18 Stadsarchief Gent (verderop als SAG), charter nr. 645.
19 L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Inventaire des Archives de la Ville de Bruges. Section première. Inventaire des Chartes.* 1re série. Tome III, Brugge 1875, p. 251.
20 D. SCOTT en L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Documents pour servir à l'histoire des relations entre l'Angleterre et la Flandre de 1431 à 1473. Le Cotton Manuscript, Galba B.1.* Brussel 1896, passim.
21 L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Inventaire des Archives de la Ville de Bruges ...* 1re série, *Introduction*, Brugge 1878, p. 58, 61.
22 DE POTTER en BROECKAERT, *Geschiedenis ... - Middelburg*, p. 2-4.
23 Rijksarchief Gent (verdeer als RAG), 126/C-3: Heerlijkheid (graafschap) Middelburg, Charters.
24 Pieter DONCHE: *De familie Bladelin te Brugge*, in *Vlaamse stam*, jg. 43 nr. 5 p. 438-439, haalt een bron aan waaruit blijkt dat Margareta Bladelin al in 1439 weduwe was; in *104 Jeruzalembedevaarders (1404-1560) verzameld door wapenheraut Cornelis Gailliard a° 1558-1560*, door zelfde auteur gepubliceerd in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge* 147 (2010) nr. 2, p. 329-350, luidt het p. 335(10) "mer Colaerdt de Fevere staerf te Jheruzalem 14 ende 30 ofte 40". Het verschil van een jaar kan te verklaren zijn door de duur van zijn pelgrimage en afwezigheid uit Vlaanderen en de tijdspanne die berichten toen nodig hadden om ter bestemming te geraken.
25 VERSCHELDE, *Geschiedenis van Middelburg ...*, p. 37; DE POTTER en BROECKAERT: *Geschiedenis ... - Middelburg*, p. 40-41; L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Coutumes du Pays et Comté de Flandre. Coutume du Bourg de Bruges.* Brussel 1883, deel I p. 126; MARTENS: *Pieter Bladelin (ca. 1410-1472)...*, p. 9 en p. 58-61, waar integrale weergave van de oorkonde.
26 Erik VAN MINGROOT: *De abdij van Zoetendale te Maldegem (1215-1584).* Maldegem 1983, p. 105; H. NOTTEBOOM: *Bruggen, rabotten, duikers - De brug van Zoetendale (Maldegem), De Leestjensbrug*, in *De*

Lieve, tscoenste juweel dat de stede heeft, uitg. Tijdelijke vereniging De Gentsche Lieve, Wondelgem 2008, p. 42.

27 Patrice A. BEAUCOURT DE NOORTVELDE: *Jaer-boeken van den lande van den Vryen zedert zyn eerste beginzelen tot en met den jaere 1784*, deel I, Brugge 1785, p. 265; NOTTEBOOM: *Bruggen, rabotten, duikers – De Strobrug*, in *De Lieve* ..., p. 41-42.

28 De cijfergegevens zijn ontleend aan Walter PREVENIER: *La démographie des villes du Comté de Flandre aux xiii.e et xiv.e siécles. État de la question, Essai d'interprétation.* In *Revue du Nord* Tome LXV nr. 257 (1983), p. 262-265. Voor wat betreft Eeklo, zie ook Peter STABEL: *Beeld van een laatmiddeleeuws klein stadje: uitzicht en bevolking van Eeklo.* In *Zevenhonderdvijftig jaar Eeklo.* Eeklo 1990, p. 33. Met een op basis van belastinggegevens aangepaste reductiefactor stelt de auteur dit cijfer bij naar 1814.

29 Walter PREVENIER en Marc BOONE: *De steden van de Zuidelijke Nederlanden in de late middeleeuwen: stedelijke identiteit en corporatieve solidariteiten*, in *Het Tijdschrift van het Gemeentekrediet*, jg. 47 (1993) nr. 1, p. 29.

30 VERSCHELDE : *Geschiedenis van Middelburg* ..., p. 33 en integrale weergave van de oorkonde p. 224-227; DE POTTER en BROECKAERT, *Geschiedenis ...- Middelburg*, p. 41 en integrale weergave p. 41-44.

31 Rijksarchief Brugge (verder als RAB), Brugse Vrije, Charters nr. 381; zie daarover Jaarboek van Het Ambacht Maldegem 16(2010), p. 291.

32 VERSCHELDE : *Geschiedenis van Middelburg*..., p. 37; DE POTTER en BROECKAERT, *Geschiedenis ... - Middelburg*, p. 59 ; L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Coutumes des Pays et Comté de Flandre. Coutume du Bourg de Bruges.* Brussel 1883, deel I, p. 126-127; L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Coutumes des Pays et Comté de Flandre - Quartier de Bruges – Coutumes des petites villes et seigneuries enclavées.* Brugge 1891, p. 209-212 met integrale tekstweergave.

33 RAB, TBO 60, *Découvertes*, nr. 187.

34 RAG, Middelburg Graafschap en Stad nr. 15, Rekening over 1494-95 f° 16 v°, 15 r° (recente foliëring). Deze rekening is de oudst bewaarde van stad en heerlijkheid Middelburg.

35 Zie Pedro PYPE en Wim DE CLERCQ: *Archeologisch onderzoek aan het Bladelinplein in Middelburg-in-Vlaanderen.* In *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem* 12 (2006), p. 289-295.

36 RAG, Middelburg Graafschap en Stad nr. 15, Rekening 1494-1495, f° 2v° (recente foliëring).

37 Brugge, Archief van het hospitaal van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie, Charter nr. 575.

38 A. Jamees: *Brugse poorters, opgetekend uit de Stadsrekeningen.... Deel I, 1281-1417*, Handzame 1974, p. 135, 221.

39 Antoon VIAENE: *Aardenburg als bedevaartplaats.* In *Biekorf* 74 (1973), p. 173, hernomen in *Vlaamse Pelgrimstochten*, Brugge 1982, p. 266.

40 Bisschoppelijk Archief Brugge, *Proventus chori beatae Mariae Virginis*, passim.

41 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg*..., p. 239.

42 Lille, ADN, B1409 – 16058/6.

43 Lille, ADN, B1409-16035/3 en 16035/4.

44 RAG, Kerkarchief Middelburg nr. 61.

45 RAG, Kerkarchief Middelburg nr. 25.

46 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg*..., p. 143.

47 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg*..., p. 97.

48 Stadsbibliotheek Brugge, Handschrift De Hooghe, deel VI, te consulteren via www.historischebronnenbrugge.be

49 Stadsarchief Brugge, Stadsrekening 1470-1471 f° lxiij r°, lxx r°.

50 RAB, Registers Vrije nr. 192: Rekening over 1459-1460 f° 21 r°.

51 Lille, ADN B1409 – 16058/6 f° 6 r°.

52 SAG, charter nr. 645. Prudens VAN DUYSE en Edmond DE BUSSCHER : *Inventaire analytique des Chartes et Documents appartenant aux archives de la ville de Gand.* Gent, 1867, p. 227; besproken bij DE POTTER en BROECKAERT, *Geschiedenis ...- Middelburg*, p. 12-13.

53 Gegevens over leden van de familie de Baenst zijn overwegend ontleend aan de studie van Frederik BUYLAERT: *Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen. Een gevalstudie over de Vlaamse familie De Baenst*, in *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis* 8 (2005), p. 201-251, en de aparte biografische schetsen over leden van de familie de Baenst die zelfde auteur verzorgde voor *Nationaal Biografisch Woordenboek* 17, Brussel 2005 (Jan II, Jan III en Paul de Baenst) en deel 18, Brussel 2007 (o.m. Jan IV en Jan Zegerszoon de Baenst).

Toch dienen we hier te wijzen op een onjuist gegeven qua verwantschap en op een tegenstrijdigheid die impact heeft op onze uiteenzetting: in *Sociale mobiliteit...* schrijft Buylaert, p. 207, dat Jan III de Baenst in 1454 huwde "met Margaretha, kleindochter van de Brugse patriciër en *trésorier général* van Filips de Goede, Colard de Fever, en bovendien ook de kleindochter van de in Brugge gevestigde topambtenaar Pieter Bladelin. De in 1472 overleden Bladelin ..."; p. 216 luidt het dat Bladelin de vader was van Jan III de Baensts schoonmoeder. Auteur verwart dus Pieter, topambtenaar en stichter van Middelburg, met zijn gelijknamige vader. Het opgegeven jaar 1454 is dan weer in tegenstrijd met wat Buylaert over Jan III de Baenst noteert in Nationaal Biografisch Woordenboek, deel 17, uitgegeven in hetzelfde jaar 2005, kol. 44: Jan III "... huwde op onbekende datum

Margareta de Fever ...". Zou het huwelijk in 1454 hebben plaatsgehad, dan kon Jan IV, gesteld dat hij een wettelijk kind was, onmogelijk "als bij wette" handelen in 1460. Het huwelijk moet dus vóór 1440 gesloten zijn, wellicht zelfs vóór of in 1435. Zou Jan IV in of na 1454 geboren zijn, dan zou hier dus een andere Jan de Baenst *de jonghe* moeten figureren, en dat zou dan Jan Zegherszoon kunnen zijn, althans ook alweer gesteld dat die toen oud genoeg zou geweest zijn. Niettemin zou in dat geval naar de naam Zegher verwezen zijn, de jongere broer van Jan III de Baenst. Ook lijkt het ons uitgeloten dat het hier zou gaan om Jan de Baenst *bastaert*, die baljuw was van Middelburg in 1494-95, cfr. RAG, Middelburg Graafschap en Stad nr. 15: rekening over 1494-95, f° 10v° (recente foliëring).

54 Over Joos van Varsenare senior en junior en de strijd om het erfdeel Middelburg en de ammanie van Aardenburg, zie Jelle HAEMERS: *Middelburg na Pieter Bladelin. De juridische en militaire strijd tussen vorst, stad en adel om sociale erkenning en en politieke macht (1472-1492)*, in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis* jg. 142 (2005), nr. 3-4, p. 218-230.

55 J. GAILLIARD: *Bruges et le Franc, ou leur magistrature et leur noblesse*... Tome II, Brugge 1858, p. 21-22.

56 André VANDEWALLE: *Het Natiehuis van de Portugezen te Brugge op het einde van de 15de eeuw*. In Noël GEIRNAERT en Marcella VANDEBROEK red.: *Een privilege voor iedereen. Verzamelde studies*..., Berchem 2008, p. 171.

57 Charles CUSTIS: *Jaer-boecken der Stadt Brugge*, uitg. Jozef van Praet, Brugge 1765, deel II p. 172.

58 RAG, Kerkarchief Middelburg, nr. 61.

59 RAB, Registers Vrije nr. 192, f°. 55 r., vermeld bij Marc MARTENS: *Nieuwe elementen voor de biografie van Pieter Bladelin*, in *Jaarboek van het Ambacht Maldegem* 16 (2010), p. 293.

60 L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Inventaire des archives de la ville de Bruges*, Tome V, p. 425 nr. 1084; Marc MARTENS : *Nieuwe biografische gegevens over Pieter Bladelin, de stichter van Middelburg*, in *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem* 5 (1999), p. 247.

61 Jelle HAEMERS: *Middelburg na Pieter Bladelin*..., p. 234-235 + n. 72. Cornelis Metteneye was ook actief in de Brugse politiek en speelde daarbij een belangrijke rol tijdens de opstand tegen Maximiliaan van Oostenrijk, ondermeer, zoals Haemers omstandig beschrijft, wat betreft de positie van Middelburg.

62 RAG, Middelburg, Stad en Graafschap nr. 3. MARTENS: *Pieter Bladelin, ca. 1410-1472, en Middelburg*... , p. 39 nr. 37; HAEMERS: *Middelburg na Pieter Bladelin*..., p. 235.

63 De gegevens over de Van Staveles zijn ontleend aan Jan VAN ACKER : *De familie van Stavele (1298-1603) in de kasselrijen Veurne en Kortrijk*, in *Handelingen van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk*, nieuwe reeks nr 54 (1988), p. 8, 34, 77-80, 85, 97, 105-106, 110, 112-115.

64 Zie ook Marc MARTENS: *Aanvullingen bij de biografie van Pieter Bladelin*, in *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem* 10(2004), p. 90-91.

65 RAG, Middelburg Graafschap en Stad nr. 15, f° 11v°-12r°.

66 Brugge, Archief van het hospitaal Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie, charter nr. 602. Aan de oorkonde zijn nog zes zegels bewaard.

67 RAG, Kerkarchief Middelburg nr. 61.

68 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg* ..., p. 142.

69 Emile VANDEN BUSSCHE: *Inventaire des archives de l'Etat à Bruges. Section première : Franc de Bruges. Tome I Chartes.* Brugge, 1881, p. 162; L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Coutumes des Pays et Comté de Flandre. Coutumes du Franc.* Brussel 1883, p. 381; VERSCHELDE, *Geschiedenis van Middelburg* ..., p. 44 en p. 237-239 bewijsstuk 6

70 GAILLIARD: *Bruges et le Franc* ..., Tome I, Brugge 1857, p. 435. Het grafschrift zie ook www.historischebronnenbrugge.be/bronnen/hooghe onder de naam Buusere.

71 RAG, Kerkarchief Middelburg nr. 61.

72 RAG, Middelburg Graafschap en Stad nr. 15, f° 16 r° (recente foliëring).

73 RAG, Middelburg Kerkarchief nr. 17bis, f° 31 r°.

74 Lille, ADN, B 1409 – 16035/12.

75 Paul LINDEMANS: *Geschiedenis van de landbouw in België*, deel 2, Antwerpen 1952, p. 456 e.v. Auteur geeft enkele voorbeelden van verordeningen ter zake, zo bijvoorbeeld met verwijzing naar De Potter en Broeckaert, uit de Keur van het ambacht Boekhoute: "Dat niemandt gheen ontvloghen swaermen en anveirde ofte eenighe gevonden bien, tensy dat hy die brenghe ter kennisse van den heere,op de boete van ses ponden parisis".

76 Naast het woord "peerden" zijn ook de termen "veilk(e)" en "voilkin" gebruikt, waarmee veulens bedoeld zijn, respectievelijk merrie- en hengstveulens. Zie E. VERWIJS en J. VERDAM: *Middelnederlandsch Woordenboek* deel VIII, 's Gravenhage 1916, kol. 1375, deel IX, 's Gravenhage 1916, kol. 814-816, 841, en J. STALPAERT: *Glossarium van verouderde rechtstermen, kunstwoorden en andere uitdrukkingen uit Vlaamse ... bronnen*, deel 3, kol. 509.

77 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg*..., p. 44 en p. 240-244, met integrale tekstweergave van het octrooi; DE POTTER en BROECKAERT: *Geschiedenis ... - Middelburg*, p. 59-62 met idem.

78 Aldus in het octrooi van hertog Filips de Goede, in extenso weergegeven bij J.J. DE SMET: *Notice sur Middelbourg en Flandre.* In *Messager des Sciences et des Arts de la Belgique* IV, 1836, p. 335-337. Auteur vermeldt dat de oorkonde zich te zijnen tijd in het archief van de familie van Arenberg bevond, laatste feodale erfgenamen van Middelburg. De tekst is eveneens weergegeven bij DE POTTER en BROECKAERT: *Geschiedenis ... -*

Middelburg, p. 23-25.

79 Walter PREVENIER en Wim BLOCKMANS: *De Bourgondische Nederlanden*, Antwerpen 1983, p. 85.

80 MARTENS: *Pieter Bladelin (ca. 1410-1472) en Middelburg* ..., p. 32-33.

81 Daarover Marc MARTENS: *Voornaam bezoek te Middelburg. De kermisweek van 1470.* In *Heemkundige Bijdragen uit het Meetjesland*, jg. 7 (1993) nr. 3, p. 97-104. Karels gemalin Margareta van York en de dertienjarige Maria van Bourgondië, dochter uit Karels vorige huwelijk, waren al sinds 7 juni te Middelburg te gast.

82 Léon DE LABORDE: *Les Ducs de Bourgogne. Etudes des lettres, les arts et l'industrie pendant le XVe siècle, et plus particulièrement dans les Pays-Bas et le Duché de Bourgogne.* Tome II : Preuves. Parijs, 1851, p. 426 nr. 5239 : « Je, Brixe de Bacquere, tapisseur, confesse avoir recu de Guilbert de Ruple, conseiller et argentier de MS le duc de Bourgoigne, la somme de cent livres – en prest à moy fait sur certaines parties de tapisserie que j'ay encommenché faire pour MdS – ... Dixhuitiesme jour de septembre l'an mil quatre cens soixante dix ».
Een betalingsnota aan beide wevers is als 'pièce justificative' n° 334 eveneens opgenomen bij Françoise DE GRUBEN: *Les chapitres de la Toison d'Or à l'Époque bourguignonne (1430-1477)*, Leuven 1997, p. 572.

83 Alexandre PINCHART: *La fabrication de la Tapisserie à haute lisse à Middelbourg, en Flandre.* In *Annales de la Société d'Emulation...* 1881-82, 4de reeks T. V (= nr. 32), Brugge 1883, p. 389-391.

84 Lorne CAMPBELL: *Rogier van der Weyden en het wandtapijt.* In: *Rogier van der Weyden,1400-1464. De Passie van de Meester.* Leuven 2009, p. 238 en p. 250 n. 2, met verwijzing naar Alexandre PINCHART: *Histoire de la tapisserie dans les Flandres* (*Histoire générale de la tapisserie*, 3) Parijs 1878-1885, p. 70-72; Valérie BESSEY, Véronique FLAMMANG, Emilie LEBAILLY: *Comptes de l'Argentier de Charles le Téméraire, duc de Bourgogne*, vol. III, 1470, Le Registre CC 1925 des Archives Générales du Royaume, Bruxelles (Académie des Inscriptions et Belles Lettres, Recueil des Historiens de la France, Documents financiers et administratifs, X, iii), Parijs 2008, 620 2329), 621 (2331), 658 (2334), 658-659 (2369); DEHAISNES : *Inventaire sommaire des archives départementales antérieures à 1790, Nord, Archives civiles*- Série B, IV, Rijsel 1881, p. 241.

85 PINCHART: *La fabrication ... à Middelbourg,...*, p. 397 n. 2.

86 HAEMERS: *Middelburg na Pieter Bladelin* ..., p. 230.

87 Dateert de oudste vermelding van een korenmolen in Middelburg van 1488 (L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Ce qu'on trouve dans un paquet Varia.* In: *La Flandre*, 15, 1884, p. 146-147), dan is uit de vermelding van molenaar Jan Heins af te leiden dat er minstens al in 1463 een molen in Middelburg stond.

88 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg* ..., p. 42 en integrale weergave van de verordening p. 229-232; L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Coutumes des Pays et Conté de Flandre – Quartier de Bruges – Coutumes des petites villes et seigneuries enclavées.* Brussel 1891, p. 212-216.

89 Lille, ADN, B1409-16058/6, f° 4 r°.

90 Lille, ADN, B1409- 16035/3 en /4 en B1409-18449.

91 Klaas MADDENS analyseert de twee fiscale termen in *Het verschil tussen de "pointinghe" en de "zettinghe", voornamelijk in het Brugse Vrije, tijdens de periode 1515-1550.* In *Standen en Landen* XLIV, Brussel 1968, p. 29-58.

92 Walter PREVENIER en Wim BLOCKMANS: *De Bourgondische Nederlanden*, Antwerpen 1983, p. 83, 168-169.

93 Over deze laatste, zie Marc MARTENS: *De stichting van de parochie Sint-Petrus en Sint-Paulus Middelburg*, in *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem* 14 (2008), p. 205 en p. 218-219 n. 42.

94 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg* ..., p. 234-235.

95 Ze kwamen eerder al aan bod bij MARTENS: *De stichting van de parochie* ..., p. 195-231.

96 MARTENS: *De stichting van de parochie* ... p. 202-203.

97 Edmond REUSENS e. a., red: *Matricule de l'Université de Louvain, vol. I*, Brussel 1903, p. 330, 334.

98 Jacques LE GOFF: *De intellectuelen in de middeleeuwen.* Amsterdam - Kapellen 1989, p. 187.

99 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg*..., p. 47 n. 2, met bronverwijzing.

100 SAG, nr. 301/46, Registers van de schepenen van de Keure, Acten en Contracten 1460-1462, f° 90r°. sommige auteurs vermelden hem ook als dusdanig: DE POTTER en BROECKAERT: *Geschiedenis...- Middelburg*, p. 128; Frans MICHEM: *De parochiegeestelijkheid in het Meetjesland tijdens het Oud Regiem*, in *Appeltjes van het Meetjesland* nr. 31 (1980), p. 255 situeert Robosch in 1459-1461, terwijl hij aan van Ghyseghem de termijn 1458-1471 toekent, wat kan betekenen dat hij een interimaris was. Voor Hugo NOTTEBOOM: *Pastoors van Middelburg*, in *Het parochiale leven – "In onze tijd..." deel 2*, Maldegem 1989, p. 196-202, is hij de derde pastoor van Middelburg, in ambt vanaf 1459 en in 1470 opgevolgd door Adriaen de Waele. VERSCHELDE, *Geschiedenis van Middelburg*..., p. 47-48, 177 noemt Adriaen De Waele als eerste pastoor, omdat die als dusdanig aangeduid wordt in de fundatieakte van het kapittel de dato 1470.

101 REUSENS e.a., *Matricule*..., p. 388. Is de voornaam Buridaen zeldzaam, ook de familienaam Robosch is niet bepaald frequent. Toch troffen we binnen de beschouwde periode een viertal geestelijken aan met die naam; een verwantschap valt evenwel niet aan te tonen. Het matricularium van Leuven vermeldt p. 4 en 389 voor 1429 nog een magister Arnoldus Roebosch, kanunnik van de Sint-Veerlekerk en pastoor van de Sint-Janskerk in Gent; een Jehan Robosch, parochiepriester in Zele, had uit een langdurige relatie met zekere Catherine filia Jehan Hils minstens drie kinderen die gelegitimeerd werden, een ander onwettig kind had hij bij ene Marie filia Martin Alisoens (Myriam CARLIER: *Kinderen van de minne? Bastaarden in het vijftiende-eeuwse Vlaanderen. Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten*, Brussel

2001, p. 69, met verwijzing naar Lille, ADN, B 1604 f° 130v., met betrekking op januari 1433 (n.s.); een Johannes Robosch van Kamerijk was priester en pauselijk notaris in de periode 1453-1474 (K. MANNAERTS: *Notarissen in Mechelen van 1401 tot 1531.* In *Handelingen van de Koninklijke Vereniging voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, vol. 108 (2004) p. 84).

102 RAG, Kerkarchief Middelburg nr. 11. Omstandiger in Jaarboek 14 (2008) van Het Ambacht Maldegem, p. 206-207.

103 Aldus genoteerd door VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg*..., p. 164 n. 2, en DE POTTER en BROECKAERT: *Geschiedenis...- Middelburg*, p. 127.

104 Omstandiger in *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem* 14 (2008), p. 208-209 en bijlage III p. 222-231.

105 Jan DUMOLYN: *Les réseaux politiques locaux en Flandre sous la domination bourguignonne : les exemples de Gand et de Lille*, in *Revue du Nord* Tome 88 (2006) nr. 365, p. 326.

106 Myriam CARLIER: *'Niet wederstaende dat hi bastaert es'. Legitimatie van onwettige kinderen in de Bourgondische Nederlanden als sociaal-politiek fenomeen*, in *Jaarboek voor middeleeuwse Geschiedenis* 2 (1999), p. 132.

107 *Testament de Pierre Bladelin, fondateur de Middelbourg en Flandre*..., uitg. door Charles VERSCHELDE, in *Annales de la Société d'Émulation*..., 4de reeks deel 3, Brugge 1879, p. 32.

108 Onzekere spelling van de familinaam; de wending ... *dat Pieter Bausers plach te besittene* interpreteren we als verleden tijd, net zoals dat het geval is met woning en erf van Marcq Breys.

109 Op Bewesterede woonde een weduwe Matthijs Breys.

110 *Testament de Pierre Bladelin*..., p. 24 n. 1.

111 RAG, Middelburg Kerkarchief nr. 15. Zie ook MARTENS: *De stichting van de parochie*..., p. 209.

112 RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 8760, bundel *Besouck*..., f° 10 v.-11 v.

113 DUFAY geeft in zijn verslag *De pretiosissimo sanguine salvatoris nostri Iesu Christi, qui Brugae Flandriae servatur* ..., Brugge 1633, de term sotularifex, bij VAN CALOEN, *Triumphe van het heilig kruise Christi Iesu, dat is de geschiedenisse*..., heet hij satularifex; de term is afgeleid van sub-tallares, wat staat voor een soort pantoffels. Met dank aan de professoren W. de Melo en Kristoffel Demoen (UGent) voor de etymologische verklaring.

114 RAG, Middelburg Kerkarchief nr. 61.

115 Voor Diepenburgh, zie Mario DAMEN: *De Staat van Dienst. De gewestelijke ambtenaren van Holland en Zeeland in de Bourgondische periode (1425-1482).* Hilversum 2000, p. 455.

116 Pieter DONCHE: *De familie Bladelin te Brugge*, in *Vlaamse Stam* jg. 43 (2007) nr. 5 p. 439-440, met verwijzing naar het handschrift Hellin.

117 *Testament de Pierre Bladelin* ..., p. 26.

118 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg*..., p. 151.

119 Wanneer hertog Karel de Stoute op die dag aan de Leuvenaren een nieuw accijnsrecht toekent voor de duur van twintig jaar, wordt Bladelin, daarbij present, "sire de Middelbourg" genoemd, cfr. Henri STEIN: *Catalogue des Actes de Charles le Téméraire (1476-1477).* Parijs, Deutsches Historisches Institut, *Instrumenta*, Band 3, Sigmaringen 1998 (ook online), p. 187 nr. 791.

120 De gegevens die volgen zijn ontleend aan *Testament de Pierre Bladelin*..., p. 25 e.v.

121 Pieter A. DONCHE: *Geschiedenis en Genealogie van de familie Donche, 1365-2004.* Uitg. in eigen beheer van de auteur, Berchem-Antwerpen 2004, p. 134,148, 149.

122 Pieter DONCHE: *De heerlijkheid van het Vrije van Sint-Omaars.* In *Westhoek. Tijdschrift voor geschiedenis & familiekunde in de Vlaamse & Franse Westhoek*, 14 (1998) nr. 4, p. 165-174 .
Online: www.vvf-westhoek.be/Inventarissen_en_fondsbeschrijvingen .

123 RAB Registers van het Vrije nr. 192, Rekening 1459-60, f° 32v°, 33v°.

124 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg*... , p. 236.
De naam Knibbe kwam ook in Brabant voor: een behoorlijk wat oudere Jan Knibbe uit Brussel bleef bekend als auteur van een klaagdicht bij de dood van Lodewijk van Male (1384).

125 BUYLAERT : *Sociale mobiliteit bij stedelijke elites*..., p. 228.

126 J. GAILLIARD: *Inscriptions funéraires & monumentales de la Flandre occidentale...., Arrondissement de Bruges, Tome I, 2e partie. Bruges, Eglise de Notre Dame.* Brugge 1856, p. 234, 276. Over Pieter Lanchals, algemeen ontvanger van Karel de Stoute en hofmeester van Maximiliaan van Oostenrijk, zie Marc BOONE in *Nationaal Biografisch Woordenboek* 13, kol. 471-480.

127 Volgens Verschelde ten oosten van de Pelletiersstraat.

128 L. GILLIODTS-VAN SEVEREN : *Inventaire des Archives de la Ville de Bruges.* Tome V, Brugge 1876, p. 501.

129 De naam klinkt ook in de richting van Pertrizier. Een Robin (le) Pertrizier was "valet de sommier" bij Filips de Goede van november 1465 tot eind maart 1467: Parijs, Deutsches Historisches Institut, *Prosopographia* nr. 2302.

Bijlage:

Mechteld van Raephorst, weduwe van Filips van Borssele, draagt de rechten die ze heeft op een huis op het abdijgoed van Middelburg te Heille, over aan abt en convent van Middelburg onder voorwaarde van een wekelijkse mis en een jaargetijde, 9 januari 1433

Zeeuws Archief Middelburg – Toegang 27 nr. 210 - Regestnr. 723

Mechtelt van Raephorst vrouwe tot Borssel ende tot Cortkeen doen cond allen den genen die desen brief sullen sien of horen lesen dat ic gegunnen ende gegeven hebbe, gunne ende geve mit desen brieve den eerwairdigen vader in gode den abt ende den gemeenen convente van Onser Vrouwen clooster in Middelburch alle rechte ende toeseggen dat ic hebbe of hebben mach toten huuse ende hof van Middelburch gelegen tot Heyle mit allen sinen toebehoren mit timmeraedzen ende ghehaude stof dair toe behorende gewrocht ende ongewrocht gebesicht ende ongebesicht als miin heere heer ... Phillips heer tot Borssel ende tot Cortkene saliger gedachten up dit cloosters voirseid hof tot Heyle heeft doen timmeren, doen brengen ende becosticht tot inder uren siins doots. Ende ic schelde den voirseiden Abt ende dat gemeen convente voirseid voir mij ende voir minen erfgenamen quite van alsulken betalinge ende vvtreichinge als sij mij dair of doen souden na anhoirt der brieven die sij minen heer heer Phillips saliger gedachten ende mij dair of gegeven hebben. Dat so sullen die abt ende dat gemeen convent voirseid die nu sijn of namaels wesen sullen verbonden wesen te bewaren dat alle weke ewelic gedurende een misse gedaen sal worden ter eeren goids ende om salichait der zyelen van minen heer heer Phillips voirseid ende die miin na miine doot ende dat een priester alle dagen ewelike gedurende gaen sal met wywater tot den grave miins heren voirseid ende der zyele gedencken mit een miserere mei Deus off de profondis metter collecten pro defunctis als dair toe behoirt. Voirt so sullen die abt ende tghemeen convente voirseid verbonden wesen datmen Miins heren heer Phillips voirseid saliger gedachten jaergetijde doen sal alle jair tot eewigen dagen durende mit eene vigily van negen lessen ende een singende zyelmisse mit waslicht geliker wiis alsmen jaerlycx pleecht te doen over den prelaten van den clooster van Middelburch voirseid. Ende tot wat tijden dat ic aflivich worde so sal die abte ende dat gemeen convente voirseid verbonden wesen mii alle dese voirseide punten na te doen onverbroken gelijc sij voirgenomd staen alle dinck sonder argelist. In kennisse der wairheit so hebbe ic Mechtelt van Raephorst voirseid desen brief bezehelt mit minen zegel hier an gehangen gedaen negen dage in januarie int jair ons heeren dusent vierhondert twie ende dertich.

De hongersnood van 1847 in Maldegem

Hendrik Van de Rostyne

In 1848 publiceert Karl Marx zijn Communistisch Manifest. Hij ontvouwt daarin een plan om elke hongersnood zoals die van 1845 - 1847 in de toekomst te voorkomen.
In 1866 schrijft mevrouw Courtmans "Het Plan van Heintje Barbier", geen manifest maar een roman. Toch hebben beide auteurs een gelijkaardig doel voor ogen: elke hongersnood voorkomen.
Uiteraard zijn er tussen mevrouw Courtmans en Karl Marx reusachtig grote verschillen. Marx streeft naar communisme via revolutie en geweld. Mevrouw Courtmans daarentegen streeft naar liberalisme via democratie en vreedzame middelen.

Brave slachtoffers van de hongersnood

Onze uiteenzetting is van een heel andere aard. Geen manifest. Geen romantisch verhaal. Gewoon de rauwe werkelijkheid, zoals ze wordt opgetekend door de Maldegemse politiecommissarissen, veldwachters en boswachters van destijds. In hun processen-verbaal staan onder meer de diefstallen van een beetje hout uit het bos "om de hut te herstellen of groter te maken", van "een klutsken patatten, 's nachts en in open veld uit de grond gerukt", "van een beetje brandhout om die aardappelen te kunnen koken" enz. In voornoemde dossiers van het Gemeentelijke Archief staan dag en datum vermeld, de namen van de benadeelden, de namen van de betichten en de aangerichte schade.
We hebben ons beperkt tot het vermelden van de namen van de 'brave' slachtoffers van de hongersnood, d.w.z. zij die na een eerste proces-verbaal ermee gestopt zijn. Liever honger lijden dan een tweede proces-verbaal krijgen.

Onze voornaamste bron is GAM 3130 en 3131 : Staet van alle misdaden en overtredingen voorgevallen binnen de gemeente Maldegem, Arrondissement Eecloo, Provincie Oostvlaenderen sedert den 1 January 1840.

Grote en supergrote gezinnen en families (19de eeuw)

In de 19de eeuw zijn grote en supergrote gezinnen algemene regel. Baron en burggraaf Philippe Pecsteen van Butswerve (1726-1794), gehuwd met Philippa Antheunis (1749–1801), woont in De Valk, de woning op de hoek van de Edestraat en de Markstraat. Ze hebben dertien kinderen. Talrijke voorbeelden van de snelle bevolkingstoename vinden we in de stambomen van de Maldegemse families.



Francisco Goya (1746-1828), beroemd Spaans schilder, legde onder meer in de reeks etsen " Los désastres de la guerra" op indringende manier vast hoe hoe rampzalig hongersnood en oorlog zijn voor de zwaksten in de samenleving.

In 1797 mag Ignatius Willemarck zich nog de enige Willemarck noemen in de gemeente. Hij stapt dan in het huwelijksbootje, krijgt zonen, kleinzonen en achterkleinzonen. Welnu 85 jaar later, in 1882, lopen hier uiteindelijk 56 Willemarcks rond, mannen, vrouwen en kinderen [1]. Die spectaculaire aangroei van de bevolking heeft alles te maken met de richtlijnen van de edelman-kardinaal François de Fénelon (1651-1715), huisleraar van de kleinzoon van Lodewijk XIV, de Zonnekoning. Volgens Fénelon moet elke landheer een aantal belangrijke zaken goed in het oog houden.

Elke landheer moet ervoor zorgen dat hij een uitgestrekt grondgebied heeft dat bevolkt is met naarstige, gehoorzame en deugdzame landlieden en veldarbeiders. Ze moeten zo talrijk mogelijk zijn. Men weegt immers de macht van een landheer niet af naar de uitgestrektheid van zijn grondgebied maar volgens het aantal mensen die erop wonen en volgens de ijver waarmee ze werken [2]. Van dat soort onderdanen kunnen er niet genoeg zijn. Ze moeten dus zo vroeg mogelijk trouwen en zoveel mogelijk kinderen kopen [3].
Een goede landheer zal er bovendien voor zorgen dat geen enkel van die gezinnen in overvloed leeft, want overvloed verslapt de werklust. Trouwens, de overvloed zal snel verminderen als men zowel de huwelijken op zeer jonge leeftijd als het kopen van zoveel mogelijk kinderen voortdurend aanmoedigt [4].

Hun hutten en huisjes waaien om bij elke storm

Bijgevolg moeten de veldarbeiders voortdurend op zoek naar hout om hun hutten te bouwen, te herstellen en uit te breiden. De mannen trekken naar de heide, de geriefbosjes en de grachtkanten om er jonge berken te kappen, spillen van waterwilgen, knotwilgen en elzen. Ze snijden er heidekruid, wiedauwwissen, brem en riet; ze delven er klei en leem, bouwen ijverig een hutje en ... kopen elk jaar een kind.
In die tijd leven alleen kasteelheren, rijke boeren en burgers in stenen huizen. Ongeveer 90 procent van de bevolking leeft in hutten die ze zelf hebben opgetrokken. Maar hun hutten zijn niet altijd bestand tegen zware regens en hevige stormen. Na elke schade moet men herstellingen uitvoeren of volledig opnieuw beginnen. Dat is het lot van onder meer Joannes Sekeet, een eenvoudige landbouwer in de Kleine Warme in Maldegem.



Woning van de arme op het platteland, ets 19de eeuw.

Ook hutten met een bakstenen voorgeveltje

Na de storm van 15 en 16 april 1834 komt Joannes aan commissaris Jan De Wilde vragen een proces-verbaal op te stellen betreffende de schade die hij geleden heeft. De commissaris begeeft zich naar het rampgebied, vergezeld van Leonard Bourgonjon, zijn veldwachter. In heel de buurt zijn alle hutten en armzalige huisjes *onrepareerlijk* vernield. Jan Sekeet had al zijn binnen- en buitenwanden zelf gemaakt. Met takken en met wissen die hij zelf gevlochten had tot matten en die hij bestreken had met klei vermengd met hooi. Alleen het voorgeveltje bestaat uit baksteen. Het was ocharme nog geen twee meter hoog (*twee ellen en een paar palmen*). Omgewaaid en totaal verwoest [5].

Brandhout zoeken en geverbaliseerd worden

Naarmate het hongerjaar 1847 nadert groeit niet alleen de bevolking aan. Ook de armoede neemt toe en samen met de armoede het stelen van timmerhout en van brandhout. We beperken ons tot twee voorbeelden.
Op 19 december 1842 wordt bij rijke mensen in het centrum van Maldegem een nieuwe 'kortwagen' gestolen. Met die 'kortwagen' gaat de dief brandhout stelen. Hij voert zijn brandhout naar huis en rijdt met zijn 'kortwagen' naar 't Eibey. Daar verkoopt hij hem tegen een zacht prijzeken. Maar het lekt uit, ondermeer door caféprаat in de herberg van de kinderen Storme (op de hoek Marktstraat-Eelveldestraat).

In volle winter, op 8 januari 1843 ligt Jean Beeckman, houthandelaar in Brussel, met een schone partij afgezaagde beukenbomen in Butswerve. In de nacht van 8 op 9 januari worden van al zijn bomen de topeinden afgezaagd en meegenomen.



Francisco Goya.
Als de veldwachter aan de deur klopt...

Na enig speurwerk worden de daders gevonden en voorgeleid. Het zijn vier mannen en twee vrouwen. Zes volwassenen uit twee gezinnen. De veldwachter vindt in hun woningen het gekloven hout afkomstig uit Butswerve. Ze verklaren dat ze thuis geen brandhout meer hebben [6].

Brandhout zoeken en mishandeld worden

Na elke storm ligt er zowat overal hout te rapen. Op 17 januari 1843 worden kinderen uitgestuurd om brandhout te zoeken zodat moeder eten kan koken. Om 11 uur 's voormiddags gaan drie meisjes op stap: Marie Gailliaert, Ludovica Van den Boom en Caroline Van Maldegem. Ze zoeken overal *afgewaeyde takken*.
Op de hofstede van Jacobus Coene ondervinden ze geen weerstand, maar bij Jan Baptist Braet loopt het slecht af. Ze worden geslagen en mishandeld en van het erf gejaard, zo erg dat ze een klacht neerleggen bij de politie [7].

Arme mensen zijn van geen tel, hun kinderen evenmin

Op 21 maart van datzelfde jaar 1843 komt de gemeenteraad samen om te stemmen over subsidies. Welnu, die dag weigert de voltallige gemeenteraad subsidies te stemmen voor gratis onderwijs. Kinderen van arme mensen hebben immers geen onderwijs nodig.
De gemeenteraad argumenteert als volgt. In de week kunnen of willen de arme mensen hun kinderen niet missen, want 's zomers gebruiken ze hen *voor koeywachters bij de landbouwers of om eenige mestvette op de straeten in te zamelen*; en in de winter voor het *aenhaelen van droog brandhout*. Kortom: voor koewachters en *strontrapers* geen onderwijs [8].

Hout voor de armen !

1. Geen hout was in de schaamle hut,
   Geen vuur, geen stukje brood!
   Geen mensch, die aan het arm gezin
   De hand ter hulpe bood.

2. De vader kwam van armoê om,
   Alleen bleef de arme vrouw,
   Haar kindren jamren van gebrek
   Verkleumd en stijf van koû.

3. "We hebben honger, moederlief
   Het is van daag zoo koud".
   Ze prangt haar kleinen aan haar hart,
   Gaat schreiend naar het woud!

4. Ze sprokkelt onder sneeuw en ijs,
   Het dorre hout; en moe
   Keert ze met haren zwaren last
   Naar hare woning toe.

5. Ze sleept de moede leden voort
   Doch eensklaps zijgt zij neer
   Door smart en honger uitgeput
   Helaas ! zij kan niet meer.

6. Gelijk een lijkkleed dekt de sneeuw
   Haar kille leên; zij ziet
   Geen honger en geen armoe meer
   Zij hoort haar kindren niet.

7. "Mijn kindren !" was haar laatste woord
   Terwijl zij de oogen sloot.
   Den kleinen is 't om 't harte bang.
   Wie geeft hun hout en brood ? [9]

De fabrieken leggen de huisnijverheid plat

Tussen 1815 en 1830 is ons land verenigd met Nederland. Maldegem kent in die periode een kortstondige, maar merkwaardige bloeiperiode. Maldegem en Zeeuws-Vlaanderen hebben immers veel te bieden aan elkaar. De Noordstraat wordt een belangrijke handelsweg naar Nederland. Maldegem is welvarend en de werkende klasse stelt het relatief goed.

In 1830 gaat de grens met Nederland dicht en in Maldegem verdwijnt de welvaart. De vrouwen, jong en oud, zoeken hun toevlucht in het spinnen van vlas. De mannen worden wever van lijnwaad. Zo kunnen ze de twee eindjes van het jaar aan elkaar knopen.



Spinster uit de Griekse mythe over 'De drie Parken' of 'schikgodinnen'. De eerste spint voor elk mens een levensdraad: dun en broos. De tweede bepaalt de lengte ervan. De derde knipt hem willekeurig door. Doordenkertje van Francisco Goya.

De hongerjaren van 1840 zijn niet enkel gevolg van misoogsten. Het oprichten van de textielfabrieken in de steden speelt er een belangrijke rol in : de spinnerijen en weverijen. Voor de textielbaronnen in de stad een gouden zaak. Voor de plattelandsbevolking een ware ramp. In 1840 telt Oost-Vlaanderen nog 122.226 thuisspinsters en 32.718 thuiswevers. Enkele jaren later hebben ze geen werk meer. Een rol lijnwaad uit de fabriek kost dan minder dan haar gewicht aan het schoonste vlas, gezwingeld op den buiten. Waarom thuis nog spinnen en weven ? Het heeft totaal geen zin meer [10].

Een snelle bevolkingstoename leidt onvermijdelijk tot overbevolking en hongersnood, tenzij landbouw en veeteelt in een even snel tempo voedsel produceren. Maar dat gebeurt nergens in Europa. Ook niet in Maldegem.
De bevolking leeft in armoede en ellende. De hongersnood staat voor de deur. Een kleine ramp was voldoende om een massa doodbrave arme mensen te doen besluiten een 'klutsken patatten en een beetje brandhout' te gaan zoeken in veld en bos. En, hadden ze maar zoveel kinderen niet gekocht !

Een spook waart door Maldegem

Het spook van de werkloosheid zonder werklozensteun. Het spook van de verborgen armoede en van de bedekte hongersnood. Het spook van ziekten, kindersterfte, aardappelplaag, misoogsten enz.
In 1845 komt de ware hongersnood in Maldegem aan het licht. Op 16 juli 1845 valt het eerste proces-verbaal: 'aardappelen op stam' uit de grond gerukt. En het wordt steeds maar erger: in 1847 misoogsten, in 1848 typhus, in 1849 cholera.



Het spook van de honger waart ook over Maldegem.
Wat staat ons te wachten ?
Francisco Goya.

De voorbode van de hongersnood: 's zomers te velde

Sophia Baute is "koeywachtster" te Kleit bij Charles Dhoore, landbouwer. Op zekere dag ziet Sophia *drij vreemde personen die bezig zijn, op eene van hunne stukken, aardappels uit te trekken en te stelen.* Ze verwittigt onmiddellijk boer Dhoore. Charles Dhoore achtervolgt de dieven en hij wordt hierbij weldra geholpen door Ferdinand Van Hulle en door Eugeen De Lameilleure. Ze kunnen één dief grijpen, sleuren hem naar Maldegem en leveren hem daar uit aan de twee veldwachters.
De aardappeldief wil bij de politie geen woord lossen. Het blijkt een behoeftige te zijn uit Knesselare die daar leeft 'van den Armen' en hij wil de namen niet verraden van zijn medeplichtigen. Dit proces-verbaal wordt opgetekend door schepen Joseph Van Nieuwenhuyse junior, omdat Maldegem op dat ogenblik zonder politiecommissaris zit [11].

's Winters in de aardappelkuil

Een andere aardappeldiefte speelt zich af op Vake. Op een 9 januari komt Jan Baptist Huyghe een klacht neerleggen bij politiecommissaris Nicolaas Hulin. Jan Baptist is landbouwer in Vake en naar eigen zeggen al sinds enkele dagen het slachtoffer van nachtelijke aardappeldieften. Het betreft *zijne schoone roo-kransen, liggende in putten op zijn achterhof.*
Jan Baptist heeft de voetsporen van de aardappeldieven nauwkeurig onderzocht. Ze leiden naar drie woningen van doodarme gezinnen die zonder eten zitten.
De veldwachters Francis Fransoos en Pieter Bollé doorzoeken de drie woningen. Bij Constantin vinden ze *eenen halven zak roo-kransen in eenen aardappelput, den welken in het midden van zijn huis gemaekt was ende met aerde bedekt.* Constantin bekent en verklapt zijn twee medeplichtigen. Een van hen heeft zijn gestolen goed al verkocht aan *Linten den Steen* [12].

Bedekte armoede en houtdiefte van vóór 16 juli 1845

Datum	Benadeelde	Klacht
14 januari 1845	Blondeel Ambrosius	bosschenderij
12 januari 1845	Kerkfabriek Maldegem	bosschenderij
8 februari 1845	Baron Philippe Pecsteen	bosschenderij
9 februari 1845	Delimon - De Loose	bosschenderij
24 februari 1845	Delimon - De Loose	bosschenderij
17 maart 1845	De Bruyckere Louis	bosschenderij
4 april 1845	De Bruyckere Louis	bosschenderij
10 april 1845	De Bruyckere Louis	bosschenderij
27 april 1845	de weduwe Standaert	een kip gestolen
28 april 1845	Baron Philippe Pecsteen	bosschenderij
15 mei 1845	Delimon - De Loose	bosschenderij
02 juli 1845	Delimon - De Loose	bosschenderij

Vanaf 16 juli 1845 kwam de bedekte hongersnood aan de oppervlakte, zoals blijkt uit de overtredingen.

Datum	Benadeelde	Klacht
16 juli 1845	Geyssens Francis	"aardappelen op stam" uitgerukt
28 augustus 1845	Cochuyt Cornelis	aardappelen op stam
19 september 1845	De Brabander Bernardus	aardappelen op stam
7 oktober 1845	De Vuldere Philippe	wortels te velde uitgerukt
10 oktober 1845	De nachtwachter Bernard Wille-marck houdt drie "bedelaars" tegen	geplande nachtelijke diefstal onder voorwendsel van bedelarij
9 november 1845	Van Vooren Bernard	's nachts brood komen "bedelen"
22 november 1845	Coene Pieter	een zak graan gestolen bewijs werd pas na een week speurwerk geleverd
29 december 1845	Braet Jan Baptist	een mand rapen

Beticht van voedseldiefte in 1845

We gebruiken doelbewust de term "betichten" omdat we niet weten of de vrederechter hen al dan niet een boete zal toekennen en of hij hen niet eerder vrij zal spreken van alle schuld, gezien het principe van NOOD BREEKT WET. Hoe dan ook, in de tweede helft van 1845 worden te Maldegem vijftien personen geverbaliseerd. Op jaarbasis hadden het er dertig kunnen zijn.

Meestal gaan die vijftien per twee op stap en na hun eerste proces-verbaal stoppen ze ermee. Althans in 1845. Blijkbaar zet het optreden van de politie een rem op de diefstallen. Maar ... de processen-verbaal houden de hongersnood niet tegen. Integendeel ! In 1846 wordt het nog erger.

De namen van de vijftien betichten in alfabetische volgorde.

1. Closse Francies
2. De Lille Pieter
3. De Roo Jacob
4. De Roo Louis
5. De Smet Ambrosius
6. Loncke Bernard
7. Longueville Jean
8. Savat Charles
9. Savat Fernand
10. Savat Francies
11. Van Maldegem Petrus
12. Van Overmeire Petrus
13. Versieck Jean
14. Wieme Ferdinand
15. Wille Eduard

De eigenaars van akkerland en veldvruchten doen een beroep op de Burgerwacht

In principe - en volgens de wet - moet elke eigenaar van akkerland, groot of klein, actief meewerken om de veldvruchten te beschermen. Aldus artikel 10 van het Reglement op de Burgerwacht.

Van zodra er "aardappelen op stam" uitgerukt worden, melden de eigenaars zich bij de commissaris en eisen de toepassing van de wet. Sommige eigenaars nemen het echter niet zo nauw met dat artikel 10 en komen zich niet melden als verdedigers van de vruchten te velde. Bijgevolg wordt de veldwachter uitgestuurd om de achterblijvers te verbaliseren, want iedereen verwacht een toename van de diefstallen van voedsel en brandhout gedurende de komende winter. De hiernavolgende processen-verbaal werden uitgeschreven :

Datum	**Benadeelde**	**Klacht**
13 december 1845	De Cock Pieter	landbouwer
22 december 1845	Van Hee Joseph	schaapherder
23 december 1845	De Bruyckere Francies	"bezonderen"
24 december 1845	De Cock Pieter	landbouwer
24 december 1845	du Slier Pieter (Duselier)	
31 december 1845	Daenens Pieter	
3 januari 1846	De Clerck Amandus	knecht bij De Candt Francies
8 januari 1846	Grypdonck Louis	knecht bij de familie Bekaert
19 januari 1846	Vermeulen Jan	landbouwer
19 januari 1846	Landuyt Bernard	nachtwachter
	Willemarcq Petrus	nachtwachter
23 januari 1846	Standaert Charles	knecht bij de familie Gobijn kloefkapper

De scharminkelnacht van 26 augustus 1845

In de nacht van 26 op 27 augustus 1845 komt een grote bende stoere mannen de nachtrust verstoren in het centrum van Maldegem. Ze hebben een scharminkelorkest samengesteld: ze kloppen met pollepels op ijzeren potten en pannen, op schijven en ketels. Ze uiten hun onvrede met roepen en tieren, ze dreigen en schelden, want ze hebben maar één doel voor ogen: de burgerij wakker schudden met scharminkelmuziek en hen aan het verstand brengen dat zij en heel hun gezin aan het verhongeren zijn.

De hongerigen spijzen

Volgens de Courtmansroman "Het plan van Heintje Barbier" roepen ze: "Geef ons heden ons dagelijks brood !" Het is geen geprevel zoals in een vroom gebed maar een luid en dreigend geroep. Op straat en voor het schepenhuis. En als men daar niet luisteren wil, dan is er nog altijd de herberg van Peetje en Heintje Barbier waar plannen gesmeed worden (Het Plan, pp. 23-24).
Slechts veertien verstoorders van de nachtrust worden herkend en krijgen een proces-verbaal [13].

Het zijn :

1. Snauwaert Ambrosius
2. De Lille Baziel
3. De Blaey Edward
4. De Roo Leo
5. De Wandele Petrus
6. Pille Jan
7. Caboor Jan
8. Wieme Ferdinand
9. Van den Neste Constant
10. Van Overmeire Joseph
11. De Coninck Joseph
12. Vercruysse Ferdinand
13. Vercruysse Jan
14. Vlaeminck Ferdinand

Moeders met hongerlijdende kinderen doen het geweldloos ...

Onmiddellijk na de scharminkelnacht gaan de huismoeders op stap. Zo op 28 augustus 1845 Lucia en Eugenia Longueville. Ze worden geverbaliseerd voor diefstal van groenten. De vrouwen doen het ongewapend, behoedzaam en onopgemerkt. Pas twee dagen later komt de diefstal aan het licht.
Op 21 september 1845 worden alle aren afgesneden van een veld boekweit in de buurt van de Heidedreve, d.w.z. achter het kasteel van Reesinghe en op het einde van de wijk Akkers. Worden beticht : Cecilia Tielemans, Barbara Terny, Theresia Terny en Marie Closse.
Op 27 oktober ten slotte worden Joanna Coppens en haar dochter Coleta Savat geverbaliseerd voor 'diefte van wortelen te velde'.



Moeders sparen het voedsel uit hun mond om hun kinderen te kunnen voeden. Francisco Goya.

Aan voormelde processen-verbaal werd geen gevolg gegeven gezien er onbetwistbaar in die gezinnen hongersnood heerst. "Nood breekt wet" is een vuistregel die niet alleen in het gewoonterecht geldt, maar ook in het Strafwetboek.

... maar de huisvaders gaan op de vuist

De moeders van hongerlijdende gezinnen die "een klutsken patatten" gaan zoeken doen dat weliswaar 's nachts, maar behoedzaam, vreedzaam en geweldloos. Ze zijn uiteraard niet opgewassen tegen de boerenknechten die hen bedreigen met riek en hooivork en komen zonder eten thuis.
Bijgevolg gaan, vanaf september 1845, stoere mannen op zoek naar eten te velde. Ze verenigen zich en trekken er op uit in groep. In de nacht van 22 op 23 februari 1847 gaan ze naar een veld rapen. Ze botsen daar op Bernard Dobbelaere, een boerenknecht die de dieven wil verdrijven. Bernard is helemaal niet opgewassen tegen een knokploeg van zeven man. Ze troeven hem af, mishandelen hem zwaar en laten hem halfdood achter [14].

Baron Philippe Pecsteen van Maldeghem (1775-1846)

Philippe is het vijfde kind en zijn zus Francesca het negende in de rij van dertien kinderen van baron en burggraaf Philippe Pecsteen de Butswerve (1726-1794) en Philippine Antheunis (1749-1801). Hij wordt geboren en groeit op in het huis De Valk, op de hoek van de Edestraat (nu huis Wallijn).
Ten tijde van Napoleon wordt Philippe in 1806 schepen van Maldegem, nadien wordt hij ook burgemeester (1809-1815). Tussen 1815 en 1830 is hij afgevaardigde van Oost-Vlaanderen bij de Provinciale Staten van Nederland. In 1829 krijgt hij de titel van baron. Zijn huwelijk met de adellijke Marie-Thérèse Schelfaut (1771-1848) is kinderloos.
In 1835 schenkt hij een boerderij van meer dan vijf hectaren aan het Armbestuur van Maldegem [15]. Hij hoopt met de opbrengst van deze boerderij een einde te stellen aan de armoede en de honger in het dorp. In de loop der jaren erft baron Philippe van Maldeghem veel bossen en domeinen. Onder meer erft hij in het zuiden van Kleit het Princeveld van de Prins De Croy. Hij erft ook nog het domein Reesinghe-Butswerve dat hij bezet aan zijn nichtje Ida Pecsteen (°1828), naderhand de echtgenote van baron Charles Rotsart de Hertaing.

Met aalmoezen en schenkingen bestrijdt men de hongersnood niet

Baron Philippe Pecsteen van Maldeghem overlijdt op 30 september 1846, zijn echtgenote Marie-Thérèse Schelfaut op 23 juli 1848. 1846 en 1848 zijn twee cruciale jaren hongerjaren in Vlaanderen en uiteraard ook in Maldegem.
Met zijn talrijke aalmoezen en indrukwekkend grote schenkingen heeft baron Philippe echter eerder bespoedigd wat hij wilde vermijden: hongersnood.
In haar roman over Heintje Barbier schrijft Mevr. Courtmans het volgende over de tragische toestand waarin Maldegem verkeert kort na het overlijden van baron Philippe. "Nog voor nieuwjaar is de voorraad aan aardappelen en rapen uitgeput. Halfnaakte mensenschimmen dwalen door de velden op zoek naar eten. Sommigen bidden voor de deur van de boer een Onze Vader. Anderen laten daar scheldwoorden en vreselijke bedreigingen horen (...) De kasteelheren hebben de hongersnood niet afgewend. Met hun aalmoezen en schenkingen hebben ze luiaards gekweekt".

De ideeën komen van de liberale filosoof Thomas Malthus (1766-1834). Hij formuleert veel kritiek zowel op de sociale moraal als op de gezinsmoraal, zoals kardinaal Fénelon die had aanbevolen.

- Malthus' kritiek op snelle bevolkingstoename: overbevolking leidt onvermijdelijk en overal tot hongersnood;
- Malthus' kritiek op het aanmoedigen van grote en supergrote gezinnen: zet geen enkel kind op de wereld als ge het geen eten kunt geven;
- Malthus' kritiek op indrukwekkende schenkingen aan kerkfabrieken en armenbesturen: zo houdt men de armoede in stand, maar zo houdt men de hongersnood niet tegen;
- Malthus' kritiek op het geven van aalmoezen: geef de bedelaars werk.

N.B. Burgemeester Jan De Smet en de Maldegemse liberalen van na de hongersnood stonden onder invloed van onder meer Thomas Malthus. Ook mevr. Courtmans in haar roman over Heintje Barbier.

De geromanceerde realiteit leest men bij mevrouw Courtmans

Vermits de baron en de barones geen kinderen hebben neemt de 'regeling van hun erfdelen' veel tijd in beslag. Intussen worden de eigendommen beheerd door een hardvochtig rentmeester die er het maximum uitperst en zijn zakken vult. De talloze knechten, meiden en veldarbeiders die voor het kasteel en de pachthoeven werken hebben bijgevolg pech. In de kortste keren vindt men geen pachthoeven meer "waar driemaal daags karnemelk wordt gegeven". Geen bonen meer, noch 's middags, noch 's avonds. Gedaan ook met de oogstfeesten en met de fooien op het einde van het seizoen.
Bedelaars en bedelende kinderen kregen vroeger elke avond een schotelke warme karnemelkpap. Nu worden ze met lege handen van het hof weggejaagd.
De boeren oordelen dat ze wegens de lage opbrengsten aan de veldarbeiders krijgen geen kost en inwoon meer kunnen geven. Ze moeten tevreden zijn met een armzalig loon. De mannen met tien stuivers per dag voor zwaar labeur. In de vlastijd en in de oogst moeten hun vrouwen en dochters bijspringen voor acht stuivers per dag.
Een boerin tot haar man: "Wij trakteren ons werkvolk niet gelijk op de kasteelhoeven waar men aardappelfeesten geeft en kerstavond viert". (Het plan van Heintje Barbier, passim)



Uitzichtloos.
Francisco Goya.

De rauwe realiteit leest men in de processen-verbaal

1846 : diefte van voedsel en brandhout

Januari	
10	tien zakken rapen
12	rapen
Februari	-
Maart	
19	aardappelen
26	brandhout
April	
4	brandhout
Mei	
9	brandhout
9	kippen
20	brandhout
Juni	-
Juli	
3	aardappelen op stam
18	aardappelen op stam
26	tarwe : graanhalmen afgesneden
26	180 struiken aardappelen op stam
Augustus	
1	258 struiken aardappelen op stam
1	18 stuiken gerst
16	200 struiken aardappelen op stam
20	aardappelen op stam
27	aardappelen op stam
September	
1	aardappelen op stam
3	aardappelen op stam
5	aardappelen op stam
6	aardappelen op stam
7	aardappelen op stam
17	aardappelen op stam
18	boekweit : graanhalmen afgesneden
19	aardappelen
21	aardappelen
23	aardappelen

Oktober	
3	wortelen te velde
10	aardappelen
20	aardappelen
November	
5	konijnen
8	konijnen
15	brandhout
26	brandhout
28	brandhout
December	
4	brandhout
24	brandhout
31	brandhout



Kat en kater opgesloten bij een lege melkkruik. Doordenkertje van Francisco Goya.

1846

In 1846 worden 38 processen-verbaal uitgeschreven en 35 verschillende personen geverbaliseerd. De mannen gaan meestal in groepjes van drie aardappelen zoeken. Vrouwen die graanhalmen afsnijden gaan in groepjes van vier. Van die 35 zijn er 23 die ermee stoppen na één proces-verbaal. Die andere twaalf vermelden we niet omdat er bij waren die "een handeltje dreven". Anderen willen dikwijls geverbaliseerd worden tot ze in de cel terechtkomen. Ze hopen daar gratis kost en inwoon te krijgen.
Hier volgen de namen van die 23 'brave mensen' die liever thuis honger lijden dan een tweede keer eten te gaan stelen en een proces-verbaal te riskeren.

1. Baute Barbara
2. Blondeel Francies
3. De Busschere Jan
4. De Ceuninck Jacob
5. De Jaeger Bernard
6. De Smet Ambrosius
7. De Vogelaere Francies
8. Pille Jan
9. Posman Joseph
10. Geldhof Cecilia
11. Loncke Bernard
12. Longueville Jan
13. Van de Genachte Barbara.
14. Van den Bussche Charles
15. Taets Bernard
16. Taets Lieven
17. Tieleman Cecilia
18. Van Hoecke Rosalie
19. Van Overmeire Petrus
20. Vincke Blondina
21. Vincke Rosalia
22. Vincke Sabina
23. Vlaeminck Joseph

Tweehonderd Maldegemnaren willen emigreren

Maldegem ontsnapt in 1846 niet aan een eerste golf van massale emigratie die op dat ogenblik in heel Europa plaats vindt. In dat jaar emigreren trouwens 1 miljoen Ieren naar Noord-Amerika.
Uit de enquête van 22 november 1846 blijkt dat Maldegem ongeveer tweehonderd goede, sterke en bekwame arbeiders telt, die zoveel armoede en ellende kennen dat ze op het punt staan hun geboortedorp te verlaten.

Sommigen willen maar voor een tijdje weg, alleen en als seizoenarbeider. Anderen willen voor altijd weg, als landverhuizer met vrouw en kinderen naar Frankrijk en eventueel naar Amerika.
Onder de tweehonderd Maldegemse kandidaat-emigranten vinden we: 4 bekwame steenbakkers; 5 à 8 goede metselaars; 40 bekwame arbeiders die een jarenlange ervaring hebben opgedaan in Maldegem in diverse beroepen. Ten slotte zijn er nog 150 anderen, mannen, vrouwen met kinderen, en jonge mensen die op het punt staan te emigreren [16].

Volgens mevrouw Courtmans romanfiguur 'mevrouw Daveloos', de vrouw van de rentemeester van het kasteel, zijn landverhuizers en seizoenarbeiders nog een grotere kwaal dan de aardappelplaag. Ze identificeert zich in de roman met alle brave en rechtgeaarde huismoeders, die 's nachts met hun oudste dochter eten zoeken voor hun hongerlijdend gezin. Ze brengt barones Francesca Pecsteen (in de roman de barones van Kevelaar) op de hoogte van de hemeltergende hongersnood die Maldegem teistert. En de processen-verbaal? In de meeste gevallen betreft het maar "een mandeken brandhout" of "een klutsken patatten", aldus mevrouw Courtmans, goed wetend wat de barones - die het goed voor heeft met de talrijke arme gezinnen - te wachten staat in 1847.

Adriaan Lodder komt in Maldegem seizoenarbeiders ronselen

Ooit was Adriaan Lodder een doodarm wezenkind te Maldegem. Op zevenjarige leeftijd wordt hij uitbesteed als knechtje bij een baas die hem slecht behandelt en weinig eten geeft. Als puber loopt hij er weg en trekt naar Frankrijk. Tien jaar later is hij daar meestergast van de seizoenarbeiders die uit Vlaanderen komen.
Lodder is in Maldegem en trakteert royaal in het Oud Stadhuis en in Het Zwaantje, de belangrijkste herberg in de Noordstraat (heden huis De Grijse). Ten slotte schrijft hij 22 Maldegemnaren in die naar Frankrijk willen gaan werken als seizoenarbeider. Zijn voorwaarden klinken trouwens bijzonder aantrekkelijk. Vijf frank per dag in plaats van zes frank per week zoals hier. En het eten is er goed. Geen aardappelen - dat is maar voor arme mensen, zegt Lodder - maar vlees, brood en soep, zoveel men maar wil. En de wijn kost bijna geen geld.
Lodder neemt ook de reiskosten voor zijn rekening. Meer zelfs, elke huisvader krijgt nog voor hij vertrekt, tien frank in *in d'hand*, geld om thuis te laten: een voorschotje dat naderhand afgehouden wordt als men al een paar keer geld heeft opgestuurd naar huis.
(Adriaan Lodder is een figuur uit Heintje Barbier, passim pp. 23-31).



Mevrouw Daveloos, die optreedt als "advocate der armen" en haar rivaal Lodder, die komt ronselen.
Tekening Paul Verheylezoon.

1847

In 1847 worden 65 personen geverbaliseerd voor het stelen van eten en brandhout. Van die 65 zijn er 53 die ermee stoppen na één proces-verbaal. De groepjes worden steeds maar groter. Ze gaan ook 's nachts op pad. Ze vormen groepjes met vijf, zes of zeven, omdat de kans groot is dat ze aangevallen worden door boerenknechten gewapend met een riek of een hooivork. Hoe dan ook, naarmate de ellende en de hongersnood toenemen groeit ook de solidariteit onder de behoeftigen. En opeens was het ergste voorbij ! [17]

Processen-verbaal betreffende diefstal van veldvruchten.

Januari	
28	aardappelen
Februari	
22	rapen
Maart	
21	aardappelen
April	
3	wortelen
10	wortelen
27	wortelen
Mei	
3	nieuw geplante aardappelen uit de grond gehaald
10	nieuw geplante aardappelen
16	nieuw geplante aardappelen
Juni	
12	aardappelen (70 roeden)
Juli	
6	aardappelen op stam
6	wortelen
7	aardappelen op stam
8	aardappelen op stam
12	aardappelen op stam
13	rogge; graanhalmen afgesneden
22	rogge; graanhalmen afgesneden
23	aardappelen
29	graanhalmen te velde
30	graanhalmen te velde
Augustus	
3	aardappelen
8	tarwe : graanhalmen te velde
9	rogge : 12 schoven gestolen

9	tarwe : 12 schoven gestolen
13	aardappelen
20	tarwe : een lijnwaden zak vol met graanhalmen
21	aardappelen
22	aardappelen
23	aardappelen
30	aardappelen
31	aardappelen
September	
4	aardappelen
22	boekweit afgesneden door een groepje van zeven vrouwen en twee mannen

Namen van brave mensen die slechts éénmaal beticht worden (1847)

1. Baert Pieter
2. Blanckaert Joanna
3. Baute Francies
4. Bocqué Karel
5. Caboor Charles
6. Caboor Sophia
7. Cauwels Ferdinand
8. Christiaens Petrus
9. Closse Marie
10. Couvreur Bernard
11. Dauwels Joseph
12. Dauwels Servatius
13. De Bakker Alexander
14. De Bree Désiré
15. De Bruyckere Francies
16. De Busschere Constant
17. De Ceuninck Karel
18. Delameilleure Eugeen
19. De Meyere Joanna
20. De Roo Barbara
21. De Roo Rosalia
22. De Smet Bruno
23. De Smet Joseph
24. Dupré Jacob
25. Hallemeersch Charles
26. Hallemeersch Joseph
27. Longueville Ferdinand
28. Longueville Jean
29. Mostaert Pieter
30. Pulle Jean
31. Roels Jean
32. Sierens Ferdinand
33. Terny Sabina
34. Van Maldegem Angelina
35. Van Maldegem Sophia
36. Termotte Jan
37. Termotte Pieter
38. Tillemans Cecilia
39. Timmerman Ferdinand
40. Van Deynze Charles Louis
41. Van de Walle Petrus
42. Van Haecke Peter
43. Van Kerrebroeck Blondina
44. Van Reybroeck Pieter
45. Van Quaeckelberghe Charles
46. Verstrynge Francies
47. Verziek Francies
48. Vincke Sabine
49. Vercryussen Jan
50. Vercruyssen Jacob
51. Wieme Ferdinand
52. Wieme Leo
53. Willems Marie

De laatste processen: het einde van de hongersnood in Maldegem?

De laatste processen-verbaal zijn die van 31 augustus en 23 september 1847. Mogen we aannemen dat het ergste dan voorbij was?

We citeren: 'Verbal te laste van Sophie Savat, huisvrouw van Francies Closse, Colette Savat, Sabina Terny, huisvrouw van Ambrosius De Smet, Angelina Van Maldegem, allen alhier beticht van aerdappeldiefte'.
'Binst den nacht van den 22 à 23 september: Verbal ten laste van Marie Willems, huisvrouw van Joseph Dauwels, Jan Pulle, Cecilia Tieleman, huisvrouw van Jan Marteyn, Sophie Vincke, Francies Vincke, Petrus de Smet, Coleta de Smet, Sophie Geldhof, Weduwe van Jan Versieck, Joanna Theresia de Meyere, huisvrouw van Francies Dhont, allen te Maldegem, beticht van boekweytdiefte, ten nadeele van Mevr. de Baronesse Pecsteen van Maldegem' [18].

Ze moeten alles afgeven en worden met lege handen naar huis gestuurd. Daar zitten ze met de schrik op het lijf te wachten tot ze voor de rechter te Eeklo moeten verschijnen.
Na september worden nog sporadisch en zeer uitzonderlijk processen-verbaal uitgeschreven. Alles valt opnieuw in de plooien van voorheen. Op 21 oktober noteren we nog: diefstal wortelen. Op 22 oktober: diefstal rapen. Op 4 december: diefstal aardappelen. Op 24 april 1848: diefstal veldvruchten en op 7 december 1848: diefstal aardappelen



De bakkers knoeien en woekeren

De arme en hongerlijdende werkman is het eerste en grootste slachtoffer. Hij krijgt in zijn roggebrood gemalen bonen, erwten, zagemeel, een weinig roggemeel en veel zemelen. Het brood is slecht, te nat, te klein en vooral: onbetaalbaar duur. De bevolking eist maatregelen, zoals bijvoorbeeld in Waarschoot. Daar worden knoeiers en woekeraars veroordeeld tot één of meerdere dagen cel plus een geldboete gaande tot tien gouden frank. De commissaris neemt daar op staande voet al hun beschikbare voedingswaren in beslag om ter plekke uit te delen aan de behoeftigen [19].

28 februari 1849: een gemeenteraad over brood

Onder impuls van burgemeester Jan Domers (burgemeester 1848-1852), Jozef Van Nieuwenhuyse, Lieven De Buck, Jan De Smet e.a. komt een nieuw politiereglement tot stand.
Er mogen voortaan maar drie soorten brood in de handel gebracht worden :

1. Roggenbrood.
   Elk roggenbrood moet gemerkt worden met een letter R en vervaardigd worden met zuiver roggemeel.
2. Wit brood.
   Het moet gemerkt worden met de letter W en vervaardigd worden met zuiver tarwemeel, behoorlijk gebuild "zonder daarin te vermengen blomme van gebuild bonenmeel of andere substantiën welke de bakkers dikwerf gebruiken".
3. Menagiebrood
   Het moet gemerkt worden met de letter M en vervaardigd uit tarwemeel "gelijk het uit het graan is voortgekomen" [20].

Twee veldwachters controleren en verbaliseren

Elk brood moet bovendien controleerbaar zijn qua gewicht. De bakkers mogen maar brood in de handel brengen van 500 gram, 1, 2 of 4 kilogram.
De veldwachters Piet Bollé en Jan Fransoos worden uitgestuurd om te controleren en te verbaliseren. Voor elke overtreding wordt de bakker veroordeeld tot een boete gaande van 1 frank tot 10 frank. Te Maldegem worden geen celstraffen voorzien zoals te Waarschoot.



F. Van Leemputten, De broodbedeling.

Van de hierna vermelde broodbakkers of bakkers-winkeliers worden de broden terstond in beslag genomen, dadelijk overhandigd aan het Armbestuur en onmiddellijk uitgedeeld aan de behoeftigen.
30 september 1849: Francies De Vos, bakker;
7 november 1849: Marie De Vos, weduwe van Pieter Standaert;
29 december 1849 :
- Louis De Bruyckere, broodbakker en winkelier
- Francies Van Moffaert, broodbakker en winkelier;

20 februari 1850: Bernardus Willems. Acht broden worden gewogen die elk 7 decagrammen te licht bevonden worden. Ook drie *menagiebroden* wegen 7 decagrammen te weinig;
19 maart 1850: bij een bakker in Kleit wegen 123 grote roggenbroden "één nederlands once en één decagram" te weinig (d.w.z. 110 gram);
20 maart 1850: in Moerhuize wegen de roggebroden 150 gram te weinig bij bakker Bernard S. en bij zijn broodverkoper Pieter L.

Jan De Smet (1819-1904)

In 1848 beëindigt Jan De Smet, de bewoner van 't Kasteeltje in de Noordstraat zijn studies aan de K.U. Leuven. Hij gaat meteen in de politiek en wordt achtereenvolgens gemeenteraadslid, schepen en burgemeester (1852-1860). Hij wil een nieuwsoortig beleid met nieuwe mensen. Niet alleen armoede en hongersnood bestrijden, maar vooral armoede en hongersnood voorkomen.

Geen aalmoezen, geen schenkingen, geen pleisters op een houten been, maar werkgelegenheid scheppen. Iedereen aan het werk. De kleinhandel aanmoedigen, hoe nederig het initiatief ook moge wezen: handel in vodden en benen, konijnenvellen, oud ijzer enz. Een wekelijkse markt voor groot- en kleinhandel, boter, eieren, zwijntjes enz. Een goed wegennet ter beschikking stellen aan al wie handel drijft. Er voor zorgen dat in Maldegem een spoorweghalte komt op de lijn Gent-Eeklo-Brugge, hier een rangeerstation inrichten met een loskaai voor goederen die bestemd zijn voor Londen, Brussel en Parijs. Gratis onderwijs verstrekken aan de kinderen van kansarmen.
We geven twee concrete voorbeelden. Ten eerste de bedelarij uitroeien en ten tweede het wegennet geschikt maken voor groot- en kleinhandel.

De bedelarij uitroeien (1852 en volgende)

9 januari 1852. "Om 10 uren 's avonds (...) Wij Nicolas Hulin, politiecommissaris te Maldegem en Francies Fransoos, veldwachter, op onze avondronde zijnde tot het uitroeien van de bedelarij, en gekomen zijnde op den wijk Vaeke, hebben wij een bedelaer bevonden aen het huis van Coene, landbouwer. Aen den vreemdeling gevraegd hebbende wat hij daer deed antwoordde hij dat hij een aalmoes vroeg. Op welks antwoord wij hem aengehouden hebben om te worden geleid tot den vrederechter te Eecloo" [21].



De rijken doen neerbuigend tegenover de armen.
(Journal pour Tous, 6 dec. 1862)



Burgemeester Jan De Smet.

Start van Jan De Smet als liberale burgemeester

Uit het verslag van de gemeenteraad van 5 maart 1856 vernemen we dat de Ede moet gekuist worden, met veel volk, met man en macht, en over heel de lengte, want de inwoners van Baeykensede en van Den Doorn stellen zich bij elke overstroming bloot "*aen ongelukken van versmooringen indien zij zich naer het dorp onzer gemeente moeten begeven*".
(...) "*De diepere oorzaek is toe te schrijven aen de uitrooiing der bossen te Cleyt. De heide en de onvruchtbare landen die sedert eenige jaeren aldaer nog bestonden worden nu bebouwen tot landbouwlanden*" [22]. Intussen moet er hard gewerkt worden om de gemeentelijke wegen te verbeteren.





Iedereen aan het werk !
Initiatieven bedenken initiatieven nemen, is eerbaarder dan schooien.

1. Zelfgekweekte groenten verkopen op straat.
2. Straatjongen leurt met een zakje meikevers.
   Hij wil ook uw stoep schoonvegen met zijn bezem.
3. Schilder aan het werk.
4. Huisjesslakken: gekookt en gekruid.
5. Inzamelen van vodden en afgedankte kleren en schoenen.
6. Dranken verkopen.

De gemeentelijke wegen effenen, verharden en kasseien

In dezelfde gemeenteraad van maart 1856 ontvouwt burgemeester Jan De Smet zijn plan om alle belangrijke gemeentelijke wegen goed berijdbaar te maken om de handel te bevorderen.
De Vakestraat: om de landbouwers en andere inwoners van Moerkerke, Damme en Lapscheure naar onze wekelijks maandagmarkt te lokken.
De Urselweg: "*omdat den wijk Cleyt het meest werklieden heeft welke geen of weinig werk hebben*".
De Lieve-Vrouw-Dreef: omdat deze weg door de meersen loopt en elke winter over een lengte van 245 meter onder water staat. Bovendien wil de burgemeester een grote gemeenschappelijke weg tot stand brengen tussen Kleit, Burkel en Vossenhol.
De Hulstloostraat: ze moet 75 centimeter opgehoogd worden over de totale lengte, zijnde 968 meter.

De Craeylookerkweg: twee putten vullen van 1 meter diep en 75 meter lang.
De Onderdijkestraat: 60 centimeter ophogen over heel de lengte.
De Holleweg: 70 à 80 centimeter ophogen over een lengte van 350 meter, d.w.z. daar waar de straat elk jaar onder water staat.
De Schautenstraat: op de grens met Oedelem een put vullen die 60 meter lang en 80 centimeter diep is.
De Passiedreef of Groeneweg 50 centimeter ophogen over een lengte van 125 meter.
Het Edestraatje: over heel zijn lengte, zijnde 221 meter, alle kasseien herleggen.

De gemeente zal goed betalen

Het betreft veel en lastig werk, want naast de voornoemde wegen moeten alle grachten gekuist en uitgediept worden en aan beide zijden van de weg moeten de boorden afgestoken worden.
Maar de gemeente zal goed betalen.
1 frank voor een ophoging tot 30 centimeter.
1 frank 50 centiemen voor een ophoging van 30 à 60 centimeter.
2 frank per lopende meter voor een ophoging van 60 à 80 centimeter.
1 frank 50 centiemen per lopende meter voor het herleggen van de kasseien in het Edestraatje [23].

In juli 1856 stuurt de regering een subsidie van 3.000 frank "om de behoeftigen werk te verschaffen". In de gemeenteraad van 25 juli 1956 wordt dat meegedeeld.
In september van datzelfde jaar brengen de liberalen de weduwe Courtmans met haar kinderen naar Maldegem. Het is de bedoeling gratis onderwijs te verschaffen, niet alleen aan de zonen, maar nu ook aan de dochters van alle gezinnen die geen of zeer weinig belastingen betalen.

Noten
1 De familie Willemarck, onuitgegeven stamboom.
2 François de Fénelon. *Les aventures de Télémaque.* Van Linthout en Vandenzande, Leuven, 1846. Hfdst. XII, paragraaf 9, p. 190.
3 Idem, XIV, 31, pp. 247-248.
4 Idem, XII, 59, p. 212.
5 GAM 3131, PV nr. 71, 1834.
6 GAM 3131.
7 GAM 3131, PV nr. 29, 1843.
8 GAM 66. Register van Beraadslagingen Gemeenteraad, 1836 e.v.
9 De Belgische illustratie, 1869-1870, nr. 14, p. 108. Een uitgave onder de redactie van August Snieders.
10 Men raadplege het gemeentelijk archief GAM 228: Enquête sur l'industrie linaire (1841).
11 GAM 3131, 15 juli 1842.
12 GAM 3131.
13 GAM 3131, 27 augustus 1845.
14 GAM 3030, PV nr. 22, 1847.
15 Naderhand kwamen belangrijke gebouwen op die grond: het hospitaal en het bejaardentehuis en in de 20ste eeuw de Rijksmiddelbare school.
16 GAM 2512. 22 november 1848.
17 GAM 3130.
18 GAM 3030, 1847.
19 GAM 3262. De wetten omtrent de broodzetting tussen 1804 en 1854.
20 GAM 67. Gemeenteraad van 28 februari 1849, f° 23 en 24.
21 GAM 3131.
22 GAM 67, f° 120 en volgende.
23 GAM 67, f° 120 en volgende.

Een Donks figuur
Bakker René Coene

Een korte biografie

Koenraad De Ceuninck

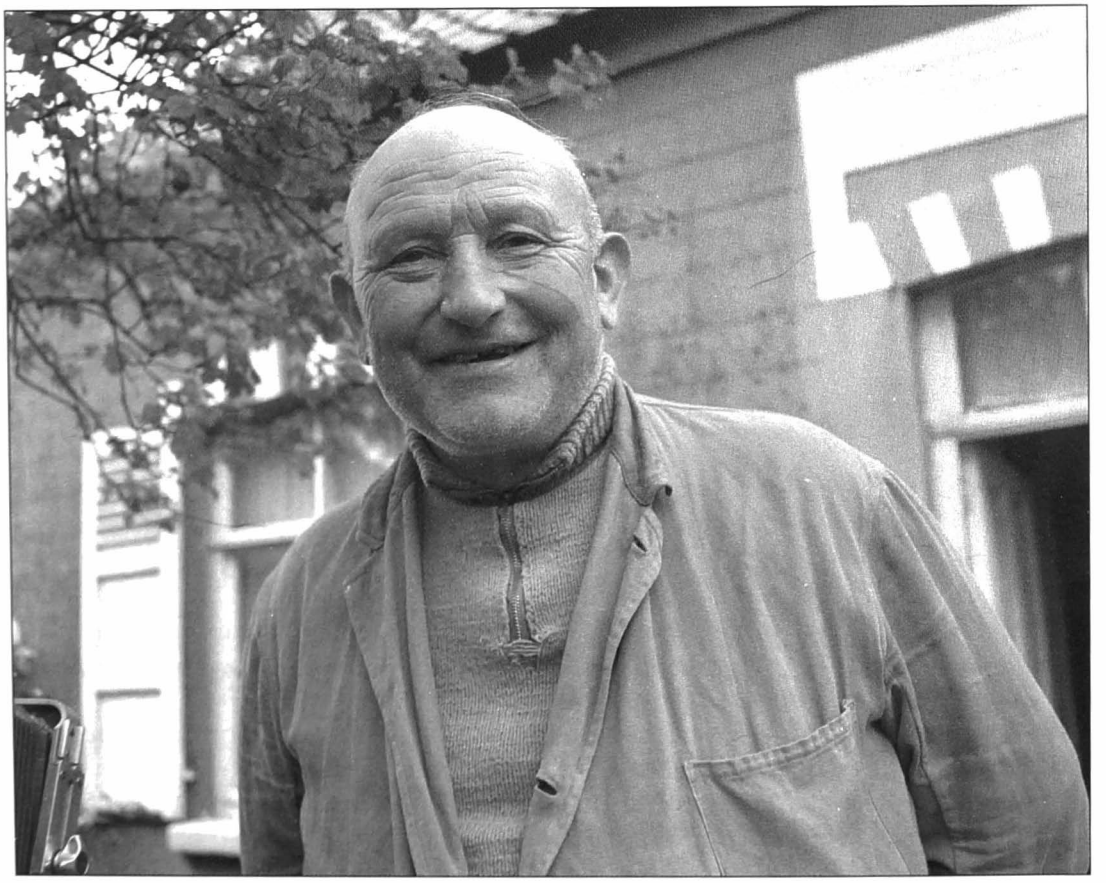

We publiceren deze korte biografie over bakker René Coene omdat we de hand konden leggen op enkele zeer mooie foto's, genomen door de alom gekende fotograaf Georges De Coninck. De foto's dateren van enkele decennia terug en tonen bakker Coene aan het werk – op zijn ronde per fiets – in Donk. Het zijn opnamen vol spontaneiteit van mensen in hun gewone doen. We willen ze de lezer van Het Ambacht Maldegem uiteraard niet onthouden. Bakker Coene was immers een graag geziene figuur in Donk. Mede door zijn politiek mandaat bouwde hij ook buiten Donk enige bekendheid op.

Waar het allemaal begon

Bakker Coene werd geboren op 17 februari 1900 in Maldegem. Hij bracht zijn jeugd door op de Schipstalhoeve in Donk, waar twee nonkels van hem een landbouwbedrijf hadden. Aanvankelijk hielp hij op de boerderij, totdat pastoor D'Haese ervoor zorgde dat hij een bakkersopleiding kon volgen bij een neef van de pastoor, Jozef Fremon in Borsbeke. René keerde naar Maldegem terug en huwde in 1930 met Irma Dezwaef. Het koppel vestigde zich daarop in Donk in wat tegenwoordig de Pastoor De Swaeflaan heet en begon er een bakkerij. René nam het bakken van het brood voor zijn rekening en Irma deed de winkel. Daarnaast had René zijn dagelijkse ronde om het brood aan huis af te leveren. De zaken draaiden goed en René startte zelfs een tweede bakkerij in het Sanatorium (momenteel AZ Alma campus Sijsele). Het koppel kreeg twee zonen: Aimé werd geboren in 1932 en Arsène in 1937. De oorlogsjaren betekenden voor René en Irma een periode van hard werken. Ze toonden zich steeds van hun menselijke kant door mensen te helpen wanneer nodig. Verschillende mensen deden tijdens de oorlogsjaren een beroep op René wanneer ze het moeilijk hadden.

Op naar de gemeenteraad

Na de oorlog besliste bakker Coene zich kandidaat te stellen voor de gemeenteraads-verkiezingen. Hij zag zijn politiek mandaat als een sociaal engagement waarin hij de Donkse belangen wilde verdedigen in de Maldegemse gemeenteraad. De eerste naoorlogse gemeenteraadsverkiezingen hadden plaats op 24 november 1946. Er dienden zich in Maldegem vier lijsten aan: twee katholieke (de lijst Cuelenaere en de CVP-lijst), een liberale en een socialistische lijst. René Coene stond op de vierde plaats van de CVP-lijst en werd meteen met 387 stemmen verkozen in de Maldegemse gemeenteraad. Zijn fractie belandde evenwel in de oppositie, omdat de verkozenen op de lijst Ceulenaere samen met het enige liberale verkozen raadslid de bestuursmeerderheid vormden.

In 1952 stond hij als vijfde op de CVP-lijst en werd vlot herverkozen. René Coene maakte voortaan deel uit van de meerderheidsfractie. De CVP behaalde immers negen van de dertien zetels in de gemeenteraad. Ook in de daaropvolgende gemeenteraadsverkiezingen in 1958 en 1964 genoot bakker Coene het vertrouwen van zijn kiezers. Telkens werd hij vlot herverkozen. Op die manier beleefde hij van dichtbij de 'Maldegemse vlegeljaren' in de periode 1964 – 1970.

Het waren de jaren onder burgemeester De Muyt die met zijn zeskoppige CVP-ploeg een coalitie vormde met de vier verkozenen van de lijst Storm. De oppositie bestond uit twee verkozenen van de 'Katholieke Partij' en één liberaal. Die coalitie was echter een kort leven beschoren omdat de groep rond Gerard Storm al snel met de oppositie meestemde.

Daardoor kwam de CVP van burgemeester De Muyt de facto in een minderheidspositie terecht. Dit alles kwam het bestuur van de gemeente uiteraard niet ten goede en Maldegem haalde in die periode meermaals het nieuws als een 'onbestuurbare' gemeente. Gemeenteraden duurden doorgaans – als ze al plaatsvonden – tot een stuk in de nacht en de discussies liepen daarbij vaak hoog op. In het boek 'De vlegeljaren van Maldegem 1964 – 1970' dat over die periode werd geschreven, wordt bakker Coene omschreven als 'de man die kost wat kost schot in de zaken wil steken en voortdurend op zijn uurwerk zit te kijken. Wanneer middernacht nadert wordt hij bepaald zenuwachtig want hij weet best



Bakker René Coene overhandigt een brood aan Mariette Vincke, wonend Heirweg Donk. Rechts kijkt haar buurvrouw Paula De Loof, tevens haar schoonzuster, toe. In de achtergrond Rosanna Vincke (+) de dochter van Paula De Loof en André Vincke met haar neefje Johan De Baere op de arm.

dat hij weer vlug uit het bed zal moeten om te kunnen bakken en geen kiezers te verliezen door laattijdige bestelling'.

René Coene zou een laatste keer deelnemen aan de gemeenteraadsverkiezingen in 1970. Hij werd opnieuw verkozen met 489 stemmen en was op dat moment het langst zetelende raadslid in de Maldegemse gemeenteraad. Zes jaar later, in 1976, toen Maldegem fusioneerde met de gemeenten Middelburg en Adegem, was René Coene geen kandidaat meer voor de gemeenteraadsverkiezingen. Hij was op dat moment 76 jaar en stelde zijn plaats ter beschikking aan leraar Paul De Ceuninck, die hem vanaf 1977 opvolgde in de gemeenteraad als de Donkse vertegenwoordiger. Ondertussen had hij ook al afscheid genomen van zijn zaak en was hij als bakker opgevolgd door zijn oudste zoon Aimé Coene.



Naast zijn politiek engagement was bakker Coene actief in talrijke verenigingen. Zo was hij actief in het Donkse feestcomité, was hij erevoorzitter en stichter van Excelsior Donk, actief in de Klopperdans in Donk…

Bakker Coene overleed onverwacht op zaterdag 3 september 1977. Naar aanleiding van het overlijden van René Coene werd door Paul De Ceuninck een grafrede uitgesproken in naam van de Donkse bevolking en in naam van het gemeentebestuur. Onderstaand citaat komt uit die grafrede.

"Goede vriend René, je kende hier te Donk en ver buiten onze Donkse grenzen niets anders dan vrienden. Ontsproten uit een sterke boerenstam had je de grond van te lande en de mensen die er leven leren liefhebben. Getaand door "de buiten" en gestaald door een noeste arbeid – eerst in de landbouw en later in het bakkersbedrijf – wist jij, beter dan wie ook hoe schoon, maar hoe hard het leven kan zijn. (…) Talloze mensen heb je daadwerkelijk en onbaatzuchtig geholpen terwijl je ontelbaren hebt laten genieten van jouw kostbare raadgevingen. Vooral het bewerkstellingen van menselijke contacten was één van je grote verdiensten. Jij als geen ander verstond de kunst om mensen bij elkaar te brengen".

René Coene zet blijkbaar welgezind zijn bakkersronde verder. Jacques Vannevel bewaart in het Museum Smoefelbeekhoeve nog steeds zijn broodmand.

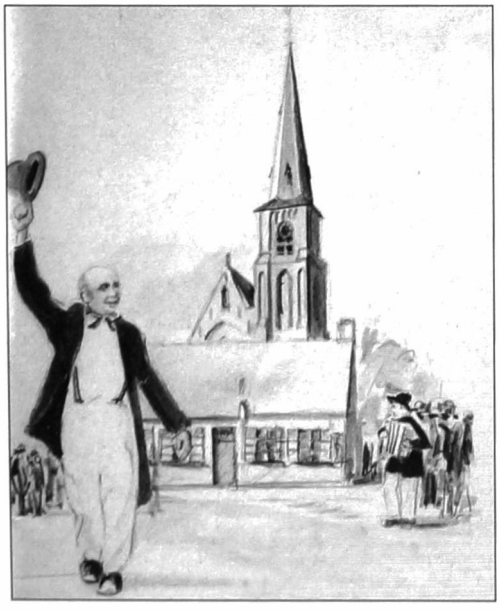



Jordy Vanpouckes gedicht met als thema "Het gestolen goed" werd bekroond in het kader van de

Wat gebeurde er 100 jaar geleden in Adegem, Maldegem en Middelburg

Een kroniek van het jaar 1911

Jozef Dobbelaere

Het nieuws komt overwegend uit de weekbladen *'t Getrouwe Maldeghem* (GM) van Victor De Lille en *Het Weekblad voor West-, Oost- en Zeeuwsch-Vlaanderen* (WB) van Gustaaf Parrin, beide Maldegemse weekbladen.

Genootschap van de H. Vincentius a Paulo in Maldegem.
Op kerstdag van vorig jaar heeft men voor het genootschap H. Vincentius a Paulo 169,10 fr. opgehaald. Het geld is bestemd voor de armen van Maldegem. Voor een steunaanvraag kan men terecht bij een bestuurslid van het genootschap. Het bestuur bestaat uit voorzitter Hector Potvliege, ondervoorzitters Julien Van Hoorebeke en Modest Cuelenaere, schrijver Louis Busschaert, ontvanger Edmond Van Hecke en de leden Hector De Vos, Pieter Verstrynge, Omer Vanden Broucke, Camiel De Vos, August De Pauw, Pieter Spelier, Pol Willems en Emiel Van de Wiele (GM 1 januari 1911).

Twee bekende herbergen op de Markt gesloten
Met Nieuwjaar sluiten twee van de voornaamste herbergen op de Markt: de 'Mooriaen' en 'Het Vlaamsch Koffiehuis'. De laatste herberg is het voormalige 'Hotel des Flandres' met zijn twee grote poorten, de een uitgevend op de Markt en de ander op de 'Statiestraat'. Gravin de Lalaing heeft er nog geslapen, toen zij opzoekingen deed voor haar boek 'Maldeghem la Loyale'. Zij noemde het een goed hotel. *'Letter peinst men,* schreef ze, *dat een afstammelinge der oude vrijheren er den nacht overbrengt! Vergankelijkheid der wereld!'* Met Nieuwjaar sluiten nog een half dozijn andere herbergen (GM 1 januari 1911).

Concert in Middelburg
De rederijkerskamer 'Tot Nut en Vermaak' van Eede zal op zondag 15 januari een concert geven in de grote zaal van Jozef Van den Abeele in Middelburg. Voor de ere- en werkende leden van de maatschappij van de Oud-Wapenbroeders is de toegang gratis. Ze mogen zelfs gratis een familielid meebrengen. Kinderen onder de 14 jaar worden niet toegelaten. Op het programma staan vooral blijspelen. De organisatie is in handen van de maatschappij 'Oud-Wapenbroeders' met als voorzitter Jac. Pyfferoen, ondervoorzitter Victor Van Leeuwe, schrijver Jac. Van Lerberge en schatbewaarder C. Slabbinck (GM 1 januari 1911).
Door tegenwerking van de pastoor valt het concert bijna in duigen. Uiteindelijk moet men beroep doen op de Vlaamse toneelafdeling van de Burgersgilde uit Brugge. De opvoering is een succes (GM 22 januari 1911).

Vliegen is een gevaarlijke bezigheid

De luchtvaart staat nog in zijn kinderschoenen en veel piloten verongelukken tijdens hun experimenten. In 1910 breken in Europa niet minder dan 34 vliegeniers hun nek en zijn op slag dood. Twee blijven nog een paar dagen in leven zoals Kinet en Chavez (GM 8 januari 1911).

Gasvoorziening in Maldegem

Op Nieuwjaarsavond 1910 zijn de buizen voor gas, komende van Brugge, al in het centrum van Maldegem geplaatst. De werken verlopen vlot en in de eerste week van januari zijn ze al aangebracht op de Markt en in de Eedestraat, een week erna in de Noordstraat en de Stationstraat. Vijftien werklieden werken eraan, maar spijtig genoeg geen werkvolk uit Maldegem. Of er ook gasbuizen zullen komen in Donk of Kleit is nog niet beslist. Ook andere wijken vragen naar verlichting met gas. Men oppert dat men misschien in die wijken de oude straatlantaarns kan plaatsen. De huidige kostprijs voor verlichting, die 2.000 frank bedraagt, zal zeker verdubbelen (GM 8 en 15 januari 1911).

Koning Albert passeert in Maldegem



Op woensdagavond 11 januari rond half zes passeert koning Albert in Maldegem. Hij komt van Oostende, waar hij het verblijf van de koningin heeft voorbereid. Victor De Lille herinnert eraan dat zoiets vroeger meer opviel, omdat er toen estafetten voorop reden, die voorbereidende maatregelen troffen. Zo moesten er nieuwe paarden gereed staan. Al de jongens van het dorp liepen toen het rijtuig tegemoet. De reizigers gooiden soms kleine muntjes naar hen (GM 15 januari 1911).

Een concert in Maldegem

Op zondagnamiddag 8 januari is er in een lokaal van de Burgersgilde in de 'Statiestraat' een concert voor de leden van de gilde. Het concert wordt gegeven door de Vlaamse Strijdbroeders van Knesselare. Ze spelen vier stukken: het treurspel 'Ten Aanval' uit de tijd van de kruisvaarten, de tweespraak met zang 'Geschoren zonder zeep', het blijspel 'De eerste hoofdrol' en de driespraak met zang 'Huiselijk wel en wee'. Kinderen onder de 14 jaar zijn niet toegelaten (WB 15 januari 1911).

Veel landverhuizers vertrekken via de haven van Antwerpen

In het laatste kwartaal van 1910 vertrekken uit de haven van Antwerpen 13.469 landverhuizers, waaronder 603 Belgen. 459 personen reizen naar de Verenigde Staten, 134 naar Canada, 8 naar Zuid-Amerika en 2 naar Australië. Voor het transport staan 37 schepen in, waarvan 14 Belgische en 23 buitenlandse. Bij de landverhuizers zijn de Russen en de Oostenrijkers in de meerderheid (WB 15 januari 1911).

Duitse officieren leren vliegen in Oostende

In februari wordt in Mariakerke bij Oostende een nieuwe vliegschool geopend. Omdat de Duitse officieren op de Franse proefterreinen niet worden toegelaten, komen ze naar België, waar al verscheidene grote oefenterreinen bestaan.

Er zijn plannen om in augustus in Oostende een vliegweek te organiseren. Volgens sommigen zou dat beter in juni zijn, want dan is het al mooi weer. En het zou een middel zijn om het badseizoen te vervroegen. De badsteden worden nu al druk bezocht in juni en er zijn in die maand nog te weinig attracties (WB 15 januari 1911).

Nieuwjaarskaarten
Tijdens de nieuwjaarsdagen worden in België ongeveer 200 miljoen kaarten bedeeld. Daarvoor staan ca. 6.000 brievenbestellers ter beschikking. Op de 2.630 gemeenten van ons land zijn er 9 met negen bedelingen per dag, 12 met zes à zeven, 70 met vijf, 194 met vier, 365 met drie, 1.635 met twee en de overige met slechts één bedeling per dag (WB 15 januari 1911).

Gustaaf Vermeersch
De bekende oudheidsverzamelaar Gustaaf Vermeersch sterft in Brussel op zaterdag 21 januari 1911 en wordt enkele dagen later burgerlijk begraven.
Gustaaf, geboren in Gent in 1842, was getrouwd met een begaafde toneelspeelster. Ze hebben geen kinderen. Gustaaf heeft Maldegemse roots. Zijn vader was Kotje Vermeersch en die woonde jarenlang in Maldegem, in het huis waar later Van Mullem zijn intrek nam. Kotje was getrouwd met juffrouw de Caigny uit Tielt, die heel rijk was.

De grootvader van Gustaaf was Bernard Vermeersch, brouwer en notaris in Maldegem. Omdat Bernard Hollandsgezind was, moest hij in 1830 vluchten naar Gent.
Notaris Wallyn uit Maldegem is testamentuitvoerder. Gustaaf Vermeersch heeft veel onroerende goederen in Maldegem. De meeste kunstwerken schenkt hij aan musea. Het Weldadigheidsbureel van Maldegem krijgt een legaat van 10.000 frank. Met de intrest ervan moet het brood uitdelen aan de armen. Vermeersch verkeerde veel in hogere kringen en was goed bevriend met minister August Beernaert (WB 29 januari 1911).

Een brugje over de Ede
Een aantal inwoners van Maldegem financieren zelf een brug over de Ede door aanname van giften. De brug ligt tussen de Bogaarde en het station. De werken worden uitgevoerd door Emiel Tytgadt, de gebroeders De Lille, Pieter Standaert en een zekere Mortier, voor de prijs van 159,34 frank. De giften variëren van 20 centiemen tot 2 frank. Uitschieters zijn de fabrikant Enke en burgemeester Rotsart de Hertaing met elk 10 frank en Frederick Dhont met 20 frank. De meisjes van de vellenfabriek geven samen 3,80 fr. (GM 22 januari 1911).

Dokter Raymond Potvliege uit Adegem verongelukt
In de nacht van zondag 22 januari rijdt de Adegemse dokter Raymond Potvliege ter hoogte van het Wambuis in de vaart van Schipdonk. Hij komt van Oostwinkel, waar hij als voorzitter van de plaatselijke 'veloclub' feest heeft gevierd, en slaat per ongeluk de Vulderstraat in ter hoogte van de Appelboom en rijdt in de richting van de vaart. Wellicht heeft hij te veel gedronken en is hij daardoor van zijn normale weg afgeweken.

Als de vrouw van de dokter vaststelt dat haar man niet thuiskomt, vraagt zij haar buur Honoré Van de Velde om op zoek te gaan. Hij ziet het paard in de vaart liggen en verwittigt herbergier Joos, die de overzet doet aan het Wambuis. Van de Velde komt naar het Dorp terug, maar durft het slechte nieuws niet vertellen aan de vrouw. Het is uiteindelijk de onderpastoor die het bericht moet overbrengen. Iedereen helpt zoeken en buur smid Van Volsem maakt een speciale haak om in het water te dreggen.
Raymond Potvliege, in Knesselare geboren op 15 oktober 1867, behaalde in Gent op 26 juli 1893 het diploma van dokter. Hij trouwde in 1893 in Pittem met Clemence Libbrecht en vestigde zich als dokter in Adegem. Hij burgerde zich gemakkelijk in en werd gemeenteraadslid.

De familie kreeg veel tegenslagen te verwerken. Zijn vader schoot zich per ongeluk dood. Een ander familielid, eveneens dokter, reed met zijn rijtuig in de vaart in Beernem en verdronk (GM en WB 29 januari 1911).

'Marionetten en cinematographie theater' in het Oud-Stadhuis

Op zondag 30 januari en op maandag 31 januari komt K. Heilman met zijn vertoning naar het Oud-Stadhuis bij Pieter Borgonjon. Eerst is er de opvoering van het blijspel 'Jan Klaas moet soldaat worden en bediende bij een Congolees officier'. Dan volgt het drama 'Graaf van Muntenberg of de ontaarde zoon' en vervolgens 'De geschiedenis van de H. Antonius' en 'cinematographische en gemechaniseerde beelden' (GM 29 januari 1911). Een week later is hetzelfde programma te zien in Middelburg.



K. HEILMAN met zijn nieuw ingericht MARIONETTEN en CINEMATOGRAPHE THEATER zal heden Zondag 5 Februari 1911 een groote vertooning geven, in de herbergzaal van Joseph Vanden Abeele, te Middelburg in Vlaanderen.
Ingangsprijzen: 0,50 fr. en 0,30 fr.
Begin om 6 uren.

De Kleitse taal

De Maldegemnaren lachen soms met de taal van de Kleitenaren, maar ze vergeten dat ze zelf veel Kleitse woorden gebruiken. Zo zeggen ze ook in Maldegem: '*Hi is reeke*' en '*Hi ligt in leeke*'. En in Sint-Joris-ten-Distel zou men ook meer Kleits spreken dan in Knesselare, hoewel het verder weg ligt.

De Vlaamse dialecten verschillen onderling veel en als voorbeeld noemt men de uitspraken: 'Goie keir zwiege' (Brugs), 'Wilde gai zwaigen' (Antwerps), 'Wilstens zwiege' (Hasselts), 'Goeda ga zwage' (Mechels) en 'Aaf da smoel' (Brussels) (GM 29 januari 1911).

Een gasvergaarbak op de wijk Akkers in Maldegem

De firma Desclée & Cie uit Brugge doet een aanvraag voor een gasvergaarbak van 1.000 m^3 op de wijk Akkers. De aanvraag omvat ook 2 gasmotoren van 5 pk en 2 gaspompen. Dat alles is nodig voor de gasverlichting in de gemeente. Bezwaren tegen de aanvraag kunnen ingediend worden tot 22 februari (WB 12 februari 1911).

WENDT U
voor het plaatsen van GAZLEIDING en toebehoorten, bij ALOIS ELIAS, Statiestraat, 20, Maldeghem, in het GOUDEN AAMBEELD.

Stichting van een 'Maatschappij voor Oud-Soldaten' in Adegem

In *Het Weekblad* worden alle oud-soldaten van Adegem opgeroepen om op zondag 19 februari te vergaderen bij de 'Kinderen De Pré, Staatssteenweg'. De bedoeling is een maatschappij voor oud-soldaten op te richten.

Het zal gebeuren '*buiten alle politiek, voor doel hebbende het bekomen van een jaarlijksch pensioen voor de Oud-Gedienden*'. De oproep gaat uit van Th. Van Hecke en Edw. Crommen. Van Hecke is voorzitter van de oud-soldaten van Eeklo (WB 12 februari 1911)

Liefst een kleine hoed bij een avondfeest in Maldegem

De fanfare 'Nut en Vermaak' van Maldegem organiseert op zondag 19 februari in de zaal van de Burgersgilde een 'Luisterrijk Avondfeest' voor zijn leden en familie. Op het programma staan het drama 'Haat en Broederliefde', de tweespraak 'Op moeders sterfdag' en het blijspel 'De zak der misdaad'. Het is verboden te roken in de zaal en de grootste stilte dient in acht genomen. Kinderen onder de 14 jaar zijn niet toegelaten.

'*De Damen en Jufvrouwen worden verzocht den kleinsten hoed hunner collectie op te zetten*'. Op zaterdag 18 februari is er om 18 uur een algemene repetitie. De kinderen van de leden worden dan toegelaten (WB 19 februari 1911).

Openbare verkoop van een gewezen melkerij op Eelvelde

Notaris Wallyn verkoopt in Eelvelde een woonhuis met annex gebouwen, een vroegere melkerij. De grond wordt nu verkaveld in vier percelen en is geschikt voor bouwgrond.

De verkoop gaat door in de herberg van Camiel Van Hyfte op het Westeindeken op maandag 20 februari om half drie 's namiddags (WB 19 februari 1911)


VELODROM VAN MALDEGHEM

Ze herbeginnen !

Zondag, 26 Februari, na de vespers :

Groote achtervolgingsrit

tusschen **Hippoliet De Laere** van Adegem en **Richard Van Loo** van Kleit, in twee maal en finaal.

— Ingang 10 centimes. —

(GM 12 februari 1911).

Brief uit Amerika van Louis Vermeersch

'*Plezier is er hier niet, maar er is veel geld te verdienen. Het gewone loon is hier, voor een boerenknecht, voor 9 maanden, van 260 tot 275 dollars, een goed bed en goed de kost, en voor een jaar van 300 tot 325 dollars. Maar men moet hier zoo hard niet werken als in België; zaaien, maaien, pikken en dorschen wordt hier met de machien gedaan. Men moet hier achter den ploeg niet gaan, men kan er op zitten, zelfs hebben hier meestal de groote boeren extra wagens om hun stalmest naar het land te voeren. De wagens moet men laden met vorken, zooals al andere wagens, maar op het land ontladen zij hun zelven, en men kan het dik of dun strooien, zooals men het verkiest. Een gewone werkman wint hier van 1 ½ tot 2 ½ dollars per dag, en hij moet zijn eigen kost doen. De levensmiddelen zijn bijzonder hoog in prijs tegenwoordig, zij hebben nog zoo hoog niet gestaan van de 19 jaar, dat ik in Amerika ben.*

... De huishuur voor een gewoon werkmanshuis kost 4 tot 5 dollars (10 of 25 frank) per maand. Bij ieder huis is er een stuksken land voor lochting en daarop kan men al de aardappelen en groensels winnen, die men noodig heeft voor het gebruik en er ook nog wat verkoopen (WB 19 februari 1911).

Dokter Raymond Potvliege uit Adegem gevonden in de vaart

Op dinsdagmorgen 28 februari rond 8 uur zien voorbijgangers aan de afdamming van de vaart in Balgerhoeke iets zwarts drijven op het water. Men denkt onmiddellijk aan dokter Potvliege en inderdaad, hij is het. Hij wordt al vijf maanden vermist. Het lijk is ferm gezwollen, maar het gelaat heeft nog dezelfde kleur als vroeger, schrijft men.

Op het lijk vindt men nog zijn gouden uurwerk en ketting, de ringen aan zijn vingers, borstspeld en zijn geldbeugel met 20 frank. Dat wijst erop dat er geen misdaad in het spel

is. Het zakuurwerk staat stil op 12.35 uur, dus op een goed half uur na middernacht. Het lijk wordt overgebracht naar het dodenhuisje van Eeklo. Woensdagmiddag om 14 uur komt het parket van Gent om een lijkschouwing te doen. Daarna wordt het lijk gekist en naar het 'hospice' van Adegem gebracht. Op zaterdag om half elf wordt hij met een hoge dienst (koordienst) begraven (WB 5 maart 1911).

Op zijn begrafenis is er heel veel volk, vooral uit de Kruipuit en Oostwinkel. De dienst duurt twee uur. De 'veloclub' van Oostwinkel gaat de stoet voor met zijn vaantje (GM 12 maart 1911).
Dokter Potvliege wordt vanaf 1 augustus opgevolgd door zijn schoonbroer dokter René Libbrecht, die vier jaar in Congo heeft verbleven.

Reclame voor bietenzaad door Henri Coopman uit Adegem
De reclame luidt als volgt: '*Ik ondergetekende komt het geëerd publiek bekend te maken dat er bij mij BEETZAAD te bekomen is van de volgende soorten en in den omtrek thuis besteld. De eivormige halve suikerbeet Champion, fr. 1,40 per kilo. Gele Eckendorfsche fr. 1,50 per kilo. Roode Eckendorfsche fr. 1,55 per kilo.*
Landbouwers beproeft de Champion. In mijne vierjarige uitslagen heeft zij altijd de grootste opbrengst gegeven, heeft eene groote voedingswaarde, groeit welig in alle vruchtbare gronden en bewaard goed. Door mijn getrouwen handel en genadelijke bediening verhoop ik het vertrouwen van eenieder. Henri Coopman, Adegem, Kerselaar, vertegenwoordiger van het huis Gallet, Gent' (WB 5 maart 1911).

Provinciale herverzekering zwijnsbonden van Oost-Vlaanderen
Volgens het blad 'De Landbouw' gaat in het Landbouwershuis in Gent de jaarlijkse vergadering door van de afgevaardigden van de Zwijnenverzekeringen van Oost-Vlaanderen, die aangesloten zijn bij de Herverzekering. Pastoor Van Loo uit Maldegem maakt deel uit van het bestuur.
Uit het jaarverslag 1910 blijkt het volgende:
* Adegem heeft 111 leden met 315 verzekerde dieren, 16 verloren door sterfte
* Maldegem heeft 461 leden met 1.151 verzekerde dieren, 70 verloren door sterfte
* Maldegem-Kleit heeft 17 leden met 53 verzekerde dieren, 2 verloren door sterfte
* Middelburg heeft 68 leden met 180 verzekerde dieren, 13 verloren door sterfte
(GM 12 maart 1911).

Een weverij in Maldegem
Het Syndicaat van de Eeklose fabrikanten drukt de wens uit een weefschool op te richten in Maldegem. Jongelingen van Maldegem en omstreken, die 17 à 18 jaar oud zijn, mogen zich inschrijven in het bureel van 't Getrouwe op 't Kasteeltje in de Noordstraat. Voorlopig zal men met tien mechanische getouwen beginnen onder toezicht van een leraar. De behendigste jongelingen zullen gauw geld verdienen. Nadere inlichtingen zijn te verkrijgen op het bureel van 't Getrouwe. De Lille schrijft: '*Dit is hetgeen men ons uit Eekloo verzocht mede te deelen. Hiermede zou dus de aloude weverij weer in Maldegem gebracht worden. Want hier ook was tot voor honderd jaren de weverij in vollen bloei. De mekaniek bracht hier de dood, maar in plaatsen gelijk*


WEVERIJ
van Maldeghem.
Men vraagt om in Mei aan 't werk te gaan IN DE WEVERIJ te Maldeghem JONGENS EN MEISJES van 15 tot 20 jaar.
Voor de Hollanders zal gezorgd worden dat ze met zeer verminderden prijs kunnen weg en weer gaan.
Zich aanbieden ook bij 't Getrouwe.

Eeklo, waar eenige vooruitziende mannen de macht van de mekaniek aanstonds inzagen, bracht ze een nog grooter leven.
't Is ook met de mekanieke weverij dat men alhier begint. Voorzeker zijn de jongelingen die eenig gedacht hebben van het voorvaderlijke weefgetouw de beste, en hier rond Maldeghem zijn er zeker geene meer, maar met wat goeden wil hoopt men het te zien gaan. En dat is zeker wel de hope van heel onze bevolking (GM 12 maart 1911).
De directie van De Lieve hebben het plan niet alleen een weefschool op te richten, maar ook een weverij te bouwen voor 200 werklieden, zowel jongens als meisjes. Er hebben zich al een aantal jongeren aangeboden op het bureel van 't Getrouwe. Ook meisjes mogen zich aanbieden. De vaardigheid van de meisjes is alom bekend door hun ervaring met borduur- en kantwerk. Veel Maldegemse meisjes werken nu elders.
De Lille besluit met: '*Zij mogen zich aanbieden van heden af, ook Zondagvoormiddag. Men vraagt dus wevers en weverinnekes zooveel als 't maar kan*' (GM 19 maart 1911).
Een week later laat men in 't Getrouwe weten dat er zal worden gebouwd tussen het park van het kasteeltje en de velodroom. Men zal echter eerst beginnen met een weefschool voor geheel het syndicaat van Eeklo, waaraan de maatschappij De Lieve een fabriek van 200 man zal toevoegen (GM 26 maart 1911). Aannemer Camiel Cromheecke zal de fabriek bouwen

Uitslag van een 'velokoers' in Adegem
H. Foré en H. Van den Abeele organiseren in Adegem een 'velokoers'. Winnaar wordt Hippoliet De Laere en derde is Richard Bonne, beiden uit Adegem. De uitslag van de 'vertroosting' is: 1. Hector De Laere; 2. Cyriel Himschoot; 3. August De Beir; 4. Ed. De Brouwer; 5. Mare Himschoot, allen van Adegem (GM 19 maart 1911).


Photographie (Portretten)
Plechtige Communie.
Te beginnen van 1sten April zullen de cliché gemaakt (of het Portretten trekken gedaan worden) STATIESTRAAT N° 23 bij de Kinderen Van Leene, die sedert een jaar gedaan geweest is op het hof van Mr Honoré Potvliege.
Tentoonstelling Noordstraat N° 1, bij V. Meert-Seys, waar de commissiën nog aanvaard worden.
Vriendelijke aanbeveling.
Edmond Sandyck.


Edmond Sandyck

(WB 19 maart 1911).

Talen leren in Maldegem
Norbert De Facq uit het Molentje zal ervoor zorgen, indien er genoeg kandidaten zijn, dat men Frans, Engels, Duits en boekhouden kan leren in Maldegem. De lessen zullen gegeven worden door geschikte professoren. Het is met andere woorden niet meer nodig om naar de English Club in Gent te gaan. Inschrijven kan men bij Norbert zelf (WB 19 maart 1911).



EEUWFEEST & GEDENKTEEKEN Mw COURTMANS.

Deze brief is maar naar een klein getal vlaamsche vrienden gezonden, maar wij hebben hem ook medegedeeld aan de dagbladen en al wie deze vergadering wil bijwonen, mag. 't Is onder de aanwezigen dat het inrichtings-comiteit zal gekozen worden.

MALDEGHEM—GENT, 13 MAART 1911

MIJNHEER,

6 September toekomende is het honderd jaar geleden dat Mevrouw Courtmans geboren werd, de vrouw die voorzeker in de verledene eeuw het meest heeft bijgedragen tot de verheffing van het volk van Vlaanderen.

Stel de vraag in de boekerijen van Willems- en Davidsfonds welke boeken meest gelezen worden, en men zal u antwoorden : deze van Conscience en Vrouwe Courtmans !

Conscience zag met eigen oogen zijn beeld in brons.

Ook Vrouwe Courtmans werd heerlijk gevierd.

In 1883 was het een feest binnen Maldeghem, dat nog, na 28 jaren, op ieders lippen ligt ; 't was een der heerlijkste dagen uit de geschiedenis der Vlaamsche Beweging.

Maar een openbaar gedenkteeken had zij nog niet.
Jef Lambeau heeft haar borstbeeld gemaakt ; de commissie van 1883 bood het haar aan en 't wordt weerdelijk bewaard in de pronkkamer van hare kinderen.

Dat beeld is het, dat we in passende grootte en in brons, zouden willen geplaatst zien op de markt van Maldeghem, het ouwe, trouwe Maldeghem, waar een vizioen haar naartoe zond, toen zij in Lier was weduwe geworden, waar zij AL hare gemoedelijke vertellingen schreef en waar zij stierf 22 Sept. '90.

Wij zijn voornemens Zondag toekomende, 19 MAART, met eenige vrienden samen te komen, te GENT, in « HET VOSKEN », NEDERKOUTER, te 11 uren, om den grondsteen te leggen van EENE COMMISSIE VOOR HET EEUWFEEST VROUWE COURTMANS.

Onze werking zou bestaan in het inoogsten van gelden voor bedoeld gedenkteeken bij middel van inschrijvingslijsten bij bijzonderen en maatschappijen, toelagen van gemeenten, Provincie en Staat, latende aan de gemeente Maldeghem de eervolle taak over te zorgen voor de plaatselijke feestelijkheden, die het overhandigen van het kunstwerk zouden opluisteren.

Wij hebben de eer UEd. tot die vergadering van Zondag toekomende uit te noodigen, met bede uwe vrienden mee te brengen die wij vergeten mochten hebben.

Ontvang, intusschen onze hartelijke groeten.

LODEWIJK DE VRIESE,
COUPURE, 15, GENT.

VICTOR DE LILLE,
KASTEELTJE, MALDEGHEM.

De brief, ondertekend door Victor De Lille en Lodewijk De Vriese, wordt als een oproep verspreid met de bedoeling een comité samen te stellen dat de viering van mevrouw Courtmans zal organiseren. De brief zal onder meer de oorzaak zijn van een vlammende ruzie met het gemeentebestuur van Maldegem, dat zich door De Lille voorbijgestoken acht.

Vergadering van oud-soldaten in Adegem

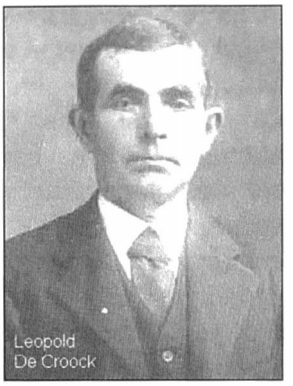
Leopold
De Croock

Op zondag 19 maart vindt de tweede vergadering plaats van de Adegemse oud-soldaten bij de Kinderen De Pré. Er is een grote opkomst. Theophiel Van Hecke, voorzitter van Eeklo, heeft het reglement van Eeklo meegebracht. De artikelen worden een voor een overlopen en meestal goedgekeurd. Er wordt een voorlopig bestuur samengesteld. Voorzitter wordt Pieter Van Oost, ondervoorzitter Gustaaf De Bruyckere, schatbewaarder Camiel Vyncke, secretaris en hulpsecretaris Pieter Vermeire en Leo Borgonjon. Leden zijn: Eduard De Bruyckere, Emiel De Lobel, Camiel Van Landschoot, Henri Van den Abeele, Camiel Sierens, Alfred De Keyser, Maurice Claeys, Leopold De Pré. Voor de wijk Kruipuit kiest men Octaaf Cauwels en Camiel De Baets, voor de Appelboom Henri Van den Bossche, voor Balgerhoeke Camiel Grison en voor Craailokerkweg Leopold De Croock. Iemand van Oostwinkel vraagt of de oud-soldaten van Oostwinkel lid mogen worden van de Adegemse vereniging. Daarop wordt voorlopig niet ingegaan. Dan neemt de voorzitter nog even het woord en moedigt de oud-soldaten aan om er een mooie vereniging van te maken (WB 26 maart 1911).
Vele oud-soldaten worden lid. De maatschappij krijgt de naam 'Prins Leopold III'.

Oprichting van een onderlinge vereniging tegen sterfte van geiten en melkschapen

In Adegem is nu ook een onderlinge vereniging tegen sterfte van geiten en melkschapen gesticht. Tachtig geitenhouders laten zich inschrijven, wat erop wijst dat de bond welkom is. Pastoor Petrus De Troyer en burgemeester Leopold Van Waetermeulen (senior) zijn ere-voorzitter en Charles Louis Verstrynge voorzitter. Henri Busschaert, kantonnier op de Kruipuit, is ondervoorzitter. Onderpastoor Lens, de ziel van de stichting, is schrijver-schatbewaarder (WB 26 maart 1911).

Hector Cauwels verdedigt Victor De Lille bij een pennentwist met de 'Vooruit'

Victor De Lille heeft zich kritisch uitgelaten over de staking in Eeklo en dat schiet de directie van het dagblad 'De Vooruit' uit Gent in het verkeerde keelgat. Blijkbaar verwijt de Vooruit hem dat hij zijn personeel te weinig zou betalen en daar moet De Lille op antwoorden. Zijn personeel verdient 25 centimes per uur en zeker minstens 3 frank per dag.
Hector Cauwels, die twintig jaar geleden zijn benen werd afgereden door de tram, schrijft ook een brief ter verdediging van De Lille. Toen hij bij 't Getrouwe ging werken, kon hij niet aan de letterkast, maar De Lille zei dat hij moest leren 'pennen' en nu verdient hij ook 2 frank per dag. Meer dan sommigen met twee benen, merkt De Lille op. In de brief van Hector Cauwels in 't Getrouwe staat het volgende:

'Mijnheer Victor,
Gelief erbij te voegen dat wanneer mijn vader zijn proces verloren had, tegen den tram, want wij hebben geen centiem vergoeding getrokken, men zei dat de Gemeente voor mij ging zorgen om mij een goede geleerdheid te geven, men zei ons nog wel tien maal dat ze mij echte goede kunstbeenen zouden gegeven hebben die ik reeds heb gevraagd, en nog veel andere goede diensten ging men voor mij doen, maar helaas ! ... Al wat ik nu meer kan, buiten wat lager onderwijs, heb ik aan u te danken. Dat mag nu ook wel eens gezegd worden. Hector Cauwels
En die kunstbeenen heb ik niet meer zo noodig, ik zit hier goed. H.C.
(GM 2 april 1911).

Een week later vertelt Hector Cauwels het verhaal van zijn ongeval. Als jongetje van drieënhalf jaar kwam hij onder de tram terecht. Volgens hem had de trammachinist niet gebeld. Op aanraden van Desiré Van Mullem trok zijn vader naar advocaat Begerem.

Die was ondertussen minister geworden en besteedde volgens Hector te weinig aandacht aan zijn zaak. In het begin was er een aanbod van de trammaatschappij voor een minnelijke schikking van 1.000 frank. De advocaat adviseerde om daar niet op in te gaan. Maar ze verloren het proces. Ook in beroep konden ze geen gelijk halen. Vele mensen beloofden hem steun, maar daar kwam weinig van in huis. Gelukkig kon hij terecht bij de drukkerij van Victor De Lille.

Meeting voor de vervlaamsing van de Gentse hogeschool
Er is voor 2 april in Maldegem een meeting gepland voor de vervlaamsing van de Gentse hogeschool. Die wordt echter uitgesteld. In plaats daarvan wordt na de hoogmis een vergadering belegd in de raadszaal van het gemeentehuis.
Tijdens die samenkomst komt het tot een hoog oplopende discussie tussen Victor De Lille, schepenen Cuelenaere en Potvliege en brouwer Calon. Zij verwijten De Lille dat hij de meeting heeft uitgesteld uit eigenbelang en dat hij een nieuw comité wil vormen dat zowel de vervlaamsing van de Gentse hogeschool zal bepleiten als de viering van mevr. Courtmans zal organiseren.
Het verslag van die vergadering is volgens Hector Cuelenaere, Prosper Potvliege en Augsut Calon niet correct opgesteld door De Lille en zij eisen een rechtzetting. Dat gebeurt in de editie van 23 april.

De Eerste Communie in Maldegem
De plechtigheid is 'ten prachtigste' verlopen. De communicantjes togen in 'plechtig gewaad naar de H. Tafel'. Na de Vespers is er prijsuitdeling en worden de eremedailles toegekend.

Godelieve Vertriest en Magdalena Coene krijgen de eerste prijs, omdat ze zich het meest onderscheiden hebben in goed gedrag, naarstigheid en kennis van de christelijke lering. Bij de jongens krijgt het zoontje van de achtbare 'pijke' de ereprijs (WB 9 april 1911).

De schoonzoon van Mathilde Courtmans opnieuw aan de eer
Edward Peeters, getrouwd met Maria Vestrynge, dochter van Mathilde Courtmans en kleindochter van de schrijfster Vrouwe Courtmans, komt weer in het nieuws. Door zijn goede naam als opvoedkundige krijgt hij het aanbod om in Bogota, hoofdstad van Colombia (Zuid-Amerika), een modelnormaalschool op te richten volgens de laatste opvoedkundige inzichten. Of hij dat voorstel aanneemt, is niet bekend. Het bewijst nog maar eens dat zijn kwaliteiten hoog worden geschat (GM 9 april 1911).

Avondfeest van de 'Sinte Barbara's Gilde'
Op zondag 23 april wordt een avondfeest gegeven voor de leden van de pensioenkas 'Sinte Barbara's Gilde'. Er worden filmbeelden getoond door E. H. Leo Verhulst, onderpastoor in Eeklo. Het programma is als volgt: 1. Cirk van Bostock; 2. Storm op zee; 3. Lourdes; 4. Koolmijnen; 5. Baanstropers; 6. Vliegweek; 7. Komieke zichten. Tussenin wordt er gezongen. Daarna geeft men verslag over de pensioenkas. De dames en jonge juffrouwen worden gevraagd hun hoed af te nemen in de zaal. Kinderen zijn niet toegelaten (WB 16 april 1911).

Ruzie tussen het gemeentebestuur en Victor De Lille
In maart neemt Victor De Lille samen met zijn vriend Lodewijk De Vriese uit Gent het initiatief om een comité op te richten voor de viering van mevrouw Courtmans. Het gemeentebestuur van Maldegem ziet dat met lede ogen aan en is onvoldoende vertegenwoordigd in dat comité.

Ze hebben bezwaren tegen het feit dat Victor De Lille het initiatief genomen heeft. Dat komt de gemeenteraad toe, vinden zij. In 't Getrouwe wordt de ruzie publiekelijk uitgevochten. Vooral schepen Hector Cuelenaere, schepen Prosper Potvliege en brouwer August Calon moeten het ontgelden.

Mathilde Courtmans steunt Victor De Lille
De Lille zoekt en vindt steun bij de familie Courtmans, met wie hij nog altijd in contact staat. Dochter Mathilde Courtmans schrijft vanuit Oostende een brief (dd. 20 april 1911) naar Victor De Lille, waarin ze meedeelt dat ze zelf ingetogen hun moeder zullen vieren.

Aan den Heer Hoofdopsteller van 't Getrouwe Maldeghem.

Geachte Heer,

Wij hebben met begrijpelijke spanning de voorbereiding gevolgd tot het eeuwfeest en gedenkteeken onzer vereerde moeder.

Wij moeten U oprecht bewonderen voor uwe toewijding, die gij daaraan hebt besteed en betreuren dat uwe gansch belanglooze moeite in Maldeghem met wantrouwen en ondank wordt vergoed.

Dat uwe tegenstrevers gerust slapen. Wij, de kinderen der onvergetelijke vrouw, zullen zelf op den heugelijken dag, op het kerkhof waar zij rust, doen, wat de liefde ons ingeeft en hopen, dat al hare vereerders daar hulde aan hare nagedachtenis zullen brengen ; doch in de grootste intimiteit en zonder feestelijkheden.

Gelief intusschen, geachte Heer, onze gevoelens van dank voor U en allen die getoond hebben het goed met hare verheerlijking te meenen in « 't Getrouwe » mede te deelen en ons aller hartelijkste groeten te aanvaarden.

M. VERSTRYNGE-COURTMANS

Oostende, 20 April, 1911.

Emiel Tytgadt bezoekt Jeruzalem
Emiel Tytgadt komt eind april thuis van zijn reis naar Jeruzalem, die hij ondernam in gezelschap van Philibert Van Hoorebeke uit Eeklo. Het is een reis van twee maanden en drie dagen geworden. Hij brengt aan Victor De Lille de groeten over van Godfried Kurth, de beroemde Luikse hoogleraar, die nu in Rome verblijft. Hij is de enige op hun reis die iets wist over Maldegem. Kurth is een trouw lezer van 't Getrouwe Maldeghem en van 'Onze Kop'.

Tytgadt bezocht Messina, twee jaar eerder getroffen door een aardbeving, en daarna reisde hij door naar Heliopolis in Egypte. Enkele dagen later kwamen er ook de Belgische vorsten toe. Daaana ging het naar het Heilig Land. Daar ontmoette hij de patriarch van Jeruzalem, die hem een zilveren kruis schonk en Van Hoorebeke het gouden kruis van 't Heilig Graf. Het was voor Van Hoorebeke de tweede maal dat hij de pelgrimstocht ondernam. Victor De Lille luistert geboeid naar het verhaal van Emiel Tytgadt en drukt de hoop uit ooit zelf eens naar Jeruzalem te reizen (GM 23 april 1911).

Aanvraag voor een weefschool

Het Maldegemse schepencollege laat weten dat een 'de commodo et incommodo' wordt ingesteld voor de nieuw op te richten weefschool in de Katsweg. De vraag gaat uit van de beheerders van nv De Lieve uit Eeklo en betreft een weefschool met gasmotor. Reclamaties kunnen ingediend worden tot 20 mei (GM 14 mei 1911).

De bouw van de school verloopt vlot, want op dinsdag 23 mei zit 'de mei' op het dak. De ingebruikname is voorzien voor 15 juni.

WEVERIJ
van Maldeghem.
Nu zijn er alreeds jongelingen genoeg aangegeven, maar men vraagt nog meisjes van 14 tot 30 jaar bijzonderlijk zulke die reeds ervaren zijn in naald- en borduurwerk.
Zich aanbieden ook bij 't Getrouwe.

Gasvoorziening in Maldegem

Aan de inwoners van Maldegem wordt gevraagd wie een gasinstallatie in huis wil. Een aanvraag daarvoor moet worden ingediend op het adres 'Gasbureel, Dijver 8, Brugge'. Daar kan men alle soorten verlichtings- en verwarmingstoestellen verkrijgen (GM 14 mei 1911).

De gasverlichting heeft succes, want begin augustus wordt beslist gasverlichting aan te brengen in het gemeentehuis en in de tekenschool. Ook de Burgerlijke Godshuizen voorzien een budget om die verlichting het jaar erop te plaatsen in het hospitaal en in het 'gasthuis'.

Davidsfonds-Maldegem

In Het Weekblad van 7 mei wordt vermeld dat er al meer dan vijftig leden ingeschreven zijn bij Davidsfonds-Maldegem. '*Iedere katholieke Vlaming zou er deel moeten van maken, omdat hij katholiek is, vlaming is en zelf hooger op wil leven'. Voor de vijf fr. verkrijgt men ten minste vijf mooie boeken ter waarde van 12 tot 15 fr., in eigendom*' (WB 7 mei 1911).

Zaadhandel — Boomkweekerij
ED. & CAM. VAN HULLE
GED. BOOMKWEEKERS — ZAADHANDELAARS
Maldegem-Kleit, Knesselaresteenweg.

Vervlaamsing Gentse Hogeschool

In het stadhuis van Maldegem stemmen de oud-soldaten van Maldegem en omliggende gemeenten de volgende dagorde:

'De Oud-Soldaten van Maldeghem en omliggende gemeenten, ten getalle van omtrent 500 man, in het Stadhuis van Maldeghem vergaderd, op Zondag 14 Mei 1911, in de aanwezigheid van het Gemeentebestuur, en na gehoord te hebben de beweegredenen van den heer Julius Dhulsters, waarin klaarblijkend bewezen wordt, dat de diep vernederde toestand der Vlaamsche Oud-Soldaten, die de fransche taal niet kennen, door het vervlaamschen der Gentsche Hoogeschool, in zeer korten tijd merkelijk zou verminderen, en laten nog hopen, voor den roem van 't leger en 't heil van 't Vaderland, na eenige jaren gansch ophouden zou.

Zij drukken den krachtdadigen wensch uit, dat het de Wetgevende Macht mocht believen, zonder eenigen uitstel, ja nog in den huidigen zittijd, de vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool te willen stemmen. Drukken ook tezelfdertijd den wensch uit, dat al de Vlaamsche Oud-Soldaten-Maatschappijen het voorbeeld van Maldeghem , Eekloo, Watervliet, Adeghem, Middelburg, Oedelem en andere omliggende gemeenten zouden volgen' (WB 21 mei 1911).

Uit Balgerhoeke.

Wij vernemen dat er hier een klooster met schoollokalen zal gebouwd worden in de Balgerhoekstraat ; men heeft alreeds deze week de hand aan 't werk geslagen. De aannemers ervan zijn de heeren Edmond De Lobel, van Adeghem, en Henri De Wandel, van Maldeghem. De bouwmeester is de heer Geirnaert, van Gent, denzelfden heer die de plans gemaakt heeft van het nieuw Stadhuis van Maldeghem. Wij hebben de plans bezichtigd en de aannemers zullen daar iets schoons van maken. Het zijn Zusters der H. Kindsheid die er hunnen intrek zullen nemen.

Wetsvoorstel voor vervlaamsing van de hogeschool van Gent

Een wetsvoorstel wordt ingediend door Frans Van Cauwelaert in verband met de vervlaamsing van de Gentse hogeschool. Medeondertekenaars zijn Huyshauwer, Delbeke, Franck, Persoons en Anseele. Dat zijn dus drie katholieken, twee liberalen en een socialist. Volgens dat ontwerp zouden de lessen in Gent vanaf het academiejaar 1916-1917 in het Nederlands worden gegeven (WB 4 juni 1911).

Volksvertegenwoordiger Arthur Verhaeghen van Gent-Eeklo doet een nieuw voorstel, waarbij in Gent zowel Franse als Vlaamse leergangen zouden worden gegeven. Dat lokt veel negatieve reacties uit.

De eerste uitstap van de Maldegemse jonge turners

Op zondag 11 juni gaan de jonge turners van Maldegem voor de eerste maal op stap uitgedost in hun nieuw uniform. Eerst gaan ze naar de 7-urenmis met algemene communie. Dan trekken ze naar de patronage, waar chocolademelk wordt gedronken. Daar overhandigen ze een portret aan pastoor Van Loo. In de namiddag zijn er demonstraties van hun kunnen op de Akker en op het Molentje (GM 11 juni 1911).



(WB 25 juni 1911).

Baldadigheden op het spoor tussen Adegem en Maldegem

Volgens de Middelburgse Courant van 22 juni gebeuren er baldadigheden op de spoorweg tussen Adegem en Maldegem. Ook aan de stations wordt schade aangericht. De bron van de Courant is de Gazette van Gent.

— Sinds acht dagen, zoo meldt men aan de *Gazette van Gent*, worden op de spoorlijn van Brugge naar Eecloo, tusschen de stations van Maldegem en Adegem, talrijke misdadige aanslagen gepleegd. Dagelijks vindt men er doorgesneden telegraaf- en telefoondraden, uitgerukte bareelen, ingeworpen ruiten in de wachthuisjes, vernielde seinen enz

Zondagmorgen heeft een baanwachter, die op dienstronde was, op de rails twee uitgerukte bareelpalen gevonden. Hij heeft den eersten trein, die in vollen stoom aangereden kwam, door het geven van seinen kunnen doen stoppen en alzoon een ramp voorkomen. De draden van seinpalen waren eveneens doorgesneden.

Bloem der koningin in Maldegem en Adegem

In Maldegem wordt er een commissie opgericht om de 'Bloem van de koningin' te verkopen. Een bloempje kost 10 centimes en de opbrengst dient om de slaapziekte in Congo te bestrijden.

De commissie in Maldegem bestaat uit mevrouw Charles Rotsart de Hertaing, juffrouwen Odile De Vildere, Julienne Cuelenaere, Marie Busschaert, Celine Van Hoorebeke, Madeleine De Meyere, Elvire Tytgadt, Alix Tytgadt, Marie De Vos, Aline Van Nieuwenhuyse, Madeleine Potvliege, Bertha Cabuy, Judith De Meyere, Germaine Timmerman, Germaine Reychler en Eveline Van Wassenhove.

Het is de bedoeling om op het naamfeest van de koningin op 23 juli het bloempje te dragen. Het is een kleine witte ster, zinnebeeld van liefde, erkentelijkheid en vaderlandsliefde en dient op de borst gedragen (WB 2 juli 1911). De actie heeft succes, want 2.715 bloempjes worden verkocht en de opbrengst bedraagt 390,45 frank.

Ook in Adegem wordt een commissie gevormd. Ze bestaat uit voorzitster Elvira Herrebaut en leden Marie Potvliege, Marie De Wispelaere, Eulalie Tuypens, Bertha Lens, Marguerite Willems, Celesta De Smet, Clementine Pots, Irma Van Cleemput, Hortence Verstrynge, Louise De Smidt en Julie De Prest (schrijfster) (WB 9 juli 1911).

'Velokoersen' op zondag 18 juni in Maldegem
Voor de baankoers schrijven in: Hippoliet De Laere uit Adegem, August Van Rie uit Middelburg, Emiel Meert uit Maldegem, Sylvain Ysebaert uit Maldegem en De Vogelaere uit het Vossenhol, Maldegem (GM 18 juni 1911).


Velodrom van Maldeghem

Zondag 18 Juni (Processiezondag),

VELOKOERSEN

VOOR BEGINNELINGEN.

1e — BAANKOERS MALDEGHEM—EEKLOO—MALDEGHEM—SIJSSEELE—BRUGGE—SIJSSEELE—MALDEGHEM.

2e — De Koers zal afgewisseld worden door MOTOCYCLES met vaste prijzen ; dus niet betaald van de helft der coureurs.

3e — Daarna SNELKOERS in 3 manchen van ieder 15-kilometers.

Weefgetouwen voor Maldegem
De eerste mechanische weefgetouwen komen in Maldegem aan op vrijdag 16 juni. De weefschool kan dus beginnen. De ingeschrevenen zullen een briefje van de bestuurder krijgen met de vraag zich te komen voorstellen (GM 18 juni 1911).

Militielichting van 1912 voor Adegem
In Adegem maken 39 jonge mannen deel uit van de militielichting 1912 (WB 2 juli 1911). De namen met een ster zijn oudste zonen. Tenzij men uitstel verkrijgt of afgekeurd wordt, zullen deze jongelingen allemaal soldaat worden.

Aesaert Karel Lodewijk	De Pauw Prosper	Ryckaert André Jozef
Bonne August Jozef	De Vlieger Aimable*	Ryckaert Emiel
Bral August Jozef	De Vlieger Camiel*	Schyvinck Jules
Buysse Achiel*	De Vlieger Edmond*	Sesselle Jules
Claeys Theophiel	De Waele Alfons Henri	Thys Alfons*
Coppé Alfons	De Wispelaere Alfons*	Van der Jeugt August
Crul Juliaan	Foré Jules	Van de Voorde August*
De Baets Camiel	Himschoot Richard	Van de Walle Cyriel Henri
De Beir Petrus Bernard	Lekens Eduard	Van Haele Camiel
De Bruyckere Camiel*	Matthys Camiel Jozef	Verborgt Camiel Bernard*
De Croock August	Naudts Camiel	Verstuyf Alfons
De Laere Maurice	Pieters Henri	Volckaert Leopold*
De Pauw August	Ranson Emiel	Willems Richard Eduard

Zomerkermis in Middelburg
Tijdens de kermisdagen 2, 3 en 4 juli is er een 'buitengewoon komiek concert' door de beroemde zangers van Gent. Ze treden op in de herberg 'Oud-Soldatenkring' bij Victor Van Leeuwe-Beernaert. Omdat de voordrachten zedig zijn mogen zowel volwassenen als kinderen komen kijken (GM 2 juli 1911).

Vorming in Adegem en Maldegem

In de voormiddag van maandag 26 juni komt de bisschop Antoon Stillemans het vormsel toedienen in Adegem. Charles Louis Verstrynge is peter en juffrouw Idalie Herrebaut meter. Rond 11 uur is de bisschop in Maldegem voor de vorming van de jongens en daarna gaat hij naar Donk en Middelburg.


Antoon Stillemans

's Namiddags komt hij terug naar Maldegem en vormt de meisjes. Peter is Emiel De Vos en meter mevrouw Rotsart de Hertaing. Dinsdagvoormiddag is het de beurt aan Kleit. Daar is Bernard Roels peter en mevrouw Van Hulle meter. Kleit spant de kroon qua versiering. Het heeft 'sparreboompjes' geplant en praalbogen opgericht. Op de andere parochies heeft men zich beperkt tot het hijsen van vlaggen (WB 2 juli 1911).

Openbare telefoon in Adegem

Het gemeentebestuur zorgt ervoor dat ook Adegem een openbare telefoon heeft. Er was een petitielijst rondgegaan en niet minder dan honderd personen hadden getekend.
De telefoon wordt geplaatst bij wed. De Prest op het Dorp. De abonnementsprijs bedraagt 344,50 frank per jaar (GM 16 juli 1911).

De start van de weverijschool

Begin juli wordt de stoommachine voor de weverij geplaatst. Er zijn al een dozijn weefgetouwen aangekomen, maar in totaal moeten het er 38 zijn (GM 2 juli 1911). Op donderdag 13 juli kan het eerste mechanisch weefgetouw worden gestart.

't Getrouwe herinnert eraan dat het meer dan honderd jaar geleden is dat er nog een weefgetouw in Maldegem heeft gewerkt. In oude boeken staat dat Maldegem vermaard was voor zijn 'witte voeringe', zoals Kaprijke voor 'Caperijksche Blommenswart'. De nu geweven stof is van katoen en het heet 'Domet', met een wit en grijs streepje voor werkmanshemden. Volgende week zullen veertien getouwen aan het werk zijn en dan weldra alle getouwen (GM 16 juli 1911).

Kermis in Adegem

Het programma voor de kermis ziet eruit als volgt:

* zondag 9 juli: muziekfeest met deelname van 'Nut en Vermaak' en 'Sinte-Cecilia' van Maldegem, 'Concordia' van Sint-Laureins en de 'Vereenigde Vrienden' van Adegem.
* maandag 10 juli: een 'velokoers' voor beginnelingen (inschrijving bij Louis Boels op het Dorp), een 'enveloppetrekking per velo' (inschrijving bij Hippoliet Van de Velde).
* dinsdag 11 juli: prijskamp met de krulbol (inschrijving bij Henri Blomme in de Kerkstraat).

De kermiscommissie bestaat uit Cyriel Gillis, Alfons Van Cleemput, Emiel Braet, L. Van Poucke, Emiel De Lobel, Alfred De Keyser, Gustaaf De Bruycker en J. De Smidt' (WB 9 juli 1911). De kermis trekt heel veel volk. In de 'velokoers' eindigt Richard Van Loo uit Maldegem tweede en Hector De Laere uit Adegem zevende. Bij de vogelpik is Hector De Laere 1ste, 3de en 5de, Adolf D'havé 2de, Prosper De Laere 4de en 6de, Marcel Himschoot 7de en Prosper De Lobel 8ste (GM 16 juli 1911).

Militielichting van 1912 in Maldegem

Er zijn 101 jongelingen ingeschreven voor de militielichting van 1912. 41 oudste zonen zijn aangeduid met een ster. Tenzij ze uitstel krijgen of afgekeurd worden, zullen ze allemaal soldaat worden.

Ardeel Camiel*
Bataille Arthur*
Baute Alfons
Bekaert Adolf*
Bekaert Richard
Billiet Raymond*
Blomme Emiel
Borlé Emiel
Boterberge Désiré
Cauwels Medard*
Cherlet Remi
Claeys Camiel*
Claeys Urbaan
Cloet Hector
Cocquyt Emiel*
Coene Clement
Colmann Andreas*
Daeninck Gustaaf*
De Backer Achiel
De Backere Achiel*
De Baere Camiel
De Baere René
De Baets Emiel
De Baets Maurice*
Debbaut René
De Busscher Hendrik
De Clerck Armand
De Cock René
De Coninck Jozef
De Coninck Lodewijk
De Coster André*
De Cuyper Richard
De Lille Armand
De Lille Cyriel
De Lille Theofiel
De Meyere Camiel
De Meyere Gerald*
De Paepe Alfons
De Roo Medard
De Roo Michel
De Saer Emiel
De Smet Camiel
De Smet Honoré
De Smet Leonard
De Sutter Alfons
De Sutter Plutareus
De Vogelaere Adolf
De Wandele Michel
De Witte Hendrik
Dobbelaere Camiel*
Dobbelaere René
Gobeyn Alfons
Goedgebeur Leo*
Goossens René
Henneman Richard*
Heyse Vital
Keirsbilck August
Lambert Ernest
Leloup Camiel
Longueville Camiel*
Longueville Camiel
Lootens Maurice*
Marclé August
Martlé Jozef*
Meert Cyriel
Posman René
Potvliege Louis*
Raeman Theofiel*
Roose Adolf*
Rotey Emiel*
Savat Hendrik
Serlet Petrus*
Taveirne Maurice*
Temmerman August*
Timmerman Camiel*
Timmerman René*
Vanden Broucke Jozef
Van den Driessche Hector
Van de Walle Andreas*
Van de Walle Camiel
Van Kerckhove August
Van Kerckhove Camiel*
Van Landegem Arthur*
Van Landegem Honoré*
Van Landschoot Edmond
Van Landschoot Marcel
Van Loo Gustaaf
Van Maldegem Petrus
Van Parys Camiel
Van Poelvoorde Achiel*
Van Poucke Camiel*
Van Speybroeck Julien*
Van Wassenhover Jozef*
Veerman Arthur
Vermeersch Jozef*
Versluys René*
Verstrynge Richard
Vyncke René
Willemarck Albert*
Willemarck Michiel*
Ysebaert Dionysius*

Vlas slijten in Zeeland

Het vlas slijten is in Zeeland in volle gang. Mannen, vrouwen en kinderen uit Maldegem en Adegem staan er van 's morgens tot 's avonds op de akker om vlas te slijten. Het slijten gebeurt niet per dagloon, maar volgens de oude manier. Dat wil zeggen 'per schrank' of zes dubbele handgrepen. Voor iedere schrank wordt een halve cent betaald. Dit lijkt niet veel, maar een man kan gemakkelijk 400 à 500 schranken per dag trekken. Vlugge en handige trekkers verdienen aldus 3 gulden per dag en vrouwen doorgaans 1 à 1,50

gulden. Kinderen verdienen volgens hun ouderdom 75 cents tot 1 gulden. Het getrokken vlas gaat vooral naar België. Verscheidene wagens trekken dagelijks over de grens (WB 23 juli 1911).

Bouw van villa De Prest in Adegem

Langs de 'Groote Steenweg', nu Staatsbaan, bouwt de familie De Prest een grote villa. Het wordt een prachtige woonst in de nieuwe bouwtrant. Hij heet 'Sint-Jozef' en er zijn ook uitgebreide serres voorzien. In deze woning woont later burgemeester en dokter Jozef De Prest.



Kermis in Kleit

De Maldegemse turnafdeling 'Willen is Kunnen' en het muziek 'Nut en Vermaak' gaan op zondag 23 juli naar de kermis van Kleit, stoetsgewijs. Men vertrekt om 15.30 uur om rond 16 uur in Kleit te zijn. Men hoopt op een beetje regen, zoniet zullen de turners vol stof zijn. Het is in die periode heel warm, wel 50 °C in volle zon (WB 23 juli 1911).

Vliegtuigen boven Maldegem

De Ronde van België voor vliegtuigen loopt van 6 tot 20 augustus. De burgemeester van Maldegem krijgt een vraag van de Aéro-Club van België om op 13 augustus de nationale vlag te hijsen op de kerktoren. Dat dient als signaal voor de vliegeniers die deelnemen aan de Ronde. Er zijn zestien deelnemers. Bij de 4de rit Blankenberge-Antwerpen zal het grondgebied van Maldegem, Knesselare en Gent worden overgevlogen. Men verwacht dat ze op Kleit te zien zullen zijn (WB 6 augustus 1911).

MACFORD'S MUSIC-HALL
staande op de Markt te MALDEGHEM
is de grootste aantrekkelijkheid der wereld en geeft alle dagen ten 8 1/2 ure 's avonds eene prachtige vertooning.
Prijzen der plaatsen : 1e plaats fr. 1,50 ; 2e plaats fr. 0,75 ; 3e plaats fr. 0,30.

(WB 6 augustus 1911).

Uitslagen van het college in Eeklo

Op woensdag voormiddag 2 augustus is het prijsuitreiking in het Sint-Vincentiuscollege van Eeklo in de zaal van de Werkmanskring. Zie hier enkele uitslagen:

* *Rhetorica: 2. R. Timmerman, Maldegem; 3. A. Coelis, Maldegem; 5. R. Parrin, Maldegem; 7. Fl. Gheeraert, Middelburg.*
* *Syntaxis: 3. A. De Lille, Maldegem.*
* *Grammatica: 5. H. Geirnaert, Maldegem; 6. J. Willemarck, Maldegem.*
  Jozef De Lille uit Maldegem is eerste in voordracht.
* *Grote Figuur: 5. T. Verstraete uit Adegem; 11. K. Bollé, Maldegem.*
* *Kleine Figuur: 9. J. Goethals, Adegem; 10. H. Temmerman, Middelburg*
  De school opent weer op dinsdag 26 september (GM en WB 6 augustus 1911).

Nog prijsuitreikingen

René Cauwels uit Maldegem is bij de broeders xaverianen in Brugge 3de in godsdienst, 2de in Vlaamse taal en 1ste in Franse taal. In het college van Edingen is Georges Vandenbroucke 1ste in Vlaamse taal. In Sint-Leo in Brugge is Omer Taveirne 3de in uitmuntendheid, godsdienst en Vlaamse taal, 4de in Franse en Engelse taal, aardrijkskunde en natuurwetenschappen.

In de vrije middelbare school van de broeders hiëronymieten in Sint-Niklaas wordt René Reyniers 4de in uitmuntendheid, 1ste in rekenkunde en godsdienst en behaalt hij ook een diploma voor stenografie. Luciaan Clyncke wordt 5de in uitmuntendheid en 1ste in rekenkunde en godsdienst in dezelfde school (WB 13 augustus 1911).

Veroordeeld voor smokkel in Middelburg

Pieter De Caussemaeker uit Middelburg is aangehouden voor smokkel van 16 biggen over de grens. De boetstraffelijke rechtband van Gent veroordeelt hem tot 4 maanden voorwaardelijk en 800 fr. of 3 maanden gevangenis. De aangeslagen biggen worden verbeurd verklaard. Hij wordt onmiddellijk vrijgelaten (WB 13 augustus 1911).

Een prijs voor Pieter en Leon De Coninck

Volgens *La Dernière Heure* heeft het station van Maldegem de tweede prijs behaald, met grote onderscheiding, voor de fraaiste en aangenaamste versiering.

Het is een realisatie van de gebroeders De Coninck. Ook de stationsoverste krijgt een pluim voor het goede onderhoud. De eerste prijs wordt toegekend aan de stations van Bellem en Jabbeke (WB 13 augustus 1911).

Het overlijden van Désiré Willems uit Adegem

Désiré Willems wordt in Adegem geboren op 12 november 1835 en priester gewijd op 2 juni 1860. Op 28 oktober 1861 wordt hij coadjutor in Geraardsbergen en op 25 november 1861 wordt hij er onderpastoor. Op 18 januari 1866 wordt hij onderpastoor op Sint-Baafs in Gent en op 18 oktober 1879 pastoor van Sint-Jozef in Aalst. Hij sterft er op 22 augustus 1911 en wordt er begraven.

Deze hoogst verdienstelijke priester begint zijn studies in het college van Eeklo. Dan gaat hij naar het Klein Seminarie van Sint-Niklaas en vervolgens naar het Groot Seminarie van Gent, waar hij tot priester wordt gewijd.Hij heeft vooral oog voor de volkswerken. De Gentse bevolking is hem erkentelijk. Toen er cholera heerste, ging hij zelf de zieken gaan bezoeken, helpen, troosten, de sacramenten toedienen, met grote toewijding en zelfopoffering. Hij stichtte de katholieke Werkmanskring van Sint-Baafs in 1868 en werkte ijverig mee aan het stichten van jongens- en meisjesscholen.

Op 29 september 1879 werd hij pastoor van de Sint-Jozefsparochie in Aalst. Daar zette hij zich enorm in, voor zover zijn gezondheid het toeliet. Hij zorgde ervoor dat de toren van de Sint-Jozefskerk werd voltooid. Hij had er ook met de schoolstrijd te maken. Onvermoeibaar stichtte hij een katholieke school in de Vrijheidsstraat. Hij stichtte tevens zondagsscholen, patroonschappen, werkmanskringen en was de steun van de Katholieke Volkskring en andere katholieke werken. Hij was ook een milde trooster van de noodlijdenden (WB 27 augustus 1911).

Geen vliegtuigen te zien op zondag 13 augustus

Er is aangekondigd dat op zondag 13 augustus vliegtuigen over Maldegem zullen vliegen. Iedereen kijkt de hele dag nieuwsgierig in de lucht, maar er is geen vliegtuig te zien. Op donderdag 10 augustus zou er één boven de Kleitse meersen gevlogen hebben. Men denkt aan graaf d'Hespel of Tyck. En op vrijdagmorgen 11 augustus ziet men er één boven Strobrugge, vermoedelijk vliegenier Lanser. Deze vliegenier kent veel tegenslag. Het opstijgen in Blankenberge verloopt moeizaam. In Lembeke moet hij een noodlanding maken, op het domein van graaf d'Alcantara (WB 20 augustus 1911).

Liederen voor het eeuwfeest van mevrouw Courtmans

Op zondag 27 augustus om 11 uur in de raadszaal van het gemeentehuis worden liederen aangeleerd voor de mannen (volwassenen en kinderen). Na de Vespers is het de beurt aan de vrouwen. Jozef Tinel neemt welwillend de leiding op zich (WB 27 augustus 1911).

De gasverlichting in werking in Maldegem

Vanaf 1 september brandt de gasverlichting in de straten. Iedereen is er verrukt over (GM 10 september1911).

Koers op Veldekens in Adegem

Ed. Van de Casteele richt op zondag 27 augustus op Veldekens in Adegem een 'koers' in. De afstand bedraagt 18 km en telt 11 deelnemers. De uitslag is als volgt:

'*1. Hippoliet De Laere, Adeghem en de twee premiën, met 200 meters voorsprong;*

2. De Bruycker, Raverschoot; 3. De Pauw, Veldekens, op 20 meters; 4. Verhasselt, Eekloo. Voetloopen, 10 km.: 1. Bonte, Maldeghem; 2. Verstringhe, Adegem; 3. M. De Laere, Adeghem; 4. Van de Casteele, Veldekens' (WB 3 september 1911).

Kermis in Donk

Op zondag 10 september is het kermis in Donk. De Maldegemse turners en de fanfare 'Nut en Vermaak' gaan er naartoe. Zij vertrekken met de trein van 13.40 uur. De turners zullen er oefeningen doen en de fanfare geeft een wandelconcert. Er wordt heel wat volk verwacht (WB 10 september 1911).

Kredieten voor de viering van Vrouwe Courtmans

De financiering van het eeuwfeest van mevrouw Courtmans komt ter sprake in de gemeenteraad van 7 september. Dat is dus rijkelijk laat.

Men stemt de volgende kredieten:

* 300 fr. voor het drukwerk, de postzegels en allerhande papierwerk
* 180 fr. voor de kiosken
* 150 fr. voor de versiering van het gemeentehuis
* 100 fr. voor de erewijn
* 300 fr. voor premies aan de muziekmaatschappijen

* 250 fr. voor het opstijgen van de luchtballon
* 120 fr. voor onvoorziene uitgaven.

Er wordt nog een brief voorgelezen van mevrouw Mathilde Verstrynge-Courtmans, waarin ze meedeelt dat zij en haar familie zich vereerd voelen door de uitnodiging voor de geplande feestelijkheden.

Eeuwfeest van Vrouwe Courtmans
TE MALDEGHEM
op Zondag 17 September 1911
(1e *KERMISDAG*).

Hoera ! Hoera ! de dag nadert, waarop Mevrouw COURTMANS, onze roemrijke Vlaamsche Schrijfster, zal gehuldigd worden ; waarop uit aller borsten een kreet van vreugde en innige dankbaarheid zal weerklinken.

(WB 10 september 1911).

Viering eeuwfeest van mevrouw Courtmans

Op kermiszondag 17 september wordt in Maldegem het eeuwfeest gevierd van mevrouw Joanna-Desideria Courtmans-Berchmans, geboren in Oudegem op 6 september 1811.

Om 15 uur is er een zitting in het stadhuis, waar een feestrede wordt gehouden en het borstbeeld van mevrouw Courtmans wordt aangeboden. Er is een toespraak van de burgemeester, waarna het borstbeeld wordt onthuld. Vervolgens worden er Vlaamse liederen gezongen.

Indenamiddagvankermismaandag stijgt de luchtballon 'Le Rêve' op bestuurd door Leon Gheude uit Brussel (aankondiging in WB 3 september 1911).

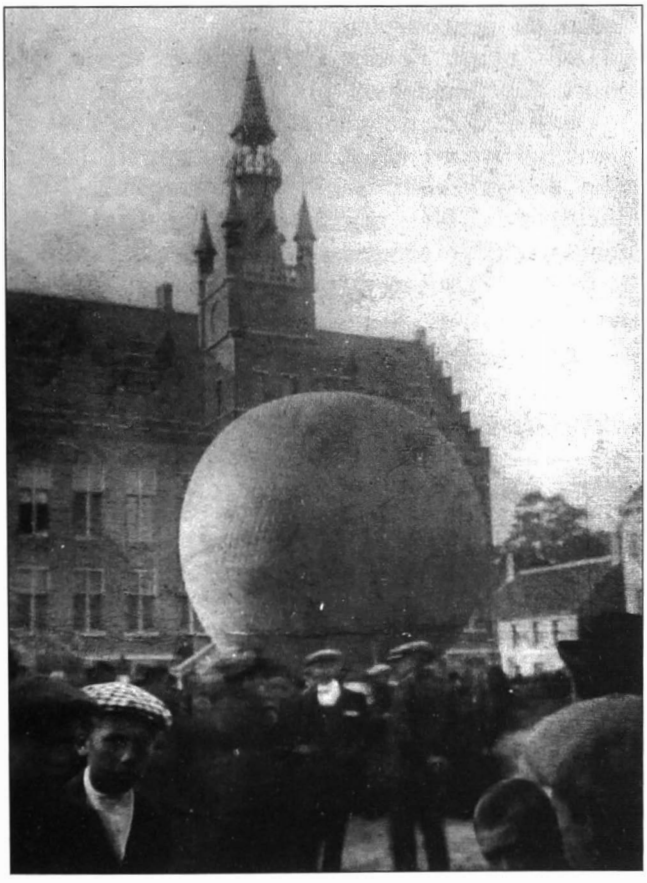

Het opstijgen van ballon Le Rêve.

In de Middelburgse Courant over mevrouw Courtmans

Mevrouw Courtmans-Berchmans wordt niet alleen geapprecieerd in Vlaanderen, maar in Nederland is ze ook heel bekend. In '*De Middelburgsche Courant*' van 19 september 1911 verschijnt een verslag over de viering.

Letteren en Kunst.

— Te Maldeghem is Zondag huldo gebracht aan de nagedachtenis van Vrouwe Courtmans door de onthulling van een borstbeeld der Vlaamsche schrijfster, geboren in 1811, in haar leven wonende te Maldeghem.

Niet minder dan 56 vereenigingen (waaronder ook het Aardenburgsche fanfarekorps) waren uit alle oorden van 't Vlamingenland samengestroomd Vóór de plechtige onthulling trokken ze 't dorp door onder 't spelen van opgewekte marschen en 't gezang van liederen. Voor 't stadhuis stelden de „maatschappijen" zich op. Op 't stadhuis waren aanwezig de burgemeester, de gouverneur, de voorzitter van 't comité te Gent, dat gezorgd had voor 't borstbeeld, verscheidene familieleden en genoodigden.

Dr. August Borms hield een feestrede, begroet door eindeloos bravogeroep en applaus.

Daarna nam de voorzitter van 't comité uit Gent het woord om 't borstbeeld aan te bieden aan de gemeente, aan welker zorg hij 't toevertrouwde. Met een „hulde aan haar", die hier heeft geschreven, werd 't beeld onthuld.

De burgemeester bedankte en beloofde 't beeld in eere te houden.

Boerken Waardichters uit Stekene over mevrouw Courtmans

Hij schrijft een lied, dat gezongen kan worden op de melodie van 'Voor Vlaandrens gouden kusten' (WB 10 september 1911).

1. Daar ligt een dorp in 't noorden
van 't fiere vlaamsche land,
Tot aan de verste boorden
Vermaard ten allen kant.
Laat ons naar Mald'gem zwieren,
't Staat thans in vollen glans,
Bij 't plechtig feeste vieren,
Vrouw Courtemans! (bis)

2. O Mald'gem, vlaamsche volken,
Juicht luid ter harer eer!
't Weergalme door de wolken
Uw lied in hooger sfeer.
Gravin noch Baronesse
Verwierven nooit zoo'n krans
Als onze dichteresse,
Vrouw Courtemans! (bis)

3. Haar boeken hooggeprezen
Door gansch ons Vlaand'renland,
Wil elken Vlaming lezen,
Vol kunstmin en verstand.
't Geschenk al van den Jager,
Heintje Barbier zijn plans.
Wie kan ons hoogst behagen?
Vrouw Courtemans! (bis)

4. Haar Borstbeeld dat verrijze
Door Marnix D'Haveloos,
Daar staat Mevrouw, de wijze,
Voor eeuwig en altoos,
Vereerd als een godinne,
In hoog verheven trans,
Als weldoend' englinne,
Vrouw Courtemans! (bis)

Kiezen is niet gemakkelijk
De volgende richtlijnen worden gegeven in *Het Weekblad* van 8 oktober:

1. Vergeet niet uwen uitnodigingsbrief mede te nemen, als gij naar het stembureel komt.
2. Let wel op dat gij in het stembureel van de voorzitter het juiste getal stembrieven ontvangt volgens dat gij stemmen hebt: één, twee, drie of vier.
3. Vooraleer uwe stembrieven in de kiesbus te steken, moet gij zelf er het hoekje afscheuren waarop het nummer staat, maar dit moogt ge maar doen als ge bij de voorzitter komt, en niet in het kieshokje.

Gemeenteraadsverkiezingen in Maldegem van 13 oktober
Kandidaten voor lijst nr. 1 zijn: Gustaaf Tytgadt (brouwer), Achille Van Hoorebeke (stoker), August De Candt (handelaar), Eduard De Laere (nijveraar), Jan Heyneman (landbouwer) en Camiel Staelens (veekoopman) voor de wijk Kleit.
Kandidaten voor de lijst nr. 2 zijn: Charles Rotsart de Hertaing (burgemeester), Emiel Vanden Broucke (apotheker), Leonard Van Hyfte (rentenier), August Verleye (landbouwer), Edmond De Rycke (landbouwer), Eduard Van Hulle (toeziener) voor de wijk Kleit (WB 8 oktober 1911).

De uitslag is als volgt:
- Lijst nr. 1: De Candt, 983 stemmen, De Laere, 1.004, Heyneman, 996, Tytgadt, 1.069 en Van Hoorebeke, 1.063;
- Lijst nr. 2: De Rycke 1.689 stemmen, Rotsart de Hertaing 1.743, Vanden Broucke 1.645, Van Hyfte 1.649, Verleye 1.610.
Voor de wijk Kleit is de uitslag als volgt: Staelens 1.023 stemmen en Van Hulle 1.693.
De volledige lijst van burgemeester Rotsart de Hertaing is verkozen (GM 22 oktober 1911).

De verkiezingen in Adegem
Kandidaten voor lijst nr. 1 zijn: August De Vlieger (landbouwer), Camiel De Wispelaere (landbouwer), uittredend lid, Camiel Grison (mulder), August Maenhout (landbouwer), Bernard Verstrynge (landbouwer), uittredend lid, en Charles Louis Verstrynge (rentenier), uittredend lid.
Kandidaten voor lijst nr. 2: Gustaaf Bruggeman (timmerman), uittredend lid, Louis De Bruyckere (landbouwer), Joannes Herrebout (landbouwer), Camiel Sierens (vlaskoopman).
Kandidaten voor een mandaat van vier jaar zijn Lodewijk Van Poucke (landbouwer, lijst nr. 1) en Petrus Matthys (landbouwer, lijst nr. 2), uittredend lid.

De uitslag van de verkiezingen is als volgt:
- Lijst nr. 1: De Vlieger, 677 stemmen en gekozen, De Wispelaere, 586 en gekozen, Grison, 608 en gekozen, Maenhout, 585 en niet gekozen, Verstrynge Bernard, 585 en niet gekozen, Verstrynge Charles Louis, 586 en gekozen;
- Lijst nr. 2: Bruggeman, 464 stemmen en gekozen, De Bruyckere, 597 en gekozen, Herrebout 288 en niet gekozen, Sierens, 298 en niet gekozen. Mandaat voor vier jaar: Van Poucke 520 stemmen en Matthys 645 (WB 15 oktober 1911).

De verkiezingen in Middelburg
Kandidaten voor lijst nr. 1 zijn: De Sutter, Pyfferoen, Van Hecke, Van Leeuwe
Kandidaten voor lijst nr. 2 zijn: Defonseca, Dhondt, Hoste en Van Damme.

De uitslag van de verkiezingen is als volgt:
- Lijst nr. 1: Joannes De Sutter, 208 stemmen, Jacobus Pyfferoen 205, Victor Van Hecke 206 en Victor Van Leeuwe 206.
- Lijst nr. 2: Camiel De Fonseca, 82 stemmen, Frederik Dhont, 83, Henri Hoste, 82, Aloïs Van Damme, 81. Dus geheel de lijst nr. 1 is gekozen (WB 15 oktober 1911).

Overlijden van dokter Désiré Van Mullem
Hij is in Maldegem geboren op 20 augustus 1827 en getrouwd met Gudula Van de Velde uit Landskouter. Na haar overlijden trouwt hij met Mathilde Van Troostenberghe, telg van een achtbare familie uit Brugge.
Zijn zoon is priester en van zijn zes dochters zijn er twee in het klooster, de een in Leuven en de ander in Londen. De jongste dochter is getrouwd met notaris Armand Bouckaert uit Ursel.
Hij is 84 jaar geworden. Jarenlang was hij burgemeester van Maldegem en een goed bestuurder. Op zijn begrafenis is er enorm veel volk (WB 8 oktober 1911).

't Molentjes-Kermis (1911).

Zaterdag 21 October. 's Avonds, aankondiging der feesten door KANONGESCHUT en CONCERT door de Molentjes fanfaren.

Zondag 22 October. Uitgang van den

HISTORISCHEN STOET

van MIJNHEERKEN VAN MALDEGEM.

1 De maagd van 't Molentje, (groep te paard)
2 Muziek.
3 Mijnheerken ghincer ui tter jaghen...
4 Wel herderken wat overschoonen horen...
5 Die 36 ketelaars quamen uit 't bosch gesprongen.
6 Mijnheerken die heeftet geschreven...
7 en geeft ze een brootjen...
8 en metselt d' inganc dicht.
9 Wagen van den Donkeren put.
10 Muziek
11 Philip Van Maldegem III trekt op tegen de Franschen van Aardenburg, voorspel van den slag van 11 Juli 1302.
12 Drager van 't vaandel van 't Molentje te paard.
13 Den vermaarden Klopperdans door de Molenarinnetjes met zang op den wagen.
14 Wagen van verheerlijking.

Een historische stoet op Molentjes-kermis
Op zondag 22 oktober gaat op Molentjes-kermis een stoet uit met als thema 'Mijnheerken van Maldegem'.
Het kernbestuur van het kermis-comité is als volgt samengesteld: Norbert De Facq (voorzitter), Pierre De Baets en V. Willemarck (ondervoorzitters), Hector Cauwels (secretaris) en Alfred Van Moffaert (schatbewaarder). Leden zijn Maurice Bekaert, Pierre Reychler, Arthur Van Hecke en Eduard De Muynck.
Men zal met bussen rondgaan om geld in te zamelen voor de financiering van de stoet.
De taferelen worden alleen gespeeld op het Molentje zelf, maar de stoet gaat wel rond in het centrum.

Een meeting met Hector Planquaert in Middelburg
De laatste zondag van oktober wordt er een meeting in Middelburg gegeven door de democraten met als sprekers Hector Planquaert, Moeyaert en Huys, beiden uit Brugge. Het is de eerste 'democratische redevoering'. Er wordt gesproken over de vorming van een comité voor democraten in Middelburg met als voorzitter molenaar Edmond De Bruycker, op wiens verzoek de meeting werd gegeven.
In 't Getrouwe staat men daar kritisch tegenover en men schrijft: '*De inwoners onzer gemeente zijn en blijven katholiek; maar het wordt steeds beter bewezen dat alhier elke gelegenheid door hen wordt waargenomen om te toonen dat zij met genoegen werken tegen onze geestelijkheid ten einde als een man op te komen tegen die vervolging en dien broodroof*' (GM 5 november 1911).
Edmond De Bruycker is ontevreden over het artikel en laat een recht op antwoord publiceren. Daaruit blijkt dat hij alleen commerciële banden heeft met de heer Huys uit Brugge. Hij loochent alles wat in het artikel staat.

Gevaarlijke spanrokken voor de vrouwen
De nieuwe modetrends verontrusten enkele moraalridders. Nog maar pas is de oosterse broekrok afgevoerd of er duikt al een nieuwe trend op: de spanrok. Deze rok beschouwt men als minder lelijk dan de broekrok, maar toch kan deze rok ook niet door de beugel. Volgens sommigen zien ze er bespottelijk uit en het dragen is niet zonder gevaar, want het belet de vrouw in haar bewegingen. Al veel vrouwen zijn verdronken toen ze in het water vielen. Zelfs goede zwemsters overleefden het niet. Ook de ongelukken bij het in- en uitstappen van rijtuigen zijn niet te tellen. De hoeveelheid stof om zo'n rok te maken is ook beduidend minder en de textielnijverheid ondervindt daarvan schade en bijgevolg moeten bedrijven volk afdanken (WB 5 november 1911).

Voetbal in de velodroom van Maldegem
Op zondagnamiddag 26 november spelen twee Brugse voetbalclubs tegen elkaar in Maldegem. Het zijn 'Leopold' en 'Germinal'. Omdat het plein te nat is, wil men de match uitstellen. Uiteindelijk wordt er toch gespeeld. Germinal maakt alle goals. In Maldegem is er slechts weinig interesse voor voetbal, in Eeklo neemt de interesse toe (GM 26 november 1911).

Vergunning toegekend voor een weverij in Maldegem
Bij Koninklijk Besluit van 8 november wordt aan de nv Tissage de la Lieve d'Eecloo vergunning verleend om onder bepaalde voorwaarden een weverij op te richten in Maldegem. Dat wordt dus de weverij naast de velodroom (GM 17 december 1911).

Overlijden van burgemeester Francies Verstraete in Middelburg
Op 14 december sterft Francies Verstraete, burgemeester van Middelburg. Hij wordt op maandag 18 december begraven. Bijna op elk huis steekt de vlag uit ten teken van rouw. Bij het graf houdt gemeentesecretaris Gustaaf Gheeraert de lijkrede. Verstraete, geboren op 18 januari 1837, wijdde zich meer dan 25 jaar aan de openbare zaak. Hij was menslievend en vriendelijk in de omgang (WB 24 december 1911).

Elektrische verlichting in Adegem?
De maatschappij 'Usines d'Evergem' doet een voorstel om enkele straten te verlichten met elektriciteit. In de gemeenteraad van 15 december zeggen de leden dat ze het voorstel zijn genegen en geven aan het college opdracht met het bedrijf te overleggen.

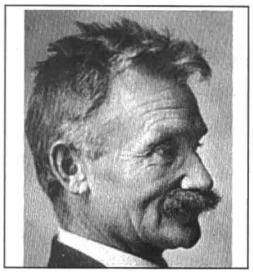

Stijn Streuvels



Mathilde Courtmans



Vrouwe Courtmans



Victor De Lille

Bezoek in mei 1911 van Stijn Streuvels en Victor De Lille aan Mathilde Courtmans in Oostende ('t Getrouwe 21 en 28 mei).

Samen met Stijn Streuvels bezoekt Victor De Lille in mei 1911 mevrouw Mathilde Verstrynge-Courtmans in Oostende. Streuvels moet een artikel schrijven over mevrouw Courtmans-Berchmans. Mathilde is de oudste dochter van de schrijfster en dus de aangewezen persoon om over haar moeder te vertellen.
Maar eerst gaan ze samen nog eens naar het huisje kijken waar de schrijfster heeft gewoond. De omgeving van het huisje is veel veranderd. Het sparrendreefje en de ceder voor de deur zijn verdwenen en ook het tafeltje en de bank zijn weg. Op die bank zat nog Hendrik Conscience. Enkel de muren zijn gebleven. Het huisje werd verkocht voor 50 frank.



Woning van vrouw Courtmans

De Lille schrijft:
'Dit huisje staat langs de groote heirbaan, rechts als ge komt van Gent, tussen het hospitaal en tekenschool, vroeger de school waar haar kinderen onderwijs gaven. Het was in haren tijd ook als een klein museum zoowel als bij Hugo Verriest. Stijn Streuvels is er vroeger met ons geweest, en evenals Verriest, had hier ook ieder meubeltje zijn geschiedenis. Dat kastje kwam van de gebuurvrouw die 't gebruikte voor herbergtoog! Lees een beetje, Madam, dat ik mijn schuld betaald krijg, dan houd ik geen herberg meer en dan is het meubeltje voor u! Het ander is van eenen man, wiens jongen moest soldaat worden; kunt ge hem vrij krijgen, Madam, dan is het meubeltje voor u! Enzovoort. 't Is in dat huisje dat zij al hare vertellingen geschreven heeft op een zolderkamertje onder de pannen. 't Is daar ook dat zij in 1893 gevierd werd en een stroom van volk voorbijtrok, nooit gezien.

In de namiddag gaan Streuvels en De Lille naar Oostende. Mathilde Courtmans woont in de 'Villa Flandria' in de Peter Benoitstraat 38 in Oostende. Zij is zelf dichteres en heeft enkele bundels verzen uitgegeven, beweert De Lille. Ze woont er met haar dochters Anna, Leonie en Clara. Twee van hen geven les in de gemeenteschool van Oostende. Ze is heel blij en vereerd met het bezoek van Stijn Streuvels.

Wat Mathilde vertelt over haar moeder, vat De Lille als volgt samen:
'*De vader van mevrouw Courtmans is Quirinus Berchmans, stoker, jong en rijk en haar moeder wellicht nog rijker. Tot hun huwelijk wordt besloten zonder hun medeweten.*
De bedoeling is het familiefortuin bij elkaar te houden in de stokerij. Later wordt haar vader burgemeester van Mespelare.
Joanna-Desideria Berchmans, 16 jaar en oudste dochter, mag in een Waals pensionaat studeren. Later gaat ze inwonen bij tante Colette in Gent, die een winkel heeft in kant. In 1936, pas 25 jaar oud, trouwt zij met Jan Baptiste Courtmans. Hij is een beminnelijke en tengere jongeling, die door eigen studie onderwijzer wordt in de stadsschool in Gent. Daarna wordt hij leraar aan de normaalschool van Lier. Zij krijgen negen kinderen.
Jan Courtmans sterft al in 1856 na 18 jaar ziek te zijn geweest. De jonge weduwe blijft alleen achter met haar kinderen en vraagt zich af wat ze nu moet doen. De oudste dochter Mathilde is juist afgestudeerd als onderwijzeres, Julia zal weldra volgen. Misschien een school oprichten? De schoolwet van 1842 laat dat toe. In veel gemeenten is er nog geen degelijk onderwijs voor meisjes. En zij gaat op zoek naar een gemeente waar zo'n school kans op slagen heeft. Eerst zoekt ze in de streek tussen Lier en Antwerpen, dan in het Land van Waas, vervolgens in het Meetjesland. Ze zoekt dus naar een gemeente waar nog geen school voor meisjes bestaat.
De kosten van haar zoektocht zijn groot. Ze kan het bekostigen met het geld dat ze gewonnen heeft met prijzen in de dichtkunst. Ze reist samen met de heer Van Goethem, een verdienstelijke onderwijzer uit Zele. Zo komen ze op een avond aan in Maldegem. Ze verblijven in het 'Hotel des Flandres' (nu verdwenen, de plek waar vroeger gravin de Lalaing en Conscience nog hebben overnacht). Alles lijkt gunstig, want in Maldegem is een goede meisjesschool nodig. Dezelfde avond nog gaan ze kijken naar een huis in de Noordstraat en dat pacht zij voor 200 frank.
En zo komt ze naar het Meetjesland. Maar al vlug zijn er problemen. In Maldegem bestaat er een kantschool geleid door de geestelijke overheid. De school is opgericht door pastoor Joannes Vinckier (1792-1872). De meisjes zijn ongeveer zeven jaar oud en leren kant maken, maar krijgen ook elementair onderwijs. In de pastorij woont de 'meesteresse' van die school en zij stookt de pastoor op tegen de school van mevrouw Courtmans. Want minder leerlingen in de kantschool betekent ook minder opbrengst voor de school.
's Anderendaags biedt de jonge weduwe Courtmans zich aan bij de pastoor en geeft haar voornemen te kennen. Ze legt getuigschriften voor van de pastoor-deken van Lier, vertelt dat haar overleden man Jan Courtmans een zeer stichtend leraar was aan de normaalschool van Lier, dat hij heel mooie en godvruchtige boekjes voor de kinderen heeft geschreven en dat zij ook godsdienstig is. Zij heeft onder andere "Een tuiltje voor Godsvrezenden" geschreven en meent dat ze geschikt is om een goede meisjesschool op te richten. Pastoor Vinckier antwoordt: 'Madam, dat zijn inderdaad schone getuigschriften, die ge moet bewaren, tegen dat gij naar elders zult gaan'.
Maar dan richt zij zich op en zegt: 'Meent gij dat ik kom als met een kraam op de markt, om zo maar aanstonds te vertrekken?' De tegenspraak van mevrouw Courtmans wordt haar door de pastoor kwalijk genomen. Hij is het niet gewend tegengesproken te worden'.

Dat is dus een moeilijke start in 1856 in Maldegem. Pastoor Vinckier denkt dat mevrouw Courtmans niet in Maldegem zal blijven, maar dat doet ze wel. De beginjaren zijn zwaar en ze kan met moeite haar brood verdienen.

Maar in 1858 wordt haar school als gemeenteschool aangenomen, met voor haar een vaste jaarwedde, een vergoeding voor het lokaal enz. Elke klas moet minstens 30 leerlingen

tellen en die heeft ze niet. Daar is immers ook de concurrentie van de kantschool van de pastoor, waar men ook onderwijs krijgt en nog enkele stuivers verdient. Haar school heeft dus niet de nodige leerlingen, gelukkig ziet de hogere overheid dat eventjes door de vingers.

Op 18 september 1860 bij de overhandiging van het schilderij van Romaan Eugeen van Maldeghem ziet mevrouw Courtmans het schilderij naar de kerk dragen. Een paar uur later komt het volgend gedicht over de H. Barbara tot stand:

Van Maldeghem ! neen 't is geen doode,
Die uw genie op 't doek hergeeft:
'k Zie haar onthoofd, en toch zij leeft,
Zij leeft ten spijt van d'aardschen snoode.
Uw kunstpenseel heeft met een dubbele macht
Met hemel – en met wereldkracht,
Ons Barbara teruggegeven:
Het schetst de zaligheid na een gemarteld leven
Maakt ons een hemel, o ! zoo goddelijk schoon!
En stort een stroom van licht uit op de martelkroon.

De Lille schrijft: *'Nu zou het de pastoor toch verstaan dat hij met een zeer godsdienstig mensch te doen had en dat het eene eere zoude zijn voor hem en heel 't gemeente daarmede in vrede te leven'.*

Op de gedenksteen van de gemeenteschool stond het jaartal 1860. Dat betekent dat de dochters van mevrouw Courtmans hoogstens vier jaar les hebben gegeven in het huis bij hun moeder in de Noordstraat. Vrouwe Courtmans gaat later wonen in het huisje naast de gemeenteschool. Het paalt aan de speelplaats van de nieuwe school. Mathilde raadt haar moeder aan boeken te schrijven zoals Conscience en dat doet ze. En ze schrijft elke dag een aantal pagina's.

En Mathilde vertelt verder:
'En ze mocht daar heel haren dag aan wijden: haar kinderen wonnen geld, ze had een goede meid; en wanneer zij alzo gerust gezeten was op haar kamertje onder de pannen, was zij in de derde hemel. En 't gebeurde dan dat een kind om centen kwam voor de melk, en dat ze het een kruiske gaf en zei: God zegene u en God beware u! en als ze beneden was en de dorpspolitiek was daar weer om haar te storen, dan zei ze: 'k ga een beetje rusten en dat rusten was haar boeken schrijven'.

In 1872 sterft pastoor Vinckier en komt pastoor Petrus Teurrekens (1825-1877), een oud-leraar van dichtkunst. Hij heeft de opdracht om in Maldegem een kloosterschool op te richten. Iedereen verwacht een nieuwe strijd, maar die komt er niet. *'De concurrentie zal ons beiden goed doen'*, zei pastoor Teurrekens.

Maar na vijf jaar was de pastoor dood en in 1879 begint de schoolstrijd, een heel moeilijke periode voor Mathilde. Ze is dan onderwijzeres in de meisjesschool in Adegem en beleeft er moeilijke tijden. Maar over die droevige herinneringen wil ze niet praten. *'Jullie zijn immers gekomen om over mijn moeder te spreken'.*

Inhuldiging van het nieuwe 'gildenhuis' in Maldegem en hulde aan pastoor Petrus Van Loo

Op zondag 13 augustus wordt het nieuwe gildehuis in Maldegem ingehuldigd. Tezelfdertijd brengt men hulde aan pastoor Petrus Van Loo, die 40 jaar priester is.

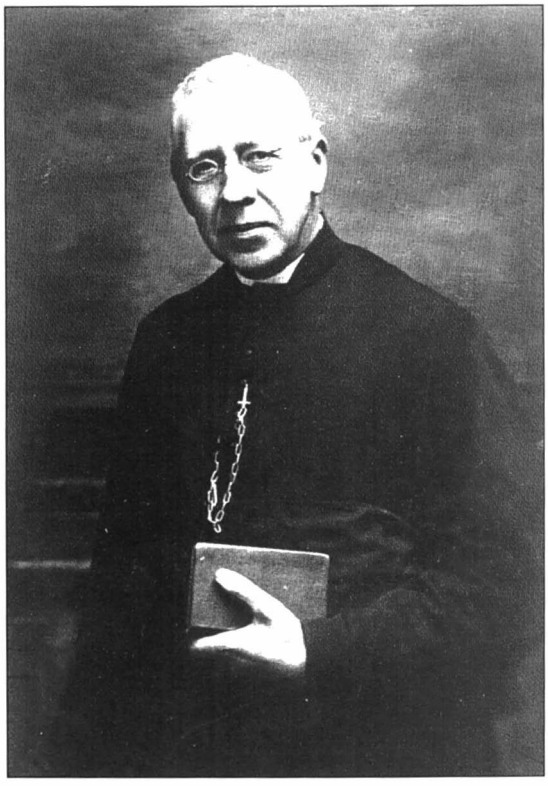

Pastoor Van Loo, in Gent geboren op 19 oktober 1847, is van opleiding architect.
Vanaf 1869 is hij surveillant in het Sint-Jozefsgesticht in Sint-Niklaas. Priester wordt hij gewijd op 8 april 1871. Eerst wordt hij onderpastoor in Verrebroek en vanaf 1875 in Grembergen. Vervolgens wordt hij tot directeur in Maaltebrugge in Sint-Denijs-Westrem benoemd. In 1892 wordt hij pastoor in Knesselare, waar hij een nieuwe kerk bouwt. Op 24 augustus 1900 komt hij als pastoor naar Maldegem.
Het is mogelijk dat hij in Maldegem wordt aangesteld om een nieuwe kerk te bouwen. Uiteindelijk is hij toch architect en heeft hij ervaring opgedaan bij de bouw van de kerk in Knesselare. Hij start dadelijk met de voorbereiding en geeft een brochure uit met als titel 'Nieuwe Kerk van Maldegem'. Daarin toont hij zes ontwerpen voor een nieuwe kerk. Maar op elk ontwerp is er kritiek. Uiteindelijk komt er na een felle politieke strijd geen nieuwe kerk. Zijn grootste tegenstanders zijn Victor De Lille en burgemeester Desiré Van Mullem. Hij bergt zijn ontwerpen op en legt zich noodgedwongen bij de feiten neer. Er komt geen nieuwe kerk in Maldegem.
Zijn vroegste verwezenlijkheden in Maldegem zijn de herinrichting van de patronagezaal (1904), de oprichting van een school op Strobrugge (1907) en een nieuwe zaal voor de Burgersgilde (1911).
Hij reorganiseert ook de zorg in de parochie. Hij neemt zelf de zorg voor de 'cura mulierum' (vrouwen) op zich, de eerste onderpastoor de 'cura virorum' (mannen), de tweede de 'cura puellarum' (meisjes) en de vierde de 'cura puerorum' (jongens). Pastoor Van Loo is een sterke persoonlijkheid, die zijn parochie met vaste hand leidt. Hij is een goed mens, mild voor de armen en de sukkelaars.
Niet alleen de pastoor wordt gevierd, maar een nieuw gildehuis wordt ingehuldigd.
In het Liber Memorialis van Maldegem staat dat Van Loo de vergaderplaats van de Congregatie, dat is de Burgersgilde, heeft vergroot. Dat heeft hem 15.000 frank gekost. Bij zijn parochianen heeft hij 5.000 fr. ingezameld en het gebruikt voor de school en het gildehuis.
In een latere notitie schrijft Van Loo dat het hogere gedeelte van het gildehuis werd verpacht aan de gezusters Cromheecke voor 260 fr. per jaar. De helft ervan diende betaald op 1 januari, de andere helft op 1 juli. Het aangrenzende gebouw werd verpacht aan Edmond Van Reybroeck voor 365 fr. per jaar, te betalen op 1 juli.

MALDEGEM.

1911 — 13 AUGUSTUS.

INHULDIGING VAN HET NIEUW

GILDENHUIS

EN

Huldebetooning aan den Eere-Voorzitter den Eerw. Heer Pastor Van Loo.

PROGRAMMA

Zaterdag avond, 12 Augustus: luiden der klokken.

Zondag 13den, I om 6 ure, Solemneele Mis met ALGEMEENE COMMUNIE voor de leden der Burgersgilde.

II om 3 ure, vorming van den Stoet op de MARKTPLAATS.

VOLGORDE.

De Stoet begint aan den hoek van het Stadhuis.

1. Soldatenbond (dienstplichtigen voor 1911).
2. Muziekmaatschappij en Xaverianen van Adegem.
3. Mannenvereeniging van Middelburg.
4. Mannenvereeniging van Cleyt en Zangmaatschappij van Cleyt.
5. Muziekmaatschappij van Knesselaere.
6. Turners afdeeling van Maldegem.
7. Patronagie.
8. Burgersgilde — leden.
9. Muziekmaatschappij « Nut en Vermaak ».
10. Verschillige Besturen van

Katholieke Kring.	Davidstonds.
Jonge Wacht.	Verzekeringen.
Nut en Vermaak.	Uitwijkelingenbond.
Vincentius.	Pensioenkas.
Turnersafdeeling.	Burgersgilde.

III Optocht naar het Gildenhuis om 3 1/4 ure.

IV
1. Intrede van den Eere-Voorzitter. — Brabançonne.
2. Hulde aan den Eere-Voorzitter. — Aanbieden van zijn portret.
3. Aanspraak van EENEN VREEMDEN SPREKER.
4. Strijdlied. Vlaamsche Leeuw en andere.

Bij de inhuldiging van het nieuwe gildehuis gaat in de namiddag van zondag 13 augustus een stoet uit, die zich via de voornaamste straten van Maldegem naar het gildehuis begeeft. Vooraan de stoet stapt René Van Reybroeck, commandant van de Maldegemse turners.



Het 'gildenhuis' met zijn neogotische toegang omstreeks 1910. Rechts ervan de woning van dokter Honoré Dhondt (1881-1942). Vooraan kantwerksters en leerlingen van de Broederschool.

De Adegemse xaverianen worden geleid door onderpastoor Lens, de Middelburgse door onderpastoor Schelpe en de Kleitse door onderpastoor Buyserie.
Bij de muziekmaatschappij van Knesselare bemerkt men Vital Maeyens, provinciaal raadslid, burgemeester en notaris in Knesselare. Op het einde van de stoet stappen de bestuursleden van de verschillende katholieke verenigingen van de gemeente.
De nieuwe zaal zit vol. Als pastoor Van Loo binnenkomt, wordt de Brabançonne gespeeld. Een welkomstwoord wordt gesproken door de heer De Jaeger, gevolgd door een aanspraak door Julien Van Hoorebeke. Aan de pastoor wordt zijn portret aangeboden, getekend door de gemeentebediende Alfons Van Maldegem.
Daarna volgt een dankwoord van de pastoor. De gelegenheidstoespraak wordt gehouden door Lionel Pussemier, advocaat en provincieraadslid. Ook Vermast, provincieraadslid en schepen van Eeklo, houdt een toespraak. Daarna wordt het hierna volgend portret van pastoor Van Loo uitgedeeld aan de aanwezigen (WB 20 augustus 1911).

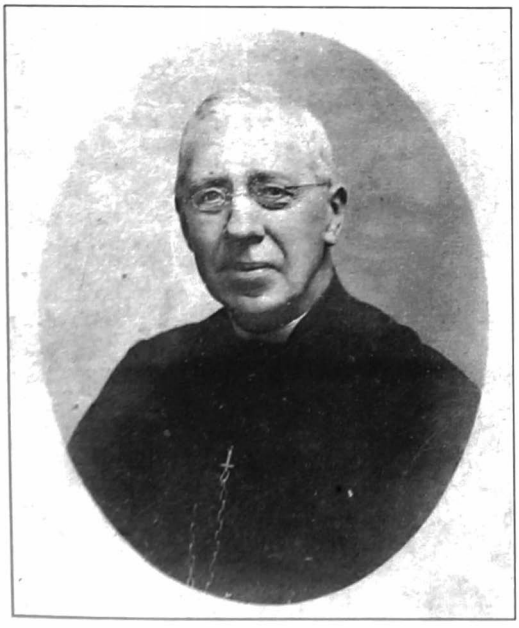



TER HERINNERING

van de Inhuldiging der NIEUWE ZAAL

van de

Katholieke Burgersgilde

VAN MALDEGEM

op 13 Oogst 1911.

Een ware vlaming is een echte katholiek aangekleefd aan het geloof, altijd bereid zijne Moeder de H. Kerk te verdedigen en zijne priesters voor te staan.

Gent, druk. A. Siffer, St. Baafsplaats.

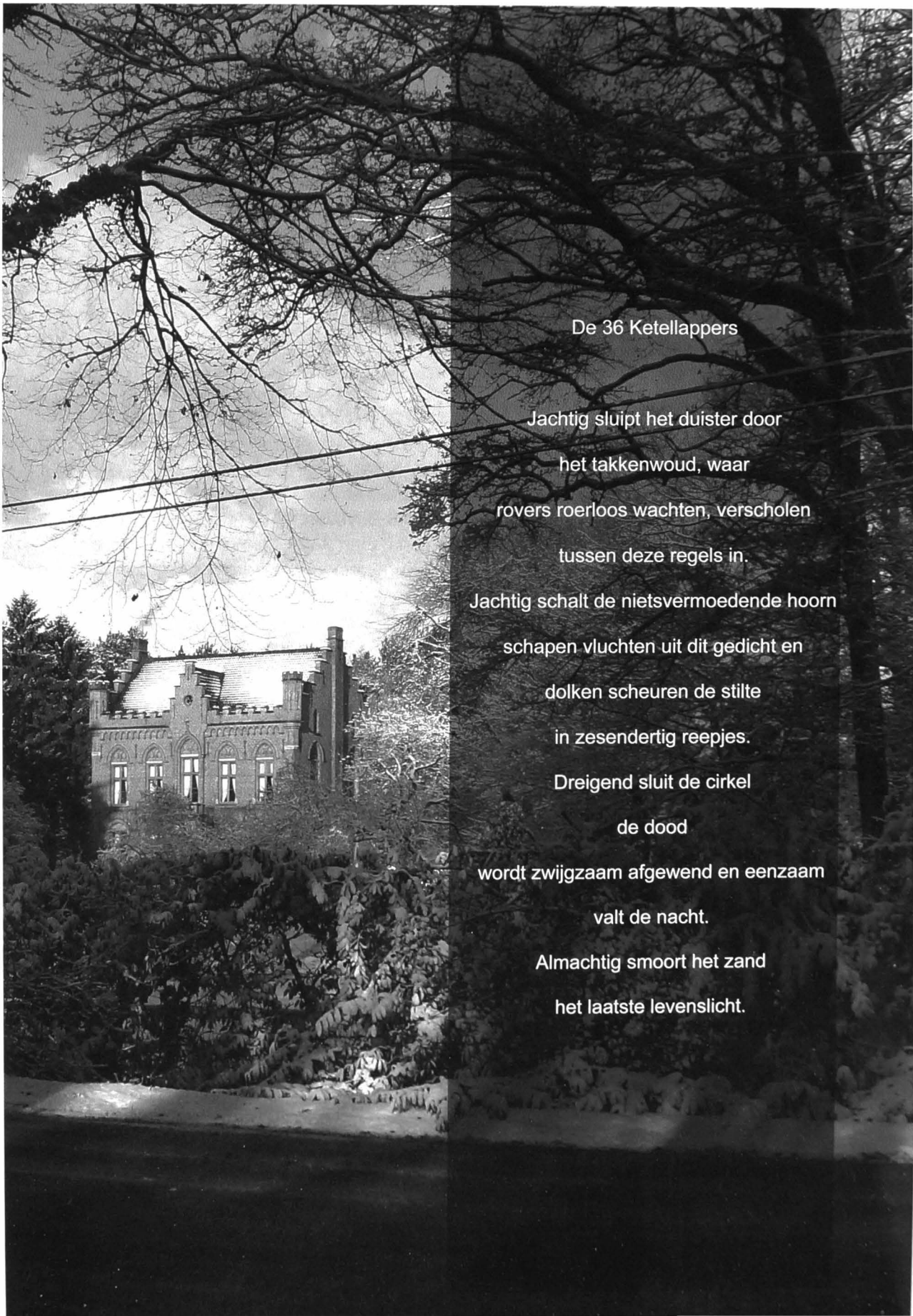

De 36 Ketellappers

Jachtig sluipt het duister door
het takkenwoud, waar
rovers roerloos wachten, verscholen
tussen deze regels in.
Jachtig schalt de nietsvermoedende hoorn
schapen vluchten uit dit gedicht en
dolken scheuren de stilte
in zesendertig reepjes.
Dreigend sluit de cirkel
de dood
wordt zwijgzaam afgewend en eenzaam
valt de nacht.
Almachtig smoort het zand
het laatste levenslicht.



Het gedicht 'De 36 Ketellappers' van Jordy Vanpoucke werd tweede in de Maldegemse poëzieprijs 2008. Het staat op een paneel ter hoogte van het Reesinghebos, tegenover het kasteel van Reesinghe. Het is geïnspireerd op de legende van Meneerken van Maldeghem.

Renovatie gemeentehuis



De jaren 2010-2012 zijn gekenmerkt door de grote verbouwing van het Maldegemse gemeentehuis.



Met Maldegem-kermis konden gegadigden van dichtbij kennis maken – tot in de zolderruimte - met de mogelijkheden die het gerestaureerde 'stadhuis' zal bieden. Het gebouw kreeg in elk geval een zeer grondige facelift.

Voordracht Bruno De Wever



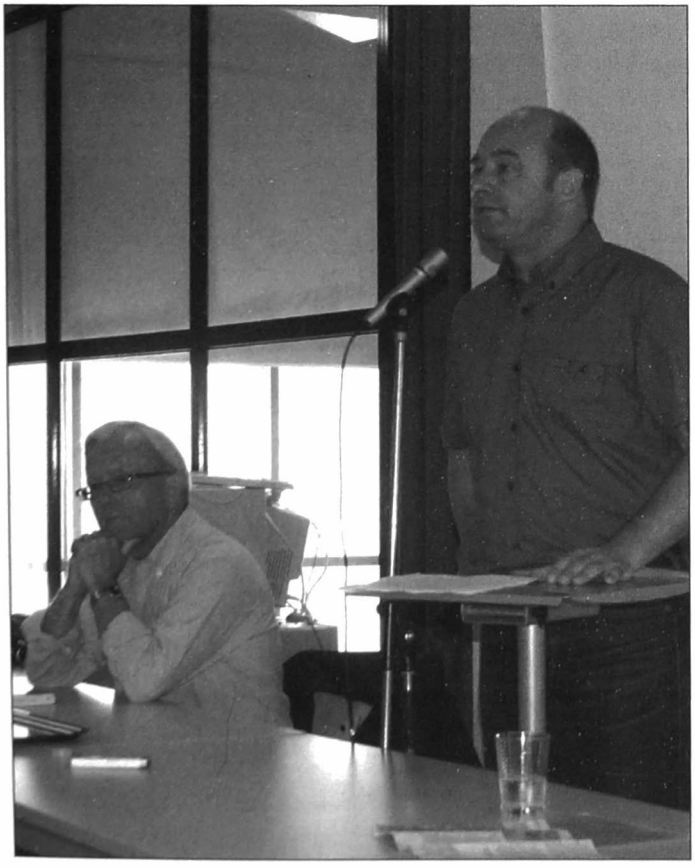

De reeks van vijf voordrachten vanaf maart tot december 2011, georganiseerd door vijf samenwerkende heemkundige verenigingen uit het Meetjesland kende een zeer behoorlijk succes.

Een topper was de voordracht van professor dr. Bruno De Wever op 2 oktober 2011 in het auditorium van de P.O.B. in Maldegem, eertijds de Schouwburg De Lille (1936). Voor een afgeladen vol auditorium schetste prof. De Wever het vooroorlogse politieke klimaat, de politieke successen van de zonen van Victor De Lille, hun rol in de werking van het VNV enz. De aanzet tot een grondige studie van deze periode?

Voorstelling 16de jaarboek



De voorstelling van het jaarboek nr. 16 (2010) werd besloten met een panelgesprek onder de leiding van de heer William Blondeel. Hun koloniale tijd ligt ver achter de rug, maar de heren Joseph Lenoir, Wilfried Ingels, Robert Van De Velde, Germain Van Eenooghe en dr. Luc Beerlandt wisten toch nog heel wat interessante zaken te vertellen over hun Congotijd.



Beeld van de talrijke aanwezigen voor de voorstelling van het zestiende jaarboek.

Heemkundige Kring Het Ambacht Maldegem vzw

De algemene vergadering van Het Ambacht Maldegem vzw bestaat uit de volgende leden

Dauwels Etienne, Strobrugge, 19, Maldegem
De Ceuninck Koenraad, Sint-Jansherenplein, 7, Maldegem
De Groote Thomas, Westeindestraat, 157, Maldegem
De Lille Gilbert, Maantjessteenweg, 106, Merksem
De Schinkel Marc, Speyestraat, 34, Maldegem
De Vogelaere Georges, Markstraat, 1 I3, Maldegem
Dobbelaere Jozef, Weide, 4, Adegem
Maeyens Marc, Oude Weg, 48, Adegem
Martens Marc, Schorreweg, 15, Middelburg
Notteboom Hugo, Prins Boudewijnlaan, 9B, Adegem
Notteboom Walter, Noordstraat, 196, Maldegem
Van Maldeghem Jeroom, Kleitkalseide, 145, Maldegem
Van de Rostijne Hendrik, Stationsstraat, 92/C3, Maldegem

Het bestuur is als volgt samengesteld :

Voorzitter : Notteboom Walter, e-mail : walter.notteboom@telenet.be
Secretaris : Martens Marc, e-mail : marcpjmartens@hotmail.com
Penningmeester : De Lille Gilbert

De benaming van de vereniging luidt :

Heemkundige Kring Het Ambacht Maldegem
Zetel : Noordstraat, 196, Maldegem
Ondernemingsnummer : 0435.849.407
Gerechtelijk Arrondissement Gent

Het Ambacht Maldegem heeft nog de volgende uitgaven ter beschikking :

HEEMKUNDIG JAARBOEK 3 (1997) 304 p., 18 euro
HEEMKUNDIG JAARBOEK 10 (2004) 352 p., 18 euro
HEEMKUNDIG JAARBOEK 11 (2005) 344 p., 18 euro
HEEMKUNDIG JAARBOEK 13 (2007) 304 p., 18 euro
HEEMKUNDIG JAARBOEK 15 (2009) 432 p., 20 euro
HEEMKUNDIG JAARBOEK 16 (2010) 416 p., 20 euro
HEEMKUNDIG JAARBOEK 17 (2011) 384 p., 20 euro

Jaarboeken kunnen besteld worden door storting op de rekening van het Ambacht Maldegem.
Rek. 979-9593939-62. IBAN BE51 9799 5939 3962 BIC ARSPBE22.

Inhoud

Walter Notteboom
Woord vooraf 4

Walter Notteboom
In memoriam ons bestuurslid 'meester' Paul De Ceuninck 7

Hugo Notteboom
Mevrouw Courtmans herdacht 17

Jozef Dobbelaere
Ernest Tuypens uit Adegem, 46 jaar missionaris in China 31

Hugo Notteboom
't Daghet in den Oosten 191

drs F.D.J. Haverkamp en lic. M.P.J. Martens
Een portret van Salomon van Maldeghem 227

Bram Beelaert
Waar gaan we heen? Beelden van Amerika
bij de Maldegemse emigranten, 1903-1930 237

Redactie
Emigranten doen hun verhaal 267

Walter Notteboom
Een monument voor de emigratie 276

Marc Martens
De eerste Middelburgnaren 281

Hendrik Van de Rostyne
De hongersnood van 1847 in Maldegem 317

Koenraad De Ceuninck
Een Donks figuur: bakker René Coene 339

Jozef Dobbelaere
Het gebeurde 100 jaar geleden in Adegem, Maldegem, Middelburg 345

Kroniek 378
Het bestuur 381
Inhoud 383
Colofon 384